

31996R2223

1996 11 30

EUROPOS BENDRIJŲ OFICIALUSIS LEIDINYS

L 310/1

TARYBOS REGLAMENTAS (EB) NR. 2223/96**1996 m. birželio 25 d.****dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos Bendrijoje**

EUROPOS SAJUNGOS TARYBA,

(4) kadangi Komisija Bendrijos administraciniais ir ypač biudžeto apskaičiavimams turi naudoti nacionalinių sąskaitų suvestinius rodiklius;

atsižvelgdama į Europos bendrijos steigimo sutartį, ypač į jos 213 straipsnį,

atsižvelgdama į Komisijos pateiktą reglamento projektą,

(5) kadangi šio reglamento taikymo srityje 1970 m. buvo paskelbtas administracinis dokumentas „Europos integruotų ekonominių sąskaitų sistema“ (ESS), kurį parengė Europos Bendrijų statistikos tarnyba vien tik savo atsakomybe; kadangi šis dokumentas — tai Europos Bendrijų statistikos tarnybos ir valstybių narių nacionalinių statistikos institucijų kelerių metų darbas kuriant nacionalinių sąskaitų sistemą, kuri atitiktų Europos Bendrijų ekonominės ir socialinės politikos reikalavimus, ir kadangi šis dokumentas — tai Jungtinių Tautų nacionalinių sąskaitų sistemos, kurią Bendrija naudojo iki to laiko, Europos bendrijos variantas;

atsižvelgdama į Europos Parlamento nuomonę ⁽¹⁾,

atsižvelgdama į Europos pinigų instituto nuomonę ⁽²⁾,

atsižvelgdama į Ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonę ⁽³⁾,

(6) kadangi norint atnaujinti originalųjį tekstą, 1979 m. buvo paskelbtas antrasis šio dokumento leidimas (toliau — ESS antrasis leidimas) ⁽⁴⁾;

(1) kadangi Ekonominės ir pinigų sąjungos įgyvendinimas ir kontrolė reikalauja palyginamos, naujausios ir patikimos informacijos apie kiekvienos šalies ir (arba) regiono ekonominės padėties struktūrą ir raidą;

(2) kadangi Komisija turi vaidinti tam tikrą vaidmenį Ekonominės ir pinigų sąjungos administravime ir visų pirma pranešti Tarybai apie pažangą, padarytą valstybėms narėms vykdant savo įsipareigojimus Ekonominėi ir pinigų sąjungai sukurti;

(7) kadangi 1993 m. vasario mėn. Jungtinių Tautų Statistikos komisija patvirtino naują Nacionalinių sąskaitų sistemą (NSS), kad visų Jungtinių Tautų valstybių narių rezultatus galima būtų palyginti tarptautiniu lygiu;

(3) kadangi ekonominės sąskaitos yra pagrindinė šalies ir (arba) regiono ekonominės padėties tyrimo priemonė, jeigu jos yra sudarytos remiantis vienodais principais, kurių negalima skirtingai aiškinti;

(8) kadangi aplinkos apsaugos sąskaitų atveju reikia kreipti dėmesį į 1994 m. gruodžio 21 d. Komisijos komunikatą Europos Parlamentui ir Tarybai „Nurodymai Europos Sąjungai dėl aplinkosauginių rodiklių ir žaliosios nacionalinės apskaitos“;

⁽¹⁾ OL C 287, 1995 10 30, p. 114.

⁽²⁾ Nuomonė pareikšta 1995 6 21 (dar nepaskelbta Oficialiajame leidinyje).

⁽³⁾ OL C 133, 1995 5 31, p. 2.

⁽⁴⁾ Eurostatas: „Europos integruotų ekonominių sąskaitų sistema (ESS)“, antrasis leidimas, Europos Bendrijų statistikos tarnyba, Liuksemburgas, 1979.

- (9) kadangi Bendrija bendradarbiauja su trečiosiomis šalimis, ypač su tomis, kurios priklauso Europos ekonominei erdvei, bendros naudos pagrindu;
- (10) kadangi norint patenkinti Ekonominės ir pinigų Sąjungos reikalavimus, reikia nustatyti Europos sąskaitų sistemą, kuri turi būti naudojama sudarant Bendrijos teisės aktų numatytas nacionalines ir regionines sąskaitas;
- (11) kadangi visų valstybių narių sąskaitų ir lentelių, sudarytų remiantis šiuo reglamentu nustatyta sistema, duomenis Komisija turi pateikti vartotojams tiksliai nustatytais dienomis, visų pirma kontroliuojant ekonominę konvergenciją ir siekiant kuo geriau koordinuoti valstybių narių ekonominę politiką;
- (12) kadangi šiuo reglamentu nustatyta sistema turi laipsniškai pakeisti visas kitas sistemas ir tapti pamatine bendrų standartų, apibrėžimų, klasifikacijų ir apskaitos taisyklių sistema, skirta valstybių narių sąskaitoms sudaryti pagal Bendrijos statistinius reikalavimus, kad būtų galima gauti palyginamus valstybių narių rezultatus;
- (13) kadangi vadovaujantis skaidrumo principu tokie statistiniai rezultatai turi būti prieinami piliečiams;
- (14) kadangi šiuo reglamentu nustatyta sistema, kuri yra valstybių narių ekonomikos struktūroms pritaikyta NSS versija, turi laikytis NSS išdėstymo sistemos, kad Bendrijos duomenis būtų galima palyginti su jos pagrindinių tarptautinių partnerių duomenimis;
- (15) kadangi datas reikia grupuoti pagal sąskaitų ir lentelių plačiasias kategorijas, ir kadangi apdoroti ir Komisijai pranešti tiksliai nustatytais dienomis reikia tik Bendrijos reikalavimams patenkinti būtina informacija;
- (16) tačiau kadangi atsižvelgiant į sąskaitų apimtį, dydį, išsamumo lygį, geografinę taikymo sritį ir su sąskaitomis susijusių padėčių valstybėse narėse, išimtiniais atvejais valstybėms narėms, kurios dėl objektyvių priežasčių negali laikytis šiuo reglamentu nustatytų galutinių terminų, turi būti laikinai skiriamas tam tikras papildomas duomenų perdavimo laikotarpis;
- (17) kadangi sprendimas, kaip turi būti suskirstytos netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP), turėtų būti priimtas vėliau;
- (18) kadangi vadovaujantis subsidiarumo principu bendrų statistikos standartų, įgalinančių gauti palyginamą informaciją, kūrimas yra tokia užduotis, kurią galima veiksmingai spręsti tik Bendrijos lygiu, ir kadangi tokius standartus kiekvienoje valstybėje narėje diegs organizacijos ir institucijos, atsakingos už oficialiosios statistikos rengimą;
- (19) kadangi būtina nustatyti tvarką, kurios laikantis bus derinamos ir atnaujinamos šio reglamento nuostatos bendradarbiaujant su Europos bendrijos Statistikos programų komitetu, įsteigtu Tarybos sprendimu 89/382/EEB Euratomas⁽¹⁾; kadangi tokia derinimo procedūra ribojama pataisomis, kurios nedidina nuosavų išteklių;
- (20) kadangi Statistikos programų komitetas ir Pinigų, finansų ir mokėjimų balanso statistikos komitetas, įsteigtas Sprendimu 91/115/EEB⁽²⁾, pareiškė, kad jie pritaria šio reglamento projektui;
- (21) kadangi 1989 m. vasario 13 d. Tarybos direktyva 89/130/EB, Euratomas, dėl bendrojo nacionalinio produkto rinkos kainomis įvertinimo suderinimo⁽³⁾ numato, kad BNP (rinkos kainomis) gali būti palyginamas tik tuo atveju, jei taikomi Europos integruotų ekonominių sąskaitų sistemos apibrėžimai ir apskaitos taisyklės, ir kadangi 1989 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EEB, Euratomas) Nr. 1553/89 dėl galutinių vienos nuosavų išteklių, kaupiamų iš pridėtinės vertės mokesčio, surinkimo priemonių⁽⁴⁾ numato, kad apskaičiuojant svertinių PVM normos vidurkį, sandorių, kuriems taikomi mokesčiai, suskirstymas turi būti atliekamas, remiantis nacionalinėmis sąskaitomis, parengtomis pagal Europos integruotų ekonominių sąskaitų sistemą, ir kadangi šioms priemonėms pagal 1993 m. lapkričio 22 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 3605/93 dėl Protokolo dėl perviršinio deficito procedūros taikymo⁽⁵⁾, 1994 m. spalio 31 d. Tarybos sprendimą 94/728/EB, Euratomas, dėl Europos Bendrijų nuosavų išteklių⁽⁶⁾ ir 1994 m. spalio 31 d. Tarybos sprendimą 94/729/EB dėl biudžeto disciplinos⁽⁷⁾ turi

⁽¹⁾ OL L 181, 1989 6 28, p. 47.

⁽²⁾ OL L 59, 1991 3 6, p. 19.

⁽³⁾ OL L 49, 1989 2 21, p. 26. Direktyva su paskutiniais pakeitimais, padarytais 1994 m. Stojimo aktu.

⁽⁴⁾ OL L 155, 1989 6 7, p. 9.

⁽⁵⁾ OL L 332, 1993 11 12, p. 7.

⁽⁶⁾ OL L 293, 1994 11 12, p. 9.

⁽⁷⁾ OL L 293, 1994 11 12, p. 14.

būti numatytas pereinamasis laikotarpis šiuo reglamentu nustatytai sistemai įdiegti,

Kai kurioms valstybėms narėms pagal B priedą suteikiamas papildomas laikotarpis baigiasi ne vėliau kaip iki 2005 m. sausio 1 d.

PRIĖMĖ ŠĮ REGLAMENTĄ:

1 straipsnis

Tikslas

1. Šio reglamento tikslas — nustatyti 1995 m. Europos sąskaitų sistemą, toliau — ESS 95, numatant:

- a) metodus, kuriuos taikant nustatomi bendri standartai, apibrėžimai, klasifikacijos ir apskaitos taisyklės, naudojamos palyginamam pagrindu sudarant sąskaitas ir lenteles Bendrijos reikmėms, taip pat rengiant duomenis, kaip reikalaujama pagal 3 straipsnio nuostatas;
- b) sąskaitų ir lentelių, sudarytų pagal ESS 95, perdavimo Bendrijos reikmėms tiksliai nustatytomis dienomis, programą.

2. Atsižvelgiant į 7 ir 8 straipsnius, šis reglamentas taikomas visiems Bendrijos aktams, kuriuose daroma nuoroda į ESS ir joje pateiktus apibrėžimus.

3. Šis reglamentas neįpareigoja jokios valstybės narės taikyti ESS 95 sudarant sąskaitas savo pačios reikmėms.

2 straipsnis

Metodika

1. ESS 95 metodika, nurodyta 1 straipsnio 1 dalies a punkte, išdėstyta A priede.

2. ESS 95 metodikos pataisos, skirtos jų turiniui paaiškinti ir patobulinti, priimanos Komisijos sprendimu 4 straipsnyje numatyta tvarka, jeigu jos nekeičia pagrindinių sąvokų, nereikalauja papildomų išteklių ir nedidina nuosavų išteklių.

3. Pagal atitinkamas Sutarties nuostatas ne vėliau kaip iki 1997 m. gruodžio 31 d. Taryba priima sprendimą dėl netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų (NAFTAP) suskirstymo sistemos, apibūdintos A priedo I priede, įvedimo ir patvirtina būtinas jos įdiegimui priemones.

3 straipsnis

Perdavimas Komisijai

1. Valstybės narės perduoda Komisijai (Statistikos tarnybai) B priede pateiktas sąskaitas ir lenteles per tą laikotarpį, kuris yra nustatytas kiekvienai lentelei.

Komisija, pasikonsultavusi su Statistikos programų komitetu ne vėliau kaip iki 2003 m. liepos 1 d. Tarybai praneša apie suteiktą papildomą laikotarpį, kad būtų galima patikrinti, ar jis vis dar yra pagrįstas. Šis pranešimas, jei būtina, pateikiamas kartu su Komisijos pasiūlymu vėl suteikti papildomą laikotarpį toms valstybėms narėms, kurioms jo reikia.

2. Valstybės narės perduoda B priedo duomenis, įskaitant ir duomenis, kuriuos valstybės narės paskelbė konfidencialiais pagal savo nacionalinius teisės aktus arba praktiką, susijusią su statistinių duomenų konfidencialumu, pagal 1990 m. birželio 11 d. Tarybos reglamentą (Euratomas, EEB) Nr. 1588/90 dėl konfidencialių statistinių duomenų perdavimo Europos Bendrijų statistikos tarnybai⁽¹⁾, kuri reglamentuoja konfidencialios informacijos traktavimą.

Pagal 2 straipsnio 2 dalį dėl visų iš valstybių narių reikalaujamų duomenų pakeitimų, susijusių su naujomis lentelėmis, atitinkamomis šalimis ir (arba) regionais, Komisija priima sprendimus 4 straipsnyje nustatyta tvarka.

4 straipsnis

Tvarka

1. Komisijai padeda Statistikos programų komitetas, toliau — Komitetas.

2. Komisijos atstovas pateikia Komitetui priemonių, kurių turi būti imtasi, projektą. Komitetas savo nuomonę dėl projekto pareiškia per tokį laiką, kurį nustato pirmininkas atsižvelgdamas į klausimo skubumą. Nuomonė patvirtinama Sutarties 148 straipsnio 2 dalyje nustatyta balsų dauguma tuo atveju, kai Taryba turi priimti sprendimą remdamasi Komisijos pasiūlymu. Valstybių narių atstovų Komitete balsai paskirstomi taip, kaip nustatyta tame straipsnyje. Pirmininkas nebalsuoja.

3. Komisija patvirtina numatytas priemones, kurios taikomos nedelsiant. Tačiau, kai numatytos priemonės neatitinka Komiteto nuomonės, Komisija nedelsdama apie jas praneša Tarybai. Tokiu atveju:

⁽¹⁾ OL L 151, 1990 6 15, p. 1. Reglamentas su pakeitimais, padarytais 1994 m. Stojimo aktu.

- a) Komisija gali atidėti patvirtintų priemonių taikymą trims mėnesiams nuo tokio pranešimo dienos;
- b) Taryba kvalifikuota balsų dauguma gali priimti kitokį sprendimą per a punkte nurodytą terminą.

5 straipsnis

Komiteto uždaviniai

Komitetas nagrinėja visus klausimus, susijusius su šio reglamento įgyvendinimu, kuriuos pirmininkas pateikia savo iniciatyva arba valstybės narės prašymu.

6 straipsnis

Bendradarbiavimas su kitais komitetais

1. Visais klausimais, priklausančiais Pinigų, finansų ir mokėjimų balanso statistikos komiteto kompetencijai, Komisija prašo komitetą pareikšti nuomonę pagal Sprendimo 91/115/EEB 2 straipsnį.
2. Bendrojo nacionalinio produkto komitetui, įsteigtam Direktyva 89/130/EEB, Euratomas, Komisija perduoda visą informaciją apie šio reglamento įgyvendinimą, kuri jam reikalinga vykdant savo pareigas.

7 straipsnis

Duomenų taikymo ir pirmojo perdavimo data

1. Pirmą kartą ESS 95 taikoma duomenims, nustatytiems pagal B priedą, kuriuos reikia perduoti 1999 m. balandžio mėn.
2. Duomenys Komisijai (Statistikos tarnybai) perduodami per B priede nustatytą laiką.
3. Iki pirmojo duomenų, kuriems taikoma ESS 95, perdavimo pagal šio straipsnio 1 dalį valstybės narės Komisijai (Statistikos tarnybai) siunčia sąskaitas ir lenteles, sudarytas taikant ESS antrąjį leidimą.

4. Nepažeisdamos 1989 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EEB, Euratomas) Nr. 1552/89⁽¹⁾, įgyvendinančio Sprendimą 88/376/EEB, Euratomas, dėl Bendrijos nuosavų išteklių sistemos, Komisija ir atitinkama valstybė narė patikrina, ar šis reglamentas yra taikomas, ir tokių patikrinimų rezultatus pateikia šio reglamento 4 straipsnio 1 dalyje nurodytam komitetui.

8 straipsnis

Pereinamojo laikotarpio nuostatos

1. Kalbant apie biudžetą ir nuosavus išteklius ir nukrypstant nuo 1 straipsnio 2 dalies bei 7 straipsnio nuostatų, tol, kol galioja Sprendimas 94/728/EB, Euratomas, ESS antrasis leidimas laikomas Europos integruotų ekonominių sąskaitų sistema, galiojanti kaip numatyta Direktyvos 89/130/EEB, Euratomas, 1 straipsnio 1 dalyje ir su ja susijusiuose teisės aktuose, ypač reglamentuose (EEB, Euratomas) Nr. 1552/89 ir Nr. 1553/89 bei sprendimuose 94/728/EB, Euratomas, ir 94/729/EB.

2. Kalbant apie valstybių narių pranešimus Komisijai, pateikiamus taikant Reglamento (EB) Nr. 3605/93 nustatytą pirmojo deficito procedūrą, ESS antrasis leidimas laikomas Europos integruotų ekonominių sąskaitų sistema iki tol, kol bus pateikiami 1999 m. rugsėjo 1 d. pranešimai.

3. ESS antrojo leidimo taikymas, kaip nurodyta šio straipsnio 1 ir 2 dalyse, užtikrinamas patikslinant duomenis, gautus remiantis 7 straipsnio 1 dalimi, pagal ESS 95, kad būtų galima atsižvelgti į pokyčius, atsiradusius dėl ESS antrajame leidime ir ESS 95 vartojamų sąvokų, apibrėžimų ir nomenklatūros skirtumų.

Šio principo taikymas nustatomas Tarybos direktyvos 89/130/EEB, Euratomas, 6 straipsnyje nustatyta tvarka ne vėliau kaip iki 1996 m. gruodžio mėn.

9 straipsnis

Šis reglamentas įsigalioja dvidešimtą dieną po jo paskelbimo *Europos Bendrijų oficialiajame leidinyje*.

Šis reglamentas yra privalomas visas ir tiesiogiai taikomas visose valstybėse narėse.

Priimtas Briuselyje, 1996 m. birželio 25 d.

Tarybos vardu

Pirmininkas

M. PINTO

⁽¹⁾ OL L 155, 1989 6 7, p. 1. Reglamentas su paskutiniais pakeitimais, padarytais Reglamentu (EEB, Euratomas) 2729/94 (OL L 293, 1994 11 12, p. 5).

A PRIEDAS

EUROPOS SĄSKAITŲ SISTEMA

ESS 1995

TURINYS

	Puslapis
1 SKYRIUS. BENDRAS APIBŪDINIMAS	20
ESS TAIKYMAS	20
Analizės ir politikos sistema	20
Aštuonios ESS sąvokų ypatybės	21
1995 ESS ir 1993 NSS	27
1995 ESS ir 1970 ESS	27
ESS KAIP SISTEMA	28
Statistiniai vienetai ir jų grupavimas	28
Instituciniai vienetai ir sektoriai	29
Vietiniai veiklos rūšies vienetai ir ekonominės veiklos rūšys	29
Vienetai rezidentai ir nerezidentai; visa ekonomika ir kitos šalys	29
Srautai ir atsargos	30
Srautai	30
Sandoriai	30
Sandorių ypatybės	31
Tarpusavio sąveika ir sandoriai tarp vieneto padalinių	31
Piniginiai ir nepiniginiai sandoriai	31
Sandoriai, gaunant vertės ekvivalentą ir be jo	31
Pertvarkyti sandoriai	31
Sandorio krypties pakeitimas	31
Padalijimas	32
Pagrindinės sandorio šalies pripažinimas	32
Ribiniai atvejai	32
Kiti turto pokyčiai	32
Kiti turto ir išsipareigojimų apimties pokyčiai	32
Holdingo padidėjimas ir sumažėjimas	33
Atsargos	33
Sąskaitų sistema ir suvestiniai rodikliai	33
Apskaitos taisyklės	33
Dviejų sąskaitų pusių terminija	33
Dvejybinis įrašas ir dvigubas dvejybinis įrašas	34
Vertinimas	34
Specialieji produktų įvertinimo būdai	34
Vertinimas palyginamosiomis kainomis	35

	Puslapis
1 SKYRIUS. (tęsinys)	
Įrašymo laikas	35
Konsolidavimas ir tarpusavio užskaita	35
Konsolidavimas	35
Tarpusavio užskaita	36
Sąskaitos, balansuojantys straipsniai ir suvestiniai rodikliai	36
Sąskaitų seka	36
Prekių ir paslaugų sąskaita	37
Sandorių su kitomis šalimis sąskaita	37
Balansuojantys straipsniai	37
Suvestiniai rodikliai	37
Sąnaudų — produkcijos sistema	37
2 SKYRIUS.	
VIENETAI IR JŲ GRUPĖS	39
NACIONALINĖS EKONOMIKOS RIBOS	39
INSTITUCINIAI VIENETAI	41
INSTITUCINIAI SEKTORIAI	42
Nefinansinės korporacijos (S.11)	44
Subsektorius: Valstybinės nefinansinės korporacijos (S.11001)	45
Subsektorius: Nacionalinės privačios nefinansinės korporacijos (S.11002)	46
Subsektorius: Užsienio kontroliuojamos nefinansinės korporacijos (S.11003)	46
Finansinės korporacijos (S.12)	46
Subsektorius: Centrinis bankas (S.121)	48
Subsektorius: Kitos pinigų finansinės institucijos (S.122)	49
Subsektorius: Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus (S.123)	50
Subsektorius: Finansinės pagalbinės įmonės (S.124)	50
Subsektorius: Draudimo korporacijos ir pensijų fondai (S.125)	51
Valdžios sektorius (S.13)	52
Subsektorius: Centrinė valdžia (S.1311)	52
Subsektorius: Regioninė valdžia (S.1312)	52
Subsektorius: Vietinė valdžia (S.1313)	52
Subsektorius: Socialinės apsaugos fondai (S.1314)	53
Namų ūkiai (S.14)	53
Subsektorius: Darbdaviai (įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis) (S.141 + S.142)	54
Subsektorius: Darbuotojai (S.143)	54
Subsektorius: Asmenys, gaunantys pajamas iš turto (S.1441)	54
Subsektorius: Asmenys, gaunantys pensijas (S.1442)	54
Subsektorius: Asmenys, gaunantys pajamas iš kitų pervedimų (S.1443)	54
Subsektorius: Kiti (S.145)	54
Ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams (S.15)	55
Kitos šalys (S.2)	55
Vienetų gamintojų sektoriaus klasifikatorius pagal pagrindines standartines juridines nuosavybės formas	56

	Puslapis
2 SKYRIUS. (tęsinys)	
VIETINIAI VEIKLOS RŪŠIES VIENETAI IR EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠYS	58
Vietinis veiklos rūšies vienetas	59
Ekonominės veiklos rūšys	59
EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIŲ KLASIFIKACIJA	60
VIENARŪŠĖS GAMYBOS IR VIENARŪŠIŲ ŠAKŲ VIENETAI	60
Vienarūšės gamybos vienetas	60
Vienarūšė šaka	60
VIENARŪŠIŲ ŠAKŲ KLASIFIKACIJA	61
3 SKYRIUS. PRODUKTŲ SANDORIAI	62
GAMYBA IR PRODUKCIJA	63
Pagrindinė, nepagrindinė ir pagalbinė veikla	64
Produkcija (P.1)	64
Produkcijos įrašymo laikas ir vertinimas	70
TARPINIS VARTOJIMAS (P.2)	75
Tarpinio vartojimo įrašymo laikas ir vertinimas	77
GALUTINIS VARTOJIMAS (P.3, P.4)	77
Galutinio vartojimo išlaidos (P.3)	77
Faktinis galutinis vartojimas (P.4)	78
Galutinio vartojimo išlaidų įrašymo laikas ir vertinimas	80
Faktinio galutinio vartojimo išlaidų įrašymo laikas ir vertinimas	80
BENDRASIS KAPITALO FORMAVIMAS (P.5)	81
Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas (P.51)	81
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo įrašymo laikas ir vertinimas	83
Atsargų pokyčiai (P.52)	84
Atsargų pokyčių įrašymo laikas ir vertinimas	85
Vertybių įsigijimas atėmus netekimus (P.53)	86
PREKIŲ IR PASLAUGŲ IMPORTAS IR EKSPORTAS (P.6 IR P.7)	86
Prekių importas ir eksportas (P.61 ir P.71)	87
Paslaugų importas ir eksportas (P.62 ir P.72)	89
ESAMŲ PREKIŲ SANDORIAI	91
4. SKYRIUS. PASKIRSTYMO SANDORIAI	93
KOMPENSACIJA DARBUOTOJAMS (D.1)	93
Darbo užmokestis (D.11)	93
Darbo užmokestis pinigais	93
Darbo užmokestis natūra	93
Darbdavių socialinės įmokos (D.12)	95
Faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.121)	95
Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos (D.122)	95

	Puslapis
4 SKYRIUS. (tęsinys)	
GAMYBOS IR IMPORTO MOKESČIAI (D.2)	96
Produktų mokesčiai (D.21)	97
Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM) (D.211)	97
Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM (D.212)	97
Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214)	98
Kiti gamybos mokesčiai (D.29)	98
Gamybos ir importo mokesčiai, mokami Europos Sąjungos institucijoms	99
SUBSIDIJOS (D.3)	100
Subsidijos produktams (D.31)	100
Subsidijos importui (D.311)	101
Kitos subsidijos produktams (D.319)	101
Kitos subsidijos gamybai (D.39)	101
PAJAMOS IŠ TURTO (D.4)	103
Palūkanos (D.41)	103
Palūkanos už indėlius, paskolas ir mokėtinas bei gautinas sąskaitas	103
Palūkanos už vertybinius popierius	103
Palūkanos už vekselius ir panašias trumpalaikes priemones	103
Palūkanos už obligacijas	103
Palūkanų normų apsiskeitimo sandoriai ir susitarimai dėl išankstinio palūkanų normos sandorio	104
Palūkanos už finansinį lizingą	104
Kitos palūkanos	104
Įrašymo laikas	105
Korporacijų paskirstomosios pajamos (D.42)	105
Dividendai (D.421)	105
Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų (D.422)	106
Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų (D.43)	107
Pajamos iš turto, priskirtos draudėjams (D.44)	107
Renta (D.45)	108
Žemės renta	108
Žemės gelmių turto renta	108
EINAMIEJI PAJAMŲ, TURTO IR KITI MOKESČIAI (D.5)	108
Pajamų mokesčiai (D.51)	109
Kiti einamieji mokesčiai (D.59)	109
SOCIALINĖS ĮMOKOS IR IŠMOKOS (D.6)	110
Socialinės įmokos (D.61)	112
Faktinės socialinės įmokos (D.611)	112
Priskirtosios socialinės įmokos (D.612)	113
Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra (D.62)	114
Socialinio draudimo išmokos pinigais (D.621)	114
Socialinės išmokos iš privačių fondų (D.622)	115

	Puslapis
4 SKYRIUS. (tęsinys)	
Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų (D.623)	115
Socialinės paramos išmokos pinigais (D.624)	115
Socialiniai pervedimai natūra (D.63)	115
Socialinės išmokos natūra (D.631)	115
Socialinio draudimo išmokos, kompensacijos (D.6311)	116
Kitos socialinio draudimo išmokos natūra (D.6312)	116
Socialinės paramos išmokos natūra (D.6313)	116
Individualių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimai (D.632)	116
KITI EINAMIEJI PERVEDIMAI (D.7)	117
Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos (premijos) (D.71)	117
Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą (D.72)	118
Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje (D.73)	118
Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas (D.74)	119
Įvairūs einamieji pervedimai (D.75)	120
Einamieji pervedimai ne pelno institucijoms, teikiančioms paslaugas namų ūkiams	120
Einamieji pervedimai tarp namų ūkių	120
Baudos ir delspinigiai	120
Loterijos ir lošimai	121
Kompensaciniai mokėjimai	121
BNP grindžiami ketvirtieji nuosavi ištekliai	121
Kiti	121
NAMŲ ŪKIŲ GRYNOSIOS NUOSAVYBĖS PENSIJŲ FONDUOSE PASIKEITIMO KOREGAVIMAS (D.8)	122
KAPITALO PERVEDIMAI (D.9)	123
Kapitalo mokesčiai (D.91)	123
Dotacijos investicijoms (D.92)	124
Kiti kapitalo pervedimai (D.99)	125
5 SKYRIUS. FINANSINIAI SANDORIAI	127
FINANSINIŲ SANDORIŲ KLASIFIKATORIUS	129
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST) (F.1)	131
Piniginis auksas (F.11)	131
Specialiosios skolinimosi teisės (SST) (F.12)	132
Valiuta ir indėliai (F.2)	132
Valiuta (F.21)	132
Pervedamieji indėliai (F.22)	133
Kiti indėliai (F.29)	133
Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas (F.3)	134
Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.33)	134
Trumpalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.331)	135
Ilgalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.332)	135
Išvestinės finansinės priemonės (F.34)	136

	Puslapis
5 SKYRIUS. (tęsinys)	
Paskolos (F.4)	137
Trumpalaikės paskolos (F.41)	137
Ilgalaikės paskolos (F.42)	137
Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (F.5)	139
Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.51)	140
Kotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.511) ir nekotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.512)	140
Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (F.513)	141
Investicinių fondų akcijos (F.52)	141
Draudimo techniniai atidėjimai (F.6)	141
Namų ūkių grynoji nuosavybė draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose (F.61)	142
Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose (F.611)	142
Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose (F.612)	143
Išankstinės draudimo įmokos (premijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai (F.62)	144
Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos (F.7)	144
Prekybos kreditai ir avansai (F.71)	145
Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus (F.79)	145
Memorandumo straipsnis: tiesioginės užsienio investicijos (F.m)	146
FINANSINIŲ SANDORIŲ APSKAITOS TAISYKLĖS	146
Vertinimas	146
Įrašymo laikas	149
Finansinių sandorių kompiliavimas pagal pokyčius balanse	149
5.1 priedas. Ryšys su pinigų kiekiu matais	149
6 SKYRIUS. KITI SRAUTAI	151
PAGRINDINIO KAPITALO VARTOJIMAS (K.1)	151
NEFINANSINIO NESUKURTO TURTO ĮSIGIJIMAI ATĖMUS NETEKIMUS (K.2)	151
KITI TURTO POKYČIAI (K.3–K.12)	152
KITI APIMTIES POKYČIAI (K.3–K.10 ir K.12)	152
EKONOMINIS NESUKURTO TURTO AT SIRADIMAS (K.3)	153
EKONOMINIS SUKURTO TURTO AT SIRADIMAS (K.4)	153
NATŪRALUS NEKULTIVUOJAMŲ BIOLOGINIŲ IŠTEKLIŲ AUGIMAS (K.5)	153
EKONOMINIS NESUKURTO TURTO IŠNYKIMAS (K.6)	154
NUOSTOLIAI DĖL STICHINIŲ NELAIMŲ, KATASTROFŲ, AVARIJŲ (K.7)	154
NEATLYGINTOS KONFISKACIJOS (K.8)	154
KITI, NIEKUR KITUR NEPRISKIRTI, NEFINANSINIO TURTO APIMTIES POKYČIAI (K.9)	154
KITI, NIEKUR KITUR NEPRISKIRTI, FINANSINIO TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ APIMTIES POKYČIAI (K.10)	155

	Puslapis
6 SKYRIUS. (tęsinys)	
KLASIFIKATORIŲ IR STRUKTŪROS POKYČIAI (K.12)	156
Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai (K.12.1)	156
Turto ir įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai (K.12.2)	156
NOMINALUS TURIMO TURTO VERTĖS PADIDĖJIMAS ARBA SUMAŽĖJIMAS (K.11)	157
Neutralus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas (K.11.1)	158
Realus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas (K.11.2)	158
Holdingo padidėjimas arba sumažėjimas pagal finansinio turto rūšį	159
Valiuta ir indėliai (AF.2)	159
Paskolos (AF.4) ir kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos (AF.7)	159
Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas (AF.3)	159
Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (AF.5)	160
Draudimo techniniai atidėjimai (AF.6)	160
Finansinis turtas užsienio valiuta	160
7 SKYRIUS.	
BALANSAI	161
TURTO RŪŠYS	162
Nefinansinis sukurtas turtas (AN.1)	162
Nefinansinis nesukurtas turtas (AN.2)	162
Finansinis turtas ir įsipareigojimai (AF)	163
BALANSO ĮRAŠŲ VERTINIMAS	165
Bendrieji vertinimo principai	165
NEFINANSINIS TURTAI (AN)	166
Sukurtas turtas (AN.1)	166
Ilgalaikis turtas (AN.11)	166
Ilgalaikis materialus turtas (AN.111)	166
Ilgalaikis nematerialus turtas (AN.112)	166
Atsargos (AN.12)	166
Vertybės (AN.13)	167
Nesukurtas turtas (AN.2)	167
Materialus nesukurtas turtas (AN.21)	167
Žemė (AN.211)	167
Žemės gelmių turtas (AN.212)	167
Kiti gamtos turtai (AN.213 ir AN.214)	167
Nematerialus nesukurtas turtas (AN.22)	167
Finansinis turtas ir įsipareigojimai (AF)	168
Piniginis auksas ir SST (AF.1)	168
Valiuta ir indėliai (AF.2)	168
Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas (AF.3)	168
Paskolos (AF.4)	169
Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (AF.5)	169

	Puslapis
7 SKYRIUS. (tęsinys)	
Draudimo techniniai atidėjimai (AF.6)	169
Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos (AF.7)	170
Memorandumo straipsniai	170
Ilgalaikio vartojimo prekės (AN.m)	170
Tiesioginės užsienio investicijos (AF.m)	170
Finansiniai balansai	171
7.1 priedas. Kiekvienos turto grupės apibrėžimas	172
7.2 priedas. Įrašų schema nuo laikotarpio pradžios balanso iki laikotarpio pabaigos balanso	180
8 SKYRIUS. SĄSKAITŲ SEKA IR BALANSUOJANTYS STRAIPSNIAI	183
SĄSKAITŲ SEKA	186
Einamosios sąskaitos	186
Gamybos sąskaita (I)	186
Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos (II)	186
Pirminio pajamų paskirstymo sąskaitos (II.1)	188
Pajamų formavimo sąskaita (II.1.1)	188
Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2)	188
Verslo pajamų sąskaita (II.1.2.1)	188
Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2.2)	194
Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita (II.2)	194
Pajamų natūra perskirstymo sąskaita (II.3)	202
Pajamų panaudojimo sąskaita (II.4)	202
Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita (II.4.1)	202
Koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita (II.4.2)	202
Kaupiamosios sąskaitos (III)	204
Kapitalo sąskaita (III.1)	204
Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita (III.1.1)	204
Nefinansinio turto įsigijimų sąskaita (III.1.2)	204
Finansinė sąskaita (III.2)	204
Kitų turto pokyčių sąskaita (III.3)	204
Kitų turto apimties pokyčių sąskaita (III.3.1)	211
Perkainojimo sąskaita (III.3.2)	211
Neutralaus holdingo padidėjimo (sumažėjimo) sąskaita (III.3.2.1)	211
Realaus holdingo padidėjimo (sumažėjimo) sąskaita (III.3.2.2)	211
Balansai (IV)	220
Laikotarpio pradžios balansas (IV.1)	220
Pokyčiai balanse (IV.2)	220
Laikotarpio pabaigos balansas (IV.3)	220

	Puslapis
8 SKYRIUS. (tęsinys)	
SANDORIŲ SU KITOMIS ŠALIMIS SĄSKAITOS (V)	220
Einamosios sąskaitos	225
Prekių ir paslaugų užsienio sąskaita (V.I)	225
Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaita (V.II)	225
Užsienio kaupiamosios sąskaitos (V.III)	225
Kapitalo sąskaita (V.III.1)	225
Finansinė sąskaita (V.III.2)	225
Kitų turto pokyčių sąskaita (V.III.3)	225
Balansai (V.IV)	226
PREKIŲ IR PASLAUGŲ SĄSKAITA (0)	234
INTEGRUOTOS EKONOMINĖS SĄSKAITOS	235
SUVESTINIAI RODIKLIAI	245
Bendrasis vidaus produktas rinkos kainomis (BVP)	245
Visos ekonomikos likutinis perteklius	245
Visos ekonomikos mišrios pajamos	245
Visos ekonomikos verslo pajamos	245
Nacionalinės pajamos (rinkos kainomis)	245
Nacionalinės disponuojamos pajamos	246
Taupymas	246
Einamasis užsienio balansas	246
Visos ekonomikos grynasis skolinimas (+) arba skolinimasis (–)	246
Visos ekonomikos grynoji vertė	246
PATEIKIMAS MATRICŲ FORMA	246
ESS sąskaitų pateikimas matricių forma	247
Apskaitos matricių ypatybės	250
Sumažinto formato matricos pritaikymas specifinei analizei	251
9 SKYRIUS.	
SĄNAUDŲ — PRODUKCIJOS SISTEMA	266
IŠTEKLIŲ IR PANAUDOJIMO LENTELĖS	270
LENTELĖS, SIEJANČIOS IŠTEKLIŲ IR PANAUDOJIMO LENTELES SU SEKTORIŲ SĄSKAITOMIS	284
SIMETRINĖS SĄNAUDŲ — PRODUKCIJOS LENTELĖS	284
10 SKYRIUS.	
KAINŲ IR APIMTIES MATAI	289
KAINŲ IR APIMTIES INDEKSŲ TAIKYMO SRITIS SĄSKAITŲ SISTEMOJE	290
Integruota kainų ir apimties indeksų sistema	290
Kainų ir apimties indeksai kitiems suvestiniams rodikliams	291
BENDRIEJI KAINŲ IR APIMTIES INDEKSŲ MATAVIMO PRINCIPAI	292
Rinkos produktų kainų ir apimčių apibrėžimas	292
Kokybės skirtumai ir kainų skirtumai	292

	Puslapis
10 SKYRIUS. (tęsinys)	
Ne rinkos paslaugų principai	293
Pridėtinės vertės ir BVP principai	294
PRINCIPŲ TAIKYMO PROBLEMOS	294
Bendrasis pritaikymas	295
Taikymas specifiniams srautams	295
Prekių ir rinkos paslaugų srautai	295
Ne rinkos paslaugų srautai	296
Produktų ir importo mokesčiai bei subsidijos	297
Pagrindinio kapitalo vartojimas	298
Kompensacija darbuotojams	298
Sukurto ilgalaikio turto atsargos	298
Visos ekonomikos realių pajamų matai	299
INDEKSO NUMERIO FORMULĖS IR BAZINIŲ METŲ PASIRINKIMAS	300
EKONOMINIŲ ERDVIŲ KAINŲ IR APIMTIES INDEKSAI	300
11 SKYRIUS. GYVENTOJAI IR DARBO SĄNAUDOS	302
BENDRAS GYVENTOJŲ SKAIČIUS	302
EKONOMIŠKAI AKTYVŪS GYVENTOJAI	303
UŽIMTUMAS	304
Darbuotojai	304
Savarankiškai dirbantys asmenys	305
Užimtumas ir gyvenamoji vieta	305
NEDARBAS	306
DARBAS	307
Darbas ir gyvenamoji vieta	307
BENDRAS DIRBTŲ VALANDŲ SKAIČIUS	307
VISOS DARBO DIENOS EKVIVALENTAS	308
DARBUOTOJO DARBO SĄNAUDOS PALYGINAMAJA KOMPENSACIJA	309
12 SKYRIUS. KETVIRTINĖS EKONOMINĖS SĄSKAITOS	310
13 SKYRIUS. REGIONINĖS SĄSKAITOS	312
REGIONO TERITORIJA	312
VIENETAI IR GYVENAMOJI VIETA	312
REGIONALIZACIJOS METODAI	313
SUVESTINIAI RODIKLIAI PAGAL EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS	314
NAMŲ ŪKIŲ SĄSKAITOS	316

PRIEDAI

I. NETIESIOGIAI APSAKAIČIUOTOS FINANSINIO TARPININKAVIMO PASLAUGOS (NAFTAP)	317
Pakeitimai, kuriuos reikia padaryti ESS išdėstant finansinio tarpininkavimo paslaugas	317
II. LIZINGAS IR ILGALAIKIO VARTOJIMO PREKIŲ PIRKIMAS IŠSIMOKĖTINAI	323
Apibrėžimai	323
Lizingas	323
Operacinis lizingas	323
Finansinis lizingas	323
Pirkimas išsimokėtinai	324
Traktavimas sąskaitose	324
Operacinis lizingas	324
Finansinis lizingas	324
Pirkimas išsimokėtinai	325
III. DRAUDIMAS	327
Įvadas	327
Sąvokų apibrėžimai	327
Socialinis draudimas	327
Valdžios sektoriaus socialinės apsaugos sistemos	327
Privačiai finansuojamos socialinio draudimo sistemos	328
Darbdavių tvarkomos nefinansuojamos socialinio draudimo sistemos	328
Kitas draudimas	328
Kitas gyvybės draudimas	328
Kitas ne gyvybės draudimas	328
Perdraudimas	329
Pagalbinės draudimo įmonės	329
Traktavimas sąskaitose	329
Socialinis draudimas	329
Valdžios sektoriaus socialinės apsaugos sistemos	329
Privačiai finansuojamos socialinio draudimo sistemos	330
Darbdavių tvarkomos nefinansuojamos socialinio draudimo sistemos	331
Kitas draudimas	332
Kitas gyvybės draudimas	333
Kitas ne gyvybės draudimas	333
Perdraudimas	335
Pagalbinės draudimo įmonės	335
Draudimas: skaitmeninis pavyzdys	336
IV. KLASIFIKATORIAI IR SĄSKAITOS	341
Klasifikatoriai	341
Institucinių sektorių klasifikatorius (S)	341

	Puslapis
Sandorių ir kitų srautų klasifikatorius	342
Balansuojančių straipsnių klasifikatorius (B)	345
Turto klasifikatorius (A)	346
Veiklos rūšių (A), produktų (P) ir investicijų (pagrindinio kapitalo formavimo) (Pi) pergrupavimas ir kodavimas	348
Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius (Coicop)	356
Valdymo funkcijų klasifikatorius (Cofog)	357
Sąskaitos	359

Lentelės

2.1	Sektoriai ir subsektoriai	42
2.2	Gamintojų grupės, sektorių pagrindinė veikla ir funkcijos	44
2.3	Vienetų gamintojų sektoriaus klasifikatorius pagrindinėms standartinėms juridinės nuosavybės formoms	57
3.1	Institucinių vienetų skirstymas į rinkos gamintojus, gamintojus savo galutiniam vartojimui ir kitus ne rinkos gamintojus	66
3.2	Instituciniai vienetai, vietiniai VRV, jų produkcija ir skirtumas tarp rinkos gamybos, gamybos savo galutiniam vartojimui ir ne rinkos gamybos	69
3.3	Vietinių VRV ir jų produkcijos skirstymas pagal rinkos gamybos, gamybos savo galutiniam vartojimui ir ne rinkos gamybos kriterijus	70
3.4	Eksportuojamų prekių vežimo traktuotė	90
3.5	Importuojamų prekių vežimo traktuotė	91
5.1	Finansinių sandorių klasifikatorius	130
8.1	Sąskaitų, balansuojančių straipsnių ir pagrindinių suvestinių rodiklių suvestinė	184
8.2	I. Gamybos sąskaita	187
8.3	II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita	189
8.4	II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita	191
8.5	II.1.2.1. Verslo pajamų sąskaita ir II.1.2.2 Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita	195
8.6	II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita	198
8.7	II.3. Pajamų natūra perskirstymo sąskaita	201
8.8	II.4.1. Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita	203
8.9	II.4.2. Koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita	205
8.10	III.1.1. Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita	206
8.11	III.1.2. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita	207
8.12	III.2. Finansinė sąskaita	209
8.13	III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita	212
8.14	III.3.2. Perkainojimo sąskaita	216
8.15	IV. Balansai	221
8.16	Sandorių su kitomis šalimis sąskaitų seka (užsienio sandorių sąskaita)	226
8.17	0 sąskaita. Prekių ir paslaugų sąskaita	234
8.18	Integruotos ekonominės sąskaitos	236
8.19	Visos ekonomikos sąskaitų ir balansuojančių straipsnių seka matricų lentelėje	252
8.20	Socialinės apskaitos matricos lentelė (schema)	259
8.21	Išsamesnės socialinės apskaitos matricos pavyzdys	262
8.22	Išsamios socialinės apskaitos submatricos pavyzdys: grynoji pridėtinė vertė	264

	Puslapis
9.1	Supaprastinta išteklių lentelė 266
9.2	Supaprastinta panaudojimo lentelė 266
9.3	Supaprastinta bendroji išteklių ir panaudojimo lentelė 267
9.4	Supaprastinta simetriška sąnaudų — produkcijos lentelė (pagal produktus) 268
9.5	Išteklių lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiavimą į pirkėjų kainas 271
9.6	Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis 272
9.7	Paprasta prekybos ir transporto maržų lentelė 276
9.8	Paprasta produktų mokesčių, atėmus subsidijas, lentelė 277
9.9	Importo panaudojimo lentelė 281
9.10	Šalies produkcijos panaudojimo lentelė (bazinėmis kainomis) 282
9.11	Lentelė, susiejanti išteklių ir panaudojimo lenteles su sektorių sąskaitomis 284
9.12	Simetriška sąnaudų — produkcijos lentelė bazinėmis kainomis (pagal produktus) 286
9.13	Simetriška sąnaudų — produkcijos lentelė šalies vidaus produkcijai (pagal produktus) 288
A.I.1	NAFTAP priskyrimo instituciniams sektoriams poveikis, įskaitant ne rinkos gamintojų pokyčius 320
A.I.2	NAFTAP priskyrimo tik nominaliam sektoriui poveikis 321
A.III.1	Valdžios sektoriaus socialinės apsaugos sistemos 336
A.III.2	Privačiai finansuojamos socialinės apsaugos sistemos 337
A.III.3	Darbdavių tvarkomos nefinansuojamos socialinės apsaugos sistemos 338
A.III.4	Kitas gyvybės draudimas 339
A.III.5	Kitas ne gyvybės draudimas 340
A.IV.1	0 sąskaita. Prekių ir paslaugų sąskaita 359
A.IV.2	Visos ekonomikos sąskaitų seka 359
A.IV.3	Nefinansinių korporacijų sąskaitų seka 373
A.IV.4	Finansinių korporacijų sąskaitų seka 382
A.IV.5	Valdžios sektoriaus sąskaitų seka 392
A.IV.6	Namų ūkių sąskaitų seka 403
A.IV.7	Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sąskaitų seka 414

I SKYRIUS

BENDRAS APIBŪDINIMAS

1.01. Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistema (1995 ESS arba tik ESS) yra tarptautiniu lygiu suderinta apskaitos sistema, skirta sistemingai ir išsamiai apibūdinti visai teritorinio vieneto (t. y. regiono, šalies ar šalių grupės) ekonomikai, atskiroms jos sudedamosioms dalims bei tos ekonomikos ryšiams su kitais teritoriniais vienetais.

1995 ESS pakeičia 1970 m. paskelbtą Europos integruotų ekonominių sąskaitų sistemą (1970 ESS; antrasis šiek tiek pakeistas šio dokumento leidimas buvo paskelbtas 1978 m.).

1995 ESS visiškai atitinka peržiūrėtas pasaulines nacionalinės apskaitos gaires, išdėstytas dokumente, pavadintame Nacionalinių sąskaitų sistema (1993 NSS arba tik NSS; už šių gairių parengimą buvo atsakingos Jungtinės Tautos, TVF, Europos Bendrijų Komisija, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) ir Pasaulio bankas), tačiau ESS labiau atsižvelgia į Europos Sąjungos sąlygas ir informacijos poreikius. Kaip ir NSS, ESS yra suderinta su sąvokomis ir klasifikatoriais, vartojamais daugelyje kitų socialinės ir ekonominės statistikos sričių, pavyzdžiui, užimtumo statistikoje, gamybos statistikoje ir užsienio prekybos statistikoje. Todėl Europos Sąjunga ir jos valstybės narės gali remtis ESS savo socialinėje ir ekonominėje statistikoje.

1.02. ESS susideda iš dviejų svarbiausių lentelių grupių:

- a) sektorių sąskaitų ⁽¹⁾;
- b) sąnaudų-produkcijos sistemos ⁽²⁾ ir ekonominės veiklos rūšių sąskaitų ⁽³⁾.

Sektorių sąskaitose pagal institucinius sektorius sistemingai aprašomi atskiri ekonominio proceso etapai: gamyba, pajamų formavimas, paskirstymas ir perskirstymas, pajamų panaudojimas bei finansinis ir nefinansinis kaupimas. Sektorių sąskaitoms taip pat priskiriami ir balansai, kuriuose nurodoma turto ir įsipareigojimų būklė ir grynoji vertė ataskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje.

Sąnaudų-produkcijos sistema ir ekonominės veiklos rūšių sąskaitos išsamiau apibūdina gamybos procesą (sąnaudų struktūrą, gautas pajamas ir užimtumą) ir prekių bei pajamų srautus (produkciją, importą, eksportą, galutinį vartojimą, tarpinį vartojimą ir kapitalo formavimą pagal produktų grupes).

ESS vartojamos gyventojų skaičiaus ir užimtumo sąvokos ⁽⁴⁾. Šios sąvokos svarbios ir sektorių sąskaitoms, ir sąnaudų-produkcijos sistemai.

ESS yra taikoma ne tik metinėms nacionalinėms sąskaitoms, bet ir ketvirtinėms ⁽⁵⁾ bei regioninėms sąskaitoms ⁽⁶⁾.

ESS TAIKYMAS

Analizės ir politikos sistema

1.03. ESS galima taikyti analizuojant ir vertinant:

- a) visos ekonomikos struktūrą, pavyzdžiui:
  - 1) pridėtinė vertė ir užimtumas pagal ekonominės veiklos rūšis;
  - 2) pridėtinė vertė ir užimtumas pagal regionus;

⁽¹⁾ Žr. 8 skyrių „Sąskaitų seka ir balansuojantys straipsniai“.

⁽²⁾ Žr. 9 skyrių „Sąnaudų — produkcijos sistema“.

⁽³⁾ Žr. 8 skyrių „Sąskaitų seka ir balansuojantys straipsniai“.

⁽⁴⁾ Žr. 11 skyrių „Gyventojai ir darbo sąnaudos“.

⁽⁵⁾ Žr. 12 skyrių „Ketvirtinės ekonominės sąskaitos“.

⁽⁶⁾ Žr. 13 skyrių „Regioninės sąskaitos“.

- 3) pajamų pasiskirstymas pagal sektorius;
  - 4) importas ir eksportas pagal produktų grupes;
  - 5) galutinio vartojimo išlaidos pagal produktų grupes;
  - 6) pagrindinio kapitalo formavimas ir pagrindinio kapitalo atsargos pagal ekonominės veiklos rūšis;
  - 7) finansinio turto atsargų ir srautų struktūra ir jo srautai pagal turto rūšis ir sektorius.
- b) tam tikras visos ekonomikos sritis arba aspektus, pavyzdžiui:
- 1) bankininkystę ir finansus kaip nacionalinės ekonomikos dalį;
  - 2) valdžios sektoriaus vaidmenį;
  - 3) konkretaus regiono ekonomiką (lyginant su visa nacionaline ekonomika);
- c) nacionalinės ekonomikos dinamiką, pavyzdžiui:
- 1) BVP augimo tempų analizę;
  - 2) infliacijos analizę;
  - 3) namų ūkių išlaidų sezoniskumo analizę remiantis ketvirtinėmis sąskaitomis;
  - 4) tam tikrų finansinių priemonių rūšių svarbos pokyčių analizę, pvz., padidėjusi pasirinkimo sandorių svarba;
  - 5) nacionalinės ekonomikos gamybos struktūrų dinamikos palyginimas per ilgą laikotarpį, pvz., per 30 metų.
- d) Nacionalinę ekonomiką, gretinant su kitų valstybių ekonomika, pavyzdžiui:
- 1) Europos Sąjungos valstybių narių valdžios sektoriaus vaidmens palyginimas;
  - 2) Europos Sąjungos valstybių ekonomikos tarpusavio sąsajų analizę;
  - 3) Europos Sąjungos eksporto struktūros ir paskirties valstybių analizę;
  - 4) Europos Sąjungos BVP arba disponuojamųjų pajamų vienam gyventojui augimo tempų palyginimas su atitinkamais JAV ir Japonijos rodikliais.
- 1.04. Šios sistemos duomenys yra labai svarbūs Europos Sąjungai ir jos valstybėms narėms, kuriant ir kontroliuojant savo socialinę ir ekonominę politiką.
- Be to, ją galima panaudoti ir kitais konkrečiais tikslais:
- a) kontroliuojant ir reguliuojant Europos pinigų politiką: Europos pinigų sąjungos konvergencijos kriterijai remiasi nacionalinių sąskaitų duomenimis (valdžios sektoriaus deficitas, valdžios sektoriaus skola ir BVP);
  - b) teikiant piniginę pagalbą Europos Sąjungos regionams: nustatant Europos Sąjungos struktūrinių fondų išmokų dydį iš dalies remiamasi nacionalinių sąskaitų duomenimis pagal regionus;
  - c) nustatant Europos Sąjungos nuosavų išteklių dydį. Šis dydis priklauso nuo nacionalinių sąskaitų duomenų trejopai:
    - 1) Europos Sąjungos bendrųjų išteklių dydis nustatomas kaip valstybių narių bendrųjų nacionalinių produktų (BNP) procentinė dalis;
    - 2) trečiasis nuosavas Europos Sąjungos išteklių fondas yra nuosavų PVM išteklių fondas. Valstybių narių įnašų į šį fondą dydis daugiausia priklauso nuo nacionalinių sąskaitų duomenų, nes šiais duomenimis remiamasi, apskaičiuojant vidutinį PVM tarifą;
    - 3) valstybių narių įnašų į ketvirtąjį Europos Sąjungos nuosavų išteklių fondą santykinis dydis yra apskaičiuojamas pagal jų bendrąjį nacionalinį produktą.

Aštuonios ESS sąvokų ypatybės

1.05. Kad ESS sąvokos garantuotų informacijos poreikių ir jų tenkinimo galimybių pusiausvyrą, jos yra:

- a) suderinamos tarptautiniu lygiu;
- b) suderinamos su kitomis socialinės ir ekonominės statistikos sąvokomis;
- c) nuoseklios;

- d) praktiškai pritaikomos;
- e) kitokios nei dauguma administravimo sąvokų;
- f) nusistovėjusios ir ilgalaikės;
- g) skirtos apibūdinti ekonominius procesus aiškia pinigine išraiška;
- h) lanksčios ir tinkamos įvairiems tikslams.

1.06. Sąvokos yra suderinamos tarptautiniu lygiu, nes:

- a) Europos Sąjungos valstybėms narėms ESS yra standartas, kurio privalu laikytis pateikiant nacionalinių sąskaitų duomenis visoms tarptautinėms organizacijoms. Griežtai laikytis ESS standartų neprivalu tik tais atvejais, kai duomenys skelbiami tik pačioje valstybėje narėje;
- b) ESS sąvokos visais atžvilgiais atitinka pasaulines nacionalinių sąskaitų gaires, t. y. NSS.

Sąvokų suderinamumas tarptautiniu mastu ypač svarbus lyginant įvairių šalių statistikos duomenis.

1.07. Sąvokos yra suderintos su kitų socialinės ir ekonominės statistikos rūšių sąvokomis, nes:

- a) ESS vartojama daug sąvokų ir klasifikatorių (pvz., NACE 1 red.), vartojamų ir kitose ES valstybių narių socialinės ir ekonominės statistikos rūšyse, pvz., gamybos statistikoje, užsienio prekybos statistikoje ir užimtumo statistikoje; sąvokas buvo stengiamasi kuo labiau suvienodinti. Be to, šios ES sąvokos ir klasifikatoriai yra suderinti su atitinkamomis JT sąvokomis ir klasifikatoriais;
- b) kaip ir NSS, ESS sąvokos suderintos su svarbiausiomis tarptautinėmis gairėmis, skirtomis kitoms ekonominės statistikos rūšims, būtent TVF Mokėjimų balanso taisyklėmis, TVF valdžios finansų statistika (GFS), EBPO pajamų statistika ir Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) nutarimais dėl užimtumo, darbo laiko ir darbo sąnaudų sąvokų.

Kadangi ESS sąvokos yra suderintos su kitomis socialinės ir ekonominės statistikos rūšimis, daug lengviau susieti ir palyginti šių statistikos sričių duomenis. Tai padeda surinkti ir į nacionalines sąskaitas įrašyti tikslesnius duomenis. Be to, taip konkrečių statistikos rūšių informaciją galima geriau susieti su nacionalinės ekonomikos bendrąja statistika, t. y. su nacionaliniais rodikliais, pavyzdžiui BNP arba ekonominės veiklos rūšies ar sektoriaus bendrąją pridėtine verte.

1.08. Sąskaitų sistemos struktūra garantuoja sistemingą sąvokų vartojimą įvairiems ekonominio proceso etapams (gamybai, pajamų paskirstymui, pajamų panaudojimui bei kaupimui) apibūdinti. Dėl šio sąvokų vienodumo pačioje sistemoje lengva susieti įvairių sistemos dalių statistinius duomenis. Todėl, pavyzdžiui, galima apskaičiuoti tokius rodiklius:

- a) produktyvumo rodikliai, pavyzdžiui pridėtinė vertė, sukuriama per darbo valandą (šiam rodikliui apskaičiuoti būtina, kad pridėtinės vertės ir darbo laiko sąvokos būtų vartojamos sistemingai);
- b) nacionalinės diponuojamosios pajamos vienam asmeniui (šiam rodikliui apskaičiuoti būtina, kad nacionalinių disponuojamųjų pajamų ir demografijos sąvokos būtų vartojamos sistemingai);
- c) pagrindinio kapitalo formavimo dalis visose pagrindinio kapitalo atsargose (šiam rodikliui apskaičiuoti būtina, kad šios srautų ir atsargų sąvokos būtų vartojamos sistemingai);
- d) valdžios sektoriaus deficito ir valdžios sektoriaus skolos procentinė dalis bendrajame vidaus produkte (šioms rodikliams apskaičiuoti būtina, kad valdžios sektoriaus deficito, valdžios sektoriaus skolos ir bendrojo vidaus produkto sąvokos būtų sistemingos).

Kadangi visoje sistemoje vartojamos vienodos sąvokos, kartais galima tam tikras išvadas daryti, apskaičiavus likutinius dydžius, pvz. taupymą galima apskaičiuoti, iš disponuojamųjų pajamų atėmus išlaidas galutiniam vartojimui ⁽⁷⁾.

1.09. ESS sąvokos yra praktiškai pritaikomos, nes jos yra suformuluotos, atsižvelgiant į jomis žymimų reiškinių įvertinimą. Sąvokų praktiškumas išryškėja taip:

- a) tam tikrą veiklą arba dalykus reikia apibūdinti tik tada, jei jie yra reikšmingo dydžio. Pavyzdžiui, namų ūkių (audžiančių audeklus, gaminančių keramikos gaminius) gamyba savo reikmėms į sąskaitas neįrašoma kaip gamyba, nes ES valstybėse ši gamybos rūšis laikoma

⁽⁷⁾ Žr. 8 skyrių „Sąskaitų seka ir balansuojantys straipsniai“.

nereikšminga. Kitas pavyzdys: maži ir pigūs įrankiai ir prietaisai įrašomi į pagrindinio kapitalo formavimo sąskaitas tik tada, jeigu išgydymas tokių ilgalaikio vartojimo daiktų subjektas išleido daugiau nei 500 ekiu (1995 m. kainomis; jei perkama daug tokių daiktų, ši suma taikoma išlaidoms visam kiekiui išigyti); jeigu aptariamose išlaidose mažesnės už nustatytą minimumą, jos laikomos tarpiniu vartojimu;

- b) prie tam tikrų sąvokų aiškiai nurodyta, kaip jas įvertinti. Pavyzdžiui, apibrėžiant kapitalo vartojimą, nurodomas tiesinis nusidėvėjimo skaičiavimo metodas, o įvertinant pagrindinio kapitalo atsargas, rekomenduojama taikyti nepertraukiamos vertės metodą. Dar vienas pavyzdys — gamybos savo reikmėms įvertinimas: iš esmės ji turi būti vertinama bazinėmis kainomis, bet prirėikus bazines kainas galima tikslinti, atsižvelgiant į įvairias susijusias išlaidas;
- c) priimta keletas supaprastinančių susitarimų. Pavyzdžiui, pagal susitarimą valstybės teikiamos kolektyvinės paslaugos priskiriamos galutinio vartojimo išlaidoms;
- d) sąvokos yra suderintos su sąvokomis, vartojamomis kitose socialinės ir ekonominės statistikos rūšyse, kurių duomenys yra vartojami sudarant nacionalines sąskaitas.

1.10. Nepaisant to, praktiškai sąvokas ne visada lengva pritaikyti, nes paprastai jos tam tikrais aspektais skiriasi nuo sąvokų, vartojamų valdymo duomenų šaltiniuose, pavyzdžiui, įmonių sąskaitos, informacijoje apie įvairias mokesčių rūšis (PVM, fizinių asmenų pajamų mokesčių, importo mokesčius ir t. t.), apie socialinę apsaugą bei bankų ir draudimo korporacijų priežiūros institucijų pateikiamoje informacijoje. Šie valdymo duomenys dažnai naudojami rengiant nacionalines sąskaitas, todėl paprastai juos reikia pritaikyti ESS reikalavimams.

ESS sąvokos tam tikrais aspektais paprastai skiriasi nuo atitinkamų valdymo sąvokų todėl, kad:

- a) administravimo sąvokos įvairiose šalyse skiriasi, todėl negalima garantuoti jų tarptautinio suderinamumo;
- b) administravimo sąvokos ilgainiui keičiasi, todėl negalima tiksliai palyginti skirtingų laikotarpių administravimo duomenų;
- c) administravimo duomenų šaltiniuose sąvokos paprastai vartojamos nesistemiškai, o norint susieti ir palyginti duomenis, būtinus nacionalinių sąskaitų rodikliams apskaičiuoti, reikia, kad esminės sąvokos būtų vartojamos sistemingai;
- d) administravimo sąvokos dažniausiai nėra pačios tinkamiausios ekonominei analizei ir ekonominės politikos vertinimui.

Tačiau kartais administravimo duomenų šaltiniai visiškai atitinka nacionalinių sąskaitų ir kitų statistikos rūšių reikalvimus, nes:

- a) statistikai sukurtos sąvokos ir klasifikatoriai gali būti pritaikomi ir administravimo tikslais, pvz., valdžios sektoriaus išlaidų klasifikacijai;
- b) administravimo duomenų šaltiniuose gali būti tiesiogiai atsižvelgiama į (konkrečius) statistikos poreikius; tai galima pasakyti, pavyzdžiui, apie *Intrastat* sistemą, kurioje kaupiama informacija apie prekių pristatymą tarp ES valstybių narių.

1.11. Svarbiausios ESS sąvokos yra nusistovėjusios ir ilgalaikės, nes:

- a) jos buvo patvirtintos kaip tarptautinis standartas ateinantiems dešimtmečiams;
- b) vėliau parengtose tarptautinėse nacionalinių sąskaitų gairėse dauguma pagrindinių sąvokų išliko beveik nepakeistos.

Šis sąvokų tęstinumas leidžia papildomai netikslinant duomenų analizuoti jų dinamiką, nebereikia mokytis daug naujų sąvokų. Be to, taip sąvokos tampa atsparesnės politiniam spaudimui šalyje ir tarptautiniu mastu. Todėl nacionalinių sąskaitų duomenys gali būti panaudojami kaip objektyvi ekonominės politikos ir analizės duomenų bazė labai ilgą laiką.

1.12. ESS sąvokos yra skirtos ekonominiams procesams apibūdinti aiškia pinigine išraiška. Į tas atsargas arba srautus, kurių pinigine išraiška nėra aiški arba kurių piniginės vertės konkrečiai nustatyti negalima, paprastai neatsižvelgiama.

Šis principas griežtai netaikomas, nes reikia atsižvelgti ir į sistemiskumo reikalavimą bei į įvairius informacijos poreikius. Pavyzdžiui, sistemiskumo požiūriu reikalaujama, kad valdžios sektoriaus suteiktų kolektyvinių paslaugų vertė būtų į sąskaitas įrašoma kaip produkcija, kadangi

kompensacijos darbuotojams mokėjimas ir visų rūšių prekės ir paslaugos, kurias įsigyja valdžios sektorius, turi aiškią piniginę išraišką. Be to, nacionalinės sąskaitos, kuriose valdžios sektoriaus teikiamos kolektyvinės paslaugos apibūdinamos susiejant jas su kita nacionalinės ekonomikos dalimi, yra ypač naudingos ekonominei analizei ir politikai.

1.13. ESS sąvokų taikymo sferą galima apibūdinti aptariant keletą svarbių klausimų.

ESS gamybos sąvoka apima šias sritis (žr. 3.07–3.09 punktą):

- a) valdžios sektoriaus teikiamas individualias ir kolektyvines paslaugas;
- b) būsto savininkų savo reikmėms teikiamos būsto paslaugos;
- c) prekes, pvz., žemės ūkio produktus, gaminamus savo galutiniam vartojimui;
- d) savo reikmėms tenkinti statomus pastatus, įskaitant namų ūkių statomus pastatus;
- e) samdomų namų ūkio darbininkų teikiamas paslaugas;
- f) žuvų auginimas žuvininkystės ūkiuose;
- g) įstatymais draudžiamą gamybą bei paslaugas, pavyzdžiui, prostitucija ir narkotikų gamybą;
- h) gamybą, už kurią gautos pajamos iš dalies nedeklaruojamos mokesčių institucijoms, pvz., slaptai pagaminti tekstilės gaminiai.

Gamybai nepriskiriama:

- a) namų ūkio ir individualios paslaugos (pvz., būsto tvarkymas, maisto gaminimas, ligonių ir senelių priežiūra), teikiamos ir suvartojamos tame pačiame namų ūkyje;
- b) savanoriškai teikiamos paslaugos, nesusijusios su prekių gamyba, pvz., nemokama priežiūra ir būsto tvarkymas;
- c) natūralus žuvies veisimasis atvirose jūrose.

Bendrai ESS apskaitoma visa produkcija, pagaminta gamybai priskiriamos veiklos metu. Tačiau ši taisyklė turi kelias konkrečias išimtis:

- a) į sąskaitas neįrašoma pagalbinės veiklos metu pagaminta produkcija; visos tokiai pagalbinei veiklai reikalingos sąnaudos (medžiagos, darbas, pagrindinio kapitalo vartojimas ir kt.) laikomos pagrindinės arba antrinės veiklos, kuriai ta pagalbinė veikla yra skirta, sąnaudomis;
- b) į sąskaitas neįrašoma pagaminta produkcija, skirta tarpiniam vartojimui tame pačiame vietiniame veiklos rūšies vienetu (VRV, žr. 1.29 punktą); tačiau visa pagaminta produkcija, skirta kitiems vietiniams veiklos rūšies vienetams, priklausantiems tam pačiam instituciniam vienetui, į jas įrašoma produkcijos straipsnyje.

Pagal ESS apskaitos logiką, jeigu veikla laikoma gamyba ir jos metu pagamintą produkciją reikia įtraukti į sąskaitas, į sąskaitas įtraukiama ir su ja susijusios pajamos, užimtumas, galutinis vartojimas ir t. t. Pavyzdžiui, kadangi būsto savininkų savo reikmėms teikiamos būsto paslaugos laikomos gamyba ir įrašomos į sąskaitas, į sąskaitas įrašomos ir su jomis susijusios tų būsto savininkų pajamos ir galutinio vartojimo išlaidos. Kitaip yra tada, jeigu veikla nelaikoma gamyba ir į sąskaitas neįrašoma: tame pačiame namų ūkyje teikiamos ir vartojamos namų ūkio paslaugos nesukuria pajamų ir joms nereikia galutinio vartojimo išlaidų bei pagal ESS sąvokas nelaikoma užimtumu.

ESS taip pat yra nemažai konkrečių susitarimų, pvz.:

- a) dėl valdžios sektoriaus produkcijos įvertinimo;
- b) dėl suteiktų draudimo paslaugų ir finansinio tarpininkavimo paslaugų vertės netiesioginio apskaičiavimo;
- c) dėl valdžios sektoriaus teikiamų kolektyvinių paslaugų įrašymo į sąskaitas, priskiriant jas galutinio vartojimo išlaidoms, jokių iš nurodytų paslaugų nepriskiriant tarpiniam vartojimui;
- d) dėl netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų vartojimo įrašymo į sąskaitas, priskiriant jas nominalaus sektoriaus arba nominalios ekonominės veiklos rūšies tarpiniam vartojimui.

- 1.14. ESS sąvokos tinka įvairiems tikslams: ESS sąvokų vartojimo sritis yra labai plati, bet kai kuriais atvejais jas būtina papildyti (žr. 1.18 punktą).
- 1.15. ESS sąvokų sistemos detalumas leidžia ją taikyti lanksčiai: kai kurios sąvokos ESS nėra aiškiai pateiktos, bet jas lengva išvesti iš pateiktųjų. Pavyzdžiui, pridėtinę vertę gamintojų kainomis galima apskaičiuoti iš pridėtinės vertės bazinėmis kainomis atėmus kitų gamybos mokesčių grynąją vertę. Kitas pavyzdys — naujų sektorių sukūrimas perorganizuojant ESS apibrėžtus subsektorius.
- 1.16. Lanksčiai taikyti sąvokas galima ir įtraukiant papildomus kriterijus, kurie neprieštarauja sistemos logikai. Tokie kriterijai gali būti, pavyzdžiui, užimtumo lygis gamybos vienetuose arba namų ūkių pajamų apimtis. Užimtumo rodiklius galima toliau grupuoti pagal išsilavinimą, amžių ir lytį.
- 1.17. Lanksčiai taikyti sąvokas galima ir sudarant socialinės apskaitos matricą (SAM). SAM yra lentelė, kurioje išsamiai pateikiamos visos sąsajos tarp išteklių ir panaudojimo lentelių bei sektorių sąskaitų (žr. 8.133–8.155 punktus). SAM paprastai pateikia daugiau informacijos apie užimtumo (nedarbo) lygį ir struktūrą, nes kompensacijos darbuotojams grupuojamos pagal dirbančių asmenų kategorijas. Šis grupavimas taikomas ir duomenims apie darbo jėgos panaudojimą pagal atskiras ekonominės veiklos rūšis (kaip parodyta panaudojimo lentelėse), ir darbo jėgos išteklius pagal socialinį ekonominį pogrupį (kaip parodyta namų ūkių sektoriaus subsektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitose). Taip sistemingai pavaizduojami įvairių darbo jėgos rūšių išteklių ir panaudojimas.
- 1.18. Tam tikriems informaciniams poreikiams tenkinti geriausiai sudaryti atskiras palydovines sąskaitas. Taip daroma, pavyzdžiui, teikiant toliau išvardytoms analizės rūšims reikalingus duomenis:
- turizmo vaidmens valdžios sektoriaus ūkyje analizei;
  - sveikatos priežiūros išlaidų ir finansavimo analizei;
  - mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos bei žmogiškojo kapitalo svarbos nacionalinei ekonomikai analizei;
  - namų ūkių pajamų ir išlaidų analizei, kurioje remiamasi mikroekonominėmis pajamų ir išlaidų sąvokomis;
  - aplinkos ir ekonomikos sąveikos analizei;
  - namų ūkių gamybos analizei;
  - gerovės pokyčių analizei;
  - nacionalinių sąskaitų ir įmonių sąskaitų duomenų skirtumų ir jų poveikio vertybinių popierių rinkoms analizei;
  - numatomų mokesčių pajamų apskaičiavimui.
- 1.19. Palydovinės sąskaitos šiuos informacinius poreikius atitinka, kadangi
- atsižvelgiant į konkrečius poreikius, jose pateikiami išsamesni duomenys ir nepateikiama nereikalingų duomenų;
  - jos praplečia apskaitos sistemos sritis: jos apima ir ne pinigine verte išreiškiamus dydžius, pvz., taršą ir gamtos turta;
  - jose pakeičiamos tam tikros pagrindinės sąvokos, pvz., išplečiama kapitalo formavimo sąvoka, į ją įtraukiant mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos išlaidas arba švietimo išlaidas.
- 1.20. Svarbus palydovinių sąskaitų bruožas yra tas, kad jose išlieka beveik nepakeistos visos esminės standartinės sistemos sąvokos ir klasifikatoriai. Pagrindinės sąvokos keičiamos tik tada, kai palydovinė sąskaita yra skirta konkrečiam specialiam tikslui, kuriam sąvokas pakeisti būtina. Tokiais atvejais palydovinėje sąskaitoje taip pat pateikiama lentelė, kurioje pavaizduojamas ryšys tarp svarbiausių tos sąskaitos suvestinių duomenų ir standartinės sistemos suvestinių duomenų. Taip standartinė sistema išlieka atramos taškas, ir drauge tenkinami konkretesni specialios informacijos poreikiai.
- 1.21. Standartinėje sistemoje mažai dėmesio kreipiama į atsargas ir srautus, kurių pinigine išraiška nėra aiški (arba kurių piniginių vertės konkrečiai nustatyti negalima). Tokių atsargų ir srautų analizei dažniausiai tinka statistiniai duomenys, išreikšti nepiniginėmis vertėmis, pvz.:

- a) namų ūkių gamybos apimtis lengviausia išreikšti alternatyviam panaudojimui skirtų valandų skaičiumi;
- b) švietimą galima apibūdinti pagal mokymo rūšį, moksleivių skaičių, vidutinę studijų laikotarpio trukmę iki diplomo gavimo ir t. t.;
- c) taršos poveikį geriausiai apibūdinti pagal gyvūnų rūšių populiacijų kiekybinius pokyčius, miškų medynų sveikatą, atliekų kiekius, anglies monoksido kiekius bei radiacijos lygį ir t. t.

Palydovinės sąskaitos leidžia tokią nepiniginę išraišką statistiką susieti su standartinės nacionalinių sąskaitų sistemos duomenimis: nepiniginė išraišką statistikos duomenys kiek įmanoma sugrupuojami pagal standartinės sistemos klasifikatorius, pvz., pagal namų ūkio rūšį arba pagal ekonominės veiklos rūšį, ir taip išplečiama standartinė sistema. Šią sistemą tuomet galima naudoti kaip duomenų bazę vertinant įvairaus pobūdžio sąveikas tarp standartinės sistemos kintamųjų ir išplėtosios dalies kintamųjų.

1.22. Standartinė sistema ir svarbiausi jos suvestiniai duomenys neapibūdina gerovės pokyčių. Galima parengti išplėstines sąskaitas, kuriose toliau išvardytiems reiškiniams priskiriamos piniginės vertės:

- a) namų ūkio ir individualios paslaugos, teikiamos ir vartojamos tame pačiame namų ūkyje;
- b) laisvalaikio trukmės pokyčiai;
- c) gyvenimo mieste pranašumai ir trūkumai;
- d) asmeninių pajamų pasiskirstymo netolygumai.

Išplėstinėse sąskaitose galutinės išlaidos būtinai, bet nepageidaujamiems dalykams (pvz., krašto apsaugai), priskiriamos tarpiniam vartojimui, t. y. laikomos negerinančiomis gerovės. Panašiai tarpiniam vartojimui priskiriama potvynių ir kitų stichinių nelaimių padaryta žala, nes ji mažina gerovę (absoliučiąją).

Taip galima būtų pabandyti sukurti labai apytikslį ir netobulą gerovės pokyčių rodiklį. Tačiau gerovė turi daug aspektų, ir daugelio jų geriausia nereikšti pinigineis vertėmis. Įvertinant gerovę, geriau kiekvienam aspektui taikyti atskirus rodiklius ir įvertinimo vienetus. Rodikliai, pavyzdžiui, galėtų būti kūdikių mirtingumas, vidutinė gyvenimo trukmė, suaugusiųjų raštingumas arba nacionalinės pajamos, tenkančios vienam gyventojui. Tokius rodiklius galima įtraukti į palydovinę sąskaitą.

1.23. Kad ESS būtų sisteminga ir suderinta tarptautiniu mastu, joje nevertojamos administravimo sąvokos. Tačiau įvairūs rodikliai, apskaičiuoti naudojantis administravimo sąvokomis, gali būti labai naudingi įvairiems nacionaliniams tikslams. Pavyzdžiui, apskaičiuojant, kiek bus gauta mokesčių pajamų, reikia statistinių duomenų apie apmokestinamų pajamų apimtį. Tokius duomenis galima gauti iš nacionalinių sąskaitų statistinių duomenų, šiek tiek juos pakeitus.

Panašiai galima pasinaudoti ir kai kuriomis nacionalinės ekonominės politikos sąvokomis, pvz.:

- a) remtis infliacijos sąvoka, kalbant apie didėjančias pensijas, bedarbystės išmokas arba kompensaciją valstybės tarnautojams;
- b) remtis mokesčių, socialinių įmokų, valdžios sektoriaus ir kolektyvinio sektoriaus sąvokomis, kalbant apie optimalų kolektyvinio sektoriaus dydį;
- c) remtis „strateginių“ sektorių arba ekonominės veiklos rūšių sąvokomis, kalbant apie valstybės arba visos ES ekonominę politiką;
- d) remtis „verslo investicijų“ sąvoka, kalbant apie valstybinę ekonominę politiką.

Palydovinės sąskaitos arba tiesiog pagalbinės lentelės gali tenkinti tokius specifinius informacijos poreikius, kurie dažniausiai iškyla ir yra būdingi tik tam tikrai valstybei.

1995 ESS ir 1993 NSS

1.24. ESS (1995 ESS) yra visiškai suderinta su patikslinta Nacionalinių sąskaitų sistema (1993 NSS), kurioje pateikiamos nacionalinės apskaitos gairės visoms pasaulio šalims. Tačiau keletas svarbių skirtumų tarp 1995 ESS ir 1993 NSS vis dėlto yra:

- a) skiriasi jų forma, pvz.:
  - 1) ESS kai kurie skyriai yra skirti produktų sandoriams, paskirstymo sandoriams ir finansiniams sandoriams. Tuo tarpu NSS šiems sandoriams skirti septyni skyriai, kuriuose sandoriai nagrinėjami pagal sąskaitas, pvz. tam tikri skyriai nagrinėja gamybos sąskaitą, pirminių pajamų išdėstymo sąskaitą, kapitalo sąskaitą ir sandorių su kitomis šalimis sąskaitą.
  - 2) ESS tam tikra sąvoka apibūdinama, pateikiant apibrėžimą ir į ją įeinančių bei neįtrauktų elementų sąrašą. NSS sąvokos paprastai apibūdinamos abstrakčiau, bandoma paaiškinti, kokia logika buvo remiamasi rengiant susitarimus.
  - 3) ESS yra regioninėms sąskaitoms ir ketvirtinėms sąskaitoms skirti skyriai.
  - 4) NSS yra palydovinėms sąskaitoms skirtas skyrius;
- b) kai kuriais atvejais ESS sąvokos yra konkretesnės ir tikslesnės už NSS sąvokas, pvz.:
  - 1) Iš NSS apibrėžimų nėra visiškai aišku, kuo skiriasi rinkos produkcija, savo reikmėms tenkinti skirta produkcija ir kita institucinių vienetų bei vietinių veiklos rūšies vienetų ne rinkos produkcija. Tai reiškia, kad produkcijos įvertinimas ir grupavimas pagal sektorius nėra gana tikslus. Todėl ESS pateikta keletas papildomų paaiškinimų ir įtrauktas tam tikrais atvejais taikytinas papildomas kriterijus, būtent kad rinkos gamintojo realizacijos pajamos turi padengti bent 50 % gamybos sąnaudų (žr. 3.1 lentelę).
  - 2) ESS nustatyti konkretūs kriterijai, kas ir kaip turi būti įtraukiama į sąskaitas, pvz., maži įrankiai ir prietaisai į sąskaitas įrašomi kaip tarpinis vartojimas.
  - 3) ESS daroma prielaida, kad kai kurios namų ūkių gamybos rūšys, pvz., audimas ir baldų gamyba, ES valstybėse narėse yra nereikšmingos, todėl jų į sąskaitas įtraukti nereikia.
  - 4) ESS aiškiai remiamasi tam tikromis Europos Sąjungos institucinėmis priemonėmis, pvz., Intrastat sistema, kurioje registruojami prekių srautai ES teritorijoje ir valstybių narių mokesčiai Europos Sąjungai.
  - 5) ESS vartojami Europos Sąjungai būdingi klasifikatoriai, pvz., Produktų klasifikatorius pagal veiklos rūšis (CPA) ir Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius NACE (1 red.) (nors šie klasifikatoriai būdingi ES, jie yra suderinti ir su atitinkamais JT klasifikatoriais).
  - 6) ESS yra papildoma klasifikacija, taikoma visiems užsienio sandoriams: jie turėtų būti skirstomi į sandorius tarp ES rezidentų ir sandorius su ne ES rezidentais.

ESS daugeliu atveju yra konkretesnė už NSS, nes ESS yra pirmiausia skirta taikyti ES valstybėse narėse. ESS turėtų labiau tikti ir ES informacijos poreikiams tenkinti.

1995 ESS ir 1970 ESS

1.25. 1995 ESS apimtis ir sąvokos skiriasi nuo 1970 ESS. Panašūs skirtumai yra ir tarp 1968 NSS ir 1993 NSS. Naujosios sistemos apimtis skiriasi nuo senosios, nes:

- a) į naująją sistemą įtraukiami balansai;
- b) įtraukiamos kitų turto pokyčių sąskaitos, t. y. įvedamos tokios sąvokos kaip „kiti apimties pokyčiai“, „nominalus holdingo padidėjimas“ ir „realus holdingo padidėjimas“;
- c) įvedamas namų ūkių subsektorius;

- d) įvedama nauja galutinio vartojimo sąvoka — faktiškas galutinis vartojimas;
- e) įvedama nauja pajamų, patikslintų pagal kainas, sąvoka — realios nacionalinės disponuojamosios pajamos;
- f) įtraukiama nauja sąvoka „perkamosios galios paritetai“.

Svarbiausi sąvokų skirtumai yra šie:

- a) literatūrinis ir meninis darbas (knygų rašymas, muzikos kūrimas) dabar laikomas gamyba; todėl mokėjimas už literatūrinį ir meninį darbą yra mokėjimas už paslaugas, o ne pajamos iš turto;
- b) tam tikrais aspektais pasikeitė draudimo paslaugų produkcijos vertinimas, pvz., vertinant ne gyvybės draudimo produkciją, dabar atsižvelgiama ir į pajamas, gaunamas iš investuotų techninių atidėjimų lėšų;
- c) išsamiau nagrinėjami prekybos ir transporto maržos;
- d) įvedamas susiejimo metodas palyginamosioms kainoms skaičiuoti;
- e) įvedama finansinio lizingo sąvoka (1968 NSS ir 1970 NSS buvo tik operacinio lizingo sąvoka);
- f) išlaidos mineralinių išteklių žvalgybai ir programinei įrangai dabar į sąskaitas įtraukiamos kaip kapitalo formavimo išlaidos (o ne kaip tarpinis vartojimas);
- g) kalbant apie valdžios sektoriaus vykdomus infrastruktūros darbus (kelių tiesimą, užtvankų statymą), reikėtų įtraukti ir kapitalo vartojimas;
- h) identifikuojamos naujos finansinės priemonės, pvz., atpirkimo sandoriai, ir išvestinės finansinės priemonės, pvz., pasirinkimo sandoriai.

Kai kurie skirtumai yra nesusiję su NSS pokyčiais, pvz.:

- a) įvestos išteklių ir panaudojimo lentelės (jos buvo įtrauktos jau į 1968 NSS);
- b) nustatytos kai kurios ribinės vertės ir nuorodos į konkrečią Europos Sąjungai institucinę tvarką (žr. 1.24 punktą);
- c) produkcijos vertinimui aiškiai pasirenkamos bazinės kainos (1970 ESS, 1968 NSS ir 1993 NSS taip pat numatomas vertinimas gamintojų kainomis);
- d) įvedamos ekonomiškai aktyvių gyventojų ir nedarbo sąvokos (1968 NSS ir 1993 NSS šių sąvokų nebuvo).

ESS KAIP SISTEMA

1.26. Pagrindiniai sistemos bruožai yra šie:

- a) statistiniai vienetai ir jų grupavimas;
- b) srautai ir atsargos;
- c) sąskaitų sistema ir suvestiniai rodikliai;
- d) sąnaudų-produkcijos sistema.

STATISTINIAI VIENETAI IR JŲ GRUPAVIMAS ⁽⁸⁾

1.27. Viena sistemai būdinga ypatybė yra ta, kad joje vartojami dviejų rūšių vienetai ir joje ekonomika grupuojama dviem skirtingais būdais, kurie yra taikomi nevienodiems analizės tikslams.

⁽⁸⁾ Žr. 2 skyrių „Vienetai ir jų grupavimas“.

Apibūdinant įplaukas, išlaidas ir finansinius srautus bei balansus, sistemoje instituciniai vienetai grupuojami į sektorius pagal tų vienetų esmines funkcijas, veiklos pobūdį ir uždavinius.

Apibūdinant gamybos procesą ir atliekant sąnaudų-produkcijos analizę, sistemoje vietiniai veiklos rūšies vienetai (VRV) grupuojami į ekonominės veiklos rūšis pagal veiklos rūšį. Veikla apibūdinama pagal produktų sąnaudas, gamybos procesą ir pagamintą produkciją.

Instituciniai vienetai ir sektoriai

1.28. Instituciniai vienetai yra ekonominiai subjektai, galintys savarankiškai nuosavybės teise turėti prekių, turto bei prisiimti įsipareigojimus, susijusius su jų vykdoma ekonomine veikla ir sudaromais sandoriais su kitais vienetais. Sistemoje instituciniai vienetai grupuojami į penkis atskirus institucinius sektorius, į kuriuos įeina šių rūšių vienetai:

- a) nefinansinės korporacijos;
- b) finansinės korporacijos;
- c) valdžios sektorius;
- d) namų ūkiai;
- e) ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams.

Šie penki sektoriai drauge sudaro visą šalies ekonomiką. Kiekvienas sektorius dar skirstomas į subsektorius. Sistemoje numatyta kiekvienam sektoriui, prireikus ir subsektoriui, bei visai ekonomikai visapusiškai tvarkyti srautų sąskaitas ir balansus.

Vietiniai veiklos rūšies vienetai ir ekonominės veiklos rūšys

1.29. Daugelis institucinių vienetų, veikiantys kaip gamintojai, vykdo daugiau nei vieną veiklos rūšį; norint išryškinti technines ir ekonomines sąsajas, juos reikia skirstyti pagal veiklos rūšį.

Vietiniai veiklos rūšies vienetai ir yra skirti šiam klausimui praktiškai išspręsti. Vietinis VRV apima visas institucinio vieneto, veikiančio kaip gamintojas, dalis, esančias toje pačioje vietoje arba arti viena kitos ir dalyvaujančias vykdant tam tikros NACE 1 red. klasės veiklą (žymimą keturženkliais kodais).

Iš esmės reikia registruoti tiek vietinių veiklos rūšies vienetų, kiek yra vykdoma antrinės veiklos rūšį; tačiau jeigu tokiai veiklai apibūdinti reikalingų apskaitos dokumentų nėra, vienam vietiniam veiklos rūšies vienetai gali būti priskiriamos dvi arba kelios antrinės veiklos rūšys.

Visų vietinių VRV, vykdančių tą pačią arba panašią veiklą, grupė sudaro ekonominės veiklos rūšį.

Institucinių vienetų ir vietinių VRV tarpusavio ryšių struktūra yra hierarchinė: institucinį vienetai sudaro vienas arba keli vietiniai VRV; vietinis VRV priklauso tik vienam instituciniam vienetai.

Išsamiau analizuojant gamybos procesą, naudojamos analitiniu gamybos vienetai. Šis vienetas beveik neegzistuoja (išskyrus tą atvejį, kai vietinis VRV gamina tik vienos rūšies produktus). Tai vienaarūšės gamybos vienetas, apibrėžiamas kaip nevykdantis jokios antrinės veiklos. Šių vienetų grupės sudaro vienaarūšės šakas.

Vienetai rezidentai ir nerezidentai; visa ekonomika ir kitos šalys

1.30. Visa ekonomika apibrėžiama pagal vienetus rezidentus. Vienetas laikomas šalies vienetu rezidentu, jeigu jo ekonominio intereso centras yra tos šalies teritorijoje, t. y. jeigu jis ilgesnį laiką (vienerius metus arba ilgiau) toje teritorijoje vykdo ekonominę veiklą. Pirmiau minėti instituciniai sektoriai yra rezidentinių institucinių vienetų grupės.

Vienetai rezidentai vykdo sandorius ir su vienetais nerezidentais (t. y. vienetais, kurie yra kitų šalių rezidentai). Šie sandoriai yra šalies užsienio sandoriai, įrašomi į sandorių su kitomis šalimis sąskaitą. Taigi sistemos sąskaitų struktūroje kitos šalys traktuojamos panašiai kaip institucinis sektorius, nors vienetai nerezidentai įtraukiami tik tada, jei jie vykdo sandorius su instituciniais vienetais rezidentais. Todėl, kalbant apie klasifikatorių kodus, specifinis sandorių su kitomis šalimis straipsnis įrašytas sektorių klasifikatoriaus pabaigoje.

Sąlyginiai vienetai rezidentai, sistemoje traktuojami kaip instituciniai vienetai, apibrėžiami taip:

- a) tos vienetų nerezidentų dalys, kurių ekonominio intereso centras yra šalies ekonominėje teritorijoje (t. y. kurios ten vykdo ekonominius sandorius vienerius metus ar ilgiau arba kurios vykdo statybas trumpiau nei vienerius metus, jei šių darbų produktas įeina į bendrąjį pagrindinio kapitalo formavimą);
- b) vienetai nerezidentai, nuosavybės teise turintys žemės arba pastatų šalies ekonominėje teritorijoje, tačiau atsižvelgiant tik į sandorius, susijusius su tokia žeme arba pastatais.

SRAUTAI IR ATSARGOS

- 1.31. Sistemoje fiksuojama dviejų svarbiausių rūšių informacija: informacija apie srautus ir apie atsargas. Srautai — tai įvykių, įvykusių per nustatytą laikotarpį, veiksmai ir pasekmės, o atsargos — tai būklė tam tikru laiko momentu.

Srautai

- 1.32. Srautai parodo, kaip kuriama ir keičiama ekonominė vertė, kaip ja apsieičiama, kaip ji perduodama ir kaip ji išnyksta. Jie taip pat parodo institucinio vieneto turto ir išpareigojimų vertės pokyčius. Ekonominiai srautai yra dviejų rūšių: sandoriai ir kiti turto pokyčiai. Sandoriai parodomi visose sąskaitose ir lentelėse, kuriose rodomi srautai, išskyrus kitų turto apimties pokyčių sąskaitą ir perkainojimo sąskaitą. Kiti turto pokyčiai parodomi tik šiose dviejose sąskaitose.

Paprastų sandorių ir kitų srautų yra be galo daug. Sistemoje jie pagal pobūdį grupuojami į palyginti nedaug rūšių.

Sandoriai

- 1.33. Sandoris yra ekonominis srautas, susidarantis instituciniams vienetais tarpusavyje sąveikaujant pagal savitarpio susitarimus, arba pačiame instituciniame vienete atliekamas veiksmas, kurį naudinga laikyti sandoriu, dažnai todėl, kad vienetas vykdo dvi skirtingas veiklos rūšis. Sandorius patogu skirstyti į keturias pagrindines grupes:
- a) produktų sandorius, apibūdinančius produktų kilmę (šalies produkcija arba importas) ir panaudojimą (tarpinis vartojimas, galutinis vartojimas, kapitalo formavimas ir eksportas) ⁽⁹⁾;
  - b) paskirstymo sandorius, apibūdinančius, kaip gamybos metu sukurta pridėtinė vertė paskirstoma darbuotojams, kapitalui formuoti ir valdžios sektoriui, ir kaip perskirstomos pajamos ir turtas (pajamų ir turto mokesčiai, kiti pervedimai) ⁽¹⁰⁾;
  - c) finansinius sandorius, apibūdinančius grynojo finansinio turto įsigijimą arba grynųjų išpareigojimų prisiėmimą pagal kiekvieną finansinės priemonės rūšį. Dažnai tokie sandoriai parodomi kaip ne finansinių sandorių atitikmenys, bet jie taip pat gali būti parodomi kaip vien tik finansines priemones apimantys sandoriai ⁽¹¹⁾;
  - d) kiti sandoriai, nepriskiriami nė vienai iš išvardytų trijų grupių: pagrindinio kapitalo vartojimas ir nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus netekimus ⁽¹²⁾.

⁽⁹⁾ Žr. 3 skyrių „Produktų sandoriai“.

⁽¹⁰⁾ Žr. 4 skyrių „Paskirstymo sandoriai“.

⁽¹¹⁾ Žr. 5 skyrių „Finansiniai sandoriai“.

⁽¹²⁾ Žr. 6 skyrių „Kiti srautai“.

*Sandorių ypatybės***Tarpusavio sąveika ir sandoriai tarp vieneto padalinių**

- 1.34. Daugelis sandorių yra dviejų arba kelių institucinių vienetų tarpusavio sąveika. Tačiau sistemoje kaip sandoriai registruojami ir kai kurie veiksmai, įvykę tame pačiame instituciniame vienete. Šie vienetų vidaus sandoriai į sąskaitas įrašomi tam, kad geriau būtų galima išanalizuoti produkciją, galutinį panaudojimą ir sąnaudas.

Pagrindinio kapitalo vartojimas, sistemoje parodomas kaip sąnaudos, yra svarbus vieneto vidaus sandoris. Dauguma kitų vienetų vidaus sandorių yra produktų sandoriai, paprastai į sąskaitas įrašomi tada, kai instituciniai vienetai, veikdami kaip gamintojai ir galutiniai vartotojai kartu, nusprendžia suvartoti dalį savo pačių pagamintos produkcijos. Taip dažnai atsitinka namų ūkiuose ir valdžios sektoriuje.

- 1.35. Į sąskaitas įrašoma visa produkcija, skirta galutiniam vartojimui ją pagaminusiame instituciniame vienete. Produkcija, skirta tarpiniam vartojimui ją pagaminusiame instituciniame vienete, į sąskaitas įrašoma tik tada, jei gamyba ir tarpinis vartojimas vyksta skirtinguose vietiniuose veiklos rūšies vienetuose, priklausančiuose tam pačiam instituciniam vienetai. Produkcija, skirta tarpiniam vartojimui ją pagaminusiame vietiniame veiklos rūšies vienete, į sąskaitas neįrašoma.

Piniginiai ir nepiniginiai sandoriai

- 1.36. Daugelis sistemoje fiksuojamų sandorių yra piniginiai sandoriai, kur susiję vienetai atlieka arba gauna mokėjimus, prisiima įsipareigojimus arba gauna turtą, kurio vertė išreikšta piniginiiais vienetais.

Sandoriai, nesusiję su apskaitimu grynaisiais pinigais arba su piniginiiais vienetais išreikštu turtu arba įsipareigojimais, yra nepiniginiai sandoriai. Vienetų vidaus sandoriai paprastai yra nepiniginiai. Nepiniginių sandorių tarp dviejų ar daugiau institucinių vienetų pasitaiko tarp produktų sandorių (produkcijos mainai), paskirstymo sandorių (atlyginimas natūra, pervedimai natūra ir t. t.) ir kitų sandorių (nesukurto nefinansinio turto mainai).

Sistemoje visi sandoriai fiksuojami jų piniginėmis vertėmis, todėl į sąskaitas įrašomų nepiniginių sandorių vertė turi būti nustatoma netiesiogiai arba įvertinama kitu būdu.

Sandoriai, gaunant vertės ekvivalentą ir be jo

- 1.37. Sandoriai, susiję su dviem arba keliais vienetais yra „kažkas už kažką“ arba „kažkas už nieko“ tipo sandoriai. Pirmosios rūšies sandoriai yra apskaitimas tarp institucinių vienetų, pvz., prekių ar turto tiekimas arba paslaugų teikimas už atitinkamos vertės ekvivalentą, pvz., pinigus. Antrosios rūšies sandoriai paprastai yra vieno institucinio vieneto mokėjimas grynaisiais arba natūra kitam instituciniam vienetai, negaunant atitinkamo vertės ekvivalento. „Kažkas už kažką“ sandoriai būna visose keturiose sandorių grupėse, o „kažkas už nieko“ sandorių daugiausia pasitaiko tarp paskirstymo sandorių, pavyzdžiui, mokesčiai, socialinės pagalbos išmokos ar dovanos.

Pertvarkyti sandoriai

- 1.38. Sistemoje daugelis sandorių traktuojami tiesiogiai, t. y. jie į sąskaitas įrašomi taip, kaip vyksta atitinkamuose instituciniuose vienetuose. Tačiau kai kurie sandoriai yra pertvarkomi, kad geriau išryškėtų ekonominės sąsajos, kuriomis tie sandoriai yra pagrįsti. Sandoriai gali būti pertvarkyti trimis būdais: pakeičiant sandorio kryptį, sandorį padalijant ir pripažįstant pagrindinę sandorio šalį.

Sandorio krypties pakeitimas

- 1.39. Sandoris, kuris su juo susijusiems vienetais atrodo vykstantis tiesiogiai tarp vieneto A ir vieneto C, gali būti įrašomas į sąskaitas kaip vykstantis netiesiogiai per vienetą B. Taigi, vienas sandoris tarp A ir C parodomas kaip du sandoriai: tarp A ir B ir tarp B ir C. Taip pakeičiama sandorio kryptis.

Gerai žinomas sandorio krypties pakeitimo pavyzdys — darbdavio socialinės įmokos, kurias darbdaviai tiesiogiai moka į socialinio draudimo fondus. Sistemoje šie mokėjimai parodomi kaip du sandoriai: darbdaviai moka socialines įmokas savo darbuotojams, o darbuotojai gautas

sumas perveda į socialinio draudimo fondus. Kaip ir visais atvejais, kai keičiama sandorio kryptis, čia siekiama parodyti, kokia šio sandorio ekonominė esmė. Šiuo atveju norima parodyti, kad darbdavys socialines įmokas moka darbuotojų naudai.

Kitas krypties pakeitimo pavyzdys — sandorio tarp dviejų ar kelių institucinių vienetų pripažinimas, nors tų institucinių vienetų požiūriu jokia sandoris faktiškai neįvyko. Taip yra, pavyzdžiui, traktuojant pajamas iš turto, kurias draudimo įmonės gauna iš tam tikrų draudimo lėšų. Sistemoje šios pajamos iš turto parodomos kaip draudimo įmonių mokamos draudėjams, kurie tas pačias sumas grąžina draudimo įmonėms kaip įmokos priedą.

Padalijimas

- 1.40. Jeigu sandorio šalims atrodo, kad įvyko vienas sandoris, o jis sąskaitose parodomas kaip du ar keli sandoriai, tas sandoris yra padalytas. Padalijimo metu paprastai į sandorį naujų vienetų neįtraukiama.

Tipiškas padalijimo pavyzdys — ne gyvybės draudimo įmokų mokėjimas. Nors draudėjai ir draudikai laiko tai vienu sandoriu, sistemoje jis padalijamas į du gana skirtingus sandorius: mokėjimus už suteiktas ne gyvybės draudimo paslaugas ir grynąsias ne gyvybės draudimo įmokas. Kitas svarbus padalijimo pavyzdys — prekybos maržų apskaitymas.

Pagrindinės sandorio šalies pripažinimas

- 1.41. Jei vienetą vykdo sandorį kito vieneto vardu, sandoris įrašomas į pagrindinio vieneto sąskaitas. Paprastai šios taisyklės reikia laikytis; negalima, pavyzdžiui, padarius atitinkamas prielaidas, mokesčių arba dotacijų priskirti galutiniams mokėtojams arba galutiniams gavėjams.

Ribiniai atvejai

- 1.42. Sandorio apirėžime sakoma, kad instituciniai vienetai vykdo sandorius tarpusavio sutarties pagrindu. Jeigu sandoris vykdomas tarpusavio sutarties pagrindu, reiškia, kad instituciniai vienetai apie jį iš anksto žinojo ir jam pritarė. Tačiau tai nereiškia, kad visi vienetai dalyvavo sandoryje laisva valia, nes kai kurie sandoriai yra privalomi pagal įstatymus. Tokie yra kai kurie paskirstymo sandoriai, pavyzdžiui, mokesčių, baudų ir delspinigių mokėjimas. Tačiau neatlygintos turto konfiskacijos nelaikomos sandoriu, net jei tokia konfiskacija nustatyta įstatymų.

Nelegalūs ekonominiai veiksmai sandoriais laikomi tik tada, jei visi susiję su jais vienetai tuose veiksmuose dalyvauja savo valia. Taigi nelegalus narkotikų arba vogto turto pirkimas, pardavimas arba mainai yra sandoriai, o vagystės sandoriais nelaikomos.

Kiti turto pokyčiai

- 1.43. Kiti turto pokyčiai — tai pokyčiai, nesusiję su sandoriais ⁽¹³⁾. Tai yra:

- a) kiti turto ir išpareigojimų apimties pokyčiai arba
- b) holdingo padidėjimas ir sumažėjimas.

Kiti turto ir išpareigojimų apimties pokyčiai

- 1.44. Šiuos pokyčius galima suskirstyti į tris dideles kategorijas:

- a) įprastinis turto atsiradimas ir išnykimas, nesusijęs su sandoriais;
- b) turto ir išpareigojimų pokyčiai dėl ypatingų nenumatytų įvykių;
- c) klasifikatorių ir struktūros pokyčiai.

⁽¹³⁾ Žr. 6 skyrių „Kiti srautai“.

- 1.45. a kategorijos pokyčio pavyzdys — žemės gelmių turto atradimas arba išekvojimas, taip pat natūralus neauginamų biologinių išteklių didėjimas. Į b kategoriją įeina turto pokyčiai (paprastai nuostoliai) dėl stichinių nelaimių, karų ar sunkių nusikaltimų⁽¹⁴⁾. Vienašališkas atsisakymas grąžinti skolą ir neatlygintos turto konfiskacijos taip pat priskiriami šiai kategorijai. c kategorija apima pokyčius dėl klasifikatorių pakeitimų ir institucinių vienetų arba turto ir įsipareigojimų struktūrinių pokyčių.

Holdingo padidėjimas ir sumažėjimas

- 1.46. Holdingas padidėja arba sumažėja dėl turto kainų pokyčių. Tai būdinga visoms finansinio ir nefinansinio turto rūšims bei įsipareigojimams. Turto ir įsipareigojimų savininkui tam tikras pelnas (nuostolis) kaupiasi vien iš to, kad jis tam tikru laikotarpiu turi tą turtą ir įsipareigojimus, niekaip jų nekeisdamas.

Holdingo padidėjimas (sumažėjimas), vertinant galiojusiomis rinkos kainomis, vadinamas nominaliu holdingo padidėjimu (sumažėjimu). Jis gali būti skirstomas į neutralų holdingo padidėjimą (sumažėjimą), kuris parodo bendrojo kainų lygio pokyčius, ir realų holdingo padidėjimą (sumažėjimą), kuris parodo turto santykinių kainų pokyčius.

Atsargos

- 1.47. Atsargos yra tam tikru laiko momentu turimas turtas ir įsipareigojimai. Atsargos apskaitomos kiekvieno ataskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje. Sąskaitos, parodančios atsargas, vadinamos balansais⁽¹⁵⁾.

Taip pat apskaitomos atsargos gyventojams ir užimtumui. Tačiau į sąskaitas įrašomos vidutinės vertės per ataskaitinį laikotarpį.

Į sąskaitas įrašomos viso į sistemą įeinančio turto atsargos: sukurto ir nesukurto finansinio turto ir įsipareigojimų bei nefinansinio turto. Tačiau apskaitomas tik tas turtas, kuris yra naudojamas ekonominėje veikloje ir kuris kam nors priklauso nuosavybės teise. Taigi neapskaitomos atsargos tokio turto, kaip žmogiškasis kapitalas ir gamtos išteklių, kurie niekam nuosavybės teise nepriklauso.

Sistema apima visus jos sferai priklausančius srautus ir atsargas. Tai reiškia, kad visus atsargų pokyčius galima visiškai paaiškinti pagal apskaitytus srautus.

SAŠKAITŲ SISTEMA IR SUVESTINIAI RODIKLIAI⁽¹⁶⁾

Apskaitos taisyklės

- 1.48. Sąskaita yra skirta registruoti tam tikro ekonominės veiklos aspekto išteklius ir panaudojimą arba turto ir įsipareigojimų pokyčius per ataskaitinį laikotarpį, arba turto ir įsipareigojimų kiekį to laikotarpio pradžioje ir pabaigoje.

Dviejų sąskaitų pusių terminija

- 1.49. Sistemoje einamųjų sąskaitų dešinioji pusė vadinama terminu „išteklių“. Šioje pusėje įrašomi sandoriai, didinantys vieneto arba sektoriaus ekonominę vertę. Kairioji sąskaitų pusė, kurioje įrašomi sandoriai, mažinantys vieneto arba sektoriaus ekonominę vertę, vadinama „panaudojimu“.

⁽¹⁴⁾ Smulkių nusikaltimų, pvz., vagysčių iš parduotuvių, pasekmės gali būti parodomos kaip įeinančios į atsargų pokyčius, t. y. priskiriamos sandoriams.

⁽¹⁵⁾ Žr. 7 skyrių „Balansai“.

⁽¹⁶⁾ Žr. 7 skyrių „Balansai“ ir 8 skyrių „Sąskaitų seka ir balansuojantys straipsniai“.

Kaupiamųjų sąskaitų dešinioji pusė vadinama „įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai“, o kairioji — „turto pokyčiai“.

Balansuose dešiniojoje pusėje parodomi „įsipareigojimai ir grynoji vertė“ (skirtumas tarp turto ir įsipareigojimų), o kairiojoje — „turtas“. Palyginus dviejų iš eilės ataskaitinių laikotarpių balansus, matomi įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai bei turto pokyčiai.

Dvejybinis įrašas ir dvigubas dvejybinis įrašas

- 1.50. Apibūdinant vienetą arba sektorių, nacionalinėse sąskaitose naudojamas dvejybinis įrašas. Kiekvienas sandoris į sąskaitas įrašomas du kartus: kaip išteklius (arba įsipareigojimų pokytis) ir kaip panaudojimas (arba turto pokytis). Suma sandorių, į sąskaitas įrašytų kaip ištekliai (arba įsipareigojimų pokyčiai), ir suma sandorių, į sąskaitas įrašytų kaip panaudojimas (arba turto pokyčiai), turi būti lygios, todėl galima patikrinti, ar sąskaitos užpildytos sistemingai.

Tačiau paprastai nacionalinės sąskaitos, apimančios visus vienetus ir sektorius, remiasi dvigubu dvejybiniu įrašu, nes dauguma sandorių yra susiję su dviem instituciniais vienetais. Kiekvienas toks sandoris registruojamas du kartus pagal dvi sandorio šalis. Pavyzdžiui, valdžios sektoriaus vieneto namų ūkiui grynaisiais išmokėta socialinė išmoka registruojama valdžios sektoriaus sąskaitose kaip panaudojimas pervedimų eilutėje ir kaip neigiamas turto įsigijimas valiutos ir indėlių eilutėje; namų ūkių sektoriaus sąskaitose šis sandoris registruojamas kaip išteklius pervedimų eilutėje ir kaip turto įsigijimas valiutos ir indėlių eilutėje.

Kita vertus, vieneto vidaus sandoriai (pvz., vieneto pagamintos produkcijos vartojimas tame pačiame vienete) sąskaitose registruojami tik dviem įrašais, nustačius jų vertę.

Vertinimas

- 1.51. Išskyrus tam tikrus su gyventojais ir darbu susijusius kintamuosius, visi srautai ir atsargos sistemoje parodomi pinigine išraiška. Sistemoje nebandoma apskaičiuoti srautų ir atsargų naudingumo. Jie apskaičiuojami pagal jų mainomąją vertę, t. y. srautų ir atsargų vertę, kuria jos faktiškai parduodamos arba gali būti parduodamos už grynuosius pinigus. Taigi ESS svarbiausias vertinimo kriterijus yra rinkos kainos.
- 1.52. Piniginių sandorių ir turimų grynųjų pinigų bei įsipareigojimų vertės jau iš karto yra išreikštos pinigais. Daugeliu kitų atvejų tinkamiausias įvertinimo metodas yra vertinimas, remiantis analogiškų prekių, paslaugų ar turto rinkos kainomis. Šis metodas taikomas tokiems sandoriams, kaip prekių ir paslaugų mainai arba savininkų, naudojančių nuosavas gyvenamąsias patalpas, savo reikmėms teikiamos paslaugos. Jeigu analogiškų prekių rinkos kainų sužinoti neįmanoma, pavyzdžiui valdžios sektoriaus suteiktų ne rinkos paslaugų atveju, vertinama gamintojų kainomis. Jei negalima pritaikyti nė vieno iš šių metodų, srautus ir atsargas galima vertinti numatomo ateityje gauti pelno diskontuota dabartine verte. Tačiau kadangi šio metodo rezultatai yra gana nepatikimi, jį rekomenduojama taikyti tik nesant kitos išeities.
- 1.53. Atsargos turėtų būti vertinamos balanso sudarymo dieną veikusiomis kainomis, o ne kainomis, veikusiomis tuo metu, kai buvo įsigytas arba sukurtas atsargas sudarantis turtas arba prekės. Kartais atsargas prireikia įvertinti galiojusia įsigijimo verte atėmus nusidėvėjimą arba gamintojų kainomis.

Specialieji produktų įvertinimo būdai ⁽¹⁷⁾

- 1.54. Dėl transporto išlaidų, prekybos maržos ir mokesčių atėmus subsidijas produktams, vartotojas ir gamintojas produkto vertę suvokia nevienodai. Norint kuo tiksliau atsižvelgti į sandorio dalyvių požiūrius, sistemoje panaudojimas vertinamas pirkėjų kainomis, į kurias įeina transporto išlaidos, prekybos marža ir mokesčiai atėmus subsidijas produktams, o produkcija vertinama bazinėmis kainomis, į kurias minėtosios sudedamosios dalys neįeina.

⁽¹⁷⁾ Žr. 3 skyrių „Produktų sandoriai“.

- 1.55. Importuojami ir eksportuojami produktai vertinami jų verte pasienyje. Visas importas ir eksportas vertinamas eksportuotojo muitinėje arba franko laivo denis verte (FOB). Užsienio transporto ir draudimo paslaugos nuo importuotojo sienos iki eksportuotojo sienos į prekių vertę neištraukiamos, bet apskaitomos kaip paslaugos. Kadangi FOB vertės atskiroms produktų grupėms ne visada įmanoma nustatyti, užsienio prekybos lentelėse, kuriose pateikiami išsamesni duomenys, importas vertinamas importuotojo pasienio muitinėje (CIF vertė). Visos gabenimo ir draudimo paslaugų išlaidos iki importuotojo sienos įskaitomos į importuojamų prekių vertę. Kai šios paslaugos teikiamos šalyje, FOB arba CIF vertė patikslinama.

Vertinimas palyginamosiomis kainomis ⁽¹⁸⁾

- 1.56. Vertinimas palyginamosiomis kainomis reiškia, kad atsargos ir srautai ataskaitiniu laikotarpiu vertinami ankstesnio laikotarpio kainomis. Tokio vertinimo tikslas — srautų ir atsargų dinaminį verčių pokyčius paskirstyti į kainos pokyčius ir apimties pokyčius. Palyginamųjų kainų metodu įvertinti srautai ir atsargos parodo apimties pokyčius.

Daug srautų ir atsargų, pvz., pajamos, savaime neturi nei kainos, nei apimtys. Tačiau šių kintamųjų perkamoji galia gali būti apskaičiuojama galiojusias vertes sumažinus tam tikru kainų defliatoriumi, pvz., kainų indeksu galutiniam nacionaliniam vartojimui, neskaitant atsargų pokyčių. Taip įvertinti srautai ir atsargos laikomi realiaisiais dydžiais, pavyzdžiui, realiosios disponuojamos pajamos.

Įrašymo laikas

- 1.57. Sistemoje srautai registruojami kaupimo principu, t. y. tada, kai ekonominė vertė sukuriama, pakeičiama arba išnyksta arba kai atsiranda, pakeičiami arba atšaukiami reikalavimai ir įsipareigojimai.

Todėl produkcija įrašoma ją pagaminus, o ne tada, kai pirkėjas už ją sumoka. Turto pardavimas įrašomas kai jis perduodamas naujam savininkui, o ne tada, kai atliekamas atitinkamas mokėjimas. Palūkanos įrašomos tuo ataskaitiniu laikotarpiu, kai jos susikaupia, neatsižvelgiant į tai, kada jos išmokamos. Kaupimo principas taikomas visiems srautams: piniginiams ir nep piniginiams, tarp vienetų ir pačiame vienete.

Tačiau kartais klausimą dėl įrašymo laiko reikia spręsti lanksčiai, ypač kai kalbama apie mokesčius ir kitus su valdžios sektoriumi susijusius srautus, kurie dažnai į valdžios sektoriaus sąskaitas įrašomi grynųjų pinigų pagrindu. Kartais sunku grynųjų pinigų pagrindu užregistruotus srautus perskaiciuoti pagal kaupimo principą, todėl prireikia naudotis aproksimacija.

Bet kokie srautai visuose susijusiuose instituciniuose vienetuose turi būti pripažįstami ir įrašomi į visas reikiamas sąskaitas tuo pačiu metu. Ši taisyklė gali pasirodyti visai paprasta, bet jos laikytis ne taip lengva. Ne visi instituciniai vienetai laikosi vienodų apskaitos taisyklių, o tuose, kur jų laikomasi, gali pasitaikyti skirtumų įrašant sandorius į sąskaitas, pavyzdžiui, dėl ryšių sutrikimų. Taigi sandorio dalyviai ta patį sandorį gali pripažinti skirtingu laiku. Tokius nesutapimus reikia pataisyti, atitinkamai atliekant koregavimus.

Konsolidavimas ir tarpusavio užskaita

Konsolidavimas

- 1.58. Konsoliduojant sąskaitas, iš išteklių ir panaudojimo duomenų išbraukiami tie sandoriai, kurie vyksta tarp tai pačiai vienetų grupei priklausančių vienetų, bei tokių vienetų savitarpinis finansinis turtas ir įsipareigojimai.

Srautai ir atsargos, susijusios su skirtingais vienetais, sudarančiais sektorių arba subsektorių, pagal taisyklės nekonsoliduojami.

⁽¹⁸⁾ Žr. 10 skyrių „Kainų ir apimtys matai“.

Tačiau papildomai informacijai ir analizei tokias suvestines sąskaitas parengti galima. Kartais analizuojant svarbiau ne bendrieji duomenys, o informacija apie tų sektorių ar subsektorių sandorius su kitais sektoriais ir atitinkama „išorinė“ finansinė būklė.

Be to, sąskaitos ir lentelės, vaizduojančios skolintojų ir skolininkų santykį, išsamiai parodo, kaip finansuojama ekonomika, ir laikoma, kad jos labai padeda suprasti, kaip finansų perteklius nuo galutinių kreditorių pasiekia galutinius skolininkus.

Tarpusavio užskaita

- 1.59. Tam tikruose vienetuose arba sektoriuose tos pačios rūšies sandoris gali būti priskiriamas ir panaudojimui, ir ištekliams (pvz., palūkanos gali būti mokamos ir gaunamos), o tos pačios rūšies finansinė priemonė gali būti priskiriama ir turtui, ir įsipareigojimams.

Sistemoje rekomenduojama registruoti bendruoju pagrindu, tarpusavyje užskaitant tik tiek, kiek reikia klasifikacijoms.

Faktiškai tarpusavio užskaitymas būdingas įvairioms sandorių kategorijoms, ypač „atsargų pokyčiams“, nes čia ypač išryškėja svarbus analitinis aspektas: svarbu bendrasis kapitalo formavimas, o ne kasdienis kapitalo padidėjimo arba sumažėjimo registravimas.

Panašiai, išskyrus nedaugelį atvejų, į finansines sąskaitas ir kitų turto pokyčių sąskaitas įrašoma turto arba įsipareigojimų padidėjimo grynoji vertė, taip parodant šios rūšies srautų galutinius rezultatus atskaitinio laikotarpio pabaigoje.

Sąskaitos, balansuojantys straipsniai ir suvestiniai rodikliai

- 1.60. Vienetų (institucinių vienetų, vietinių veiklos rūšies vienetų) arba vienetų grupių (instituciniai sektoriai ir kitos šalys; ekonominės veiklos rūšys), sandoriai ir kiti srautai, susiję su konkrečia ekonominės veiklos sritimi (pavyzdžiui, gamyba), įrašomi į įvairias subsąskaitas. Tokie sandoriai paprastai nesibalansuoja; įrašytos bendros gautinos ir mokėtinos sumos dažniausiai skiriasi. Todėl reikia įvesti balansuojantį straipsnį. Tokio straipsnio dažniausiai prireikia ir norint subalansuoti institucinio vieneto arba sektoriaus visą turtą ir įsipareigojimus. Balansuojantys straipsniai yra reikšmingi ekonominės veiklos rezultatų rodikliai. Sudėjus visos ekonomikos balansuojančius straipsnius, gaunami svarbūs suvestiniai rodikliai.

Sąskaitų seka

- 1.61. Sistemos pagrindą sudaro tarpusavyje susijusios sąskaitos.

Visą institucinių vienetų ir sektorių sąskaitų sistemą sudaro einamosios sąskaitos, kaupiamosios sąskaitos ir balansai.

Einamosios sąskaitos skirtos gamybai, pajamų formavimui, skirstymui ir perskirstymui bei panaudojimui galutiniam vartojimui. Kaupiamosiose sąskaitose parodomi turto ir įsipareigojimų pokyčiai bei grynosios vertės pokyčiai (skirtumas tarp institucinio vieneto arba jų grupės turto ir įsipareigojimų). Balansuose parodoma turto ir įsipareigojimų būklė (atsargos) bei grynoji vertė.

- 1.62. Neįmanoma įsivaizduoti, kad visos sistemos sąskaitos, įskaitant balansus, būtų rengiamos vietiniam VRV, nes šis subjektas pats nuosavybės teise negali turėti prekių arba turto, gauti pajamų ar jas išmokėti. Vietiniams VRV ir ekonominės veiklos rūšims taikoma supaprastinta sąskaitų sistema, sudaryta tik iš svarbiausių einamųjų sąskaitų: gamybos sąskaitos ir pajamų formavimo sąskaitos, kurių balansuojantis straipsnis yra likutinis perteklius.

Prekių ir paslaugų sąskaita

- 1.63. Prekių ir paslaugų sąskaitoje parodomi visos ekonomikos arba tam tikrų produktų grupių bendrieji išteklių (gamyba ir importas) ir prekių bei paslaugų panaudojimas (tarpinis vartojimas, galutinis vartojimas, atsargų pokyčiai, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, įsigijimai atėmus netekimus ir eksportas).

Sandorių su kitomis šalimis sąskaita

- 1.64. Sandorių su kitomis šalimis sąskaitoje parodomi sandoriai tarp institucinių vienetų rezidentų ir nerezidentų, o prirėkus — atitinkamas turtas ir įsipareigojimai.

Kadangi apskaitoje kitų šalių vaidmuo yra panašus į institucinio sektoriaus, kitų šalių sąskaita sudaroma iš kitų šalių požiūrio taško. Tai, kas kitoms šalims yra išteklių, visoje ekonomikoje yra panaudojimas, ir atvirkščiai. Jeigu balansuojantis straipsnis teigiamas, tai reiškia perteklių kitų šalių sąskaitoje ir deficitą — nacionalinėje, o jei neigiamas — atvirkščiai.

Balansuojantys straipsniai

- 1.65. Balansuojantis straipsnis — tai apskaitos darinys, gaunamas iš vienos sąskaitos pusės straipsnių sumos atėmus kitos sąskaitos pusės straipsnių sumą. Jo vertės negalima nustatyti be kitų sąskaitos straipsnių. Tai išvestinis straipsnis, gautas taikant bendrąsias apskaitos taisykles abiejose sąskaitos pusėse esantiems straipsniams.

Balansuojantys straipsniai skirti ne tik sąskaitoms subalansuoti. Jie pateikia daug informacijos, juose dažnai atsispindi svarbiausi sąskaitų duomenys, pvz. pridėtinė vertė, likutinis perteklius, disponuojamosios pajamos, taupymas, grynasis skolinimas arba grynasis skolinimasis.

Suvestiniai rodikliai

- 1.66. Suvestiniai rodikliai — tai sudėtiniai dydžiai, rodantys visos šalies ekonominės veiklos rezultatą tam tikru požiūriu, pvz., pagaminta produkcija, pridėtinė vertė, disponuojamosios pajamos, galutinis vartojimas, taupymas, kapitalo formavimas ir t. t. Nors suvestinių rodiklių skaičiavimas nėra pagrindinis sistemos uždavinys, joje pripažįstama šių apibendrinančiųjų rodiklių reikšmė makroekonominėi analizei ir įvairiems palyginimams.

Skiriamos dvi suvestinių rodiklių rūšys:

- a) suvestiniai rodikliai, kurie yra tiesiogiai susiję su sistemos sandoriais, pvz., pagamintos prekės ir paslaugos, faktinis galutinis vartojimas, bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas, kompensacija darbuotojams, t. t.;
- b) suvestiniai rodikliai, atitinkantys sąskaitų balansuojančius straipsnius, pvz., bendrasis vidaus produktas rinkos kainomis (BVP), visos ekonomikos likutinis perteklius, nacionalinės pajamos, nacionalinės disponuojamosios pajamos, taupymas, einamasis užsienio prekybos balansas, visos ekonomikos grynoji vertė (nacionalinis turtas).

- 1.67. Kai kuriuos nacionalinių sąskaitų duomenis galima panaudoti dar geriau, suskaičiuojant jų dydį vienam asmeniui. Daug apimantiems suvestiniams rodikliams, pvz., BVP, nacionalinėms pajamos arba namų ūkių galutiniam vartojimui, taikomas daliklis yra visi gyventojai (rezidentai). Analizuojant visas namų ūkio sektoriaus sąskaitas arba kai kurias iš jų pagal subsektorius, taip pat reikia duomenų apie namų ūkių arba asmenų skaičių konkrečiame subsektoriuje ⁽¹⁹⁾.

SĄNAUDŲ-PRODUKCIJOS SISTEMA ⁽²⁰⁾

- 1.68. Sąnaudų-produkcijos sistema susideda iš išteklių ir panaudojimo lentelių pagal ekonominės veiklos rūšis, lentelių, kuriose išteklių ir panaudojimo lentelės susiejamos su sektoriaus sąskaitomis, ir simetriškų sąnaudų-produkcijos lentelių pagal vienerūšę ekonominės veiklos rūšį (produktą).

⁽¹⁹⁾ Žr. 11 skyrių „Gyventojai ir darbo jėga“.

⁽²⁰⁾ Žr. 9 skyrių „Sąnaudų-produkcijos sistema“.

1.69. Išteklių ir panaudojimo lentelės yra matricos (eilutėse — produkcija, stulpeliuose — ekonominės veiklos rūšys), kuriose parodoma, kaip ekonominės veiklos rūšių produkcija grupuojama pagal produktų rūšis ir kaip šalies ir importuotų prekių ir paslaugų ištekliai yra paskirstomi įvairiam tarpiniam ir galutiniam vartojimui, įskaitant eksportą. Panaudojimo lentelėje taip pat parodoma gamybos išlaidų ir gautų pajamų struktūra pagal ekonominės veiklos rūšį.

Išteklių ir panaudojimo lentelės yra visų ekonominės veiklos rūšių ir (arba) produktų rūšių lentelių pagrindas. Jose pateikiami duomenys apie darbo sąnaudas, bendrąjį pagrindinio kapitalo formavimą, ilgalaikio turto atsargas, detalius kainų indeksus, taigi šios lentelės išsamiai apibūdina sąnaudų struktūrą, gautas pajamas, užimtumą, darbo jėgos produktyvumą bei kapitalo intensyvumą.

1.70. Išteklių ir panaudojimo lenteles galima susieti su sektorių sąskaitomis perklasifikuojant gamybą, tarpinį vartojimą ir pridėtinės vertės sudėtinę dalis pagal sektorius ir ekonominės veiklos rūšis.

---

2 SKYRIUS

VIENETAI IR JŲ GRUPĖS

- 2.01. Šalies ekonomika — tai daugybės vienetų, vykdančių gausybę įvairaus pobūdžio gamybinių, finansinių, draudimo, perskirstymo ir vartojimo sandorių rezultatas.
- 2.02. Nacionalinėse sąskaitose naudojami vienetai ir vienetų grupės turi būti apibrėžti, remiantis ekonominės veiklos, kuriai jie skirti, analize, o ne vienetų tipais, paprastai naudojamais statistiniuose tyrimuose. Pastarųjų vienetų (įmonių, holdingo bendrovių, veiklos rūšies vienetų, vietinių vienetų, valdžios sektoriaus administracijos padalinių, ne pelno institucijų, namų ūkių ir t. t.) ne visuomet pakanka nacionalinėms sąskaitoms sudaryti, kadangi jie remiasi tradiciniais teisiniais, administraciniais ir apskaitos kriterijais.

Statistikai turi atsižvelgti į ESS vartojamus analizės vienetų apibrėžimus tam, kad užtikrintų, jog tyrimuose, kurių metu renkami duomenys, būtų palaipsniui įvedami visi informacijos komponentai, reikalingi sukaupti duomenims, pagrįstais ESS naudojamais analizės vienetais.

- 2.03. Vienas iš sistemos bruožų yra trijų tipų vienetų, atitinkančių du skirtingus ekonomikos padalijimo būdus, naudojimas. Gamybos proceso tyrimui labai svarbu atrinkti tuos vienetus, kurie atskleidžia technines ir ekonomines sąsajas; analizuojant srautus, darančius poveikį pajamoms, kapitalo ir finansiniams sandoriams bei balansui, būtina parinkti tuos vienetus, kurie leidžia ištirti ekonominių agentų elgsenos santykius.

Atsižvelgiant į tuos du tikslus, ekonominio elgesio analizei tinkami instituciniai vienetai, vietiniai veiklos rūšies vienetai ir vienaarūšės gamybos vienetai, tinkami techninių-ekonominių santykių analizei, bus vėliau apibrėžti šiame skyriuje. Praktikoje šie trys vienetų tipai susiformuoja jungiant ir suskirstant pagrindinius statistinių tyrimų vienetus, o kartais gaunami tiesiog iš statistinių tyrimų. Prieš pateikiant tikslus šių trijų tipų vienetų apibrėžimus, vartojamus ESS, būtina apibrėžti nacionalinės ekonomikos ribas

NACIONALINĖS EKONOMIKOS RIBOS

- 2.04. Vienetai, nepriklausomai nuo to, ar jie instituciniai, vietiniai veiklos rūšies ar vienaarūšės gamybos vienetai, kurie sudaro šalies ekonomiką ir kurių sandoriai yra užregistruoti ESS, yra tie, kurie turi ekonominio intereso centrą tos šalies ekonominėje teritorijoje. Tie vienetai, vadinami vienetais rezidentais, gali turėti, o gali ir neturėti tos šalies pilietybės, gali būti, o gali ir nebūti juridiniai vienetai, gali būti, o gali ir nebūti tos šalies ekonominėje teritorijoje tuo metu, kai jie vykdo sandorį. Apibrėžus nacionalinės ekonomikos ribas, remiantis vienetų rezidentų sąvoka, būtina apibrėžti ir ekonominės teritorijos bei ekonominio intereso centro terminus.
- 2.05. Ekonominės teritorijos terminas reiškia:
- valdžios sektoriaus valdomą geografinę teritoriją, kurioje laisvai juda asmenys, prekės, paslaugos ir kapitalas;
  - visos laisvos zonos, įskaitant muitinės sandėlius ir muitinės kontroliuojamas gamyklas;
  - nacionalinę oro erdvę, teritorinius vandenis ir kontinentinį šelfą, esantį tarptautiniuose vandenyse, į kuriuos šalis turi išimtinės teises ⁽¹⁾;
  - teritorinius anklavus (t. y. geografines teritorijas, esančias kitų šalių teritorijose, kuriomis pagal tarptautines sutartis arba susitarimus tarp valstybių naudojasi šalies valdžios sektoriaus įstaigos (ambasadoms, konsulatams, karinėms bazėms, mokslinių tyrimų bazėms ir t. t.);

⁽¹⁾ Žvejybos ir kiti laivai, plaukiojančios platformos ir orlaiviai ESS yra laikomi mobiliaisiais įrenginiais, nepriklausomai nuo to, ar jų savininkai ir (arba) juos eksploatuojantys yra tos šalies vienetai rezidentai, ar jų savininkai yra nerezidentai, bet juos eksploatuoja vienetai rezidentai. Sandoriai, apimantys tokio tipo įrenginių nuosavybę (bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas) ir panaudojimą (nuoma, draudimas, t. t.) yra priskiriami tos šalies ekonomikai, kurios rezidentais yra savininkas ir (arba) juos eksploatuojantis. Finansinio lizingo atveju galimas nuosavybės pasikeitimas.

- e) tarptautiniuose vandenyje už tos šalies kontinentinio šelfo esančius naftos, gamtinių dujų šaltinius ir t. t. telkinius, kuriuos eksploatuoja toje teritorijoje esantys vienetai rezidentai, kaip apibrėžiama ankstesnėse pastraipose.
- 2.06. Ekonominė teritorija neapima eksteritorialinių anklavų (t. y. tų šalies geografinės teritorijos dalių, kuriomis naudojasi kitų šalių valdžios sektoriaus agentūros, Europos Sąjungos institucijos ar tarptautinės organizacijos pagal tarptautines sutartis ir susitarimus tarp valstybių ⁽²⁾).
- 2.07. Ekonominio intereso centro terminas reiškia tai, jog ekonominėje teritorijoje yra tam tikra vieta, kurioje arba iš kurios vienetas vykdo arba ketina vykdyti ekonominę veiklą ir dalyvauja arba ketina dalyvauti sandoriuose dideliu mastu neribotą laiką arba ribotą, bet pakankamai ilgą laiką (metus ar ilgiau). Vadinasi, vienetas, vykdamas tokius sandorius keleto šalių ekonominėse teritorijose, yra laikomas turinčiu ekonominio intereso centrą kiekvienoje iš jų. Laikoma, jog žemės arba pastatų nuosavybė ekonominėje teritorijoje yra pakankama priežastis savininkui turėti joje ekonominio intereso centrą.
- 2.08. Pagal šiuos apibrėžimus, vienetai, laikomi šalies rezidentais, gali būti skirstomi į:
- a) vienetus, kurių sandoriai daugiausia susiję su gamyba, finansais, draudimu ar persikirstymu, išskyrus sandorius, susijusius su žemės ir pastatų nuosavybe;
  - b) vienetus, kurie daugiausia užsiima vartojimu ⁽³⁾, visuose jų sandoriuose, išskyrus tuos, kurie susiję su žemės ir pastatų nuosavybe;
  - c) visus vienetus, kaip žemės ar pastatų savininkus, išskyrus eksteritorialinių anklavų savininkus, kurie yra kitų šalių ekonominės teritorijos dalis arba kurie yra savitos valstybės *sui generis* (žr. 2.06 punktą).
- 2.09. Vienetai, užsiimantys daugiausia gamyba, finansais, draudimu ar persikirstymu, visų jų sandorių, išskyrus tuos, kurie susiję su žemės ir pastatų nuosavybe, atžvilgiu, gali būti skiriami du atvejai:
- a) veikla, vykdoma vien tik ekonominėje šalies teritorijoje: vienetai, vykdamys tokią veiklą, yra tos šalies vienetai rezidentai;
  - b) veikla, metus ar ilgiau vykdoma kelių šalių ekonominėse teritorijose: tikrai dalis to vieneto, turinčio ekonominį interesą šalies ekonominėje teritorijoje, yra laikoma vienetu rezidentu. Ji gali būti:
    - 1) arba institucinis vienetas rezidentas (žr. 2.12. punktą), kurio veikla, vykdoma metus ar ilgiau kitoje pasaulio dalyje yra atskiriama ir traktuojama atskirai ⁽⁴⁾ arba
    - 2) sąlyginis vienetas rezidentas (žr. 2.15 punktą) veiklos, kurią metus ar ilgiau šalyje vykdo vienetas, kitos šalies rezidentas ⁽⁴⁾, atžvilgiu.
- 2.10. Vienetai, kurie daugiausia užsiima vartojimu, išskyrus žemės ir pastatų savininkus, namų ūkiai, turintys ekonominio intereso centrą toje šalyje, laikomi vienetais rezidentais net ir tuo atveju, kai jie vyksta į užsienį trumpam laikotarpiui (mažiau negu metams). Jie apima ypač tokius atvejus:
- a) pasienio darbininkus, t. y. asmenis, kurie kasdien pereina sieną dirbti kaimyninėje šalyje;

⁽²⁾ Europos Sąjungos ir tarptautinių organizacijų naudojamos teritorijos sudaro *sui generis* valstybių teritorijas. Tokių valstybių bruožas yra tas, jog vieninteliai jų rezidentai yra tos institucijos (žr. 2.10 e punktą).

⁽³⁾ Vartojimas nėra vienintelė galima namų ūkių veikla. Namų ūkiai gali kaip verslininkai užsiimti bet kokia ekonomine veikla.

⁽⁴⁾ Tik tada, kai tokia veikla yra vykdoma trumpiau negu metus laiko, ji nėra atskiriama nuo gamintojo institucinio vieneto. Tai taip pat taikoma tokiai veiklai, kuri nors ir vykdoma metus ar ilgiau, yra nereikšminga arba kai vykdomi įrenginių įrengimo darbai užsienyje. Tačiau vienetas, kuris yra kitos šalies rezidentas ir kuris atlieka statybos darbus šalyje trumpesnį nei metus laikotarpį, laikomas turinčiu ekonominio intereso centrą šalies ekonominėje teritorijoje, jei statybos darbai prisideda prie bendro pagrindinio kapitalo formavimo. Toks vienetas turi būti laikomas sąlyginiu vienetu rezidentu.

- b) sezoninius darbininkus, t. y. asmenis, kurie išvyksta iš šalies keletui mėnesių, bet trumpesniam nei metų laikotarpiui, dirbti kitoje šalyje tuose sektoriuose, kuriuose periodiškai reikia papildomos darbo jėgos;
- c) turistus, besigydančius asmenis, studentus ⁽⁵⁾, kviestinius pareigūnus, verslininkus, pardavimo agentus, menininkus ir komandos narius, keliaujančius į užsienį;
- d) vietinį sandomą personalą, dirbantį užsienio valdžios sektoriaus eksteritorialiniuose anklavuose;
- e) Europos Sąjungos institucijų ir civilinių arba karinių tarptautinių organizacijų, turinčių savo buveines eksteritorialiniuose anklavuose, personalą;
- f) oficialius, civilius arba karinius šalių, įkurtų teritoriniuose anklavuose, valdžios sektoriaus atstovus (tarp jų ir jų namų ūkius).

2.11. Visi vienetai, kaip žemės ir (arba) pastatų, sudarančių ekonominės teritorijos dalį, savininkai, laikomi tos šalies, kurioje yra ta žemė arba pastatai, vienetais rezidentais arba sąlyginiais vienetais rezidentais (žr. 2.15 punktą).

INSTITUCINIAI VIENETAI

2.12. *Apibrėžimas:* Institucinis vienetas — tai bazinis (pirminis) ekonominių sprendimų priėmimo centras, kuriam būdingas elgesio vienodumas ir sprendimų priėmimo autonomija, atliekant savo pagrindinę funkciją. Vienetas rezidentas yra laikomas instituciniu vienetu, jei, atlikdamas savo pagrindinę funkciją, jis turi teisę priimti savarankiškus sprendimus ir (arba) visapusiškai tvarko apskaitą, arba, reikalui esant, ekonominiu ir teisiniu požiūriu būtų įmanoma ir prasminga parengti tokią apskaitą.

Vienetas laikomas galinčiu daryti savarankiškus sprendimus, jei jis:

- a) turi teisę būti prekių ir turto savininkas; ir todėl sandoriuose su kitais instituciniais vienetais gali iškeisti savo prekes ir turtą;
- b) gali daryti ekonominius sprendimus ir užsiimti ekonomine veikla, už kurią jis laikomas tiesiogiai atsakingas ir atskaitingas pagal įstatymą;
- c) gali prisiimti atsakomybę, kitus ar tolesnius įsipareigojimus, sudaryti sutartis.

Vienetas laikomas visapusiškai tvarkančiu apskaitą, jei jis turi buhalterinės apskaitos dokumentus, fiksuojančius visus ekonominius ir finansinius sandorius per ataskaitinį laikotarpį, taip pat ir turto ir įsipareigojimų balansą.

2.13. Kai subjektai aiškiai neturi abiejų institucinių vienetų savybių, taikomi tokie principai:

- a) namų ūkiai visuomet turi teisę daryti savarankiškus sprendimus dėl savo pagrindinės funkcijos, todėl turi būti laikomi instituciniais vienetais, net ir jei jie visapusiškai netvarko apskaitos;
- b) subjektai, kurie visapusiškai netvarko apskaitos ir kuriems, net reikalui esant, nebūtų galima ir prasminga parengti tokią apskaitą, yra prijungiami prie tokių institucinių vienetų, į kurių sąskaitas jų dalinės sąskaitos yra integruojamos;
- c) subjektai, kurie nors ir visapusiškai tvarko apskaitą, bet negali priimti savarankiškų sprendimų dėl savo pagrindinės funkcijos, yra prijungiami prie tų vienetų, kurie juos kontroliuoja;
- d) subjektai, kurie atitinka institucinio vieneto apibrėžimą, yra laikomi instituciniais vienetais net ir tuo, jei jie neskelbia savo ataskaitų;
- e) subjektai, sudarantys vienetų, užsiimančių gamyba ir visapusiškai tvarkančių apskaitą, grupę yra laikomi instituciniais vienetais net ir tuo atveju, kai jie iš dalies perduoda savarankiškų sprendimų priėmimo teisę centriniam organui (holdingo korporacijai), atsakingam už grupės pagrindinę vystymosi kryptį; holdingo korporacija pati yra laikoma instituciniu vienetu, atskirai nuo tų vienetų, kuriuos ji kontroliuoja, išskyrus tuos atvejus, kai taikomas b punktas;

⁽⁵⁾ Studentai visuomet laikomi rezidentais, nepriklausomai nuo to, kiek laiko jie studijuoja užsienyje.

- f) kvazikorporacijos visapusiškai tvarko apskaitą, bet neturi savarankiško juridinio asmens statuso. Tačiau jų ekonominė ir finansinė veikla skiriasi nuo jų savininkų ir yra panaši į korporacijų. Todėl jos laikomos turinčiomis savarankiškų sprendimų priėmimo teisę ir sudaro atskirus institucinius vienetus.

2.14. Holdingo korporacijos yra instituciniai vienetai, kurių pagrindinė funkcija yra kontroliuoti ir vadovauti dukterinių įmonių grupei.

2.15. Sąlyginiai vienetai rezidentai yra apibrėžiami:

- a) kaip tos vienetų nerezidentų dalys, kurios turi ekonominio intereso centrą (daugeliu atveju jos dalyvauja ekonominiuose sandoriuose, sudarytuose vieneriems metams arba ilgesniam negu metų laikotarpiui, arba vykdo statybas trumpesnę negu vienerius metus laikotarpį, bet jų veiklos rezultatas prisideda prie bendro pagrindinio kapitalo formavimo) ekonominėje tos šalies teritorijoje;
- b) vienetai nerezidentai, veikiantys kaip žemės ar pastatų savininkai tos šalies ekonominėje teritorijoje, bet tik tuose sandoriuose, kurie susiję su žeme arba pastatais.

Sąlyginiai vienetai, net jeigu jie iš dalies tvarko apskaitą ir ne visuomet turi teisę priimti savarankiškus sprendimus, laikomi instituciniais vienetais.

2.16. Taigi, instituciniais vienetais yra laikomi:

- a) vienetai, kurie visapusiškai tvarko apskaitą ir turi teisę priimti savarankiškus sprendimus:
- 1) privačios ir valstybinės korporacijos;
  - 2) kooperatyvai ar bendrijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais;
  - 3) valstybiniai gamintojai, kurie pagal specialiosios paskirties teisės aktus yra laikomi savarankiškais juridiniais subjektais;
  - 4) ne pelno institucijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais;
  - 5) valdžios sektoriaus agentūros;
- b) vienetai, kurie visapusiškai tvarko apskaitą ir kurie yra laikomi turinčiais savarankiško sprendimo teisę: kvazikorporacijos (žr. 2.13. (f) punktą);
- c) vienetai, kurie nebūtinai visapusiškai tvarko apskaitą, bet pagal susitarimą yra laikomi turinčiais teisę priimti savarankiškus sprendimus:
- 1) namų ūkiai;
  - 2) sąlyginiai vienetai rezidentai (žr. 2.15 punktą).

INSTITUCINIAI SEKTORIAI

2.17. Agregavimo poreikis reiškia, kad neįmanoma aptarti kiekvieno institucinio vieneto atskirai; jie turi būti sujungti į grupes, vadinamas instituciniais sektoriais arba paprasčiausiai sektoriais, kurie gali būti toliau suskirstyti į subsektorius.

2.1 lentelė — Sektoriai ir subsektorai

Sektoriai ir subsektorai		Valstybiniai	Nacionaliniai privatūs	Užsienio kontroliuojami
Nefinansinės korporacijos	S.11	S.11001	S. 11 002	S. 11003
Finansinės korporacijos	S.12			
Centrinis bankas	S.121			
Kitos pinigų finansinės institucijos	S.122	S.12201	S. 12202	S. 12203
Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus	S.123	S.12301	S.12302	S.12303
Finansinės pagalbinės įmonės	S.124	S.12401	S. 12402	S. 12403
Draudimo korporacijos ir pensijų fondai	S.125	S.12501	S.12502	S.12503

Sektoriai ir subsektoriai		Valstybiniai	Nacionaliniai privatūs	Užsienio kontroliuojami
Valdžios sektorius	S.13			
Centrinė valdžia	S.1311			
Regioninė valdžia	S.1312			
Vietinė valdžia	S.1313			
Socialinės apsaugos fondai	S.1314			
Namų ūkiai	S.14			
Darbdaviai (įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis)	S.141 + S.142			
Darbuotojai	S.143			
Asmenys, gaunantys pajamas iš turto	S.1441			
Asmenys, gaunantys pensijas	S.1442			
Asmenys, gaunantys pajamas iš kitų pervedimų	S.1443			
Kiti	S.145			
Ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.15			
Kitos šalys	S.2			
Europos Sąjunga	S.21			
Europos Sąjungos valstybės narės	S.211			
Europos Sąjungos institucijos	S.212			
Trečiosios šalys ir tarptautinės organizacijos	S.22			

2.18. Kiekvienas sektorius ir subsektorius sugrupuoja panašaus profilio (ekonominio elgesio) institucinius vienetus.

Instituciniai vienetai grupuojami į sektorius pagal gamintojų grupę ir pagal pagrindinę veiklą bei funkcijas, kurios, kaip manoma, nurodo jų ekonominį elgesį.

Sektorius skirstomas į subsektorius pagal atitinkamus kriterijus; tai leidžia tiksliau apibūdinti vienetų ekonominį elgesį.

Sektorių ir subsektorių sąskaitose atsispindi visa tų institucinių vienetų veikla, nesvarbu, ar ji būtų pagrindinė, ar nepagrindinė.

Kiekvienas institucinis vienetas priklauso tik vienam sektoriui arba subsektoriui.

2.19. Kai institucinio vieneto pagrindinė funkcija yra prekių gamyba ir paslaugų teikimas, nustatant sektorių, kuriam turi būti priskirtas tas institucinis vienetas, pirmiausia yra būtina nustatyti gamintojų grupę.

ESS yra skiriami trys gamintojų tipai:

- privatūs ir valstybiniai rinkos gamintojai (žr. 3.24 punktą ir 3 skyriaus 3.1 lentelę);
- privatūs gamintojai, kurių produkcija skirta jų pačių galutiniam naudojimui (žr. 3.25 punktą ir 3 skyriaus 3.1 lentelę);
- privatūs ir valstybiniai ne rinkos gamintojai (žr. 3.26 punktą ir 3 skyriaus 3.1 lentelę).

Instituciniai vienetai, kurie yra rinkos gamintojai, yra priskiriami nefinansinių korporacijų (S.11), finansinių korporacijų (S.12) arba namų ūkių (S.14) sektoriams.

Instituciniai vienetai, kurie yra privatūs gamintojai, gaminantys savo galutiniam vartojimui, yra priskiriami namų ūkių (S.14) sektoriui kartu su neturinčiomis juridinio asmens statuso įmonėmis, kurių savininkai yra namų ūkiai (žr. 3.30 punktą).

Instituciniai vienetai, kurie yra kiti ne rinkos gamintojai, yra priskiriami valdžios sektoriui (S.13) arba ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sektoriui (S.15).

2.20. 2.2 lentelėje pateikiami pagrindiniai gamintojų tipai, kiekvieno sektoriaus pagrindinė veikla ir funkcijos:

2.2 lentelė — **Gamintojų grupės, sektorių pagrindinė veikla ir funkcijos**

Sektorius	Gamintojų grupė	Pagrindinė veikla ir funkcijos
Nefinansinės korporacijos (S.11) (žr. 2.21 punktą)	Rinkos gamintojas	Rinkos prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas
Finansinės korporacijos (S.12) (žr. 2.32 punktą)	Rinkos gamintojas	Finansinis tarpininkavimas, įskaitant ir draudimą. Pagalbinė finansinė veikla
Valdžios sektorius (S.13) (žr. 2.68 punktą)	Valstybinis ne rinkos gamintojas	Gamyba ir tiekimas kitos ne rinkos produkcijos kolektyviniams ir individualiam vartojimui bei sandorių, skirtų nacionalinių pajamų ir turto persikirstymui, vykdymas
Namų ūkiai (S.14) — Kaip vartotojai — Kaip verslininkai (žr. 2.75 punktą)	Rinkos gamintojas arba privatus gamintojas, kurio produkcija skirta savo galutiniam vartojimui	Vartojimas Rinkos produkcijos gamyba ir produkcija, skirta savo galutiniam vartojimui
Ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams (S.15) (žr. 2.87 punktą)	Kitas privatus ne rinkos gamintojas	Kitos ne rinkos produkcijos, skirtų individualiam vartojimui, gamyba ir tiekimas

Kitos šalys (S.2) yra tokia institucinių vienetų grupė (žr. 2.89 punktą), kurios negalima apibūdinti panašiais tikslais ir elgesio tipu; į šią grupę patenka vienetai nerezidentai, jei jie vykdo sandorius kartu su instituciniais vienetais rezidentais.

NEFINANSINĖS KORPORACIJOS (S.11)

2.21. *Apibrėžimas:* Nefinansinių korporacijų sektorius (S.11) susideda iš tokių institucinių vienetų, kurių paskirstymo ir finansiniai sandoriai skiriasi nuo jų savininkų vykdomos veiklos ir kurie yra rinkos gamintojai (žr. 3.31, 3.32, 3.37 punktus), o jų pagrindinė veikla yra prekių gamyba bei nefinansinės paslaugos ⁽⁶⁾.

2.22. Nefinansinių korporacijų sektoriui taip pat priklauso ir nefinansinės kvazikorporacijos.

2.23. Terminas „nefinansinės korporacijos“ apima visus savarankiškus juridinius subjektus, kurie yra rinkos gamintojai ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas.

Nefinansines korporacijas sudaro tokie instituciniai vienetai:

- privačios ir valstybinės korporacijos, kurios yra rinkos gamintojos ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas;
- kooperatyvai ir bendrijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais, kurios yra rinkos gamintojos ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas;
- valstybiniai gamintojai, kurie pagal specialiosios paskirties įstatymus yra laikomi savarankiškais juridiniais subjektais ir kurie yra rinkos gamintojai, užsiimantys iš esmės prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimu;
- ne pelno institucijos arba asociacijos, teikiančios paslaugas nefinansinėms korporacijoms, kurios yra laikomos savarankiškais juridiniais subjektais ir kurios yra rinkos gamintojos, o jų pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas ⁽⁷⁾;

⁽⁶⁾ Tradiciškai rinką reglamentuojančios agentūros, kurių vienintelė arba pagrindinė veikla yra pirkti, turėti ir parduoti žemės ūkio ir kitus maisto produktus, yra klasifikuojamos S.11 (žr. 2.69 a punkto 11 pastabą).

⁽⁷⁾ Įskaitant ir institucijas, finansuojamas iš savanoriškų kvazifiskalinių įmokų, kuriuos gamintojams taiko tie vienetai, kurių pagrindinė veikla yra už tai teikti paslaugas. Šios įmokos yra laikomos rinkos paslaugų pirkimu.

- e) holdingo korporacijos (žr. 2.26 punktą), kontroliuojančios rinkos gamintojų grupę, jei vyraujanti tos korporacijų grupės veikla — išmatuota remiantis pridėtinė verte — yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas;
- f) privačios ir valstybinės kvazikorporacijos, kurios yra rinkos gamintojos ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas.

2.24. Terminas „nefinansinė kvazikorporacija“ apima visas įmones, neturinčias savarankiško juridinio statuso, kurios yra rinkos gamintojos ir kurių veikla iš esmės yra prekių gamyba bei nefinansinių paslaugų teikimas ir atitinka visus reikalavimus, keliamus kvazikorporacijoms (žr. 2.13 f punktą).

Kvazikorporacijos turi tvarkyti visą veiklos apskaitą ir turi veikti kaip korporacijos. Faktiškas ryšys su savininku yra toks pat, kaip ir korporacijų su jų akcininkais.

Todėl nefinansinės kvazikorporacijos, kurių savininkai yra namų ūkiai, valdžios sektoriaus vienetai ar ne pelno institucijos, yra grupuojamos su nefinansinėmis korporacijomis nefinansinių korporacijų sektoriuje.

Visapusiško apskaitos tvarkymo, įskaitant balansus, nepakanka tam, kad rinkos gamintojai būtų laikomi kvazikorporacijomis. Todėl, bendrijos ir valstybiniai gamintojai, išskyrus tuos, kurie pateikti 2.23 a, b, c ir f punktuose, ir individualias įmones — net jeigu jie ir tvarko visą veiklos apskaitą — nėra paprastai laikomi atskirais instituciniais vienetais, nes jie negali priimti savarankiškų sprendimų, mat jų valdymą kontroliuoja namų ūkiai, ne pelno institucijos arba valdžios sektoriai, kurie yra jų savininkai.

2.25. Nefinansinių korporacijų sektorius taip pat apima visus sąlyginius vienetus rezidentus (žr. 2.15 punktą), kurie tradiciškai yra laikomi kvazikorporacijomis.

2.26. Korporacijos kontroliavimas yra apibūdinamas kaip galėjimas nustatyti bendrą korporacijos politiką, reikalui esant parenkant direktorius.

Institucinis vienetas (kita korporacija, namų ūkis ar valdžios sektoriaus vienetas) gauna teisę kontroliuoti korporaciją, igydamas daugiau negu pusę balsavimo teisę turinčių akcijų arba kitokiu būdu kontroliuodamas daugiau negu pusę akcininkų balsavimo teisių. Be to, valdžios sektorius gali kontroliuoti korporaciją, išleidusi specialų dekretą ar reglamentą, kuris suteikia valdžios sektoriui teisę nuspręsti korporacijos politiką ir skirti direktorius.

Tam, kad kontroliuotų daugiau negu pusę akcininkų balsavimo teisių, instituciniam vienetai nereikia turėti balsavimo teisę turinčių akcijų. Korporacija C gali būti dukterinė korporacijos B įmonė, kurioje trečia korporacija A turi daugumą balsavimo teisę turinčių akcijų.

Korporacija C yra korporacijos B dukterinė įmonė, kai: korporacija B kontroliuoja daugiau negu pusę akcininkų balsavimo teisę turinčių akcijų korporacijoje C, arba korporacija B korporacijoje C yra akcininkė, turinti teisę skirti arba atstatydinti daugumą korporacijos C direktorių.

2.27. Nefinansinių korporacijų sektorius yra skirstomas į tris subsektorius:

- a) valstybinės nefinansinės korporacijos (S.11001);
- b) nacionalinės privačios nefinansinės korporacijos (S.11002);
- c) užsienio kontroliuojamos nefinansinės korporacijos (S.11003).

Subsektorius: Valstybinės nefinansinės korporacijos (S.11001)

2.28. *Apibrėžimas:* Valstybinių nefinansinių korporacijų subsektorių sudaro visos nefinansinės korporacijos ir kvazikorporacijos, kurios gali būti kontroliuojamos (žr. 2.26 straipsnį) valdžios sektoriaus vienetai.

2.29. Valstybinės kvazikorporacijos yra kvazikorporacijos, kurių tiesioginiai savininkai yra valdžios vienetai.

Subsektorius: Nacionalinės privačios nefinansinės korporacijos (S.11002)

- 2.30. *Apibrėžimas:* Nacionalinių privačių nefinansinių korporacijų subsektorių sudaro visos nefinansinės korporacijos ir kvazikorporacijos, kurios nėra kontroliuojamos valdžios sektoriaus ar institucinių vienetų nerezidentų. Šiam subsektoriui priklauso visos ne pelno institucijos, kurios priklauso nefinansinių korporacijų sektoriui (žr. 2.23 d punktą).

Šiam subsektoriui priklauso tiesioginių užsienio investicijų korporacijos ir kvazikorporacijos (žr. 4.65 punktą), kurios neįrašytos į užsienio kontroliuojamų nefinansinių korporacijų subsektorių (S.11003).

Subsektorius: Užsienio kontroliuojamos nefinansinės korporacijos (S.11003)

- 2.31. *Apibrėžimas:* Užsienio kontroliuojamų nefinansinių korporacijų subsektoriui priklauso visos nefinansinės korporacijos ir kvazikorporacijos, kurias kontroliuoja instituciniai vienetai nerezidentai (žr. 2.26 punktą).

Šis subsektorius apima:

- a) visas dukterines korporacijų nerezidentų įmones;
- b) visas korporacijas, kontroliuojamas institucinių vienetų nerezidentų, kurios pačios nėra korporacijos: pvz., korporacija, kontroliuojama užsienio valdžios sektoriaus; čia priklauso korporacijos, kurias kontroliuoja grupė vienetų nerezidentų, veikiančių bendrai;
- c) visus filialus ir kitas neturinčius juridinio statuso korporacijų nerezidentų agentūras arba neturinčius juridinio statuso gamintojus, kurie yra sąlyginiai vienetai rezidentai, traktuojami kaip nefinansinės kvazikorporacijos (žr. 2.25 punktą).

FINANSINĖS KORPORACIJOS (S.12)

- 2.32. *Apibrėžimas:* Finansinių korporacijų (S.12) sektorius apima visas korporacijas ir kvazikorporacijas, kurios daugiausia užsiima finansiniu tarpininkavimu (finansiniai tarpininkai) ir (arba) pagalbine finansine veikla (finansinės pagalbinės įmonės) ⁽⁸⁾.

Finansinis tarpininkavimas yra tokia veikla, kurią vykdydamas institucinis vienetas įsigyja finansinio turto, kartu savo sąskaita prisiima išpareigojimų (žr. 2.33 punktą), sudarydamas rinkos finansinius sandorius (žr. 2.37–2.38 punktus). Finansinių tarpininkų turtas ir išpareigojimai turi skirtingas savybes, reiškiančias, kad tos lėšos yra transformuojamos arba keičiamos dėl išpirkimo terminų, masto, rizikos ir panašių dalykų finansinio tarpininkavimo procese.

Pagalbinė finansinė veikla yra susijusi su finansiniu tarpininkavimu, tačiau tai nėra finansinis tarpininkavimas (žr. 2.39 punktą).

- 2.33. Finansinio tarpininkavimo procese lėšos keliauja tarp trečių šalių, kurių vienos turi perteklių, o kitoms jų trūksta. Finansinis tarpininkas — tai ne paprastas tarpininkas tarp tų kitų institucijų, o toks, kuris rizikuoja, įsigydamas finansinį turtą ir pats prisiimdamas išpareigojimus.
- 2.34. Finansinio tarpininkavimo procese gali būti naudojamos visos išpareigojimų kategorijos, išskyrus tik kitų mokėtinų sąskaitų kategoriją (AF.7).

Finansinio tarpininkavimo procese naudojamas finansinis turtas, priskiriamas bet kuriai kategorijai, išskyrus draudimo techninių atidėjimų kategoriją (AF.6), bet įskaitant kitų gautinų sumų sąskaitą (faktoringą). Be to, finansiniai tarpininkai gali investuoti savo lėšas į nefinansinį turtą, įskaitant ir nekilnojamąjį turtą. Tačiau tam, kad korporacija būtų laikoma finansiniu tarpininku, ji dar turi prisiimti išpareigojimus rinkoje ir transformuoti lėšas. Todėl nekilnojamojo turto korporacijos čia neįeina (žr. NACE 1 red. 70 skyrių).

⁽⁸⁾ Tradiciškai sektorius S.12 apima holdingo korporacijas, kurios kontroliuoja ir valdo dukterinių įmonių grupę, kurios pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir (arba) pagalbinė finansinė veikla (žr. 2.43 punktą) ir ne pelno institucijas, laikomas savarankiškais juridiniais subjektais, aptarnaujančiais finansines korporacijas (žr. 2.44 punktą).

- 2.35. Pagrindinė draudimo korporacijų ir pensijų fondų funkcija yra rizikos sumažinimas. Pagrindiniai tokių institucijų išsipareigojimai yra draudimo techniniai atidėjimai (AF.6). Tokių atidėjimų ekvivalentai yra investicijos, kurias daro draudimo korporacijos ir pensijų fondai tuo būdu veikdami kaip finansiniai tarpininkai.
- 2.36. Investiciniai fondai prisiima išsipareigojimus, išleisdami akcijas (AF.52). Jie transformuoja tas lėšas ir įsigyja finansinio turto ir (arba) nekilnojamojo turto. Todėl investiciniai fondai yra priskiriami finansiniams tarpininkams. Kaip ir kitų korporacijų atveju, bet koks jų turto ir išsipareigojimų vertės pokytis, išskyrus tik jų pačių akcijas, turi įtakos jų nuosavoms lėšoms (žr. 7.05 punktą). Kadangi nuosavų lėšų apimtis paprastai atitinka investicinių fondų akcijų vertę, bet koks fondo turto ir išsipareigojimų pokytis keičia šių akcijų rinkos vertę.

Investiciniai fondai, investuojantys vien tik į nekilnojamąjį turtą, taip pat yra laikomi finansiniais tarpininkais.

- 2.37. Finansinis tarpininkavimas apskritai apsiriboja vien tik finansiniais sandoriais rinkoje. Kitaip tariant, įsigyti turto ir prisiimti išsipareigojimus turėtų plačioji visuomenė arba konkrečios santykinai didelės jos grupės. Paprastai finansinio tarpininkavimo negali vykdyti mažos žmonių grupės arba šeimos. Finansinis tarpininkavimas neapima institucinių vienetų, teikiančių išdo paslaugas korporacijų grupei. Šie instituciniai vienetai yra priskiriami tam sektoriui, kuriam priklauso tų korporacijų grupė pagal vyraujančią tos korporacijų grupės funkciją toje ekonominėje teritorijoje. Tačiau tuo atveju, kai institucinis vienetas, teikiantis išdo paslaugas, yra finansiškai prižiūrimas, jis yra priskiriamas finansinių korporacijų sektoriui pagal susitarimą.
- 2.38. Bendram finansinio tarpininkavimo apribojimui tik finansiniais sandoriais rinkoje gali būti taikomos ir išimtys. Jų pavyzdžiais yra municipaliniai kredito ir taupomieji bankai, kurie labai priklauso nuo savivaldybių arba finansinio lizingo korporacijų, kurių lėšų įsigijimas ar lėšų investavimas priklauso nuo pagrindinės įmonių grupės. Tačiau tam, kad jos būtų priskiriamos finansiniams tarpininkams, jų skolinimas arba sanauptų priėmimas turi būti nepriklausomas nuo atitinkamos savivaldybės ar pagrindinės įmonės.
- 2.39. Pagalbinė finansinė veikla — tai pagalbinė veikla, skirta finansinio turto ir išsipareigojimų sandoriams realizuoti arba lėšoms transformuoti ar pakeisti. Finansinės pagalbinės įmonės nerizikuoja, įsigydamos finansinį turtą ar prisiimdamos išsipareigojimus. Jos tik palengvina finansinį tarpininkavimą.
- 2.40. Finansinių korporacijų sektorių (S.12) sudaro šie instituciniai vienetai:
- a) privačios arba valstybinės korporacijos, kurios užsiima daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir (arba) pagalbine finansine veikla;
  - b) kooperatyvai ir bendrijos, pripažįstami kaip savarankiški juridiniai subjektai, kurie užsiima daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir (arba) pagalbine finansine veikla;
  - c) valstybiniai gamintojai, kurie pagal specialiosios paskirties įstatymus yra pripažįstami kaip savarankiški juridiniai subjektai, kurie užsiima daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir (arba) pagalbine finansine veikla;
  - d) ne pelno institucijos, pripažįstamos kaip savarankiški juridiniai subjektai, kurie užsiima daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir (arba) pagalbine finansine veikla;
  - e) holdingo korporacijos (žr. 2.14 punktą), jei dukterinių korporacijų grupė visoje ekonominėje teritorijoje užsiima daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir (arba) pagalbine finansine veikla;
  - f) nekorporuoti investiciniai fondai, sudarantys investicijų portfelius, kurių savininkai yra dalyvių grupė, bet kuriuos valdo apskritai kitos finansinės korporacijos. Pagal susitarimą šie fondai yra instituciniai vienetai, atskirai nuo finansinių valdymo korporacijų;
  - g) finansinės kvazikorporacijos:
    - 1) nekorporuoti vienetai, užsiimantys daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir reglamentuojami bei prižiūrimi (dažniausiai priskiriami kitų pinigų finansinių institucijų sektoriui arba draudimo korporacijų ir pensijų fondų subsektoriui), laikomi turinčiais sprendimų priė-

mimo teisę ir savarankišką, nepriklausomą nuo savininkų, valdymą. Jų ekonominis ir finansinis elgesys yra panašus į finansinių korporacijų. Todėl jie laikomi atskirais instituciniais vienetais. Tokie yra pavyzdžiui nerezidentinių finansinių korporacijų filialai;

- 2) kiti nekorporuoti vienetai, kurie užsiima daugiausia finansiniu tarpininkavimu, bet kurių veikla nėra reglamentuojama ir prižiūrima, laikomi finansinėmis kvazikorporacijomis, jei jie atitinka kvazikorporacijoms keliamas sąlygas (žr. 2.13 f punktą);
- 3) nekorporuoti vienetai, užsiimantys daugiausia pagalbine finansine veikla, yra laikomi finansinėmis kvazikorporacijomis tik jei jie atitinka kvazikorporacijoms keliamas sąlygas (žr. 2.13 f punktą);

2.41. Finansinių korporacijų sektorius skirstomas į penkis subsektorius:

- a) centrinį banką (S.121);
- b) kitas pinigų finansines institucijas (S.122);
- c) kitus finansinius tarpininkus, išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus (S.123);
- d) finansines pagalbines įmones (S.124);
- e) draudimo korporacijas ir pensijų fondus (S.125).

Kitų pinigų finansinių institucijų subsektorius yra laikomas tolygiu kitų depozitinių korporacijų subsektoriui, apibrėžtam 1993 NSS 4.88–4.94. Tuo tarpu kitų pinigų finansinių institucijų subsektoriaus apibrėžimas turėtų apimti tuos finansinius tarpininkus, kurie perduoda centrinio banko pinigų politikos poveikį kitiems ekonomikos subjektams, kitų depozitinių (komercinių) bankų subsektorius yra apibūdinamas 1993 NSS dėl P3 įvertinimo. Jungtiniai S.121 ir S.122 subsektoriai atitinka pinigų finansines institucijas, naudojamomis statistikoje, kaip jas apibrėžia Europos pinigų institutas (žr. 2.49 punktą).

2.42. Kiekvienas subsektorius, išskyrus S.121 subsektorių, gali būti toliau skirstomas į:

- a) valstybines finansines korporacijas;
- b) nacionalines privačias finansines korporacijas;
- c) užsienio kontroliuojamas finansines korporacijas.

Šiam skirstymui naudojami tie patys kriterijai, kaip ir nefinansinėms korporacijoms (žr. 2.26 –2.31 punktus).

2.43. Holdingo korporacijos, kurios tikrai kontroliuoja ir vadovauja dukterinių įmonių grupei, užsiimančiai daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir (arba) pagalbine finansine veikla, yra priskiriamos kitų finansinių tarpininkų subsektoriui, išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus (S.123) ⁽⁹⁾. Tačiau holdingo korporacijos, kurios pačios yra finansinės korporacijos, yra priskiriamos subsektoriams pagal pagrindinę finansinės veiklos rūšį.

2.44. Ne pelno institucijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais, teikiančiais paslaugas finansinėms korporacijoms, bet neužsiimančios finansiniu tarpininkavimu ar pagalbine finansine veikla, yra priskiriamos finansinių pagalbinių įmonių subsektoriui (S.124).

Subsektorius: Centrinis bankas (S.121)

2.45. *Apibrėžimas:* Centrinio banko subsektorių sudaro visos finansinės korporacijos ir kvazikorporacijos, kurių pagrindinė funkcija yra pinigų išleidimas, vidinės ir išorinės pinigų vertės palaikymas ir visų arba dalies tarptautinių šalies valiutinių rezervų saugojimas.

⁽⁹⁾ Holdingo korporacijų priskyrimas finansinių korporacijų sektoriui nukrypsta nuo 1993 NSS 4.100, kad atitiktų pinigų finansinių institucijų reikalavimus statistikai, kaip apibrėžia Europos pinigų institutas, ir oficialiąją draudimo korporacijų statistiką.

2.46. S.121 subsektoriui priskiriami šie finansiniai tarpininkai:

- a) nacionalinis centrinis bankas, taip pat ir tada kai jis yra Europos centrinių bankų sistemos dalis;
- b) iš esmės valstybinės kilmės centrinės valstybinės pinigų agentūros (pvz., agentūros, valdančios valiutos keitimą ar pinigų leidimą), kurios visapusiškai tvarko apskaitą ir turi savarankiškų sprendimų priėmimo teisę valdžios sektoriaus atžvilgiu. Dauguma veiklos vyksta arba valdžios sektoriuje arba centriniam banke. Tokiais atvejais nėra jokių atskirų institucinių vienetų.

2.47. S.121 subsektoriui nepriklauso agentūros ir institucijos, išskyrus tik centrinį banką, kurios reglamentuoja ir prižiūri finansinių korporacijų veiklą ar finansų rinkas. Jos yra priskiriamos subsektoriui S.124 (žr. 2.58 g punktą ⁽¹⁰⁾).

Subsektorius: Kitos pinigų finansinės institucijos (S.122)

2.48. *Apibrėžimas:* Subsektorių kitos pinigų finansinės institucijos (S.122) sudaro visos finansinės korporacijos ir kvazikorporacijos, išskyrus tas, kurios priklauso centrinio banko subsektoriui, kurios daugiausia užsiima finansiniu tarpininkavimu ir kurios priima indėlius ir (arba) artimuosius indėlių pakaitalus iš kitų institucinių vienetų, išskyrus pinigų finansines institucijas, ir savo sąskaita suteikia paskolas ir (arba) investuoja į vertybinius popierius.

2.49. Pinigų finansinės institucijos priklauso centrinio banko subsektoriui (S.121) ir kitų pinigų finansinių institucijų subsektoriui (S. 122) ir atitinka pinigų finansines institucijas, naudojamas statistikoje, kaip jas apibrėžia Europos pinigų institutas (žr. 2.41 punktą).

2.50. Pinigų finansinės institucijos nėra paprasčiausi bankai, nes joms gali priklausyti tokios finansinės korporacijos, kurios nevadina savęs bankais, ir tokios, kurių nebūtų galima pavadinti bankais kai kuriose šalyse. Tuo tarpu kai kurios kitos finansinės korporacijos, vadinančios save bankais, iš tikrųjų nėra pinigų finansinės institucijos. Apskritai subsektoriui S.122 priklauso šie finansiniai tarpininkai:

- a) komerciniai bankai, „universalūs bankai“, „įvairiapusiški bankai“;
- b) taupomieji bankai (įskaitant ir patikos taupomuosius bankus, taupomuosius bankus ir paskolų asociacijas);
- c) pašto žiro institucijos, pašto bankai, žiro bankai;
- d) kaimo kredito bankai, žemės ūkio kredito bankai;
- e) kooperaciniai kredito bankai, kredito unijos;
- f) specializuoti bankai (pvz., prekybos bankai, emisijos bankai, privatūs bankai).

2.51. Tokie finansiniai tarpininkai, kurie gauna grąžintinas lėšas iš visuomenės depozitų forma arba kitokia, pavyzdžiui nuolat leidžia obligacijas ar panašius vertybinius popierius, gali būti priskirti S.122 subsektoriui. Priešingu atveju, jie turi būti priskirti subsektoriui S.123:

- a) hipotekos korporacijos (tarp jų namų statybos finansinės institucijos, hipotekos bankai ir hipotekos kredito institucijos);
- b) investiciniai fondai (tarp jų investicinės bendrovės, bendri investiciniai fondai ir kitos kolektyvinės investavimo sistemos, pvz., kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius įmonės);
- c) municipalinės kredito institucijos.

2.52. S.122 subsektoriui nepriklauso:

- a) holdingo korporacijos, kurios tikrai kontroliuoja ir vadovauja grupei, susidedančiai iš kitų pinigų finansinių institucijų, bet kurios pačios nėra finansinės institucijos. Jos priklauso S.123 subsektoriui (žr. 2.43 punktą);
- b) ne pelno institucijos, laikomos savarankiškais juridiniais vienetais, teikiančiais paslaugas kitoms finansinėms institucijoms, bet neužsiimančiais finansiniu tarpininkavimu. Jos priklauso S.124 subsektoriui (žr. 2.44 punktą).

⁽¹⁰⁾ Tai nukrypimas nuo 1993 NSS 4.86 ir 4.101 siekiant išlaikyti atitikimą pinigų finansinių institucijų reikalavimams statistikai, kaip apibrėžia Europos pinigų institutas.

Subsektorius: Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus (S.123)

- 2.53. *Apibrėžimas:* Kitų finansinių tarpininkų, išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus, subsektorius (S. 123) susideda iš visų finansinių korporacijų ir kvazikorporacijų, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas, prisiimant atsakomybę kitokia nei pinigų, depozitų ir (arba) artimų depozitams pakaitalų forma iš institucinių vienetų bei kitų nepiniginių finansinių institucijų ar draudimo techninių atidėjimų.
- 2.54. S. 123 subsektoriumi priklauso įvairūs finansiniai tarpininkai, ypač tie, kurie daugiausia užsiima ilgalaikiu finansavimu. Daugeliu atveju šie vyraujantys terminai ir skiria juos nuo kitų pinigų finansinių institucijų šiame subsektoriuje. Kiti finansiniai tarpininkai atskiriami nuo draudimo korporacijų ir pensijų fondų subsektoriaus, remiantis įsipareigojimų nebuvimu draudimo techninių atidėjimų forma.
- 2.55. Šios finansinės korporacijos ir kvazikorporacijos yra priskiriamos S.123 subsektoriumi, jeigu jos nepriklauso pinigų finansinėms institucijoms:
- a) korporacijos, užsiimančios finansiniu lizingu;
  - b) korporacijos, užsiimančios pirkimu arba pardavimu kreditan bei individualiu ir komerciniu finansavimu;
  - c) korporacijos, užsiimančios faktoringu;
  - d) vertybinių popierių ir išvestinių priemonių makleriai (savo sąskaita);
  - e) specializuotos finansinės korporacijos, pavyzdžiui rizikos ir plėtos kapitalo korporacijos, eksporto arba importo finansinės korporacijos;
  - f) finansinių priemonių korporacijos, specialiai sukurtos laikyti turtą, paverstą vertybiniais popieriais;
  - g) finansiniai tarpininkai, priimančios indėlius ir (arba) artimus indėlių pakaitalus tikrai iš pinigų finansinių institucijų;
  - h) holdingo korporacijos, kurios tikrai kontroliuoja ir vadovauja grupei priklausomų korporacijų, užsiimančių daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir (arba) pagalbine finansine veikla, bet pačios jos nėra finansinės korporacijos (žr. 2.43 punktą).
- 2.56. S.123 subsektoriumi nepriklauso ne pelno institucijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais, teikiančias paslaugas kitiems finansiniams tarpininkams, išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus, bet neužsiimančios finansiniu tarpininkavimu. Jos priskiriamos S.124 subsektoriumi (žr. 2.44 punktą).

Subsektorius: Finansinės pagalbinės įmonės (S.124)

- 2.57. *Apibrėžimas:* Finansinių pagalbinių įmonių subsektorių (S.124) sudaro visos finansinės korporacijos ir kvazikorporacijos, kurių pagrindinė veikla yra pagalbinė finansinė veikla, t. y. veikla, glaudžiai susijusi su finansiniu tarpininkavimu, bet jos pačios nėra finansinės tarpininkės (žr. 2.39 punktą).
- 2.58. Šios finansinės korporacijos ir kvazikorporacijos yra priskiriamos S.124 subsektoriumi:
- a) draudimo brokeriai, išgelbėto turto ir avariniai administratoriai, draudimo ir pensijų konsultantai, t. t.;
  - b) paskolų makleriai, vertybinių popierių makleriai, patarėjai investavimo klausimais, t. t.;
  - c) korporacijos, tvarkančios vertybių popierių išleidimą;
  - d) korporacijos, kurių pagrindinė funkcija yra garantuoti vekselius ir kitus dokumentus, juos indosuojant;
  - e) korporacijos, kurios tvarko išvestines ir apsidraudimo nuo rizikos priemones, pavyzdžiui apsaugos sandorius, pasirinkimo ir būsimuosius sandorius (jų neišleidžiant);

- f) korporacijos, sudarančios finansinių rinkų infrastruktūrą;
- g) centrinės finansinių tarpininkų ir finansinių rinkų priežiūros institucijos, kai jos sudaro atskirus institucinius vienetus;
- h) pensijų fondų ir investicinių fondų valdymo įmonės;
- i) korporacijos, teikiančios paslaugas akcijų ir draudimo biržoms;
- j) ne pelno institucijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais, teikiančiais paslaugas finansinėms korporacijoms, bet neužsiimančios finansiniu tarpininkavimu ar pagalbine finansine veikla (žr. 2.44 punktą).

2.59. S.124 subsektoriui nepriklauso holdingo korporacijos, kurios tikrai kontroliuoja ir vadovauja dukterinių korporacijų grupei, užsiimančiai iš esmės pagalbine finansine veikla, bet pačios nėra finansinės pagalbininkės. Jos priskiriamos S.123 subsektoriui (žr. 2.43 punktą).

Subsektorius: Draudimo korporacijos ir pensijų fondai (S.125)

2.60. *Apibrėžimas:* Draudimo korporacijų ir pensijų fondų subsektorių sudaro visos finansinės korporacijos ir kvazikorporacijos, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas, kaip rizikos sukauptimo arba sumažinimo pasekmė (žr. 2.35 punktą).

2.61. Draudimo sutartys gali būti susijusios su atskirais asmenimis ir (arba) grupėmis, nepriklausomai nuo to, ar dalyvavimas yra vyriausybės sektoriaus nustatytas. Be to, socialinio draudimo sutartys (žr. 4.83–4.91 punktus) kartais sudaro didesnę dalį visų tvarkomų sutarčių.

2.62. S.125 subsektoriui priklauso tiek savidraudos įmonės, tiek ir perdraudimo korporacijos.

2.63. S.125 subsektoriui nepriklauso:

- a) instituciniai vienetai, kurie atitinka kiekvieną iš dviejų 2.74 punkte išvardytų kriterijų. Jie priskiriami S.1314 subsektoriui;
- b) holdingo korporacijos, kurios tik kontroliuoja ir vadovauja grupei, susidedančiai daugiausia iš draudimo korporacijų ir pensijų fondų, tačiau jos pačios nėra draudimo korporacijos ar pensijų fondai. Jos yra priskiriamos S.123 subsektoriui (žr. 2.43);
- c) ne pelno institucijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais ir teikiančios paslaugas draudimo korporacijoms bei pensijų fondams, bet neužsiimančios finansiniu tarpininkavimu. Jos priskiriamos S.124 subsektoriui (žr. 2.44 punktą).

2.64. Draudimo korporacijų ir pensijų fondų subsektorius gali būti suskirstytas į:

- a) draudimo korporacijas;
- b) (savarankiškus) pensijų fondus.

Savarankiški pensijų fondai yra tokie, kurie turi teisę priimti savarankiškus sprendimus ir visapusiškai tvarko apskaitą. Taigi jie yra instituciniai vienetai. Nesavarankiški pensijų fondai nėra instituciniai vienetai ir priklauso tam instituciniam vienetai, kuris juos įkūrė.

2.65. Gyvybės ir ne gyvybės draudimo korporacijų veikla gali apimti riziką, susijusią su atskirais individualiais ar grupėmis. Kai kurios draudimo korporacijos apsiriboja tik sutarčių su grupėmis veikla. Tokioms korporacijoms yra leista apdrausti bet kurią grupę.

2.66. Pensijų fondai yra institucijos, draudžiančios grupių riziką, susijusią su draudžiamų asmenų socialine rizika ir reikmėmis (žr. 4.84 punktą). Tokios draudimo sutarties dalyviai paprastai yra vienos įmonės ar keleto įmonių darbuotojai, ekonominės veiklos sektoriaus ar pramonės šakos darbuotojai arba tos pačios profesijos asmenys. Tokių sutarčių išmokos gali būti išmokos, mokamos po draudėjo mirties jo našlei(-iui) ir vaikams (dažniausiai mirties tarnyboje atveju), išmokos, mokamas, išėjus į pensiją, ir išmokos, kurios mokamos draudėjui tapus invalidu.

- 2.67. Kai kuriose šalyse visi šie rizikos tipai gali būti apdraudžiami tiek draudimo korporacijų, tiek ir pensijų fondų. Kitose šalyse kai kurios iš šių rizikos grupių turi būti apdraudžiamos gyvybės draudimo korporacijų. Skirtingai nuo gyvybės draudimo korporacijų, pensijų fondai pagal įstatymą yra ribojami tam tikromis darbuotojų grupėmis ir savarankiškai dirbančiais asmenimis.

VALDŽIOS SEKTORIUS (S.13)

- 2.68. *Apibrėžimas:* Valdžios sektorių (S.13) sudaro tie instituciniai vienetai, kurie yra kiti ne rinkos gamintojai (žr. 3.26 punktą) ir kurių produkcija (veiklos rezultatas) yra skirta individualiam bei kolektyviniam vartojimui, ir kuri yra finansuojama iš privalomų mokėjimų, kuriuos moka vienetai, priklausantys kitiems sektoriams, ir (arba) visi instituciniai vienetai, kurių pagrindinė veikla yra nacionalinių pajamų ir turto persikirstymas.

- 2.69. Sektoriumi S.13 priklauso šie instituciniai vienetai:

- a) valdžios sektoriaus subjektai (išskyrus valstybinius gamintojus — valstybines korporacijas pagal specialiosios paskirties įstatymus laikomus savarankiškais juridiniais subjektais arba kvazikorporacijomis, kai šios yra priskiriamos nefinansiniam arba finansiniam sektoriumi), kurios tvarko ir finansuoja veiklą, susijusią iš esmės su ne rinkos prekėmis ir paslaugomis, teikiamomis visuomenės labui ⁽¹⁾;
- b) ne pelno institucijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais, kurie yra kiti ne rinkos gamintojai ir kuriuos kontroliuoja ir iš esmės finansuoja valdžios sektorius;
- c) savarankiški pensijų fondai, jei jie atitinka du 2.74 punkto reikalavimus.

- 2.70. Valdžios sektorių sudaro keturi subsektoriai:

- a) centrinė valdžia (S.1311);
- b) regioninė valdžia (S.1312);
- c) vietinė valdžia (savivaldybės) (S.1313);
- d) socialinės apsaugos fondai (S.1314).

Subsektorius: Centrinė valdžia (S.1311)

- 2.71. *Apibrėžimas:* Centrinės valdžios subsektorius apima visus valstybės administracinius padalinius ir kitas centrines agentūras, kurių kompetencijai paprastai priklauso visa ekonominė teritorija, išskyrus socialinės apsaugos fondų administravimą.

Subsektoriumi S.1311 priskiriamos tos ne pelno institucijos, kurias daugiausia kontroliuoja ir finansuoja centrinė valdžia ir kurių kompetencijai priklauso visa ekonominė teritorija.

Subsektorius: Regioninė valdžia (S.1312)

- 2.72. *Apibrėžimas:* Regioninio valdžios subsektorius apima tokias regioninės valdžios įstaigas, kurios yra atskiri instituciniai vienetai, atliekantys kai kurias valdžios funkcijas žemesniame lygyje negu centrinė valdžia, bet aukštesniame negu vietinė, išskyrus tik socialinės apsaugos fondų administravimą.

S.1312 subsektoriumi priskiriamos tokios ne pelno institucijos, kurias kontroliuoja ir iš esmės finansuoja regioninė valdžia ir kurių kompetencija apima regionų ekonomines teritorijas.

Subsektorius: Vietinė valdžia (S.1313)

- 2.73. *Apibrėžimas:* Vietinės valdžios subsektorius apima tas viešojo valdymo rūšis, kurių kompetencijai priklauso tik vietinė ekonominės teritorijos dalis, išskyrus socialinės apsaugos fondų vietines agentūras.

⁽¹⁾ Pagal susitarimą rinką reguliuojančios organizacijos, kurios užsiima vien tik arba daugiausia subsidijų paskirstymu, priskiriamos S.13 sektoriaus centrinės valdžios S.1311 subsektoriumi. Tačiau tos organizacijos, kurios užsiima vien tik arba daugiausia žemės ūkio ar maisto produktų pirkimu, laikymu ir pardavimu, yra priskiriamos S.11 sektoriumi (žr. 2.21 punkto 6 pastabą).

S.1313 subsektoriui priskiriamos tos ne pelno institucijos, kurios yra kontroliuojamos ir kurių veikla yra daugiausia finansuojama vietinės valdžios, jų kompetencija apima vietinės valdžios ekonomines teritorijas.

Subsektorius: Socialinės apsaugos fondai (S.1314)

2.74. *Apibrėžimas:* Socialinės apsaugos subsektorius apima visus centrinius, regioninius (apskritis) ir vietinius institucinius vienetus, kurių pagrindinė veikla yra teikti socialines išmokas ir kurie atitinka šiuos du kriterijus:

- a) pagal įstatymą arba pagal potvarkį tam tikros gyventojų grupės privalo dalyvauti toje sistemoje arba mokėti įmokas;
- b) valdžios sektorius yra atsakingas už institucijos valdymą, už įmokų ir išmokų patvirtinimą ir mokėjimą, nepriklausomai nuo jo, kaip priežiūros organo ar darbdavio, vaidmens (žr. 4.89 punktą).

Paprastai nėra tiesioginio ryšio tarp tam tikro asmens sumokėtos įmokos dydžio ir jo rizikos laipsnio.

NAMŲ ŪKIAI (S.14)

2.75. *Apibrėžimas:* Namų ūkių sektorius apima pavienius asmenis ar asmenų grupes kaip vartotojus ir galbūt kaip verslininkus, gaminančius rinkos prekes bei teikiančius nefinansines ir finansines paslaugas (rinkos gamintojai), su sąlyga, kad pastaruoju atveju atitinkamą veiklą vykdo ne atskiri vienetai, laikomi kvazikorporacijomis. Šiam sektoriui taip pat priklauso pavieniai asmenys arba asmenų grupės, prekių gamintojos ir nefinansinių paslaugų teikėjos vien tik savo galutiniam vartojimui (žr. 3.20, 3.25 ir 3.30 punktus).

Namų ūkiai — vartotojai gali būti apibūdinti kaip nedidelės asmenų grupės, turinčios bendrą gyvenamąjį plotą, kaupiančios dalį ar visas pajamas ir turtą, ir bendrai naudojančios tam tikras prekes ir paslaugas, daugiausia gyvenamąsias patalpas ir maistą. Taip pat galima pridėti ir tokius kriterijus, kaip šeimos buvimą bei emocinius ryšius.

Šių vienetų pagrindiniai ištekliai yra gaunami iš kompensacijos darbuotojams, pajamų iš turto, pervedimų iš kitų sektorių ir įplaukų iš disponavimo rinkos produktais arba priskiriamų įplaukų iš produkcijos, skirtos savam galutiniam vartojimui.

2.76. Namų ūkių sektorius apima:

- a) pavienius asmenis arba asmenų grupes, kurių pagrindinė funkcija yra vartojimas;
- b) asmenis, nuolat gyvenančius institucijose, kur ekonominiuose reikaluose jie turi mažai ar neturi iš viso veiklos ar sprendimų priėmimo autonomijos (pvz., religinių ordinų nariai, gyvenantys vienuolynuose, ilgą laiką besigydantys ligoninėse, kaliniai, įkalinti ilgam laikui, seni žmonės, gyvenantys senelių namuose). Tokie žmonės yra laikomi sudarantys vieną institucinį vienetą, t. y. atskirą namų ūkį;
- c) pavienius asmenis arba asmenų grupes, kurių pagrindinė funkcija yra vartojimas ir kurie gamina prekes bei teikia nefinansines paslaugas, skirtas vien tik savo galutiniam vartojimui; tikrai dvi paslaugų, skirtų vien tik savo galutiniam vartojimui, grupės yra priskiriamos tai sistemai: savininkų, naudojančių nuosavas gyvenamąsias patalpas, savo reikmėms teikiamos paslaugos, ir namų ūkio paslaugos, kurias teikia samdomi darbuotojai;
- d) individualias (personalines) įmones ir bendrijas, neturinčias savarankiško juridinio statuso, išskyrus kvazikorporacijas, esančias rinkos gamintojomis;
- e) ne pelno institucijas, teikiančias paslaugas namų ūkiams, neturinčias savarankiško juridinio statuso arba jį turinčias, tačiau nedidelės svarbos (žr. 2.88 punktą).

2.77. Namų ūkių sektorius skirstomas į šešis subsektorius:

- a) darbdavius (tarp jų ir savarankiškai dirbančius asmenis) (S.141 + S.142);
- b) darbuotojus (S.143);
- c) gaunančius pajamas iš turto (S.14441);

- d) gaunančius pensijas (S.1442);
- e) gaunančius pajamas iš kitų pervedimų (S.1443);
- f) kitus (S.145).

2.78. Namų ūkiai priskiriami subsektoriams pagal namų ūkio kaip visumos didžiausių pajamų kategoriją (darbdavio pajamas, kompensacijas darbuotojams). Jei namų ūkis gauna daugiau negu vienos tam tikros kategorijos pajamas, klasifikacija remiasi bendromis namų ūkio pajamomis kiekvienoje kategorijoje.

Subsektorius: Darbdaviai (įskaitant ir savarankiškai dirbančius asmenis (S.141 + S.142))

2.79. *Apibrėžimas:* Darbdavių (įskaitant ir savarankiškai dirbančius asmenis) subsektorių sudaro tokie namų ūkiai, kurių (mišrios) pajamos (B.3), susikaupiančios neturinčių juridinio statuso įmonių savininkams iš jų, kaip rinkos prekių gamintojų ar paslaugų teikėjų, veiklos, naudojant arba nenaudojant samdomą darbą, yra didžiausias to namų ūkio pajamų šaltinis, net ir tada, kai jos nesudaro daugiau negu pusės visų to namų ūkio pajamų.

Subsektorius: Darbuotojai (S.143)

2.80. *Apibrėžimas:* Darbuotojų subsektorių sudaro tokie namų ūkiai, kurių pajamos, susikaupiančios iš kompensacijų darbuotojams (D.1), yra didžiausias tų namų ūkių pajamų šaltinis.

Subsektorius: Asmenys, gaunantys pajamas iš turto (S.1441)

2.81. *Apibrėžimas:* Asmenų, gaunančių pajamas iš turto, subsektorių sudaro tokie namų ūkiai, kurių pajamos iš turto (D.4) yra didžiausias tų namų ūkių pajamų šaltinis.

Subsektorius: Asmenys, gaunantys pensijas (S.1442)

2.82. *Apibrėžimas:* Asmenų, gaunančių pensijas, subsektorių sudaro tokie namų ūkiai, kurių didžiausias pajamų šaltinis yra pensijos.

Gaunančių pensijas namų ūkių didžiausia pajamų dalis yra senatvės arba kitokios pensijos, tarp jų ir pensijos iš ankstesnių darbdavių.

Subsektorius: Asmenys, gaunantys pajamas iš kitų pervedimų (S.1443)

2.83. *Apibrėžimas:* Asmenų, gaunančių pajamas iš kitų pervedimų, subsektorių sudaro tie namų ūkiai, kurių didžiausias pajamų šaltinis yra pajamos, gaunamos iš kitų einamųjų pervedimų.

Kiti einamieji pervedimai yra visi pervedimai, išskyrus pajamas iš turto, pensijas ir nuolat gydymo įstaigose ir prieglaudose gyvenančių asmenų pajamas.

Subsektorius: Kiti (S.145)

2.84. *Apibrėžimas:* Subsektorių „Kiti“ sudaro asmenys, nuolat gyvenantys gydymo įstaigose ir prieglaudose.

Asmenys, nuolat gyvenantys gydymo įstaigose ir prieglaudose, klasifikuojami atskirai, kadangi didžiausio pajamų šaltinio kriterijus neleidžia priskirti šių asmenų nė vienai iš anksčiau paminėtų subsektorių.

2.85. Jei skirstant į sektorius pagrindinis namų ūkio pajamų šaltinis nėra žinomas, tada klasifikacijai naudojamos nurodyto asmens pajamos. Paprastai tas nurodytas asmuo yra didžiausias pajamas gaunantis asmuo. Jei tokios informacijos nėra, tada skirstymui į subsektorius naudojamos nurodyto asmens pajamos.

2.86. Tačiau įvairioms kitoms analizėms arba kaip pagrindas strategijos formavimo tikslams, pvz, namų ūkių suskirstymo pagal veiklos rūšį: žemės ūkio namų ūkiai; ne žemės ūkio namų ūkiai (pramonė, paslaugos), gali būti naudojami ir kitokie kriterijai.

NE PELNO INSTITUCIJOS, TEIKIANČIOS PASLAUGAS NAMŲ ŪKIAMS (S.15)

2.87. *Apibrėžimas:* Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams (S.15) sektorius susideda iš ne pelno institucijų, kurios yra atskiri juridiniai subjektai, teikiantys paslaugas namų ūkiams ir kurie yra kiti privatūs ne rinkos gamintojai (žr. 3.32 punktą). Jų pagrindiniai išteklių bei tų, kurie gaunami iš atsitiktinių pardavimų, yra savanoriškos įmokos grynaisiais arba natūra iš namų ūkių, kaip vartotojų, iš valdžios sektoriaus ⁽¹²⁾ mokėjimų ir pajamų iš turto.

2.88. Institucijos, kurios nėra labai reikšmingos, neįtraukiamos į šį sektorių, o jų sandoriai prijungiami prie namų ūkių sandorių (S.14).

Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sektoriui priklauso tokios pagrindinių rūšių ne pelno institucijos, teikiančios ne rinkos prekes ir paslaugas namų ūkiams:

- a) profesinės sąjungos, specialistų ir mokslininkų draugijos, vartotojų asociacijos, politinės partijos, bažnyčios ir religinės bendruomenės (tarp jų ir valdžios sektoriaus finansuojamos, bet jos nekontroliuojamos), socialiniai, kultūriniai, poilsio ir sporto klubai;
- b) labdaros organizacijos, paramos ir pagalbos organizacijos, finansuojamos iš savanoriškų kitų institucinių vienetų pervedimų grynaisiais arba natūra.

S.15 sektoriui priklauso labdaros organizacijos ir paramos ar pagalbos agentūros, teikiančios paslaugas vienetams nerezidentams, ir neapimamų vienetų, kurių narystė suteikia teisę į iš anksto nustatytą prekių ir paslaugų kompleksą.

KITOS ŠALYS (S.2)

2.89. *Apibrėžimas:* Kitos šalys yra tokia vienetų grupė, kuri neturi tik jai būdingų bruožų ir išteklių; ji sudaryta iš vienetų nerezidentų ⁽¹³⁾, jei jie dalyvauja sandoriuose su instituciniais vienetais rezidentais arba turi su jais kitokių ekonominių ryšių. Sandorių su kitomis šalimis sąskaitos rodo bendrą ekonominių ryšių, jungiančių nacionalinę ekonomiką su kitomis šalimis, vaizdą.

2.90. Kitos šalys nėra toks sektorius, kurio atžvilgiu visapusiškai tvarkoma apskaita, bet patogumo dėlei kitos šalys yra apibūdinamos kaip sektorius. Sektoriai yra gaunami padalijant visą ekonomiką taip, kad būtų gaunamos kuo labiau vienuarūšės institucinių vienetų rezidentų grupės, panašios savo ekonomine veikla, tikslais ir funkcijomis. Taip nėra su kitų šalių sektoriumi: čia užregistruojami nefinansinių ir finansinių korporacijų, ne pelno institucijų, namų ūkių ir valdžios sektoriaus sandoriai ir kiti srautai su instituciniais vienetais nerezidentais bei kiti ekonominiai santykiai tarp rezidentų ir nerezidentų, pvz., rezidentų reikalavimai nerezidentams.

2.91. Pažymėtina, kad taisyklė, pagal kurią į kitų šalių sąskaitas įtraukiami tik sandoriai tarp institucinių vienetų rezidentų ir vienetų nerezidentų, turi tokias išimtis:

- a) transporto paslaugos, teikiamos rezidentų vienetų (iki eksportuojančios šalies sienos) importuojamoms prekėms yra parodomos kitų šalių sąskaitose su FOB importu, net jeigu jos ir pagamintos vienetų rezidentų (žr. 3.144 punktą);

⁽¹²⁾ Ne pelno organizacijos, kontroliuojamos ir iš esmės finansuojamos iš valdžios sektoriaus, yra priskiriamos valdžios sektoriui (žr. 2.69 b punktą).

⁽¹³⁾ Čia priskiriami ir Europos Sąjungos institutai bei tarptautinės organizacijos (žr. 2.06 punktą).

- b) užsienio kapitalo sandoriai tarp rezidentų, priklausančių skirtingiems sektoriams, yra parodomi išsamiose kitų šalių finansinėse sąskaitose; nors jie ir nedaro poveikio šalies finansinei padėčiai kitų šalių atžvilgiu, jie veikia atskirų sektorių finansinius ryšius su kitomis šalimis;
- c) šalies išsipareigojimų sandoriai tarp nerezidentų, priklausančių skirtingoms geografinėms zonoms, yra parodomi kitų šalių geografinio suskirstymo sąskaitose. Nors šie sandoriai ir nedaro įtakos šalies išsipareigojimams kitoms šalims, jie daro poveikį atskiroms pasaulio dalims.

2.92. Kitų šalių sektorius (S.2) yra skirstomas į:

- a) Europos Sąjungą (S.21):
  - 1) Europos Sąjungos šalis nares (S.211);
  - 2) Europos Sąjungos institucijas (S.212);
- b) trečiąsias šalis ir tarptautines organizacijas (S.22).

VIENETŲ GAMINTOJŲ SEKTORIAUS KLASIFIKATORIUS PAGAL PAGRINDINES STANDARTINES JURIDINES NUOSAVYBĖS FORMAS

2.93. Šioje apžvalgoje ir 2.94–2.101 punktuose apibendrinami pagrindiniai vienetų gamintojų suskirstymo į sektorius principai, pasinaudojant pagrindinių institucijų apibūdinimo terminologija.

2.94. Privačios ir valstybinės korporacijos — rinkos gamintojos klasifikuojamos taip:

- a) užsiimančios daugiausia prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimu: S.11 sektorius, nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 a punktą);
- b) užsiimančios daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir pagalbine finansine veikla: S.12 sektorius, finansinės korporacijos (žr. 2.40 a ir f punktus).

2.95. Kooperatyvai ir bendrijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais ir esančios rinkos gamintojais, klasifikuojamos taip:

- a) užsiimančios daugiausia prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimu: S.11 sektorius, nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 b punktą);
- b) užsiimančios daugiausia finansiniu tarpininkavimu ir pagalbine finansine veikla: S.12 sektorius, finansinės korporacijos (žr. 2.40 b punktą).

Lentelė 2.3 — Vienetų gamintojų sektoriaus klasifikatorius pagrindinėms standartinėms juridinėms nuosavybės formoms

Standartinis juridinis aprašymas	Gamintojų grupė	Rinkos gamintojai, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas	Rinkos gamintojai, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas	Kiti ne rinkos gamintojai	
				Valstybiniai gamintojai (žr. 3.28)	Privatūs gamintojai (žr. 3.29)
Standartinis juridinis aprašymas		S. 11 nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 a punktą)	S. 12 finansinės korporacijos (žr. 2.40 a ir f punktus)		
Kooperatyvai ir bendrijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais		S.11 nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 b punktą)	S.12 finansinės korporacijos (žr. 2.40 b punktą)		
Valstybiniai gamintojai, kurie pagal specialios paskirties teisės aktus yra laikomi savarankiškais juridiniais subjektais		S. 11 nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 c punktą)	S.12 finansinės korporacijos (žr. 2.40 c punktą)		
Valstybiniai gamintojai, nelaisvės savarankiškais juridiniais subjektais	turintys kvazikorporacijų ypatybių	S.11 nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 f punktą)	S.12 finansinės korporacijos (žr. 2.40 g punktą)		
	kiti			S.13 valdžios sektorius (žr. 2.69 a punktą)	
Ne pelno institucijos, laikomos savarankiškais juridiniais subjektais		S. 11 nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 d punktą)	S.12 finansinės korporacijos (žr. 2.40 d punktą)	S.13 valdžios sektorius (žr. 2.69 b punktą)	S.15 ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams ⁽¹⁾ (žr. 2.87 punktą)
Bendrijos, nelaikomos savarankiškais juridiniais subjektais Individualios įmonės	turinčios kvazikorporacijų ypatybių	S.11 nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 f punktą)	S.12 finansinės korporacijos (žr. 2.40 g punktą)		
	kitos	S.14 namų ūkiai (žr. 2.75 punktą)	S.14 namų ūkiai (žr. 2.75 punktą)		
Holdingo korporacijos, kurių kontroliuojamos grupės vyraujanti veiklos rūšis yra gaminti	prekės ir nefinansinės paslaugos	S.11 nefinansinės korporacijos			
	finansinės paslaugos		S.12 finansinės korporacijos (žr.2.40 e punktą)		

(1) Išskyrus nedidelės svarbos ne pelno institucijas (žr. 2.88 punktą).

- 2.96. Valstybiniai gamintojai, kurie pagal specialios paskirties įstatymus yra laikomi savarankiškais juridiniais subjektais ir kurie yra rinkos gamintojai, skirstomi į tokias grupes:
- a) tuos, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas: S.11 sektoriuje, nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 c punktą);
  - b) tuos, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla: S.12 sektoriuje, finansinės korporacijos (žr. 2.40 c punktą).
- 2.97. Valstybiniai gamintojai, nelaikomi savarankiškais juridiniais subjektais ir esantys rinkos gamintojais, yra klasifikuojami taip:
- a) jei jie yra kvazikorporacijos (žr. 2.13 f punktą):
    - 1) tuos, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinės paslaugos: S.11 sektoriuje nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 f punktą);
    - 2) tuos, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla: S.12 sektoriuje, finansinės korporacijos (žr. 2.40 straipsnio g punktą).
  - b) jei jie nėra kvazikorporacijos: S.13 valdžios sektoriuje, kadangi jos yra neatskiriama juos kontroliuojančių vienetų dalis (žr. 2.69 a punktą).
- 2.98. Ne pelno institucijos (asociacijos, fondai), laikomos savarankiškais juridiniais subjektais, yra klasifikuojamos taip:
- a) rinkos gamintojos, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas: S.11 sektoriuje, nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 d punktą);
  - b) institucijos, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla: S.12 sektoriuje, finansinės korporacijos (žr. 2.40 d punktą);
  - c) ne rinkos gamintojos:
    - 1) S.13 valdžios sektoriuje, jei jos yra valstybiniai gamintojai, kontroliuojami ir daugiausia finansuojami iš valstybinių įstaigų sektoriaus (žr. 2.69 b punktą);
    - 2) S.15 sektoriuje, ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams, jei jos yra privatūs gamintojai (žr. 2.87 punktą).
- 2.99. Individualios (personalinės) įmonės ir bendrijos, kurios nėra laikomos savarankiškais juridiniais subjektais ir kurios yra rinkos gamintojos, yra klasifikuojamos taip:
- a) jei jos yra kvazikorporacijos (žr. 2.13 f punktą):
    - 1) tos, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas: S.11 sektoriuje, nefinansinės korporacijos (žr. 2.23 f punktą);
    - 2) tos, kurių pagrindinė veikla — finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla: S.12 sektoriuje, finansinės korporacijos (žr. 2.40 g punktą);
  - b) jei jos yra kvazikorporacijos, jos priskiriamos S.14 sektoriui, namų ūkiai (žr. 2.75 punktą).
- 2.100. Holdingo korporacijos (t. y. korporacijos, kurios vadovauja korporacijų grupei) yra taip klasifikuojamos:
- a) S.11 sektoriuje nefinansinės korporacijos, jei korporacijų rinkos gamintojų grupės vyraujanti veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas (žr. 2.23 e punktą);
  - b) S.12 sektoriuje finansinės korporacijos, jei korporacijų grupės vyraujanti veikla yra finansinis tarpininkavimas (žr. 2.40 e punktą).
- 2.101. 2.3 lentelėje pateikiama įvairių pirmiau aprašytų atvejų schema.

VIETINIAI VEIKLOS RŪŠIES VIENETAI IR EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠYS

- 2.102. Paprastai dauguma gaminančių prekes ir teikiančių paslaugas institucinių vienetų tuo pačiu metu užsiima keletu veiklos rūšių. Jie gali užsiimti pagrindine veikla, keletu nepagrindinių ir keletu pagalbinių veiklos rūšių (žr. 3.10–3.13 punktus).

- 2.103. Laikoma, jog veikla vyksta tada, kai sujungus tokius išteklius, kaip įrenginiai, darbo jėga, gamybos metodai, informacinės sistemos ar produktai, sukuriama specifinės prekės arba paslaugos. Veiklą apibūdina produktų (prekių ir paslaugų) sąnaudos, gamybos procesas ir pagaminta produkcija.

Veiklos rūšys yra nustatomos pagal specifinį Nacionalinės veiklos rūšių klasifikatorių (NACE 1 red.) ⁽¹⁴⁾.

- 2.104. Jeigu vienetą vykdo daugiau negu vieną veiklą, visos veiklos rūšys, išskyrus pagalbines, yra klasifikuojamos pagal bendrąją pridėtinę vertę. Remiantis vyraujančia sukuriama bendrąja pridėtine verte, galima skirti pagrindinę ir nepagrindinę veiklą. Pagalbinė veikla nesudaro atskiro subjekto ir nėra atskiriama nuo pagrindinės ar nepagrindinės tų subjektų, kuriems ji teikia paslaugas, veiklos.
- 2.105. Norint išanalizuoti gamybos proceso, prekių ir paslaugų panaudojimo srautus, būtina pasirinkti vienetus, pabrėžiančius techninio ir ekonominio pobūdžio santykius. Šis reikalavimas reiškia, jog paprastai instituciniai vienetai turi būti padalyti į mažesnius ir labiau vienerūšius vienetus, atsižvelgiant į gamybos tipą. Priskiriant vietiniams veiklos rūšies vienetams, tai turėtų būti svarbiausias reikalavimas, bet reikia atsižvelgti ir į praktinę veiklą.

VIETINIS VEIKLOS RŪŠIES VIENETAS

- 2.106. *Apibrėžimas:* Vietinis veiklos rūšies vienetas (vietinis VRV) yra veiklos rūšies vieneto dalis, atitinkanti vietiniam vienetui ⁽¹⁵⁾. Veiklos rūšies vienetas sugrupuoja visas institucinio vieneto kaip gamintojo, prisidedančio prie veiklos atlikimo klasės lygiu (keturi ženklai) pagal NACE 1 red., dalis ir atitinka vienam arba keliems institucinio vieneto operaciniams padaliniam. Institucinio vieneto informacinė sistema turi galėti nurodyti ar apskaičiuoti kiekvienam veiklos rūšies vienetui bent jau gamybos vertę, tarpinį vartojimą, kompensacijas darbuotojams, likutinį perteklių ir užimtumą bei bendrąjį pagrindinio kapitalo formavimą.

Vietinis vienetas yra institucinis vienetas, gaminantis prekes ir teikiantis paslaugas, arba jo dalis, esanti tam tikroje nurodytoje geografinėje vietoje.

Vietinis veiklos rūšies vienetas gali sutapti su instituciniu vienetu arba jo dalimi kaip gamintoju; kita vertus, jis niekada negali priklausyti dviem skirtingiems instituciniams vienetams.

- 2.107. Jei institucinis vienetas, gaminantis prekes ir teikiantis paslaugas, turi pagrindinę veiklą ir taip pat vieną ar kelias nepagrindines veiklas, jis turi būti padalytas į tokį pat skaičių veiklos rūšies vienetų, o nepagrindinės veiklos turi būti klasifikuojamos atskirai nuo pagrindinės veiklos. Kita vertus, pagalbinės veiklos nėra atskiriamos nuo pagrindinės ar nepagrindinės veiklos. Tačiau veiklos rūšies vienetai, priklausantys tam tikrai klasifikatoriaus grupei, gali pagaminti kitokio tipo produktus dėl savo nepagrindinės veiklos, kuri negali būti nurodyta atskirai nuo esančių apskaitos dokumentų. Vadinas, veiklos rūšies vienetas gali vykdyti vieną arba kelias nepagrindines veiklas.

EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠYS

- 2.108. *Apibrėžimas:* Grupė vietinių veiklos rūšies vienetų, užsiimančių ta pačia arba panašia ekonomine veikla, sudaro vieną ekonominės veiklos rūšį. Pačiu detaliausiu klasifikacijos lygiu ekonominės veiklos rūšis apima visus vietinius veiklos rūšies vienetus, priskiriamus tai pačiai NACE 1 red. klasei (keturi ženklai) ir todėl užsiimančius ta pačia veikla pagal NACE 1 red.

Ekonominės veiklos rūšis apima tiek vietinius veiklos rūšies vienetus, gaminančius rinkos prekes ir teikiančius paslaugas, tiek ir vietinius veiklos rūšies vienetus, gaminančius ne rinkos prekes ir teikiančius paslaugas. Pagal apibrėžimą ekonominės veiklos rūšis — tai grupė vietinių veiklos rūšies vienetų, užsiimančių ta pačia gamybine veikla, nepriklausomai nuo to, ar instituciniai vienetai, kuriems jie priklauso, gamina rinkos ar ne rinkos produkciją.

⁽¹⁴⁾ NACE 1 red.: Statistinis Europos bendrijos ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius pagal 1990 m. spalio 9 d. Tarybos reglamentą (EEC) Nr. 3037/90.

⁽¹⁵⁾ Vietinis VRV pagal NSS ir ISIC 3 red. yra vadinamas įstaiga.

2.109. Ekonominės veiklos rūšys yra skirstomos į tris kategorijas:

- a) ekonominės veiklos rūšis, gaminančias rinkos prekes ir paslaugas (rinkos ekonominė veikla) ir prekes bei paslaugas savo galutiniam vartojimui ⁽¹⁶⁾;
- b) ekonominės veiklos rūšis, gaminančias valdžios sektoriaus ne rinkos prekes ir paslaugas: valdžios sektoriaus ne rinkos ekonominė veikla;
- c) ekonominės veiklos rūšis, gaminančias ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, ne rinkos prekes ir paslaugas: ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, ne rinkos ekonominė veikla.

EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIŲ KLASIFIKACIJA

2.110. Vietinių veiklos rūšies vienetų grupavimui naudojamas NACE 1 red.

VIENARŪŠĖS GAMYBOS IR VIENARŪŠIŲ ŠAKŲ VIENETAI

2.111. Vietinis veiklos rūšies vienetas atitinka gamybos proceso analizės reikalavimus tiksliai apytiksliai (žr. 2.105 ir 2.107 punktus). Optimalus tokio tipo analizės, t. y. sąnaudų — produkcijos analizės, vienetas yra vienaarūšės gamybos vienetas.

VIENARŪŠĖS GAMYBOS VIENETAS

2.112. *Apibrėžimas:* Vienarūšės gamybos vieneto skiriamasis bruožas yra specifinė veikla, identifikuojama pagal sąnaudas, tam tikrą gamybos procesą ir produkciją. Produktai, sudarantys sąnaudas ir produkciją, yra patys skiriami ne tik pagal jų fizines charakteristikas ir jų apdirbimo mastą, bet ir pagal gamybos būdą: juos galima identifikuoti pagal produktų klasifikatorių (žr. 2.118 punktą).

2.113. Jei institucinis vienetas, gaminantis prekes ir paslaugas, vykdo pagrindinę veiklą ir taip pat vieną ar kelias nepagrindines veiklas, jis bus padalintas į tą patį vienaarūšės gamybos vienetų skaičių. Pagalbinės veiklos nėra atskiriamos nuo pagrindinės arba nepagrindinių veiklų. Kaip ir vietiniai veiklos rūšies vienetai, vienaarūšės gamybos vienetas gali sutapti su instituciniu vienetu arba jo dalimi; kita vertus, jis niekada negali priklausyti dviem skirtingiems instituciniams vienetais.

VIENARŪŠĖ ŠAKA

2.114. *Apibrėžimas:* Vienarūšę šaką sudaro vienaarūšės gamybos vienetai. Vienarūšės šakos veiklų kompleksas yra nustatomas pagal produktų klasifikatorių. Vienarūšė šaka gamina klasifikatoriuje nurodytas prekes ir paslaugas ir tiksliai tuos produktus.

2.115. Vienarūšės šakos yra vienetai, sukurti ekonominei analizei. Vienarūšės gamybos vienetų paprastai neįmanoma stebėti tiesiogiai; duomenys, surinkti statistinių apklausų metu, turi būti pertvarkyti tam, kad būtų suformuotos vienaarūšės šakos.

2.116. Vienarūšės šakos gali būti suskirstytos į tris kategorijas:

- a) vienaarūšės šakas, gaminančias rinkos prekes ir paslaugas (rinkos šakos) ir prekes bei paslaugas savo galutiniam vartojimui ⁽¹⁷⁾;
- b) vienaarūšės šakas, gaminančias valdžios sektoriaus ne rinkos prekes ir paslaugas: valdžios sektoriaus ne rinkos šakos;

⁽¹⁶⁾ Paslaugos savo galutiniam vartojimui susijusios tik su būsto savininkų teikiamomis būsto paslaugomis ir namų ūkio paslaugomis, kurias teikia samdomi namų ūkio darbininkai (žr. 3.21 punktą).

⁽¹⁷⁾ Paslaugos savo galutiniam vartojimui susijusios tik su būsto savininkų teikiamomis būsto paslaugomis ir namų ūkio paslaugomis, kurias teikia samdomi namų ūkio darbininkai (žr. 3.21 punktą).

c) vienerūšės šakas, gaminančias ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, ne rinkos prekes ir paslaugas: ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, ne rinkos šakas.

2.117. Vienarūšės šakos, gaminančios rinkos prekes ir paslaugas ir prekes bei paslaugas savo galutiniam vartojimui, susideda iš bet kurio institucinio sektoriaus vienerūšės gamybos vienetų, užsiimančių vien tik rinkos prekių ir paslaugų arba prekių ir paslaugų savo galutiniam vartojimui gamyba. Valdžios sektoriaus ir ne pelno institucijų (įskaitant ir jiems patiems skirtų) rinkos prekių ir paslaugų gamyba yra laikoma vienerūšės gamybos vienetais ir klasifikuojama pagal atitinkamą rinkos šaką.

Valdžios sektoriaus ne rinkos vienerūšės šakos, gaminančios ne rinkos prekes ir paslaugas, susideda iš visų valdžios sektoriaus vienerūšės gamybos vienetų, gaminančių ne rinkos prekes ir paslaugas.

Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, ne rinkos vienerūšės šakos susideda iš visų ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, ne rinkos vienerūšės gamybos vienetų, gaminančių ne rinkos prekes ir paslaugas.

VIENARŪŠIŲ ŠAKŲ KLASIFIKACIJA

2.118. Vienarūšių šakų klasifikacija sąnaudų-produkcijos lentelėse remiasi Produktų klasifikatoriumi pagal veiklos rūšis (CPA) ⁽¹⁸⁾. CPA yra produktų klasifikatorius, kurio sudedamosios dalys yra suskirstytos pagal veiklos rūšies šaltinio kriterijų, kuris apibrėžtas NACE 1 red.

⁽¹⁸⁾ CPA: Produktų klasifikatorius pagal veiklos rūšis sutinkamai su 1993 m. spalio 29 d. Tarybos reglamentu (EEB) 3696/93.

3 SKYRIUS

PRODUKTŲ SANDORIAI

3.01. *Apibrėžimas:* Produktai — tai visos prekės ir paslaugos, sukuriamos gamybai priskiriamos veiklos metu. Gamybos apibrėžimas pateikiamas 3.07. punkte.

3.02. ESS skiriamos šios pagrindinės produktų sandorių kategorijos:

Sandorių kategorija	Kodas
Produkcija	P.1
Tarpinis vartojimas	P.2
Galutinio vartojimo išlaidos	P.3
Faktinis galutinis vartojimas	P.4
Bendrasis kapitalo formavimas	P.5
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6
Prekių ir paslaugų importas	P.7

3.03. Produktų sandoriai įrašomi šiose sąskaitose:

- į prekių ir paslaugų sąskaitą produkcija ir importas įrašomi kaip ištekliai, o kiti produktų sandoriai — kaip panaudojimas;
- į gamybos sąskaitą produkcija įrašoma kaip ištekliai, o tarpinis vartojimas — kaip panaudojimas;
- į disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaitą galutinio vartojimo išlaidos įrašomos kaip panaudojimas;
- į pakoreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaitą faktinis galutinis vartojimas įrašomas kaip panaudojimas;
- į kapitalo sąskaitą bendrasis kapitalo formavimas įrašomas kaip panaudojimas (turto pasikeitimas);
- į prekių ir paslaugų užsienio sandorių sąskaitą prekių ir paslaugų importas įrašomas kaip ištekliai, o prekių ir paslaugų eksportas — kaip panaudojimas.

3.04. Išteklių lentelėje produkcija ir importas parodomi kaip ištekliai. Panaudojimo lentelėje tarpinis vartojimas, bendrasis kapitalo formavimas, galutinio vartojimo išlaidos ir eksportas įrašomi kaip panaudojimas. Simetriškoje sąnaudų-produkcijos lentelėje produkcija ir importas įrašomi kaip ištekliai, o kiti produktų sandoriai — kaip panaudojimas.

3.05. Produktų ištekliai vertinami bazinėmis kainomis (žr. 3.48. punktą). Produktų panaudojimas vertinamas pirkėjų kainomis (žr. 3.06 punktą). Kai kurių rūšių ištekliams, pvz., prekių ir paslaugų importui vertinti taikomi labiau specializuoti vertinimo principai.

3.06. *Apibrėžimas:* Perkant pirkėjo kaina yra ta kaina, kurią pirkėjas faktiškai sumoka už produktus; į ją įeina visi mokesčiai, atėmus tiems produktams skirtas subsidijas (bet neįskaičiuojami išskaitytini mokesčiai, tokie kaip PVM); į ją taip pat įeina transporto išlaidos, kurias patiria tik pirkėjas, norėdamas, kad produktai būtų pristatyti į tam tikrą vietą tam tikru laiku; iš standartinės kainos arba mokesčių atimamos visos pirkėjui pritaikytos nuolaidos už urmu arba ne piko metu pirktus produktus; neįskaičiuojamos palūkanos arba aptarnavimo mokesčiai, susiję su paskolų sutartimis; neįskaitomi papildomi mokesčiai, imami tuo atveju, jei už produktą nesumokama per pirkimo metu nustatytą laikotarpį.

Jeigu panaudojimo laikas nesutampa su pirkimo laiku, duomenis reikia pakoreguoti, kad būtų deramai atsižvelgta į kainos pokyčius laikui bėgant (panašiai, kaip į atsargų kainų pokyčius). Tokie patikslinimai įgauna ypatingą reikšmę, jei atitinkamų produktų kainos smarkiai pasikeičia per vienerius metus.

GAMYBA IR PRODUKCIJA

3.07. *Apibrėžimas:* Gamyba yra veikla, vykdoma instituciniam vienetui prižiūrint ir prisiimant atsakomybę, kurios metu darbas, kapitalas, prekės ir paslaugos panaudojamos prekėms ir paslaugoms gaminti. Gamyba nelaikomi grynai gamtos procesai, kuriuose žmogus nedalyvauja ir jų nereguliuoja, pvz., nereguliuojamas žuvų išteklių didėjimas tarptautiniuose vandenyse (tačiau žuvų auginimas laikoma gamyba).

3.08. Gamybai priskiriama:

- a) visų individualių ir kolektyvinių prekių, tiekiamų vienetams, kurie nėra jų gamintojai, arba skirtų jiems tiekti, gamyba bei paslaugų teikimas ne patiems tų paslaugų teikėjams;
- b) gamyba visų savo reikmėms skirtų prekių, kurias gamintojai pasilieka savo galutiniam vartojimui arba bendrajam pagrindiniam kapitalui formuoti. Gamyba savo reikmėms, kurios produkcija skiriama bendrajam pagrindiniam kapitalui formuoti, apima ilgalaikio turto gamybą, pvz., statybas, programinės įrangos kūrimą, mineralinių išteklių žvalgymą, skirtas bendrajam pagrindiniam kapitalui formuoti (bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo sąvoka apibrėžiama 3.100–3.127 punktuose).

Namų ūkių gamyba savo reikmėms laikoma:

- 1) gyvenamųjų patalpų, skirtų savo reikmėms, statyba;
- 2) žemės ūkio produktų gamyba ir sandėliavimas;
- 3) žemės ūkio produktų perdirbimas, pavyzdžiui, grūdų malimas, vaisių džiovinimas ir konservavimas; pieno produktų, pvz., sviesto ar sūrio, gamyba bei alaus, vyno ir spiritinių gėrimų darymas;
- 4) kitų pirminių produktų gamyba, pvz., druskos gavyba, durpių gavyba, vandens tiekimas;
- 5) kitų rūšių perdirbimas, pvz., audimas, keramikos ir baldų gamyba.

Namų ūkių gaminamos prekės savo reikmėms į sąskaitas įrašomos tada, jei tokia gamyba yra reikšminga, t. y. jei manoma, kad tas kiekis yra svarbi tos prekės visos pasiūlos šalyje dalis.

Pagal susitarimą ESS atsižvelgiama tik į savo reikmėms statomus būstus ir į žemės ūkio produktų gamybą, sandėliavimą bei perdirbimą; visų kitų produktų savo reikmėms gamyba namų ūkiuose Europos Sąjungos valstybėse laikoma nereikšminga.

- c) būsto savininkų savo reikmėms teikiamos būsto paslaugos;
- d) samdomų namų ūkio darbininkų teikiamos namų ūkio ir individualios paslaugos;
- e) savanoriška veikla, kurios metu pagaminamos prekės, pvz., gyvenamųjų patalpų, bažnyčių ar kitų pastatų statyba, į sąskaitas turi būti įrašyta kaip gamyba. Savanoriška veikla, kurios metu prekės negaminamos, pvz., neatlyginama priežiūra ir valymas, neįtraukiamas.

Visa ši veikla įtraukiama, net jei ji yra neteisėta arba neįregistruota mokesčių, socialinio draudimo, statistikos ir kitose valdžios institucijose.

3.09. Gamyba nelaikomos namų ūkio ir individualios paslaugos, teikiamos ir suvartojamos tame pačiame namų ūkyje (išskyrus tuos atvejus, kai tas paslaugas teikia samdomi namų ūkio darbininkai, bei savininkų, naudojančių nuosavas gyvenamąsias patalpas, savo reikmėms teikiamas paslaugas). Pavyzdžiui:

- a) gyvenamųjų patalpų valymas, apdaila ir priežiūra, kurią atlieka ir nuomininkai;
- b) ilgalaikio namų ūkio turto valymas, priežiūra ir remontas;
- c) maisto paruošimas ir pateikimas;
- d) vaikų priežiūra ir mokymas;
- e) ligonių, sergančiųjų ir senų žmonių priežiūra
- f) namų ūkio narių ar jų prekių transportavimas.

PAGRINDINĖ, NEPAGRINDINĖ IR PAGALBINĖ VEIKLA

- 3.10. *Apibrėžimas:* Pagrindinė vietinio veiklos rūšies vieneto (VRV) veikla yra ta veikla, kurios pridėtinė vertė viršija visos kitos to vieneto vykdomos veiklos pridėtinę vertę. Pagrindinė veikla nustatoma remiantis NACE red. 1, pirmiausia klasifikuojant pagal stambiausias kategorijas, o vėliau nustatant, kurioms mažesnėms grupėms ji priklauso.
- 3.11. *Apibrėžimas:* Nepagrindinė veikla yra veikla, vykdoma vietiniame VRV kartu su jo pagrindine veikla. Nepagrindinės veiklos metu pagaminami nepagrindiniai produktai.
- 3.12. *Apibrėžimas:* Pagalbinės veiklos metu pagaminta produkcija yra neskirta vartoti už įmonės ribų. Pagalbinė veikla — tai papildoma įmonėje vykdoma veikla, kurios tikslas yra sudaryti sąlygas vietiniam VRV vykdyti pagrindinę ir nepagrindinę savo veiklą. Paprastai pagalbinės veiklos metu pagaminta produkcija suvartojama įvairių rūšių gamyboje — ir didelėje, ir mažoje.

Pagalbinės veiklos pavyzdžiai gali būti pirkimai, pardavimai, rinkodara, apskaita, duomenų apdorojimas, gabenimas, sandėliavimas, eksploatacija, valymo ir saugos paslaugos. Įmonės gali turėti galimybę pasirinkti, ar vykdyti pagalbinę veiklą pačioms, ar pirkti šias paslaugas iš specializuotų paslaugų teikėjų.

Savos gamybos kapitalo formavimas pagalbine veikla nelaikomas.

- 3.13. Pagalbinė veikla laikoma su ja susijusios pagrindinės ar nepagrindinės veiklos neatsiejama dalimi. Todėl:
- pagalbinės veiklos metu pagaminta produkcija tiesiogiai neregistruojama ir atskirai neapskaitoma. Todėl tos produkcijos panaudojimas sąskaitose taip pat neįrašomas;
  - visos pagalbinės veiklos sąnaudos — medžiagos, darbas, pagrindinio kapitalo vartojimas ir t. t. — laikomos pagrindinės arba nepagrindinės veiklos, kuriai aptarnauti yra skirta ta pagalbinė veikla, sąnaudomis.

PRODUKCIJA (P.1)

- 3.14. *Apibrėžimas:* Produkciją sudaro per atskaitinį laikotarpį sukurti produktai.

Produkcija taip pat laikomi:

- prekės ir paslaugos, kurias vienas vietinis VRV teikia kitam vietiniam VRV, kai abu vietiniai VRV priklauso tam pačiam instituciniam vienetui;
- vietinio VRV pagamintos prekės, atskaitinio laikotarpio, kurio metu jos buvo pagamintos, pabaigoje likusios atsargose, neatsižvelgiant į jų vėlesnį panaudojimą.

Tačiau tuo pačiu atskaitiniu laikotarpiu ir tame pačiame vietiniame VRV pagamintos ir suvartotos prekės bei paslaugos atskirai nenurodomos. Todėl sąskaitose jos neįrašomos kaip to vietinio VRV produkcijos arba tarpinio vartojimo dalis.

- 3.15. Jeigu institucinį vienetą sudaro daugiau kaip vienas vietinis VRV, to institucinio vieneto produkcija yra jį sudarančių vietinių VRV produkcijos suma, įskaitant tų vietinių VRV vienių kitiems tiekiamą savo pagamintą produkciją.
- 3.16. ESS skiriamos trys produkcijos rūšys:
- rinkos produkcija (P.11);
  - produkcija savo galutiniam vartojimui (P.12);
  - kita ne rinkos produkcija (P.13).

Atitinkamas grupavimas taikomas ir vietiniams VRV, ir instituciniams vienetams:

- rinkos gamintojai;
- gamintojai savo galutiniam vartojimui;
- kiti ne rinkos gamintojai.

Skirtumas tarp rinkos, savo galutiniam vartojimui skirtos, ir ne rinkos gamybos yra esminis, nes juo remiamasi, parenkant produkcijos vertinimo principą: rinkos produkcija, savo galutiniam vartojimui pagaminta produkcija, ir bendroji produkcija, pagaminta rinkos gamintojų bei gamintojų savo galutiniam vartojimui, vertinama bazinėmis kainomis, o kitų ne rinkos gamintojų (vietinių VRV) bendroji produkcija vertinama pagal gamybos sąnaudas. Bendroji institucinio vieneto produkcija apskaičiuojama sudedant visų jam priklausančių vietinių VRV bendrąją produkciją, taigi ir ji priklauso nuo skirtumo tarp rinkos, savo galutiniam vartojimui skirtos ir ne rinkos gamybos (žr. 3.54–3.56 punktus). Be to, šiuo skirtumu remiamasi grupuojant institucinius vienetus pagal sektorius (žr. 3.27–3.37).

Skirtumai apibūdinami pradedant didžiausiais vienetais ir baigiant mažiausiais: pirmiausia apibrėžiami skirtumai tarp institucinių vienetų, tada — tarp vietinių VRV, ir galiausiai — tarp jų produkcijos. Taigi norint tiksliai suprasti skirtumus tarp minėtų trijų produktų rūšių (t. y. rinkos produkcijos, savo galutiniam vartojimui skirtos produkcijos ir kitos ne rinkos produkcijos apibrėžimus), būtina susipažinti su tą produkciją gaminančio institucinio vieneto ir vietinio VRV rūšies ypatybėmis.

Toliau pateikiami trijų produkcijos rūšių ir trijų gamintojų rūšių bendrieji apibrėžimai (žr. 3.17–3.26 punktus), o toliau apibūdinami skirtumai tarp rinkos, savo galutiniam vartojimui skirtos ir ne rinkos gamybos, pradedant nuo stambiausių vienetų ir baigiant smulkiausiais.

- 3.17. *Apibrėžimas:* Rinkos produkciją sudaro produkcija, realizuojama rinkoje (žr. 3.18 punktą) arba skirta realizuoti rinkoje.
- 3.18. Rinkos produkcijai priskiriama:
- ekonomiškai reikšmingomis kainomis parduodami produktai;
  - produktai, kuriais keičiamasi natūrinių mainų pagrindu;
  - atsiskaitymams natūra naudojami produktai (tarp jų kompensacijos darbuotojams natūra ir mišrios pajamos natūra);
  - vieno vietinio VRV kitam vietiniam VRV, priklausančiam tam pačiam instituciniam vienetai, tiekiami produktai, kuriuos numatoma naudoti kaip tarpines sąnaudas arba galutinį vartojimą;
  - produktai, papildantys pagamintos produkcijos arba nebaigtos gamybos atsargas, skirtas naudoti vienu iš anksčiau išvardytų būdų (įskaitant natūralų gyvūnų ir augalų augimą bei nebaigtus statinius, kurių pirkėjas nežinomas).
- 3.19. *Apibrėžimas:* Ekonomiškai reikšminga produkto kaina ESS apibrėžiama, iš dalies ją siejant su produkciją pagaminusiu instituciniu vienetai ir vietiniu VRV (žr. 3.27–3.40 punktus). Pavyzdžiui, pagal susitarimą ta namų ūkiams priklausančių nekorporuotų įmonių produkcija, kurią jos parduoda instituciniams vienetais, yra parduodama ekonomiškai reikšmingomis kainomis, todėl ji laikoma rinkos produkcija. Kai kurių kitų institucinių vienetų produkcija laikoma parduodama ekonomiškai reikšmingomis kainomis tik tada, kai realizacijos pajamos padengia daugiau kaip 50 % gamybos sąnaudų.
- 3.20. *Apibrėžimas:* Savo galutiniam vartojimui pagaminta produkcija susideda iš prekių arba paslaugų, kurias jas sukūręs institucinis vienetas pasilieka savo galutiniam vartojimui arba savo bendrajam pagrindinio kapitalo formavimui.
- 3.21. Savo galutiniam vartojimui pasiliekami produktai gali būti pagaminti tik namų ūkių sektoriuje. Įprasti pavyzdžiai:
- ūkininkų pasiliekami žemės ūkio produktai;
  - būsto savininkų savo reikmėms teikiamos būsto paslaugos;
  - samdomų namų ūkio darbininkų teikiamos namų ūkio paslaugos.
- 3.22. Savo bendrajam pagrindinio kapitalo formavimui naudojami produktai gali būti pagaminti bet kokiame sektoriuje. Pavyzdžiai:
- specialios staklės, pagamintos projektavimo įmonėse;
  - namų ūkių sukurtos gyvenamosios patalpos arba jų priestatai;

c) statyba savo reikmėms, įskaitant namų ūkių grupių komunalines statybas.

3.23. *Apibrėžimas:* Kita ne rinkos produkcija — tai produkcija, tiekama kitiems vienetams nemokamai arba ekonomiškai nereikšmingomis kainomis.

3.24. *Apibrėžimas:* Rinkos gamintojai yra vietiniai VRV arba instituciniai vienetai, kurių didžiąją dalį produkcijos sudaro rinkos produkcija.

Reikia pažymėti, jog, jeigu vietinis VRV arba institucinis vienetas yra rinkos gamintojas, pagal apibrėžimą jo pagrindinė produkcija yra rinkos produkcija, nes rinkos produkcijos sąvoka apibrėžiama, pirma apibrėžus tą produkciją pagaminusį vietinį VRV ir institucinį vienetą, remiantis skirtumu tarp rinkos, savo galutiniam vartojimui skirtos ir ne rinkos gamybos.

3.25. *Apibrėžimas:* Gamintojai savo galutiniam vartojimui — tai vietiniai VRV arba instituciniai vienetai, kurių produkcijos didžioji dalis yra skirta galutiniam vartojimui tame pačiame instituciniame vienete.

3.26. *Apibrėžimas:* Kiti ne rinkos gamintojai — tai vietiniai VRV arba instituciniai vienetai, kurių produkcijos didžioji dalis tiekama nemokamai arba ekonomiškai nereikšmingomis kainomis.

Instituciniai vienetai: skirtumas tarp rinkos, ne rinkos ir savo galutiniam vartojimui gaminančių institucinių vienetų

3.27. Institucinių vienetų, kaip gamintojų, skirstymas į rinkos, ne rinkos ir gaminančius savo galutiniam vartojimui apibendrinamas 3.1. lentelėje. Joje parodomas ir tokio grupavimo sąsajos su sektoriais.

3.1. lentelė — **Institucinių vienetų skirstymas į rinkos gamintojus, gamintojus savo galutiniam vartojimui ir kitus ne rinkos gamintojus**

Institucinio vieneto rūšis				Klasifikacija	
Privatus ar valstybinis?		Ne pelno institucija ar ne?	Ar realizacijos pajamos padengia 50 % gamybos sąnaudų?	Gamintojo tipas	Sektorius (-iai)
1. Privatūs gamintojai	1.1. Nekorporuotos įmonės, priklausančios namų ūkiams (išskyrus, namų ūkiams priklausančias kvazikorporuotas įmones)			1.1 = Rinkos arba savo galutiniam vartojimui	Namų ūkiai
	1.2. Kiti privatūs gamintojai (tarp jų kvazikorporuotos įmonės, priklausančios namų ūkiams)	1.2.1. Privačios ne pelno institucijos	1.2.1.1. Taip 1.2.1.2. Ne	1.2.1.1. = Rinkos 1.2.1.2. = Kiti ne rinkos	Korporacijos NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams
		1.2.2. Kiti privatūs gamintojai, išskyrus ne pelno institucijas		1.2.2. = Rinkos	Korporacijos
2. Valstybiniai gamintojai			2.1. Taip 2.2. Ne	2.1. = Rinkos 2.2. = Kiti ne rinkos	Korporacijos Valdžios sektorius

Lentelėje parodyta, kad norint nustatyti, ar institucinį vienetą reikėtų priskirti rinkos gamintojų grupei, gamintojų savo galutiniam vartojimui grupei ar kitų ne rinkos gamintojų grupei, reikia atsižvelgti ir į keletą kitų klasifikacinių požymių.

- 3.28. Pirmasis požymis — skirtumas tarp privačių ir valstybinių gamintojų. Valstybinis gamintojas yra toks gamintojas, kurį kontroliuoja valdžios sektorius. Iš ne pelno institucijų valstybiniams gamintojams priskiriamos tos, kurias kontroliuoja ir didžiąja dalimi finansuoja valdžios sektorius. Visi kiti gamintojai yra privatūs. Kontroliavimas apibrėžiamas kaip galėjimas nustatyti institucinio vieneto bendrąją politiką arba programą, prireikus skiriant tinkamus direktorius arba vadybininkus. Daugiau kaip 50 % korporacijos akcijų nuosavybė yra pakankama, bet nebūtina kontroliavimo sąlyga (žr. 2.26. punktą).
- 3.29. Kaip parodyta 3.1 lentelėje, privačių gamintojų yra visuose sektoriuose, išskyrus valdžios sektorių. O visi valstybiniai gamintojai yra tik korporacijų sektoriuje (nefinansinės korporacijos ir finansinės korporacijos) ir valdžios sektoriuje.
- 3.30. Atskira privačių gamintojų rūšis yra nekorporuotos įmonės, priklausančios namų ūkiams. Šios įmonės visada gamina rinkai arba savo galutiniam vartojimui. Gamyba savo galutiniam vartojimui šiuo atveju laikoma savininkų, naudojančių nuosavas gyvenamąsias patalpas, savo reikmėms teikiamos būsto paslaugos ir prekių gamyba savo reikmėms. Visos nekorporuotos įmonės, priklausančios namų ūkiams, priskiriamos namų ūkių sektoriui. Išimtis — tik namų ūkiams priklausančios kvazikorporuotos įmonės. Jos laikomos rinkos gamintojais ir priskiriamos nefinansinių arba finansinių korporacijų sektoriui.
- 3.31. Kiti privatūs gamintojai turėtų būti skirstomi į privacias ne pelno institucijas ir kitus privacius gamintojus.
- Apibrėžimas:* Ne pelno institucija apibrėžiama kaip teisinis arba socialinis subjektas, įsteigtas siekiant gaminti prekes ir teikti paslaugas, kuris pagal statusą negali būti pajamų, pelno arba kitos finansinės naudos šaltinis jį įsteigusiams, kontroliuojantiems arba finansuojantiems vienetams. Paprastai ne pelno institucijų gamybinė veikla gali būti pelninga arba nuostolinga, tačiau bet kokio jų gauto pelno kiti instituciniai vienetai paskirstyti negali.
- Visi kiti privatūs gamintojai, nepriskiriami ne pelno institucijoms, yra rinkos gamintojai. Jie priklauso nefinansinių arba finansinių korporacijų sektoriams.
- 3.32. Nustatant, kuriai grupei priskirti gamintoją ir kuriam sektoriui priklauso privaciai ne pelno institucijos, taikomas 50 % kriterijus:
- a) jeigu realizacijos pajamos padengia daugiau kaip 50 % gamybos sąnaudų, institucinis vienetas yra rinkos gamintojas, kuris priskiriamas finansinių arba nefinansinių korporacijų sektoriams;
- b) jeigu realizacijos pajamos padengia mažiau kaip 50 % gamybos sąnaudų, institucinis vienetas yra kitas ne rinkos gamintojas ir priskiriamas ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sektoriui. Tačiau jeigu ne rinkos ne pelno institucija yra kontroliuojama ir didžiąja dalimi finansuojama valdžios sektoriaus institucijų, ji priskiriama valdžios sektoriui.

- 3.33. Gamintojus skirstant į rinkos ir kitus ne rinkos gamintojus pagal 50 % kriterijų, realizacijos pajamos ir gamybos sąnaudos apibrėžiamos taip:
- a) realizacijos pajamos susideda iš pajamų, gautų realizavus produktus, atėmus produktų mokesčius ir pridėjus visas valdžios sektoriaus ar Europos Sąjungos institucijų išmokas bet kurios grupės gamintojui, užsiimančiam šios rūšies veikla; t. y. įskaitomos visos išmokos, susijusios su produkcijos apimtimi arba verte, bet neįskaitomos išmokos, skirtos bendriesiems nuostoliams padengti.

Šis realizacijos pajamų apibrėžimas atitinka produkcijos bazinėmis kainomis apibrėžimą, išskyrus tai, kad:

- 1) produkcija bazinėmis kainomis apibrėžiama tik tada, kai jau nustatyta, ar produkcija yra rinkos, ar ne rinkos produkcija, o realizacijos pajamomis remiamasi tik vertinant rinkos produkciją; kita ne rinkos produkcija vertinama remiantis sąnaudomis;

2) valdžios sektoriaus išmokos valstybinių korporacijų ir kvazikorporacijų bendriesiems nuostoliams padengti priskiriamos kitoms subsidijoms produktams, kaip apibrėžta 4.35 punkto c papunktyje. Todėl rinkos produkcijai bazinėmis kainomis taip pat priskiriamos valdžios sektoriaus išmokos bendrajam deficitui padengti;

b) gamybos sąnaudos — tai tarpinio vartojimo, kompensacijos darbuotojams, pagrindinio kapitalo suvartojimo ir kitų gamybos mokesčių suma. Šiuo atveju kitos subsidijos gamybai neatimamos. Norint garantuoti, kad sąvokos „realizacijos pajamos“ ir „gamybos sąnaudos“ būtų vartojamos nuosekliai, kai taikomas 50 % kriterijus, gamybos sąnaudoms neturi būti priskiriamos išlaidos savos gamybos kapitalo formavimui.

50 % kriterijus turėtų būti taikomas, atsižvelgiant į kelerių metų laikotarpį: griežtai remtis šiuo kriterijumi reikėtų tik tada, jei jis nekinta keletus metų paeiliui arba jei jis galioja einamaisiais metais ir tikimasi, kad jis išliks nepakitęs artimiausioje ateityje. Jei skirtingais metais institucinių vienetų (bei jų vietinių VRV ir produkcijos) realizacijos pajamų apimtys menkai svyruoja, kaskart jų pergrupuoti nebūtina.

3.34. Realizacijos pajamos gali susidėti iš įvairių dalių. Pavyzdžiui, ligoninės, teikiančios sveikatos priežiūros paslaugas, realizacijos pajamos gali apimti:

a) pajamas už darbdavių įsigytas paslaugas, apskaitomas kaip darbuotojams natūra išmokamos pajamos ir darbdavių išlaidos galutiniam vartojimui;

b) pajamas už privačių draudimo korporacijų įsigytas paslaugas;

c) pajamas už socialinio apsaugos fondų ir valdžios sektoriaus įsigytas paslaugas, priskiriamas socialinėms išmokoms natūra;

d) pajamas už namų ūkių įsigytas paslaugas, už kurias jiems nebuvo kompensuota (išlaidos galutiniam vartojimui).

Realizacijos pajamoms nepriskiriamos tik kitos subsidijos gamybai ir dovanos (pvz., labdara).

Panašiai transporto įmonės realizacinės pajamos iš suteiktų transporto paslaugų gali susidėti iš gamintojų tarpinio vartojimo, darbdavių išmokėtų pajamų natūra, valdžios sektoriaus socialinių išmokų natūra ir namų ūkių įsigytų paslaugų, už kurias jiems nebuvo kompensuota.

3.35. Privačios ne pelno institucijos, aptarnaujančios verslo įmones, yra atskiras atvejis. Paprastai jas finansuoja atitinkamų verslo įmonių grupė ir moka įnašus arba mokesčius. Tokie mokesčiai laikomi ne pervedimu, o užmokesčiu už suteiktas paslaugas, t. y. realizacijos pajamomis. Todėl tokios ne pelno institucijos laikomos rinkos gamintojomis ir priskiriamos nefinansinių arba finansinių korporacijų sektoriui.

3.36. Tam tikrais ypatingais atvejais, taikant 50 % kriterijų privačių ir valstybinių ne pelno institucijų realizacijos pajamoms arba gamybos sąnaudoms, gauti rezultatai gali būti klaidingi. Pavyzdžiui, imkime privačių ir valstybinių mokyklų produkcijos finansavimą: valdžios sektoriaus išmokos gali būti siejamos su mokinių skaičiumi, bet mokyklos gali turėti galimybę derėtis su valdymo institucijomis dėl šių sumų. Tokiu atveju šių išmokų realizacijos pajamomis laikyti nereikia, nors jos ir aiškiai siejasi su produkcijos apimtimi, t. y. su mokinių skaičiumi. Vadinasi, mokykla, kuri yra daugiausia finansuojama iš tokių išmokų, priskiriama kitų ne rinkos gamintojų grupei. Jeigu mokykla yra valstybinis gamintojas, t. y. jeigu ją kontroliuoja ir didžiąja dalimi finansuoja valdžios sektorius, ją reikėtų priskirti valdžios sektoriui. Jeigu mokykla yra privatus kitas ne rinkos gamintojas, ją reikėtų priskirti ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sektoriui.

3.37. Valstybiniai gamintojai gali būti priskiriami rinkos gamintojams arba kitiems ne rinkos gamintojams. Jeigu pagal 50 % kriterijų nustatoma, kad institucinis vienetas priskirtinas rinkos gamintojams, jis priskiriamas nefinansinių arba finansinių korporacijų sektoriui. Remiantis 50 % kriterijumi taip pat nustatoma, ar valdžios sektoriaus vienetas laikytinas valdžios sektoriui priklausančia kvazikorporacija: kvazikorporaciją galima steigti tik tada, jei tas vienetas atitinka 50 % kriterijų. Jeigu institucinis vienetas yra kitas ne rinkos gamintojas, jis priskiriamas valdžios sektoriui. Taigi grupuojant valstybinius gamintojus, skirtumas tarp ne pelno institucijų ir kitų gamintojų yra nereikšmingas.

Vietiniai VRV ir jų produkcija: skirtumas tarp rinkos gamybos, gamybos savo galutiniam vartojimui ir kitos ne rinkos gamybos

3.38. Skirtumą tarp rinkos gamybos, gamybos savo galutiniam vartojimui ir kitos ne rinkos gamybos pritaikę instituciniams vienetams, kaip gamintojams, galime jį pritaikyti ir vietiniams VRV ir jų produkcijai. Toks grupavimas pavaizduotas 3.2. lentelėje.

3.2. lentelė — **Instituciniai vienetai, vietiniai VRV, jų produkcija ir skirtumas tarp rinkos gamybos, gamybos savo galutiniam vartojimui ir ne rinkos gamybos**

Institucinis vienetas	Pagrindinis vietinis VRV	Antrinis vietinis VRV	Pagrindinio vietinio VRV pagrindinė produkcija	Pagrindinio vietinio VRV nepagrindinė produkcija	Antrinio vietinio VRV pagrindinė produkcija	Antrinio vietinio VRV nepagrindinė produkcija
Rinkos gamintojas	Rinkos gamintojas	Rinkos gamintojas	Rinkos produkcija	Rinkos produkcija Produkcija savo galutiniam vartojimui	Rinkos produkcija	Rinkos produkcija Produkcija savo galutiniam vartojimui
Gamintojas savo galutiniam vartojimui	Gamintojas savo galutiniam vartojimui	Gamintojas savo galutiniam vartojimui	Produkcija savo galutiniam vartojimui	Rinkos produkcija		
Kitas ne rinkos gamintojas	Kitas ne rinkos gamintojas	Rinkos gamintojas Kitas ne rinkos gamintojas	Kita ne rinkos produkcija	Rinkos produkcija Produkcija savo galutiniam vartojimui Kita ne rinkos produkcija	Rinkos produkcija Kita ne rinkos produkcija	Rinkos produkcija Produkcija savo galutiniam vartojimui Rinkos produkcija Produkcija savo galutiniam vartojimui Kita ne rinkos produkcija

3.39. Rinkos gamintojams priskiriamų institucinių vienetų pagrindinis vietinis VRV taip pat, be abejo, yra rinkos gamintojas. Antrinis vietinis VRV gali būti ir rinkos gamintojas, ir gamintojas savo galutiniam vartojimui. Tačiau pagal susitarimą antrinis vietinis VRV negali būti kitas ne rinkos gamintojas. Tai reiškia, kad visi nefinansinių ir finansinių korporacijų sektoriams priskiriami (antriniai) vietiniai VRV yra rinkos gamintojai arba gamintojai savo galutiniam vartojimui.

- 3.40. Kitiems ne rinkos gamintojams priskiriamų institucinių vienetų pagrindinis vietinis VRV taip pat bus kitas ne rinkos gamintojas. Antriniai vietiniai VRV gali būti rinkos gamintojai arba kiti ne rinkos gamintojai. Tai reiškia, kad valdžios sektoriuje ir NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sektoriuje gali būti (antrinių) vietinių VRV, priskiriamų rinkos gamintojams (nors visi šių sektorių instituciniai vienetai yra kiti ne rinkos gamintojai). Norint nustatyti, ar antriniai vietiniai VRV yra rinkos gamintojai, ar kiti ne rinkos gamintojai, taikytinas 50 % kriterijus.
- 3.41. Skirtumą tarp rinkos gamybos, gamybos savo galutiniam vartojimui ir kitos ne rinkos gamybos pritaikę instituciniams vienetams ir jų vietiniams VRV, galime jį pritaikyti ir vietinių VRV produkcijai. Toks grupavimas pavaizduotas 3.3. lentelėje.

3.3. lentelė — Vietinių VRV ir jų produkcijos skirstymas pagal rinkos gamybos, gamybos savo galutiniam vartojimui ir ne rinkos gamybos kriterijus

	Rinkos gamintojai	Gamintojai savo galutiniam vartojimui	Kiti ne rinkos gamintojai	Iš viso
Rinkos produkcija	X	x	x	Visa rinkos produkcija
Produkcija savo galutiniam vartojimui	x	X	x	Visa produkcija savo galutiniam vartojimui
Kita ne rinkos produkcija	0	0	X	Visa kita ne rinkos produkcija
Iš viso	Rinkos gamintojų visa produkcija	Gamintojų savo galutiniam vartojimui visa produkcija	Kitų ne rinkos gamintojų visa produkcija	Visa produkcija

X — didelės apimties produkcija; x — mažos apimties produkcija; 0 — produkcijos nėra (pagal susitarimą)

- 3.42. Pagal susitarimą vietiniai VRV, kaip rinkos gamintojai ir gamintojai savo galutiniam vartojimui, negali tiekti kitos ne rinkos produkcijos. Todėl jų produkcija apskaitoma tik kaip rinkos produkcija arba kaip produkcija savo galutiniam vartojimui ir vertinama atitinkamai (žr. 3.46–3.52 punktus).
- 3.43. Vietinių VRV, priskiriamų kitiems ne rinkos gamintojams, antrinė produkcija gali būti rinkos produkcija arba produkcija savo galutiniam vartojimui. Produkciją savo galutiniam vartojimui sudaro savos gamybos kapitalo formavimas. Norint nustatyti, ar produkcija priskirtina rinkos produkcijai, produktams reikėtų taikyti 50 % kriterijų: rinkos produkcija laikoma ta produkcija, kurią pardavus gautos pajamos padengia bent 50 % jos gamybos sąnaudų. Rinkos produkcijos pavyzdžiai gali būti tokie: valstybinės ligoninės tam tikroms savo paslaugoms nustato ekonomiškai reikšmingas kainas, valstybiniai muziejai parduoda reprodukcijas, meteorologijos tarnybos parduoda orų prognozes.
- 3.44. Kartais gali būti sunku griežtai statistiškai sugrupuoti įvairius valstybinių institucijų vietinių VRV ir NPI produktus. Dar sunkiau nustatyti įvairių produktų gamybos sąnaudas. Supaprastinti šį darbą galima laikant visas kitų ne rinkos gamintojų pajamas iš nepagrindinės veiklos pajamomis iš vienos rūšies rinkos produkcijos. Toks sprendimas tiktų, pavyzdžiui, muziejaus gaunamoms pajamoms iš parduodamų atvirukų ir plakatų ⁽¹⁾.
- 3.45. Kiti ne rinkos gamintojai taip pat gali turėti pajamų iš savo kitos ne rinkos produkcijos, parduodamos ekonomiškai nereikšmingomis kainomis, pvz., muziejaus pajamos iš parduodamų bilietų į muziejų. Šios pajamos siejamos su kita ne rinkos produkcija. Tačiau jei dvi pajamų rūšis (pajamos iš bilietų ir pajamos iš parduodamų atvirukų ir plakatų) atskirti sunku, visas pajamas galima laikyti arba pajamomis iš rinkos produkcijos, arba pajamomis iš kitos ne rinkos produkcijos. Kurią pajamų rūšį tokiu atveju pasirinkti apskaitai, derėtų nuspręsti pagal tai, kuri rūšis (ar pajamos iš bilietų, ar iš parduodamų atvirukų ir plakatų) laikoma santykinai svarbesne.

PRODUKCIJOS ĮRAŠYMO LAIKAS IR VERTINIMAS

- 3.46. Produkcija apskaitoma ir vertinama, ją pagaminus gamybos proceso metu.

⁽¹⁾ Nors šių pajamų gali ir nepakakti padengti 50 % visų muziejaus parduotuvės sąnaudų, nes į šias sąnaudas gali, pavyzdžiui, įeiti kompensacija muziejaus parduotuvės darbuotojams.

- 3.47. Visą produkciją reikia vertinti bazinėmis kainomis, tačiau toliau išvardytais atvejais taikoma speciali tvarka:
- vertinant kitą ne rinkos produkciją;
  - vertinant kito ne rinkos gamintojo (vietinio VRV) visą produkciją;
  - vertinant institucinio vieneto, kurio vietinis VRV yra kitas ne rinkos gamintojas, visą produkciją (žr. 3.53–3.56 punktus).
- 3.48. *Apibrėžimas:* Bazinė kaina yra kaina, kurią gamintojams moka pirkėjas, įsigyjantis pagamintos prekės arba suteiktos paslaugos vienetą, atėmus už tą vienetą sumokėtus mokesčius, susijusius su jo gamyba arba pardavimu (pvz., produktų mokesčius), ir pridėjus visas tam vienetui skirtas subsidijas, susijusias su jo gamyba arba pardavimu (pvz., subsidijas produktams). Į bazinę kainą neįskaičiuojamos transporto išlaidos, kurioms gamintojas išrašo atskiras sąskaitas-faktūras. Į bazinę kainą įskaičiuojami toje pačioje sąskaitoje-faktūroje nurodyti priedai už transportavimą, net jei jie sąskaitoje nurodyti atskira eilute.
- 3.49. Produkcija savo galutiniam vartojimui (P.12) vertinama panašių produktų, parduodamų rinkoje, bazinėmis kainomis; todėl su tokia produkcija gali sietis grynasis likutinis perteklius arba mišrios pajamos. Ši taisyklė galioja ir būsto savininkų, naudojančių nuosavas gyvenamąsias patalpas, savo reikmėms teikiamoms paslaugoms (žr. 3.64 punktą). Tačiau dažniausiai statybų savo reikmėms produkciją reikės vertinti remiantis gamybos sąnaudomis.
- 3.50. Nebaigtos gamybos papildymai vertinami proporcingai nustatyti pagaminto produkto dabartinei bazinei kainai.
- 3.51. Jeigu nebaigta gamyba laikomos produkcijos vertę reikia įvertinti iš anksto, reikėtų remtis padarytomis faktinėmis išlaidomis, pridėjus numatomą likutinį perteklių arba mišrių pajamų sumą. Tokias laikinas sąmatas vėliau reikia pakeisti naujomis, apskaičiuotomis paskirstant pagamintos produkcijos faktinę vertę (kai ta vertė jau žinoma). Ši vertė apskaičiuojama sudedant:
- parduotos arba išmainytos pagamintos produkcijos vertes;
  - į atsargas įrašytos pagamintos produkcijos vertes, atėmus išėmimų vertes;
  - pagamintos produkcijos, skirtos savo galutiniam vartojimui, vertes.
- 3.52. Įsigytų nebaigtų statyti pastatų ir statinių vertė nustatoma pagal jų savikainą įsigijimo metu, pridėjus apskaičiuotą likutinį perteklių arba mišrių pajamų maržą. Marža apskaičiuojama vertinant pastatą arba statinį, remiantis panašių pastatų arba statinių kainomis. Pirkėjo bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo vertę dalinių mokėjimų atveju galima apytiksliai nustatyti pagal dalinių mokėjimų sumas (su prielaida, kad mokėjimai nėra išankstiniai ir kad nėra įsiskolinimų).
- Jeigu savo reikmėms skirta statinio statyba neužbaigiama per vieną ataskaitinį laikotarpį, produkcijos vertė ir atitinkama viso suformuoto pagrindinio kapitalo vertė turėtų būti nustatoma, taikant koeficientą, apskaičiuotą visas gamybos sąnaudas per atitinkamą laikotarpį padalijus iš apskaičiuotos dabartinės bazinės užbaigto statinio kainos. Jeigu užbaigto statinio bazinės kainos apskaičiuoti neįmanoma, jis turi būti vertinamas visų gamybos sąnaudų pagrindu. Jeigu visa arba dalis darbo jėgos dirba nemokamai, pavyzdžiui, namų ūkiams statant komunalinius statinius, į numatomas gamybos sąnaudas įskaičiuojama menama atitinkamo apmokamo darbo kaina, remiantis panašios rūšies darbo į kainiais apylinkėje arba regione.
- 3.53. Kito ne rinkos gamintojo (vietinio VRV) visa produkcija vertinama bendrosiomis gamybos sąnaudomis, t. y. sudedant:
- tarpinį vartojimą (P.2) sąnaudas;
  - kompensacija darbuotojams (D.1);
  - pagrindinio kapitalo vartojimą (K.1);
  - kitus gamybos mokesčius (D.29), atėmus kitas subsidijas gamybai (D.39).

Kitas subsidijas gamybai iš sumos reikia atimti, bet taip pat būtina žinoti, kad kiti ne rinkos gamintojai tokių subsidijų gamybai paprastai negaus arba jų sumos bus labai mažos (žr. 4.36 punktą).

Pagal susitarimą palūkanų mokėjimai nepriskiriami kitos ne rinkos gamybos sąnaudoms (nors kartais palūkanos gali būti reikšmingos gamybos sąnaudos, pvz., būsto korporacijoms). Kitoms ne rinkos gamybos sąnaudoms taip pat nepriskiriama gamintojui priklausančių ne gyvenamosios paskirties patalpų, kuriose vyksta kita ne rinkos gamyba, nuomos vertė.

- 3.54. Institucinio vieneto visa produkcija yra jį sudarančių vietinių VRV visos produkcijos suma. Ši taisyklė taikoma ir instituciniams vienetais, priskiriamiems kitiems ne rinkos gamintojams.
- 3.55. Jeigu kiti ne rinkos gamintojai (vietiniai VRV) nepagrindinės rinkos produkcijos negamina, kita ne rinkos produkcija vertinama pagal gamybos sąnaudas. Jeigu kiti ne rinkos gamintojai gamina nepagrindinę ne rinkos produkciją, kita ne rinkos produkcija vertinama kaip likutis, t. y. kaip skirtumas tarp kito ne rinkos gamintojo bendrųjų gamybos sąnaudų ir jo pajamų iš rinkos produkcijos.
- 3.56. Iš esmės kitų ne rinkos gamintojų rinkos produkcija vertinama bazinėmis kainomis. Tačiau, net jei kitas ne rinkos vietinis VRV turėtų įplaukų iš pardavimų, jo bendroji produkcija, apimanti ir rinkos, ir kitą ne rinkos produkciją (ir galbūt produkciją savo galutiniam vartojimui), vis tiek būtų vertinama pagal gamybos sąnaudas. Rinkos produkcijos vertė prilyginama pajamoms, gautoms realizavus rinkos produktus, o ne rinkos produkcijos vertė apskaičiuojama kaip skirtumas tarp visos produkcijos vertės ir rinkos produkcijos bei produkcijos savo galutiniam vartojimui. Pajamos, gautos pardavus kitas ne rinkos prekes arba paslaugas ekonomiškai nereikšmingomis kainomis, įeina į kitos ne rinkos produkcijos vertę.
- 3.57. Kalbant apie tam tikras produkcijos rūšis, produkcijos įrašymo laikui ir vertinimui taikomi šie paaiškiniai ir išimtys, nurodyti ta pačia tvarka, kaip CPA sekcijos.
- 3.58. A. *Žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės produktai*
B. *Žuvis*

Žemės ūkio produkcija apskaitoma kaip nuolat gaminama per visą gamybos laikotarpį (o ne tik tada, kai nuimamas derlius arba skerdziami gyvuliai).

Augančios derlingosios kultūros, stačioji mediena ir maistui auginamų žuvų bei gyvulių išteklių turėtų būti traktuojami kaip nebaigtos gamybos atsargos, kurios, pasibaigus procesui, paverčiamos pagamintos produkcijos atsargomis.

- 3.59. D. *Pagaminti produktai*
F. *Statybos darbai*

Jeigu pastato ar kito statinio, kurio statyba vyks keletą metų, pardavimo sutartis pasirašoma iš anksto, laikoma, kad kiekvienu laikotarpiu pagaminta produkcija laikotarpio pabaigoje parduodama pirkėjui, t. y. ji apskaitoma kaip pirkėjo pagrindinio kapitalo formavimas, o ne statybos pramonės nebaigti statybų darbai. Taigi laikoma, kad pagaminta produkcija dalimis parduodama pirkėjui, kuris juridiskai įgyja į ją nuosavybės teisę. Jeigu sutartyje numatytas įsigijimas išsimokėtinai, dažnai produkcija gali būti apytiksliai įvertinta, remiantis dalinio mokėjimo už tam tikrą laikotarpį suma. Jei pardavimo sutarties nėra, per tam tikrą laikotarpį pagaminta nebaigta produkcija apskaitoma kaip nebaigta gamyba.

- 3.60. G. *Didmeninės ir mažmeninės prekybos paslaugos; variklinių transporto priemonių, motociklų, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymo paslaugos*

Didmeninės ir mažmeninės prekybos paslaugų produkcija — tai pajamos, gautos iš perparduotų prekių prekybos maržos.

Apibrėžimas: Prekybos marža — tai skirtumas tarp faktinės ar priskirtosios kainos, už kurią buvo parduota perpardavimui pirкта prekė, ir kainos, kurią prekybininkas turėtų sumokėti, jei tą prekę pardavimo ar kitokio perdavimo metu reikėtų pakeisti.

Pagal susitarimą holdingo padidėjimas ir sumažėjimas neįskaičiuojamas į prekybos maržą. Tačiau paprastai, remiantis turimais duomenų šaltiniais, holdingo padidėjimo ir sumažėjimo gali nepavykti išskirti.

3.61. H. *H. Viešbučių ir restoranų paslaugos*

Viešbučių, restoranų ir kavinių teikiamų paslaugų produkcija apima suvartoto maisto, gėrimų ir panašiai vertę.

3.62. I. *Transporto, sandėliavimo ir ryšių paslaugos*

Transporto paslaugų produkcija apskaičiuojama remiantis už prekių arba keleivių transportavimą gautinomis sumomis. Vietinių VRV vykdomi pervežimai savo reikmėms laikomi pagalbine veikla, jie atskirai neišskiriami ir neapskaitomi.

Sandėliavimo paslaugų produkcija apskaičiuojama kaip nebaigtos gamybos metu sukurta vertė — papildoma produkcija, perkeliama prekes laike (pvz., sandėliuojant kitų vietinių VRV pavedimu), arba prekėms fiziškai keičiantis (pvz., bręstant vynu).

Kelionių agentūrų paslaugų produkcija apskaičiuojama kaip agentūrų paslaugų įkainiai (mokestis arba komisiniai), o ne kaip visa keliautojų sumokėta agentūrai suma, nes į tą sumą gali įeiti, pavyzdžiui, trečiųjų šalių teikiamų transporto paslaugų kaina.

Kelionių organizatorių teikiamų paslaugų produkcija apskaičiuojama kaip visi keliautojų mokėjimai kelionių organizatoriui.

Kelionių agentūros ir kelionių organizatoriaus paslaugos skiriasi tuo, kad kelionių agentūra tik tarpininkauja keleivio pavedimu, o kelionių organizatorius sukuria naują produktą — suorganizuoja kelionę, kurios atskirų sudedamųjų dalių (pvz., kelionės, nakvynės, pramogų) kainų keliautojui žinoti nebūtina.

3.63. J. *Finansinio tarpininkavimo paslaugos (įskaitant draudimo paslaugas ir pensijų lėšų kaupimo paslaugas)*

Finansinio tarpininkavimo, už kurį nebuvo nustatyta aiški užmokesčio suma, produkcija pagal susitarimą apskaičiuojama kaip paslaugas teikiančių vienetų gautos visos pajamos iš turto, atėmus jų visas sumokėtas palūkanas, išskyrus pajamas iš investuotų nuosavų lėšų (nes šios pajamos nesusijusios su finansiniu tarpininkavimu), o jei analizuojama finansinio tarpininko nepagrindinė draudimo veikla, neišskaitomos ir pajamos, gautos iš draudimo techninių atidėjimų investavimo. Nustatant šią produkciją, į holdingo padidėjimą arba sumažėjimą neturėtų būti atsižvelgiama, nes sistemoje holdingo pelnas apskaitomas ne gamybos sąskaitoje, o atskiroje sąskaitoje (kitų turto pokyčių sąskaitoje). Ši taisyklė taikoma ir profesionalių maklerių holdingo padidėjimui dėl užsienio valiutos ir vertybinių popierių sandorių (tačiau jų holdingo padidėjimas gali būti teigiamas, ir pačių maklerių laikomi įprasta savo įplaukų dalimi). Tačiau užsienio valiutų ir vertybinių popierių prekybos marža (t. y. įprastas skirtumas tarp pirkėjų kainų prekybos atstovui ir pirkėjų kainų pirkėjui) įskaičiuojama į produkciją kaip didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje. Vėlgai gali iškilti sunkumų, atskiriant pajamas, gautas iš tokios prekybos maržos, ir holdingo padidėjimo; sudėtingus atvejus reikia išnagrinėti kuo atidžiau.

Centrinių bankų teikiamos finansinio tarpininkavimo paslaugų produkcija apskaičiuojama taip pat, kaip ir kitų finansinių tarpininkų teikiamos paslaugos.

P pinigų skolintojų, teikiančių paskolas tik iš savo lėšų, veikla nelaikoma paslaugų teikimu.

Finansiniai tarpininkai gali teikti ir aiškiai įkainotas finansines bei verslo paslaugas. Tokių paslaugų pavyzdžiai — valiutos keitimas, konsultacijos investicijų, nekilnojamojo turto įsigijimo ir mokesčių klausimais. Tokios paslaugos vertinamos pagal jų įkainius arba komisinius mokesčius.

Draudimo paslaugų produkcija (paslaugų kaina) apskaičiuojama taip:

visos faktinės uždirbtos įmokos

pridėjus visus įmokų priedus (lygius pajamoms, gautoms iš draudimo techninių atidėjimų investavimo)

atėmus visa priklausančią mokėti žalą

atėmus techninių atidėjimų numatomoms išmokoms ir techninių atidėjimų draudimui su dalyvavimu draudiko pelne pasikeitimas.

Holdingo padidėjimas arba sumažėjimas turi būti ignoruojamas apskaičiuojant draudimo paslaugų produkciją: jų nereikia laikyti pajamomis, gautomis iš draudimo techninių atidėjimų investavimo ir taip pat jų nereikia traktuoti kaip techninių atidėjimų numatomoms išmokoms ir techninių atidėjimų draudimui su dalyvavimu draudiko pelne pokyčių.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad draudimo techninius atidėjimus galima investuoti į draudimo įmonės nepagrindinę veiklą, pvz., gyvenamųjų patalpų arba biurų nuomą. Tokiu atveju grynasis veiklos perteklius, susijęs su šiomis nepagrindinėmis veiklos rūšimis, yra investicijų iš draudimo techninių atidėjimų pajamos.

Panašiai pensijų lėšų kaupimo paslaugų produkcija apskaičiuojama taip:

- visos faktinės pensijų įmokos*
- pridėjus* visus įmokų priedus (lygius pajamoms, gautoms iš draudimo techninių atidėjimų investavimo)
- atėmus* priklausančias mokėti išmokos
- atėmus* techninių atidėjimų numatomoms išmokoms pasikeitimą.

3.64. K. Nekilnojamojo turto, nuomos ir verslo paslaugos

Savininkų, naudojančių nuosavas gyvenamąsias patalpas, savo reikmėms teikiamų paslaugų produkcija turėtų būti vertinama paskaičiuota nuomos suma, kurią nuomininkas mokėtų už naudojimąsi tomis gyvenamosiomis patalpomis, atsižvelgiant į jų vietą, to rajono patogumus ir pan., bei į pačių patalpų plotą ir kokybę. Atskirtų nuo gyvenamųjų patalpų garažų, naudojamų savininko galutiniam vartojimui, susijusiam su naudojimusi gyvenamosiomis patalpomis, teikiamų paslaugų produkcija apskaičiuojama panašiai. Tačiau ši taisyklė netaikoma privatiems garažams, kuriuose jų savininkas tik laiko transporto priemonę prie savo darbovietės. Savininko naudojamų gyvenamųjų patalpų, esančių užsienyje, pvz., vasarnamių, nuomos kaina apskaitoma ne kaip vidaus gamyba, o kaip paslaugų importas ir atitinkamas grynasis likutinis perteklius, gautas pirminių pajamų iš kitų šalių forma. Jeigu gyvenamąsias patalpas naudoja jų savininkas nerezidentas, sąskaitose daromi analogiški įrašai. Butų, išpirktų naudotis tam tikru laikotarpiu, atveju apskaitoma laikotarpio trukmei proporcinga paslaugos įkainio dalis.

Ne gyvenamosios paskirties pastatų teikiamų nekilnojamojo turto paslaugų produkcija apskaičiuojama remiantis mokėtinomis nuomos sumomis.

Operacinio lizingo paslaugų produkcija (aparaturas, įrangos ir panaši nuoma) apskaičiuojama remiantis nuomos mokesčio, kurį nuomininkas moka nuomotojui, suma. Jos aiškiai skiriasi nuo finansinio lizingo, kuri yra ilgalaikio turto įsigijimo finansavimo būdas, t. y. nuomotojo nuomininkui suteikiama paskola. Finansinio lizingo atveju nuomos mokesčiai (iš esmės) yra paskolos grąžinimas dalimis ir palūkanų mokėjimas, o paslaugų vertė, palyginus su bendrosios nuomos mokesčiais, yra labai maža (žr. 2 priedą „Lizingas ir ilgalaikio vartojimo prekių pirkimas išsi-mokėtinai“).

Jei įmanoma, mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos darbai turi būti priskiriami vienam atskiram vietiniam VRV. Jei to padaryti neįmanoma, visi reikšmingų apimčių (palyginus su pagrindinės veiklos apimtėmis) mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos darbai turėtų būti apskaitomi kaip vietinio VRV nepagrindinė veikla.

Mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugų vertė apskaičiuojama taip:

- a) specializuotų verslo laboratorijų arba institutų teikiamos mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugos vertinamos pagal pajamas iš pardavimų, sutarčių, komisinių, mokesčių ir t. t., kaip įprasta;
- b) mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugos, suvartojamos jas suteikusioje įmonėje, iš esmės turėtų būti vertinamos remiantis paskaičiuota bazine kaina, kurią tektų mokėti, jei tas paslaugas teiktų samdyta verslo įmonė; tačiau jos greičiausiai bus vertinamos remiantis bendrosiomis gamybos sąnaudomis;
- c) valdžios sektoriaus vienetų, universitetų, ne pelno tyrimų institutų ir panašių institucijų teikiamos mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugos paprastai yra ne rinkos gamyba, ir todėl vertinamos remiantis gamybos sąnaudomis. Iš kitų ne rinkos gamintojų teikiamų mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugų gautos pajamos apskaitomos kaip pajamos iš nepagrindinės rinkos produkcijos.

Išlaidas moksliniams tyrimams ir taikomajai veiklai reikia atskirti nuo švietimo ir mokymo išlaidų. Išlaidos moksliniams tyrimams ir taikomajai veiklai neapima programinės įrangos kūrimo, kaip pagrindinės arba nepagrindinės veiklos, sąnaudų. Tačiau apskaitoje jos traktuojamos beveik taip pat; vienintelis skirtumas tas, kad programinė įranga laikoma pagamintu nematerialiuoju turtu ir nėra patentuojama.

3.65. L. *Viešojo valdymo ir gynybos paslaugos, privalomojo socialinio draudimo paslaugos*

Viešojo valdymo, gynybos ir privalomojo socialinio draudimo paslaugos visuomet teikiamos kaip kitos ne rinkos paslaugos ir turėtų būti atitinkamai vertinamos.

3.66. M. *Švietimo paslaugos*
N. *Sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos*

Nagrinėjant švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugas, dažnai gali prireikti griežtai atskirti rinkos ir ne rinkos gamintojus, jų pagamintą rinkos ir ne rinkos produkciją. Pavyzdžiui, valstybinės institucijos (arba kitos institucijos, gaunančios atitinkamas subsidijas) gali kai kurių rūšių švietimo ir gydymo paslaugas teikti už nominalų mokestį, o kitoms švietimo ir gydymo paslaugoms nustatyti komercinius įkainius. Kitas įprastas pavyzdys — tos pačios rūšies paslauga (pvz., aukštojo išsilavinimo paslaugas) teikia ir valdžios sektorius (arba jos teikiamos valdžios sektoriui tarpininkaujant), ir komerciniai subjektai. Tada labai skiriasi mokesčių už paslaugas dydžiai ir pačių paslaugų kokybė.

Švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugoms mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos darbai nepriskiriami; sveikatos priežiūros paslaugoms nepriskiriamas sveikatos priežiūros mokymas, pavyzdžiui, akademinėse ligoninėse.

3.67. O. *Kitos komunalinės, socialinės ir asmeninės paslaugos*

Knygos, įrašai, filmai, programinė įranga, magnetinės juostos, diskai ir t. t. gaminami dviem etapais. Atitinkamai nustatoma ir šios produkcijos vertė:

- 1) pagamintų originalų (nematerialiojo ilgalaikio turto) vertė nustatoma remiantis jų kaina, už kurią jie buvo parduoti, o jei jie nebuvo parduodami — remiantis panašių originalų bazine kaina, gamybos sąnaudomis arba būsimų pajamų iš jų panaudojimo gamyboje diskontuota vertė;
- 2) šio turto savininkas gali jį naudoti tiesiogiai arba vėliau daryti jo kopijas. Jei savininkas kitiems gamintojams yra išdavęs licencijas naudotis jo originalu gamyboje, visi su licencijomis susiję jo gaunami mokesčiai, komisiniai, procentinės išmokos yra jo teikiamų paslaugų produkcija. Tačiau nematerialiojo turto pardavimas yra neigiamas pagrindinio kapitalo formavimas.

3.68. P. *Privačių namų ūkių, samdančių namų ūkio darbininkus, paslaugos*

Namų ūkio paslaugų, kurias teikia samdomi namų ūkio darbininkai, produkcija pagal susitarimą prilyginama sumokėtai kompensacijai darbuotojams; kompensacijai darbuotojams priskiriami ir visi mokėjimai natūra, pvz., maistas ir apgyvendinimas.

TARPINIS VARTOJIMAS (P.2)

3.69. *Apibrėžimas:* Tarpinis vartojimas susideda iš gamybos procese suvartotų prekių ir paslaugų vertės, išskyrus ilgalaikį turtą, kurio suvartojimas apskaitomas kaip pagrindinio kapitalo suvartojimas. Tos prekės ir paslaugos gamybos procese transformuojamos arba visiškai suvartojamos.

3.70. Toliau išvardyti ribiniai atvejai priskiriami tarpiniam vartojimui:

- a) visų prekių ir paslaugų, suvartojamų pagalbinėje veikloje, vertė. Tipiški pavyzdžiai: įsigijimas, pardavimas, rinkodara, apskaita, duomenų apdorojimas, transportavimas, sandėliavimas, eksploatacija, apsauga ir t. t. Šios prekės ir paslaugos neatsiejamos nuo prekių ir paslaugų, suvartojamų vietinio VRV pagrindinėje (arba nepagrindinėje) veikloje;

- b) prekių ir paslaugų, gautų iš kito vietinio VRV, priklausančio tam pačiam instituciniam vienetui, vertė (tik jeigu jos atitinka 3.69 punkto apibrėžimą);
- c) išsinuomoto ilgalaikio turto naudojimo išlaidos, pvz., mašinų arba automobilių operacinis lizingas;
- d) įnašai, įmokos, nario mokesčiai, sumokėti ne pelno verslo asociacijoms;
- e) bendruoju kapitalo formavimu nelaikomi tokie straipsniai:
  - 1) maži nebrangūs įrankiai, naudojami palyginti paprastiems darbams, pavyzdžiui, pjūklai, plaktukai, atsuktuvai ir pan.; maži prietaisai, pavyzdžiui, kišeniniai skaičiuotuvai. Pagal susitarimą ESS visos išlaidos tokioms ilgalaikėms prekėms, ne daugiau kaip 500 ECU (1995 metų kainomis) vienai prekei (arba jei jos perkamos tik dideliais kiekiais, visam sykiu pirktam kiekiui), turėtų būti apskaitomos kaip tarpinis vartojimas;
  - 2) gamyboje naudojamo ilgalaikio turto eilinis einamasis remontas ir priežiūra;
  - 3) koviniai naikinamieji ginklai ir jiems gabenti reikalinga įranga (neskaitant policijos ir saugumo pajėgų įsigytos lengvosios ginkluotės ir šarvuočių, kurie laikomi bendruoju pagrindinio kapitalo formavimu);
  - 4) mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugos, darbuotojų mokymas, rinkos tyrimai ir panaši veikla bei paslaugos, perkamos iš išorinių tarnybų arba teikiamos atskiro vietinio VRV, priklausančio tam pačiam instituciniam vienetui;
- f) mokesčiai už naudojamą nematerialiuoju nesukurtu turtu, pavyzdžiui, patentuotu turtu, prekės ženklu ir t. t. (išskyrus išlaidas tokioms turtinėms teisėms įsigyti — jos laikomos nematerialiojo nesukurto turto įsigijimu);
- g) darbdavio kompensuojamos darbuotojų išlaidos būtinoms darbdavio gamybai objektams įsigyti, pavyzdžiui, pagal sutartinius išpareigojimus įsigytiems įrankiams arba apsaugos drabužiams;
- h) darbdavių išlaidos, naudingos ir jiems patiems, ir jų darbuotojams, nes jos reikalingos darbdavio gamybai. Pavyzdžiui:
  - 1) kompensavimas darbuotojams už atliekant savo pareigas patirtas išlaidas, susijusias su kelionėmis, važiavimu į kitame pastate esančią darbo vietą, perkėlimu į kitą vietą ir pramogomis;
  - 2) patogumų įrengimas darbovietėje;
 (išsamesnis sąrašas pateiktas punktuose, kuriuose aptariamas kompensacija darbuotojams (D.1));
- i) ne gyvybės draudimo aptarnavimo mokesčiai, mokami vietinių VRV (žr. t.p. 3 priedą „Draudimas“): kad kaip tarpinis vartojimas būtų apskaitomas tik aptarnavimo mokestis, sumokėtas įmokas reikia diskontuoti pagal, pavyzdžiui, sumokėtas draudimo išmokas ir grynąjį draudimo techninių atidėjimų pokytį. Šį pokytį galima išskirstyti vietiniams VRV proporcingai jų sumokėtoms įmokoms;
- j) tik visam ūkiui — visos netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP), teikiamos gamintojų rezidentų.

3.71. Tarpiniam vartojimui nepriskiriama:

- a) bendruoju kapitalo formavimu laikomi straipsniai, pvz.:
  - 1) vertybės;
  - 2) mineralinių išteklių žvalgyimas;
  - 3) pagrindiniai patobulinimai, daug didesni nei vien palaikantys normalią ilgalaikio turto būklę, pvz., modernizacija, rekonstrukcija arba išplėtimas;
  - 4) savo reikmėms įsigyta arba sukurta programinė įranga;
- b) darbdavių išlaidos, laikomos darbo užmokestis natūra;
- c) rinkos gamintojų ir gamintojų savo reikmėms vartojamos valdžios sektoriaus vienetų teikiamos kolektyvinės paslaugos (laikomos valdžios sektoriaus kolektyvinio vartojimo išlaidomis);

- d) prekės ir paslaugos, pagamintos (suteiktos) ir suvartotos tuo pačiu ataskaitiniu laikotarpiu tame pačiame vietiniame VRV (jos taip pat neapskaitomos kaip produkcija);
- e) mokesčiai už valstybines licencijas ir kiti mokesčiai, laikomi lygiaverčiais gamybos mokesčiams (žr. 4.79–4.80 punktus).

TARPINIO VARTOJIMO ĮRAŠYMO LAIKAS IR VERTINIMAS

- 3.72. Tarpiniam vartojimui skirti produktai turėtų būti apskaitomi ir įvertinami tuo metu, kai jie įvedami į gamybos procesą. Vertinama tuo metu veikusiomis panašių produktų arba paslaugų pirkėjų kainomis.
- 3.73. Gamintojų vienetai gamyboje faktiškai tiesiogiai suvartojamų produktų dažniausiai neapskaito. Jie apskaito pirktus produktus, numatomus vartoti gamyboje, bei tokių produktų atsargų pokyčius. Todėl tarpinį vartojimą reikia apskaičiuoti iš pirkimų atimant gamybos atsargų pokyčius (kaip teisingai apskaičiuoti šiuos pokyčius, žr. 3.120–3.124 punktus).

GALUTINIS VARTOJIMAS (P.3, P.4)

- 3.74. Kalbant apie galutinį vartojimą, skiriamos dvi sąvokos:

- a) galutinio vartojimo išlaidos (P.3);
- b) faktinis galutinis vartojimas (P.4).

Galutinio vartojimo išlaidų sąvoka apibūdina sektoriaus išlaidas vartojimo prekėms ir paslaugoms. Tuo tarpu faktinis galutinis vartojimas apibūdina sektoriaus įsigytas vartojimo prekes ir paslaugas. Šios sąvokos skiriasi tam tikrų prekių ir paslaugų, finansuojamų valdžios sektoriaus arba NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, ir tiekiamų namų ūkiams kaip socialiniai pervedimai natūra, traktuote.

GALUTINIO VARTOJIMO IŠLAIDOS (P.3)

- 3.75. *Apibrėžimas:* Galutinio vartojimo išlaidas sudaro institucinių vienetų rezidentų išlaidos prekėms ir paslaugoms, vartojamoms tiesiogiai atskirų asmenų arba kolektyviniams bendruomenės narių reikmėms arba norams tenkinti. Galutinio vartojimo išlaidos gali būti daromos ir šalies teritorijoje, ir užsienyje.
- 3.76. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos apima:
- a) savininkų, naudojančių nuosavas gyvenamąsias patalpas, būsto paslaugas;
  - b) pajamas natūra, pavyzdžiui:
    - 1) prekes ir paslaugas, kurias darbuotojai gauna kaip pajamas natūra;
    - 2) prekes arba paslaugas, kurios yra namų ūkiams priklausančių nekorporuotų įmonių produkcija, suvartojama tų namų ūkių narių, pvz., maistas, kiti žemės ūkio produktai, būsto savininkų teikiamos būsto paslaugos ir samdomų namų ūkio darbininkų (tarnų, virėjų, sodininkų, vairuotojų ir pan.) teikiamos namų ūkio paslaugos;
  - c) tarpiniu vartojimu nelaikomus straipsnius, pvz.:
    - 1) medžiagas smulkiam patalpų remontui ir interjero apdailai, paprastai atliekamai ir nuomininkų, ir savininkų;
    - 2) medžiagas smulkiai ilgalaikių vartojimo prekių, tarp jų ir automobilių, priežiūrai bei remontui.
  - d) kapitalo formavimu nelaikomus straipsnius, ypač ilgalaikes vartojimo prekes, kurios savo funkcijas atlieka keletą ataskaitinių laikotarpių; čia priskiriamos ir tam tikros ilgalaikės prekės, kurių nuosavybės teisę įmonė perduoda namų ūkiui (žr. Esančių prekių sandoriai, 3.148 punktą);
  - e) finansinės paslaugos, už kurias imamas tiesioginis mokestis;
  - f) draudimo paslaugos pagal netiesioginio paslaugos mokesčio dydį (žr. 3.63 punktą);

- g) pensijų lėšų kaupimo paslaugos pagal netiesioginio paslaugos mokesčio dydį (žr. 3.63 punktą);
- h) namų ūkių mokami mokesčiai už licencijas, leidimus ir t. t., laikomi paslaugų įsigijimu (žr. 4.79 ir 4.80 punktus);
- i) produkcijos įsigijimas ekonomiškai nereikšmingomis kainomis, pvz., muziejaus lankymo mokestis (žr. 3.45 punktą).

3.77. Namų ūkio galutiniam vartojimui nepriskiriama:

- a) socialinio pervedimai natūra, pavyzdžiui, namų ūkių išlaidos, vėliau atlyginamos socialinio draudimo, pvz., tam tikros gydymo išlaidos;
- b) tarpiniam vartojimui arba bendrajam kapitalo formavimui priskiriamos išlaidos, pvz.:
  - 1) namų ūkių, turinčių nekorporuotų įmonių, išlaidos verslo tikslais, pvz., ilgalaikio vartojimo prekėms — automobiliams, baldams arba elektros įrangai, įsigyti (bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas) bei neilgalaiškoms prekėms, pvz., kuriai, įsigyti (tarpinis vartojimas);
  - 2) būsto savininko išlaidos patalpų apdailai, priežiūrai ir remontui, kurio nuomininkai paprastai neatlieka (teikiant apgyvendinimo paslaugas, jos laikomos tarpiniu vartojimu);
  - 3) būsto pirkimas (laikomas bendruoju pagrindinio kapitalo formavimu);
  - 4) išlaidos vertybėms (laikomos bendruoju kapitalo formavimu);
- c) išlaidos, laikomos nesukurto turto, pvz., žemės, įsigijimu;
- d) visi namų ūkių mokėjimai, pavyzdžiui, automobilių, laivų arba lėktuvų nuosavybės licencijos, medžioklės, šaudymo, žvejybos licencijos, laikomi mokesčiais (žr. 4.79–4.80 punktus);
- e) įmokos, įnašai ir mokesčiai, kuriuos namų ūkiai moka nepelno institucijoms, aptarnaujančioms namų ūkius, pvz., profesinėms sąjungoms, profesinėms draugijoms, vartotojų asociacijoms, bažnyčioms, socialiniams, kultūros, poilsio, sporto klubams;
- f) savanoriški namų ūkių piniginiai arba natūriniai pervedimai labdaros, šalpos ir pagalbos organizacijoms.

3.78. Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos susideda iš dviejų atskirų rūšių:

- a) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų vertės, išskyrus savos gamybos kapitalo formavimą ir namų ūkių bei kitų vienetų išlaidas;
- b) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, išlaidų rinkos gamintojų gaminamoms prekėms ir teikiamoms paslaugoms, kurios visiškai nepakeistos vėliau tiekiamos namų ūkiams kaip socialiniai pervedimai natūra.

3.79. Valdžios sektoriaus galutinį vartojimą sudaro dviejų rūšių išlaidos, panašios į NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, išlaidų rūšis:

- a) valdžios sektoriaus pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų vertė, išskyrus savos gamybos kapitalo formavimą ir realizaciją;
- b) valdžios sektoriaus įsigytos rinkos gamintojų pagamintos prekių ir suteiktos paslaugos, kurios visiškai nepakeistos vėliau tiekiamos namų ūkiams kaip socialiniai pervedimai natūra. Tai reiškia, kad valdžios sektorius tik sumoka už prekes ir paslaugas, kurias pardavėjai tiekia namų ūkiams.

3.80. Korporacijos galutinio vartojimo išlaidų nepatiria. Tas pačias prekes ir paslaugas, kurias namų ūkiai perka galutiniam vartojimui, jos panaudoja tarpiniam vartojimui arba perduoda darbuotojams kaip užmokestį natūra, t. y. numanomas namų ūkių galutinio vartojimo išlaidas. Net jei jos finansuoja individualų vartojimą, pavyzdžiui, reklamos tikslais, šios išlaidos vis tiek laikomos tarpinėmis.

FAKTINIS GALUTINIS VARTOJIMAS (P.4)

3.81. *Apibrėžimas:* Faktinį galutinį vartojimą sudaro prekės arba paslaugos, kurias instituciniai vienetai rezidentai įsigyja tiesiogiai tenkinti individualius arba kolektyvinius žmogiškuosius poreikius.

- 3.82. *Apibrėžimas:* Individualaus vartojimo prekės ir paslaugos („individualios prekės ir paslaugos“) — tai namų ūkio įsigyjamos prekės ir paslaugos, naudojamos tenkinti to namų ūkio narių reikmėms ir norams. Individualios prekės ir paslaugos pasižymi tokiais ypatybėmis:
- galimybe stebėti ir registruoti atskiro namų ūkio arba jo nario įsigyjamas prekes ir paslaugas bei jų įsigijimo laiką;
  - namų ūkis turi būti davęs sutikimą tiekti jam prekes arba teikti jam paslaugas ir imtis reikalingų priemonių, kad tai padaryti būtų įmanoma, pvz., jo nariai turi lankyti mokyklą arba atvykti į polikliniką;
  - prekė arba paslauga turi būti tokia, kad ją įsigijus vienam asmeniui arba mažai apibrėžtai asmenų grupei, kiti namų ūkiai arba asmenys jos įsigyti nebegalėtų.
- 3.83. *Apibrėžimas:* Kolektyviniam vartojimui skirtos paslaugos („kolektyvinės paslaugos“) — tai paslaugos, vienu metu teikiamos visiems bendruomenės nariams arba visiems tam tikros bendruomenės dalies nariams, pvz., visiems namų ūkiams, esantiems tam tikrame regione arba vietovėje. Kolektyvinės paslaugos pasižymi tokiais ypatybėmis:
- jos gali būti teikiamos vienu metu kiekvienam bendruomenės nariui arba tam tikroms bendruomenės grupėms, pvz., esantiems tam tikrame regione arba vietovėje;
  - tokios paslaugos paprastai vartojamos pasyviai, joms teikti nereikia visų jų vartotojų sutikimo arba aktyvaus dalyvavimo;
  - suteikus kolektyvinę paslaugą vienam asmeniui, tos paslaugos kiekis, kuriuo gali naudotis kiti tos bendruomenės ar jos dalies nariai, nesumažėja. Konkurencijos įsigyti paslaugą nėra.
- 3.84. Visos namų ūkio galutinio vartojimo išlaidos yra individualios. Pagal susitarimą visos ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, teikiamos prekės ir paslaugos laikomos individualiomis.
- 3.85. Kai prekes ir paslaugas teikia valdžios sektoriaus vienetai, skiriamoji linija tarp individualių ir kolektyvinių prekių bei paslaugų nustatoma remiantis Valdymo funkcijų klasifikatoriumi (Cofog).

Pagal susitarimą visas valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidas, priskiriamas vienam iš toliau išvardytų pozicijų, reikėtų laikyti individualaus vartojimo išlaidomis, išskyrus išlaidas toliau nurodytų kategorijų bendrajam administravimui, reguliavimui, tyrimams ir t. t.:

- 04 Švietimo;
- 05 Sveikatos;
- 06 Socialinės apsaugos;
- 08.01 Sporto ir poilsio;
- 08.02 Kultūros.

Be to, vienam iš toliau išvardytų subpozicijų priskiriamos išlaidos taip pat turėtų būti laikomos individualiomis, jei jos yra svarbios:

- 07.11 būsto suteikimas (dalis);
- 07.31 buitinių atliekų surinkimas (dalis);
- 12.12 transporto sistemos eksploatacija (dalis).

Kolektyvinio vartojimo išlaidos yra valdžios sektoriaus galutinio vartojimo likutis. Jį sudaro:

- visuomenės valdymas ir reguliavimas;
- saugumo ir gynybos užtikrinimas;
- teisėtvarkos, įstatymų leidybos ir reguliavimo užtikrinimas;
- visuomenės sveikatos priežiūros užtikrinimas;
- aplinkosauga;
- moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla;
- infrastruktūra ir ūkio plėtra.

3.86. Ryšius tarp čia vartojamų sąvokų galima pavaizduoti tokioje lentelėje:

	Išlaidas patiriantis sektorius			Visi įsigijimai
	Valdžios sektorius	NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	Namų ūkiai	
Individualus vartojimas	X (= socialiniai pervedimai natūra)	X (= socialiniai pervedimai natūra)	X	Namų ūkių faktinis galutinis individualus vartojimas
Kolektyvinis vartojimas	X	0	0	Valdžios sektoriaus faktinis galutinis kolektyvinis vartojimas
Iš viso	Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos	NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos	Faktinis galutinis vartojimas = visos galutinio vartojimo išlaidos

3.87. Visos ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos pagal susitarimą yra individualios. Todėl visas faktinis galutinis vartojimas yra lygus namų ūkių faktinio galutinio vartojimo ir valdžios sektoriaus faktinio galutinio vartojimo sumai.

3.88. Pagal susitarimą socialinių pervedimų natūra kitoms šalims ir iš jų nėra (nors tokie pervedimai pinigais egzistuoja). Todėl visas faktinis galutinis vartojimas lygus visoms galutinio vartojimo išlaidoms.

GALUTINIO VARTOJIMO IŠLAIDŲ ĮRAŠYMO LAIKAS IR VERTINIMAS

3.89. Kaip buvo paaiškinta 1 skyriuje, prekės ir paslaugos turėtų būti apskaitomos, atsiradus mokėtinoms sumoms, t. y. kai atsiranda pirkėjo įsipareigojimas pardavėjui. Tai reiškia, kad išlaidos prekei turi būti įrašomos tada, kai perduodama jos nuosavybės teisė; išlaidos prekei įrašomos, kai paslauga suteikiama iki galo.

3.90. Išlaidos prekei, įsigytai pagal ilgalaikio vartojimo prekių pirkimą išsimokėtina arba pagal panašią kredito sutartį (taip pat pagal finansinio lizingo sutartį), įrašomos pristačius prekę, net jei tuo metu nuosavybės teisė į tą prekę teisiškai dar neperduodama.

3.91. Nuosavos produkcijos vartojimas įrašomas, kai vartoti savo reikmėms skirta produkcija yra pagaminama.

3.92. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos apskaitomos pirkėjų kainomis. Tai kaina, kurią pirkėjas faktiškai sumoka už produktus pirkdamas. Išsamesnis apibrėžimas pateiktas 3.06 punkte.

3.93. Prekės ir paslaugos, suteiktos darbuotojams kaip atlyginimas natūra, vertinamos bazinėmis kainomis, jei darbdavys jas pagamino pats, arba darbdavio pirkėjo kainomis, jei darbdavys jas pirkė.

3.94. Savo vartojimui pasiliktos prekės arba paslaugos vertinamos bazinėmis kainomis.

3.95. Valdžios sektoriaus arba ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos jų pačių pagamintiems produktams apskaitomos juos pagaminus arba tada, kai valdžios sektorius arba ne pelno institucijos, teikiančias paslaugas namų ūkiams, suteikia paslaugas. Prekių ir paslaugų, tiekiamų per rinkos gamintojus, galutinio vartojimo išlaidos įrašomos jas pristačius (suteikus).

3.96. Valdžios sektoriaus arba ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos lygios jų produkcijos sumai, pridėjus išlaidas produktams, tiekiamiems namų ūkiams per rinkos gamintojus (t. y. socialinius pervedimus natūra), ir atėmus savos gamybos kapitalo formavimą.

FAKTINIO GALUTINIO VARTOJIMO ĮRAŠYMO LAIKAS IR VERTINIMAS

3.97. Prekės arba paslaugos laikomos įsigytais institucinių vienetų tada, kai jie tampa naujaisiais prekių savininkais arba kai tos prekės jiems yra pristatomos ar paslaugos suteikiamos.

3.98. Įsigijimai (faktinis galutinis vartojimas) vertinami vienetų, kurie patiria aptariamas išlaidas, pirkėjo kainomis.

Valdžios sektoriaus ir ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, pervedimai natūra, išskyrus socialinius pervedimus natūra, traktuojami taip, tarsi jie būtų pervedimai pinigais. Todėl prekių ir paslaugų vertės apskaitomos kaip jas įsigijusių institucinių vienetų arba sektorių išlaidos.

3.99. Dviejų suvestinių rodiklių — galutinio vartojimo išlaidų ir faktinio galutinio vartojimo — reikšmės yra lygios. Todėl namų ūkių rezidentų socialinių pervedimų natūra forma gautos prekės ir paslaugos vertinamos tomis pačiomis kainomis, kuriomis jos buvo vertinamos išlaidų suvestiniuose rodikliuose.

BENDRASIS KAPITALO FORMAVIMAS (P.5)

3.100. Bendrasis kapitalo formavimas apima:

- a) bendrąjį pagrindinio kapitalo formavimą (P.51);
- b) atsargų pokyčius (P. 52);
- c) vertybių įsigijimus atėmus netekimus (P.53).

3.101. Bendrasis kapitalo formavimas — tai bendrasis pagrindinio kapitalo suvartojimas. Grynas kapitalo formavimas apskaičiuojamas iš bendrojo kapitalo formavimo atėmus pagrindinio kapitalo suvartojimą.

BENDRASIS PAGRINDINIO KAPITALO FORMAVIMAS (P.51)

3.102. *Apibrėžimas:* Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas (P.51) apima per tam tikrą laikotarpį gamintojų rezidentų įsigytą ilgalaikį turtą, atėmus nurašytą ilgalaikį turtą ir pridėjus tam tikrus nesukurto turto vertės padidėjimus dėl gamintojo arba institucinių vienetų gamybinės veiklos. Ilgalaikis turtas — tai materialusis arba nematerialusis turtas, sukurtas gamybos procesų metu, kuris yra pakartotinai arba nuolat naudojamas gamybos procesuose ilgiau nei vienerius metus.

3.103. Bendrąjį pagrindinio kapitalo formavimą sudaro ir teigiami, ir neigiami dydžiai:

- a) teigiami dydžiai:
  - 1) nusipirktas naujas arba esantis ilgalaikis turtas;
  - 2) sukurtas ilgalaikis turtas, gamintojo pasiliktas savo vartojimui (įskaitant nebaigtą ilgalaikio turto gamybą savo reikmėms);
  - 3) naujas arba esantis ilgalaikis turtas, įsigytas natūrinių mainų būdu;
  - 4) naujas arba esantis ilgalaikis turtas, gautas kapitalo pervedimų natūra forma;
  - 5) naujas arba esantis ilgalaikis turtas, vartotojo gautas finansinio lizingo būdu;
  - 6) pagrindiniai ilgalaikio turto patobulinimai arba istorinių paminklų restauracija;
  - 7) gamtos turtų, kurie periodiškai duoda derlių, natūralus augimas;
- b) neigiami dydžiai:
  - 1) parduotas esantis ilgalaikis turtas;
  - 2) natūrinių mainų būdu perleistas esantis ilgalaikis turtas;
  - 3) kapitalo pervedimų natūra metu perleistas esantis ilgalaikis turtas.

3.104. Ilgalaikio turto netekimams nepriskiriama:

- a) pagrindinio kapitalo suvartojimas (įskaitant numatomą normalų netyčinį turto sužalojimą);
- b) ypatingi nuostoliai, pvz., dėl sausros arba kitų stichinių nelaimių (apskaitomi kaip kiti turto apimties pokyčiai).

3.105. Skiriamos tokios bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo rūšys:

- a) materialiojo ilgalaikio turto įsigijimas atėmus netekimus:
  - 1) gyvenamosios patalpos;
  - 2) kiti pastatai ir statiniai;
  - 3) mašinos ir įrenginiai;
  - 4) auginamas turtas (pvz., medžiai, galvijai);

- b) nematerialiojo ilgalaikio turto įsigijimai, atėmus netekimus:
  - 1) mineralinių iškasenų žvalgymas;
  - 2) kompiuterių programinė įranga;
  - 3) pramoginių, literatūros bei meno kūrinių originalai;
  - 4) kitas nematerialusis ilgalaikis turtas;
- c) pagrindiniai materialiojo nesukurto turto patobulinimai, ypač susiję su žeme (neįskaitant nesukurto turto įsigijimų);
- d) sąnaudos, susijusios su nuosavybės teisės į nesukurtą turtą, pvz., žemę ar patentuotą turtą, perdavimu (neįskaitant tokio turto įsigijimų).

3.106. Pagrindiniai žemės plotų kokybės gerinimo darbai yra tokie:

- a) jūros kranto žemės įšavinimas statant dambas, pylimus ir užtvankas;
- b) žemės ploto paruošimas pirmajam kultivavimui kertant miškus, renkant akmenis;
- c) pelkių sausinimas arba dykumų drėkinimas, kasant nutekamuosius griovius, melioracijos arba drėkinimo kanalus;
- d) jūros arba upių potvynių bei erozijos stabdymas, statant molus, pylimus, potvynių užtvankas.

Šios veiklos metu gali būti pastatyti dideli nauji statiniai, pvz., pylimai, užtvankos arba dambos, bet šie statiniai, kitaip nei daugelis kitų statinių, patys tiesiogiai nenaudojami prekėms ir paslaugoms gaminti. Jie statomi tam, kad atsirastų daugiau arba geresnės žemės, o būtent žemės — nesukurto turto — reikia gamybai. Pavyzdžiui, elektrai gaminti pastatyta užtvanka naudojama visai kitam tikslui negu užtvanka, pastatyta jūros vandeniui sulaukyti. Tik pastarųjų statyba priskirtina žemės plotų kokybės gerinimui.

3.107. Bendrajam pagrindinio kapitalo formavimui priskiriami šie ribiniai atvejai:

- a) jachtų, ekskursijų laivų, autofurgonų ir automobilių namelių, kuriuose namų ūkių nariai gali laikinai gyventi, bei susijusių statinių, pvz., garažų, įsigijimas;
- b) kariškių naudojami statiniai ir įrenginiai (panašūs į civilių gamintojų naudojamus statinius ir įrenginius, pvz., aerodromai, dokai, keliai, ligoninės);
- c) lengvieji ginklai ir šarvuočiai, naudojami ne karinių struktūrų;
- d) galvijų, produktyvių ilgiau nei vienerius metus, skaičiaus pokyčiai (pvz., veislinių bandų, pieninių galvijų, vilnai auginamų avių ir nešulinių gyvulių);
- e) auginamų daugiamečių medžių pokyčiai (pvz., vaismedžių, vynuogynų, kaučiukmedžių, palmių ir t. t.);
- f) pagrindiniai esančio ilgalaikio turto patobulinimai, daug didesni nei palaikantys normalią ilgalaikio turto būklę;
- g) ilgalaikio turto įsigijimas finansinio lizingo būdu.

3.108. Bendrajam pagrindinio kapitalo formavimui nepriskiriama:

- a) tarpiniam vartojimui priskirti sandoriai, pavyzdžiui:
  - 1) mažų įrankių įsigijimas gamybos tikslais (žr. 3.70 e punktą);
  - 2) einamoji priežiūra ir remontas;
  - 3) karinių ginklų ir jų pagalbinių sistemų įsigijimas;
  - 4) ilgalaikio turto, kuris bus naudojamas pagal operacinio lizingo sutartį, įsigijimas (taip pat žr. 2 priedą „Lizingas ir ilgalaikio vartojimo prekių pirkimas išsimokėtinai“);
- b) sandoriai, apskaityti kaip atsargų pokyčiai:
  - 1) mėšai auginami gyvuliai, įskaitant paukščius;
  - 2) medienai auginami medžiai (nebaigta gamyba);

- c) mašinos ir įrenginiai, įsigyti namų ūkių galutiniam vartojimui (galutinio vartojimo išlaidos);
- d) ilgalaikio turto holdingo padidėjimas ir sumažėjimas (kiti turto pokyčiai);
- e) stichinių nelaimių sukeltas ilgalaikio turto vertės sumažėjimas (kiti turto pokyčiai), pvz., epidemijų sunaikintas auginamas turtas arba galvijai (nuostoliai, kurių paprastai nepadengia draudimas), arba potvynių, vėjo ar miškų gaisrų padaryta žala (žr. 6 skyrių).

3.109. Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas tobulinant ilgalaikį turtą priskirtinas naujo tos pačios rūšies ilgalaikio turto įsigijimo kategorijai.

3.110. Nematerialusis ilgalaikis turtas paprastai yra nauja informacija, specializuotos žinios ir t. t., įskaitant:

- a) mineralinių išteklių žvalgymą, kuriam priskirtinos išlaidos faktiniams žvalgymo gręžiniams, aeronuotraukoms ir kitiems topografiniams tyrimams, transportui ir t. t.;
- b) kompiuterių programinę įrangą ir dideles duomenų bazines, kurios bus vartojamos gamyboje ilgiau nei vienerius metus;
- c) literatūros ir meno kūrinių rankraščių, vaizdų, modelių, filmų, garso įrašų originalus.

3.111. Ir ilgalaikio turto, ir nesukurto nefinansinio turto nuosavybės teisių perdavimo kainą, sumokamą naujojo savininko, sudaro:

- a) (naujo arba esančio) turto, pristatyto numatytoje vietoje nustatytu laiku išlaidos, pvz., transportavimo, surinkimo, įrengimo ir kitos išlaidos;
- b) mokesčiai arba komisiniai specialistams, pvz., užmokestis topografams, projektuotojams, teisininkams, vertintojams ir t. t., bei komisiniai turto agentams, aukcionų savininkams ir t. t.;
- c) mokesčiai, kuriuos naujasis savininkas privalo sumokėti, gavęs nuosavybės teisę į tam tikrą turtą.

Visos šios sąnaudos apskaitomos kaip naujojo savininko bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad mokesčiai laikomi mokesčiais už tarpininkų paslaugas, o ne mokesčiais už įsigytą turtą.

BENDROJO PAGRINDINIO KAPITALO FORMAVIMO ĮRAŠYMO LAIKAS IR VERTINIMAS

3.112. Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas įrašomas tada, kai ilgalaikio turto nuosavybės teisė perduodama instituciniam vienetui, kuris ketina tą turtą naudoti gamyboje.

Šią bendrąją taisyklę reikia iš dalies pakeisti tokiais atvejais:

- a) finansinio lizingo atveju (nuosavybės teisės perdavimas tada tik numatomas);
- b) savos gamybos pagrindinio kapitalo formavimo atveju.

Finansinio lizingo būdu įsigytas turtas apskaitomas taip, tarsi jo vartotojas taptų jo savininku iš karto gavęs prekes. Savos gamybos kapitalo formavimas įrašomas, jį pagaminus.

3.113. Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas vertinamas pirkėjų kainomis, įskaitant įrengimo mokesčius ir kitas nuosavybės teisės perdavimo išlaidas. Jei tas kapitalas pagaminamas savo gamybos pagrindu, jis vertinamas panašaus ilgalaikio turto bazinėmis kainomis (t. y. įskaitant priedus, susijusius su grynuoju likutiniu pertekliumi arba mišriomis pajamomis) arba, jeigu informacijos apie tokias kainas gauti neįmanoma, gamybos savikaina.

3.114. Nematerialiojo ilgalaikio turto įsigijimas vertinamas įvairiai:

- a) mineralinių išteklių žvalgymas: išlaidomis faktiniams žvalgymo gręžiniams bei pasirengimui žvalgymui, pvz., aeronuotraukoms ir kitiems topografiniams tyrimams;
- b) kompiuterių programinė įranga: jei piršta rinkoje — pirkėjų kainomis, jei sukurta pačių — apytiksliai apskaičiuota bazinė kaina (jei apskaičiuoti neįmanoma — gamybos savikaina);
- c) pramoginių, literatūros ir meno kūrinių originalai: jei originalas buvo parduotas — pirkėjo mokėta kaina, o jei neparduodamas — bazinė panašių originalų kaina, gamybos savikaina arba numatomų būsimų pajamų iš kūrinio naudojimo diskontuota verte.

- 3.115. Turimo ilgalaikio turto netekimas, jį pardavus, vertinamas (bazinėmis) kainomis, atėmus visas pardavėjo išlaidas, susijusias su nuosavybės teisių perdavimu.
- 3.116. Nuosavybės teisių perdavimo išlaidos gali būti susijusios ir su sukurtu turtu, įskaitant ilgalaikį turtą, ir su nesukurtu turtu, pvz., žeme.
- Šios išlaidos įskaičiuojamos į sukurto turto pirkėjų kainas. Perkant žemę arba kitą nesukurtą turtą, jas reikia atskirti nuo pirkimo ir pardavimo ir apskaityti atskiru straipsniu bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo grupėje.

ATSARGŲ POKYČIAI (P.52)

- 3.117. *Apibrėžimas:* Atsargų pokyčiai skaičiuojami iš atsargų padidėjimo atimant atsargų sumažėjimus ir pasikartojančius prekių atsargų nuostolius.
- 3.118. Pasikartojantys nuostoliai dėl fizinio gedimo arba atsitiktinio sugadinimo bei smulkių vagysčių būdingi įvairių prekių atsargoms, pavyzdžiui:
- a) medžiagų ir žaliavų;
  - b) nebaigtos gamybos atveju;
  - c) pagamintos produkcijos;
  - d) perparduoti skirtų prekių (pvz., vagiliavimas iš parduotuvių).
- 3.119. Atsargas sudaro tokios dalys:
- a) medžiagos ir žaliavos:

medžiagas ir žaliavas sudaro visų prekių, skirtų tarpiniam naudojimui gamyboje, atsargos; čia priskiriamos ir valdžios sektoriaus atsargose esančių produktų atsargos. Auksas, deimantai ir panašūs dalykai šiai grupei priskiriami tada, kai juos ketinama naudoti pramonėje arba kitokioje gamyboje;
  - b) nebaigta gamyba:

nebaigta gamyba — tai nebaigta gaminti produkcija. Ji apskaitoma kaip gamintojo atsargos. Nebaigta gamyba gali būti įvairaus pavidalo, pvz.:

    - 1) augantys pasėliai;
    - 2) augantys medžiai, auginami galvijai;
    - 3) nebaigti statiniai (išskyrus statinius, statomus pagal išankstinę pardavimo sutartį arba savo reikmėms ir priskiriamus pagrindinio kapitalo formavimui);
    - 4) kitas nebaigtas statyti ilgalaikis turtas, pvz., laivai, naftos gavybos bokštai;
    - 5) nebaigti juridiniai arba konsultaciniai tyrimai;
    - 6) nebaigti statyti filmai;
    - 7) nebaigta kurti programinė įranga.

Nebaigta gamyba turi būti apskaitoma visada, kai tam tikro ataskaitinio laikotarpio pabaigoje gamybos procesas nėra užbaigtas. Tai ypač svarbu, rengiant ketvirtines ataskaitas, nes, pavyzdžiui, trijų mėnesių dažniausiai nepakanka derliui subręsti.

Kai gamybos procesas baigiamas, nebaigtos gamybos apimtys sumažėja. Tada visa nebaigta gamyba virsta baigtu produktu;
  - c) pagaminta produkcija:

pagaminta produkcija, kaip atsargų dalis, yra produkcija, kurią gamintojas ketina tiekti, daugiau jos neperdirbęs (taip pat produkcija, tiekiama tarpiniam naudojimui kituose gamybos procesuose);
  - d) perparduoti skirtos prekės:

perparduoti skirtos prekės — tai prekės, įsigytos ketinant jas perparduoti tokios pat būklės.

ATSARGŲ POKYČIŲ ĮRAŠYMO LAIKAS IR VERTINIMAS

- 3.120. Atsargų pokyčių įrašymo laikas ir vertinimas turi būti suderintas su kitų produktų sandorių, ypač tarpinio vartojimo (pvz., medžiagų ir žaliavų), produkcijos (pvz., nebaigtos gamybos, sandėliuojamų žemės ūkio produktų) ir bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo (pvz., nebaigtos gamybos) įrašymui ir vertinimu. Taip pat reikia suderinti perdirbamų pagal užsakymus produktų srautų apskaitą. Pavyzdžiui, jeigu prekės perdirbamos užsienyje, ir perdirbant jos fiziškai labai pakeičiamos, tas prekes reikia priskirti eksportui (o vėliau — importui) (žr. 3.135 punktą). Šis prekių eksportas siejasi su atitinkamu atsargų sumažėjimu, o vėliau importas — su atsargų padidėjimu (jei prekės iš karto nesuvartojamos arba neparduodamos).
- 3.121. Atsargų pokyčiai turėtų būti vertinami tuo metu, kai atsargų apimtys padidėja (vertinamos priimamos į atsargas prekės) arba sumažėja (vertinamos nurašomos iš atsargų prekės).
- 3.122. Vertinimo pagrindu imamos kainos turi būti suderintos su kitų srautų kainomis, tai yra:
- pagamintos prekės, perkeltos į gamintojo atsargas, vertinamos galiojusiomis bazinėmis kainomis taip, lyg jos tuo metu būtų parduotos;
  - nebaigtos gamybos apimčių padidėjimas vertinamas proporcingai prognozuojamai baigto produkto galiojusiai bazinei kainai;
  - nebaigtos gamybos apimčių sumažėjimas, nurašius baigtus gaminti produktus iš atsargų, vertinamas nebaigto gaminti produkto galiojusiomis bazinėmis kainomis;
  - iš atsargų nurašytos į prekybą prekės vertinamos bazinėmis kainomis;
  - didmeninių, mažmeninių ir kitų prekybininkų į atsargas įrašomos perparduoti skirtos prekės vertinamos prekybininko mokamomis faktinėmis arba numatomomis pirkėjų kainomis;
  - iš atsargų išimtos perparduoti skirtos prekės vertinamos pirkėjų kainomis, kurias reikėtų mokėti, jei tas prekes nurašant reikėtų pakeisti analogiškėmis prekėmis.
- 3.123. Nuostoliai dėl fizinio sugedimo, draudimo padengiamos atsitiktinės žalos ir smulkių vagysčių apskaitomi ir vertinami taip:
- žaliavų ir medžiagų: kaip faktiškai nurašytos žaliavos ir medžiagos, skirtos sunaudoti gamyboje (tarpinis vartojimas);
  - nebaigtos gamybos: kaip tuo laikotarpiu susikaupiančių didėjančių gamybos apimčių mažinimas;
  - pagamintų prekių ir perparduoti skirtų prekių: kaip nurašytos prekės, vertinant nepablogėjusios būklės prekių galiojusia kaina.
- 3.124. Šiuose punktuose buvo teoriškai aprašyta, kaip teisingai vertinti tam tikrus sandorius, susijusius su atsargomis, kad atsargų vertinimas derintųsi su produkcijos, tarpinio vartojimo ir galutinio vartojimo vertinimu. Tačiau paprastai šias taisykles taikyti gali būti sunku, reikės taikyti įvairius apytikslio skaičiavimo metodus:
- jei atsargų kiekio pokyčiai yra gana panašūs, vietoje teorinio vertinimo metodo galima taikyti panašų praktinį vertinimo būdą: atsargų kiekio pokytį padauginti iš to laikotarpio vidutinių kainų (vertinant vartotojų, didmenininkų ir mažmenininkų turimas atsargas, imamos pirkėjų kainos, o vertinant gamintojų laikomas jų pagamintų prekių atsargas — bazinės kainos);
  - jeigu tam tikrų prekių kainos yra gana pastovios, galima remtis paprastu apytikslio skaičiavimo metodu, kurio rezultatai bus teisingi net ir tada, jei atsargų kiekiai smarkiai keisis: kiekio pokytį dauginti iš vidutinės kainos;
  - jeigu per atskaitinį laikotarpį labai pasikeičia ir atsargų kiekis, ir kainos, reikia sudėtingesnių apytikslio skaičiavimo metodų, pavyzdžiui, atsargų pokyčius vertinti kas ketvirtį arba remtis išankstine nepatikrinta informacija apie svyravimų pasiskirstymą per atskaitinį laikotarpį (didžiausi svyravimai gali būti kalendorinių metų pabaigoje, derliaus nuėmimo metu ir pan.);
  - jei turima informacijos tik apie vertes laikotarpio pradžioje ir pabaigoje (pvz., didmeninėje arba mažmeninėje prekyboje, kur atsargose laikoma daug įvairių produktų), reikia apytiksliai apskaičiuoti kiekio pokyčius nuo laikotarpio pradžios iki pabaigos ir numatyti (darant prielaidas apie) atskirų produktų rūšių apyvartumą.

Pastaba: Sezoniniai kainų pokyčiai iš dalies gali atspindėti ir kokybės skirtumus, pvz., vaisių ir daržovių likučių išpardavimo kainos arba nesezoninio pardavimo kainos. Šie kokybės pokyčiai turėtų būti laikomi apimties pokyčiais.

VERTYBIŲ ĮSIGIJIMAI ATĖMUS NETEKIMUS (P.53)

3.125. *Apibrėžimas:* Vertybės yra nefinansinės prekės, kurių svarbiausia paskirtis nėra naudojimas gamyboje arba vartojimas, kurių fizinė būklė normaliomis sąlygomis ilgai neblogėja ir kurios įsigyjamos bei laikomos pirmiausiai dėl jų nemažėjančios vertės.

3.126. Vertybėms priskiriamos tokios prekių rūšys:

- a) brangakmeniai ir brangieji metalai, pvz., deimantai, nepiniginis auksas, platina, sidabras ir t. t.;
- b) antikvariniai daiktai ir kiti meno kūriniai, pvz., paveikslai, skulptūros ir t. t.;
- c) kitos vertybės, pvz., juvelyriniai dirbiniai iš brangiųjų metalų ir brangakmenių bei kolekcijų retenybės.

Šių rūšių prekės apskaitomos kaip vertybių įsigijimas arba netekimas, kai:

- a) nepiniginį auksą, sidabrą ir pan. įsigyja arba jo netenka (centriniai) bankai ar kiti finansiniai tarpininkai;
- b) šias prekes įsigyja arba jų netenka įmonės, kurių pagrindinė arba nepagrindinė veikla neapima tokios rūšies prekių gamybos arba prekybos jomis; todėl tokių prekių įsigijimas arba netekimas nelaikomas tų įmonių tarpiniu vartojimu ar pagrindinio kapitalo formavimu;
- c) šias prekes įsigyja arba jų netenka namų ūkiai; todėl tokie įsigijimai nepriskiriami namų ūkių galutinio vartojimo išlaidoms.

Pagal susitarimą toliau išvardyti atvejai ESS taip pat laikomi vertybių įsigijimu arba netekimu:

- a) šias prekes įsigyja arba jų netenka juvelyrai ir prekyautojai meno kūriniais (pagal bendrąją vertybių apibrėžimą, juvelyrų ir prekyautojų meno kūriniais įsigytos vertybės turėtų būti apskaitomos kaip atsargų pokyčiai);
- b) šias prekes įsigyja arba jų netenka muziejai (pagal bendrąją vertybių apibrėžimą, muziejų įsigytos vertybės turėtų būti apskaitomos kaip pagrindinio kapitalo formavimas).

Tokia nusistovėjusi tvarka padeda išvengti dažno vertybių sandorių perkėlimo iš vienos pagrindinio kapitalo formavimo rūšies į kitą, t. y. pergrupavimo tarp vertybių įsigijimų atėmus netekimus, pagrindinio kapitalo formavimo ir atsargų pokyčių, pvz., kai tokie sandoriai įvyksta tarp namų ūkių ir prekyautojų meno kūriniais.

3.127. Vertybių gamyba vertinama bazinėmis kainomis (žr. 3.67 punktą apie originalų gamybą). Visi kiti vertybių įsigijimai vertinami už tas vertybes sumokėtomis pirkėjų kainomis, įskaitant agentų ir kitų tarpininkų mokesčius ir komisinius bei prekybos maržą, jei vertybės pirktos iš prekyautojų. Parduotos vertybės vertinamos pardavėjų jas pardavus gautomis sumomis, atėmus agentams ir kitiems tarpininkams sumokėtus mokesčius ir komisinius. Neatsižvelgus į vertybių gamybą, sektorių rezidentų vertybių įsigijimų ir netekimų sumos tarpusavyje susibalansuoja, lieka tik su agentais ir prekyautojais susijusios maržos.

PREKIŲ IR PASLAUGŲ IMPORTAS IR EKSPORTAS (P.6 IR P.7)

3.128. *Apibrėžimas:* Prekių ir paslaugų eksportas — tai prekių ir paslaugų sandoriai (pardavimas, natūriniai mainai, dovanojimas arba subsidijos), kurių metų prekės ir paslaugos juda nuo rezidentų pas nerezidentus.

3.129. *Apibrėžimas:* Prekių ir paslaugų importas — tai prekių ir paslaugų sandoriai (pardavimas, natūriniai mainai, dovanojimas arba subsidijos), kurių metų prekės ir paslaugos juda nuo nerezidentų pas rezidentus.

3.130. Prekių ir paslaugų importui ir eksportui nepriskiriama:

- a) prekyba per padalinius, t. y.:
  - 1) su įmonėmis rezidentėmis susijusių įmonių nerezidentų pristatytos prekės arba suteiktos paslaugos nerezidentams, pvz., su tarptautinėmis bendrovėmis, priklausančiomis rezidentams (kontroliuojamos rezidentų), susijusių užsienio įmonių parduodamos prekės arba paslaugos;
  - 2) su įmonėmis nerezidentėmis susijusių įmonių rezidentų pristatomos prekės arba teikiamos paslaugos rezidentams, pvz., su užsienio tarptautine bendrove susijusių įmonių, esančių šalyje, parduodamos prekės ir paslaugos;
- b) pirminių pajamų srautai į kitas šalis arba iš jų, pvz., kompensacijos darbuotojams, palūkanos ir pajamos iš tiesioginių investicijų. Pajamos iš tiesioginių investicijų gali apimti ir netiesioginių užmokesčių už įvairias paslaugas sumą, pvz., už darbuotojų mokymą, vadybos paslaugas, naudojimąsi patentais ir prekių ženklais;
- c) finansinio turto ir nesukurto turto, pvz., žemės arba patentų, pirkimas ir pardavimas.

3.131. Prekių ir paslaugų importas bei eksportas skirstomi į:

- a) pristatymus Europos Sąjungos teritorijoje;
- b) importą ir eksportą už Europos Sąjungos ribų.

Patogumo dėlei abi šios importo ir eksporto grupės čia bus vadinamos importu ir eksportu.

PREKIŲ IMPORTAS IR EKSPORTAS (P.61 IR P.71)

3.132. Prekių importas ir eksportas vyksta tada, kai prekių nuosavybės teisė pereina iš nerezidentų rezidentams ir atvirkščiai (nepriklausomai nuo to, ar vyksta atitinkamas fizinis prekių judėjimas per sienas).

3.133. Tačiau yra keturi atvejai, kai apskaitant prekių importą ir eksportą, nuosavybės teisių perdavimo taisyklė iš dalies keičiama:

- a) finansinis lizingas: turi būti daroma nuomotojo nuosavybės teisės į pagal finansinio lizingo sutartį išnuomojamas prekes perdavimo nuomininkui prielaida; perdavimas įrašomas tada, kai nuomininkas gauna prekę (žr. 2 priedą „Lizingas ir ilgalaikio vartojimo prekių pirkimas išsimokėtinai“);
- b) prekių pristatymas tarp susijusių įmonių (filialų arba dukterinių įmonių, arba susijusių įmonių užsienyje): nuosavybės teisės perdavimo prielaida daroma tada, kai prekės pristatomos iš vienos susijusios įmonės į kitą;
- c) prekės, kurias reikės iš esmės perdirbti pagal užsakymą arba taisyti, apskaitomos kaip importas ir eksportas, nors nuosavybės teisės neperduodamos;
- d) komercija: komersantų ir prekeivių iš nerezidentų supirktos ir per tą patį ataskaitinį laikotarpį taip pat nerezidentams parduotos prekės importu ir eksportu nelaikomos. Panašiai traktuotina nerezidentų komersantų prekyba.

3.134. Toliau išvardytais atvejais eksportas vyksta, prekių iš viso nevežant per valstybės sieną:

- a) kai vienetų rezidentų, veikiančių tarptautiniuose vandenyse, pagamintos prekės tiesiogiai parduodamos nerezidentams užsienio šalyse (nafta, gamtinės dujos, žuvininkystės produkcija, išgelbėti jūra gabenami kroviniai ir t. t.);
- b) rezidento nerezidentui parduotos transporto priemonės arba kiti kilnojamieji įrenginiai, nesusiję su nuolatine vieta, nebūtinai dėl to turi būti pergabenti per eksportuojančios šalies sieną;
- c) perdavus prekių nuosavybės teises, tos prekės pametamos arba sunaikinamos, dar jų nepervežus per eksportuojančios šalies sieną.

Analogiški atvejai būdingi ir prekių importui.

3.135. Prekių importui priskiriami tarp rezidentų ir nerezidentų vykdomi sandoriai, kurių objektas yra:

- a) nepiniginis auksas, t. y. auksas, nenaudojimas pinigų politikos tikslais;
- b) sidabro luitai, deimantai, kiti brangieji metalai ir brangakmeniai;
- c) ne apyvartoje esantys banknotai ir monetos bei neišleistos akcijos (vertinamos kaip prekės, o ne nominalia verte);
- d) elektra, dujos, vanduo;
- e) per sienas varomos galvijų bandos;
- f) paštu siunčiami siuntiniai;
- g) valstybinis eksportas, įskaitant prekes, finansuojamas iš subsidijų ir paskolų;
- h) prekės perduotos rezervinių atsargų organizacijai arba iš jos gautos;
- i) įmonės rezidentės pristatytos prekės su ja susijusiai įmonei nerezidentei;
- j) įmonės rezidentės gautos prekės iš su ja susijusių įmonių nerezidentų;
- k) kontrabanda;

- l) kiti neapskaiyti gabenimai, pvz., dovanos bei kroviniai, kurių vertė mažesnė už nustatytą minimalią privalomąją deklaruoti;
- m) prekės, pagal užsakymą perdirbtos užsienyje, jei to perdirbimo metu prekės fiziškai labai pakeičiamos. Panašios prekės, perdirbtos šalies teritorijoje nerezidentų vardu;
- n) investicinės prekės, remontuojamos užsienyje, jei rekonstrukcijos arba gamybos darbai yra dideli. Panašios prekės, remontuojamos šalies teritorijoje nerezidentų vardu.

3.136. Importui ir eksportui nepriskiriamos toliau išvardytos prekės, nors jos gali būti pervežtos per valstybės sieną:

- a) per šalį tranzitu gabenamos prekės;
- b) prekės, siunčiamos iš šalies į tos pačios šalies ambasadas, karines bazines ir kitus anklavus, esančius kitos šalies teritorijoje, arba iš jų;
- c) transporto priemonės ir kita kilnojamoji įranga, kurios iš šalies teritorijos išvežamos tik laikinai, neperduodant nuosavybės teisės (pvz., statybos technika, naudojama montavimo arba statybos darbams užsienyje);
- d) įranga ir kitos prekės, siunčiamos į užsienį smulkiam remontui, aptarnavimui, einamajai priežiūrai arba neesminiam perdirbimui;
- e) kitos prekės, laikinai išvežamos iš šalies ir paprastai grąžinamos ne vėliau kaip po metų nuo išvežimo tos pačios būklės ir nepasikeitus savininkui (pvz., prekės, išsiųstos į užsienį parodomis, pramoginiams renginiams, pagal operacinio lizingo nuomos sutartis, įskaitant tokias sutartis kelerių metų laikotarpiui, bei grąžintos prekės, kurių nepavyko parduoti, kaip tikėtasi);
- f) prekės, skirtos parduoti komiso pagrindais, kurios buvo pamestos arba sunaikintos, pervežus per sieną, bet dar neperdavus nuosavybės teisės;

3.137. Teoriškai prekių importas ir eksportas turėtų būti apskaitomi, kai perduodama tų prekių nuosavybės teisė. Paprastai nuosavybės teisė laikoma perduota tada, kai sandorio šalys tą sandorį apskaito savo buhalterinėse knygos. Šis laikas gali nesutapti su įvairiais sutarties proceso etapais, pvz.,

- a) įsipareigojimo prisiėmimas (sutarties pasirašymo data);
- b) prekių pristatymas arba paslaugų suteikimas ir sąskaitos išrašymas (perdavimo data);
- c) sąskaitos apmokėjimas (mokėjimo data).

3.138. Prekių importas ir eksportas turi būti vertinamas franko laivo denio eksportuojančios šalies pasienyje (FOB) verte. Šią sumą sudaro:

- a) prekių vertė bazinėmis kainomis;
- b) transporto ir paskirstymo išlaidos iki tos pasienio vietos (tam tikrais atvejais), įskaitant pakrovimo į toliau krovinį gabansiančią transporto priemonę išlaidas (žr. 3.4 lentelės antrosios dalies antrą stulpelį);
- c) už eksportuojamas prekes mokami mokesčiai, atėmus subsidijas; Europos Sąjungoje pristatomoms prekėms — PVM ir kiti eksportuojančioje šalyje už eksportuojamas prekes imami mokesčiai.

Ištekliai — panaudojimo ir kitose simetriškose sąnaudų — produkcijos lentelėse atskirų rūšių produktų importas ir eksportas turi būti vertinamas kitaip: kainos, draudimo ir frachto (CIF) verte importuojančios šalies pasienyje.

Apibrėžimas: CIF vertė — tai prekės, pristatytos į importuojančios šalies pasienį, kaina arba paslaugos, suteiktos rezidentui, kaina prieš sumokant maito ir kitus importo mokesčius, be importuojančios šalies prekybos ir transportavimo maržų ⁽²⁾.

3.139. Tam tikrais atvejais gali prireikti vietoje FOB vertės imti pakaitinę vertę, pvz.:

- a) prekių mainai turėtų būti vertinami bazinėmis kainomis, kurias galima būtų gauti, jei tos prekės būtų parduotos už pinigus;

⁽²⁾ Daugiau apie prekybos ir transporto maržas žr. 3.5 lentelės antrosios dalies trečią stulpelį.

- b) sandorius tarp susijusių įmonių teoriškai reikia vertinti pagal faktines perdavimo vertes. Tačiau jei šios vertės smarkiai skiriasi nuo rinkos kainų, vietoje tų verčių reikėtų imti apytiksliai apskaičiuotos rinkos kainos ekvivalentą arba bent pažymėti tas vertes atskirai analizės tikslais;
- c) finansinio lizingo būdu perduotas prekes reikėtų vertinti pirkėjų kainomis, už kurias tas prekes įsigijo nuomotojas (o ne remiantis nuomos mokesčių vertės suma);
- d) vertinant prekių importą pagal muitų duomenis (prekyba už Europos Sąjungos ribų) arba Intrastato informaciją (prekyba Europos Sąjungos teritorijoje), kuriose pateikiama ne FOB vertė, o CIF vertė Europos Sąjungos pasienyje (muitinių informacijoje) arba CIF vertė šalies pasienyje (Intrastat informacijoje). Kadangi FOB vertės vartojamos tik labiausiai apibendrintame lygyje, o CIF vertės — produktų grupių lygyje, CIF arba FOB perskaičiavimų reikia tik labiausiai agreguotame lygyje;
- e) apytiksliai įvertinant prekių importą ir eksportą pagal tyrimų duomenis arba įvairių rūšių specializuotą informaciją, kur dažniausiai remiamasi tik bendrosiomis pardavimų sumomis pagal produktus, todėl skaičiavimų pagrindas yra ne FOB vertė, o pirkėjų kainos.

PASLAUGŲ IMPORTAS IR EKSPORTAS (P.62 IR P.72)

3.140. *Apibrėžimas:* Paslaugų eksportą sudaro visos rezidentų nerezidentams suteiktos paslaugos.

3.141. *Apibrėžimas:* Paslaugų importą sudaro visos nerezidentų rezidentams suteiktos paslaugos.

3.142. Paslaugų eksportui priskiriami šie ribiniai atvejai:

- a) eksportuotų prekių gabenimas eksportuojančios šalies transportu importuojančios šalies teritorijoje, perėjus sieną (2 ir 3 atvejais 3.4 lentelėje);
- b) importuotų prekių gabenimas rezidentiniu transportu:
  - 1) iki eksportuojančios šalies pasienio, kai prekės vertinamos FOB, norint atskaičiuoti į FOB vertę įskaičiuotą transportavimo vertę (3 atvejais 3.5 lentelėje);
  - 2) iki importuojančios šalies pasienio, kai prekės vertinamos CIF, norint atskaičiuoti į CIF vertę įskaičiuotą transportavimo vertę (3 ir 2 CIF 3.5 lentelėje);
- c) nerezidentų pavedimu rezidentų vykdomi prekių gabenimai, nesusiję su tų prekių eksportu arba importu (pvz., prekių, neišvežamų iš šalies kaip eksportas, gabenimas, arba prekių gabenimas ne šalies teritorijoje);
- d) tarptautiniai keleivių pervežimai ir keleivių pervežimai šalies viduje, nerezidentų pavedimu vykdomi rezidentiniu transportu;
- e) neesminis perdirbimas ir smulkus remontas, atliekamas nerezidentų pavedimu;
- f) statybos paslaugos užsienyje, kai vietinė statybos administracija neturi kvazikorporacijos statuso. Statybos projektas turi trukti ne ilgiau kaip vienerius metus, o jo produkcija neturi būti laikoma bendroju pagrindinio kapitalo formavimu (žr. 2.09 punktą, o ypač to punkto 4 išnašą);
- g) įrangos montavimas užsienyje, kai projektas yra terminuotas;
- h) finansinės paslaugos, vertinant pagal atskirai mokamus komisinius ir mokesčius;
- i) draudimo paslaugos, vertinant pagal aptarnavimo mokesčių sumą;
- j) turistų ir darbo reikalais keliaujančių verslininkų nerezidentų išlaidos (pagal susitarimą laikomos paslaugomis; tačiau simetriškose sąnaudų produkcijos lentelėse, nagrinėjant išteklius ir panaudojimą, gali prireikti išlaidas grupuoti pagal produktus pasaulio mastu);
- k) nerezidentų išlaidos rezidentų teikiamoms sveikatos priežiūros ir švietimo paslaugoms; čia priskiriamos ir šalies teritorijoje, ir užsienyje teikiamos paslaugos;
- l) nerezidentų savininkų, naudojančių nuosavus poilsio namus, paslaugos (žr. 3.64 punktą);
- m) autorių honorarai ir mokesčiai už licencijas, gaunami už leidimą teisėtai naudotis nematerialiuoju nesukurtu nefinansiniu turtu ir turtingomis teisėmis, pvz., patentais, autorių teisėmis, prekių ženklais, gamybos technologijomis, franšizėmis ir t. t., bei su sukurtų originalų arba prototipų, pvz., rankraščių arba paveikslų, vartojimu pagal licencines sutartis.

3.143. Dauguma paslaugų importo ribinių atvejų yra panašūs į eksporto, tik paslaugų judėjimo kryptis yra priešinga. Todėl paslaugų importui paaiškinti tereikia keleto specifinių pastabų.

3.144. Transporto paslaugų importui priskiriami šie ribiniai atvejai:

- a) eksportuojamų prekių gabenimas iki eksportuojančios šalies pasienio, kai gabenama nerezidentiniu transportu, norint atskaičiuoti į eksportuojamų prekių FOB vertę įskaičiuotą transportavimo vertę (4 atvejais 3.4 lentelėje);
- b) importuotų prekių gabenimas nerezidentiniu transportu:
  - 1) nuo eksportuojančios šalies pasienio, kaip atskira transporto paslauga, kai importuojamos prekės vertinamos FOB (4 ir 5 atvejais 3.5 lentelėje);
  - 2) nuo importuojančios šalies pasienio, kaip atskira transporto paslauga, kai importuojamos prekės vertinamos CIF (šiuo atveju gabenimo nuo vienos šalies iki kitos šalies sienos išlaidos jau įskaičiuotos į prekės CIF vertę (4 atvejais 3.5 lentelėje));
- c) rezidentų pavedimu nerezidentų vykdomi prekių gabenimai, nesusiję su tų prekių eksportu arba importu (pvz., prekių gabenimas tranzitu arba gabenimas ne šalies teritorijoje);
- d) tarptautiniai keleivių pervežimai ir keleivių pervežimai pačioje šalyje, rezidentų pavedimu vykdomi nerezidentiniu transportu.

Transporto paslaugų importu nelaikomas eksportuojamų prekių gabenimas už eksportuojančios šalies sienos, kai gabenama nerezidentiniu transportu (5 ir 6 atvejais 3.4 lentelėje). Prekių eksportas vertinamas FOB, todėl visos tokios transportavimo paslaugos turi būti laikomos sandoriais tarp nerezidentų — transporto įmonės nerezidentės ir importuotojo nerezidento. Ši taisyklė taikoma net tada, kai už šias transportavimo paslaugas pagal eksporto CIF sutartis sumoka eksportuotojas.

3.145. Rezidentų tiesioginių pirkimų užsienyje formos importas — tai visos prekės ir paslaugos, įsigytos rezidentų, keliaujančių užsienyje darbo arba asmeniniais reikalais. Skiriamos dvi skirtingai traktuojamos tokių išlaidų rūšys:

- a) keliaujančiųjų darbo reikalais išlaidos laikomos tarpiniu vartojimu;
- b) kitų į asmenines keliones išvykusių keliautojų išlaidos laikomos namų ūkių galutinio vartojimo išlaidomis.

3.146. Paslaugų importas ir eksportas įrašomas, kai paslaugos suteikiamos, o tai dažniausia sutampa ir su tų paslaugų sukūrimo laiku. Paslaugų importas vertinamas pirkėjų kainomis, o paslaugų eksportas — bazinėmis kainomis.

3.4 lentelė — Eksportuojamų prekių vežimo traktuotė

Lentelės paaiškinimas: pirmojoje lentelės dalyje nurodyti šeši eksportuojamų prekių vežimo variantai, priklausomai nuo to, ar vežėjas yra rezidentas, ar nerezidentas, ir nuo vežimo maršruto — iš tam tikros eksportuojančios šalies vietos iki tos šalies sienos, nuo šalies sienos iki importuojančios šalies sienos, ar nuo importuojančios šalies sienos iki tam tikros importuojančios šalies vietos. Antrojoje lentelės dalyje pažymėta, kaip reikėtų apskaičiuoti eksportą kiekvienu iš šių šešių atvejų: kaip prekių eksportą, paslaugų eksportą, prekių importą ar paslaugų importą.

Vidaus teritorija	Teritorija tarp šalių	Importuojančios šalies teritorija
1. vežėjas rezidentas ⇒	2. vežėjas rezidentas ⇒	3. vežėjas rezidentas ⇒
4. vežėjas nerezidentas ⇒	5. vežėjas nerezidentas ⇒	6. vežėjas nerezidentas ⇒

	Prekių eksportas (FOB)	Paslaugų eksportas	Prekių importas (CIF arba FOB)	Paslaugų importas
1	X	—	—	—
2	—	X	—	—
3	—	X	—	—
4	X	—	—	X
5	—	—	—	—
6	—	—	—	—

3.5 lentelė — Importuojamų prekių vežimo traktuotė

Lentelės paaiškinimas: pirmojoje lentelės dalyje nurodyti šeši importuojamų prekių vežimo variantai, priklausomai nuo to, ar vežėjas yra rezidentas, ar nerezidentas, ir nuo vežimo maršruto — iš tam tikros eksportuojančios šalies vietos iki tos šalies sienos, nuo šalies sienos iki importuojančios šalies sienos, ar nuo importuojančios šalies sienos iki tam tikros importuojančios šalies vietos. Antrojoje lentelės dalyje pažymėta, kaip reikėtų apskaityti importą kiekvienu iš šių šešių atvejų: kaip prekių importą, paslaugų importą, prekių eksportą ar paslaugų eksportą. Karštas (2 ir 5 atvejų) apskaitos būdas priklauso nuo importuojamų prekių įvertinimo metodo.

Vidaus teritorija	Teritorija tarp šalių	Importuojančios šalies teritorija
1. vežėjas rezidentas ⇐	2. vežėjas rezidentas ⇐	3. vežėjas rezidentas ⇐
4. vežėjas nerezidentas ⇐	5. vežėjas nerezidentas ⇐	6. vežėjas nerezidentas ⇐

	Importuojamų prekių įvertinimas	Prekių importas	Paslaugų importas	Prekių eksportas (FOB)	Paslaugų eksportas
1	CIF arba FOB	—	—	—	—
2	FOB	—	—	—	—
	CIF	X	—	—	X
3	CIF arba FOB	X	—	—	X
4	CIF arba FOB	—	X	—	—
5	FOB	—	X	—	—
	CIF	X	—	—	—
6	CIF arba FOB	X	—	—	—

Pastaba: Norint pereiti nuo importuojamų prekių vertinimo CIF prie FOB verčių, reikia atlikti tokius veiksmus:

- CIF arba FOB perskaičiavimą, pvz., 2 CIF perskaičiuoti į 2 FOB (bendras importas ir eksportas mažėja);
- CIF arba FOB pergrupavimą, pvz., iš 5 CIF į 5 FOB (bendras importas ir eksportas nesikeičia).

ESAMŲ PREKIŲ SANDORIAI

3.147. *Apibrėžimas:* Esamos prekės — tai jau vartotojų vartotos prekės (išskyrus atsargas).

3.148. Esamoms prekėms priskiriami:

- esami pastatai ir kitos pagrindinio kapitalo prekės, kurias gamybos vienetai parduoda kitiems vienetais;

- 1) toliau naudotis, jų nepakeitus;
  - 2) nugriauti arba išardyti, medžiagas panaudojant kaip žaliavas (pvz., metalo laužas) naujoms prekėms (pvz., plienui) gaminti;
- b) vertybės, kurias vienas vienetas parduoda kitam;
- c) esamos ilgalaikio vartojimo prekės, kurias namų ūkiai arba karinė valdžia parduoda kitiems vienetams:
- 1) toliau naudotis, jų nepakeitus;
  - 2) išardyti ir taip gauti įvairias antrines žaliavas;
- d) esamos neilgalaikės prekės (pvz., makulatūra, skudurai, seni drabužiai, tušti buteliai), parduodamos bet kurio vieneto, skirtos naudoti toliau arba paversti žaliavomis naujoms prekėms gaminti.

3.149. Esamų prekių perdavimas apskaitomas kaip pardavėjo neigiamos išlaidos (įsigijimas) ir kaip pirkėjų teigiamos išlaidos (įsigijimas).

3.150. Dėl tokios traktuotės:

- a) jeigu esančio ilgalaikio turto arba vertybės pardavimo sandoris vyksta tarp dviejų gamintojų rezidentų, jų visas pagrindinio kapitalo didinimas ir mažinimas, išskyrus nuosavybės teisės perdavimo išlaidas, susibalansuoja ir visam šalies ūkiui neturi jokios įtakos;
- b) jeigu esantis nekilnojamas ilgalaikis turtas (pvz., pastatas) parduodamas nerezidentui, pagal susitarimą laikoma, kad jis nusipirko finansinį turtą, t. y. sąlyginio vieneto rezidento nuosavybės vertybinius popierius. Taigi laikoma, kad sąlyginis vienetas rezidentas perka tą ilgalaikį turtą, ir to turto pirkimas bei pardavimas vyksta tarp rezidentų;
- c) jeigu eksportuojamas esantis kilnojamas ilgalaikis turtas, pvz., laivas arba lėktuvas, pardavėjo neigiamas bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas ūkio mastu niekur nebalansuojamas teikiamo bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo įrašu;
- d) kai kurios ilgalaikės prekės, pvz., transporto priemonės, gali būti priskiriamos ilgalaikiam turtui arba ilgalaikėms vartojimo prekėms pagal tai, kas yra jų savininkas ir kokiam tikslui prekės vartojamos. Taigi, jei tokios prekės nuosavybės teisę įmonė perduoda namų ūkiui, kuriam ji reikalinga galutiniam vartojimui, įmonės sąskaitose įrašomas neigiamas bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas, o namų ūkio — teigiamos vartojimo išlaidos. Rečiau pasitaikančiu atveju, kai namų ūkis tokios prekės nuosavybės teisę perduoda įmonei, registruojamas namų ūkio neigiamas galutinis vartojimas ir įmonės teigiamas bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas;
- e) esančių vertybių sandoriai apskaitomi kaip pirkėjo vertybės įsigijimas (teigiamas bendrasis kapitalo formavimas) ir kaip pardavėjo vertybės netekimas. (neigiamas bendrasis kapitalo formavimas). Jei sandoris vyksta su kitomis šalimis, registruojamas prekės importas arba eksportas (žr. 3.135 punktą). Jei vertybę parduoda namų ūkis, tai nelaikoma neigiamomis galutinio vartojimo išlaidomis;
- f) kai valdžios sektorius užsienyje parduoda esančias ilgalaikes karines prekes, tai apskaitoma kaip prekių eksportas ir kaip neigiamas vertybės sektoriaus tarpinis (ir galutinis) vartojimas.

3.151. Buvusio savininko patirtos pardavimo išlaidos (nuosavybės teisės perdavimo išlaidos) apskaitomos kaip holdingo sumažėjimas. Panašus įrašas daromas ir jo pradinių įsigijimo išlaidų likučiui, neamortizuotam kaip pagrindinio kapitalo suvartojimas.

3.152. Esančių prekių sandoriai įrašomi, kai perduodama prekės nuosavybės teisė. Joms įvertinti taikomi atitinkamos rūšies produktų sandoriui tinkantys vertinimo metodai.

4 SKYRIUS

PASKIRSTYMO SANDORIAI

4.01. *Apibrėžimas:* Paskirstymo sandorius sudaro sandoriai, kuriais gamybos metu sukurta pridėtinė vertė yra paskirstoma darbuotojams, kapitalui formuoti ir valdžios sektoriui, ir sandoriai, kuriais yra perskirstomos pajamos bei turtas.

Šioje sistemoje išskiriami einamieji ir kapitalo pervedimai. Kapitalo pervedimų tikslas yra perskirstyti sutaupytas lėšas arba turtą, bet ne pajamas.

KOMPENSACIJA DARBUOTOJAMS (D.1)

4.02. *Apibrėžimas:* Kompensacija darbuotojams (D.1) yra apibrėžiama kaip visas atlyginimas pinigais arba natūra, kurią darbdavys moka darbuotojui už jo darbą, atliktą per ataskaitinį laikotarpį.

Kompensacija darbuotojams yra skirstoma į:

- a) darbo užmokestį (D.11):
  - darbo užmokestį pinigais,
  - darbo užmokestį natūra;
- b) darbdavių socialines įmokas (D.12):
  - faktines darbdavių socialines įmokas (D.121);
  - priskirtąsias darbdavių socialines įmokas (D.122).

DARBO UŽMOKESTIS (D.11)

Darbo užmokestis pinigais

4.03. Darbo užmokestis pinigais apima visų darbuotojo mokamų socialinių įmokų, pajamų mokesčių ir kt., vertę, net jei ir darbdavys faktiškai juos išskaito ir pats darbuotojų vardu moka socialinėms draudimo sistemoms, mokesčių institucijoms ir t. t.:

Darbo užmokestis pinigais apima tokias atlyginimų rūšis:

- a) reguliariai mokamas bazinis darbo užmokestis;
- b) padidintas darbo užmokesčio normas už viršvalandžius, darbą nakties metu, darbą savaitgaliais, darbą nemaloniomis arba kenksmingomis sąlygomis;
- c) pragyvenimo išlaidų pašalpa, vietinės valdžios mokamas pašalpas ir ekspatriacijos pašalpos;
- d) premijos, priklausiančios nuo produktyvumo arba pelno, Kalėdų ir Naujųjų metų premijas, išskyrus darbuotojų socialines išmokas (žr. 4.07 c punktą), „tryliktąjį — keturioliktąjį atlyginimą“ (papildoma metinė alga);
- e) pašalpos už keliones į ir iš darbo, išskyrus pašalpas arba atlyginimą darbuotojams už keliones, važiavimo į kitoje vietoje esančią darbo vietą, perkėlimo į kitą darbo vietą arba pramogų išlaidas, kurias darbuotojai patiria atlikdami savo pareigas (žr. 4.07 a punktą);
- f) atlyginimas už valstybines šventes ir metines atostogas;
- g) komisinius, arbatpinigius, priežiūros pašalpas ir direktorių mokamus atlyginimus darbuotojams;
- h) *ad hoc* premijas arba kitus specialius mokėjimus, susijusius su bendra įmonės veikla ir mokamus pagal skatinimo sistemą;
- i) darbdavių mokėjimus darbuotojams pagal taupymo programas;
- j) specialius mokėjimus įmonę paliekantiems darbuotojams, jei tokie mokėjimai nėra susiję su kolektyvine darbo sutartimi;
- k) būsto pašalpas, kurias darbdaviai darbuotojams moka pinigais.

Darbo užmokestis natūra

4.04. *Apibrėžimas:* Darbo užmokestį natūra sudaro nemokamai arba sumažintomis kainomis darbdavių teikiamos prekės ir paslaugos arba kitos lengvatos darbuotojams, kurias darbuotojai gali naudoti savo laiku ir savo pačių nuožiūra savo pačių arba savo namų ūkių

narių reikmėms ir norams tenkinti. Šios prekės ir paslaugos arba kitos lengvatos nėra reikalingos darbdavio gamybos procese. Toks darbo užmokestis natūra darbuotojams yra papildomos pajamos: jei jie būtų pirkę šias prekes ar paslaugas patys, jie būtų turėję mokėti rinkos kainą.

4.05. Dažniausiai tai yra:

- a) maistas ir gėrimai, įskaitant ir suvartotus komandiruočių metu (kadangi juos bet kuriuo atveju būtų reikėję suvartoti), išskyrus specialų maistą arba gėrimus, kurių reikia dėl ypatingų darbo sąlygų. Sumažintos kainos nemokamos arba dotuojamos valgyklose arba suteiktos pagal pietų taloną turi būti įskaitomos į darbo užmokestį natūra;
- b) savo reikmėms teikiamos ir perkamos namų ūkio arba apgyvendinimo paslaugos, kuriomis gali naudotis visi darbuotojo namų ūkio nariai;
- c) uniformos arba kiti specialūs drabužiai, kuriuos darbuotojai dažnai dėvi ne savo darbo vietoje, taip pat ir darbe;
- d) transporto priemonių paslaugos arba kitos ilgalaikio vartojimo prekės, suteiktos darbuotojams naudotis asmeniškai;
- e) darbdavio savo reikmėms vykdomo gamybos proceso metu pagaminta produkcija, tokia kaip prekės arba paslaugos, pavyzdžiui, nemokamos geležinkelių ir oro linijų darbuotojų kelionės, nemokamos anglys angliakasiams arba nemokami maisto produktai žemės ūkio darbuotojams;
- f) sporto, poilsio arba atostogų sąlygų sudarymas darbuotojams ir jų namų ūkiams;
- g) atvežimas į darbą ir parvežimas iš jo, išskyrus darbdavio laiku organizuojamą atvežimą ir parvežimą, automobilių stovėjimo vieta;
- h) vaikų lopšeliai darbuotojų vaikams;
- i) darbdavių mokėjimai įmonės tarybai ar panašioms organams;
- j) darbuotojams išdalijamos premijinės akcijos;
- k) atlyginimas natūra taip pat gali apimti palūkanų vertę, kurios darbdaviai netenka teikdami paskolas darbuotojams sumažinta arba nuline palūkanų norma. Šią vertę galima įvertinti kaip sumą, kurią darbuotojas turėtų mokėti, jei būtų imamos palūkanos, lygios hipotekinės paskolos (perkant namus) arba vartojimo paskolos (perkant kitas prekes ir paslaugas) vidutinei palūkanų normai atėmus faktiškai sumokėtų palūkanų sumą. Priskirtasis darbuotojo mokestis pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje yra nukreipiamas atgal darbdaviui.

4.06. Prekės ir paslaugos arba kita nauda yra įvertinama bazinėmis kainomis, jei jas pagamina darbdavys, o jei darbdavys jas perka — pirkėjų kainomis (t. y. darbdavio faktiškai sumokėta kaina).

Jei minimos prekės ir paslaugos arba kita nauda yra suteikiamos nemokamai, darbo užmokesčio natūra vertė yra apskaičiuojama pagal jų bazines kainas (arba pirkėjo kainas, jei darbdavys jas perka).

Jei jos yra suteikiamos sumažintomis kainomis, vertė skaičiuojama kaip anksčiau pateikto apskaičiavimo rezultato ir darbuotojo sumokėtos sumos skirtumas.

4.07. Į darbo užmokestį neįeina:

- a) darbdavių išlaidos, kurias jie daro savo pačių bei darbuotojų naudai, nes tai yra būtina darbdavio gamybos procesui:
  - 1) pašalpos arba kompensacijos darbuotojams už kelionės, važiavimo į kitoje vietoje esančią darbo vietą, perkėlimo į kitą vietą arba pramogų išlaidas, kurias darbuotojai patiria atlikdami savo pareigas;
  - 2) išlaidos, susijusios su patogumo sąlygų sudarymu darbo vietoje, sveikatos patikrinimais, būtinais atlikti dėl darbo pobūdžio, darbo drabužių, dėvimų tiktai arba daugiausia darbe, tiekimu;

- 3) tokios apgyvendinimo paslaugos darbo vietoje, kuriomis negali naudotis darbuotojo namų ūkio nariai — nameliai, bendrabučiai, barakai ir t. t.;
- 4) specialus maistas arba gėrimai, kurių reikia dirbant ypatingomis darbo sąlygomis;
- 5) darbuotojams mokamos pašalpos už įrankių, įrangos arba specialių drabužių pirkimą, kurių reikia tikrai arba visų pirma jų darbui, arba ta dalis jų algų ir atlyginimų, kurią pagal darbo sutartis darbuotojai turi išleisti tokiems pirkimams.

Tokios išlaidos prekėms ir paslaugoms, kurias darbdaviai yra įpareigoti skirti savo darbuotojams, kad šie galėtų atlikti savo darbą, yra laikomos tarpiniu darbdavių vartojimu;

- b) darbo užmokesčio suma, kurią darbdaviai laikinai moka savo darbuotojams ligos, motinystės, gamybinės traumos, invalidumo, atleidimo iš darbo ir kitais atvejais. Tokie mokėjimai yra laikomi socialinėmis išmokomis darbuotojams ne iš fondų (D.623), tokią pačią sumą parodant prie priskirtųjų darbdavių socialinių įmokų (D.122).
- c) kitos socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų, teikiamos vaikų, sutuoktinių, šeimos, mokymosi arba kitų pašalpų forma išlaikytiniams asmenims, taip pat nemokamų sveikatos paslaugų (išskyrus tas, kurios yra būtinos pagal darbo pobūdį) forma.
- d) visi mokesčiai, kuriuos darbdavys moka pagal algalapį, pavyzdžiui, darbo užmokesčio fondo mokestis. Tokie mokesčiai yra laikomi kitais gamybos mokesčiais.

DARBDAVIŲ SOCIALINĖS ĮMOKOS (D.12)

- 4.08. Sumą, lygią socialinių įmokų, kurias sumoka darbdaviai tam, kad garantuotų savo darbuotojams teisę į socialines išmokas, vertei, reikia įrašyti prie kompensacijos darbuotojams. Darbdavių socialinės įmokos gali būti faktinės arba priskirtosios.

Faktinės darbdavių socialinės įmokos (D. 121)

- 4.09. *Apibrėžimas:* Faktinės darbdavių socialines įmokos (D. 121) sudaro darbdavių draudikams (socialinės apsaugos fondams ir privačiai finansuojamoms socialinio draudimo sistemoms) mokamos sumos savo darbuotojų naudai. Šie mokėjimai padengia įstatymu numatytas, įprastines, sutartines ir savanoriškas draudimo nuo socialinės rizikos ir reikmių įmokas (žr. 4.92 a punktą).

Nors šias įmokas darbdaviai tiesiogiai moka draudikams, jos yra laikomos sudedamąja kompensacijos darbuotojams dalimi, kurią, laikoma, jie patys moka draudikams.

Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos (D.122)

- 4.10. *Apibrėžimas:* Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos (D.122) atitinka socialines išmokas darbuotojams ne iš fondų (atėmus galimas darbuotojų socialines įmokas), kurias darbdaviai tiesiogiai moka savo darbuotojams arba buvusiems darbuotojams ir kitiems tokią teisę turintiems asmenims ⁽¹⁾, be draudimo įmonės arba savarankiško pensijų fondo tarpininkavimo, ir nesukuriant šiam tikslui specialaus fondo arba atskirų atidėjimų.

Tai, kad tam tikras socialines išmokas tiesiogiai moka darbdaviai, ir jos nėra mokamos per socialinės apsaugos fondus arba kitus draudikus, jokių būdu nepažeidžia šių socialinės gerovės išmokų statuso. Tačiau, kadangi išlaidos šioms išmokoms sudaro dalį darbdavių išlaidų darbuotojams, šios išlaidos turėtų būti įskaitomos į kompensaciją darbuotojams.

- 4.11. Sektorių sąskaitose pirmą kartą išlaidos tiesioginėms socialinėms išmokoms parodomos pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo dalyje kaip kompensacijos darbuotojams dalis, o antrą kartą kaip socialinės išmokos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje. Norint subalansuoti šią sąskaitą, daroma prielaida, kad darbuotojų namų ūkiai grąžina darbdavių sektoriams priskirtąsias socialines įmokas,

⁽¹⁾ Į priskirtąsias darbdavių socialinio draudimo įmokas įeina suma, kuri savo verte yra lygi darbo užmokesčiui, kuriuos darbdaviai laikinai moka savo darbuotojams ligos, motinystės, gamybinės traumos, invalidumo, atleidimo iš darbo ir kitais atvejais, jei tokią sumą galima išskirti.

iš kurių kartu su galimomis darbuotojų socialinėmis įmokomis yra finansuojamos tų pačių darbdavių jiems teikiamos socialinės gerovės išmokos. Ši sąlyginė grandinė yra panaši į faktinių darbdavių socialinių įmokų grandinę: pajamos pereina per namų ūkių sąskaitas ir laikoma, kad iš jų sumokamos draudikams.

Įvertinant priskirtąsias darbdavių socialines įmokas, kurių suma nebūtinai sutampa su tiesioginių socialinių išmokų suma, turėtų būti daroma nuoroda į D.612 poziciją.

4.12. Kompensacijos darbuotojams įrašymo laikas:

- a) Darbo užmokestis (D.11) yra įrašomas tuo laikotarpiu, per kurį yra atliktas darbas. Tačiau *ad hoc* premijos arba kiti specialūs mokėjimai, 13-tojo mėnesio atlyginimas ir kt., yra įrašomi tada, kai juos reikia išmokėti;
- b) faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.121) yra įrašomos tuo laikotarpiu, per kurį yra atliktas darbas;
- c) priskirtosios darbdavių socialinės įmokos (D.122):
  - 1) atitinkančios privalomąsias tiesiogines socialines išmokas, įrašomos tuo laikotarpiu, per kurį yra atliktas darbas;
  - 2) atitinkančios savanoriškas tiesiogines socialines išmokas, įrašomos tuomet, kai jos yra išmokamos.

4.13. Kompensaciją darbuotojams gali sudaryti:

- a) darbdavių rezidentų mokama kompensacija darbuotojams rezidentams;
- b) darbdavių nerezidentų mokama kompensacija darbuotojams rezidentams;
- c) darbdavių rezidentų mokama kompensacija darbuotojams nerezidentams.

Šiuose punktuose pateiktos kompensacijos darbuotojams įrašomos į ESS taip:

- 1) kompensacija darbuotojams rezidentams ir nerezidentams, kurią moka darbdaviai rezidentai, apima a ir c punktus ir parodoma sektorių ir ekonominės veiklos rūšių, kuriems tie darbdaviai priklauso, pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo pusėje;
- 2) kompensacija darbuotojams rezidentams, kurią moka rezidentai ir nerezidentai darbdaviai, apima (a) ir (c) punktus ir parodoma namų ūkių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių pusėje;
- 3) b punktas: kompensacija darbuotojams rezidentams, kurią moka darbdaviai nerezidentai, yra parodoma pirminių pajamų ir einamųjų perveidimų užsienio sąskaitos panaudojimo pusėje;
- 4) c punktas: kompensacija darbuotojams nerezidentams, kurią moka darbdaviai rezidentai, parodoma pirminių pajamų ir einamųjų perveidimų užsienio sąskaitos išteklių pusėje.

GAMYBOS IR IMPORTO MOKESČIAI (D.2)

4.14. *Apibrėžimas:* Gamybos ir importo mokesčius (D.2) sudaro privalomi neatlygintini mokėjimai pinigais arba natūra, kuriais valdžios sektorius arba Europos Sąjungos institucijos apmokestina gamybą, prekių ir paslaugų importą, darbuotojų darbą, žemės, pastatų arba kito gamyboje naudojamo turto nuosavybę arba naudojimą. Šie mokesčiai yra mokami nepriklausomai nuo to, ar gaunamas pelnas.

4.15. Gamybos ir importo mokesčiai yra skirstomi į:

- a) produktų mokesčius (D.21):
  - 1) pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM) (D.211);
  - 2) importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM (D.212);
    - importo muitai (D.2121),
    - importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo muitus (D.2122);

- 3) produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214);
- b) kitus gamybos mokesčius (D.29).

PRODUKTŲ MOKESČIAI (D.21)

- 4.16. *Apibrėžimas:* Produktų mokesčiai (D.21) yra mokesčiai, mokami nuo tam tikro pagaminto arba realizuojamo prekės arba paslaugos vieneto. Mokestis gali būti konkreti pinigų suma už prekės arba paslaugos kiekio vienetą arba jis gali būti apskaičiuotas *ad valorem* kaip tam tikras pagamintų arba realizuojamų prekių ir paslaugų vieneto arba vertės kainos procentas. Paprastai faktiškai produktui nustatyti mokesčiai, nepriklausomai tuo to, koks institucinis vienetas šį mokestį moka, priskiriami produktų mokesčiams, jei jie nėra konkrečiai įtraukti į kitą poziciją.

Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM) (D.211)

- 4.17. *Apibrėžimas:* Pridėtinės vertės pobūdžio mokestis (PVM) yra prekių arba paslaugų mokestis, kurį įmonės surenka atskiromis pakopomis ir kuris galiausiai visas yra paaimamas iš galutinių pirkėjų.

Šiai pridėtinės vertės pobūdžio mokesčių pozicijai (D.211) priskiriamas pridėtinės vertės mokestis, kurį renka valdžios sektorius ir kuris yra taikomas vietiniams bei importuotiems produktams, taip pat, jei reikia, kiti išskaitytiniai mokesčiai, taikomi pagal panašias kaip ir PVM taisykles, paprastumo dėlei toliau vadinami „PVM“.

Gamintojai turi mokėti tiksliai skirtumą tarp PVM nuo pardavimų ir PVM nuo pirkimų savo pačių tarpiniam vartojimui arba pagrindinio kapitalo formavimui.

PVM yra apskaitomas grynąja verte tuo požiūriu, kad:

- a) prekių ir paslaugų produkcija bei importas yra vertinami neišskaitant į sąskaitą įtraukto PVM;
- b) prekių ir paslaugų pirkimai yra apskaitomi išskaitant neišskaitytiną PVM. PVM yra apskaitomas ne kaip pardavėjų, o kaip pirkėjų mokestis, ir tik tų pirkėjų, kurie negali jo išskaityti. Todėl didesnė PVM dalis apskaitoma sistemoje kaip galutinių vartotojų mokestis, daugiausia — namų ūkio vartojimo mokestis. Tačiau dalį PVM gali sumokėti įmonės, daugiausia tos, kurios yra atleistos nuo PVM.

Kalbant apie visą ekonomiką, PVM yra lygus viso į sąskaitas įtraukto PVM ir viso išskaitytino PVM skirtumui.

Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM (D.212)

- 4.18. *Apibrėžimas:* Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM, (D.212) apima privalomuosius mokėjimus, išskyrus PVM, kuriais valdžios sektorius arba Europos Sąjungos institucijos apmokestina importuojamas prekes tam, kad jos būtų išleistos į laisvą apyvartą ekonominėje teritorijoje, ir vienetų nerezidentų teikiamas paslaugas vienetams rezidentams.

Šie mokėjimai apima:

- a) importo muitus (D.2121): jie susideda iš muitų arba kitų importo mokesčių, mokamų už tam tikros rūšies prekes pagal muitų tarifo aprašus, kai tos prekės yra įvežamos naudoti į naudojimo šalies ekonominę teritoriją;
- b) importo mokesčius, išskyrus PVM ir importo muitus (D.2122).

Ši pozicija apima:

- 1) importuojamų žemės ūkio produktų mokesčiai;
- 2) pinigines kompensacines sumas, taikomas importui;
- 3) akcizo mokesčius ir specialius mokesčius tam tikriems importuotiems produktams, su sąlyga, kad tokius akcizus ir mokesčius už panašius vietinės kilmės produktus moka patys gamintojai;
- 4) bendruosius pardavimo mokesčius už prekių ir paslaugų importą;

- 5) mokesčius už specifines paslaugas, kurias įmonės nerezidentės ekonominėje teritorijoje teikia vienetams rezidentams;
- 6) tam tikros prekės arba paslaugos importo monopolį turinčios valstybinės įmonės pelną, kuris yra pervedamas valstybei.

Grynieji importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM, yra apskaičiuojami iš importo mokesčių ir muitų, išskyrus PVM, (D.212) atėmus subsidijas importui (D.311).

Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214)

- 4.19. *Apibrėžimas:* Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius, (D.214) apima prekių ir paslaugų mokesčius, mokamus pagaminus, eksportavus, pardavus, perdavus, išnuomojus arba pristačius šias prekes ar paslaugas, arba naudojant jas savo reikmėms tenkinti ar nuosavajam kapitalui formuoti.
- 4.20. Į šią poziciją įeina:
- a) akcizo mokesčiai ir vartojimo mokesčiai (išskyrus tuos, kurie įeina į importo mokesčius ir muitus);
  - b) žyminiai mokesčiai už tam tikrų produktų, pavyzdžiui alkoholinių gėrimų arba tabako, pardavimą ir už teisinius dokumentus arba čekius;
  - c) finansinių ir kapitalo sandorių mokesčiai, mokami už nefinansinio ir finansinio turto, įskaitant užsienio valiutą, pirkimą arba pardavimą. Toks mokesstinis įsipareigojimas atsiranda tada, kai keičiasi žemės arba kito turto nuosavybė, išskyrus nuosavybės pakeitimą perdavus kapitalą (daugiausia paveldėjimai ir dovanojimai). Tokie mokesčiai yra laikomi tarpininkų paslaugų mokesčiais;
  - d) automobilių registravimo mokesčiai;
  - e) pramogų mokesčiai;
  - f) loterijų, lošimų ir lažybų mokesčiai, išskyrus mokesčius už išloštą sumą;
  - g) draudimo įmokų mokesčiai;
  - h) kiti mokesčiai už tam tikras paslaugas: viešbučių arba butų nuomą, namų ūkio paslaugas, restoranų, transporto, ryšių, reklamos paslaugas;
  - i) bendrieji prekybos arba apyvartos mokesčiai (išskyrus PVM tipo mokesčius): jie apima gamintojų didmeninių ir mokesčius, pirkimo mokesčius, apyvartos mokesčius;
  - j) valstybei pervedamas finansinių monopolijų pelnas, išskyrus kai kurių prekių arba paslaugų importo monopolį turinčių įmonių pelną (įtraukta į D.2122). Finansinės monopolijos yra valstybinės įmonės, kurioms suteikta monopolinė teisė gaminti arba platinti tam tikros rūšies prekę arba paslaugą, kad jos gautų pajamas, bet ne tam, kad prisidėtų prie ekonominės arba socialinės politikos įgyvendinimo. Jei valstybinei įmonei monopolinė teisė yra suteikta vadovaujantis sąmoninga ekonomine arba socialine politika dėl specifinio prekės, paslaugos arba gamybos technologijos pobūdžio — pavyzdžiui, komunalinių paslaugų, pašto tarnybų ir ryšių, geležinkelių ir t. t. — tokia įmonė neturėtų būti laikoma finansine monopolija. Paprastai finansinės monopolijos gamina tas prekes arba teikia paslaugas, kurioms kitose šalyse gali būti uždedami dideli mokesčiai; jos apsiriboja tam tikrų vartojimo prekių (alkoholinių gėrimų, tabako, degtukų ir kt.) arba degalų gamyba;
  - k) eksporto muitai ir piniginės kompensacinės sumos, taikomos eksportui.
- 4.21. Grynieji produktų mokesčiai apskaičiuojami iš produktų mokesčių (D.21) atėmus subsidijas produktams (D.31).

KITI GAMYBOS MOKESČIAI (D.29)

- 4.22. *Apibrėžimas:* Kitus gamybos mokesčius (D.29) sudaro visi mokesčiai, kuriuos moka gamyba užsiimančios įmonės, nepriklausomai nuo pagamintų arba parduotų prekių ir suteiktų paslaugų kiekio arba vertės.

Jie gali būti mokami už žemę, ilgalaikį turtą arba gamybos procese dirbančius darbuotojus, arba už tam tikrą veiklą ar sandorius.

4.23. Kiti gamybos mokesčiai (D.29) visų pirma apima:

- a) žemės, pastatų arba kitų statinių, kuriuos įmonė naudoja, nuosavybės arba naudojimo mokesčius (gyvenamųjų patalpų savininkus);
- b) ilgalaikio turto (transporto priemonių, įrengimų, įrangos) naudojimo gamyboje mokesčius, nepriklausomai nuo to, ar toks turtas yra nuosavas, ar nuomojamas;
- c) viso algalapio mokesčius ir darbo užmokesčio fondo mokesčius;
- d) tarptautinių sandorių (užsienio kelionių, piniginių perlaidų iš užsienio arba panašių sandorių su nerezidentais), susijusių su gamyba, mokesčius;
- e) įmonių mokamus mokesčius tam, kad jos gautų verslo ir profesines licencijas, jei šios licencijos yra išduodamos automatiškai, sumokėjus reikiamą sumą. Tačiau, jei valdžios sektorius tikrina verslo patalpų tinkamumą ir saugą, naudojamos įrangos patikimumą arba saugą, dirbančio personalo profesinę kompetenciją, pagaminamų prekių arba paslaugų kokybę ir standartus, ir atsižvelgia į tai suteikdama licenciją, mokėjimai yra laikomi suteiktų paslaugų pirkimu, išskyrus tuos atvejus, kai už licencijas imamos sumos yra neproporcingai didelės, palyginti su valdžios sektoriaus atliekamų patikrinimų išlaidomis;
- f) mokesčius už gamybinę taršą. Jie apima mokesčius, imamus už toksiškų dujų, skysčių arba kitų kenksmingų medžiagų išleidimą į aplinką. Jie neapima mokesčių už valstybinių institucijų atliekamą atliekų arba nuodingų dujų surinkimą arba tvarkymą, kurie priskiriami įmonių tarpiniam vartojimui;
- g) ne viso PVM grąžinimą, susidarantį taikant vienodo tarifo sistemą, kuri dažnai pasitaiko žemės ūkyje.

4.24. Ši pozicija neapima mokesčių už individualų namų ūkių naudojamąsi transporto priemonėmis ir kt., kurie įtraukiami į einamuosius pajamų, turto ir kitus mokesčius.

GAMYBOS IR IMPORTO MOKESČIAI, MOKAMI EUROPOS SĄJUNGOS INSTITUCIJOMS

4.25. Gamybos ir importo mokesčiai, mokami Europos Sąjungos institucijoms, visų pirma apima:

- a) tiesiogiai vietos gamintojų mokamus mokesčius Europos Sąjungos institucijoms (Europos anglių ir plieno bendrijos mokesčius, taikomus kalnakasybos, geležies ir plieno gamybos įmonėms);
- b) nacionalinių valdžios sektorių renkamus mokesčius Europos Sąjungos institucijų vardu, ypač:
  - 1) įplaukas, gaunamas dėl bendros žemės ūkio politikos;
mokesčius importuotiems žemės ūkio produktams, pinigines kompensacijas, taikomas eksportui ir importui, cukraus gamybos mokesčius ir izogliukozės mokesčių, bendrai mokamus pieno ir grūdų mokesčius;
  - 2) įplaukas, gaunamas dėl prekybos su trečiosiomis šalimis: muitus, taikomus pagal Europos Sąjungos bendrą muitų tarifą (Taric);
  - 3) įplaukas, gaunamas dėl PVM kiekvienoje valstybėje narėje.

4.26. Gamybos ir importo mokesčių įrašymas: gamybos ir importo mokesčiai yra įrašomi tada, kai įvyksta mokesčius išsipareigojimus sukurianti veikla, sandoriai arba kiti įvykiai.

4.27. Tačiau šiuo metu mokesčių administravimo institucijos neatsižvelgia į tam tikras ekonominės veiklos rūšis, kuriomis užsiimantys vienetai, vadovaujantis mokesčių teisės aktais, privalėtų mokėti mokesčius. Būtų nerealu manyti, kad tokios veiklos rūšys, sandoriai arba įvykiai sukuria finansinį turtą arba išsipareigojimus mokėtinų arba gautinų sumų forma. Todėl sumos, kurios turi būti apskaitomos sitemoje, yra nustatomos tik pagal mokėtinas sumas, pagrįstus mokesčio įvertinimus, deklaracijas arba kitus dokumentus, sukuriančius aiškius mokesčių mokėtojų išsipareigojimus mokėti mokesčius. Į sistemą neįtraukiami tariamai trūkstami mokesčiai, nepagrįsti mokesčio įvertinimu.

Įvertinimais pagrįsti, bet nesumokėti mokesčiai (pavyzdžiui, dėl bankroto) yra laikomi, lyg buvo sumokėti; yra dvi galimybės:

- a) valdžios sektorius nurašo blogą skolą, pripažindamas, kad nebegalės susigrąžinti šios sumos; toks nurašymas yra įrašomas į valdžios sektoriaus ir nevykdančio įsipareigojimų skolininko kitų turto apimties pokyčių sąskaitas;
- b) abiejų šalių — valdžios sektoriaus ir skolininko susitarimu skola anuliuojama. Toks anuliuojimas yra parodomas kapitalo sąskaitoje kaip valdžios sektoriaus kapitalo pervedimas skolininkui, kartu panaikinant mokėjimo reikalavimą finansinėje sąskaitoje.

4.28. Visa apskaitoma mokesčių vertė apima delspinigius už nesumokėtus mokesčius ir mokesčių administravimo institucijų paskirtas baudas, jei tokių delspinigių ir baudų negalima apskaityti atskirai nuo mokesčių; ji taip pat apima mokėjimus, susijusius su nesumokėtų mokesčių surinkimu arba susigrąžinimu. Atitinkamai ši vertė yra sumažinama valdžios sektoriaus pagal ekonominę politiką padarytų mokesčių nuolaidų sumomis ir sugrąžintomis permokėtomis mokesčių sumomis.

4.29. Sąskaitų sistemoje gamybos ir importo mokesčiai (D.2) yra parodomi:

- a) visos ekonomikos pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- b) valdžios sektoriaus pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos ir pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių dalyje.

Produktų mokesčiai yra apskaitomi visos šalies prekių ir paslaugų sąskaitos išteklių dalyje. Tai leidžia subalansuoti prekių ir paslaugų pajamas, apskaičiuotas neįtraukiant produktų mokesčių, su panaudojimu, kuris įvertinamas įskaitant šiuos mokesčius.

Kiti produktų mokesčiai (D.29) yra parodomi kaip panaudojimas juos mokančių gamybos šakų arba sektorių pajamų formavimo sąskaitose.

SUBSIDIJOS (D.3)

4.30. *Apibrėžimas:* Apibrėžimas: Subsidijos (D.3) yra einamieji negrąžintini mokėjimai, kuriuos valdžios sektorius arba Europos Sąjungos institucijos skiria gamintojams rezidentams ⁽²⁾, norėdamos paveikti jų gamybos lygį, produktų kainas arba atlyginti už gamybą skatinančius veiksmus.

Kiti nerinkos gamintojai gali gauti kitas subsidijas gamybai tik tada, jei šie mokėjimai yra skiriami pagal bendruosius nuostatus, taikomus tiek rinkos, tiek ne rinkos gamintojams. Pagal susitarimą kitos ne rinkos produkcijai skirtos subsidijos į sąskaitas neįrašomos (P.13).

4.31. Europos Sąjungos institucijų suteiktos subsidijos apima tik einamuosius pervedimus, kuriuos jos tiesiogiai suteikia gamintojų vienetams rezidentams.

4.32. Subsidijos skirstomos į:

- a) subsidijas produktams (D.31);
  - 1) subsidijas importui (D.311);
  - 2) kitas subsidijas produktams (D.319);
- b) kitas subsidijas gamybai (D.39).

SUBSIDIJOS PRODUKTAMS (D.31)

4.33. *Apibrėžimas:* Subsidijos produktams (D.31) yra subsidijos, mokamos nuo pagamintos arba importuotos prekės arba paslaugos vieneto. Subsidija gali būti konkreti pinigų suma už prekę ar paslaugos kiekio vienetą arba ji gali būti apskaičiuota ad valorem kaip tam tikras vieneto kainos procentas. Subsidija taip pat gali būti apskaičiuota kaip nustatytos kontrolinės kainos ir rinkos kainos, kurią faktiškai moka pirkėjas, skirtumas. Paprastai subsidijos produktams yra mokamos, kai prekės yra pagaminamos, parduodamos arba importuojamos. Pagal susitarimą, subsidijos produktams gali būti skiriamos tik rinkos produkcijai (P.11) arba produkcijai savo galutiniam vartojimui (P.12).

⁽²⁾ Europos Sąjungos institucijos teikia subsidijas bet kurioje Bendrijos vietoje esantiems vienetams.

Subsidijos importui (D.311)

- 4.34. *Apibrėžimas:* Subsidijas importui (D.311) sudaro prekių ir paslaugų subsidijos, kurių gavimo teisė yra įgaunama, kai naudoti ekonominėje teritorijoje skirtos prekės yra pervežamos per sieną arba kai paslaugos yra suteikiamos institucijų vienetams rezidentams. Jos gali apimti valdžios sektoriaus prekybos organizacijų, kurios turi supirkti produktus iš nerezidentų ir parduoti juos mažesnėmis kainomis rezidentams, patirtus nuostolius laikantis sąmoningos valdžios sektoriaus politikos.

Kitos subsidijos produktams (D.319)

- 4.35. Kitos subsidijos produktams (D.319) apima:

- a) subsidijas šalies viduje naudojamiems produktams: jas sudaro gamintojams rezidentams mokamos subsidijos už jų produkciją, kuri yra naudojama arba suvartojama ekonominėje teritorijoje;
- b) valdžios sektoriaus prekybos organizacijų, kurių funkcija yra pirkti gamintojų rezidentų produktus ir parduoti juos mažesnėmis kainomis rezidentams arba nerezidentams, patirtus nuostolius laikantis sąmoningos valdžios sektoriaus ekonominės arba socialinės politikos;
- c) subsidijas valstybinėms korporacijoms ir kvazikorporacijoms, kad būtų kompensuoti nuolatiniai jų gamybinės veiklos nuostoliai, kuriuos jos patiria nustatydamos kainas, nepadengiančias vidutinių gamybos sąnaudų, laikydamosi sąmoningos valdžios sektoriaus arba Europos ekonominės ir socialinės politikos;
- d) tiesiogines subsidijas eksportui, tiesiogiai mokamas rezidentams gamintojams kai prekės išvežamos iš ekonominės teritorijos arba paslaugos suteikiamos nerezidentams, išskyrus pasienio muitinėje grąžinamus anksčiau sumokėtus produktų mokesčius ir atleidimą nuo mokesčių, kuriuos reikėtų mokėti, jei prekės būtų parduodamos arba naudojamos ekonominėje teritorijoje.

KITOS SUBSIDIJOS GAMYBAI (D.39)

- 4.36. *Apibrėžimas:* Kitas subsidijas gamybai (D.39) sudaro subsidijos, kurias gamintojai rezidentai gali gauti, pradėję užsiimti gamyba, išskyrus subsidijas produktams.

Kiti ne rinkos gamintojai gali gauti subsidijas už savo ne rinkos produkciją tik tada, jei šios valdžios sektoriaus išmokos yra skiriamos pagal bendrąsias nuostatas, kurios yra taikomos ir rinkos, ir ne rinkos gamintojams.

- 4.37. Ši pozicija visų pirma apima:

- a) subsidijas pagal algalapį arba darbo jėgą: jas sudaro subsidijos, mokamos nuo viso algalapio arba darbo jėgos, arba už specifinių žmonių grupių, pavyzdžiui, fiziškai neigaliųjų, įdarbinimą, arba už asmenis, kurie ilgai neturėjo darbo, arba už įmonių organizuotas ar finansuotas mokymo programas;
- b) subsidijas taršai mažinti: jas sudaro einamosios subsidijos, turinčios padengti visas ar dalį išlaidų, susijusių su papildomu perdirbimu, atliekamam norint sumažinti arba panaikinti teršalų išmetimą į aplinką;
- c) subsidijas už gamintojų vienetų rezidentų atleidimą nuo palūkanų mokėjimo, net ir tada, kai tokių subsidijų tikslas yra skatinti kapitalo formavimą⁽³⁾. Iš tikrųjų tai yra einamieji pervedimai gamintojų veiklos išlaidoms sumažinti. Sąskaitose jos yra parodomos kaip subsidijos iš jų naudą gaunantiems gamintojams, net jei ir palūkanų skirtumą valdžios sektorius tiesiogiai sumoka paskolą išduodančiai kredito įstaiagai;
- d) grąžintas per dideles PVM sumas, kurios buvo apskaičiuotos taikant vienodą tarifų sistemą, kuri dažnai pasitaiko žemės ūkyje.

⁽³⁾ Tačiau, kai subsidija yra skirta finansuoti ir skolos grąžinimą, ir palūkanų už ją mokėjimą, ir kai jos neįmanoma išskaidyti abiem elementams, visa subsidija yra laikoma subsidija investicijoms.

4.38. Subsidijoms nepriskiriama:

- a) einamieji pervedimai iš valdžios sektoriaus namų ūkiams, kaip vartotojams. Jie yra priskiriami arba socialinėms išmokoms, arba įvairiems einamiesiems pervedimams (D.75);
- b) einamieji pervedimai tarp įvairių valdžios sektoriaus lygių, kaip ne rinkos prekių ir paslaugų gamintojų, išskyrus kitas subsidijas gamybai (D.39); šie einamieji pervedimai yra parodomi pozicijoje „Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje (D.73)“;
- c) dotacijos investicijoms (D.92);
- d) ypatingieji mokėjimai į socialinės apsaugos fondus, jei šie mokėjimai yra skirti šių fondų aktuariniams (techniniams) atidėjimams padidinti. Šie mokėjimai parodomi kitų kapitalo pervedimų pozicijoje (D.99);
- e) pervedimai iš valdžios sektoriaus nefinansinėms korporacijoms ir kvazikorporacijoms per kelis finansinius metus susidariusiems nuostoliams arba ypatingiems nuostoliams, susidariusiems dėl nuo įmonės nepriklausančių veiksnių, padengti yra priskiriami kitų kapitalo pervedimų pozicijai (D.99);
- f) gamintojų vienetų skolų valdžios sektoriui (susidariusių, pavyzdžiui, valdžios agentūrai suteikus paskolą nefinansinei įmonei, kuri sukaupe prekybos nuostolius per kelis finansinius metus) anuliavimas. Paprastai sąskaitose šie sandoriai yra parodomi kaip kiti kapitalo pervedimai (D.99) (žr. 4.165 f punktą);
- g) valdžios sektoriaus arba kitų šalių mokėjimai už karo veiksmų arba kitų politinių įvykių arba nacionalinių nelaimių padarytą žalą kapitalui arba už sunaikintą kapitalą yra parodomi kitų kapitalo pervedimų pozicijoje (D.99);
- h) valdžios sektoriaus įsigytos akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai korporuotose įmonėse, kurie yra parodomi akcijų ir kitų nuosavybės vertybinių popierių pozicijoje (AF.5);
- i) valdžios sektoriaus agentūros, kuri prisiima atsakomybę už valstybinę įmonę įtakojančius neįprastus pensijų išmokėjimus, mokėjimai. Šie mokėjimai turi būti įrašomi įvairių einamųjų pervedimų pozicijoje (D.75);
- j) valdžios sektoriaus mokėjimai rinkos gamintojams, norint visiškai arba iš dalies užmokėti už prekes ir paslaugas, kurias šie rinkos gamintojai tiesiogiai ir individualiai teikia įstatymais nustatytą teisę jas gauti turintiems namų ūkiams, kad apsaugotų juos nuo socialinės rizikos ir reikmių (žr. 4.84 punktą). Šie mokėjimai yra įskaitomi į valdžios sektoriaus individualaus vartojimo išlaidas (P.31), o paskui į socialines išmokas natūra (D.631) ir į faktinį namų ūkių vartojimą (P.41).

4.39. Įrašymo laikas: Subsidijos yra įrašomos, kai įvyksta sandoris arba teisė į subsidiją sukeliantis įvykis (gamyba, pardavimas, importas, kt).

Ypatingi atvejai:

- a) subsidijos, kurios skiriasi priklausomai nuo valdžios sektoriaus prekybos organizacijos nustatytos supirkimo kainos ir pardavimo kainos, yra įrašomos tada, kai įstaiga nuperka prekes, jei tuo metu yra žinoma pardavimo kaina;
- b) subsidijos, skirtos padengti gamintojo patirtus nuostolius, yra įrašomos tada, kai valdžios sektoriaus agentūra nusprendžia padengti nuostolius.

4.40. Sąskaitų sistemoje subsidijos parodomos:

- a) visos ekonomikos pajamų formavimo sąskaitoje kaip neigiamas panaudojimas;
- b) valdžios sektoriaus pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje ir pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitoje kaip neigiami ištekliai.

Subsidijos produktams apskaitomos visos ekonomikos prekių ir paslaugų sąskaitoje kaip neigiami ištekliai. Tai leidžia subalansuoti prekių ir paslaugų išteklius su panaudojimu.

Kitos subsidijos gamybai (D.39) parodomos jas gaunančių šakų ar sektorių pajamų formavimo sąskaitoje kaip neigiamas panaudojimas.

Daugkartinio valiutos kurso keitimo įtaka gamybos ir importo mokesčiams bei subsidijoms: Europos Sąjungos valstybės narės šiuo metu netaiko daugkartinio keitimo kursų. Pagal tokią sistemą:

- a) numatomi importo mokesčiai laikomi importo mokesčiais, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.2122);
- b) numatomi eksporto mokesčiai laikomi produktų mokesčiais, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214);
- c) numatomos subsidijos importui yra laikomos subsidijomis importui (D.311);
- d) numatomos subsidijos eksportui yra laikomos kitomis subsidijomis produktams (D.319).

PAJAMOS IŠ TURTO (D.4)

- 4.41. *Apibrėžimas:* Pajamos iš turto (D.4) yra finansinio turto arba materialiojo nesukurto turto savininko gaunamos pajamos už lėšų suteikimą arba materialiojo nesukurto turto perdavimą kito institucinio vieneto žinion.

Pajamos iš turto sistemoje klasifikuojamos taip:

- a) palūkanos (D.41);
- b) korporacijų paskirstomosios pajamos (D.42):
  - 1) dividendai (D.421);
  - 2) išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų (D.422);
- c) reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų (D.43);
- d) pajamos iš turto, priskirtos draudėjams (D.44);
- e) renta (D.45).

PALŪKANOS (D.41)

- 4.42. *Apibrėžimas:* Pagal sutartas finansinės priemonės sąlygas palūkanos (D.41) yra suma, kurią skolininkas turi išmokėti kreditoriui per nustatytą laiką, nesumažinant negrąžintos pagrindinės sumos.

- 4.43. Kreditoriai skolina skolininkams lėšas ir taip sukuria kurį nors iš toliau išvardytų finansinių priemonių.

Tokias pajamas iš turto gauna tokių rūšių finansinio turto savininkai:

- a) indėlių (AF.2);
- b) vertybinių popierių, išskyrus akcijas (AF.3);
- c) paskolų (AF.4);
- d) kitų gautinų sąskaitų (AF.7).

Palūkanos už indėlius, paskolas ir mokėtinas bei gautinas sąskaitas

- 4.44. Už šį finansinį turtą ir įsipareigojimus gaunamos ir mokamos palūkanos yra nustatomos negrąžintai pagrindinei sumos daliai kiekvienu ataskaitinio laikotarpiu metu pritaikius atitinkamą palūkanų normą.

Palūkanos už vertybinius popierius

Palūkanos už vekselius ir panašias trumpalaikes priemones

- 4.45. Palūkanos, mokamos už visą vekselio terminą, apskaičiuojamos iš jo nominaliosios vertės atėmus kainą, už kurią jis parduodamas (t. y. pagal diskontą). Padidėjusi vekselio vertė dėl susikaupusių palūkanų nereiškia holdingo padidėjimo, nes ji susidaro dėl padidėjusios negrąžintos pagrindinės sumos dalies, o ne nuo turto kainos pokyčio. Kiti vekselio vertės pokyčiai yra laikomi holdingo padidėjimu ar sumažėjimu.

Palūkanos už obligacijas

- 4.46. Obligacijos yra ilgalaikiai vertybiniai popieriai, kurie suteikia jų savininkui besąlygišką teisę į nustatytas arba sutartimi numatytas kintamas pinigines pajamas išmokant atkarpos išmokų forma arba teisę į nustatytą sumą, nurodytą vertybinių popierių išpirkimo dieną, arba abi šias teises.

- a) nulinės atkarpos obligacijos: atkarpos išmokų nėra. Palūkanos, kurios yra grindžiamos išpirkimo ir išleidimo kainos skirtumu, turi būti paskirstytos kiekvieniems metams iki obligacijos išpirkimo termino. Kiekvienais metais susikaupusias palūkanas savininkas reinvestuoja į obligacijas, todėl atitinkami įrašai, atitinkantys susikaupusių palūkanų vertę, turi būti pateikiami finansinėje sąskaitoje kaip savininko papildomų obligacijų įsigijimas ir kaip emitento arba skolininko papildomų obligacijų išleidimas (t. y. kaip pirminių obligacijų „apimtį“ padidėjimas);
- b) kitos obligacijos, įskaitant labai diskontuotas obligacijas. Palūkanos susideda iš dviejų dalių:
- 1) piniginių pajamų, gaunamų iš kiekvienu laikotarpiu išmokamų atkarpos išmokų, sumos;
  - 2) palūkanų, susikaupiančių kiekvienu laikotarpiu, priklausomai nuo išpirkimo kainos ir išleidimo kainos skirtumo, sumos, apskaičiuotos taip pat, kaip ir nulinės atkarpos obligacijoms.
- c) indeksuojami vertybiniai popieriai: atkarpos išmokų suma ir (arba) negrąžinta pagrindinė suma yra susiejamos su kainų indeksu. Negrąžintos pagrindinės sumos pasikeitimas dėl atitinkamo indekso pokyčio nuo atitinkamo ataskaitinio laikotarpio pradžios iki pabaigos, kartu su šiuo periodu mokamomis palūkanomis, yra laikomas šiuo laikotarpiu susikaupusiomis palūkanomis. Dėl indeksavimo susikaupiančios palūkanos yra faktiškai reinvestuojamos į vertybinius popierius ir turi būti parodomos savininko ir emitento finansinėse sąskaitose.

Palūkanų normų apskaitos sandoriai ir susitarimai dėl išankstinio palūkanų normos sandorio

- 4.47. Apskaitos sandoriai yra sutartimi numatyti dviejų institucinių vienetų susitarimai, kuriais jie sutinka pasikeisti per tam tikrą laiką mokėtinų sumų sraultais, susijusiais su į tokio paties dydžio išskolinimu. Įprastos apskaitos sandorių rūšys yra palūkanų normų apskaitos sandoriai ir valiutų apskaitos sandoriai.

Palūkanų mokėjimai, susiję su apskaitos sandoriais, turėtų būti apskaitomi kaip gryniesi dviejų šalių mokėjimai pinigais; bet kokie mokėjimai trečiosioms šalims, pavyzdžiui, specializuotiems makleriams už apskaitos sandorių organizavimą, yra įrašomi kaip paslaugų pirkimai.

Toks pats principas yra taikomas ir susitarimams dėl išankstinio palūkanų normos sandorio.

Palūkanos už finansinį lizingą

- 4.48. Finansinis lizingas yra skolinimo alternatyva, mašinų ir įrangos pirkimo finansavimo būdas. Tai yra sutartis, kuria numatomas skolininko lėšų perdavimas skolininkui: nuomotojas nupirka įrangą, o nuomininkas įsipareigoja mokėti užmokesčių už naudojimąsi išnuomotu turtu, kuris per sutarties laikotarpį leidžia nuomotojui atgauti visas arba faktiškai visas jo išlaidas, įskaitant ir palūkanas.

Nuomotojas tarsi suteikia nuomininkui paskolą, lygią už turtą sumokėtai pirkėjo kainai, visą šią paskolą palaipsniui grąžinant per nuomos laikotarpį. Todėl kiekvieną laikotarpį nuomininko mokamas užmokesčio už naudojimąsi išnuomotu turtu yra parodomas kaip susidedantis iš dviejų dalių: pagrindinės sumos grąžinimo ir palūkanų mokėjimo. Palūkanų norma už numatytą paskolą yra nustatoma pagal visos užmokesčių už naudojimąsi turtu sumos per nuomos laikotarpį santykį su pirkėjo sumokėta kaina už turtą. Užmokesčio už naudojimąsi turtu dalis, kuri atitinka palūkanas, palaipsniui mažėja per nuomos laikotarpį išmokant pagrindinę sumą. Pradinė nuomininko paimta paskola kartu su vėlesniais pagrindinės sumos grąžinimais yra apskaitoma nuomotojo ir nuomininko finansinėse sąskaitose. Palūkanų mokėjimai yra įrašomi atitinkamų pirminio pajamų išdėstymo sąskaitų palūkanų dalyje.

Kitos palūkanos

- 4.49. Palūkanomis taip pat laikoma:

- a) palūkanos už banko sąskaitos overdraftą, papildomos palūkanos, mokamos už ilgiau laikytus indėlius, nei buvo iš pradžių susitarta, ir mokėjimai tam tikriems obligacijoms turintiems asmenims, kurie yra nustatomi burtais;

- b) investicinių fondų iš investicijų gaunamos palūkanos (žr. 2.51 b punktą), kurios yra priskiriamos akcininkams net tada, jei jos yra kapitalizuojamos. Į jas neįeina investicijų į finansines priemonių, priklausančių investiciniams fondams, holdingo padidėjimas ar sumažėjimas, kuris nepriskiriamas pajamoms iš turto.

Įrašymo laikas

- 4.50. Palūkanos yra apskaitomos kaupimo principu: tai yra, palūkanos yra apskaitomos kaip skolintojui per tam tikrą laikotarpį pastoviai susikaupiančios sumos už negrąžintą pagrindinę sumą. Kiekvienu ataskaitiniu laikotarpiu susikaupusios palūkanos turi būti įrašomos, nesvarbu, ar jos yra faktiškai sumokėtos, ar pridėtos prie negrąžintos pagrindinės sumos. Kai iš tikrųjų jos nėra sumokamos, pagrindinės sumos padidėjimas turi taip pat būti apskaitomas Finansinėje sąskaitoje kaip skolintojo tolesnis įsigijimas šios rūšies finansinio turto ir toks pat skolininko įsipareigojimo atsiradimas.
- 4.51. Palūkanos turi būti įrašomos prieš išskaitant iš jų joms taikomus mokesčius. Gautos ir sumokėtos palūkanos visada yra apskaitomos įskaitant dotacijas, skirtas palengvinti palūkanų mokėjimą, net jei šios dotacijos yra tiesiogiai išmokamos finansinėms institucijoms, o ne naudos gavėjams (žr. subsidijas).

Kadangi finansinių tarpininkų suteiktų paslaugų vertė nepriskiriama atskiriems klientams, faktiškas palūkanų mokėjimas finansiniams tarpininkams arba jų gavimas iš jų nėra koreguojami, kad būtų panaikintos maržos, atitinkančios numanomus mokesčius finansiniams tarpininkams. Koregavimo straipsnio reikia finansinių tarpininkų ir nominalios ekonominės veiklos rūšies pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje, kurioje pagal susitarimą visos finansinių tarpininkų paslaugos yra priskiriamos tarpiniam vartojimui.

- 4.52. Sąskaitų sistemoje palūkanos yra parodomos:

- a) sektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių ir panaudojimo dalyse ⁽⁴⁾;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių ir panaudojimo dalyse.

KORPORACIJŲ PASKIRSTOMOSIOS PAJAMOS (D.42)

Dividendai (D.421)

- 4.53. *Apibrėžimas:* Dividendai (D.421) yra pajamų iš turto forma, kurias gauna akcijų savininkai (AF.5), kurie įgavo teisę į jas perdavę lėšas disponuoti korporacijoms. Nuosavybės vertybinių popierių įsigijimas išleidžiant akcijas yra skolinimuisi alternatyvus lėšų gavimo būdas. Tačiau skirtingai nuo skolinto kapitalo, nuosavybės vertybiniai popieriai nesusiję su pinigine verte išreikštais įsipareigojimais ir nesuteikia korporacijos akcijų savininkams teisės į nustatyto dydžio arba iš anksto nustatytas pajamas.

- 4.54. Į šią poziciją taip pat įeina:

- a) vietoje dividendų už finansinius metus akcininkams išleidžiamos akcijų emisijos. Tačiau šiam straipsniui nepriskiriami premijinių akcijų emisijos, kurios yra nuosavų lėšų rezervų ir nepaskirstyto pelno kapitalizavimas ir skatina išleisti naujas akcijas akcininkams proporcingai jų turimai kapitalo daliai;
- b) investicinių fondų iš investicijų gaunami dividendai (žr. 2.51 b punktą), kurie yra priskiriami akcininkams net jei jie yra kapitalizuojami. Jiems nepriskiriamas finansinių priemonių, priklausančių investicijų fondams, holdingo padidėjimas ar sumažėjimas, kuris nėra priskiriamas pajamoms iš turto.
- c) valstybinių įmonių, kurios yra laikomos savarankiškais juridiniais asmenimis, nors oficialiai jos nėra sudarytos kaip korporuotos įmonės, mokamos pajamos valdžios sektoriui.

- 4.55. Įrašymo laikas: dividendai įrašomi jų išmokėjimo metu, kurį nustato korporacija.

⁽⁴⁾ Šis aspektas skiriasi nuo įprastos privataus sektoriaus apskaitos, kur sumokėtos palūkanos yra paprastai parodomos einamojoje sąskaitoje kaip nustatyto dydžio mokėjimas, panašus į kitas gamybos sąnaudas.

Sąskaitų sistemoje dividendai parodomi:

- a) sektorių, kuriems yra priskiriamos korporacijos, pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- b) sektorių, kuriems yra priskiriami akcininkai, pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių dalyje;
- c) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo ir išteklių dalyse.

Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų (D.422)

- 4.56. *Apibrėžimas:* Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų (D.422) apima sumas, kurias verslininkai faktiškai išskaito savo pačių naudojimui iš jiems priklausančių kvazikorporacijų pelno.
- 4.57. Šios sumos turi būti įrašomos į sąskaitas prieš atskaitant bet kokius einamuosius pajamų, turto ir kitus mokesčius, kuriuos visada turi sumokėti verslo savininkai.
- 4.58. Kai kvazikorporacija gauna pelną iš prekybos, subjektas, kuriam priklauso šis pelnas, gali nuspręsti palikti versle visą šį pelną arba jo dalį, ypač investavimo tikslais. Verslui plėsti paliktas pelnas parodomas kaip kvazikorporacijos taupymas, ir tik faktiškai savininkų išimtas pelnas yra apskaitomas sąskaitų išėmimų iš kvazikorporacijos pajamų pozicijoje.
- 4.59. Jei pelną uždirba įmonių rezidenčių filialai, agentūros ir t.t. kitose šalyse ir jei šie filialai ir t. t. yra laikomi vienetais nerezidentais, nepaskirstytas pelnas yra parodomas kaip reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų (D.43). Tikrai pagrindinei įmonei iš tikrųjų pervestas pelnas yra įrašomas į sąskaitas kaip išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų, kurios yra gaunamos kitose šalyse. Tokie patys principai yra taikomi santykiams ekonominėje teritorijoje veikiančių filialų, įstaigų ir t. t., ir pagrindinės įmonės nerezidentams, kuriai jie priklauso.
- 4.60. Į šią poziciją įeina grynas likutinis perteklius, kurį gauna kitose šalyse žemės ir pastatų nuosavybę turintys rezidentai, arba nerezidentai iš žemės ir pastatų nuosavybės ekonominėje teritorijoje. Faktiškai, vadovaujantis ESS susitarimais, kai šalies ekonominėje teritorijoje sandorius su žeme ir pastatais vykdo vienetai nerezidentai, jie yra laikomi sąlyginiais vienetais rezidentais, kurių nuosavybės vertybinių popierių priklauso vienetais nerezidentams.

Savininko naudojamų nuosavų gyvenamosios patalpų užsienyje nuomos vertė yra įrašoma kaip paslaugų importas, o atitinkamas grynas likutinis perteklius — kaip iš kitų šalių gautos pirminės pajamos; savininko naudojamų nuosavų gyvenamųjų patalpų, priklausančių nerezidentams nuomos vertė yra įrašoma kaip paslaugų eksportas, o atitinkamas grynas likutinis perteklius — kaip kitų šalių sumokėtos pirminės pajamos.

- 4.61. Į išėmimų iš kvazikorporacijų pajamų poziciją neįtraukiamos sumos, kurias jų savininkai gauna:

- a) pardavę turimą pagrindinį kapitalą;
- b) pardavę žemę ir nematerialų turtą;
- c) atlikę išėmimus iš kapitalo (t. y., visiškai arba iš dalies likvidavę savo turtą kvazikorporacijoje).

Finansinėje sąskaitoje šios sumos yra įrašomos kaip išėmimus iš nuosavybės vertybinių popierių. O kvazikorporacijų savininko (-ų) skiriamos lėšos turtui įsigyti arba išpareigojimams sumažinti yra laikomos jo nuosavybės vertybinių popierių padidėjimu. Tačiau jeigu ši kvazikorporacija priklauso valdžios sektoriui ir jei ji, laikydamasi sąmoningos valdžios sektoriaus ekonominės arba socialinės politikos, nuolat patiria veiklos nuostolį, bet kokie sistemingi valdžios sektoriaus lėšų pervedimai į šią įmonę nuostoliams padengti turėtų būti laikomi subsidijomis.

- 4.62. Įrašymo laikas: išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų yra įrašomi tada, kai savininkai atlieka šiuos išėmimus.

- 4.63. Sąskaitų sistemoje išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų yra parodomi:

- a) sektorių, kuriems priklauso kvazikorporacijos, pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;

- b) savininkų sektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių dalyje;
- c) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo ir išteklių dalyse.

REINVESTUOTOS PAJAMOS IŠ TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ (D.43)

4.64. *Apibrėžimas:* Apibrėžimas: Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų (D.43) yra lygios:

tiesioginių užsienio investicijų įmonės likutiniam pertekliui

pridėjus visas iš turto arba einamųjų pervedimų gautinas pajamas

atėmus visas tiesioginių užsienio investicijų įmonės mokėtinas pajamas iš turto arba mokėtinus einamuosius pervedimus, įskaitant faktinius pervedimus tiesioginiams užsienio investuotojams ir visus einamuosius mokesčius, mokamus už tiesioginių užsienio investicijų įmonės pajamas, turtą ir t. t.

4.65. Tiesioginių užsienio investicijų įmonė yra korporuota arba nekorporuota įmonė, kurios 10 % arba daugiau paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių (korporuotoje įmonėje) arba ekvivalentiškas kitas turtas (nekorporuotoje įmonėje) priklauso investuotojui — kitos valstybės rezidentui. Tiesioginių užsienio investicijų įmonės yra tokie subjektai, kurie yra laikomi dukterinėmis įmonėmis (investuotojui priklauso daugiau kaip 50 % akcijų), susijusiomis įmonėmis (investuotojui priklauso 50 % arba mažiau akcijų) ir filialais (vieno savininko arba bendrai valdomos nekorporuotos įmonės), kurie tiesiogiai arba netiesiogiai priklauso investuotojui. Todėl „tiesioginių užsienio investicijų įmonės“ yra platesnė sąvoka nei „užsienio kapitalo kontroliuojamos korporacijos“.

4.66. Tiesioginių užsienio investicijų įmonių pelną iš verslo galima faktiškai išskirstyti dividendų ir išėmimų iš kvazikorporacijų pajamų forma.

Be to, nepaskirstytosios pajamos yra traktuojamos taip, lyg jos būtų paskirstytos ir pervestos tiesioginiams užsienio investuotojams, proporcingai jų nuosavybės vertybinių popierių įmonėje daliai, ir vėl jų reinvestuotos.

Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų gali būti teigiamos arba neigiamos.

4.67. Įrašymo laikas: reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų įrašomos tada, kai jos gaunamos.

Sąskaitų sistemoje reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų parodomos:

- a) sektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos panaudojimo ir išteklių dalyse;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo ir išlaidų dalyse.

PAJAMOS IŠ TURTO, PRISKIRTOS DRAUDĖJAMS (D.44)

4.68. *Apibrėžimas:* Draudėjams skiriamos pajamos iš turto atitinka visas pirmines pajamas, gautas investavus draudimo techninius atidėjimus. Draudimo įmonės arba pensijų fondai investuoja draudimo techninius atidėjimus į finansinį turtą arba žemę (iš kurių yra gaunamos grynosios pajamos iš turto, t. y., atskaičius sumokėtas palūkanas) arba į pastatus (iš kurių gaunamas grynas likutinis perteklius). Bet kokios grynosios pajamos, gautos investavus draudimo įmonių nuosavas lėšas, turi būti įskaitomos proporcingai nuosavų lėšų ir nuosavų lėšų bei draudimo techninių atidėjimų sumos santykiui.

4.69. Kadangi techniniai atidėjimai yra draudėjų turtas, pajamos iš jų investavimo sąskaitose parodomos kaip draudimo įmonių ir pensijų fondų išmokos draudėjams jiems priskiriamų pajamų iš turto forma.

Kadangi faktiškai draudimo įmonės ir pensijų fondai šių pajamų nepaskirsto, jos yra traktuojamos taip, tarsi jos būtų grąžinamos draudimo įmonėms ir pensijų fondams papildomų draudimo įmokų forma, kurios yra priedas prie faktinių draudimo įmokų.

Šios papildomos įmokos pagal ne gyvybės ir gyvybės draudimo polius, sudarytus pagal socialinio draudimo sistemas, įrašomos atitinkamų institucijų antrinio pajamų paskirstymo sąskaitose kartu su faktinėmis įmokomis.

Papildomos įmokos pagal individualias gyvybės draudimo polius, sudarytus ne pagal socialinio draudimo sistemas, kaip ir faktinės įmokos, nėra einamieji pervedimai ir todėl nėra įrašomi į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitas. Jos yra tiesiogiai apskaitomos, kaip vienas iš veiksmų, turinčių įtakos namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimui, kuris yra apskaitomas atitinkamų vienetų finansinėse sąskaitose.

4.70. Įrašymo laikas: draudėjams skiriamos pajamos iš turto yra įrašomos tada, kai jos susikaupia.

4.71. Sąskaitų sistemoje draudėjams skiriamos pajamos iš turto yra parodomos:

- a) draudėjų pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių dalyje;
- b) draudikų pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- c) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo ir išteklių dalyse.

RENTA (D.45)

Žemės renta

4.72. Žemės savininko iš nuomininko gauta renta yra tam tikra pajamų iš turto forma.

Į šią poziciją taip pat įeina vidaus vandenų ir upių savininkams mokama renta už teisę naudoti tokius vandens telkinius poilsio arba kitais tikslais, įskaitant žvejybą.

Vien tik dėl žemės nuosavybės žemės savininkui gali reikėti mokėti žemės mokesčius arba patirti tam tikras eksploataavimo išlaidas. Paprastai yra laikoma, kad tokius mokesčius ir išlaidas padengia turintis teisę naudotis šia žeme asmuo, kuriuos jis turi išskaityti iš rentos, kuriuos jis kitaip turėtų sumokėti žemės savininkui.

4.73. Į žemės rentą neįeina užmokestis už naudojimąsi šioje žemėje esančiais statiniais ir gyvenamosiomis patalpomis; toks užmokestis parodomas kaip mokėjimas už rinkos paslaugą, kurią statinio arba gyvenamųjų patalpų savininkas teikia nuomininkui; jie parodomi sąskaitose kaip tarpinis arba galutinis nuomininko vartojimas. Jei nėra objektyvaus pagrindo dalinti užmokestį į žemės rentą ir užmokestį už naudojimąsi joje esančiais pastatais, kai manoma, kad žemės vertė viršija joje esančių pastatų vertę, visa suma yra laikoma renta, o kitais atvejais — užmokesčiu už naudojimąsi pastatais.

Žemės gelmių turto renta

4.74. Į šią poziciją įeina mokesčiai, kurie susikaupia mineralinių išteklių arba iškastinio kuro (anglies, naftos arba gamtinių dujų) telkinių savininkams, suteikiantiems nuomos teisę kitiems instituciniams vienetams tam tikrą laiką žvalgyti arba išgauti tokius išteklius.

4.75. Rentos įrašymo laikas: renta yra įrašoma jos mokėjimo laikotarpiu.

4.76. Sąskaitų sistemoje renta įrašoma:

- a) sektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių ir panaudojimo dalyse;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių ir panaudojimo dalyse.

EINAMIEJI PAJAMŲ, TURTO IR KITI MOKESČIAI (D.5)

4.77. *Apibrėžimas:* Einamieji pajamų, turto ir kiti mokesčiai (D.5) apima visus privalomuosius negražintinus mokėjimus pinigais arba natūra, kuriais valdžios sektorius arba kitų šalių periodiškai apmokestina institucinių vienetų pajamas ir turtą, ir kai kuriuos periodiškus mokesčius, kurie apskaičiuojami ne nuo pajamų ir ne nuo turto.

Einamieji pajamų, turto ir kiti mokesčiai yra skirstomi į:

- a) pajamų mokesčius (D.51);
- b) kitus einamuosius mokesčius (D.59).

PAJAMŲ MOKESČIAI (D.51)

4.78. *Apibrėžimas:* Pajamų mokesčius (D.51) sudaro pajamų, pelno ir kapitalo prieaugio mokesčiai. Jie yra apskaičiuojami nuo faktinių arba numatomų individualių asmenų, namų ūkių, korporacijų arba ne pelno institucijų pajamų. Jie apima mokesčius, apskaičiuojamus nuo nuosavybės teise turimo turto, žemės arba nekilnojamojo turto, kai šia nuosavybe remiamasi įvertinant jos savininkų pajamas.

Pajamų mokesčiai apima:

- a) individualių asmenų arba namų ūkių pajamų mokesčius (pajamas iš darbo, nuosavybės, verslo veiklos, pensijų ir kt), įskaitant darbdavių išskaitomus mokesčius (mokesčių sistema, pagal kurią pajamų mokesčiai iš karto atskaitomas iš išmokamo atlyginimo). Čia yra įskaitomi nekorporuotių įmonių savininkų pajamų mokesčiai;
- b) korporacijų pajamų arba pelno mokesčius;
- c) holdingo padidėjimo mokesčius;
- d) loterijų arba lošimų laimėjimų mokesčius, mokamus nuo laimėtojų gautos sumos, kurie skiriasi nuo apyvartos mokesčių, kuriuos moka loterijų arba lošimų organizatoriai, kurie yra laikomi produktų mokesčiais.

KITI EINAMIEJI MOKESČIAI (D.59)

4.79. Į kitus einamuosius mokesčius (D.59) įeina:

- a) einamieji kapitalo mokesčiai, kuriuos sudaro periodiškai savininkų mokami mokesčiai už žemės arba pastatų nuosavybę arba naudojimąsi jais, ir grynojo turto ir kito turto (juvelyrinių dirbinių, kitų išorinių turto požymių) mokesčiai, išskyrus D.29 išvardijamus mokesčius (kuriuos moka įmonės, užsiimančios gamyba) ir D.51 minėtus mokesčius (pajamų mokesčiai);
- b) pagalvės mokesčiai, renkami nuo suaugusiojo žmogaus arba nuo namų ūkio, nepriklausomai nuo pajamų arba turto;
- c) išlaidų mokesčiai, mokami nuo asmenų arba namų ūkių visų pajamų;
- d) namų ūkių mokėjimai už suteiktas licencijas turėti savo nuosavybėje arba naudotis transporto priemonėmis, laivais arba lėktuvais (kurie nenaudojami verslo tikslams) arba už licencijas medžioti, šaudyti, žvejoti ir panašiai ⁽²⁾;
- e) tarptautinių sandorių mokesčiai (kelionės į užsienį, užsienio pervedimai, užsienio investicijos ir kt.), išskyrus gamintojų mokamus mokesčius ir namų ūkių mokamus importo muitus.

4.80. Į einamuosius pajamų, turto ir kitus mokesčius neįeina:

- a) turto paveldėjimo mokesčiai, palikimo mokesčiai arba dovanojimo inter vivos mokesčiai, kuriais turi būti apmokestinamas naudos gavėjų kapitalas ir kurie yra parodomi pozicijoje kapitalo mokesčiai (D.91);
- b) atsitiktiniai arba išskirtiniai kapitalo ar turto mokesčiai, kurie yra parodomi pozicijoje kapitalo mokesčiai (D.91);
- c) žemės, pastatų arba kito turto, kurie priklauso įmonei arba kuriuos įmonė nuomoja ir naudoja gamyboje, mokesčiai, laikant juos kitais gamybos mokesčiais (D.29);

⁽²⁾ Mokesčių ir valstybės sektoriaus teikiamų paslaugų įsigijimo riba yra nustatoma pagal tuos pačius kriterijus, kurie yra naudojami įmonių atliekamiems mokėjimams: jei licencijos išduodamos automatiškai, sumokėjus reikiamas sumas, toks mokėjimas yra laikomas mokesčiais. Bet jei valdžios sektorius, išduodama licencijas, atlieka tam tikrą reglamentuojančią funkciją (pvz., susijusio asmens kompetencijos arba kvalifikacijos tikrinimą), padaryti mokėjimai turėtų būti laikomi valdžios sektoriaus paslaugų pirkimu, o ne mokesčių mokėjimu, nebent šie mokėjimai būtų visiškai neproporcingi paslaugų teikimo išlaidoms.

d) namų ūkių mokėjimai už licencijas, išskyrus transporto priemonių, laivų ar lėktuvų naudojimo licencijas arba medžioklės, šaudymo ar žvejybos licencijas; vairuotojo arba lakūno pažymėjimai, televizijos arba radijo licenzijos, licencijos naudotis šaunamuoju ginklu, muziejų arba bibliotekų lankymo mokesčiai, šiukšlių išvežimo mokesčiai ir kiti, kurie dažniausiai yra laikomi valdžios sektoriaus teikiamų paslaugų pirkimu ⁽⁶⁾.

4.81. Į visų apskaitomų mokesčių vertę įrašomi apskaičiuoti delspinigiai už nesumokėtus mokesčius ir mokesčių administravimo institucijų skirtos baudos, jei tokių delspinigių ir baudų neįmanoma apskaityti atskirai; į šią vertę taip pat įeina mokesčiai, kurie gali būti susiję su nesumokėtų mokesčių susigrąžinimu ir įvertinimu. Atitinkamai ši vertė yra sumažinama mokesčių lengvatų suma, kurią suteikia valdžios sektorius, laikydamasis ekonomikos politikos, ir sugrąžintų permokėtų mokesčių sumomis.

4.82. Einamųjų pajamų, turto ir kitų mokesčių įrašymas: einamieji pajamų, turto ir kiti mokesčiai yra įrašomi tada, kai atsiranda mokestinį išpareigojimą sukurianti veikla, sandoriai arba kiti įvykiai.

Tačiau šiuo metu mokesčių administravimo institucijos neatsižvelgia į tam tikras ekonominės veiklos rūšis, sandorius arba įvykius, su kuriais susiję vienetai pagal mokesčių įstatymus privalėtų mokėti mokesčius. Būtų nerealu manyti, kad tokios veiklos rūšys, sandoriai arba įvykiai sukuria finansinį turtą arba išpareigojimus mokėtinų arba gautinų sąskaitų forma. Todėl sumos, kurios turi būti apskaitomos sitemoje, yra nustatomos pagal mokėtinas sumas, pagrįstus mokesčio įvertinimus, deklaracijas arba kitus dokumentus, sukuriančius išpareigojimus, pavyzdžiui, aiškius mokesčių mokėtojų išpareigojimus mokėti mokesčius. Į sistemą neįtraukiami trūkstami mokesčiai, nepagrįsti mokesčio įvertinimu.

Pagrįstai apskaičiuoti, bet nesumokėti mokesčiai (pavyzdžiui, dėl bankroto), yra traktuojami taip, lyg jie buvo sumokėti; yra dvi galimybės:

- a) valdžios sektorius nurašo blogą skolą, pripažindama, kad nebegalės susigrąžinti šios sumos; toks nurašymas yra įrašomas į valdžios sektoriaus ir nevykdančio išpareigojimų skolininko kitų turto apimtį pokyčių sąskaitą;
- b) abipusiu valdžios sektoriaus ir skolininko susitarimu skola anuliuojama. Toks anuliuojimas yra parodomas kapitalo sąskaitoje kaip valdžios sektoriaus kapitalo pervedimas skolininkui, kartu panaikinant mokėjimo reikalavimą finansinėje sąskaitoje.

Kai kuriais atvejais išpareigojimas mokėti pajamų mokesčius gali būti nustatytas tik pasibaigus laikotarpiui, kuriuo buvo gautos pajamos. Todėl reikia lanksčiau nustatyti tokių mokesčių įrašymo laiką. Išskaitomi prie šaltinio pajamų mokesčiai, pavyzdžiui, iš karto iš išmokamo atlyginimo atskaitomi pajamų mokesčiai ir reguliarūs pajamų mokesčių mokėjimai, gali būti įrašomi jų mokėjimo periodais, o išpareigojimas mokėti pajamų mokesčių gali būti įrašomas tokio išpareigojimo nustatymo laikotarpiu.

Sąskaitų sitemoje einamieji pajamų, turto ir kiti mokesčiai yra įrašomi:

- a) mokesčių mokėtojų sektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- b) valdžios sektoriaus antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių dalyje;
- c) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo ir išteklių dalyse.

SOCIALINĖS ĮMOKOS IR IŠMOKOS (D.6)

4.83. *Apibrėžimas:* Socialinės išmokos arba pervedimai namų ūkiams pinigais arba natūra, kurių paskirtis yra palengvinti jiems iškylančios rizikos ir reikmių finansines prievoles ir kurios išmokamos pagal kolektyviai organizuotas sistemas arba kurias išmoka tokioms sitemoms nepriklausantys valdžios sektoriaus vienetai ir NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams; socialinės išmokos ir pervedimai apima valdžios sektoriaus socialinei rizikai ir reikmėms mažinti skirtus mokėjimus gamintojams, kurie individualiai teikia pagalbą namų ūkiams.

4.84. Pagal susitarimą yra nustatytas toks rizikos ir reikmių, dėl kurių gali būti mokamos socialinės išmokos, sąrašas:

- a) liga;
- b) invalidumas, negalia;

⁽⁶⁾ Skirtumas tarp mokesčių ir valdžios sektoriaus teikiamų paslaugų įsigijimų yra nustatomas pagal tuos pačius kriterijus, kurie yra naudojami įmonių mokėjimams: jei licencijos išduodamos automatiškai, sumokėjus reikiamas sumas, toks mokėjimas yra laikomas mokesčiais. Bet jei valdžios sektorius, išduodama licencijas, atlieka tam tikrą reglamentuojančią funkciją (pvz., kaip susijusio asmens kompetencijos arba kvalifikacijos tikrinimas), mokėjimai turėtų būti laikomi valdžios sektoriaus paslaugų pirkimu, o ne mokesčių mokėjimu, nebent šie mokėjimai būtų visiškai neproporcingi paslaugų teikimo išlaidoms.

- c) nelaimingas atsitikimas darbe arba profesinė liga;
- d) senatvė;
- e) maitintojo netekimas;
- f) motinystė;
- g) šeima;
- h) įdarbinimo skatinimas;
- i) nedarbas;
- j) būstas ⁽⁷⁾;
- k) švietimas;
- l) apskritai nepasiturintieji.

4.85. Socialinėms išmokoms priskiriama:

- a) einamieji ir vienkartiniai pervedimai pagal įmokas gaunančias sistemas, kurios apima visą bendruomenę arba dideles bendruomenės dalis ir kurios sukuria bei kontroliuoja valdžios sektoriaus vienetai (socialinės apsaugos sistemos);
- b) einamieji ir vienkartiniai pervedimai pagal sistemas, kurias įmonės sukuria savo darbuotojams, buvusiems darbuotojams arba jų išlaikytiniams asmenims (privatai finansuojamos ir nefinansuojamos įmonių įmonių tvarkomos socialinio draudimo sistemos). Įmokas gali mokėti darbuotojai arba darbdaviai; jas taip pat gali mokėti savarankiškai dirbantys asmenys;
- c) valdžios sektoriaus vienetų ir NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, atliekami einamieji pervedimai, kurie nepriklauso nuo prieš tai sumokėtų įmokų (pagalba).

4.86. Socialinėms išmokoms nepriskiriama:

- a) reikalavimai atlyginti žalą pagal draudimo polisus, sudarytus asmenine apdraustojo iniciatyva, nepriklausomai nuo jo darbdavio arba valdžios sektoriaus;
- b) reikalavimai atlyginti žalą pagal draudimo polisus, sudarytus tik norint gauti nuolaidą, net jei ir tokie polisai yra įsigijami pagal kolektyvinę sutartį.

4.87. Norint, kad individualus draudimo polisas būtų laikomas socialinio draudimo sistemos dalimi, atvejai arba aplinkybės, nuo kurių dalyviai apdraudžiami, turi atitikti 4.84 punkte išvardytas rizikas ir reikmes, be to, turi būti įvykdytos viena arba kelios tokios sąlygos:

- a) dalyvavimas draudimo sistemoje tam tikros kategorijos darbuotojui, nepriklausomai nuo to, ar darbuotojas dirba pagal darbo sutartį, savarankiškai ar nedirba, yra privalomas pagal įstatymus arba darbuotojo ar darbuotojų grupės darbo sutarties nuostatas ir sąlygas;
- b) draudimo sistema yra kolektyvinė ir yra skirta tam tikrai darbuotojų grupei, nepriklausomai nuo to, ar darbuotojas dirba pagal darbo sutartį, savarankiškai ar nedirba; dalyvauti gali tik šios grupės nariai;
- c) darbdavys sumoka įmokas (faktines arba priskirtąsias) draudimo sistemai darbuotojo vardu, nepriklausomai nuo to, ar darbuotojas taip pat moka įmokas.

4.88. Socialinio draudimo sistemos yra sistemos, pagal kurias darbdaviai arba valdžios sektoriaus įpareigoja arba skatina darbuotojus apsidrausti nuo galimų įvykių arba aplinkybių, kurios gali pakenkti jų arba jų išlaikytinių asmenų gerovei.

Socialinio draudimo sistemos gali būti skirstomos į tokias rūšis:

- a) visą bendruomenę arba didžiąją jos dalį apimančios socialinio draudimo sistemos, kurias sukuria, kontroliuoja ir finansuoja valdžios sektoriaus vienetai;
- b) privatai finansuojamos sistemos, kurias sudaro:
  - 1) sistemos, kuriose socialinės įmokos yra mokamos trečiosioms šalims (draudimo įmonėms, savarankiškiems pensijų fondams);

⁽⁷⁾ Valstybės institucijų mokėjimai būsto nuomininkams, norint sumažinti jų mokesčio už nuomą dydį, yra socialinės išmokos, išskyrus valstybės institucijų, kaip darbdavių, mokamas specialias išmokas.

- 2) sistemos, pagal kurias darbdaviai laiko specialius atidėjimus, atskirtus nuo kitų savo atidėjimų, net jei tokios sistemos nesudaro atskirtų nuo darbdavių institucinių vienetų. Jie yra laikomi nesavarankiškais pensijų fondais. Šie atidėjimai yra laikomi naudos gavėjams, o ne darbdaviams priklausančiu turtu;
- c) nefinansuojamos sistemos, pagal kurias darbdaviai moka socialines išmokas savo darbuotojams, buvusiems darbuotojams arba jų išlaikytiniams asmenims iš savo lėšų, nesukurdami šiam tikslui specialių atidėjimų.
- 4.89. Valdžios sektorių vienetų sukurtos socialinio draudimo sistemos jų pačių darbuotojams yra priskiriamos atitinkamai privačiai finansuojamoms sistemoms arba nefinansuojamoms, o ne socialinės apsaugos sistemoms.
- 4.90. Socialinės įmokos gali būti skirstomos į faktines įmokas, mokamas pagal anksčiau esančiame 4.88 punkte minėtas dvi pirmas sistemų rūšis, ir priskirtąsias įmokas, kurios yra mokamos pagal nefinansuojamas sistemas.
- 4.91. Socialinės įmokos gali būti skirstomos į privalomąsias pagal įstatymus ir neprivalomąsias įmokas.

SOCIALINĖS ĮMOKOS (D.61)

Faktinės socialinės įmokos (D.611)

4.92. Faktinėms socialinėms įmokoms priskiriama:

- a) faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.611). Jos atitinka D.121 srautą.

Faktines darbdavių socialines įmokas darbdaviai moka socialinio draudimo sistemas administruojantiems socialinės apsaugos fondams, draudimo įmonėms arba ir savarankiškiems bei nesavarankiškiems pensijų fondams, kad garantuotų savo darbuotojams socialines išmokas.

Kadangi faktinės darbdavių socialinės įmokos yra mokamos jų darbuotojų naudai, jų vertė yra įrašoma kartu su darbo užmokesčiu pinigais ir natūra kaip vienas iš kompensacijos darbuotojams elementų. Tuomet socialinės įmokos įrašomos kaip darbuotojų mokėjimai einamųjų pervedimų forma socialinės apsaugos fondams, draudimo įmonėms arba savarankiškiems ar nesavarankiškiems pensijų fondams;

- b) darbuotojų socialinės įmokos (D.6112).

Tai yra socialinės įmokos, kurias darbuotojai moka socialinės apsaugos privačiai finansuojamoms ir nefinansuojamoms sistemoms. Darbuotojų socialines įmokas sudaro faktiškai mokamos įmokos ir, jei tai yra privačiai finansuojamos sistemos, papildomos įmokos, mokamos iš draudėjams priskiriamų pajamų iš turto, kurias gauna sistemoje dalyvaujantys darbuotojai, atėmus mokesčius už paslaugas. Visi mokesčiai už paslaugas yra laikomi mokesčiais, imamais nuo darbuotojų, o ne nuo darbdavių įmokų;

- c) savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialines įmokos (D.6113).

Tai yra savo pačių naudai mokamos socialinės įmokos, kurias moka asmenys, nedirbantys pagal darbo sutartį, tai yra savarankiškai dirbantys asmenys (darbdaviai arba savo reikmėms dirbantys darbuotojai) arba nedirbantys asmenys. Šios įmokos taip pat apima papildomų įmokų, mokamų iš draudėjams skiriamų pajamų iš turto, kurias gauna sistemoje dalyvaujantys asmenys ir kurios yra apskaitomos kaip sugrąžinamos šių asmenų draudimo įmonėms kartu su kitomis jų įmokomis.

- 4.93. Faktinių socialinių įmokų mokėjimas gali būti privalomas pagal įstatymus ar kitus teisės aktus, arba jos gali būti mokamos pagal tam tikros pramonės šakos kolektyvines sutartis, arba tam tikros įmonės darbdavio ir darbuotojų susitarimus, arba todėl, kad jos yra numatytos pačioje darbo sutartyje. Tam tikrais atvejais draudimo įmokos gali būti savanoriškos.

Čia minimos savanoriškos įmokos apima:

- a) socialines įmokas, kurias mokantys asmenys pagal įstatymus neprivalo arba nebeprivalo mokėti į socialinės apsaugos fondą;

- b) socialines įmokas, sumokėtas draudimo įmonėms (arba tam pačiam sektoriui priskiriamoms savišalpos draugijoms ir pensijų fondams), dalyvaujant papildomose draudimo sistemose, kurias įmonės organizuoja savanoriškai įsijungusių į šią sistemą savo darbuotojų naudai;
  - c) įmokas savišalpos draugijoms, kurių nariais gali būti darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys.
- 4.94. Atskiriant privalomasias ir neprivalomasias socialines įmokas, į klasifikatorių yra įvedamas papildomas lygmuo:
- a) faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos (D.61111);
  - b) faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos (D.61112);
  - c) privalomosios darbuotojų socialinės įmokos (D.61121);
  - d) savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos (D.61122);
  - e) privalomosios savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos (D.61131);
  - f) savanoriškos savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos (D.61132);

- 4.95. Faktinės socialinės įmokos socialinės apsaugos fondams arba kitoms valdžios agentūroms yra įrašomos bendrąja verte kaip paskirstymo sandoriai.

Kita vertus, socialinės įmokos, mokamos pagal privačiai finansuojamas sistemas draudimo įmonėms ir savišalpos draugijoms bei tam pačiam sektoriui priklausantiems savarankiškiems pensijų fondams, yra įrašomos grynąja verte, t. y. išskaičius tą įmokos dalį, kuri atitinka namų ūkiams (rezidentams ir nerezidentams) suteiktų draudimo paslaugų vertę. Pagal patvirtintus susitarimus ši įmokos dalis faktiškai atitinka mokėjamą už rinkos paslaugą, kuri sudaro galutinio namų ūkių vartojimo dalį, arba, jei įmokas moka namų ūkiai nerezidentai, paslaugų eksporto dalį.

Nesavarankiškų privačiai finansuojamų socialinio draudimo sistemų atveju, kai darbdaviai turi savo pačių atskirus atidėjimus, iš darbuotojų mokamų įmokų mokėstis už paslaugas neišskaitomas. Kadangi tokios sistemos nesudaro atskirtų nuo darbdavių institucinių vienetų, fondų valdymo ir administravimo sąnaudos yra priskiriamos bendrosioms darbdavių gamybos sąnaudoms.

- 4.96. Įrašymo laikas: faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.6111) ir darbuotojų socialinės įmokos (D.6112) yra įrašomos, kai atliekamas darbas, už kurį privaloma mokėti įmokas. Savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos (D.6113) yra įrašomos tada, kai atsiranda įsipareigojimas mokėti mokesčius.
- 4.97. Sąskaitų sistemoje faktinės socialinės įmokos yra įrašomos:
- a) namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
  - b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo dalyje (jei tai yra nerezidentų namų ūkiai);
  - c) rezidentų draudikų arba darbdavių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių dalyje;
  - d) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių dalyje (jei tai yra nerezidentai draudikai ir darbdaviai);

Priskirtosios socialinės įmokos (D.612)

- 4.98. Priskirtosios socialinės įmokos (D.612) atitinka socialines išmokas (atėmus galimas darbuotojų socialines įmokas), kurias darbdaviai moka tiesiogiai (t. y. nepriklausomai nuo faktinių darbdavių įmokų) savo darbuotojams arba buvusiems darbuotojams ir kitiems tokią teisę turintiems asmenims. Jos atitinka D.122 srautą. Jų vertė faktiškai turėtų būti grindžiama aktuariniais apskaičiavimais.
- 4.99. Jei tiesiogiai darbdavių paskirstomas socialines išmokas reikia įtraukti į sąskaitas socialinių išmokų pozicijoje ir jei išlaidas šioms išmokoms (tą dalį, kurios nepadengia darbuotojų faktinės įmokos) reikia įtraukti į darbdavių mokamą kompensaciją darbuotojams, būtina įvesti priskirtųjų socialinių įmokų sąvoką.

Kai darbdaviai tiesiogiai patys suteikia socialines išmokas savo darbuotojams, buvusiems darbuotojams arba jų išlaikytiniams asmenims iš savo pačių išteklių, nedalyvaujant socialinės apsaugos fondui, draudimo įmonei arba savarankiškam pensijų fondui, nesukuriant šiam tikslui specialaus fondo arba atskiro atidėjimo, naudos gavėjai gali būti laikomi apsaugoti nuo specifinių reikmių arba aplinkybių, net jei ir nėra atliekami mokėjimai jiems apdrausti.

Todėl priskirtasis atlyginimas darbuotojams turėtų būti savo verte lygus socialinėms įmokoms, kurių reikėtų norint garantuoti faktinę teisę į socialines išmokas, kurias jie sukaupia. Šios sumos priklauso ne tik nuo šiuo metu mokamų išmokų dydžių, bet ir nuo to, kokie bus darbdavių įsipareigojimai pagal tokias sistemas ateityje, atsižvelgiant į tokius veiksnius, kaip jų dabartinių ir buvusių darbuotojų skaičiaus, amžiaus pasiskirstymo ir gyvenimo trukmės numatomi pokyčiai. Todėl priskirtųjų įmokų vertė faktiškai turėtų būti grindžiama tokiais pat aktuarijiniais apskaičiavimais, pagal kuriuos draudimo korporacijos nustato įmokų dydį. Jei dėl politinių įvykių arba ekonominių pokyčių dabar dirbančių asmenų ir pensijas gaunančių asmenų skaičiaus santykis labai pasikeičia ir tampa neįprastas, turėtų būti įvertinta priskirtųjų įmokų už esamus darbuotojus vertė, kuri skirsis nuo faktinės išmokamų pensijų vertės. Šiam tikslui gali būti naudojamas atitinkamas esamiems darbuotojams mokamo darbo užmokesčio procentas.

Tačiau dažnai gali būti sunku nuspręsti, kokio dydžio turėtų būti tokios priskirtosios įmokos. Įmonė gali daryti apskaičiavimus pati, remdamasi pagal panašiai finansuojamas sistemas padarytomis įmokomis, kad galėtų nustatyti galimą savo įsipareigojimų dydį ateityje. Kita praktinė galimybė įvertinti priskirtajam atlyginimui, kurio reikės priskirtosioms įmokoms padengti, yra pasinaudoti duomenimis apie socialines išmokas ne iš fondų, kurias įmonė turi sumokėti per tą patį ataskaitinį laikotarpį (atėmus pačių darbuotojų mokamas faktines įmokas). Nors aiškiai yra daug priežasčių, dėl kurių reikiamų priskirtųjų įmokų vertė gali skirtis nuo faktiškai tuo pačiu laikotarpiu sumokamų socialinių išmokų ne iš fondų, pavyzdžiui, įmonės darbo jėgos sudėties ir amžiaus struktūros pasikeitimas, nepaisant to, dabartiniu laikotarpiu faktiškai mokamos išmokos (atėmus darbuotojų socialines įmokas) gali padėti gana gerai nustatyti įmokų ir su jomis susijusio priskirtojo atlyginimo dydį.

4.100. Pajamų formavimo sąskaitoje yra parodoma, kad darbdaviai, kaip kompensacijos dalį, moka savo dabartiniams darbuotojams sumas, apibrėžiamas kaip priskirtosios socialinės įmokos, savo verte lygios apskaičiuotoms socialinėms įmokoms, kurių reikėtų norint mokėti socialines išmokas ne iš fondų darbuotojams, turintiems teisę į jas. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje darbuotojai yra parodomi kaip grąžinantys savo darbdaviams tą pačią priskirtųjų socialinių įmokų (t. y. einamųjų pervedimų) sumą, tarsi jie mokėtų jas pagal atskirą socialinio draudimo sistemą.

4.101. Įrašymo laikas: priskirtosios socialinės įmokos, kurios atitinka privalomąsias tiesiogines socialines išmokas, yra įrašomos tada, kai yra sukuriamas įsipareigojimas mokėti išmokas.

Priskirtosios socialinės įmokos, kurios atitinka savanoriškas tiesiogines socialines išmokas, yra įrašomos išmokų suteikimo metu.

4.102. Sąskaitų sistemoje priskirtosios socialinės įmokos yra parodomos:

- a) namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos ir pirminių pajamų bei einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo dalyse;
- b) darbuotojų sektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos ir pirminių pajamų bei einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių dalyse;

SOCIALINĖS IŠMOKOS, IŠSKYRUS SOCIALINIUS PERVEDIMUS NATŪRA (D.62)

4.103. D.62 poziciją sudaro keturios subpozicijos:

Socialinio draudimo išmokos pinigais (D.621)

Jas namų ūkiams moka socialinės apsaugos fondai (išskyrus kompensacijas, žr. D.6311).

Šios išmokos yra suteikiamos pagal socialinio draudimo sistemas.

Socialinės išmokos iš privačių fondų (D.622)

Jas (pinigais arba natūra) namų ūkiams moka draudimo įmonės arba kiti instituciniai vienetai, administruojantys privačiai finansuojamas socialinio draudimo sistemas.

Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų (D.623)

Jas (pinigais arba natūra) darbuotojams, jų išlaikytiniams asmenims arba maitintojo netekusiems asmenims moka nefinansuojamas socialinio draudimo sistemas administruojantys darbdaviai. Paprastai į jas įeina:

- a) tęstinis įprastinio arba sumažinto darbo užmokesčio mokėjimas nedirbantiems dėl ligos, nelaimingo atsitikimo, motinystės ir panašiai;
- b) šeimos, mokymosi ir kitų pašalpų mokėjimas darbuotojų išlaikytiniams asmenims;
- c) senatvės arba maitintojo netekimo pensijų mokėjimas buvusiems darbuotojams arba maitintojo netekusiems asmenims ir išeitinių pašalpų mokėjimas darbuotojams arba maitintojo netekusiems asmenims atleidimo iš darbo, nedarbingumo, mirties dėl nelaimingo atsitikimo ir kitais atvejais (jei susiję su kolektyvinėmis sutartimis);
- d) su darbuotojo darbu nesusijusios bendrosios medicinos paslaugos;
- e) sanatorijos ir senelių namai.

Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų, kurias darbdaviai moka savo buvusiems darbuotojams arba kitiems tokią teisę turintiems asmenims, turėtų būti apskaitomos prie faktinių darbdavių socialinių įmokų, t. y. darbdavių mokėjimų draudikams suinteresuotų asmenų naudai.

Socialinės paramos išmokos pinigais (D.624)

Jas valdžios sektoriaus vienetai ir NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams, moka namų ūkiams siekdamos tų pačių tikslų, kurių yra siekiama mokant socialinio draudimo išmokas, bet jos mokamos ne pagal socialinio draudimo sistemą, apimančią socialines įmokas ir socialines išmokas. Tokioms išmokoms nepriskiriami einamieji pervedimai, atliekami įvykus tam tikriems įvykiams arba susidarius tam tikroms aplinkybėms, nuo kurių paprastai neapdraudžia socialinio draudimo sistemos (pvz., stichinių nelaimių atveju atliekami pervedimai, kurie yra įrašomi prie einamųjų pervedimų ir prie kitų kapitalo pervedimų).

SOCIALINIAI PERVEDIMAI NATŪRA (D.63)

- 4.104. *Apibrėžimas:* Socialinius pervedimus natūra (D.63) sudaro individualios prekės ir paslaugos, pirktos vietinėje rinkoje arba valdžios sektoriaus vienetų ir NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, pagamintos ne rinkos prekės, kurias valdžios sektoriaus vienetai arba NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams, suteikia atskiriems namų ūkiams kaip pervedimus natūra. Jie gali būti finansuojami iš mokesčių, kitų valdžios sektoriaus pajamų arba socialinio draudimo įmokų, arba iš gautų dovanotų lėšų ir pajamų iš turto, jei tai yra NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams.

Nors kai kurios NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams, sukurtos ne rinkos paslaugos turi kolektyvinių paslaugų ypatybių, visos NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams, sukurtos ne rinkos paslaugos paprastumo dėlei ir pagal susitarimą yra laikomos individualiomis. Namų ūkiams teikiamos paslaugos nemokamai arba tokiais kainomis, kurios yra ekonomiškai nereikšmingos, yra apibūdinamos kaip individualios paslaugos, atskiriant jas nuo visai visuomenei arba didžiąjai jos daliai teikiamų kolektyvinių paslaugų. Individualias paslaugas daugiausia sudaro švietimo ir sveikatos paslaugos, nors dažnai yra teikiamos ir kitų rūšių paslaugos, pavyzdžiui, namų ūkio paslaugos, kultūros ir poilsio paslaugos.

Socialinių pervedimų natūra (D.63) pozicijai taip pat priskiriamos socialinio draudimo išmokos natūra ir individualios ne rinkos prekės ir paslaugos.

Socialinės išmokos natūra (D.631)

- 4.105. Socialinės išmokos natūra yra socialiniai pervedimai natūra, kurių paskirtis yra sumažinti namų ūkių socialinės rizikos ir reikmių finansines prievoles (žr. 4.84 punktą). Jos gali būti skirstomos į tokias išmokas, kai naudą gaunantys namų ūkiai faktiškai perka prekes ir paslaugas patys, o paskui jiems padengiamos išlaidos, ir į tokias išmokas, kai atitinkamos paslaugos yra tiesiogiai teikiamos naudos gavėjams. Antruoju

atveju valdžios sektoriaus vienetai arba NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams, visiškai arba iš dalies gamina arba perka prekes ir paslaugas, kurias gamintojai paskui tiesiogiai teikia naudos gavėjams.

Socialinio draudimo išmokos, kompensacijos (D.6311)

Šias išmokas sudaro socialinės apsaugos fondų vykdomas patvirtintų išlaidų, kurias namų ūkiai patiria pirkdami konkrečias prekes ir paslaugas, kompensavimas.

Kai namų ūkis perka prekę arba paslaugą, kurių įsigijimo išlaidas jam paskui visiškai arba iš dalies atlygina socialinės apsaugos fondas, namų ūkis gali būti laikomas veikiantis socialinės apsaugos fondo vardu. Faktiškai namų ūkis suteikia socialinės apsaugos fondui trumpalaikę paskolą, kuri yra grąžinama namų ūkiui atlyginus patirtas išlaidas.

Apmokėtų išlaidų suma yra įrašoma kaip tiesiogiai socialinės apsaugos fondo patirtos išlaidos tada, kai namų ūkis įsigyja prekes ir paslaugas, o prie namų ūkių išlaidų parodomas yra tik pirkėjo sumokėtos kainos ir apmokėtų išlaidų skirtumas, jei jis yra. Todėl apmokėtų išlaidų suma nėra laikoma einamuoju pervedimu natūra iš socialinės apsaugos fondų namų ūkiams.

Kitos socialinio draudimo išmokos natūra (D.6312)

Jas sudaro socialiniai pervedimai natūra, išskyrus socialinės apsaugos fondų apmokamas namų ūkių išlaidas. Daugumą kitų socialinio draudimo išmokų gali sudaryti medicininis arba dantų gydymas, operavimas, slauga ligononėje, akiniai ir kontaktiniai lęšiai, medicinos prietaisai arba įranga ir panašios su socialine rizika ir reikmėmis susijusios paslaugos. Palaugas naudos gavėjams tiesiogiai (be kompensavimo) teikia rinkos arba ne rinkos gamintojai, ir šios paslaugos turėtų būti atitinkamai vertinamos. Turėtų būti atskaitomi bet kokie pačių namų ūkių mokėjimai.

Socialinės paramos išmokos natūra (D.6313)

Joms priskiriami valdžios sektoriaus vienetų arba NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, pervedimai namų ūkiams natūra, kurie savo pobūdžiu yra panašūs į socialinio draudimo išmokas natūra, tačiau nėra teikiami pagal socialinio draudimo sistemą. Tokioms išmokoms priskiriamas būstas socialiai remtiniams, pašalpa būstui, vaikų darželiai, profesinis mokymas, sumažintos transporto kainos (jei teikiama socialiniais tikslais) ir panašios su socialine rizika ir reikmėmis susijusios prekės ir paslaugos, jei jos nėra teikiamos pagal socialinio draudimo sistemą.

Individualių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimai (D.632)

4.106. *Apibrėžimas:* Individualių ne rinkos prekių arba paslaugų pervedimai (D.632) apima nemokamai arba ekonomiškai nereikšmingomis kainomis ne rinkos gamintojų arba valdžios sektoriaus vienetų, arba NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, suteiktas prekes arba paslaugas atskiriems namų ūkiams. Šie pervedimai atitinka NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, ir valdžios sektoriaus individualaus vartojimo išlaidas (žr. 3.85 punktą) atėmus socialines išmokas natūra (D.631), kurios yra suteikiamos namų ūkiams pagal socialinio draudimo arba socialinės paramos išmokų susitarimus.

4.107. Socialinių išmokų įrašymo laikas:

- a) socialinės išmokos pinigais yra įrašomos tada, kai yra nustatomi reikalavimai mokėti išmokas;
- b) socialinės išmokos natūra yra įrašomos paslaugų suteikimo metu arba tada, kai įvyksta ne rinkos gamintojų tiesiogiai namų ūkiams teikiamų prekių nuosavybės teisės perdavimas.

4.108. Sąskaitų sistemoje socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra, (D.62) parodomos:

- a) išmokas teikiančių sektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo dalyje (jei išmokas teikia kitos šalys);
- c) namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių dalyje;
- d) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių dalyje (jei išmokos suteikiamos namų ūkiams nerezidentams).

Socialiniai pervedimai natūra (D.63) parodomi:

- a) išmokas teikiančių sektorių pajamų natūra perskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- b) namų ūkių pajamų natūra perskirstymo sąskaitos išteklių dalyje.

Pervestų prekių ir paslaugų vartojimas parodomas koreguotų disponuojamų pajamų sąskaitos panaudojimo dalyje.

Pagal susitarimą socialinių pervedimų natūra iš kitų šalių arba į jas nebūna (jie parodomi D.62 „Socialinės išmokos“, išskyrus socialinius pervedimus natūra).

KITI EINAMIEJI PERVEDIMAI (D.7)

GRYNSIOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO ĮMOKOS (PREMIJOS) (D.71)

- 4.109. *Apibrėžimas:* Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos (premijos) (D.71) yra įmokos, mokamos pagal institucinių vienetų sudarytus polisus. Individualūs namų ūkiai sudaro tokius polisus savo iniciatyva ir savo pačių naudai, nepriklausomai nuo savo darbdavių ar valdžios sektoriaus ir ne pagal socialines draudimo sistemas⁽⁸⁾. Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos apima ir faktines draudėjų mokamas įmokas, skirtas apsidrausti ataskaitiniam laikotarpiui (surinktos įmokos), ir papildomas įmokas, mokamas iš draudėjams skiriamo pelno iš turto, išskaičius draudimą organizuojančių draudimo įmonių imamą mokestį už paslaugas.

Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos yra sumos, kuriomis apdraudžiama nuo įvairių įvykių arba nelaimingų atsitikimų, dėl kurių padaroma žala prekėms arba turtui, arba nuo žalos asmenims, padarytos dėl gamtinių arba žmogaus sukeltų priežasčių (gaisrai, potvyniai, avarijos, susidūrimai, paskendimai, vagystės, smurtas, nelaimingi atsitikimai, liga ir panašiai), arba nuo finansinių nuostolių, atsirandančių dėl ligos, nedarbo, nelaimingų atsitikimų ir panašių įvykių.

- 4.110. Įrašymo laikas: grynosios ne gyvybės draudimo įmokos yra įrašomos tada, kai jos uždirbamos.

Draudimo įmokos, iš kurių yra atskaitomi paslaugų mokesčiai, yra tos visu atskaitiniu laikotarpiu arba praėjusiais laikotarpiais sumokėtų įmokų dalys, kurios yra skirtos apdrausti nuo ataskaitiniu laikotarpiu atsirandančios rizikos.

Ataskaitiniu laikotarpiu surinktos įmokos turi būti atskiriamos nuo ataskaitiniu laikotarpiu turimų sumokėti įmokų, kuriomis turi būti apdraudžiama nuo rizikos ateinančiais laikotarpiais ir ataskaitiniu laikotarpiu.

- 4.111. Sąskaitų sistemoje ne gyvybės draudimo įmokos įrašomos:

- a) draudėjų rezidentų antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo dalyje (jei tai yra draudėjai nerezidentai);
- c) draudimo įmonių rezidenčių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių dalyje;
- d) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių dalyje (jei tai yra draudimo įmonės nerezidentės);

⁽⁸⁾ Gyvybės draudimo įmokos tiesiogiai sąskaitų sistemoje neparodomos. Jos yra skirstomos į: a) socialinėms įmokoms priskiriamas įmokas (jos yra mokamos socialinio draudimo sistemoms); b) individualias gyvybės draudimo įmokas. Pirmoji įmokų rūšis yra įtraukiama į faktinių socialinių įmokų straipsnį, o antrosios rūšies įmokos nėra laikomos paskirstymo sandoriais. Abi gyvybės draudimo įmokų kategorijos padidina techninius draudimo atidėjimus, kurie yra parodomi finansinėje sąskaitoje ir balanse.

NE GYVYBĖS DRAUDIMO REIKALAVIMAI ATLYGINTI ŽALĄ (D.72)

- 4.112. *Apibrėžimas:* Apibrėžimas: Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą (D.72) yra ne gyvybės draudimo sutartimis pagrįsta priklausanti mokėti žala⁽⁹⁾; tai yra ta suma, kurias draudimo įmonės yra įpareigos sumokėti atlyginant už žalą asmenims arba prekėms (įskaitant pagrindinio kapitalo prekes).
- 4.113. Į ne gyvybės draudimo reikalavimus atlyginti žalą neįeina socialines išmokas sudarantys mokėjimai.
- 4.114. Kadangi mokesčiai už ne gyvybės draudimo paslaugas yra apskaičiuojami atimant priklausančią mokėti žalą iš bendros uždirbtų įmokų ir papildomų įmokų vertės, tai visa priklausanti mokėti žala turi būti lygi grynosioms ne gyvybės draudimo įmokoms, kurias draudimo įmonė gauna per tą patį ataskaitinį laikotarpį. Tai pabrėžia tą faktą, kad svarbiausia ne gyvybės draudimo funkcija yra perskirstyti pajamas.

Ne gyvybės draudimo reikalavimų atlyginti žalą patenkinimas yra laikomas pervedimu pateikėjui. Tokie mokėjimai visada yra laikomi einamaisiais pervedimais, net jei ir dėl atsitiktinio ilgalaikio turto sunaikinimo arba rimtos asmeninės žalos asmeniui gali būti išmokamos didelės sumos. Reikalavimų atlyginti žalą pateikėjų gautos sumos paprastai nėra skiriamos kokiam nors konkrečiam tikslui, ir sugadintas arba sunaikintas prekes arba turtą nebūtinai reikia sutaisyti arba atstatyti.

Kai kurie reikalavimai atlyginti žalą atsiranda dėl draudėjų padarytos žalos trečiųjų šalių turtui arba asmenims. Tokiais atvejais teisėti reikalavimai atlyginti žalą yra įrašomi kaip tiesioginiai draudimo įmonių išmokėjimai žalą patyrusioms šalims, o ne kaip netiesioginiai išmokėjimai per draudėją.

- 4.115. Įrašymo laikas: ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą yra įrašomi tada, kai įvyksta nelaimingas atsitikimas arba kitas įvykis, nuo kurio yra apsidrausta.
- 4.116. Sąskaitų sistemoje jos įrašomos:
- draudimo įmonių rezidenčių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
  - pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo dalyje (jei tai yra draudimo įmonės nerezidentės);
  - naudą gaunančių sektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių dalyje;
  - pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių dalyje (jei naudą gauna nerezidentai).

EINAMIEJI PERVEDIMAI VALDŽIOS SEKTORIUJE (D.73)

- 4.117. *Apibrėžimas:* Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje (D.73) apima įvairių valdžios sektoriaus subsektorių (centrinės valdžios subsektoriaus, regioninės valdžios subsektoriaus, vietinės valdžios subsektoriaus, socialinės apsaugos fondų) pervedimus, išskyrus mokesčius, subsidijas, dotacijas investicijoms ir kitus kapitalo pervedimus.
- 4.118. Einamieji pervedimai tarp valdžios sektoriaus subsektorių neapima kitų vienetų vardu atliekamų pervedimų; šie pervedimai sąskaitose yra parodomi tik vieną kartą, t. y. naudą gaunančio vieneto, kuris gauna pervedimą, išteklių dalyje. Tokia situacija susidaro ypač tada, kai valdžios sektoriaus agentūrų (pvz., centrinės valdžios sektoriaus padalinių) renka mokesčius, kurie visiškai arba iš dalies yra automatiškai pervedami kitai valdžios sektoriaus agentūrai (pvz., vietos institucijai). Tokiu atveju kitai valdžios sektoriaus institucijai skiriamos mokesstinės pajamos yra parodomos taip, tarsi šias pajamas būtų surinkusi ši institucija pati, o ne kaip einamasis pervedimas valdžios sektoriuje. Šis sprendimas juo labiau taikomas a fortiori kitai valdžios sektoriaus agentūrai skiriamiems mokesčiams, kuriems yra taikomi papildomi tarifai, nustatomi centrinio valdžios sektoriaus renkamiems mokesčiams. Uždelsus persiųsti mokesčius iš vieno valdžios sektoriaus vieneto į kitą, finansinėje sąskaitoje atitinkamos sumos įrašomos „kitos gautinos arba mokėtinos sumos“ eilutėje.

⁽⁹⁾ Gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą sąskaitų sistemoje tiesiogiai neparodomi. Jie yra skirstomi į : a) socialinėms išmokoms priskiriamus išmokėjimus; b) individualius gyvybės draudimo išmokėjimus. Pirmieji įtraukiami į socialinių išmokų, išskyrus socialinius pervedimus natūra, straipsnį, o antrieji nėra laikomos paskirstymo sandoriais. Abi gyvybės draudimo išmokėjimų kategorijos sumažina draudimo techninius atidėjimus, kurie yra parodomi finansinėje sąskaitoje ir balanse.

Kita vertus, mokesčių pajamų pervedimai, kurie sudaro centrinės valdžios sektoriaus pervedimų į kitą valdžios agentūrą paketo dalį, priskiriami valdžios sektoriaus einamiesiems pervedimams. Šie pervedimai nėra susiję su kokia nors konkrečia mokesčių kategorija, jie nėra atliekami automatiškai, bet daugiausia per tam tikrus fondus (šalies ir vietos institucijos fondus) pagal centrinės valdžios sektoriaus nustatytas apimtis ir paskirstymą.

- 4.119. Įrašymo laikas: einamieji pervedimai tarp valdžios sektoriaus subsektorių yra įrašomi galiojančių norminių aktų numatytu jų atlikimo metu.
- 4.120. Sąskaitų sistemoje valdžios sektoriaus einamieji pervedimai yra parodomi valdžios sektoriaus subsektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo ir išteklių dalyse ⁽¹⁰⁾.

EINAMASIS TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS (D.74)

- 4.121. *Apibrėžimas:* Apibrėžimas: Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas (D.74) apima visus pervedimus tarp valdžios sektoriaus ir kitų šalių valdžios sektorių arba tarptautinių organizacijų ⁽¹¹⁾, išskyrus dotacijas investicijoms ir kitus kapitalo pervedimus.
- 4.122. D.74 pozicija apima:
- a) nemokėtines valdžios sektoriaus įmokas Europos Sąjungos institucijoms, išskyrus „BNP“ grindžiamus ketvirtuosius nuosavus išteklius ⁽¹²⁾;
  - b) valdžios sektoriaus įmokas tarptautinėms organizacijoms (išskyrus valstybių narių mokamus mokesčius virš valstybinėms organizacijoms);
  - c) bet kokius einamuosius pervedimus, kuriuos valdžios sektorius gali gauti iš a ir b punktuose nurodytų institucijų ir organizacijų ⁽¹³⁾;
  - d) valdžios sektorių einamuosius pervedimus pinigais, pavyzdžiui, mokėjimus užsienio valstybių arba užjūrio teritorijų biudžeto deficitams finansuoti, arba natūra (pvz., maisto dovanojimo ekvivalentas, karinė įranga, parama po stichinių nelaimių tiekiant maistą, rūbus, vaistus ir t. t.);
  - e) valdžios sektoriaus, Europos Sąjungos institucijos arba tarptautinės organizacijos išmokėtą darbo užmokestį besivystančiose šalyse dirbantiems patarėjams arba techninės pagalbos ekspertams.

Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas apima pervedimus tarp valdžios sektoriaus ir šalyje esančių tarptautinių organizacijų, nes tarptautinės organizacijos nėra laikomos tų šalių, kuriose jos yra įsikūrusios, institucijomis rezidentėmis.

- 4.123. Įrašymo laikas: galiojančių norminių aktų nustatyto pervedimų atlikimo metu (privalomieji pervedimai) arba tada, kai pervedimai yra atliekami (savanoriški pervedimai).
- 4.124. Sąskaitų sistemoje einamieji tarptautiniai pervedimai įrašomi:
- a) valdžios sektoriaus antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo ir išteklių dalyse;
  - b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo ir išteklių dalyse.

⁽¹⁰⁾ Einamieji pervedimai tarp valdžios sektoriaus subsektorių yra vidiniai valdžios sektoriaus srautai ir nėra parodomi viso sektoriaus konsoliduotoje sąskaitoje.

⁽¹¹⁾ Tarptautinėms organizacijoms, ta prasme, kuria jos yra naudojamos sistemoje, jų teises suteikia jų narės nacionalinės valstybės arba tiesiogiai, arba netiesiogiai per kitas tarptautines organizacijas, kurių narėmis yra nacionalinės valstybės.

⁽¹²⁾ Gamintojų vienetų rezidentų mokamos rinkliavos Europos Sąjungos institucijoms sąskaitose yra parodomos kaip kitų šalių mokami gamybos mokesčiai; 1988 m. birželio 24 d. Tarybos sprendimu sukurti BNP pagrįsti ketvirtieji nuosavi iškliai Bendrijų nuosavųjų išteklių sistemoje yra klasifikuojami pozicijoje D.75 „Įvairūs einamieji pervedimai“.

⁽¹³⁾ Einamieji pervedimai, kuriuos Europos Sąjungos institucijos tiesiogiai suteikia rinkos gamintojams rezidentams, yra parodomi kaip kitų šalių sumokėtos subsidijos.

ĮVAIRŪS EINAMIEJI PERVEDIMAI (D.75)

Einamieji pervedimai ne pelno institucijoms, teikiančios paslaugas namų ūkiams

4.125. Einamieji pervedimai NPI, teikiančioms paslaugas namų ūkiams, apima visas savanoriškas įmokas (išskyrus kilnojamojo turto pervedimą palikimo teise), narystės mokesčius ir finansinę paramą, kurią NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams, gauna iš namų ūkių (įskaitant namų ūkius nerezidentus) ir mažesne dalimi iš kitų vienetų.

4.126. Tokiems pervedimams priskiriami:

- a) reguliariai namų ūkių mokami nario mokesčiai profesinėms sąjungoms bei politinėms, sporto, kultūros, religinėms ir panašioms organizacijoms, priskiriamoms NPI, aptarnaujančių paslaugas namų ūkiams, sektoriui;
- b) savanoriškos namų ūkių, korporuotų įmonių ir kitų šalių įmokos (išskyrus kilnojamojo turto pervedimą palikimo teise) NPI, teikiančioms paslaugas namų ūkiams, įskaitant pervedimus natūra, pavyzdžiui, dovanojamą labdaringoms organizacijoms maistą, drabužius, antklodes, vaistus, kad jos išdalytų šias dovanas namų ūkiams rezidentams ir nerezidentams;
- c) valdžios sektoriaus parama ir dotacijos, išskyrus specialiai nepaprastosioms išlaidoms finansuoti skiriamus pervedimus, kurie yra parodomai prie dotacijų investicijoms.

Neįtraukiami nario mokesčiai arba stojimo įmokos verslo paslaugas teikiančioms ne pelno rinkos institucijoms, pavyzdžiui, prekybos rūmams arba prekybos asociacijoms, kurie yra laikomi užmokesčiais už suteiktas paslaugas.

4.127. Įrašymo laikas: einamieji pervedimai NPI, teikiančioms paslaugas namų ūkiams, yra įrašomi tada, kai jie yra atliekami.

4.128. Sąskaitų sistemoje einamieji pervedimai NPI, teikiančioms paslaugas namų ūkiams, yra įrašomi:

- a) lėšas teikiančių sektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo dalyje;
- c) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sektoriaus antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių dalyje.

Einamieji pervedimai tarp namų ūkių

4.129. *Apibrėžimas:* Einamieji pervedimai tarp namų ūkių susideda iš visų einamųjų pervedimų pinigais arba natūra, kuriuos namų ūkiai rezidentai suteikia kitiems namų ūkiams rezidentams arba nerezidentams arba gauna pervedimus iš jų. Pirmiausia, šie pervedimai apima emigrantų arba laikinai užsienyje gyvenančių darbuotojų (arba dirbančių užsienyje metus arba ilgiau) atliekamus pervedimus savo šeimos nariams, gyvenantiems jų gimtojoje šalyje, arba tėvų atliekamus pervedimus kitoje vietovėje gyvenantiems vaikams.

4.130. Įrašymo laikas: tada, kai įvyksta pervedimas.

4.131. Sąskaitų sistemoje einamieji namų ūkių pervedimai yra įrašomi:

- a) namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo ir išteklių dalyse.

Baudos ir delspinigiai

4.132. *Apibrėžimas:* Instituciniams vienetams teismų arba administracinių institucijų skiriamos baudos ir delspinigiai yra laikomi priverstiniais einamaisiais pervedimais.

4.133. Šiai pozicijai nepriskiriama:

- a) mokesčių administravimo institucijų skiriamos baudos ir delspinigiai už tyčinį vengimą arba vėlavimą mokėti mokesčius, nes tokios baudos ir delspinigiai paprastai negali būti atskirti nuo pačių mokesčių;
- b) licencijų išsigijimo mokesčiai, nes tokie mokėjimai yra laikomi arba mokesčiais, arba mokėjimais už valdžios sektoriaus vienetų teikiamas paslaugas (žr. D.29 ir D.59).

4.134. Įrašymo laikas: baudos ir delspinigiai yra įrašomi tada, kai atsiranda atitinkami įsipareigojimai.

Loterijos ir lošimai

4.135. Už loterijos bilietus sumokėtos arba lažiniu pastatytos sumos susideda iš dviejų dalių: mokesčio už paslaugas loteriją arba lošimus organizuojančiai įstaigai ir kitų einamųjų pervedimų, išmokamų laimėtojams. Paslaugų mokestis gali būti gana didelis, ir iš jo gali būti mokami lošimų paslaugų gamybos mokesčiai. Sistemoje šie pervedimai yra įrašomi kaip tiesioginiai loterijos arba lošimų dalyvių, t. y. namų ūkių pervedimai. Jei dalyvauja namų ūkiai nerezidentai, gali būti didelių namų ūkių sektoriaus ir kitų šalių grynųjų sandorių. Einamieji pervedimai yra įrašomi tada, kai jie yra atliekami.

Kompensaciniai mokėjimai

4.136. *Apibrėžimas:* Kompensacinius mokėjimus sudaro institucinių vienetų einamieji pervedimai kitiems instituciniams vienetams, kompensuojant už jų padarytą asmenų arba turto sužalojimą, išskyrus ne gyvybės draudimo išmokas. Kompensaciniai mokėjimai gali būti arba teismų paskirti priverstiniai mokėjimai, arba *ex gratia* mokėjimai, dėl kurių susitariama neteisminiu būdu. Į šią poziciją įeina valdžios sektoriaus vienetų arba NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, *ex gratia* mokėjimai, kompensuojant už stichinių nelaimių nulemtus sužeidimus arba padarytą žalą, išskyrus kapitalo pervedimams priskiriamus mokėjimus.

4.137. Įrašymo laikas: kompensaciniai mokėjimai yra įrašomi tada, kai jie yra atliekami (*ex gratia* mokėjimai) arba kada jie turi būti atliekami (privalomieji mokėjimai).

BNP grindžiami ketvirtieji nuosavi ištekliai

4.138. 1988 m. birželio 24 d. Tarybos sprendimu Bendrijos nuosavųjų išteklių sistemoje sukurtos „BNP grindžiami ketvirtieji nuosavi ištekliai“ yra einamasis pervedimas, kurį kiekvienos valstybės narės valdžios sektorius moka Europos Sąjungos institucijoms.

Tai yra likusioji įmokos į šių institucijų biudžetą dalis, kuri yra nustatoma pagal kiekvienos šalies BNP dydį.

Įrašymo laikas: BNP grindžiami ketvirtieji nuosavi ištekliai yra įrašomi tada, kai juos reikia mokėti.

Sąskaitų sistemoje BNP grindžiami ketvirtieji nuosavi ištekliai įrašomi:

- a) valdžios sektoriaus antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo dalyje;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių dalyje.

Kiti

- 4.139. a) einamieji NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, pervedimai valdžios sektoriui, jei tokie pervedimai nelaikomi mokesčiais;
- b) valdžios sektoriaus mokėjimai valstybinėms įmonėms, priskiriamoms nefinansinių korporuotų ir kvazikorporuotų įmonių sektoriui, kai tokie mokėjimai yra skirti padengti neįprastus pensijų mokėjimus;
- c) valdžios sektoriaus arba NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, išmokamos kelionės stipendijos ir apdovanojimai namų ūkiams rezidentams ir nerezidentams;

- d) valdžios sektoriaus namų ūkiams tam tikrais laikotarpiais išmokomos premijos tam, kad atlygintų jiems už santaupų laikymą šiuo periodu;
- e) namų ūkių atlyginamos išlaidos, kurias jų vardu patiria socialinės gerovės organizacijos;
- f) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, einamieji pervedimai kitoms šalims;
- g) korporacijų teikiama finansinė parama, jei tokie mokėjimai negali būti laikomi reklamos arba kitų paslaugų pirkimu (pavyzdžiui, pervedimai geriems tikslams arba stipendijos);
- h) einamieji valdžios sektoriaus pervedimai namų ūkiams, kaip vartotojams, jei tokie pervedimai neįrašomi prie socialinių išmokų.

4.140. Įrašo atlikimo laikas: šie pervedimai yra įrašomi tuomet, kai jie atliekami, išskyrus pervedimus iš valdžios sektoriaus, kurie įrašomi tuomet, kai jie turi būti atlikti.

Sąskaitų sistemoje kiti einamieji pervedimai įrašomi:

- a) visų sektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių ir panaudojimo dalyse;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių ir panaudojimo dalyse.

NAMŲ ŪKIŲ GRYNOSIOS NUOSAVYBĖS PENSIJŲ FONDUOSE PASIKEITIMO KOREGAVIMAS (D.8)

4.141. *Apibrėžimas:* Namų ūkių gryniosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas (D.8) atitinka namų ūkių taupymo patikslinimą dėl pokyčio aktuariniuose atidėjimuose, į kuriuos namų ūkiai turi konkrečių reikalavimų gauti išmokas (reikalavimas, kuris finansškai vėl parodomas kaip F.61 pozicijoje apibrėžiamas turtas), ir kurie yra kaupiami iš draudimo įmokų, kurios į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą yra įrašytos kaip socialinės įmokos.

4.142. Kadangi sistemos finansinėse sąskaitose ir balansuose namų ūkiai yra parodomi kaip privačiai finansuojamų savarankiškų ir nesavarankiškų sistemų atidėjimų savininkai, koregavimo eilutė yra reikalinga norint užtikrinti, kad bet koks pensijų įmokų, palyginti su gaunamomis pensijomis, perviršis (t. y. kai mokėtini „pervedimai“ yra didesni už gautinus „pervedimus“) nepaveiktų namų ūkių taupymo.

Norint neutralizuoti šį poveikį, prie namų ūkių disponuojamų pajamų arba koreguotų disponuojamų pajamų pridedamas koregavimas pajamų panaudojimo sąskaitose, kuris yra lygus:

visai faktinių pensijų įmokų, mokamų privačiai finansuojamoms pensijų sistemoms, vertei

pridėjus visą papildomų įmokų, mokamų iš draudėjams priskiriamų pajamų iš turto, vertę

atėmus mokesčių už susijusias paslaugas vertę

atėmus visą pensijų, kurias pagal privačiai finansuojamas pensijų programas išmoka kaip socialinio draudimo išmokas, vertę,

Vadinasi, namų ūkių taupymas yra lygus taupymui, kuris būtų apskaičiuotas, jei pensijų įmokos ir gautos pensijos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje nebūtų įrašomos kaip einamieji pervedimai. Koregavimo eilutė yra reikalinga tam, kad būtų galima suderinti namų ūkių taupymą su jų gryniosios nuosavybės pensijų fondų atidėjimuose, kurie įrašomi į sistemos finansinę sąskaitą, pasikeitimu. Žinoma, reikia atlikti draudimo įmonių arba savarankiškų pensijų fondų, arba nesavarankiškus pensijų fondus tvarkančių darbdavių pajamų panaudojimo sąskaitų atvirkštinį koregavimą.

4.143. Įrašymo laikas: koregavimas yra įrašomas tada, kada yra įrašomi jį sudarantys srautai.

4.144. Sąskaitų sistemoje namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas yra įrašomas:

- a) draudimo įmonių sektoriaus ir kitų nesavarankiškus pensijų fondus administruojančių sektorių pajamų panaudojimo sąskaitų panaudojimo dalyje;
- b) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos panaudojimo dalyje (jei tai yra institucijos nerezidentės);
- c) namų ūkių sektoriaus pajamų panaudojimo sąskaitos išteklių dalyje;
- d) pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių dalyje (jei tai yra namų ūkiai nerezidentai).

KAPITALO PERVEDIMAI (D.9)

4.145. Kapitalo pervedimai skiriasi nuo einamųjų pervedimų tuo, kad jie yra susiję su bent vienos iš sandorio šalių turto arba kapitalo įsigijimu arba pervedimu. Atliekant pervedimus pinigais arba natūra, atitinkamas finansinio arba nefinansinio turto pokytis turėtų būti parodytas vienos arba abiejų sandorio šalių balansuose.

4.146. Kapitalo pervedimą natūra sudaro turto nuosavybės pervedimas (išskyrus atsargas ir grynuosius pinigus) arba įsipareigojimų panaikinimas skolintojo iniciatyva, už tai negaunant jokio atitinkamo užmokesčio.

Kapitalo pervedimą pinigais sudaro pervedimas gryųjų pinigų, kuriuos pirmoji šalis gavo pardavusi turtą (išskyrus atsargas), arba kuriuos tikimasi ar reikalaujama, kad antroji šalis naudotų turtui (išskyrus atsargas) įsigyti. Antroji šalis, gavėjas, kaip pervedimo sąlyga, dažnai yra įpareigojamas naudoti grynuosius pinigus turtui įsigyti.

4.147. Kapitalo pervedimai apima kapitalo mokesčius (D.91), dotacijas investicijoms (D.92) ir kitus kapitalo pervedimus (D.99).

KAPITALO MOKESČIAI (D.91)

4.148. *Apibrėžimas:* Kapitalo mokesčiai (D.91) susideda iš nereguliariai ir retai renkamų mokesčių, kuriais yra apmokestinamas instituciniams vienetams priklausantis turtas arba grynoji vertė, vieno institucinio vieneto kitam instituciniam vienetui pagal palikimus arba dovanojimus *inter vivos* perduodamo turto vertė arba kitų pervedimų vertė.

4.149. Kapitalo mokesčiai apima:

- a) kapitalo pervedimų mokesčius: paveldimo turto mokesčius, palikimo mokesčius ir dovanojimo *inter vivos* mokesčius, kuriais turi būti apmokestinamas naudos gavėjų kapitalas (išskyrus turto pardavimo mokesčius, nes jie nėra pervedimai);
- b) kapitalo mokesčius: atsitiktinius arba išimtinus mokesčius, kurie yra imami nuo instituciniams vienetams priklausančio turto arba grynosios vertės⁽¹⁴⁾. Jie apima žemės gerinimo mokesčius, tai yra mokesčius už dirbamos žemės vertės padidėjimą, mokamus išduodant leidimą pastatui statyti eksploatuojant žemę komerciniais arba apgyvendinimo tikslais.

4.150. Įrašymo laikas: kapitalo mokesčiai yra įrašomi tada, kai atsiranda mokestinis įsipareigojimas.

4.151. Sąskaitų sistemoje kapitalo mokesčiai yra įrašomi:

- a) sektorių, į kuriuos patenka mokesčių mokėtojai, kapitalo sąskaitos įsipareigojimų ir grynosios vertės (–) pokyčiuose;
- b) valdžios sektoriaus kapitalo sąskaitos įsipareigojimų ir grynosios vertės (+) pokyčiuose;
- c) kitų šalių kapitalo sąskaitos įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiuose;

⁽¹⁴⁾ Tačiau kapitalo prieaugio mokesčiai sąskaitose yra įrašomi Einamųjų pajamų, turto ir kitų mokesčių pozicijoje.

DOTACIJOS INVESTICIJOMS (D.92)

- 4.152. *Apibrėžimas:* Dotacijas investicijoms (D.92) sudaro kapitalo pervedimai pinigais arba natūra, kuriuos valdžios sektoriai arba kitos šalys⁽¹⁵⁾ suteikia kitiems instituciniams vienetams rezidentams ar nerezidentams visoms ilgalaikio turto įsigijimo išlaidoms arba jų daliai padengti.
- 4.153. Dotacijos investicijoms gali būti suteikiamos pinigais arba natūra. Dotacijas investicijoms natūra sudaro valdžios sektoriaus atliekami transporto prietaisų, įrangos ir kitos aparatūros pervedimai kitoms institucijoms rezidentėms arba nerezidentėms bei tiesioginis pastatų ir kitų statinių suteikimas institucijoms rezidentėms arba nerezidentėms.
- 4.154. Dotacijos investicijoms neapima karinės įrangos, pavyzdžiui, ginklų ir prietaisų, kurių pagrindinė funkcija yra paleisti tokius ginklus, nes jie nepriskiriami ilgalaikiam turtui.
- 4.155. Valdžios sektoriaus kitų ekonomikos sektorių naudai kaupiamo kapitalo vertė taip pat turi būti parodoma prie dotacijų investicijoms, kai tik naudos gavėjas yra nustatomas ir tampa šio kapitalo savininku. Tokiais atvejais kapitalo formavimas yra įrašomas naudos gavėjo kapitalo sąskaitos turto pokyčių dalyje ir yra finansuojamas iš dotacijų investicijoms, kurios yra parodomos prie tos pačios sąskaitos išpareigojimų ir grynosios vertės pokyčių.
- 4.156. Į D.92 poziciją įeina ne tik vienkartiniai nepasikartojantys mokėjimai, kurių paskirtis yra finansuoti kapitalo formavimą per tą patį laikotarpį, bet taip pat ir ankstesni mokėjimai dalimis kapitalo formavimui finansuoti. Todėl tos valdžios sektoriaus metinių skolos grąžinimų dalys, kurias įmonės pasiėmė norėdamos finansuoti kapitalo investicijų projektus ir kurių grąžinimo išpareigojimą visiškai arba iš dalies prisiėmė valdžios sektorius, sąskaitose yra taip pat laikomos dotacijomis investicijoms.
- Tačiau valdžios sektoriaus dotacijos palūkanoms padengti nėra priskiriamos šiam straipsniui, net kai tokio palūkanų preivolės palengvinimo tikslas yra skatinti kapitalo formavimą. Iš tikrųjų, valstybinių institucijų prisiimamas išpareigojimas mokėti dalį palūkanų, kaip ir pačių palūkanų srautas, yra einamasis paskirstymo sandoris. Nepaisant to, jei dotacijos turi dvigubą paskirtį ir yra skirtos grąžinti paimtai paskolai bei palūkanoms už pasiskolintą kapitalą, ir kai šių abiejų elementų negalima atskirti, visa dotacija sąskaitose yra įrašoma kaip dotacija investicijoms.
- 4.157. Dotacijos investicijoms nefinansinių korporacijų ir kvazikorporacijų sektoriui be dotacijų privačioms įmonėms apima kapitalo dotacijas savarankiškais juridiniais asmenimis laikomoms valstybinėms įmonėms, su sąlyga, kad dotaciją suteikiantis valdžios sektoriaus padalinys nekelia valstybės įmonei reikalavimų grąžinti skolą.
- 4.158. Dotacijos investicijoms namų ūkių sektoriui apima dotacijas verslo įmonėms įrangai įsigyti ir modernizuoti, išskyrus dotacijas korporuotoms ir kvazikorporuotoms įmonėms, bei dotacijas namų ūkiams būstui statyti, pirkti ir pagerinti.
- 4.159. Dotacijos investicijoms valdžios sektoriui apima visus mokėjimus (išskyrus dotacijas palūkanoms mokėti) valdžios sektoriaus subsektoriams⁽¹⁶⁾ kapitalo formavimui finansuoti. Svarbiausi pavyzdžiai yra centrinio valdymo sektoriaus pervedimai savivaldybėms, skirti viso pagrindinio kapitalo formavimui finansuoti. Reikėtų pabrėžti, kad bendro pobūdžio pervedimai, skirti įvairiems arba neapibrėžtiems tikslams, yra parodomi prie einamųjų valdžios sektoriuje atliekamų pervedimų, net jei jie iš dalies yra naudojami kapitalo formavimo išlaidoms padengti.
- 4.160. Valdžios sektoriaus ir kitų šalių dotacijos investicijoms, skirtos ne pelno institucijoms, yra atskiriamos nuo einamųjų pervedimų ne pelno institucijoms pagal tą patį kriterijų.
- 4.161. Dotacijos investicijoms, skirtos kitoms šalims, taip pat turėtų apimti tik pervedimus, konkrečiai skirtus vienetų nerezidentų kapitalo formavimui finansuoti. Jos apima, pavyzdžiui, negrąžinamus pervedimus tiltams, keliams, gamykloms, ligoninėms arba mokykloms besivystančiose šalyse statyti arba tarptautinių organizacijų pastatams statyti. Dotacijos gali būti sudarytos iš dalinių mokėjimų per tam tikrą laikotarpį, taip pat ir iš vienkartinį mokėjimų. Į šią poziciją taip pat įeina nemokamas pagrindinio kapitalo prekių tiekimas.

⁽¹⁵⁾ Kitų šalių suteiktos dotacijos investicijoms apima tiesiogiai Europos Sąjungos institucijų suteikiamas dotacijas (pvz., tam tikri Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) Orientavimo skyriaus pervedimai).

⁽¹⁶⁾ Valdžios sektoriaus ribose skiriamos dotacijos investicijoms yra valdžios sektoriaus vidiniai srautai ir nėra parodomi viso sektoriaus konsoliduotoje sąskaitoje.

4.162. Įrašymo laikas: dotacijos investicijoms pinigais yra įregistruojamos tada, kai turi būti atliekamas mokėjimas. Dotacijos investicijoms natūra yra įrašomos tada, kai yra perduodama turto nuosavybė.

4.163. Sąskaitų sistemoje dotacijos investicijoms yra įrašomos:

- a) valdžios sektoriaus kapitalo sąskaitos išsipareigojimų ir grynosios vertės (–) pokyčiuose;
- b) dotacijas gaunančių sektorių kapitalo sąskaitos išsipareigojimų ir grynosios vertės (+) pokyčiuose;
- c) kitų šalių kapitalo sąskaitos išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiuose.

KITI KAPITALO PERVEDIMAI (D.99)

4.164. *Apibrėžimas:* Kiti kapitalo pervedimai (D.99) apima pervedimus, išskyrus dotacijas investicijoms ir kapitalo mokesčius, kurie neperskirto pajamų, bet perskirto tarp įvairių šalies arba kitų šalių sektorių ir subsektorių taupymą arba turtą.

4.165. Kiti kapitalo pervedimai apima tokius sandorius:

- a) valdžios sektoriaus arba kitų šalių mokėjimus savininkams pagrindinio kapitalo, kuris buvo sunaikintas arba kuriam buvo padaryta žala karo, kitų politinių įvykių arba stichinių nelaimių (potvynių) metu;
- b) valdžios sektoriaus pervedimus nefinansinėms korporuotoms arba kvazikorporuotoms įmonėms, kad būtų padengti per kelerius metus susikaupę nuostoliai arba ypatingieji nuostoliai, susidarę dėl nuo įmonės nepriklausančių veiksmų;
- c) pervedimus tarp valdžios sektoriaus subsektorių, kurių paskirtis yra padengti nenumatytas išlaidas arba susidariusius nuostolius ⁽¹⁷⁾;
- d) vienkartinės premijas, kurias valdžios sektorius skiria namų ūkiams, atlyginant jiems už kelis metus laikytas santaupas;
- e) turto pervedimus palikimo teise, dideles gyvųjų asmenų dovanas gyviesiems asmenims ir dovanojimus tarp skirtingų sektorių subjektų, įskaitant palikimus arba dideles dovanas ne pelno institucijoms (pavyzdžiui, dovanos universitetams naujų bendrabučių, bibliotekų, laboratorijų ir t. t. statybos išlaidoms padengti);
- f) atitinkamą sandorį, kuriuo skirtingų sektorių arba subsektorių institucinių vienetų susitarimu yra nurašomos skolos (pavyzdžiui, valdžios sektorius nurašo skolą, kurią jai turėjo grąžinti užsienio šalis; mokėjimai pagal suteiktas garantijas, taip atleidžiant skolininkus nuo savo išsipareigojimų). Tokie skolų nurašymai abipusiu susitarimu yra laikomi kreditoriaus kapitalo pervedimais skolininkui, kurių vertė yra lygi nesumokėtos skolos vertei skolos nurašymo metu. Panašiai skolos prisiėmimo sandoris yra dar vienas kapitalo pervedimas. Tačiau neįtraukiama:
  - 1) finansinių reikalavimų nurašymas ir kvazikorporacijos išsipareigojimų prisiėmimas kvazikorporacijos savininko vardu. Toks atvejis yra laikomas sandoriu akcijomis ir kitais nuosavybės vertybiniais popieriais (žr. 5.16. punktą);
  - 2) skolos nurašymas ir valstybinės korporacijos skolinių išsipareigojimų prisiėmimas valdžios sektoriaus vardu, tos įmonės sistemoje neberodant kaip institucinio vieneto. Toks atvejis yra įrašomas kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje (žr. 5.16, 6.29 ir 6.30 punktus);
  - 3) skolos nurašymas ir valstybinės korporacijos skolinių išsipareigojimų prisiėmimas valdžios sektoriaus vardu, vykdamą tęstinį privatizavimą, kurį reikia užbaigti per trumpą laiką. Toks atvejis yra laikomas sandoriu akcijomis ir kitais nuosavybės vertybiniais popieriais (žr. 5.16 punktą).

Skolos nurašymas nėra institucinių vienetų sandoris ir todėl nėra įrašomas nei į sistemos kapitalo sąskaitą, nei į finansinę sąskaitą. Jei skolinintojas nusprendžia nurašyti skolą, toks nurašymas turėtų būti įrašomas skolinintojo ir skolininko kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje

⁽¹⁷⁾ Pervedimai tarp valdžios sektoriaus subsektorių yra valdžios sektoriaus vidiniai srautai, ir viso sektoriaus konsoliduotoje sąskaitoje neparodomi.

(žiūrėti 6.27 d punktą). Blogų paskolų atidėjimai yra laikomi institucinio gamintojo vieneto buhalterinės apskaitos įrašais ir sistemoje neparodomi. Vienašalis skolininko atsisakymas grąžinti skolą taip pat nėra sandoris ir sistemoje neparodomas;

- g) tą kapitalo prieaugio (arba netekimų) dalį, kuri yra perskirstoma kitam sektoriui, pavyzdžiui, draudimo įmonių perskirstomas kapitalo prieaugis namų ūkiams. Tačiau netiesiogiai atliktų (pavyzdžiui, per holdingo korporaciją) pajamų iš privatizavimo pervedimų valdžios sektoriui sandoriai turi būti įrašomi kaip finansiniai sandoriai akcijomis ir kitais nuosavybės vertybiniais popieriais (F.5) ir todėl neturi jokios tiesioginės įtakos valdžios sektoriaus grynajam skolinimuisi arba skolinimuisi;
- h) pagrindinius mokėjimus, kompensuojant už didelę žalą arba sunkius sužeidimus, už kuriuos nėra kompensuojama pagal draudimo polisus (išskyrus valdžios sektoriaus arba kitų šalių mokėjimus, nurodytus a punkte). Mokėjimai gali būti priteisti teismų, dėl kurių gali būti susitarta ne teismo būdu. Jie apima mokėjimus kompensuojant už didelių sprogimų, naftos išsiliejimų, šalutinių vaistų poveikių ir panašiai sukeltą žalą;
- i) neeilinius darbdavių (įskaitant valdžios sektorių) arba valdžios sektoriaus (vykdant savo socialinę funkciją) mokėjimus socialinės apsaugos fondams, jei šių mokėjimų paskirtis yra padidinti šių fondų techninius atidėjimus. Atitinkami mokėjimai namų ūkiams iš socialinio draudimo fondų taip pat yra įrašomas kaip kiti kapitalo pervedimai (D.99) (žiūrėti 3 priedo „Draudimas“ 20 punktą).

4.166. Įrašymo laikas:

- a) kiti kapitalo pervedimai pinigais yra įrašomi tada, kai turi būti atliekamas mokėjimas;
- b) kiti kapitalo pervedimai natūra yra įrašomi tuomet, kai yra pervedama turto nuosavybė arba kai kreditorius panaikina įsipareigojimą.

4.167. Sąskaitų sistemoje kiti kapitalo pervedimai yra įrašomi prie sektorių ir kitų šalių kapitalo sąskaitos įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčių.

—

5 SKYRIUS

FINANSINIAI SANDORIAI

- 5.01. *Apibrėžimas:* Finansiniai sandoriai yra sandoriai finansiniu turtu ir įsipareigojimais tarp institucinių vienetų ir tarp jų bei kitų šalių.
- 5.02. Atsižvelgiant į sandorio apibrėžimą (žr. 1.33 punktą), finansinis sandoris yra sąveika tarp institucinių vienetų arba tarp institucinio vieneto ir kitų šalių tarpusavio susitarimu, apimantis vienalaikį finansinio turto ir jį atitinkančio įsipareigojimo sukūrimą ar panaikinimą, arba nuosavybės teisės į finansinį turtą ar įsipareigojimo prisiėmimo pasikeitimą.
- 5.03. Finansinis turtas yra ekonominis turtas, apimantis mokėjimo priemones, finansinius reikalavimus ir ekonominį turtą, kuris savo kilme yra artimas finansiniams reikalavimams.
- 5.04. Mokėjimo priemonės sudaro piniginis auksas, specialiosios skolinimosi teisės, valiuta ir pervedamieji indėliai.

Finansiniai reikalavimai suteikia teisę jų savininkams — kreditoriams gauti apmokėjimą ar seriją apmokėjimų be jokių papildomų veiksmų iš kitų institucinių vienetų-skolininkų, kurie yra prisiėmę ekvivalentinius įsipareigojimus.

Ekonominio turto, kuris savo kilme yra artimas finansiniams reikalavimams, pavyzdžiai yra akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai bei, iš dalies, sąlyginis turtas. Institucinis vienetas, išleidžiantis tokį finansinį turtą, yra laikomas turinčiu jam ekvivalentinį įsipareigojimą.

- 5.05. Sąlyginis turtas yra sutartimi paremti susitarimai tarp institucinių vienetų ir tarp jų bei kitų šalių, nurodantys vieną ar kelias sąlygas, kurios turi būti įvykdytos prieš įvykstant finansiniam sandoriui. Pavyzdžiai yra trečiųjų šalių suteikiamos apmokėjimo garantijos, akredityvai, kredito linijos, garantuoto išplatavimo vertybinių popierių išleidimo galimybės (NIFs) ir daug išvestinių priemonių. Šioje sistemoje sąlyginis turtas yra finansinis turtas tais atvejais, kai pats susitarimas turi rinkos vertę, nes juo galima prekiauti arba jį galima pakeisti kitomis biržos prekėmis. Kitokia reikšme sąlyginis turtas sistemoje ⁽¹⁾ neregistruojamas.
- 5.06. Skiriamos septynios finansinio turto grupės: piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (AF.1), valiuta ir indėliai (AF.2), vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas (AF.3), paskolos (AF.4), akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (AF.5), draudimo techniniai atidėjimai (AF.6) ir kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos (AF.7).
- 5.07. Sistemoje kiekvienas finansinis turtas turi ekvivalentinį įsipareigojimą, išskyrus tą finansinį turtą, kuris priskiriamas piniginio aukso ir specialiųjų skolinimosi teisių grupei (AF.1). Skiriamos šešios įsipareigojimų grupės, atitinkančios ekvivalentinio finansinio turto grupes.
- 5.08. Finansinių sandorių klasifikatorius atitinka finansinio turto ir įsipareigojimų klasifikatorių. Skiriamos septynios finansinių sandorių grupės: sandoriai piniginiu auksu ir specialiosiomis skolinimosi teisėmis (F.1), sandoriai valiuta ir indėliais (F.2), sandoriai vertybiniais popieriais, išskyrus akcijas (F.3), sandoriai paskolomis (F.4), sandoriai akcijomis ir kitais nuosavybės vertybiniais popieriais (F.5), sandoriai draudimo techniniais atidėjimais (F.6) ir sandoriai kitomis gautinomis arba mokėtinomis sąskaitomis (F.7).
- 5.09. Turimas finansinis turtas ir neįvykdyti įsipareigojimai tam tikru laiko momentu (sektoriaus ar kitų šalių) yra įrašomi balanse (žr. 7 skyrių). Finansiniai sandoriai lemia pokyčius balanse. Tačiau pokyčiai tarp laikotarpio pradžios balanso ir laikotarpio pabaigos balanso taip pat gali apimti kitus srautus (žr. 6 skyrių). Jie nepriklauso nuo sąveikos tarp institucinių vienetų ar tarp jų ir kitų šalių pagal savitarpio susitarimą. Kiti srautai išskirstomi į finansinio turto ir įsipareigojimų perkainojimus ir finansinio turto bei įsipareigojimų apimties pokyčius, nepriklausančius nuo finansinių sandorių. Pirmieji yra įrašomi į perkainojimo sąskaitą, o kiti į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą pagal grupes: nuostoliai dėl stichinių nelaimių, neatlygintos turto konfiskacijos, kiti niekur kitur neklasifikuoti finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai ir grupavimų bei struktūros pokyčiai.

⁽¹⁾ Draudimo techniniai atidėjimai (AF.6) yra besąlygiški draudimo institucijų ir pensijų fondų įsipareigojimai. Tačiau ekvivalentinis atskirų draudėjų ir naudos gavėjų finansinis turtas yra daugeliu atvejų sąlyginis turtas.

- 5.10. Finansiniai sandoriai tarp institucinių vienetų yra įrašomi dalyvaujančių sektorių finansinėse sąskaitose. Finansiniai sandoriai tarp institucinių vienetų ir kitų šalių yra įrašomi dalyvaujančių sektorių finansinėse sąskaitose ir užsienio finansinėje sąskaitoje, tai yra finansinėje kitų šalių sąskaitoje (žr. 8 skyrių).

Finansinės sąskaitos (sektoriaus ar kitų šalių) kairėje pusėje parodomi finansinio turto įsigijimai atėmus netekimus, o dešinėje pusėje parodomi prisiimti įsipareigojimai atėmus jų apmokėjimą. Balansuojantis finansinės sąskaitos straipsnis, tai yra grynas finansinio turto įsigijimas atėmus grynuosius įsipareigojimus yra grynas skolinimas (+)/grynas skolinimasis (-) (B.9).

- 5.11. Sektoriaus finansinė sąskaita gali būti suvestinė arba nesuvestinė. Sektoriaus nesuvestinė finansinė sąskaita parodo finansinio turto ir įsipareigojimų pokyčius dėl visų finansinių sandorių, kuriuose dalyvauja instituciniai vienetai, priskirti minėtam sektoriui. Sektoriaus suvestinė finansinė sąskaita parodo finansinio turto ir įsipareigojimų pokyčius dėl finansinių sandorių tarp institucinių vienetų, priskirtų minėtam sektoriui, ir kitų institucinių vienetų arba kitų šalių. Lyginant su nesuvestine finansine sąskaita, finansiniai sandoriai tarp institucinių vienetų, priskiriamų minėtam sektoriui, yra pašalinami iš suvestinės finansinės sąskaitos. Užsienio finansinė sąskaita yra suvestinė pagal apibrėžimą.
- 5.12. Finansinis sandoris tarp dviejų institucinių vienetų padidina vieno institucinio vieneto grynąjį skolinimą/grynąjį skolinimąsi ir ta pačia suma sumažina kito institucinio vieneto grynąjį skolinimą/grynąjį skolinimąsi. Finansiniai sandoriai tarp institucinių vienetų, priklausančių tam pačiam sektoriui, nepakeičia sektoriaus grynojo skolinimo/grynojo skolinimosi. Sektoriaus suvestinė ir nesuvestinė finansinė sąskaita parodo tą pačią grynojo skolinimo/grynojo skolinimosi sumą. Tačiau finansiniai sandoriai tarp institucinių vienetų nepakeičia visos ekonomikos grynojo skolinimo/grynojo skolinimosi. Jis savo suma yra lygus grynajam skolinimui/grynajam skolinimuisi užsienio finansinėje sąskaitoje, bet su skirtingu ženklu. Todėl bendrasis visų institucinių vienetų ir kitų šalių grynas skolinimas/grynas skolinimasis yra lygus nuliui.
- 5.13. Skolininko arba kreditoriaus finansinė sąskaita ⁽²⁾ (sektoriaus ar kitų šalių) yra finansinės sąskaitos išplėtimas, kuriame dar, be to, parodomas skolininko sektoriaus finansinio turto grynųjų įsigijimų paskirstymas ir kreditoriaus sektoriaus prisiimtų grynųjų įsipareigojimų paskirstymas. Todėl ji pateikia informaciją apie skolininko arba kreditoriaus santykį ir atitinka finansinį skolininko arba kreditoriaus balansą (žr. 7.69 punktą). Tačiau finansinių sandorių antrinėse rinkose atveju ji neteikia informacijos apie institucinius vienetus, kuriems buvo parduotas finansinis turtas ar iš kurių finansinis turtas buvo nupirtas. Vadinas, finansinė skolininko arba kreditoriaus sąskaita nepateikia viso atsakymo į klausimą, kas ką atskaitiniu laikotarpiu finansuoja.
- 5.14. Finansinė sąskaita yra galutinė sąskaita visoje sąskaitų, registruojančių sandorius, sekoje (žr. 8 skyrių). Todėl finansinė sąskaita neturi balansuojančio sąskaitos straipsnio, kuris perkeliama į kitą sąskaitą. Sistemoje finansinės sąskaitos balansuojantis straipsnis atitinka kapitalo sąskaitos balansuojantį straipsnį. Paprastai jie nesutampa, nes šie balansuojantys straipsniai skaičiuojami remiantis skirtingais statistiniais duomenimis.
- 5.15. Finansiniai sandoriai visuomet turi ekvivalentinius sandorius sistemoje. Tie ekvivalentiniai sandoriai gali būti kiti finansiniai ar nefinansiniai sandoriai.

Vienalaikis ir finansinio turto, ir įsipareigojimų padidėjimas ar sumažėjimas, arba vieno finansinio turto iškeitimas į kitą yra įrašomi finansinėje sąskaitoje (sektoriaus ar kitų šalių). Tais atvejais, kai abu — ir sandoris, ir jo atitikmuo — yra finansiniai sandoriai, jie pakeičia finansinio turto ir įsipareigojimų portfelį ir gali pakeisti dalyvaujančių institucinių vienetų ar kitų šalių ir finansinio turto bei įsipareigojimų bendrąsias sumas, bet jie nepakeičia grynojo skolinimo/ grynojo skolinimosi ar grynosios vertės.

Finansinių sandorių atitikmenys gali taip pat būti produktų sandoriai (žr. 3 skyrių), paskirstymo sandoriai (žr. 4 skyrių) ar sandoriai nefinansiniu nesukurtu turtu (žr. 6.06 punktą). Tais atvejais, kada finansinio sandorio ekvivalentinis sandoris yra ne finansinis sandoris, tai dalyvaujančių institucinių vienetų ar kitų šalių grynas skolinimas/grynas skolinimasis pasikeičia.

- 5.16. Finansinio sandorio ekvivalentinis sandoris gali būti (einamasis ar kapitalo) pervedimas (žr. 4 skyrių). Šiuo atveju į finansinį sandorį įeina nuosavybės teisės į finansinį turtą ar skolininko įsipareigojimo prisiėmimo (skolos prisiėmimo) pasikeitimas, arba vienalaikis finansinio turto bei jį

⁽²⁾ 1993 m. NSS (11.103—11.111) vartoja terminą detali lėšų srautų sąskaita.

atitinkančio įsipareigojimo panaikinimas (skolos anuliavimas arba atleidimas nuo skolos). Ekvivalentinis skolos prisiėmimo ar skolos panaikinimo sandoris yra įtraukiamas į kapitalo pervedimų grupę (D.9) ir yra įrašomas kapitalo sąskaitoje.

Jeigu kvazikorporacijos savininkas prisiima įsipareigojimą iš kvazikorporacijos arba panaikina finansinį reikalavimą kvazikorporacijai, tai ekvivalentinis skolos prisiėmimo arba skolos panaikinimo sandoris yra sandoris akcijomis ar kitais nuosavybės vertybiniais popieriais (F.5).

Jeigu valdžios sektorius panaikina ar prisiima skolą iš valstybinės korporacijos, kuri pradingsta kaip institucinis vienetas sistemoje, tai kapitalo sąskaitoje ar finansinėje sąskaitoje jokio sandorio neįrašoma. Šiuo atveju srautas įrašomas į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą (6 skyrius. „Kiti srautai“).

Jeigu valdžios sektorius panaikina ar prisiima skolą iš valstybinės korporacijos dalyvaudamas vykstančiame privatizavimo procese, kurią reikia atlikti per trumpą laikotarpį, tai ekvivalentinis sandoris yra sandoris akcijomis ir kitais nuosavybės vertybiniais popieriais. Privatizavimas reiškia atsisakymą kontroliuoti tą valstybinę korporaciją (žr. 2.26 punktą) perleidžiant akcijas ir kitus nuosavybės vertybinius popierius. Toks panaikinimas ar prisiėmimas sąlygoja nuosavų lėšų padidėjimą (žr. 7.05 punktą) nepriklausomai nuo to, ar šis nuosavų lėšų padidėjimas atsiranda dėl akcijų ir kitų nuosavybės vertybinių popierių išleidimo, ar ne.

Blogų skolų nurašymas arba dalinis nurašymas, kurį atlieka kreditoriai, ir vienpusis įsipareigojimo panaikinimas (skolos atsižadėjimas), kurį atlieka skolininkas, nepriskiriami finansiniams sandoriams, nes jų metu nėra sąveikos tarp institucinių vienetų, ar tarp institucinių vienetų ir kitų šalių savitarpio susitarimu. Kreditoriaus atliktas blogų skolų nurašymas ar dalinis nurašymas yra registruojamas kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje (žr. 6.27 d punktą). Skolos atsižadėjimas sistemoje nepripažįstamas.

- 5.17. Ekvivalentinis finansinio sandorio sandoris gali būti palūkanos (D.41). Palūkanas gauna kreditoriai ir moka skolininkai už tam tikras finansinių reikalavimų rūšis, priskiriamas tokioms grupėms: valiutos ir indėlių (AF.2), vertybinių popierių, išskyrus akcijas (AF.3), paskolų (AF.4) ir kitų gautinų/mokėtinų sąskaitų (AF.7). Sistemoje palūkanos yra įrašomos kaupimo pagrindu, t. y. palūkanos įrašomos kaip nuolat priaugančios kreditoriui per tam tikrą laiką iš pagrindinės negrąžintos sumos (žr. 4.50 punktą). Palūkanų (D.41) ekvivalentinis sandoris visada yra finansinis sandoris, kuris sukuria papildomą finansinį kreditoriaus reikalavimą skolininkui. Šio finansinio sandorio rezultatas yra tas, kad palūkanos yra reinvestuojamos. Faktinis palūkanų mokėjimas neįrašomas palūkanų pozicijoje (D.41), bet sąlygoja sandorį, susijusį su mokėjimo priemonių nuosavybės pasikeitimu. Ekvivalentinis sandoris yra finansinis sandoris, mažinantis gryną finansinį kreditoriaus reikalavimą skolininkui. Kai faktinės palūkanos yra nesumokamos nustatytu laiku, atsiranda palūkanų įsiskolinimas. Kadangi apskaičiuotos palūkanos jau yra įrašytos į sistemą, tai palūkanų įsiskolinimas nepakeičia bendrojo finansinio turto ar įsipareigojimų, tik galbūt jų klasifikatorių (žr. 5.131 punktą).
- 5.18. Finansinio sandorio ekvivalentinis sandoris gali būti paskirstomosios, bet nepaskirstytos pajamos iš turto, pavyzdžiui palūkanos (D.41) ir dividendai (D.421), kuriuos investiciniai fondai gavo iš investicijų, ir kurie yra paskirti bet nepaskirstyti akcininkams (žr. 4.49 b ir 4.54 b punktus), reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų (D.43) ir pajamos iš turto, priskirtos, bet neišmokėtos draudėjams (D.44) pagal socialinio draudimo sistemas gyvybės draudimo atveju. Ekvivalentinio finansinio sandorio rezultatas yra tas, kad (teigiamos arba neigiamos) pajamos iš turto yra reinvestuojamos.

FINANSINIŲ SANDORIŲ KLASIFIKATORIUS

- 5.19. Finansiniai sandoriai yra klasifikuojami į grupes, kurios skirstomos į pogrupius, ir kai kurie jų dar toliau skirstomi pozicijomis. Finansinio turto ir įsipareigojimų sandorių klasifikatorius atitinka finansinio turto ir įsipareigojimų klasifikatorių (žr. 5.06–5.08 punktus). Todėl grupių, pogrupių ir pozicijų apibrėžimai ir papildomi paaiškinimai yra pateikiami tik vieną kartą ESS — šiame finansinių sandorių skyriaus skirsnyje. Skyrius „Balansai“ nekartoja apibrėžimų ir jų paaiškinimų savo pagrindiniame tekste, bet 7.1 priede pateikia trumpą viso turto ir įsipareigojimų, apibrėžtų sistemoje, aprašymą.
- 5.20. Finansinių sandorių ir finansinio turto bei įsipareigojimų klasifikatorius remiasi pirmiausia finansinio turto likvidumu ir teisinėmis charakteristikomis. Klasifikatorius neturi funkcinių grupių, išskyrus memorandumo straipsnį, susijusį su tiesioginėmis užsienio investicijomis. Grupių, pogrupių ir pozicijų apibrėžimai yra iš esmės nepriklausomi nuo institucinių vienetų klasifikatoriaus. Tačiau, jei reikia, finansinio turto ir įsipareigojimų klasifikatorius gali būti toliau detalizuojamas, pateikiant kryžminę klasifikaciją pagal institucinius vienetus. Pavyzdys būtų indėlių tarp pinigų finansinių institucinių grupė. Išsamumas, kurio gali būti paremtas finansinio turto ir įsipareigojimų klasifikatorius, priklauso nuo to, koks institucinis sektorius bus analizuojamas.

5.1. lentelė — Finansinių sandorių klasifikatorius

Finansinių sandorių klasifikatorius	Kodas		
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	F.1		
Piniginis auksas		F.11	
Specialiosios skolinimosi teisės (SDR)		F.12	
Valiuta ir indėliai	F.2		
Valiuta		F.21	
Pervedamieji indėliai		F.22	
Kiti indėliai		F.29	
Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	F.3		
Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones		F.33	
Trumpalaikiai			F.331
Ilgalaikiai			F.332
Išvestinės finansinės priemonės		F.34	
Paskolos	F.4		
Trumpalaikės		F.41	
Ilgalaikės		F.42	
Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	F.5		
Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas		F.51	
Kotiruojamos akcijos			F.511
Nekotiruojamos akcijos			F.512
Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai			F.513
Investicinių fondų akcijos		F.52	
Draudimo techniniai atidėjimai	F.6		
Namų ūkių grynoji nuosavybė draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose		F.61	
Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose			F.611
Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose			F.612
Išankstinės draudimo įmokos (premijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai		F.62	
Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos	F.7		
Prekybos kreditai ir avansai		F.71	
Kitos		F.79	
Memorandumo straipsnis: Tiesioginės investicijos	F.m		

5.21. Dėl pinigų politikos poveikio kanalų analizės gali prireikti nustatyti pinigų kiekio matavimus balansuose ir sektorių bei kitų šalių finansinėse sąskaitose. Tačiau taikomi pinigų kiekio matavimų apibrėžimai skiriasi priklausomai nuo šalių ir laiko. Be to, juos sudaro komponentai, kurie daugeliu atvejų neatitinka finansinio turto ir išpareigojimų grupių, pogrupių ar pozicijų, apibūdintų sistemoje. Dar daugiau, pinigų kūrimo, pinigų laikymo ir ne pinigų sektoriai priklauso nuo nagrinėjamo pinigų elemento apibrėžimo. Todėl pinigų kiekio matai sistemoje neapibrėžiami. Nepaisant to, šio skyriaus 5.1 priede pateikiamas metodas, kuris leidžia parodyti bet kurį pinigų kiekio matavimą balanse ir finansinėse sąskaitose.

5.22. Naujovės finansinėse rinkose sumenkina trumpalaikio finansinio turto ir išpareigojimų atskyrimo nuo ilgalaikio naudingumą. Tačiau, kada svarbi yra mokėjimo termino analizė, pavyzdžiui, analizuojant palūkanų normas ir turto pajamingumą, gali reikėti suskirstyti mokėjimo terminus pagal atskiras ribas. Todėl išskyrimas pagal mokėjimo terminą yra pripažįstamas kaip antrinis klasifikavimo kriterijus, jei reikia.

- Apibrėžimas:* Trumpalaikis finansinis turtas (įsipareigojimai) yra finansinis turtas (įsipareigojimai), kurio pradinis mokėjimo terminas paprastai yra vieneri metai ar mažiau, o ypatingais atvejais daugiausia dveji metai ⁽³⁾.
- Ilgalaikis finansinis turtas (įsipareigojimai) yra finansinis turtas (įsipareigojimai), kurio pradinis mokėjimo terminas paprastai yra daugiau negu vieneri metai, o ypatingais atvejais mažiausiai daugiau kaip dveji metai.

5.23. Daugelis finansinio turto ir įsipareigojimų grupių, pogrupių, pozicijų gali būti suskirstytos pagal piniginius vienetus, kuriais jos išreikštos.

- Apibrėžimas:* Finansinis turtas (įsipareigojimai) nacionaline valiuta yra finansinis turtas (įsipareigojimai), kuris yra išreikštas šalies teisine mokėjimo priemone laikomais piniginiiais vienetais.
- Finansinis turtas (įsipareigojimai) užsienio valiuta yra finansinis turtas (įsipareigojimai), kuris nėra išreikštas šalies teisine mokėjimo priemone laikomais piniginiiais vienetais.

Finansinis turtas užsienio valiuta apima ir finansinį turtą, išreikštą valiutų krepšeliu, pavyzdžiui, ekiu arba specialiosiomis skolinimosi teisėmis, ir finansinį turtą, išreikštą auksu. Nacionalinės valiutos ir užsienio valiutos skyrimas yra ypač naudingas valiutos ir indėlių grupei (AF.2)

PINIGINIS AUKSAS IR SPECIALIOSIOS SKOLINIMOSI TEISĖS (SST) (F.1)

5.24. F.1 grupę sudaro du finansinių sandorių pogrupiai:

- a) piniginis auksas (F.11);
- b) specialiosios skolinimosi teisės (SST) (F.12).

5.25. Finansinis turtas, priskiriamas piniginio aukso ir specialiųjų skolinimosi teisių grupei (AF.1), yra vienintelis finansinis turtas, kuriam nėra ekvivalentinių įsipareigojimų sistemoje. Todėl sandoriai piniginiu auksu ir specialiosiomis skolinimosi teisėmis (F.1) visada apima finansinio turto nuosavybės pasikeitimą (žr. 5.02 punktą).

Piniginis auksas (F.11)

5.26. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Piniginis auksas (F.11)“ sudaro visi sandoriai piniginiu auksu (AF.11), tai yra auksu, kurį kaip užsienio atsargų dalį laiko pinigų institucijos arba kitos institucijos, kurioms taikoma veiksminga valdžios institucijų kontrolė.

5.27. Pinigų institucijų sektorių, kuris grindžiamas funkciniu aspektu, sudaro centrinis bankas (S.121) ir centrinės valdžios institucijos, kurios vykdo operacijas, paprastai priskiriamas centriniam bankui. Tokios operacijos apima valiutos išleidimą, tarptautinių atsargų tvarkymą ir valdymą bei valiutos stabilizavimo fondų veiklą.

Todėl auksas paprastai gali būti finansinis turtas tik centriniam bankui arba centrinei valdžiai. Tačiau kai kuriomis aplinkybėmis kitos finansinės korporacijos gali turėti nuosavybės teisę į auksą, kuris gali būti parduotas tik esant konkrečiam pinigų institucijų sutikimui. Tokiomis ribotomis aplinkybėmis veiksmingos kontrolės sąvoka gali būti taikoma finansinių korporacijų, išskyrus centrinį banką, turimam auksui.

5.28. Piniginis auksas paprastai yra aukso luitų formos, kurių grynumas — mažiausiai 995/1000.

5.29. Sandorius piniginiu auksu daugiausia sudaro piniginio aukso pardavimai ir pirkimai tarp pinigų institucijų. Piniginio aukso pirkimai yra įrašomi į šalies pinigų institucijų finansines sąskaitas kaip finansinio turto padidėjimai. Ekvivalentiniai įrašai yra kitų šalių finansinio turto sumažėjimai.

5.30. Sandoriai nepiniginis auksu, tai yra auksu, išskyrus piniginių auksą, yra traktuojami kaip vertybių įsigijimai atėmus netekimus (jeigu vienintelis tikslas yra sukaupti turto atsargas) ir, priešingu atveju, kaip galutinis arba tarpinis vartojimas ir (arba) atsargų pasikeitimas. Sandoriai nepiniginis auksu apima sandorius, kuriuos pinigų institucijos vykdo auksu, kuris nėra jų užsienio atsargų dalis.

5.31. Jeigu pinigų institucijos papildo savo turimo piniginio aukso atsargas nepiniginis auksu ar išleidžia savo turimą piniginių auksą ne pinigų tikslams, manoma, kad jos atitinkamai monetizavo ar demonetizavo auksą. Aukso monetizavimas arba demonetizavimas nesukuria pagrindo daryti įrašus finansinėse sąskaitose; vietoj to balanso pasikeitimą atspindi įrašai kitų turto apimtys pokyčių sąskaitoje kaip perklasifikavimas, t. y. aukso kaip vertybių (AN.13) perklasifikavimas į piniginių auksą (AF.11) (žr. 6.32 punktą). Aukso demonetizavimas yra įrašomas simetriškai.

⁽³⁾ Tam tikrais atvejais vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas, kuriuos išleido centrinės valdžios sektorius su mokėjimo terminu iki penkerių metų, gali būti priskiriami trumpalaikiams vertybiniais popieriams.

5.32. Indėliai, vertybiniai popieriai ir paskolos, išreikšti auksu, yra laikomi finansiniu turtu, išskyrus piniginių auksą, ir priskiriami kartu su panašiu finansiniu turtu užsienio valiuta atitinkamai grupei.

Apsikeitimo sandoriai nepiniginiais auksu, tai yra susitarimai, kurie apima laikiną nepiniginio aukso iškeitimą į indėlius, yra laikomi paskolomis su užtikrinimo priemonėmis (žr. 5.81 e punktą).

Specialiosios skolinimosi teisės (SST) (F.12)

5.33. *Apibrėžimas:* Specialiųjų skolinimosi teisių (SDR) (F.12) pogrupį sudaro visi sandoriai specialiosiomis skolinimosi teisėmis (AF.12), tai yra tarptautinių atsargų, kurias sukūrė Tarptautinis valiutos fondas (TVF) ir paskyrė savo nariams esamoms atsargų lėšoms papildyti, turtu.

5.34. Specialiosios skolinimosi teisės (SST) nelaikomos TVF išpareigojimais, ir TVF narės, kurioms yra paskirtos specialiosios skolinimosi teisės, neturi faktinių (besąlygiškų) išpareigojimų grąžinti savo specialiųjų skolinimosi teisių asignavimus. Specialiąsias skolinimosi teises turi vien tik oficialios institucijos, kurios paprastai yra centriniai bankai, o jos perduodamos TVF Specialiųjų skolinimosi teisių departamento dalyviams ir kitoms institucijoms, kurias paskiria TVF (kitiems centriniams bankams ir tam tikroms tarptautinėms agentūroms). Specialiosios skolinimosi teisės reiškia kiekvienos jas turinčios institucijos garantuotą ir besąlygišką teisę gauti kitų turto atsargų, ypač užsienio valiutos.

5.35. Pasikeitimai specialiosiose skolinimosi teisėse, kurias turi pinigų institucijos, gali atsirasti dėl sandorių specialiosiomis skolinimosi teisėmis, kurių metu atliekami specialiųjų skolinimosi teisių mokėjimai TVF, kitiems TVF Specialiųjų skolinimosi teisių departamento dalyviams, ar kitiems turėtojams, arba gaunamos lėšos iš jų. Jie yra įrašomi atitinkamai pinigų institucijų ir kitų šalių finansinėse sąskaitose. Pasikeitimai specialiosiose skolinimosi teisėse taip pat gali atsirasti dėl jų vertės pokyčių, kuriuos reikia įrašyti perkainojimo sąskaitoje, arba dėl paskirtų ir panaikintų specialiųjų skolinimosi teisių, kurias reikia įrašyti į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą (žr. 6.27 a punktą).

VALIUTA IR INDĖLIAI (F.2)

5.36. *Apibrėžimas:* Apibrėžimas: Valiutos ir indėlių (F.2) grupę sudaro visi sandoriai valiuta ir indėliais (AF.2), tai yra valiuta apyvartoje ir visų rūšių indėliais nacionaline ir užsienio valiuta.

5.37. F.2 grupę skirstoma į tris finansinių sandorių pogrupius:

- a) valiuta (F.21);
- b) pervedamieji indėliai (F.22);
- c) kiti indėliai (F.29).

Kai kuriose šalyse gali būti sunku ir analizės tikslais nelabai naudinga skirti pervedamuosius ir nepervedamuosius indėlius (dėl skirtumo tarp indėlių ir paskolų žr. 5.74–5.76 punktus).

Valiuta (F.21)

5.38. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Valiuta“ (F.21) sudaro visi sandoriai valiuta (AF.21), tai yra banknotais ir monetomis apyvartoje, kurie paprastai yra naudojami atlikti mokėjimus.

5.39. AF.21 pogrupis apima:

- a) banknotus ir monetas apyvartoje, kuriuos išleido pinigų institucijos rezidentės;
- b) banknotus ir monetas apyvartoje, kuriuos išleido pinigų institucijos nerezidentės, o turi rezidentai.

5.40. Į AF.21 pogrupį neįeina:

- a) banknotai ir monetos, nesantys apyvartoje, pavyzdžiui, centrinio banko savų banknotų atsargos ar neliečiamos banknotų atsargos kritiniam atvejui;
- b) jubiliejinės monetos, kurios paprastai mokėjimams nenaudojamos.

5.41. Visi sektoriai ir kitos šalys gali turėti valiutos. Ją išleidžia centrinis bankas, centrinė valdžia, kitos šalys ir ypatingais atvejais kitos pinigų institucijos. Valiuta laikoma ją išleidžiančio institucinio vieneto išpareigojimu.

Pervedamieji indėliai (F.22)

- 5.42. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Pervedamieji indėliai“ (F.22) sudaro visi sandoriai pervedamaisiais indėliais (AF.22), tai yra indėliais (nacionaline ar užsienio valiuta), kurie yra nedelsiant konvertuojami į valiutą, arba kurie yra pervedami čekių, banko pavedimu, debetiniu įrašu ar panašiai, abiem atvejais netaikant jokio esminio apribojimo ar baudos.
- 5.43. Į AF.22 pogrupį įeina pervedamieji indėliai pinigų finansinėse institucijose — ir rezidentėse, ir nerezidentėse. Jie apima pervedamuosius indėlius tarp pinigų finansinių institucijų, pavyzdžiui, indėlius, kuriuos kitos pinigų finansinės institucijos laiko centriniame banke, kad įvykdytų privalomų atsargų reikalavimus tol, kol tokie indėliai išlieka pervedamaisiais, ar apyvartinius likučius ir užsienio valiutos indėlius pagal apsikeitimo sandorius, ar tarp kitų pinigų finansinių institucijų.
- 5.44. Visi sektoriai ir kitos šalys gali turėti pervedamųjų indėlių. Jie yra daugiausia pinigų finansinių institucijų ir kitų šalių, o kartais valdžios sektoriaus įsipareigojimai.

Kiti indėliai (F.29)

- 5.45. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Kiti indėliai“ (F.29) sudaro visi sandoriai kitais indėliais (AF.29), tai yra indėliais (nacionaline ir užsienio valiuta), kurie nėra pervedamieji indėliai. Kiti indėliai jokių metu negali būti naudojami mokėjimams atlikti ir jie nėra konvertuojami į valiutą ar pervedamuosius indėlius be jokio esminio apribojimo ar baudos.
- 5.46. Į AF.29 pogrupį įeina:
- terminuoti indėliai. Šiais indėliais negalima pasinaudoti nedelsiant, nes jiems taikomas nustatytas terminas ar išankstinio pranešimo prieš lėšų atsiėmimą laikotarpis. Jie apima, pavyzdžiui, indėlius centriniame banke privalomųjų atsargų forma, kad indėlininkai negalėtų jų panaudoti be išankstinio pranešimo ar apribojimo;
  - taupomieji indėliai, taupomosios knygelės, taupomieji sertifikatai ar indėlių sertifikatai, kurie visi yra neapyvartiniai, ar kurių apyvartumas, nors teoriškai įmanomas, yra labai ribotas;
  - indėliai, atsiradę pagal taupymo sistemą ar sutartį. Šie indėliai dažnai apima indėlininko įsipareigojimą atlikti reguliarius mokėjimus per tam tikrą laikotarpį, o apmokėto kapitalo ir sukauptų palūkanų negalima gauti tol, kol nepraėjo nustatytas terminas. Taupymo laikotarpio pabaigoje šie indėliai kartais susiejami su paskolomis, atitinkančiomis sukauptas santaupas, kurios išduodamos gyvenamosios patalpoms pirkti ar statyti;
  - indėlių, kuriuos išleidžia taupomosios ir paskolų asociacijos, statybos draugijos, kredito unijos ir panašios institucijos, patvirtinimas, kartais vadinamas akcijomis, kurios yra teisiškai ar praktiškai išperkamos pagal pareikalavimą arba pranešus prieš palyginti nedaug laiko;
  - grąžinami maržos mokėjimai, susiję su išvestinėmis finansinėmis priemonėmis, kurie yra pinigų finansinių institucijų įsipareigojimai (žr. 5.81 c punktą);
  - trumpalaikiai atpirkimo sandoriai, kurie yra pinigų finansinių institucijų įsipareigojimai (žr. 5.81 d punktą) ⁽⁴⁾.
- 5.47. Į AF.29 pogrupį neįeina apyvartiniai indėlių sertifikatai ir apyvartiniai taupymo sertifikatai. Jie klasifikuojami grupėje „Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones“ (AF.33).
- 5.48. Į AF.29 pogrupį toliau įeina:
- oficialūs ekiu, laikomi centriniame banke. Šį finansinį turtą sudaro ekiu, kuriuos išleido Europos pinigų institutas už pinigų atsargas iš valstybių narių centrinių bankų, siekdamas įvykdyti Europos pinigų instituto sutartį. Šiuos ekiu gali naudoti Europos pinigų institutas ir valstybių narių centriniai bankai kaip atsiskaitymo priemonę ir sandoriams tarp jų bei Europos pinigų instituto. Europos pinigų institutas gali suteikti trečiųjų šalių pinigų institucijoms ir tarptautinėms pinigų institucijoms kitų ekiu turėtojų statusą ⁽⁵⁾;

⁽⁴⁾ 1993 NSS (11.32, 11.72 ir 11.83) priskiria atpirkimo sandorius prie paskolų, išskyrus atvejus, kada jos apima banko įsipareigojimus ir yra priskiriamos nacionalinių pinigų plačiąja reikšme kiekiu matams; pastaruoju atveju, atpirkimo sandoriai yra priskiriami kitiems indėliams.

⁽⁵⁾ Protokolo dėl Europos pinigų instituto statuto, kuris papildo Europos bendrijos steigimo sutartį, 6.2 ir 6.3 straipsniai.

- b) centrinio banko finansiniai reikalavimai ar įsipareigojimai, kylantys iš paties trumpalaikio finansavimo mechanizmo ir trumpalaikio piniginės pagalbos mechanizmo. Juos tvarko Europos pinigų institutas ⁽⁶⁾;
- c) finansiniai reikalavimai Tarptautiniam valiutos fondui, kurios yra tarptautinių atsargų komponentai ir kurios nėra patvirtinamos paskolomis. Jas sudaro TVF narės rezervinė kredito išmokėjimo dalies pozicija, kuri atsiranda sumokėjus dalį valstybės narės pasirašymo sumos už tarptautines atsargas ir Fondo narės valiutos grynojo panaudojimo;
- d) įsipareigojimai Tarptautiniam valiutos fondui, kurie nepatvirtini paskolomis. Juos sudaro Fondo kredito panaudojimas TVF Bendrųjų išteklių sąskaitoje; pagal jį apskaičiuojama fondo narės valiutos suma Tarptautiniame valiutos fonde, kurią narė privalo atpirkti.

5.49. Visi sektoriai ir kitos šalys gali turėti kitų indėlių. Tai yra daugiausia pinigų finansinių institucijų ir kitų šalių įsipareigojimai, bet taip pat ir kitų sektorių, pavyzdžiui, valdžios sektoriaus įsipareigojimai (žr. 5.74–5.76 punktus).

VERTYBINIAI POPIERIAI, IŠSKYRUS AKCIJAS (F.3)

- 5.50. *Apibrėžimas:* Grupė „Vertybinių popierių, išskyrus akcijas“ (F.3) sudaro visi sandoriai vertybiniais popieriais, išskyrus akcijas (AF.3), tai yra finansiniu turtu, kurį sudaro pareikštinės priemonės, kurios paprastai yra apyvartinės ir kuriomis prekiaujama antrinėse rinkose, arba kurias galima pakeisti kitomis biržos prekėmis bei kurie nesuteikia jų turėtojui jokių nuosavybės teisių į juos išleidžiantį institucinį vienetą.
- 5.51. AF.3 grupė apima finansinį turtą, kurį paprastai sudaro dokumentai, numatyti apyvartai, ir kurių nominali vertė yra nustatoma juos išleidžiant. Ji apima vekselius, obligacijas, indėlių sertifikatus, komercines obligacijas, apyvartinius skolos vertybinius popierius, išvestines finansines priemones ir panašias priemones, kuriomis paprastai prekiaujama finansinėse rinkose (dėl skirtumo tarp vertybinių popierių, išskyrus akcijas, ir paskolų žr. 5.77–5.80 punktus).
- 5.52. Visi sektoriai ir kitos šalys gali turėti vertybinių popierių, išskyrus akcijas, kaip finansinį turtą. Tai yra daugiausia finansinių ir nefinansinių korporacijų, centrinių, regioninių ir vietinių valdžios bei kitų šalių įsipareigojimai.
- 5.53. F.3 grupė skirstoma į du finansinio sandorio pogrupius ⁽⁷⁾:
- a) vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.33);
  - b) išvestinės finansinės priemonės (F.34).

Vertybinių popierių, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.33)

- 5.54. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Vertybinių popierių, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones“ (F.33) sudaro visi sandoriai vertybiniais popieriais, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (AF.33), tai yra vertybiniais popieriais, išskyrus akcijas, kurie suteikia jų turėtojui besąlygišką teisę į pastovias arba sutartyje nustatytas kintamąsias pinigų pajamas atkarpų išmokėjimo (palūkanų) forma ir (arba) į nustatytą pastovią sumą nurodytą dieną ar dienomis, arba pradedant nuo dienos, nustatytos išleidimo metu.
- 5.55. F.33 pogrupis, esant reikalui, gali būti suskirstytas į dvi finansinių sandorių pozicijas:
- a) trumpalaikius vertybinius popierius, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.331);
  - b) ilgalaikius vertybinius popierius, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.332).

⁽⁶⁾ Protokolo dėl Europos pinigų instituto statuto, kuris papildo Europos bendrijos steigimo sutartį, 6.1 straipsnio antroji įtrauka.

⁽⁷⁾ 1993 metų NSS (11.79, 11.80 ir 11.81) rekomenduoja neprivalomą papildomą klasifikatorių, skirstantį sandorius vertybiniais popieriais, išskyrus akcijas, pagal mokėjimo terminą į trumpalaikius (F.31) ir ilgalaikius (F.32). Tačiau 1993 metų NSS (11.82) numato dar vieną papildomą neprivalomą sandorių vertybiniais popieriais, išskyrus akcijas, klasifikatorių, parodantį sandorius išvestinėmis finansinėmis priemonėmis atskirai ten, kur jie yra svarbūs analizės ir politikos požiūriu. Šis antrasis pasirinkimas yra priimtas ESS. Jis taip pat palengvina sąsają su pogrupiu „Skolos vertybiniai popieriai“, kaip apibūdinta 1993 metų Mokėjimų balanso vadove, kuris skirsto skolos vertybinius popierius į obligacijas, euronotas, pinigų rinkos priemones ir išvestines finansines priemones. Kodai F.31 ir F.32 nenaudojami ESS, kad nebūtų painiavos su 1993 NSS kodais.

Trumpalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.331)

- 5.56. *Apibrėžimas:* Poziciją „Trumpalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones“ (F.331) sudaro visi sandoriai trumpalaikiais vertybiniais popieriais, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.331), tai yra kitais nei akcijos vertybiniais popieriais su trumpalaikiu pradiniu išpirkimo terminu (žr. 5.22 punktą), išskyrus išvestines finansines priemones.
- 5.57. Trumpalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus išvestinius išvestines finansines priemones, paprastai yra išleidžiami diskonto kaina.
- 5.58. AF.331 pozicija apima:
- iždo vekselius ir kitus trumpalaikius vertybinius popierius, kuriuos išleidžia valdžios sektorius, įskaitant tuos vertybinius popierius, kuriuos išleidžia kitos pinigų finansinės institucijos savo privalomų atsargų reikalavimams patenkinti;
  - apyvartinius trumpalaikius vertybinius popierius, kuriuos išleidžia finansinės ir nefinansinės korporacijos. Tokiems vertybiniais popieriams vadinti vartojami įvairūs terminai, pavyzdžiui, komercinės obligacijos, komerciniai vekseliai, skoliniai įsipareigojimai, prekybos vekseliai, įsakomieji vekseliai ir indėlių sertifikatai;
  - trumpalaikius vertybinius popierius, išleistus pagal ilgalaikes garantuoto išplatavimo vertybinių popierių išleidimo galimybes (NIFs);
  - bankų akceptus. Banko akceptas reiškia nefinansinių korporacijų išleistų vekselių, komercinių vekselių ar įsakomųjų vekselių akceptavimą finansinėse korporacijose ir besąlygišką pažadą sumokėti konkrečią sumą nustatytą dieną. Banko akceptas — tai besąlygiškas jo turėtojo finansinis reikalavimas ir besąlygiškas akceptuojančios finansinės korporacijos įsipareigojimas. Ekvivalentinis finansinės korporacijos sandoris yra sandoris trumpalaikėje paskola, kurią suteikia finansinė korporacija savo klientui. Dėl šios priežasties rekomenduojama, kad bankų akceptai būtų laikomi faktiniu akceptuojančios finansinės korporacijos įsipareigojimu ir jo turėtojo finansiniu turtu, net jeigu nebuvo apsi-keista jokiomis lėšomis. Taikant šią rekomendaciją, reikalingas lankstumas, kad būtų atsižvelgta į nacionalinę praktiką ir šių priemonių kilmės skirtumus.
- 5.59. AF.331 pozicija neapima vertybinių popierių, kurių apyvarta, nors teoriškai įmanoma, realiai yra labai ribota, ir kurie dėl to priskiriami atitinkamam pogrupiui „Kiti indėliai“ (AF.29) ar „Trumpalaikės paskolos“ (AF.41) (žr. 5.74–5.76 punktus).

Ilgalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.332)

- 5.60. *Apibrėžimas:* Poziciją „Ilgalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones“ (F.332) sudaro visi sandoriai ilgalaikiais vertybiniais popieriais, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.332), tai yra kitais nei akcijos vertybiniais popieriais su ilgalaikiu pradiniu išpirkimo terminu (žr. 5.22 punktą), išskyrus išvestines finansines priemones.
- 5.61. Ilgalaikiai vertybiniai popieriai yra paprastai išleidžiami su atkarpomis.
- 5.62. Į AF.332 poziciją įeina:
- pareikštinės obligacijos;
  - subordinuotos obligacijos, dažnai vadinamos subordinuota skola;
  - obligacijos su pasirenkamomis išpirkimo datomis, kurių paskutinė yra daugiau negu po metų;
  - neterminuotos arba nuolatinės obligacijos;
  - kintančių palūkanų vertybiniai popieriai (FRNs);
  - indeksuojami vertybiniai popieriai, kurių pagrindinė suma yra susieta su kainų indeksu, prekės kaina ar valiutos kurso indeksu;
  - didelio diskonto obligacijos ir obligacijos su nuline atkarpa;
  - euroobligacijos. Obligacijų emisija, kuri platinama vienu metu mažiausiai dviejų šalių rinkose ir yra išreikšta valiuta, kuri nebūtinai turi būti vienos iš tų šalių valiuta, paprastai per kelių šalių tarptautinius finansinių korporacijų sindikatus;
  - privatai išleistos obligacijos yra obligacijos, kurių platinimas ribojamas dvišaliu susitarimu tik tam tikriems investitoriams, jeigu jos iš viso gali būti perleidžiamos; jeigu ne, jos traktuojamos kaip ilgalaikės paskolos;
  - paskolos, kurios tapo apyvartinėmis *de facto*. Taip reikėtų suprasti tik tada, jeigu jomis yra prekiaujama organizuotoje antrinėje rinkoje (žr. 5.79 punktą);
  - vertybiniai popieriai, atsiradę dėl paskolų konvertavimo. Konvertavimas apima du finansinius sandorius: paskolos likvidavimą ir naujų vertybinių popierių sukūrimą;

- l) akcinės bendrovės obligacijos ir paskolų obligacijos konvertuotinos į akcijas, ar jos būtų korporacijos emitentės akcijos, ar kitos korporacijos akcijos, tol, kol jos nėra konvertuotos. Konversija apima du finansinius sandorius: akcinės bendrovės obligacijos arba skolinto kapitalo likvidavimą ir akcijų išleidimą. Tais atvejais, kada galima jį atskirti nuo tos pagrindinės obligacijos, konversijos pasirinkimo sandoris turėtų būti laikomas atskiru finansiniu turtu, priskiriamu pogrupiui „Išvestinės finansinės priemonės“ (AF.34) (žr. 5.67 a ir 5.67 b punktus);
- m) akcijos ir obligacijos, už kurias gaunamos pastovios pajamos, bet nenumatomas dalyvavimas skirstant likutinę likviduojamos korporacijos vertę, įskaitant nedalyvaujancias privilegijuotas akcijas.

5.63. Į AF.332 poziciją įeina kitas finansinis turtas, išleistas kaip paskolų, hipotekos, kredito kortelių skolos, gautinų sąskaitų ir kito turto užtikrinimo dalis. Kartais naujas vertybinis popierius yra išleidžiamas pakeičiant pradinį turtą, kuris yra iš tikrųjų likviduojamas. Gali būti, kad pradinis turtas yra pervedamas į kitą institucinį vienetą ir nauji vertybiniai popieriai pakeičia pradinį turtą pradinio institucinio vieneto balanse. Šiuo atveju pradinis turtas turėtų būti įrašytas naujojo institucinio vieneto, kuris jį turi, balanse.

5.64. Į F.332 poziciją neįeina:

- a) sandoriai vertybiniais popieriais kaip dalis atpirkimo sandorių. Atpirkimo sandoriai yra priskiriami pogrupiui „Kiti indėliai“ (žr. 5.46 f punktą) arba pogrupiui „Paskolos“ (žr. 5.81 d punktą), priklausomai nuo dalyvujančių institucinių vienetų. Paskolinti arba atperkami vertybiniai popieriai nepakeičia balanso ir išlieka AF.322 pozicijoje.
- b) sandoriai neapyvartiniai vertybiniais popieriais. Jie yra priskiriami pogrupiui „Ilgalaiškės paskolos“;
- c) sandoriai neapyvartinėmis paskolomis, įskaitant tas, kurios buvo parduotos trečiajai šaliai, bet kurioms nėra organizuotos antrinės rinkos (žr. 5.79. punktą).

Išvestinės finansinės priemonės (F.34)

5.65. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Išvestinės finansinės priemonės“ (F.34) sudaro visi sandoriai išvestinėmis finansinėmis priemonėmis (AF.34), tai yra finansiniu turtu, kuris grindžiamas ar yra išvestas iš kitos pagrindinės priemonės. Pagrindinė priemonė paprastai yra kitas finansinis turtas, bet taip pat gali būti prekė ar indeksas.

5.66. Išvestinės finansinės priemonės yra taip pat vadinamos antrinėmis priemonėmis, ir kadangi jos dažnai sukuriamos tam, kad būtų išvengta rizikos, jos taip pat vadinamos apsidraudimo nuo rizikos priemonėmis. Tik tos antrinės priemonės, kurios turi rinkos vertę, nes jomis prekiaujama arba jas galima įskaityti rinkoje, yra finansinis turtas sistemoje ir priskiriamos AF.34 pogrupiui (žr. 5.05 punktą).

5.67. Į AF.34 pogrupį įeina:

- a) pasirinkimo sandoriai, kuriais prekiaujama organizuotoje rinkoje ir nebiržinėje rinkoje. Pasirinkimo sandoriai yra sąlyginis turtas, kuris suteikia jo turėtojams teisę, bet ne prievolę pirkti (pirkimo pasirinkimo sandorio atveju) ar parduoti (pardavimo pasirinkimo sandorio atveju) pasirinkimo sandorio emitentui (pasirinkimo sandorio pardavėjui) finansinį ar nefinansinį turtą (pagrindinę priemonę) iš anksto nustatyta pasirinkimo sandorio kaina per numatytą laiko tarpą (amerikietiškas pasirinkimo sandoris) arba numatytą datą (europietiškas pasirinkimo sandoris). Pasirinkimo sandorio pirkėjas moka priedą (pasirinkimo sandorio kainą) už pasirinkimo sandorio pardavėjo įsipareigojimą parduoti ar pirkti konkrečią sumą pagrindinio turto arba pateikti pirkėjo pareikalavimu atitinkamą atlyginimą. Pagal susitarimą įsipareigojimas laikomas pasirinkimo sandorio pardavėjo įsipareigojimu, nes pasirinkimo sandorio kaina yra dabartinės pasirinkimo sandorio pardavėjo išlaidos, reikalingos išpirkti jo sąlyginį įsipareigojimą;
- b) varantai. Jie yra viena iš apyvartinių pasirinkimo sandorių formų, kurie suteikia jų turėtojams teisę pirkti per nustatytą laikotarpį iš varanto emitento (paprastai korporacijos) tam tikrą skaičių akcijų arba obligacijų pagal konkrečias sąlygas. Yra ir valiutos varantai, kurių vertė grindžiama tuo, kiek reikia vienos valiutos nupirkti kitą valiutą varanto galiojimo pasibaigimo dieną arba prieš tai, ir papildomos valiutos varantai, susieti su trečiųjų šalių valiutomis. Pagal susitarimą laikoma, kad varanto emitentas turi įsipareigojimą, kuris išreiškia dabartines išlaidas, reikalingas išpirkti emitento sąlyginį įsipareigojimą;
- c) būsimieji sandoriai, bet tik jeigu jie turi rinkos vertę, nes jais prekiaujama rinkoje arba jie gali būti pakeisti kitomis biržos prekėmis. Būsimieji sandoriai yra įsipareigojimai pristatyti konkretų kiekį standartinių rūšių prekių, užsienio valiutos ar vertybinių popierių arba pri-

imti jų pristatymą nustatyta kaina ir nurodytą pristatymo dieną ar per nurodytą laiką. Būsimieji sandoriai taip pat gali remtis indeksu, o ne konkrečiu finansiniu ar nefinansiniu turtu;

- d) apsigkeitimo sandoriai, bet tik jeigu jie turi rinkos vertę, nes jais prekiaujama rinkoje arba jie gali būti pakeisti kitomis biržos prekėmis. Apsigkeitimo sandoriai yra sutartimi pagrįsti susitarimai tarp dviejų šalių, kurios susitaria ateityje ir pagal iš anksto nustatytas taisykles apsigkeisti mokėjimais ta pačia išskolinimo suma. Du labiausiai paplitę variantai yra palūkanų normos apsigkeitimo sandoriai ir valiutos apsigkeitimo sandoriai. Per palūkanų normos apsigkeitimo sandorius apsigkeičiama skirtingo pobūdžio palūkanų mokėjimais, pavyzdžiui, pastovios palūkanų normos pakeitimas kintama palūkanų norma, dviejų skirtingų kintamų palūkanų normų apsigkeitimas, vienos valiutos pastovios palūkanų normos pakeitimas kitos valiutos kintama palūkanų norma ir t. t. (žr. 4.47 punktą). Valiutos apsigkeitimo sandoriai apima dviejų konkrečių skirtingų valiutų sumų apsigkeitimą su vėlesniu grąžinimu, į kurį įeina ir palūkanų, ir pagrindinės sumos grąžinimo sratai, per tam tikrą laiką pagal iš anksto nustatytas taisykles;
- e) susitarimai dėl išankstinio palūkanų normos sandorio, tik jeigu jie turi rinkos vertę, nes jais prekiaujama rinkoje, ar jie gali būti pakeičiami kitomis biržos prekėmis. Susitarimai dėl išankstinio palūkanų normos sandorio yra sutartimi pagrįsti susitarimai, kuriuose dvi šalys, norėdamos apsaugoti nuo palūkanų normos kitimo, susitaria dėl palūkanų normos, kurią mokės konkrečią atsiskaitymo dieną nuo sąlyginės pagrindinės paskolos sumos, kuri niekada nekeičiama. Mokėjimai yra susiję su skirtumu tarp susitartos būsimos palūkanų normos ir vyraujančios rinkos normos atsiskaitymo metu. Sistemoje jie yra įrašomi kaip turto pajamos (žr. 4.47 punktą).

5.68. Į AF.34 pogrupį neįeina:

- a) pagrindinė priemonė, kuria pagrįsta išvestinė finansinė priemonė;
- b) grąžintini maržos mokėjimai, susiję su išvestinėmis finansinėmis priemonėmis. Jie priskiriami kitiems indėliams (AF.29) (žr. 5.46 e punktą) arba paskoloms (AF.4) (žr. 5.81 c punktą) pagal atitinkamus institucinius vienetus;
- c) antrinės priemonės, kuriomis neprekiuojama ir kurių negalima pakeisti kitomis biržos prekėmis.

PASKOLOS (F.4)

5.69. *Apibrėžimas:* Grupę „Paskolos“ (F.4) sudaro visi sandoriai paskolomis (AF.4), tai yra finansiniu turtu, sukurtu, kai kreditoriai tiesiogiai arba per maklerius skolina lėšas skolininkams, o tai patvirtina neapyvartiniai dokumentai, arba nepatvirtina jokie dokumentai.

5.70. Paprastai paskolas apibūdina tokie bruožai:

- a) sąlygas, kurios reglamentuoja paskolą, nustato finansinė korporacija, kuri teikia paskolą, arba dėl jų tiesiogiai ar per maklerį susitaria kreditorius ir skolininkas;
- b) iniciatyvą dėl paskolos paprastai prisiima skolininkas;
- c) paskola yra visiška skola kreditoriui, kurią reikia grąžinti suėjus terminui, ir kuri uždirba palūkanas.

5.71. F.4 grupė gali būti, jei reikia, išskirstyta į du finansinių sandorių pogrupius:

- a) trumpalaikės paskolos (F.41);
- b) ilgalaikės paskolos (F.42).

Trumpalaikės paskolos (F.41)

5.72. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Trumpalaikės paskolos“ (F.41) sudaro visi sandoriai trumpalaikėmis paskolomis (AF.41), tai yra paskolomis su trumpalaikiu pradiniu grąžinimo terminu (žr. 5.22 punktą), ir paskolomis, grąžinamomis pagal pareikalavimą.

Ilgalaikės paskolos (F.42)

5.73. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Ilgalaikės paskolos“ (F.42) sudaro visi sandoriai ilgalaikėmis paskolomis (AF.42), tai yra paskolomis su ilgalaikiu pradiniu grąžinimo terminu (žr. 5.22 punktą).

- 5.74. Skirtumas tarp sandorių paskolomis (F.4) ir sandorių indėliais (F.22, F.29) gali dažnai remtis kriterijumi, kas priiama sandorio iniciatyvą. Tais atvejais, kada iniciatyvą rodo skolininkas, sandoris klasifikuojamas grupėje „Paskolos“. Tais atvejais, kada iniciatyvą rodo kreditorius, sandoris priskiriamas vienam iš indėlių pogrupių. Tačiau iniciatyvos pirmenybės kriterijus dažnai yra sprendimo dalykas.
- 5.75. Pagal susitarimą trumpalaikės paskolos, suteiktos pinigų finansinėms institucijoms, rezidentėms ar nerezidentėms, yra paprastai priskiriamos vienam iš indėlių pogrupių (AF.22, AF.29), o trumpalaikiai indėliai, kuriuos priima instituciniai vienetai, išskyrus pinigų finansines institucijas, rezidentės ar nerezidentės, yra dažniausiai priskiriami trumpalaikių paskolų (AF.41) pogrupiui. Todėl indėliai yra daugiausia pinigų finansinių institucijų, rezidenčių ir nerezidenčių, įsipareigojimai (žr. 5.44. ir 5.49. punktus), nors paprastai pinigų finansinės institucijos sistemoje neturi trumpalaikių paskolų įsipareigojimų.
- 5.76. Analizei gali būti naudinga pirmiau minėtiems susitarimams padaryti išimtis. Pavyzdžiai — tai taupomieji indėliai valdžios sektoriuje ir nepiniginio aukso apsiskeitimo sandoriai tarp pinigų finansinių institucijų (žr. 5.81 e punktą) ⁽⁸⁾.
- 5.77. Skirtumas tarp sandorių paskolomis (F.4) ir sandorių vertybiniais popieriais, išskyrus akcijas (F.3), gali būti pagrįstas tuo, koku mastu galima pirkti arba parduoti finansinį turtą rinkoje, ir kokios yra to pasekmės.
- 5.78. Vertybinių popierių emisijas sudaro daugybė tapačių dokumentų, kiekvienas iš kurių parodo apvalią sumą, kurios kartu sudaro bendrą pasiskolintą sumą. Palyginus su jomis, paskolas daugeliu atvejų liudija vienas dokumentas, ir sandoriai paskolomis yra vykdomi tarp vieno kreditoriaus ir vieno skolininko. Tačiau sindikuotų paskolų atveju paskolą suteikia keli kreditoriai.
- 5.79. Egzistuoja antrinė prekyba paskolomis. Tačiau atskiromis paskolomis prekiaujama retai. Tais atvejais, kada paskola tampa apyvartine organizuotoje rinkoje, ją reikia priskirti vertybinių popierių, išskyrus akcijas, grupei. Paprastai atliekama tiksli pradinės paskolos konversija (žr. 5.62 j ir 5.62 k punktus).
- 5.80. Standartines paskolas daugiausia siūlo finansinės korporacijos. Standartinės paskolos dažnai yra suteikiamos namų ūkiams. Finansinės korporacijos nustato sąlygas, o namų ūkiai gali tik pasirinkti, ar jas priimti, ar nepriimti. Nestandartinių paskolų sąlygos paprastai yra derybų tarp kreditoriaus ir skolininko rezultatas. Tai svarbus kriterijus, kuris palengvina nestandartinių paskolų atskyrimą nuo vertybinių popierių, išskyrus akcijas, grupės. Viešųjų vertybinių popierių emisijų atveju, emisijos sąlygas nustato skolininkas, galbūt pasikonsultavęs su banku arba emisijos vadovu. Tačiau privačių vertybinių popierių emisijų atveju kreditorius ir skolininkas derasi dėl emisijos sąlygų (žr. 5.62 i punktą).
- 5.81. Į AF.4 grupę įeina:
- a) likučiai einamosiose sąskaitose, pavyzdžiui, vidiniai grupiniai likučiai tarp nefinansinių korporacijų ir jų filialų nerezidentų, išskyrus likučius, kurie yra pinigų finansinių institucijų įsipareigojimai, priskirti pogrupiui „Indėliai“;
  - b) likučiai dėl darbuotojų dalyvavimo korporacijos pelne;
  - c) grąžinami maržos mokėjimai, susiję su išvestinėmis finansinėmis priemonėmis, kurios yra institucinių vienetų, išskyrus pinigų finansines institucijas, įsipareigojimai (žr. 5.46 e punktą);
  - d) trumpalaikiai atpirkimo sandoriai, kurie yra institucinių vienetų, išskyrus pinigų finansines institucijas, įsipareigojimai (žr. 5.46 f punktą) ir ilgalaikiai atpirkimo sandoriai;
  - e) paskolos, atsirandančios dėl nepiniginio aukso apsiskeitimo sandorių. Tai yra susitarimai, apimantys trumpalaikį nepiniginio aukso iškeitimą į indėlius. Jų ekonominė prigimtis yra panaši į apdraustos paskolos tuo, kad aukso pirkėjas teikia pardavėjui avansus, apdraustus aukso susitarimo laikotarpiui, ir gauna grąžą iš nustatyto dydžio kainos, kada auksas yra išperkamas;
  - f) paskolos, kurios yra bankų akceptų ekvivalentai (žr. 5.58 d punktą);

⁽⁸⁾ Užsienio valiutos apsiskeitimai tarp centrinio banko ir kitų pinigų finansinių institucijų, tai yra kada centrinis bankas įsigyja užsienio valiutą iš kitos pinigų finansinės institucijos už indėlį centriniam banke, ir yra įsipareigojimas atlikti priešpriešinį sandorį vėliau, nėra priskiriami paskolų grupei. Tai nukrypimas nuo 1993 NSS (11.33).

- g) finansinis lizingas ir pirkimo išsimokėtinai sutartys ⁽⁹⁾;
- h) paskolos, skirtos finansuoti prekybos kreditus;
- i) hipotekinės paskolos;
- j) vartotojų kreditas;
- k) atnaujinami kreditai;
- l) dalimis išmokamos paskolos;
- m) paskolos, išmokamos kaip tam tikrų įsipareigojimų įvykdymo garantija.

5.82. Į AF.4 grupę dar įeina:

- a) finansiniai reikalavimai ar įsipareigojimai, atsirandantys dėl vidutinio termino finansinės paramos, skirtos valstybių narių mokėjimų balansams. Paskolas tvarko Europos pinigų institutas ⁽¹⁰⁾;
- b) finansiniai reikalavimai Tarptautiniam valiutos fondui, kuriuos patvirtina paskolos pagal bendruosius susitarimus skolintis arba pagal specialiuosius skolinimosi susitarimus su narėmis;

Įsipareigojimai Tarptautiniam valiutos fondui, kuriuos patvirtina paskolos pagal Struktūrinės pertvarkos programą, Pagreitinios struktūrinės pertvarkos programą bei Patikos fondo paskolas.

5.83. Į AF.4 grupę neįeina:

- a) kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos (AF.7), įskaitant prekybos kreditus ir avansus (AF.71);
- b) finansinis turtas ar įsipareigojimai, atsirandantys iš nerezidentų nekilnojamojo turto, pavyzdžiui, žemės ir pastatų, nuosavybės. Jie priskiriami pogrupiui „Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai“ (AF.513) (žr. 5.95 f punktą).

5.84. Paskolos gali būti visų sektorių ir kitų šalių finansinis turtas ar įsipareigojimai. Tačiau pinigų finansinės institucijos paprastai neturi trumpalaikių paskolų įsipareigojimų sistemoje.

5.85. Pogrupiai „Trumpalaikės paskolos“ ir „Ilgalaikės paskolos“ neskirstomi į pozicijas sistemoje. Nepaisant to, gali būti naudinga analizei būtent ilgalaikės paskolas skirstyti į vartotojo kreditą ⁽¹¹⁾, hipotekines paskolas ⁽¹²⁾ ir kitas paskolas.

AKCIJOS IR KITI NUOSAVYBĖS VERTYBINIAI POPIERIAI (F.5)

5.86. *Apibrėžimas:* Grupę „Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai“ (F.5) sudaro visi sandoriai akcijomis ir kitais nuosavybės vertybiniais popieriais (AF.5), tai yra finansiniu turtu, kuris parodo nuosavybės teises į korporacijas ar kvazikorporacijas. Šis finansinis turtas paprastai suteikia teisę jo turėtojams į dalį korporacijos ar kvazikorporacijos pelno ir į dalį jų grynojo turto likvidavimo atveju ⁽¹³⁾.

Siūlomos parduoti akcijos, kurios nebuvo apmokėtos jas išleidžiant, neįrašomos į sistemą. Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai yra išperkamieji, kada jas superka išleidusi korporacija, ar kada jos yra iškeičiamos į korporacijos grynąjį turtą jos likvidavimo atveju.

⁽⁹⁾ Žr. II priedą „Lizingas ir ilgalaikio vartojimo prekių pirkimas išsimokėtinai“.

⁽¹⁰⁾ Protokolo dėl Europos pinigų instituto statuto, kuris papildo Europos Bendrijos steigimo sutartį, 6.1 straipsnio trečioji įtrauka.

⁽¹¹⁾ Vartotojo kreditas yra paskolos, suteikiamos namų ūkiams, kurie šių sandorių atveju veikia ne savo verslo ar profesijos tikslais. Į jį neįeina hipotekinės paskolos, skirtos finansuoti namų statybą ar pirkimą (tarp kitų tarpinis finansavimas). Siekiama, kad vartotojo kreditu būtų laikomas tik kreditas, naudojamas pirkti prekes ir (arba) paslaugas, kurias namų ūkiai naudoja individualiai. Kai kurių šalių praktika gali pareikalauti kiek kitokio apibrėžimo.

⁽¹²⁾ Hipotekinės paskolos yra ilgalaikės paskolos, užtikrintos įkeistomis gyvenamomis patalpomis, kuriomis naudojasi skolininkas savo patogumui. Kai kurių šalių praktika gali pareikalauti kiek kitokio apibrėžimo.

⁽¹³⁾ Grynas turtas likvidavimo atveju yra apibūdinamas kaip įmonės turto suma, atėmus visus įsipareigojimus, išskyrus įsipareigojimus patiems savininkams jų investuotą kapitalu.

5.87. F.5 grupė skirstoma į du finansinių sandorių pogrupius:

- a) akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.51);
- b) investicinių fondų akcijos (F.52)

Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.51)

5.88. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas“ (F.51) sudaro visi sandoriai akcijomis ir kitais nuosavybės vertybiniais popieriais, išskyrus investicinių fondų akcijas (AF.51), tai yra finansiniu turtu, išskyrus investicinių fondų akcijas, kuris suteikia nuosavybės teises į korporacijas ar kvazikorporacijas. Šis finansinis turtas paprastai suteikia teisę jo turėtojams į dalį korporacijos arba kvazikorporacijos pelno ir į dalį jų grynojo turto likvidavimo atveju.

5.89. F.51 pogrupis gali būti skirstomas, jei reikia, į tris finansinių sandorių pozicijas:

- a) kotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.511);
- b) nekotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.512);
- c) kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (F.513).

Kotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.511), ir nekotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.512)

5.90. *Apibrėžimas:* Poziciją „Kotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas“ (F.511) sudaro visi sandoriai kotiruojamomis akcijomis, išskyrus investicinių fondų akcijas (AF.511), o poziciją „Nekotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas“ (F.512) sudaro visi sandoriai nekotiruojamomis akcijomis, išskyrus investicinių fondų akcijas (AF.512). Akcijos apima savininko teisę į korporacijų kapitalą, išreikštą vertybinių popierių forma, kurie iš principo yra apyvartiniai. AF.511 pozicija apima tas akcijas, kurių kainos yra kotiruojamos pripažintoje vertybinių popierių biržoje ar kitokioje antrinėje rinkoje, o AF.512 pozicija apima tas akcijas, kurios nėra kotiruojamos.

5.91. AF.511 ir AF.512 pozicijos apima:

- a) kapitalo akcijas, išleistas ribotos atsakomybės bendrovių: tai yra vertybiniai popieriai, kurie suteikia jų turėtojams bendro savininko statusą ir duoda teisę į viso paskirstyto pelno dalį bei į grynojo turto dalį likvidavimo atveju;
- b) išpirktas akcijas ribotos atsakomybės bendrovėse: tai yra akcijos, už kurias kapitalas buvo grąžintas, bet kurias pasiliko jų turėtojai, kurie ir toliau yra bendrasavininkiai ir turi teisę į dalį pelno, kuris lieka po dividendų išmokėjimo už išlikusį registruotą kapitalą, ir taip pat į dalį sumos, kuri gali likti likviduojant bendrovę, t. y. grynasis turtas atėmus likusį registruotą kapitalą;
- c) dividendų akcijos, išleistos ribotos atsakomybės bendrovių: tai yra vertybiniai popieriai, kurie:
  - 1) priklausomai nuo šalies ir aplinkybių, kuriose yra išleidžiami, turi daugybę pavadinimų, pavyzdžiui, steigėjų akcijos, pelno akcijos, dividendų akcijos ir t. t., ir kurie nėra dalis registruoto kapitalo;
  - 2) griežtai sakant, nesuteikia jų turėtojams bendrasavininkų statuso (teisės į registruoto kapitalo grąžinimo dalį, teisės į to kapitalo grąžą, teisės balsuoti acininkų susirinkimuose, t. t.);
  - 3) suteikia teisę jų turėtojams į atitinkamą dalį pelno, likusio išmokėjus dividendus, nuo registruoto kapitalo ir į dalį sumos, likusios likviduojant bendrovę;
- d) privilegijuotosios akcijos, kurios numato dalyvavimą likutinės vertės paskirstyme korporacijos likvidavimo metu. Jos gali būti kotiruojamos arba nekotiruojamos pripažintoje biržoje.

5.92. Į AF.511 ir AF.512 pozicijas neįeina:

- a) siūlomos parduoti akcijos, kurios nebuvo apmokėtos jas išleidžiant. Jos nėra registruojamos sistemoje;
- b) acininkų bendrovių obligacijos ir skolintas kapitalas konvertuotini į akcijas. Jie yra rodomi sąskaitose AF.33 pogrupyje tol, kol nebus konvertuoti (žr. 5.62 l punktą);
- c) partnerių su neribota atsakomybe (neribotos atsakomybės partnerių) nuosavybės vertybiniai popieriai korporuotoje bendrijoje. Jis priskiriamas AF.513 pozicijai;
- d) valdžios sektoriaus investicijos į tarptautinių organizacijų, teisiškai įsteigtų kaip acinio kapitalo korporacijos, kapitalą. Jos yra priskiriamos pozicijai AF.513 (žr. 5.95 c punktą).

5.93. F.511 ir F.512 pozicijos neapima premijinių akcijų emisijos, tai yra naujų akcijų išleidimo akcininkams proporcingai jų turimų akcijų skaičiui. Tokia emisija, kuri nekeičia nei korporacijos išsipareigojimo akcininkams, nei turto, kurį turi korporacijoje akcininkai dalies, nesudaro finansinio sandorio ir neįregistruojama sistemoje (žr. 6.56 punktą). Tas pats taikoma akcijų smulkinimo emisijoms.

Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (F.513)

5.94. *Apibrėžimas:* Poziciją „Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai“ (F.513) sudaro visi sandoriai kitais nuosavybės vertybiniais popieriais (AF.513), tai yra visomis kitomis nuosavybės vertybinių popierių formomis, išskyrus priskirtas AF.511 ir AF.512 pozicijoms ir AF.52 pogrupiui.

5.95. Į AF.513 poziciją įeina:

- a) visi kiti korporacijų nuosavybės vertybinių popierių formos, kurios nėra akcijos:
  - 1) korporuotų bendrijų nuosavybės vertybiniai popieriai, kuriuos pasirašė neribotos atsakomybės partneriai;
  - 2) ribotos atsakomybės bendrovių, kurių savininkai yra partneriai, o ne akcininkai, nuosavybės vertybiniai popieriai;
  - 3) kapitalas, investuotas į paprastas arba ribotos atsakomybės bendrijas, kurios yra pripažįstamos kaip nepriklausomi juridiniai subjektai;
  - 4) kapitalas, investuotas į kooperatyvus, pripažįstamus kaip nepriklausomi juridiniai subjektai;
- b) valdžios sektoriaus investicijos į kapitalą tų valstybinių įmonių, kurių kapitalas nėra padalytas į akcijas, ir kurios pagal specialius įstatymus yra laikomos nepriklausomais juridiniais subjektais (žr. 2.16 c punktą);
- c) valdžios sektoriaus investicijos į tarptautinių arba viršvalstybinių organizacijų kapitalą, su vienintele išimtimi TVF, net jeigu šios organizacijos būtų teisiškai įsteigtos kaip bendrovės su akciniu kapitalu (pvz., Europos investicijų bankas);
- d) Europos pinigų instituto finansiniai išteklių, sudaryti iš nacionalinių centrinių bankų įnašų ⁽¹⁴⁾;
- e) kapitalas, investuotas į finansines ir nefinansines kvazikorporacijas (žr. 2.13 f punktą). Tokių investicijų suma atitinka naujas investicijas (pinigais arba natūra) atėmus visus kapitalo išėmimus (žr. 4.61 punktą);
- f) finansinis turtas, kurį vienetai nerezidentai turi vienetuose rezidentuose (žr. 2.15 punktą) ir atvirkščiai.

Investicinių fondų akcijos (F.52)

5.96. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Investicinių fondų akcijos“ (F.52) sudaro visi sandoriai investicinių fondų akcijomis (AF.52), tai yra akcijomis, išleistomis konkrečios finansinės korporacijos rūšies, kurios išskirtinis tikslas yra investuoti surinktas lėšas pinigų rinkoje, kapitalo rinkoje ir (arba) į nekilnojamąjį turtą.

5.97. Į AF.52 pogrupį įeina akcijos, kurias išleidžia finansinės korporacijos, kurios įvairiuose šalyse vadinamos investiciniais fondais ir kitomis kolektyvinio investavimo sistemomis, pvz., kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektai, nesvarbu, ar jie atviri, pusiau atviri ar uždari fondai. Šios akcijos gali būti kotiruojamos ar nekotiruojamos. Kada jos yra nekotiruojamos, jos paprastai išperkamos pagal pareikalavimą verte, atitinkančia jų finansinės korporacijos nuosavų lėšų dalį. Šios nuosavos lėšos yra reguliariai perkainojamos, remiantis jų įvairių sudedamųjų dalių rinkos kainomis.

DRAUDIMO TECHINIAI ATIDĖJIMAI (F.6) ⁽¹⁵⁾

5.98. *Apibrėžimas:* Grupę „Draudimo techniniai atidėjimai“ (F.6) sudaro visi sandoriai draudimo techninių atidėjimų (AF.6) lėšomis, t. y. draudimo korporacijų ir (savarankiškų bei nesavarankiškų) pensijų fondų techniniai atidėjimai draudėjų ar naudos gavėjų reikalavimams atlyginti žalą padengti, kaip nustatyta 1991 metų gruodžio 19 d. Tarybos direktyvoje 91/674/EEC dėl draudimo įmonių metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės ⁽¹⁶⁾.

⁽¹⁴⁾ Protokolo dėl Europos pinigų instituto statuto, kuris papildo Europos bendrijos steigimo sutartį, 16.2 straipsnis.

⁽¹⁵⁾ Žr. III priedą dėl socialinio ir kito draudimo traktavimo sistemoje.

⁽¹⁶⁾ OL L 374, 1991 12 31, p. 7–31.

5.99. AF.6 grupė apima:

- a) namų ūkių grynuosius nuosavybės vertybinius popierius gyvybės draudimo atidėjimuose;
- b) namų ūkių grynuosius nuosavybės vertybinius popierius pensijų fonduose;
- c) išankstinės draudimo įmokas (premijas);
- d) numatomų išmokėjimų atidėjimus.

5.100. Draudimo techniniai atidėjimai yra finansinis turtas:

- a) draudėjams — dėl namų ūkių grynosios nuosavybės gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose bei draudimo įmokų;
- b) naudos gavėjams — dėl numatomų išmokėjimų atidėjimų.

5.101. Draudimo techniniai atidėjimai yra įsipareigojimai:

- a) gyvybės ir ne gyvybės draudimo korporacijoms ir savarankiškiems pensijų fondams, įeinantiems į subsektorių „Draudimo korporacijos ir pensijų fondai“ (S.125);
- b) nesavarankiškiems pensijų fondams, įeinantiems į juos įsteigusių institucinių vienetų sektorius.

Atidėjimai ar panašios lėšos, kurias kaupia darbdaviai, stengdamiesi aprūpinti darbuotojus pensijomis (nesavarankiški pensijų fondai), yra įtraukiamos į AF.6 grupę, jeigu jos yra skaičiuojamos pagal kaupimo kriterijus, panašius į tuos, kuriais naudojasi draudimo korporacijos ir savarankiški pensijų fondai. Kitais atvejais šie atidėjimai padengiami juos sudarančio institucinio vieneto išleistomis akcijomis ar kitais nuosavybės vertybiniais popieriais.

5.102. Į AF.6 grupę neįeina atidėjimai, kuriuos nustatė instituciniai vienetai, priskiriami subsektoriui „Socialinės apsaugos fondai“ (S.1314). Sistemoje šie atidėjimai nėra subsektoriaus „Socialinės apsaugos fondai“ įsipareigojimai.

5.103. F.6 grupė dalinama į du finansinių sandorių pogrupius:

- a) namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose bei pensijų fonduose (F.611);
- b) išankstinės draudimo įmokos (premijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai (F.62).

Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose (F.61)

5.104. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose“ (F.61) sudaro visi sandoriai namų ūkių grynaisiais nuosavybės vertybiniais popieriais gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose (F.61), t. y. techniniai minėtų korporacijų ir kvazikorporacijų atidėjimai, leidžiantys, atsiradus nustatytoms sąlygoms, patenkinti reikalavimus atlyginti žalą ir išmokėti numatytas išmokas.

5.105. F.61 pogrupis skirstomas į dvi finansinių sandorių pozicijas:

- a) namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose (F.61);
- b) namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose (F.612).

Namų grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose (F.611)

5.106. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose“ (F.611) sudaro visi sandoriai namų ūkių grynaisiais nuosavybės vertybiniais popieriais gyvybės draudimo atidėjimuose (AF.611), t. y. techniniai atidėjimai galimai rizikai padengti ir techniniai atidėjimai kaupiamajam draudimui su dalyvavimu draudiko pelne, kurie pridedami prie poliso vertės, suėjus kaupiamojo draudimo su dalyvavimu draudiko pelne arba panašių draudimo polisų išmokėjimo terminui.

5.107. AF.611 pozicija apima gyvybės draudimo atidėjimus, atidėjimus priemokoms ir grąžinamoms išmokoms bei techninius atidėjimus gyvybės draudimo polisams, kada investavimo riziką prisiima draudėjai, kaip nustatyta 1991 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyvos 91/674/EEC dėl draudimo įmonių metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės 27, 29 ir 31 straipsniuose.

5.108. Sandorius namų ūkių grynaisiais nuosavybės vertybiniais popieriais gyvybės draudimo atidėjimuose sudaro padidėjimai atėmus sumažėjimus, kuriuos reikia skirti nuo nominalaus lėšų, kurias investavo draudimo korporacijos, holdingo padidėjimo ar sumažėjimo (žr. 6.57 punktą).

Padidėjimus sudaro:

- a) faktinės uždirbtos įmokos per einamąjį ataskaitinį laikotarpį;
- b) pridėjus įmokų priedus, atitinkančius pajamas iš atidėjimų investavimo, kurie priskiriami namų ūkiams draudėjams;
- c) atėmus mokesčius už gyvybės draudimo paslaugas.

Sumažėjimus sudaro:

- a) sumos, kurias reikia sumokėti apsidraudusiems kaupiamuoju arba panašiu draudimu, suėjus sutartyje numatytam terminui, bei sumos, kurias reikia išmokėti naudos gavėjams, mirus apdraustam asmeniui;
- b) pridėjus mokėjimus, kuriuos reikia atlikti, pateikus draudimo polisus apmokėti prieš sutartyje numatytą terminą.

5.109. Gyvybės draudimo atidėjimai yra namų ūkių — rezidentų ir nerezidentų — finansinis turtas, ir draudimo korporacijų — rezidenčių ir nerezidenčių — išpareigojimai.

Grupinio draudimo atveju, pavyzdžiui, kurį atlieka korporacija savo darbuotojų vardu, darbuotojai, bet ne darbdavys, yra laikomi kreditoriais, nes jie yra laikomi tikraisiais draudėjais.

Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose (F.612)

5.110. *Apibrėžimas:* Poziciją „Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose“ (F.612) sudaro visi sandoriai namų ūkių grynaisiais nuosavybės vertybiniais popieriais pensijų fonduose (AF.612), t. y. savarankiškų ir nesavarankiškų pensijų fondų techniniai atidėjimai, kuriuos sukūrė darbdaviai ir (arba) darbuotojai ar grupės savarankiškai dirbančių asmenų, stengiantis aprūpinti pensijomis darbuotojus ar savarankiškai dirbančius darbuotojus.

5.111. Sandorį namų ūkių grynaisiais nuosavybės vertybiniais popieriais pensijų fonduose sudaro padidėjimai, atėmus sumažėjimus, kuriuos reikia skirti nuo nominalaus lėšų, kurias investavo pensijų fondai, holdingo padidėjimo ar sumažėjimo (žr. 6.57 punktą).

Padidėjimus sudaro:

- a) faktinės įmokos į pensijų fondus, kurias moka išmokų reikalavimus galintys pateikti darbuotojai, darbdaviai, savarankiškai dirbantys asmenys ar kitos institucijos gyventojų arba namų ūkių vardu, uždirbtos per einamąjį ataskaitinį laikotarpį;
- b) pridėjus įmokų priedus, atitinkančius pajamas, uždirbtas iš pensijų fondų atidėjimų investavimo, kurie priskiriami dalyvaujantiems pensijų sistemoje namų ūkiams;
- c) atėmus mokesčius už fondų valdymo paslaugas per tam tikrą laikotarpį.

Sumažinimus sudaro:

- a) socialinės išmokos, lygios sumoms, kurias moka išėjusiems į pensiją asmenims arba jų išlaikomiems asmenims reguliarių ar kitokių išmokų forma;

b) pridėjus socialines išmokas, kurias sudaro vienkartinės išmokos, išmokamos asmenims, kada šie išeina į pensiją.

5.112. Sandoriai namų ūkių grynaisiais nuosavybės vertybiniais popieriais pensijų fonduose neapima lėšų, pervestų iš nesavarankiškų pensijų fondų į savarankiškus pensijų fondus, kurie priskiriami subsektoriui „Draudimo korporacijos ir pensijų fondai“ (S.125), dėl vieno fondo pertvarkymo į kitą. Ši sandorį reikia įrašyti grupėje „Sektorių klasifikatorių ir struktūros pokyčiai“ (K.12.1) kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje (žr. 6.30 punktą).

5.113. Pensijų fondų atidėjimai yra namų ūkių rezidentų ar nerezidentų finansinis turtas, bet ne juos valdančių institucinių vienetų finansinis turtas.

Išankstinės draudimo įmokos (premijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai (F.62)

5.114. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Išankstinės draudimo įmokos (premijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai“ (F.62) sudaro visi sandoriai išankstinėmis draudimo įmokomis ir numatomų išmokėjimų atidėjimais (AF.62), tai yra techniniais atidėjimais, kuriuos nustatė draudimo korporacijos ir (savarankiški ir nesavarankiški) pensijų fondai:

- a) sumai, kuri yra lygi tai daliai bendrųjų pasirašytų įmokų (premijų), kuri turi būti skirta ateinančiam ataskaitiniam laikotarpiui (išankstinės draudimo įmokos);
- b) visų apskaičiuotų galutinių žalos, atsirandančios dėl draudiminių įvykių, kurie įvyko iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos, nesvarbu, ar buvo apie juos pranešta, ar ne, sureguliuavimo išlaidų padengimui atėmus sumas, kuriomis tokie reikalavimai apmokėti žalą jau patenkinti (numatomų išmokėjimų atidėjimai).

5.115. Išankstinių draudimo įmokų (premijų) lėšos atsiranda dėl to, kad paprastai draudimo įmokos turi būti mokamos iš anksto, t. y. laikotarpio, kurį apima draudimas, pradžioje, ir tas laikotarpis dažnai nesutampa su pačiu ataskaitiniu laikotarpiu. Todėl ataskaitinio laikotarpio pabaigoje, kada sumuojamas balansas, draudimo įmokų, kurios mokamos ataskaitiniu laikotarpiu, dalimis ketinama padengti ateinančio laikotarpio riziką. Išankstinės draudimo įmokos (premijos) nustatomos pagal rizikos santykį su laiku, likusiu iki sutarties galiojimo pabaigos.

Finansinėje sąskaitoje išankstinės draudimo įmokos (premijos) išskaidomos tarp draudėjų ir draudimo korporacijos į įmokų dalį, mokėtiną einamuoju ataskaitiniu laikotarpiu, ir į tą dalį, kuria ketinama padengti numatytas išmokas per ateinantį laikotarpį.

5.116. Išankstinės draudimo įmokos (premijos) yra finansinis draudėjų turtas. Jeigu šios išankstinės įmokos (premijos) yra susijusios su gyvybės draudimu, tai draudėjai yra namų ūkiai — rezidentai ar nerezidentai. Jeigu jie priklauso ne gyvybės draudimui, tai draudėjai gali priklausyti bet kuriam ekonomikos sektoriui arba kitoms šalims. Draudėjų mokami draudimo arba socialinės įmokos gali būti imamos kaip kriterijus paskiriant išankstines draudimo įmokas tarp šalies ekonomikos sektorių ir kitų šalių.

5.117. Numatomų išmokėjimų atidėjimus kaupia draudimo korporacijos, kad galėtų padengti sumas, kurias jos tikisi išmokėti patenkinant reikalavimus atlyginti žalą, kuri dar nėra sureguliuota dėl to, pavyzdžiui, kad dėl jos ginčijamasi. Pagrįsti reikalavimai apmokėti žalą, kurią draudimo korporacija prisiima, yra laikomi mokėtinais tada, kai įvyksta draudiminių įvykis, dėl kurio atsiranda reikalavimas apmokėti žalą, nepriklausomai nuo to, kaip ilgai užtrunka ginčytinos žalos sureguliuojimas.

5.118. Numatomų išmokėjimų atidėjimai yra naudos gavėjų, kurie gali priklausyti bet kuriam ekonomikos sektoriui ar kitoms šalims, finansinis turtas.

5.119. AF.62 pogrupis apima atidėjimus negautoms įmokoms (premijomis), kitus techninius numatomų išmokėjimų atidėjimus ir nuostolių svyravimui išlyginti, kaip nurodyta 1991 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyvos 91/674/EEC dėl draudimo įmonių metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės 25, 26, 28 ir 30 straipsniuose.

KITOS GAUTINOS ARBA MOKĖTINOS SĄSKAITOS (F.7)

5.120. *Apibrėžimas:* Grupę „Kitos gautinos arba mokėtinios sąskaitos“ (F.7) sudaro visi sandoriai kitomis gautinomis arba mokėtinomis sąskaitomis (AF.7), tai yra finansiniais reikalavimais, kurie yra sukurti kaip finansinio arba nefinansinio sandorio ekvivalentas tais atvejais, kai yra laiko skirtumas tarp šio sandorio ir atitinkamo mokėjimo.

5.121. F.7 grupė apima sandorius finansiniais reikalavimais, kurie atsiranda dėl išankstinio arba pavėluoto apmokėjimo už prekių ir paslaugų sandorius, paskirstymo sandorius ar antrinės prekybos finansiniu turtu. Juos sudaro ekvivalentiniai sandoriai tada, kai mokėjimo laikas jau yra atėjęs, bet mokėjimas dar neatliktas. Šiai grupei priskiriamos taip pat skolos, atsirandančios per tam tikrą laiką dėl susikaupiančių pajamų ir išskolinimų.

5.122. Į F.7 grupę neįeina:

- a) statistiniai neatitikimai, išskyrus laiko skirtumus tarp prekių ir paslaugų, paskirstymo sandorių arba finansinių sandorių ir atitinkamų mokėjimų;
- b) straipsniai, apie kuriuos nėra pakankamai informacijos, kad jie būtų klasifikuojami. Klasifikatorius turėtų remtis turima informacija;
- c) straipsniai, apie kurių pobūdį nieko nėra žinoma;
- d) straipsnis „įvairūs“ mokėjimų balanse, apibūdinamas kaip grynosios paklaidos ir praleidimai;
- e) išankstiniai arba pavėluoti mokėjimai (įskaitant išskolinimus) finansinio turto kūrimo ar įsipareigojimų išpirkimo atveju, išskyrus priskirtus F.7 grupei. Jie išlieka savo grupėje.

5.123. F.7 grupė yra skirstoma į du finansinių sandorių pogrupius:

- a) prekybos kreditai ir avansai (F.71);
- b) kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus (F.79).

Prekybos kreditai ir avansai (F.71)

5.124. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Prekybos kreditai ir avansai“ (F.71) sudaro visi sandoriai prekybos kreditais ir avansais (AF.71), tai yra finansiniais reikalavimais, atsirandančiais dėl tiesioginio kredito, kurį suteikia tiekėjai ir pirkėjai prekių bei paslaugų sandoriams, ir išankstinių mokėjimų už darbą, kuris vyksta arba bus pradėtas ir kuris yra susijęs su tokiais sandoriais.

5.125. AF.71 pogrupis apima:

- a) finansinius reikalavimus, susijusius su prekių arba paslaugų pristatymu, neįvykus apmokėjimui;
- b) prekybos kreditą, kurį prisiėmė faktoringo korporacijos, išskyrus tuos atvejus, kai tas prekybos kreditas laikomas paskola.
- c) pastatų nuomą, susikaupusią per tam tikrą laiką;
- d) prekių ir paslaugų apmokėjimo išskolinimus, jei jie nepatvirtinami paskola.

5.126. AF.71 pogrupis neapima paskolų prekybos kreditui finansuoti. Jos yra priskiriamos AF.4 grupei (žr. 5.81 punktą).

5.127. Prekybos kreditai ir avansai gali būti visų sektorių ir kitų šalių finansinis turtas ar įsipareigojimai.

Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus (F.79)

5.128. *Apibrėžimas:* Pogrupį „Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditą ir avansus“ (F.79) sudaro visi sandoriai kitomis gautinomis arba mokėtinomis sąskaitomis, išskyrus prekybos kreditą ir avansus (AF.79), tai yra finansiniais reikalavimais, kurie atsiranda dėl laiko skirtumų tarp paskirstymo sandorių arba finansinių sandorių antrinėje rinkoje ir atitinkamo mokėjimo. Į jį taip pat įeina finansiniai reikalavimai dėl susikaupiančių per laiką pajamų.

5.129. AF.79 pogrupis apima finansinius reikalavimus, kurie atsirado dėl laiko skirtumų tarp susikaupusių sandorių ir atliktų mokėjimų, pavyzdžiui:

- a) mokesčių;
- b) socialinio įmokų;
- c) darbo užmokesčio;

- d) žemės ir žemės gelmių turto nuomos;
- e) dividendų;
- f) palūkanų;
- g) sandorių finansiniu turtu antrinėje rinkoje.

5.130. Pageidautina, kad palūkanų, kurios kaupiamos nuo finansinio turto, ekvivalentinis finansinis sandoris (žr. 5.17 punktą) būtų įrašomas kaip reinvestuotos palūkanos į tą finansinį turtą. Tačiau palūkanų įrašymas turi būti vykdomas pagal nacionalinę tvarką. Jeigu sukauptos palūkanos neregistruojamos kaip reinvestuotos į finansinį turtą, tai jos turi būti priskiriamos F.79 pogrupiui.

5.131. Dieną, kada turi būti mokamos palūkanos, įrašomi du finansiniai sandoriai (žr. 5.17 punktą); pirma, mokėjimo atveju, sandoris finansiniu turtu, naudojamu mokėjimui, arba nemokėjimo atveju, palūkanų įsiskolinimo padidėjimas, įrašomas į F.79 pogrupį; antra, ekvivalentinis finansinis sandoris, sumažinantis gryną kreditoriaus finansinį reikalavimą skolininkui.

MEMORANDUMO STRAIPSNIS: TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS (F.m)

5.132. *Apibrėžimas:* Apibrėžimas: Tiesiogines užsienio investicijas (F.m) sudaro visi sandoriai tiesioginėmis užsienio investicijomis (AF.m), tai yra investicijomis, kurios apima ilgalaikius santykius, atspindinčius ilgalaikį institucijos, kuri yra vienos ekonomikos rezidentė (tiesioginis investitorius), ekonominį interesą institucijoje, kuri yra kitos, ne investitoriaus ekonomikos rezidentė (tiesioginio investavimo įmonė). Tiesioginio investitoriaus tikslas yra daryti didelį poveikį įmonei, kuri yra kitos ekonomikos rezidentė, valdymui. Tiesioginės investicijos reiškia pradinį sandorį tarp tiesioginio investitoriaus ir tiesioginio investavimo įmonės bei visus tolesnius kapitalo sandorius tarp jų ir tarp pavaldžių institucijų, tiek turinčių juridinio asmens statusą, tiek ir neturinčių juridinio asmens statuso ⁽¹⁷⁾.

5.133. Sandoriai finansiniu turtu ir įsipareigojimais, kurie sudaro tiesiogines užsienio investicijas, turi būti įrašyti į atitinkamas finansinių sandorių grupes, pavyzdžiui, paskolos (F.4), akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (F.5) ir kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos (F.7). Tačiau tiesioginių užsienio investicijų sumos, įeinančios į kiekvieną iš šių grupių, turėtų būti taip pat įrašytos atskirai kaip memorandumo straipsnis.

FINANSINIŲ SANDORIŲ APSKAITOS TAISYKLĖS

VERTINIMAS

5.134. Finansiniai sandoriai yra įrašomi sandorių verte, tai yra nacionaline valiuta išreikšta verte, kuria buvo sukurtas, likviduotas, iškeistas ar prisiimtas finansinis turtas ir (arba) įsipareigojimai tarp institucijų, arba tarp jų ir kitų šalių, remiantis tik komerciniais sumetimais.

5.135. Finansiniai sandoriai ir jų finansiniai ar nefinansiniai ekvivalentiniai sandoriai yra registruojami ta pačia sandorių verte. Galima numatyti tris galimybes:

- a) finansinis sandoris yra sandoris mokėjimo priemonėmis nacionaline valiuta (žr. 5.04 ir 5.23 punktus); sandorio vertė yra lygi apsikeistai mokėjimo priemonių sumai;
- b) finansinis sandoris yra sandoris mokėjimo priemonėmis užsienio valiuta (žr. 5.04 ir 5.23 punktus), o ekvivalentinis sandoris nėra sandoris mokėjimo priemonėmis užsienio valiuta; sandorio vertė yra lygi apsikeistai mokėjimo priemonių sumai, kuri yra konvertuojama į nacionalinę valiutą, taikant rinkos kursą, vyraujančią mokėjimo metu;
- c) nei finansinis sandoris, nei jo ekvivalentinis sandoris nėra sandoriai mokėjimo priemonėmis (žr. 5.04 punktą); sandorio vertė yra nustatoma pagal dalyvaujančių jame finansinio turto ir (arba) įsipareigojimų galiojusią rinkos vertę.

5.136. Sandorio vertė priklauso konkrečiam finansiniam sandoriui ir jo ekvivalentiniam sandoriui. Teoriškai sandorio vertė turi būti aiškiai atskirta nuo vertės, kuri remiasi kaina, kotiruojama rinkoje, pagrįsta rinkos kaina, ar bet kuria kaina, kuria ketinama išreikšti panašaus ar net tapataus finansinio turto ir (arba) įsipareigojimų klasės kainų visuotinumą. Tačiau tais atvejais, kada finansinio sandorio ekvivalentinis sandoris yra, pavyzdžiui, pervedimas, ir todėl finansinis sandoris vykdomas kitais, ne vien tik komerciniais sumetimais, tai sandorio vertė yra tapatinama su dalyvaujančio jame finansinio turto ir (arba) įsipareigojimų galiojusia rinkos kaina.

⁽¹⁷⁾ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos pateikiamas tiesioginių užsienio investicijų apibrėžimas, trečiasis leidimas.

5.137. Į sandorio vertę neįeina mokesčiai už paslaugas, įmokos, komisiniai ir panašūs mokėjimai už paslaugas, suteiktas vykdant sandorius; juos reikia įrašyti kaip mokėjimus už paslaugas. Mokesčiai už finansinius sandorius taip pat neįtraukiami ir traktuojami kaip mokesčiai už paslaugas, kurie įeina į mokesčius už produktus. Kai finansiniame sandoryje atsiranda naujų įsipareigojimų, tai sandorio vertė yra lygi to priimto įsipareigojimo sumai atėmus iš anksto sumokėtas palūkanas. Panašiai, kai įsipareigojimas anuliuojamas, sandorio vertė ir kreditoriui, ir skolininkui turi atitikti įsipareigojimo sumažinimą.

Specialūs įvertinimo kriterijai kai kurių finansinių sandorių pogrupiams

5.138. Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (F.33)

- a) kai emitentų vertybiniai popieriai platinami rinkoje per emisijų platintojus ar kitus tarpininkus ir paskui parduodami didesnėmis kainomis galutiniams investuotojams, tada finansinį turtą ir įsipareigojimus reikia įrašyti tomis vertėmis, kuriomis už juos sumokėjo investitoriai. Skirtumas tarp sumų, kurias sumokėjo investitoriai, ir tų sumų, kurias gavo emitentai, turėtų būti laikomas paslaugų apmokėjimu, kurį atliko emitentai emisijų platintojams;
- b) vertybinių popierių emisijos įrašomos emisijos kaina. Kai vertybiniai popieriai yra išleidžiami su nuolaida arba su premija, sąskaitose kaip faktinė emisijos vertė yra įrašomos įplaukos, kurias emitentas gavo pardavimo metu, o ne nominali vertė. Skirtumas tarp emisijos vertės ir išpirkimo vertės yra laikomas palūkanomis, kurios susikaupia per vertybinio popieriaus buvimo trukmę;
- c) didelio diskonto arba nulinės atkarpos vertės obligacijos turėtų būti laikomos vertybiniais popieriais, išleistais su nuolaida. Palūkanos yra kaupiamos per obligacijos gyvavimo laiką ir laikomos reinvestuotomis į tokias obligacijas (žr. 4.46 punktą);
- d) kai ilgalaikiai vertybiniai popieriai yra išleidžiami su menka nuolaida, tai skirtumas tarp išleidimo ir išpirkimo vertės gali būti numatytas išleidimo dieną;
- e) tuo atveju, kai vertybinių popierių pagrindinės sumos vertė yra susieta su kainų indeksu, prekių ar valiutos kurso indeksu, to vertybinio popieriaus emisijos kaina įrašoma kaip pagrindinė suma, o indekso mokėjimas, mokamas periodiškai ir (arba) terminui suėjus, yra laikomas palūkanomis, kurios kaupiasi per vertybinio popieriaus buvimo laikotarpį, o ekvivalentas įrašomas finansinėje sąskaitoje kaip reinvestavimas į vertybinius popierius, išskyrus akcijas;
- f) investavimas į vertybinius popierius, esančius apyvartoje antrinėje rinkoje, įrašomas vertybinių popierių biržos kotiravimo arba rinkos kaina;
- g) suėjus išpirkimo terminui, vertybiniai popieriai įrašomi išpirkimo verte, į kurią įeina išpirkimo premijos, bet neįeina mokėjimai pagal loterijos laimėjimus ir taupymo premijos, kurios įrašomos kaip palūkanos;
- h) obligacijų konvertavimas į akcijas turėtų būti laikomas obligacijų pardavimu ir akcijų pirkimu (žr. 5.62 l punktą). Sandorio vertė yra gaunama iš realizuotų obligacijų rinkos vertės, galbūt gaunant iš akcijų pelną arba nuostolį, kurie įrašomi perkainojimo sąskaitoje (žr. 6.54 punktą).

5.139. Išvestinės finansinės priemonės (F.34)

- a) antrinė prekyba pasirinkimo sandoriais ir pasirinkimo sandorio pozicijos uždarymas iki pristatymo apima finansinius sandorius. Pasirinkimo sandorio galiojimo metu jis gali būti įvykdomas arba ne. Jeigu pasirinkimo sandoris įvykdomas, pasirinkimo sandorio pardavėjas gali sumokėti pasirinkimo sandorio turėtojui skirtumą tarp pagrindinio turto vyraujančios rinkos kainos ir nustatytos pasirinkimo sandorio kainos arba gali būti, kad pagrindinis finansinis ar nefinansinis turtas bus nupirktas ar parduotas, įrašant vyraujančią rinkos kainą. Tuo pačiu metu įvyksta ekvivalentinis mokėjimas tarp pasirinkimo sandorio turėtojo ir pasirinkimo sandorio pardavėjo, kuris lygus nustatytai pasirinkimo sandorio kainai. Skirtumas tarp pagrindinio turto vyraujančios rinkos kainos ir nustatytos pasirinkimo sandorio kainos abiem atvejais yra lygus pasirinkimo sandorio likvidavimo vertei, t. y. pasirinkimo sandorio kainai pristatymo metu. Tais atvejais, kai pasirinkimo sandoris nėra įvykdomas, neįvyksta joks sandoris. Tačiau pasirinkimo sandorio pardavėjas gauna holdingo pasidėjimą, o pasirinkimo sandorio turėtojas patiria holdingo sumažėjimą, kurį reikia įrašyti į perkainojimo sąskaitą;
- b) išvestinės finansinės priemonės, išskyrus pasirinkimo sandorius, paprastai apima sutartis, kuriose dvi šalys sutinka pasikeisti konkrečiu (realiu arba finansiniu) turtu tam tikru momentu ar momentais ateityje. Sandoriai, kuriuos reikia įrašyti pagal tokias išvestines finansines priemones, apima bet kokią prekybą sutartimis, taip pat atliktų atsiskaitymų grynąją vertę. Gali taip pat reikėti įrašyti sandorius, susijusius

su išvestinių priemonių sutarčių sudarymu. Tačiau dažniausiai abi šalys sudarys išvestinių priemonių sutartį be jokio vienos šalies apmokėjimo kitai; tais atvejais sandorio, įsteigiančio sutartį, vertė yra lygi nuliui ir iš tikrųjų nereikalingas joks įrašas finansinėje sąskaitoje;

- c) bet kokie aiškiai nurodyti komisiniai, sumokėti finansų makleriai arba gauti iš finansų maklerio ar kitų tarpininkų už pasirinkimo sandorių, būsimųjų sandorių, apsigkeitimo sandorių ar kitų išvestinių priemonių sutarčių paruošimą, yra laikomi apmokėjimu už paslaugas atitinkamose sąskaitose. Palūkanų mokėjimai, atliekami pagal apsigkeitimo sandorius, turi būti įrašyti finansinėje sąskaitoje kaip pajamos iš turto, o pagrindinės sumos grąžinimas turi būti įrašytas kaip sandoriai tam tikra priemone. Nelaikoma, kad apsigkeitimo sandorio šalys viena kitai suteikia paslaugas, bet mokėjimas trečiai šaliai už apsigkeitimo sandorio organizavimą laikomas mokėjimu už paslaugą (žr. 4.47 punktą). Nors premija, išmokėta pasirinkimo sandorio pardavėjui, gali teoriškai apimti mokesčių už paslaugą, bet paprastai neįmanoma atskirti paslaugos elemento. Todėl visą kainą pirkėjas turi įrašyti kaip finansinio turto įsigijimą, o pardavėjas — kaip įsipareigojimo įsigijimą;
- d) kada apsigkeitimo sandorių sutartys apima apsigkeitimą pagrindinėmis sumomis, pavyzdžiui, kaip tai atsitinka valiutos apsigkeitimo sandoruose, pirminis apsigkeitimas yra įrašomas kaip sandoris pagrindine apsigkeista priemone, o ne sandoris išvestinėmis finansinėmis priemonėmis (F.34). Suprantama, kad tuo momentu yra sukuriama išvestinė finansinė priemonė su nuline pradine verte. Vėliau išvestinės priemonės vertė apims mažiausiai šiuos komponentus:
  - 1) skirtumą tarp pagrindinių sumų, kuriomis bus apsigkeista, ir pagrindinių sumų, nurodytų sutartyje, planuojamų būsimos rinkos verčių galiojusios rinkos vertės;
  - 2) būsimos palūkanų srauto ir kitų pinigų srautų, numatytų sutartyje, galiojusia rinkos vertę.

Išvestinės priemonės vertės pokyčiai per tam tikrą laiką turėtų būti įrašomi į perkainojimo sąskaitą.

Vėlesni pagrindinės sumos apsigkeitimai bus atliekami pagal apsigkeitimo sandorio sutarties sąlygas, ir turima omeny, kad finansinis turtas gali būti iškeičiamas už kainą, kuri skirsis nuo vyraujančios tokio turto rinkos kainos. Ekvivalentinis mokėjimas tarp apsigkeitimo sandorio šalių bus sutartyje nurodytas mokėjimas. Skirtumas tarp rinkos kainos ir sutarties kainos tuomet yra lygus turto arba įsipareigojimo likvidavimo vertei, kuri nustatoma sandorio dieną, ir turėtų būti įrašytas kaip sandoris išvestinėmis finansinėmis priemonėmis (F.34). Šis galutinis sandoris išvestinėmis priemonėmis ir bet koks galutinis grynųjų palūkanų srautas turi atitikti bendrąjį perkainojimo pelną arba nuostolį, gautą per apsigkeitimo sandorio sutarties galiojimą. Tai panašu į tai, kaip traktuojami pasirinkimo sandoriai, kurie tęsiasi iki pristatymo (žr. a punktą anksčiau).

5.140. Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas (F.51)

- a) naujos akcijos yra įrašomas emisijos verte, kuri paprastai atitinka nominalios vertės ir emisijos premijos sumą;
- b) sandoriai apyvartoje esančiomis akcijomis yra įrašomi jų sandorių verte. Jei vertė nežinoma, ji gali būti apytiksliai nustatyta pagal vertybinių popierių biržos kotiravimą ar rinkos kainą kotiruojamoms akcijoms ir pagal balansinę vertę nekotiruojamoms akcijoms;
- c) akcijos, už kurias dividendai išmokami naujai išleistomis akcijomis, yra įvertinamos ta kaina, kuri yra pateikta emitento dividendų pasiūlyme;
- d) premijinių akcijų emisijos sistemoje neregistruojamos (žr. 5.93 punktą). Tačiau tais atvejais, kai premijinių akcijų emisija sukelia korporacijos akcijų bendros rinkos vertės pokyčius, tie pokyčiai turi būti įrašyti į perkainojimo sąskaitą (žr. 6.56 punktą);
- e) kitų nuosavybės vertybinių popierių sandorio vertė (F.513) yra lėšų suma, kurią savininkai perveda į savo korporacijas arba kvazikorporacijas. Kai kuriais atvejais lėšas galima pervesti prisiimant korporacijos ar kvazikorporacijos įsipareigojimus.

5.141. Investicinių fondų akcijos (F.52)

- a) į sandorius investicinių fondų akcijomis įeina grynųjų įmokų į fondą vertė;
- b) pajamos iš turto, kurias gauna investiciniai fondai, atėmus dalį valdymo išlaidų, ir kurios priskiriamos akcininkams, net jeigu jos yra nepaskirstytos, turi ekvivalentinį įrašą finansinėje sąskaitoje, eilutėje „investicinių fondų akcijos“. Rezultatas yra tas, kad pajamos iš turto yra reinvestuojamos.

ĮRAŠYMO LAIKAS

- 5.142. Finansiniai sandoriai ir jų ekvivalentiniai sandoriai turi būti įrašomi tuo pačiu metu.
- 5.143. Kada finansinio sandorio ekvivalentas yra nefinansinis sandoris, abu įrašomi tuo pačiu metu, kada vyksta nefinansinis sandoris. Pavyzdžiui, kada prekių ar paslaugų pardavimas lemia prekybinio kredito atsiradimą, šis finansinis sandoris turi būti įrašomas, kai bus atliekami įrašai atitinkamoje nefinansinėje sąskaitoje.
- 5.144. Kada finansinio sandorio ekvivalentas yra taip pat finansinis sandoris, galima numatyti tris galimybes:
- abu finansiniai sandoriai yra sandoriai mokėjimo priemonėmis (žr. 5.04 punktą); jie įrašomi tada, kai atliekamas pirmasis mokėjimas;
  - tik vienas iš dviejų finansinių sandorių yra sandoris mokėjimo priemonėmis (žr. 5.04 punktą); jie įrašomi tada, kai atliekamas mokėjimas;
  - nė vienas iš dviejų finansinių sandorių nėra sandoris mokėjimo priemonėmis (žr. 5.04 punktą); jie įrašomi tada, kai atliekamas pirmasis finansinis sandoris.

FINANSINIŲ SANDORIŲ KOMPILIAVIMAS PAGAL POKYČIUS BALANSE

- 5.145. Tais atvejais, kada nėra pagrindinių statistinių duomenų apie finansinius sandorius, jie gali būti apskaičiuojami, pagal pokyčius finansiniuose balansuose, tai yra turimo finansinio turto ir neįvykdytų įsipareigojimų sumos pokyčius, palyginus ataskaitinio laikotarpio pradžios balansą su ataskaitinio laikotarpio pabaigos balansu. Skirtumą tarp finansinių sandorių sumos ir pokyčių finansiniuose balansuose sudaro įrašai perkainojimo sąskaitoje ir kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje.

5.1 priedas

Ryšys su pinigų kiekio matais

- 5.146. Šiame priede paaiškinamas metodas, kuris leidžia parodyti pinigų kiekio matus balanse ir finansinėse sąskaitose.
- 5.147. Įvairiose šalyse skirtingu laiku vartojami pinigų kiekio matų apibrėžimai skiriasi. Be to, šie apibrėžimai nebūtinai remiasi finansinio turto klasifikatoriumi bei sektorių klasifikatoriumi, kurie apibūdinti sistemoje. Todėl pinigų kiekio matai sistemoje nėra apibrėžti.
- 5.148. Integruojant pinigų kiekio matus į balansą ir finansines sąskaitas, atsiranda toliau išvardytos problemos. Pirma, pinigų kiekio matus gali sudaryti komponentai, kurie neatitinka finansinio turto ir įsipareigojimų skyrių, t. y. grupių, pogrupių ir pozicijų, pateiktų sistemoje. Pavyzdžiui, pinigų kiekio matas gali apimti tik grupės „valiuta ir indėliai (AF.2)“ poskyrį. Poskyris gali būti apibūdintas, atsižvelgiant į mokėjimo terminą ir (arba) atsižvelgiant į institucijas, kurios turi arba išleidžia valiutą ir indėlius. Antra, pinigų kiekio matai gali sietis pinigų kūrimo, pinigų laikymo bei ne pinigų sektoriais, kurie negali būti sudaryti iš sistemoje pateiktų sektorių ir subsektorių. Trečia, duomenų šaltiniai, naudojami kompiliuojant pinigų elementus, gali šiek tiek skirtis nuo duomenų šaltinių, naudojamų apskaičiuojant sektorių ir kitų šalių balansus bei finansines sąskaitas.
- 5.149. Norint nustatyti pinigų kiekio matą MX balansuose ir finansinėse sąskaitose, gali tekti suskirstyti bet kurį finansinio turto ir įsipareigojimų i skyrių, apibūdinantą sistemoje, į du poskyrius:
- MX_i : finansinio turto (įsipareigojimų) poskyrį, priskirtą i skyriui ir įeinantį i pinigų kiekio matą MX;
  - MX_{-i} : finansinio turto (įsipareigojimų) poskyrį, priskirtą i skyriui, bet neįeinantį i pinigų kiekio matą MX;

Paprastai kai kurie finansinio turto (įsipareigojimų) skyriai neįneša indėlio net i pinigų plačiąja reikšme matus, pavyzdžiui, piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (AF.1) arba draudimo techniniai atidėjimai (AF.6). Todėl MX_1 ir MX_6 būtų lygūs nuliui, tai yra nebūtų reikalingas AF.1 išskirstymas i MX ir MX_{-1} , arba AF.6 išskirstymas i MX_6 ir MX_{-6} .

- 5.150. Pinigų matas MX yra lygus pinigų laikančių sektorių visų finansinio turto MX poskyrių sumai, o MX yra lygus pinigų kuriančių sektorių visų įsipareigojimų MX poskyrių sumai.
- 5.151. Pagrindinis šio metodo privalumas yra jo lankstumas. Tais atvejais, kada yra keičiamas pinigų kiekio mato apibrėžimas, reikia pritaikyti tik kai kurių finansinio turto ir įsipareigojimų skyrių suskirstymą į MX_i ir MX_{-i} .

Pinigų kiekio matai balansuose ir finansinėse sąskaitose

Pinigus laikančių sektorių finansinis turtas			Pinigus kuriančių sektorių įsipareigojimai	
Iš viso	Suskirstymas pagal sektorius		Suskirstymas pagal sektorius	Iš viso
		AF.1		
		AF.2		
		Iš kurių	MX_2 MX_{-2}	
		AF.3		
		AF.33		
		Iš kurių	MX_{33} MX_{-33}	
		AF.34		
		Iš kurių	MX_{34} MX_{-34}	
		AF.4		
		AF.41		
		Iš kurių	MX_{41} MX_{-41}	
		AF.42		
		Iš kurių	MX_{42} MX_{-42}	
		AF.5		
		AF.51		
		Iš kurių	MX_{51} MX_{-51}	
		AF.52		
		Iš kurių	MX_{52} MX_{-52}	
		AF.6		
		AF.7		
		AF.71		
		Iš kurių	MX_{71} MX_{-71}	
		AF.79		
		Iš viso finansinio turto ir įsipareigojimų, iš kurių MX		

6 SKYRIUS

KITI SRAUTAI

- 6.01. Kiti srautai apima pagrindinio kapitalo vartojimą (K.1), nefinansinio nesukurto turto įsigijimus ir netekimus (K.2) bei kitus turto pokyčius (K.3–K.12).

Kitus turto pokyčius sudaro įvairių rūšių turto, įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai, atsirandantys ne dėl sandorių, apskaitomų kapitalo ir finansinėse sąskaitose. Jie apima kitus apimties pokyčius (K.3–K.10 ir K.12), taip pat holdingo padidėjimą ir sumažėjimą (K.11).

PAGRINDINIO KAPITALO VARTOJIMAS (K.1)

- 6.02. *Apibrėžimas:* Pagrindinio kapitalo vartojimas (K.1) — tai ilgalaikio turto suma, suvartota per nagrinėjamą laikotarpį dėl įprastinio susidėvėjimo ir numatomo senėjimo, įskaitant atidėjimus, skirtus padengti ilgalaikio turto nuostolius, patirtus dėl atsitiktinės žalos, nuo kurios jį galima apdrausti.
- 6.03. Pagrindinio kapitalo vartojimas turi būti paskaičiuotas visam ilgalaikiam turtui (išskyrus gyvulius), įskaitant ir materialųjį, ir nematerialųjį turtą, tokį kaip mineralinių išteklių žvalgyimo sąnaudos ir programinė įranga, pagrindiniai nesukurto turto pagerinimai ir nuosavybės perdavimų, susijusių su nesukurtu turtu, sąnaudos.
- 6.04. Pagrindinio kapitalo vartojimas (kurį reikėtų skirti nuo nusidėvėjimo, leidžiamo mokesčių tikslais, ar nusidėvėjimo, parodyto verslo ataskaitoje) turėtų būti apskaičiuojamas remiantis ilgalaikio turto atsargomis ir įvairių tų prekių kategorijų vidutiniu tikėtinu ekonominio gyvavimo laiku. Kada nėra tiesioginės informacijos apie ilgalaikio turto atsargas, joms apskaičiuoti yra rekomenduojamas nuolatinio inventorizavimo metodas. Ilgalaikio turto atsargos turėtų būti įvertintos einamojo laikotarpio pirkimo kainomis.

Į ilgalaikio turto nuostolius dėl atsitiktinės žalos, nuo kurios jį galima apdrausti, atsižvelgiama, apskaičiuojant nagrinėjamų prekių vidutinį tarnavimo laiką. Galima tikėtis, kad faktinė įprastinė atsitiktinė žala ekonomikai, kaip visumai, per duotą apskaitos laikotarpį bus lygi, ar artima vidurkiui. Tačiau kai kuriems instituciniams vienetams arba grupėms institucijų faktinė įprastinė ir vidutinė atsitiktinė žala gali skirtis. Tuo atveju sektoriams bet koks skirtumas yra įregistruojamas kaip kiti ilgalaikio turto apimties pokyčiai.

Pagrindinio kapitalo vartojimas apskaičiuojamas taikant „tiesioginį“ metodą, pagal kurį ilgalaikio turto vertė yra nurašoma vienodu santykiu per visą prekės gyvavimo laiką.

Tačiau, priklausomai nuo to, kaip mažėja ilgalaikio turto efektyvumas, pagrindinio kapitalo vartojimą gali reikėti apskaičiuoti pagal geometrinį nusidėvėjimo metodą.

- 6.05. Sąskaitų sistemoje pagrindinio kapitalo vartojimas yra įrašomas po kiekvienu balansuojančiu straipsniu straipsniu, kuris yra parodomas bendruoju ar grynuoju pagrindu. Įrašymas bendruoju pagrindu reiškia, kad išskaitomas pagrindinio kapitalo vartojimas, o grynuoju pagrindu reiškia, kad pagrindinio kapitalo išskaitomas.

NEFINANSINIO NESUKURTO TURTO ĮSIGIJIMAI ATĖMUS NETEKIMUS (K.2)

- 6.06. *Apibrėžimas:* Nefinansinį nesukurtą turtą ⁽¹⁾ sudaro žemė ir kitas materialus nesukurtas turtas, kuris gali būti naudojamas kuriant prekes ir paslaugas, bei nematerialus nesukurtas turtas.
- 6.07. Žemė yra apibūdinama kaip pati žemė, įskaitant paviršinį dirvožemį ir susijusius paviršinius vandenis. Susiję paviršiniai vandenys apima bet kokius šalies vidinius vandenis (telkinius, ežerus, upes ir t. t.), į kuriuos galima pareikšti nuosavybės teises.

⁽¹⁾ Turto apibrėžimą žr. 7 skyriaus 7.1 priede.

6.08. Šie punktai neįeina į žemės apibrėžimą:

- a) pastatai arba kiti statiniai ant žemės ar per ją (keliai, tuneliai ir kt.);
- b) vynuogynai, sodai ar kitos medžių plantacijos ir bet kokie augantys pasėliai, t. t.;
- c) žemės gelmių turtas;
- d) nekultivuojami biologiniai išteklių;
- e) požeminiai vandens išteklių.

a ir b punktai yra sukurtos pagrindinės priemonės, (c), (d) ir (e) punktai priklauso materialiam nesukurtam turtui.

6.09. Žemės įsigijimai ir netekimai yra įvertinami galiojusiomis rinkos kainomis, vyraujančiomis tuo metu, kai vyksta įsigijimai arba netekimai. Sandoriai žeme yra įregistruojami ta pačia verte ir pirkėjo, ir pardavėjo apskaitoje. Į šią vertę neįeina žemės nuosavybės perdavimo sąnaudos, kurios yra laikomos bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo savikaina.

6.10. Kito materialaus nesukurto turto įsigijimai ir netekimai apima žemės gelmių turtą, nekultivuojamus biologinius išteklius ir vandens išteklius. Į žemės gelmių turtą įeina anglies, naftos ir gamtinių dujų atsargos, metalo rūdų gamtinės atsargos ir ne metalo gamtiniai atsargos ⁽¹⁾.

6.11. Kito materialaus nesukurto turto įsigijimai ir netekimai yra įvertinami galiojusiomis rinkos kainomis, vyraujančiomis tuo metu, kai vyksta įsigijimai arba netekimai. Į įsigijimus ir netekimus neįeina susijusios nuosavybės perdavimo sąnaudos. Jos yra įrašomos į bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo savikainą.

6.12. Nematerialų nefinansinį nesukurtą turtą sudaro patentai, nuoma ir kitos perleidžiamosios sutartys, išgytas prestižas ir kitas nematerialus nesukurtas turtas. Tokia nuoma yra taikoma žemei, žemės gelmių turtui ir gyvenamosioms bei negyvenamosioms patalpoms ⁽²⁾. Kiti pavyzdžiai būtų perleidžiamosios sutartys su sportininkais ir autoriais. Nuomos bei kitų perleidžiamųjų sutarčių įsigijimų ar netekimų vertę sudaro mokėjimai, atlikti pirminiams arba vėlesniems nuomininkams, kada nuomojamas turtas ar koncesijos yra parduodami arba perduodami kitiems instituciniams vienetams. Į nematerialaus nesukurto turto įsigijimų ir netekimų vertę neįtraukiamos su jais susijusios nuosavybės perdavimo sąnaudos. Nuosavybės perdavimo sąnaudos įeina į bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo savikainą.

6.13. Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus, yra įrašomi į sektorių, visos šalies ir kitų šalių kapitalo sąskaitą.

KITI TURTO POKYČIAI (K.3–K.12)

6.14. *Apibrėžimas:* Kiti turto pokyčiai yra srautai, kurių nelemia sandoriai, apskaityti kapitalo ir finansinėse sąskaitose. Skiriamos dvi kitų pokyčių rūšys. Pirmąją rūšį sudaro turto apimties pokyčiai. Antrąją rūšį sudaro turto, išpareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai, susidarę dėl kainų lygio ir struktūros pokyčių, kurie lemia holdingo padidėjimą ir sumažėjimą.

KITI APIMTIES POKYČIAI (K.3–K.10 ir K.12)

6.15. Kiti apimties pokyčiai yra skirtingų funkcijų srautai. Viena svarbi funkcija yra leisti tam tikrą turtą įregistruoti į sistemą ir išbraukti iš jos, esant įprastinei įvykių eigai, pvz., natūraliai atsirandančio turto įregistravimas ir išbraukimas. Tai yra svarbu apskaitant gamtos turto atradimą, išsėmimą ir kokybės pablogėjimą. Kita funkcija yra apskaityti išskirtinių, nenumatytų įvykių įtaką ekonominei naudai, gaunamai iš turto.

⁽¹⁾ Turto apibrėžimą žr. 7 skyriaus 7.1 priede.

6.16. Kiti apimties pokyčiai apima devynias kategorijas:

- a) ekonominis nesukurto turto atsiradimas (K.3);
- b) ekonominis sukurto turto atsiradimas (K.4);
- c) natūralus nekultivuojamų biologinių išteklių augimas (K.5);
- d) ekonominis nesukurto turto išnykimas (K.6);
- e) nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų (K.7);
- f) neatlygintos konfiskacijos (K.8);
- h) kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai (K.9);
- i) kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai (K.10);
- j) klasifikatorių ir struktūros pokyčiai (K.12)

EKONOMINIS NESUKURTO TURTO ATSIKADIMAS (K.3)

6.17. Ekonominis nefinansinio nesukurto turto atsiradimas (K.3) — tai šios rūšies turto apimties padidėjimas, kuris nebuvo sukurtas.

Į kategoriją įeina:

- a) bendrasis panaudojamų žemės gelmių išteklių padidėjimas: patvirtintų anglies, naftos, gamtinių dujų atsargų, metalo rūdų ar ne metalo gamtinių atsargų, kurias galima ekonomiškai panaudoti. Jis taip pat apima padidėjimą tų atsargų, kurių panaudojimas tampa ekonomiškai naudingas dėl technologinės pažangos ar santykinės kainos pakitimų;
- b) kito gamtos turto perkėlimas į ekonominę veiklą: natūraliai atsirandantys objektai, kurie pakeičia statusą ir tampa ekonominiu turtu, kada ekonominis turtas yra objektai, į kuriuos instituciniai vienetai pareiškia nuosavybės teises ir iš kurių kiti savininkai gali gauti ekonominę naudą (pvz., neliestų miškų panaudojimas, žemės perkėlimas iš dykos ar nedaromos į žemę, kuri gali būti ekonomiškai panaudota, žemės melioracija);
- c) nesukurto turto kokybės pokyčiai dėl ekonominio panaudojimo pakitimų. Kokybės pokyčiai yra laikomi apimties pakitimais. Čia apskaitomi kokybės pokyčiai atsiranda kaip atitinkami ekonominio panaudojimo pakitimai, kurie parodomi kaip klasifikatorių pokyčiai (žr. 6.32 punktą), pvz., kai dirbama žemė nurodoma kaip žemė po pastatais;
- d) nematerialaus nesukurto turto atsiradimas. Nematerialus nefinansinis nesukurtas turtas atsiranda patentuojant objektus arba sudarant perleidžiamąsias sutartis. Taip pat, kai įmonės yra parduodamos už kainą, kuri viršija jų nuosavas lėšas (žr. 7.05 punktą), tai pirkimo kainos perviršis, palyginti su nuosavomis lėšomis, yra turto „įsigytas prestižas“. Prestižas, neįrodytas pirkimu ir pardavimu, nėra laikomas ekonominiu turtu.

EKONOMINIS SUKURTO TURTO ATSIKADIMAS (K.4)

6.18. Ekonominis sukurto turto atsiradimas (K.4) pasireiškia prekėmis, kurios dar neįrašytos į balansą. Tai yra reikšmingos ar specialios vertės pripažinimas ekonominiu atsiradimu, kurį reikia įrašyti į kitus apimties pokyčius.

Ekonominis sukurto turto atsiradimas apima:

- a) vertybes, pavyzdžiui, brangakmenius ir meno objektus, kada yra pirmą kartą pripažįstama didelė vertė ar meninė objekto reikšmė, dar neįrašyta balanse;
- b) istorinius paminklus, kada yra pirmą kartą pripažįstama statinio arba vietovės speciali archeologinė, istorinė ar kultūrinė reikšmė, dar neįrašyta balanse.

NATŪRALUS NEKULTIVUOJAMŲ BIOLOGINIŲ IŠTEKLIŲ AUGIMAS (K.5)

6.19. Instituciniai vienetai tiesiogiai nekontroliuoja natūralaus nekultivuojamų biologinių išteklių augimo (K.5), neatsako už jį ir nevaldo jo, vadinasi, tai nėra sukūrimas. Tokio ekonominio turto, kaip natūralus statybinis miškas ar žuvys upės žiotyse, prieaugis turi būti laikomas ekonominiu atsiradimu.

6.20. Natūralus augimas turėtų būti įrašomas kaip padidėjimas (K.5); šių išteklių išsėmimas turėtų būti apskaitomas kaip ekonominis išnykimas (K.61). Tačiau paprastai natūralus augimas gali būti apskaitomas tik realiu pagrindu, nes fiziniai matavimai, kurie greičiausiai yra vienintelis pagrindas įrašams atlikti, iš esmės yra realūs įvertinimai.

EKONOMINIS NESUKURTO TURTO IŠNYKIMAS (K.6)

6.21. Ekonominis nefinansinio nesukurto turto išnykimas (K.6) apima:

- a) gamtinio ekonominio turto išsėmimą (K.61), kuris apima žemės gelmių turto sumažėjimą ir nekultivuojamų biologinių išteklių, kaip to turto dalies, išsėmimą (žr. 6.19 punktą);
- b) kitą ekonominio nesukurto turto išnykimą (K.62):
  - 1) kitus panaudojamų žemės gelmių turto klodų sumažėjimus (naujus eksploatavimo galimybių įvertinimus dėl technologijos arba santykinų kainų pokyčių);
  - 2) nesukurto turto kokybės pokytį dėl ekonominio panaudojimo pakitimų;
  - 3) nesukurto turto sumažėjimą dėl ekonominio panaudojimo pakitimų;
  - 4) išgyto prestižo vertės nurašymą, perleidžiamųjų sutarčių nutraukimą ir patento galiojimo pabaigą.

NUOSTOLIAI DĖL STICHINIŲ NELAIMIŲ, KATASTROFŲ, AVARIJŲ (K.7)

6.22. Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų (K.7), įrašyti kaip kiti turto apimties pokyčiai, yra didelio masto, savaiminių ir atpažįstamų įvykių, kurie gali sunaikinti bet kurios ekonominio (nefinansinio ar finansinio) turto kategorijos straipsnį, rezultatas.

6.23. Tokie įvykiai apima didesnius žemės drebėjimus, vulkanų išsiveržimus, didžiules žemės drebėjimo ar audros sukeltas bangas, ypač smarkius uraganus, sausrą ir kitas gamtos nelaimes, karo veiksmus, maištus ir kitus politinius įvykius bei technologinius nelaimingus atsitikimus, pavyzdžiui, didelius toksiškų medžiagų arba radioaktyvių dalelių išmetimus į orą.

Jie konkrečiai apima:

- a) žemės kokybės pablogėjimą, kuri nulėmė neįprasta potvynio ar vėjo padaryta žala;
- b) kultivuojamo turto nualinimą dėl sausros ar ligos protrūkio;
- c) pastatų, įrenginių ar vertybių sunaikinimą miškų gaisruose ar per žemės drebėjimus;
- d) valiutos arba pareikštinių vertybinių popierių atsitiktinį sunaikinimą dėl stichinių nelaimių ar politinių įvykių.

NEATLYGINTOS KONFISKACIJOS (K.8)

6.24. Neatlygintos konfiskacijos (K.8) įvyksta tada, kai valdžios sektoriai arba kiti instituciniai vienetai pasiima savo nuosavybėn kitų institucinių vienetų, įskaitant vienetų nerezidentų, turtą be jokios kompensacijos, dėl kitų priežasčių negu mokesčių mokėjimas, baudos ar kiti panašūs mokesčiai. Neatlyginta tokių vienetų turto konfiskacijų dalis nėra kapitalo pervedimas, registruojamas kapitalo sąskaitoje.

KITI, NIEKUR KITUR NEPRISKIRTI, NEFINANSINIO TURTO APIMTIES POKYČIAI (K.9)

6.25. Kituose nefinansinio turto apimties pokyčiuose (K.9) įrašomos nenumatytų įvykių pasekmės iš turto gaunamai ekonominei naudai.

Jie apima:

- a) nenumatytą turto vartojamosios vertės sumažėjimą (senėjimą). Pagrindinio kapitalo vartojimas nepadengia nenumatyto ilgalaikio turto senėjimo, ir suma, įtraukiama į jų paprastai numatomą senėjimą, gali būti mažesnė už faktišką senėjimą. Todėl reikia atlikti įrašus, nurodančius ilgalaikio turto vertės sumažėjimą dėl tobulesnės technologijos taikymo;
- b) skirtumą tarp pagrindinio kapitalo vartojimo sumos, skirtos įprastai žalai padengti, ir faktiškų nuostolių. Pagrindinio kapitalo vartojimas nepadengia nenumatytos žalos, ir suma, skirta paprastai numatomai žalai padengti, gali būti mažesnė už (arba viršyti) faktinę žalą. Todėl reikia atlikti patikslinimus, susijusius su nenumatytu ilgalaikio turto vertės sumažėjimu (arba padidėjimu) dėl šių įvykių;
- c) ilgalaikio turto vertės sumažėjimą, neįskaičiuotą į pagrindinio kapitalo vartojimą: ilgalaikio turto vertės sumažėjimą, pavyzdžiui, dėl nenumatyto rūgštingumo ore ar lietuje poveikio pastatų paviršiams ar automobilių korpusams;
- d) atsisakymą eksploatuoti gamybos įrenginius prieš juos užbaigiant instaliuoti ar pradėdant naudoti;
- e) ypatingus atsargų nuostolius (pvz., dėl gaisro, apiplėšimo, grūdų sandėliuose infekavimo vabzdžiais);
- f) statistinius nefinansinio turto neatitikimus ataskaitinio laikotarpio pabaigos ir atitinkamo kito ataskaitinio laikotarpio pradžios balansuose.

KITI, NIEKUR KITUR NEPRISKIRTI FINANSINIO TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ APIMTIES POKYČIAI (K.10)

6.26. Visi finansinio turto ir įsipareigojimų pokyčiai, kurie įvyksta ne dėl finansinėje sąskaitoje apskaitomų finansinių sandorių, kurie nėra priskiriami holdingo padidėjimui ir sumažėjimui, kurie nėra apskaitomi perkainojimo sąskaitoje, kurie nėra klasifikatorių ir struktūros pokyčiais ir kurie įvyksta ne dėl stichinių nelaimių ir neatlygintų konfiskacijų, turi būti įrašomi šioje sąskaitoje.

6.27. K.10 kategorija apima:

- a) specialiųjų skolinimosi teisių (SST) asignavimą ir anuliavimą (AF.12) (žr. 5.33–5.35 punktus):

Specialiųjų skolinimosi teisių atveju nėra net sąlyginio įsipareigojimo. Todėl SST sukūrimo (vadinamo SST asignavimu) ir panaikinimo (SST anuliavimo) mechanizmas laikomas ne sandorio sudarymu, bet įrašomas kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje. SST asignavimas padidina pinigų valdymo institucijų finansinį turtą, o SST anuliavimas sumažina jų finansinį turtą;

- b) kitus apimties pokyčius, susijusius su nustatyto dydžio išmokų pensijų fondais.

Fiksuotų išmokų pensijų sistemos (draudiminiai pensijų fondai) — tai sistemos, kuriose sutartos pensijų išmokos dydis sistemoje dalyvaujantiems darbuotojams yra garantuotas. Išmokos apskaičiuojamos pagal formulę, priklausomai nuo sistemos dalyvių tarnybos trukmės ir atlyginimo dydžio, bet nėra visiškai priklausomos nuo turto tame fonde. Nustatyto dydžio išmokų sistemų atveju įrašas kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje apima draudimo rizikų ir premijų apskaičiavimais nustatyto įsipareigojimo dydžio pokyčius, atsirandančius dėl išmokų struktūros pokyčių, kuriuos reikia skirti nuo naudos gavėjų sudėties pagal amžių ir tarnybos trukmę pokyčių. Išmokų struktūros pokyčių pavyzdžiai apima formulės pakeitimus, pensinio amžiaus sutrumpinimą, arba būsimų pensijų metinio padidėjimo (paprastai išreiškiamo pastoviu x procentu per metus) arba visų mokamų pensijų finansavimą;

- c) ypatingus valiutos arba pareikštinių vertybinių popierių nuostolius dėl, pvz., gaisro žalos ar vagystės;
- d) kreditorių atliekamą blogų skolų nurašymą arba dalinį nurašymą.

Čia turėtų būti apskaitomas vienašališkas kreditoriaus pripažinimas, kad finansinis turtas bus negautas dėl bankroto ar kitų veiksmų, ir kreditoriaus atliekamas to finansinio turto pašalinimas iš savo balanso kartu su ekvivalentiniu skolininko įsipareigojimo panaikinimu. Tačiau tais atvejais, kada kreditorius kontroliuoja skolininko institucinį vienetą ne dėl bankroto, kreditoriaus atliekamas skolos nurašymas arba dalinis nurašymas yra registruojamas kaupiamosiose sąskaitose;

- e) statistinius neatitikimus, susijusius su finansiniu turtu ir įsipareigojimais, tarp ataskaitinio laikotarpio pabaigos balanso ir atitinkamo ataskaitinio laikotarpio pradžios balanso.

6.28. Į K.10 kategoriją neįeina:

- a) skolos nurašymas skolininko ir kreditoriaus tarpusavio sutarimu (skolos anuliavimas arba skolos dovanojimas); jis traktuojamas kaip sandoris tarp kreditoriaus ir skolininko (žr. 4.165 f ir 5.16 punktus), o ne kaip kitas apimties pokytis;

- b) skolos atsižadėjimas: vienašališkas skolininko įsipareigojimo panaikinimas sistemoje nepripažįstamas.

KLASIFIKATORIŲ IR STRUKTŪROS POKYČIAI (K.12)

- 6.29. Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai (K.12) apima sektorių klasifikatoriaus ir institucinių vienetų struktūros pokyčius (K.12.1) bei turto ir įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčius (K.12.2).

SEKTORIŲ KLASIFIKATORIAUS IR STRUKTŪROS POKYČIAI (K.12.1)

- 6.30. Institucinio vieneto perklasifikavimas iš vieno sektoriaus į kitą pakeičia visą jo balansą, pvz., institucinis vienetas, priskiriamas namų ūkių sektoriui, tampa kvazikorporacija, kurią reikia priskirti korporacijų sektoriui.

Institucinių vienetų struktūros pokyčiai apima tam tikro finansinio turto ir įsipareigojimų atsiradimą bei išnykimą dėl įmonių pertvarkymo. Kada viena korporacija išnyksta kaip nepriklausomas juridinis asmuo, nes ją įsigijo kita ar kitos korporacijos, tai visas finansinis turtas arba įsipareigojimai, įskaitant akcijas ir kitus nuosavybės vertybinius popierius, buvę tarp prijungiamos korporacijos ir korporacijų, kurios ją įsigijo, išnyksta iš sistemos. Tačiau akcijų ir kitų nuosavybės vertybinių popierių supirkimas iš korporacijos korporacijų susijungimo procese apskaičiuojame turi būti nurodomas kaip finansinis sandoris tarp perkančios korporacijos ir ankstesnio savininko. Esamų akcijų pakeitimas perimančios korporacijos arba naujai sukuriamos korporacijos akcijomis turi būti nurodomas kaip akcijų išpirkimas kartu su naujų akcijų emisija. Finansinis turtas arba įsipareigojimai, buvę tarp įsigytos korporacijos ir trečiųjų šalių, išlieka nepakitę ir perkeliama perimančiai korporacijai.

Atitinkamai, kada korporacija yra teisiškai padalijama į du ar kelis institucinius vienetus, į šią grupę (K.12.1) yra įregistruojamas naujasis finansinis turtas ir naujieji įsipareigojimai (finansinio turto atsiradimas).

TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ KLASIFIKATORIAUS POKYČIAI (K.12.2)

- 6.31. K.12.2 grupėje išskiriamas aukso monetizavimą arba demonetizavimą (K.12.21) ir turto arba įsipareigojimų, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą, klasifikatoriaus pokyčiai (K.12.22).
- 6.32. Aukso monetizavimas arba demonetizavimas (K.12.21) yra nurodomas pinigų valdymo institucijų, t. y. centrinio banko (S.121) arba centrinės valdžios (S.1311) subsektorių, kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje.

Aukso monetizavimas įvyksta tada, kai pinigų valdymo institucijos perklasifikuoja auksą iš vertybių atsargų į pinigų valdymo institucijos rezervinius fondus. Kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje tuomet registruojamas jų turimų vertybių sumažėjimas ir jų turimo piniginio aukso padaugėjimas.

Piniginio aukso pirkimai tiesiogiai iš kitų pinigų valdymo institucijų yra klasifikuojami kaip sandoriai piniginiu auksu (F.11). Visi kiti pirkimai, įskaitant ir pirkimus iš finansinių tarpininkų arba per organizuotą aukso rinką, turi būti įregistruoti kaip vertybių pirkimas, vėliau pakeičiant jų klasifikaciją.

Aukso demonetizavimas įvyksta tada, kai pinigų valdymo institucijos perveda auksą iš rezervinių fondų į vertybes. Tuomet pinigų valdymo institucijų laikomas piniginis auksas sumažėja, o vertybės padidėja. Piniginio aukso pardavimas tiesiogiai kitai pinigų valdymo institucijai yra priskiriamas sandoriams piniginiu auksu. (F.11). Visi kiti pardavimai, įskaitant pardavimus finansiniams tarpininkams ar per organizuotą aukso rinką, turi būti nurodomi kaip vertybių pardavimai, prieš tai pakeičiant jų klasifikaciją.

- 6.33. Turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčių, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą (K.12.22), pavyzdžiai yra žemės panaudojimo pokyčiai arba gyvenamųjų patalpų pertvarkymas komerciniam panaudojimui ir atvirksčiai. Žemės atveju abu įrašai (neigiamas įrašas senajai sąskaitų grupei, teigiamas įrašas naujai grupei) turi būti atlikti ta pačia verte K.12.22 sąskaitų grupėje. Žemės vertės pokytis, kurį lemė žemės panaudojimo pakeitimas, įrašomas nesukurto turto ekonominio atsiradimo (žr. 6.17 c punktą) arba išnykimo (žr. 6.21 c punktą) grupėje kaip apimties pokyčiai.

K.12.22 neapima obligacijų konvertavimo į akcijas. Šis konvertavimas yra registruojamas kaip du finansiniai sandoriai (žr. 5.62 l punktą).

6.34. Kitų apimties pokyčių įrašai (K.3–K.10 ir K.12) yra atliekami sektorių, visos šalies ir kitų šalių kitų turto apimties pokyčių sąskaitose.

NOMINALUS HOLDINGO PADIDĖJIMAS ARBA SUMAŽĖJIMAS (K.11)

6.35. Nominalus holdingo padidėjimas ⁽²⁾ yra ta kitų turto ir išipareigojimų vertės, taigi ir grynosios vertės, pokyčių grupė, kuri atspindi jų kainų lygio ir struktūros pokyčius. Nominalus holdingo padidėjimas yra skirstomas į neutralųjį ir realųjį.

6.36. *Apibrėžimas:* Nominalus holdingo padidėjimas (K.11), skaičiuojamas nuo tam tikro turto kiekio, yra apibūdinamas kaip savininkui priklausančio turto vertės pokytis dėl kainos pokyčio. Nominalus holdingo padidėjimas, skaičiuojamas nuo išipareigojimo, yra apibūdinamas kaip to išipareigojimo vertės pokytis dėl jo kainos pokyčio, bet su priešingu ženklu.

6.37. Teigiamas holdingo padidėjimas susidaro dėl tam tikro turto vertės padidėjimo arba tam tikro išipareigojimo vertės sumažėjimo. Neigiamas holdingo padidėjimas, t. y. holdingo sumažėjimas, susidaro dėl tam tikro turto vertės sumažėjimo arba tam tikro išipareigojimo vertės padidėjimo.

6.38. Nominalus holdingo padidėjimas, įrašytas perkainojimo sąskaitoje, yra padidėjimas, susikaupiantis iš realizuoto, arba nerealizuoto turto ar išipareigojimo. Holdingo padidėjimas laikomas realizuotas, kada tas turtas yra parduotas, išpirktas, panaudotas, ar kitaip perleistas, o išipareigojimas, — kai jis apmokėtas. Todėl nerealizuotas padidėjimas yra padidėjimas apskaitos laikotarpio pabaigoje, susikaupęs nuo turto, kuris dar yra valdomas, arba nuo išipareigojimo, kuris dar neapmokėtas. Realizuotas padidėjimas paprastai yra suprantamas kaip padidėjimas, realizuotas per visą laikotarpį, per kurį yra valdomas turtas, arba turimas išipareigojimas, nepriklausomai nuo to, ar šis laikotarpis sutampa su apskaitos laikotarpiu, ar ne. Tačiau, kadangi holdingo padidėjimas yra įrašomas sistemoje kaupimo pagrindu, tai skirtumas tarp realizuoto ir nerealizuoto padidėjimo, nors ir naudingas tam tikriems tikslams, neregistruojamas klasifikatoriuose ir sąskaitose.

6.39. Holdingo padidėjimas apima visų rūšių turto vertės padidėjimą: nefinansinio sukurto ir nesukurto turto bei finansinio turto. Taigi, į holdingo padidėjimą taip pat įskaičiuojamas padidėjimas, gautas nuo visų rūšių prekių atsargų, kurias turi gamintojas, įskaitant nebaigtus darbus.

6.40. Nominalus holdingo padidėjimas gali susikaupiti nuo turimo bet kokios trukmės laiką per apskaitos laikotarpį turto, o ne tik nuo turto, kuris atsiranda apskaitos laikotarpio pradžios ir (arba) pabaigos balansuose. Nominalus holdingo padidėjimas, kurį sukaupia konkretaus turto, ar turimo konkrečios rūšies turto kiekio savininkas tarp dviejų laiko momentų, yra apibūdinamas kaip:

galiojanti to turto vertė vėlesniu laiko momentu

atėmus

galiojusią to turto vertę ankstesniu laiko momentu,

darant prielaidą, kad pats turtas tuo tarpu nesikeičia nei kokybiškai, nei kiekybiškai. Nominalus holdingo padidėjimas (G), susikaupiantis nuo turimo turto kiekio (q) per laiką nuo o iki t, gali būti išreikštas taip:

$$G = (p_t - p_o) \times q$$

kur p_o ir p_t yra turto kainą atitinkamai o ir t laiku. Nominalus holdingo padidėjimas yra visuomet lygus nuliui pastovių galiojančių verčių finansiniam turtui ir išipareigojimams, kuriems ir p_o , ir p_t sudaro vienovę pagal apibrėžimą.

6.41. Nominalaus holdingo padidėjimo apskaičiavimui, turto įsigijimai ir netekimai turi būti įvertinti tuo pačiu būdu kaip ir kapitalo bei finansinės sąskaitose, o turto atsargos turi būti įvertintos tuo pačiu būdu kaip balanse. Ilgalaikio turto atveju įsigijimo vertė yra suma, kurią sumoka pirkėjas gamintojui ar pardavėjui, pridėjus susijusias nuosavybės perdavimo sąnaudas, kurias patiria pirkėjas. Esamo ilgalaikio turto perdavimo

⁽²⁾ Terminas „holdingo padidėjimas“ vartojamas išreikšti ir padidėjimą, ir sumažėjimą, suprantant, kad holdingo padidėjimas gali būti ir neigiamas, ir teigiamas. Panašiai sąvoka „turtas“ gali būti pavartotas ir turtui, ir išipareigojimui reikšti.

vertė yra suma, kurią gauna pardavėjas iš pirkėjo, atėmus nuosavybės perdavimo sąnaudas, kurias patiria pardavėjas.

Galima skirti keturias skirtingas situacijas, kurios lemia nominalų holdingo padidėjimą:

- 1) turtas, turimas per visą apskaitos laikotarpį: nominalus holdingo padidėjimas, susikaupiantis per apskaitos laikotarpį, yra lygus skirtumui, gautam iš apskaitos laikotarpio pabaigos balanso vertės atėmus apskaitos laikotarpio pradžios balanso vertę. Šios vertės yra apskaičiuojamos taip, lyg turtą reikėtų įsigyti tuo metu, kada buvo sudaromas balansas. Nominalus holdingo padidėjimas yra nerealizuotas;
- 2) turtas, turėtas apskaitos laikotarpio pradžioje, parduotas per tą laikotarpį: susikaupiantis nominalus holdingo padidėjimas yra lygus skirtumui, gautam iš faktinės arba apskaičiuotos perleidimo vertės atėmus apskaitos laikotarpio pradžios balanso vertę. Nominalus holdingo padidėjimas yra realizuotas;
- 3) turtas, įsigytas per laikotarpį ir vis dar turimas laikotarpio pabaigoje: susikaupiantis nominalus holdingo padidėjimas yra lygus skirtumui, gautam iš apskaitos laikotarpio pabaigos balanso vertės atėmus faktinę, arba apskaičiuotą turto įsigijimo vertę. Nominalus holdingo padidėjimas yra nerealizuotas;
- 4) turtas, įsigytas ir perleistas per apskaitos laikotarpį: susikaupiantis nominalus holdingo padidėjimas yra lygus skirtumui, gautam iš faktinės arba apskaičiuotos perleidimo vertės atėmus faktinę arba apskaičiuotą įsigijimo vertę. Nominalus holdingo padidėjimas yra realizuotas.

6.42. Įrašomas į sąskaitą nominalus holdingo padidėjimas yra padidėjimas, kuris susikaupia iš realizuoto arba nerealizuoto turto ar išpareigojimų. Jis yra įrašomas į sektorių, visos šalies ir kitų šalių perkainojimo sąskaitą.

NEUTRALUS HOLDINGO PADIDĖJIMAS ARBA SUMAŽĖJIMAS (K.11.1)

6.43. *Apibrėžimas:* Neutralus holdingo padidėjimas (K.11.1) yra apibrėžiamas kaip holdingo padidėjimas, kuris būtų susikaupęs, jeigu turto kaina pasikeistų per laikotarpį pagal tą pačią proporciją kaip ir bendrasis kainų lygis.

Neutralus holdingo padidėjimas yra nustatomas stengiantis palengvinti realaus holdingo padidėjimo apskaičiavimą, kuris perskirsto realią pirkimo galią tarp sektorių.

6.44. Pažymėkime bendrąjį kainų indeksą raide r . Neutralus holdingo padidėjimas (NG) nuo esamo turto kiekio q tarp laiko momentų o ir t yra pateikiamas šia išraiška:

$$NG = p_o \times q (r_t/r_o - 1)$$

kur $p_o \times q$ yra galiojanti turto vertė laiku o , o r_t/r_o — tai bendrojo kainų indekso pokyčio koeficientas tarp laiko momentų o ir t . Tas pats santykis r_t/r_o yra taikomas visam turtui ir išpareigojimams.

6.45. Nėra idealaus bendrojo kainų indekso, kuris tikėtų apskaičiuoti neutralų holdingo padidėjimą. Pagal susitarimą bendrasis kainų indeksas, kurį reikia taikyti neutralaus holdingo padidėjimo apskaičiavimui, yra kainų indeksas galutiniam nacionaliniam vartojimui, neįskaitant atsargų pokyčių.

6.46. Neutralus holdingo padidėjimas yra įrašomas neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaitoje, kuri yra sektorių, visos šalies ir kitų šalių perkainojimo sąskaitos subsąskaita.

REALUS HOLDINGO PADIDĖJIMAS ARBA SUMAŽĖJIMAS (K.11.2)

6.47. *Apibrėžimas:* Realus holdingo padidėjimas (K.11.2) yra apibūdinamas kaip skirtumas tarp nominalaus ir neutralaus to turto holdingo padidėjimo.

Realus holdingo padidėjimas (RG), gautas nuo esamo turto kiekio q per laiką nuo momentų o ir t , yra gaunamas pagal:

$$RG = G - NG$$

arba

$$RG = (p_t/p_o - r_t/r_o) \times p_o \times q$$

Todėl realus holdingo padidėjimas priklauso nuo jo kainos judėjimo per nagrinėjamą laikotarpį, palyginus su kitų kainų judėjimų vidurkiomis, apskaičiuojamais pagal bendrąjį kainų indeksą.

- 6.48. Realus holdingo padidėjimas yra įrašomas realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaitoje, kuri yra sektorių, visos šalies ir kitų šalių perkainojimo sąskaitos subsąskaita.

HOLDINGO PADIDĖJIMAS PAGAL FINANSINIO TURTO RŪŠĮ

Valiuta ir indėliai (AF.2)

- 6.49. Einamoji valiutos ir indėlių, išreikštų nacionaline valiuta, vertė tam tikrą laiką išlieka pastovi. Tokio turto „kaina“ yra visuomet vienybė, o tuo tarpu kiekybė yra pateikiama valiutos, kuria ji yra išreikšta, vienetais. Nominalus holdingo padidėjimas, gautas nuo tokio turto yra visuomet lygus nuliui. Dėl šios priežasties, skirtumą tarp tokio turto vertės apskaitos laikotarpio pradžios balanse ir apskaitos laikotarpio pabaigos balanse, išskyrus kitus turto apimties pokyčius, visiškai atitinka sandorių tuo turto vertė. Tai yra tas atvejis, kai šią vertę paprastai įmanoma išskaičiuoti iš balanso skaičių.
- 6.50. Tačiau, norint apskaičiuoti neutralų ir realų holdingo padidėjimą, gautą nuo pastovios galiojančios vertės turto, reikalingi duomenys apie sandorių laiką ir vertę, taip pat apskaitos laikotarpio pradžios ir pabaigos balanso vertes. Darykime prielaidą, pavyzdžiui, kad paskola yra suteikta ir grąžinta per apskaitos laikotarpį, kada bendrasis kainų lygis kyla. Kreditoriaus pozitūriu neutralus padidėjimas iš paskolos yra teigiamas, o realus padidėjimas yra neigiamas, jo dydis priklauso nuo to, kiek laiko negražinama paskola ir nuo infliacijos lygio. Neįmanoma užregistruoti tokių realių vertės sumažėjimų be duomenų apie suteiktą ir grąžintą per apskaitos laikotarpį paskolų vertę ir nežinant laiko, kada jos buvo suteiktos ir grąžintos. Apskritai, galima daryti išvadą, kad, jeigu bendra absoliuti teigiamų ir neigiamų sandorių vertė yra didelė, palyginti laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansus, tai apytikrų neutralaus ir realaus padidėjimo apskaičiavimų nuo finansinio turto ir įsipareigojimų pastoviosiomis galiojusiomis vertėmis, gautomis tik iš balanso duomenų, gali nepakakti. Net registruojant finansinių sandorių vertes bendruoju (bruto) pagrindu, t. y. įrašant suteiktas ir grąžintas paskolas atskirai, o ne iš bendros paskolų vertės atėmus grąžinimus, gali būti per mažai informacijos, nežinant paskolų suteikimo ir grąžinimo datų.

Paskolos (AF.4) ir kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos (AF.7)

- 6.51. Tas pats, kaip ir valiutai bei indėliams, yra taikoma ir paskoloms bei kitoms gautinoms arba mokėtinoms sąskaitoms, kuriomis neprekiuojama. Tačiau, kada suteikta paskola ar prekybinis kreditas yra parduodami kitam instituciniam vienetui, tai skirtumas tarp išpirkimo kainos ir sandorio kainos turėtų būti įrašytas pardavėjo ir pirkėjo perkainojimo sąskaitoje sandorio metu.

Vertybinių popierių, išskyrus akcijas (AF.3)

- 6.52. Kada obligacija yra išleidžiama su priemoka arba nuolaida, įskaitant diskontuotas bei nulines atkarpos obligacijas, tai skirtumą tarp jos emisijos kainos ir nominalios arba išpirkimo vertės, suėjus terminui, sudaro palūkanos, kurias emitentas privalo mokėti už obligacijos gyvavimo laiką. Tokios palūkanos yra įrašomos kaip pajamos iš turto, kurias moka obligacijos emitentas ir gauna obligacijos savininkas kartu su palūkanomis pagal atkarpas, kurias emitentas išmoka konkrečiais obligacijos gyvavimo trukmės laikotarpiais. Susikaupiančios palūkanos yra įrašomos finansinėje sąskaitoje kaip sumos, kurias obligacijos savininkas tuo pat metu reinvestavo į tą obligaciją (žr. 5.17 punktą). Todėl jos yra įrašomos finansinėje sąskaitoje kaip turto įsigijimas, kuris yra pridedamas prie turto⁽³⁾. Taigi laipsniškas obligacijos rinkos vertės padidėjimas, kurį galima priskirti susikaupiančių, reinvestuotų palūkanų sukaupimui, atspindi negrąžintos pagrindinės sumos padidėjimą, tai yra turto dydžio padidėjimą. Iš esmės tai — kiekio ar apimties padidėjimas, bet ne kainos padidėjimas. Tai obligacijos savininkui nesukuria jokio holdingo padidėjimo, o obligacijos emitentui — holdingo sumažėjimo. Situacija yra visiškai tokia kaip, pavyzdžiui, vyno atveju, kada šis subręsta sandėliuojamas. Bet koks vyno kainos padidėjimas, kurį galima priskirti jo kokybės pagerėjimui, atspindi apimties, o ne kainos padidėjimą. Obligacijos keičiasi kokybiškai per tam tikrą laiką, kai jos artėja prie apmokėjimo termino, ir svarbu suprasti, kad jų vertės padidėjimas dėl susikaupusių priskaičiuotų palūkanų yra ne kainos pokyčius ir kad jis nesukuria holdingo padidėjimo.
- 6.53. Tačiau pastovių palūkanų obligacijų kainos taip pat keičiasi: kada rinkos palūkanų normos keičiasi, kainos kinta atvirkščiai proporcingai palūkanų normų svyravimams. Atitinkamo palūkanų normos pokyčio poveikis atskiros obligacijos kainai yra tuo mažesnis, kuo obligacija arčiau apmokėjimo termino. Obligacijų kainų pokyčiai, kurie priskiriami rinkos palūkanų normų pokyčiams, sudaro kainų, o ne kiekio pokyčius. Todėl jie sukuria nominalų holdingo padidėjimą arba sumažėjimą ir emitentui, ir obligacijų savininkui. Palūkanų normų padidėjimas

⁽³⁾ Sistema rekomenduoja tokį metodą, bet leidžia įrašyti tokius palūkanas kitose gautinose arba mokėtinose sąskaitose (AF.7), jeigu to reikalauja nacionalinė praktika (žr. 5.130 punktą).

sukuria nominalų holdingo padidėjimą obligacijos emitentui ir tokio pat dydžio nominalų holdingo sumažėjimą obligacijos savininkui, ir atvirkščiai, tuo atveju, jeigu palūkanų norma krenta.

Nominalus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas gali susikaupti nuo vekselių, panašiai kaip ir nuo obligacijų. Tačiau kadangi vekseliai yra trumpalaikiai vertybiniai popieriai su daug trumpesniu apmokėjimo terminu, tai holdingo padidėjimas, kurį sukuria palūkanų normų pokyčiai, paprastai yra daug mažesnis negu nuo tos pačios nominalios vertės obligacijų.

- 6.54. Obligacijų konvertavimas į akcijas yra įrašomas kaip du finansiniai sandoriai (žr. 5.62.1 punktą). Jis paprastai vyks kaina, kuri yra žemesnė už akcijų rinkos kainą; gautas holdingo padidėjimas turi būti įrašomas į perkainojimo sąskaitą kaip kainos pokytis.
- 6.55. Išvestinių finansinių priemonių (AF.34) vertė gali pasikeisti dėl pagrindinės priemonės vertės pokyčių, pagrindinės priemonės kainos svyravimų arba artėjant įvykdymo ar apmokėjimo datai. Visi tokie vertės pokyčiai turėtų būti laikomi kainos pokyčiais ir įrašomi į K.11.

Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (AF.5)

- 6.56. Premijinės (nemokamos) (angl. bonus) akcijos (žr. 5.93 punktą) padidina akcijų skaičių ir nominalią išleistų akcijų vertę, bet teoriškai nepakeičia bendros akcijų rinkos vertės. Pagal susitarimą jos visiškai neįtraukiamos į sąskaitas. Tačiau šios emisijos yra skirtos pagerinti akcijų likvidumą rinkoje, todėl bendra akcijų rinkos vertė gali pakilti: bet koks toks pokytis turėtų būti įregistruotas kaip perkainojimo rezultatas.

Draudimo techniniai atidėjimai (AF.6)

- 6.57. Namų ūkių grynosios nuosavybės gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose (AF.61) pokyčiai, kurie atsiranda nuo apskaitos laikotarpio pradžios iki pabaigos, ir kuriuos lemia nominalus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas, gautas nuo draudimo korporacijos ir pensijų fondų investuotų atsargų, yra įrašomi perkainojimo sąskaitoje kaip ir išankstinių draudimo įmokų (premijų) ir numatomų išmokėjimų atidėjimų (AF.62) pokyčiai, atsiradę dėl holdingo padidėjimo arba sumažėjimo.

FINANSINIS TURTAS UŽSIENIO VALIUTA

- 6.58. Finansinio turto vertė užsienio valiuta yra apskaičiuojama pagal jo galiojančią rinkos vertę užsienio valiuta, konvertuotą į nacionalinę valiutą pagal galiojančią užsienio valiutos kursą. Nominalus holdingo padidėjimas gali atsirasti ne tik todėl, kad keičiasi turto kaina vietine valiuta, bet taip pat ir todėl, kad keičiasi valiutos kursas. Bendrasis nominalaus holdingo padidėjimas, susikaupiantis per apskaitos laikotarpį, gali būti apskaičiuojamas įprastu būdu, atimant sandorių vertę iš skirtumo tarp laikotarpio pradžios ir pabaigos balanso verčių. Tam sandoriai finansiniu turto užsienio valiuta turi būti konvertuojami į nacionalinę valiutą, panaudojant sandorio metu galiojančius valiutos kursus, kai tuo tarpu balanso atidarymo ir uždarymo vertės turi būti konvertuotos, panaudojant valiutos kursus, kurie vyravo tomis dienomis, kada buvo sudarytas balansas. Tai reiškia, kad bendroji sandorių vertė — įsigijimai atėmus netekimus — išreikšta užsienio valiuta, iš tikrųjų yra konvertuojama pagal valiutos kurso svertinį vidurkį, kuriuo įvertinamos skirtingomis dienomis įvykdytų sandorių vertės.

7 SKYRIUS

BALANSAI

- 7.01. *Apibrėžimas:* Balansas — tai tam tikru konkrečiu laiku sudaryta ataskaita apie turimo turto vertę ir neįvykdytus įsipareigojimus. Balansuojantis straipsnis vadinamas grynąja verte (B.90).

Balanse atspindimas turtas ir įsipareigojimai vertinami pagal balanso sudarymo dieną veikusias rinkos kainas.

- 7.02. Sudaromas sektoriaus, visos ekonomikos ir kitų šalių balansas.

Sektoriaus balanso balansuojančiame straipsnyje parodomas dydis — nefinansinio turto ir grynojo finansinio turto suma kitų šalių atžvilgiu, dažnai vadinamas nacionaliniu turtu.

Kitų šalių balansas, vadinamas užsienio turto ir įsipareigojimų sąskaita, susideda tik iš finansinio turto ir įsipareigojimų.

- 7.03. Laikoma, kad korporacijos, greta akcijų ir kitų nuosavybės vertybinių popierių vertės, turi ir grynąją vertę. Kvazikorporacijų grynoji vertė lygi nuliui, nes laikoma, kad savininkų nuosavybės vertybiniai popieriai yra lygi korporacijos turtui atėmus įsipareigojimus. Todėl rezidentinių tiesioginių investicijų įmonių, kurios yra nerezidentinių įmonių filialai ir todėl laikomos kvazikorporacijomis, grynoji vertė lygi nuliui.

- 7.04. Skirtumas tarp viso finansinio turto ir visų įsipareigojimų vadinamas grynuoju finansiniu turtu (žr. 7.67 punktą).

- 7.05. Skaičiuojant nefinansinių ir finansinių korporacijų sektorių nuosavas lėšas, gaunamas analitiniu požiūriu reikšmingas rodiklis.

Nuosavos lėšos — tai gryniosios vertės (B.90) ir išleistų akcijų bei kitų nuosavybės vertybinių popierių (AF.5) suma.

- 7.06. Balansas užbaigia sąskaitų seką, atspindėdamas galutinį visų įrašų į gamybos, paskirstymo ir pajamų panaudojimo bei kaupiamąsias sąskaitas rezultatą (žr. 8 skyrius. Sąskaitų seka ir balansuojantys straipsniai).

- 7.07. Balansas nurodo turto ir įsipareigojimų vertę tam tikru konkrečiu laiku. Balansas turi būti sudaromas ataskaitinio laikotarpio pradžioje (kuris sutampa su ankstesniojo laikotarpio pabaiga) ir pabaigoje.

- 7.08. Laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansus sieja pagrindinė apskaitos identitetas:

konkrečios rūšies turto atsargų vertė laikotarpio pradžios balanse;

pridėjus sandorius: iš visos įsigyto turto vertės atimama visų netekimų vertė sandoriuose, kurie įvyksta ataskaitiniu laikotarpiu. Nefinansinio turto sandoriai parodomi kapitalo sąskaitoje, o finansinio turto sandoriai — finansinėje sąskaitoje;

atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą;

pridėjus kitus apimties pokyčius: kitų teigiamų ir neigiamų turimo turto apimties pokyčių vertę (pavyzdžiui, atradus žemės gelmių turtą (arba turtą sunaikinus karo ar stichinės nelaimės atveju): šie pokyčiai parodomi kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje.

pridėjus perkainojimus: nominalus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas, susikaupęs per ataskaitinį laikotarpį dėl turto kainos pokyčio; šie pokyčiai parodomi perkainojimo sąskaitoje;

identiška viso turto vertei laikotarpio pabaigos balanse.

Apskaitos sąsajos tarp laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansų per sandorius ir kitus turto vertės pokyčius (kiti apimties pokyčiai ir holdingo padidėjimas) schematiškai parodyti 7.2 priede.

TURTO RŪŠYS

7.09. Balansuose parodytas turtas yra ekonominis turtas.

7.10. *Apibrėžimas:* Ekonominis turtas — tai objektai, funkcionuojantys kaip vertės kaupimo priemonės, į kuriuos nuosavybės teises atskirai arba kartu nustato instituciniai vienetai ir iš kurių jų savininkai gali turėti ekonominės naudos, valdydami juos arba naudodami tam tikrą laiką.

7.11. Ekonominę naudą sudaro pirminės pajamos (likutinis perteklius turtą naudojant; pajamos iš turto, leidžiant naudoti kitiems), gaunamos iš turto naudojimo, ir galimas holdingo padidėjimas arba sumažėjimas, kurį galima realizuoti turtą parduodant arba realizuojant koku nors kitu būdu.

7.12. Ekonominio turto klasifikatorius ir aprašymas pateiktas 7.1 lentelėje. Detalus kiekvienos turto grupės apibrėžimas pateiktas šio skyriaus 7.1 priede.

Į turtą neįeina:

- a) žmogiškasis kapitalas;
- b) gamtos turtai, kurie nėra ekonominis turtas (pvz., oras, upės vanduo);
- c) sąlyginis turtas, kuris nėra finansinis turtas (žr. 7.22 punktą).

7.13. Skiriamos trys turto grupės:

- a) nefinansinis sukurtas turtas;
- b) nefinansinis nesukurtas turtas;
- c) finansinis turtas.

NEFINANSINIS SUKURTAS TURTAS (AN.1)

7.14. *Apibrėžimas:* Sukurtas turtas (AN.1) — tai nefinansinis turtas, atsiradęs kaip gamybinių procesų rezultatas.

7.15. Sukurto turto klasifikatoriaus tikslas — suskirstyti turtą pagal jo vaidmenį gamyboje. Jį sudaro: ilgalaikis turtas ⁽¹⁾, naudojamas gamyboje kelis kartus arba nuolatos daugiau negu vienerius metus, atsargos, sunaudojamos gamyboje kaip tarpinis produktas, parduodamos ar perleidžiamos kitu būdu, ir vertybės. Pastarosios nenaudojamos gamybai ar vartojimui, bet išigyjamos ir laikomos pirmiausia kaip vertės kaupimo priemonė.

NEFINANSINIS NESUKURTAS TURTAS (AN.2)

7.16. *Apibrėžimas:* Nesukurtas turtas (AN.2) — tai ekonominis turtas, atsiradęs iš kitų, ne gamybos procesų. Jį sudaro materialus ir nematerialus turtas, kaip apibrėžiama toliau.

⁽¹⁾ Į bendrąjį pagrindinio kapitalo formavimą neįeina dvi gamintojų naudojamos ilgalaikio vartojimo prekių grupės: nedideli įrankiai ir kai kurios karinės įrangos rūšys. Todėl nėra ir jas atitinkančios turto eilutės. Be to, transporto priemonės ir kitos mašinos bei įrenginiai, kuriuos išigija namų ūkiai galutiniam vartojimui, nelaikomi ilgalaikiu turtu. Balse jie parodomi kaip memorandumo straipsnis „Ilgalaikio vartojimo prekės“ (žr. 7.63 punktą).

- 7.17. Nesukurto turto klasifikatoriumi siekiama suskirstyti turtą pagal jo atsiradimo būdą. Dalis tokio turto atsiranda gamtoje, dalis, kurią galima vadinti visuomenės sukurtu dariniu, atsiranda dėl teisinių ar apskaitos veikslių.
- 7.18. Visas materialus nesukurto turtas — tai gamtos turtas. Kokį gamtos turtą įtraukti į materialų nesukurto turtą, nustatoma pagal bendrą ekonominio turto apibrėžimą, pagal tai, ar turtui galima taikyti nuosavybės principą ir ar jis teikia ekonominės naudos jo savininkams, atsižvelgiant į esamas technologijas, žinias, ekonomines galimybes, prieinamus išteklius ir santykinės kainas. Be to, tie gamtos turtai, kurių nuosavybės nustatyti negalima, pavyzdžiui, atviros jūros ar oras, į šį turtą neįtraukiami.
- 7.19. Nematerialus nesukurto turtas apima patentus, perleidžiamąsias sutartis, išgytą prestižą ir pan. Tokie dalykai, kurių negalima patvirtinti teisiškai arba apskaitos veiksmis, pavyzdžiui, patentų išdavimas ar dalies ekonominės naudos perdavimas trečiosioms šalims, į šį straipsnį neįtraukiami.

FINANSINIS TURTAI IR ĮSIPAREIGOJIMAI (AF)

- 7.20. *Apibrėžimas:* Finansinis turtas (AF) — tai ekonominis turtas, susidedantis iš mokėjimo priemonių, finansinių reikalavimų ir ekonominio turto, kuris savo pobūdžiu artimas finansiniams reikalavimams.
- 7.21. Mokėjimo priemonės sudaro piniginis auksas, specialiosios skolinimosi teisės, valiuta ir pervedamieji indėliai. Finansiniai reikalavimai suteikia jų savininkams-kreditoriams teisę gauti apmokėjimą ar seriją apmokėjimų be jokių papildomų veikslių iš kitų institucinių vienetų — skolininkų, kurie yra prisiėmę ekvivalentinius įsipareigojimus.
- Ekonominis turtas, kuris savo pobūdžiu yra artimas finansiniams reikalavimams, yra akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai bei, iš dalies, sąlyginis turtas. Institucinis vienetas, išleidžiantis tokį finansinį turtą, laikomas turinčiu jam ekvivalentinį įsipareigojimą.
- 7.22. Sąlyginis turtas — tai sutartimi paremti įsipareigojimai tarp institucinių vienetų ir tarp jų bei kitų šalių, nurodantys vieną ar kelias sąlygas, kurios turi būti įvykdytos, prieš įvykstant finansiniam sandoriui. Tai trečiųjų šalių suteikiamos mokėjimų garantijos, akredityvai, kredito linijos, garantuoto išplatavimo vertybinių popierių išleidimo galimybės ir daug išvestinių finansinių priemonių. Šioje sistemoje sąlyginis turtas yra finansinis turtas tais atvejais, kai pati sutartis turi rinkos vertę, nes ja galima prekiauti ar ją galima pakeisti kitu turtu rinkoje. Kitokia reikšme sąlyginis turtas sistemoje neregistruojamas ⁽²⁾.
- 7.23. Šioje sistemoje kiekviena finansinio turto rūšis turi ekvivalentinį įsipareigojimą, išskyrus tą finansinį turtą, kuris priskiriamas piniginio aukso ir specialiųjų skolinimosi teisių grupei (AF.1).
- 7.24. Finansinio turto ir įsipareigojimų klasifikatorius atitinka finansinių sandorių klasifikatorių. Todėl finansinio turto ir įsipareigojimų grupių, pogrupių ir pozicijų apibrėžimai bei papildomas išaiškinimas ESS pateikiamas tik vieną kartą — skyriuje apie finansinius sandorius. Balanso skyriaus pagrindiniame tekste apibrėžimai ir jų išaiškinimas nekartojami, bet 1 priede pateikiama viso turto ir įsipareigojimų, apibrėžtų šioje sistemoje, santrauka.

⁽²⁾ Draudimo techniniai atidėjimai (AF.6) yra nesąlygiški draudimo korporacijų ir pensijų fondų įsipareigojimai. Tačiau ekvivalentinis atskirų draudėjų ir naudos gavėjų finansinis turtas dažniausiai yra sąlyginis turtas.

7.1. lentelė — Turto klasifikatorius

AN.	NEFINANSINIS TURTAS (AN.1 + AN.2)
AN.1	Sukurtas turtas
AN.11	Ilgalaikis turtas ⁽¹⁾
AN.111	Ilgalaikis materialus turtas
AN.1111	Gyvenamieji pastatai
AN.1112	Kiti pastatai ir statiniai
AN.11121	Negyvenamieji pastatai
AN.11122	Kiti statiniai
AN.1113	Mašinos ir įrenginiai
AN.11131	Transporto priemonės
AN.11132	Kitos mašinos ir įrenginiai
AN.1114	Auginamas (kultivuojamas) turtas
AN.11141	Veisliniai, pieno, darbiniai gyvuliai
AN.11142	Vynuogynai, sodai ir kitos medžių plantacijos, duodančios pakartotinį derlių
AN.112	Ilgalaikis nematerialus turtas
AN.1121	Gamtinių išteklių tyrinėjimas
AN.1122	Kompiuterių programinė įranga
AN.1123	Pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalai
AN.1129	Kitas ilgalaikis nematerialus turtas
AN.12	Atsargos
AN.121	Žaliavos ir medžiagos (komplektavimo gaminiai)
AN.122	Nebaigta gamyba
AN.1221	Nebaigtas auginti turtas
AN.1222	Kita nebaigta gamyba
AN.123	Pagaminta produkcija
AN.124	Perpardavimui skirtos prekės
AN.13	Vertybės
AN.131	Taurieji metalai ir brangakmeniai
AN.132	Antikvariniai daiktai ir kiti meno dirbiniai
AN.139	Kitos vertybės
AN.2	Nesukurtas turtas
AN.21	Materialus nesukurtas turtas
AN.211	Žemė
AN.2111	Žemė po pastatais ir statiniais
AN.2112	Dirbama žemė
AN.2113	Rekreacinė žemė ir susiję paviršiniai vandenys
AN.2119	Kita žemė ir susiję paviršiniai vandenys
AN.212	Žemės gelmių turtas
AN.2121	Akmens anglies, naftos ir gamtinių dujų atsargos
AN.2122	Metalo rūdų gamtinės atsargos
AN.2123	Ne metalo gamtinės atsargos
AN.213	Nekultivuojami biologiniai ištekliai
AN.214	Vandens ištekliai
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas
AN.221	Patentai
AN.222	Nuoma ir kitos perleidžiamosios sutartys
AN.223	Įsigytas prestižas
AN.229	Kitas nematerialus nesukurtas turtas
AF.	FINANSINIS TURTAS ⁽²⁾ (AF.1 + AF.2 + AF.3 + AF.4 + AF.5 + AF.6 + AF.7)
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
AF.11	Piniginis auksas
AF.12	Specialiosios skolinimosi teisės (SST)

AF.2	Valiuta ir indėliai
AF.21	Valiuta
AF.22	Pervedamieji indėliai
AF.29	Kiti indėliai
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
AF.33	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones
AF.331	Trumpalaikiai
AF.332	Ilgalaikiai
AF.34	Išvestinės finansinės priemonės
AF.4	Paskolos
AF.41	Trumpalaikės
AF.42	Ilgalaikės
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
AF.51	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas
AF.511	Kotiruojamos akcijos
AF.512	Nekotiruojamos akcijos
AF.513	Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
AF.52	Investicinių fondų akcijos
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai
AF.61	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose
AF.611	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose
AF.612	Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose
AF.62	Išankstinės draudimo įmokos (premijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai
AF.7	Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos
AF.71	Prekybos kreditai ir avansai
AF.79	Kiti

⁽¹⁾ Memorandumo straipsnis AN.m: ilgalaikio vartojimo prekės.

⁽²⁾ Memorandumo straipsnis AF.m: tiesioginės užsienio investicijos.

BALANSO ĮRAŠŲ VERTINIMAS

BENDRIEJI VERTINIMO PRINCIPAI

7.25. Kiekvienas balanso straipsnis turėtų būti vertinamas tarsi būtų įsigijamas balanso sudarymo dieną, įskaitant visas susijusias nuosavybės perdavimo sąnaudas nefinansinio turto atveju. Tai reiškia, kad turtą ir įsipareigojimus reikia vertinti remiantis balanso sudarymo dieną galiojusiomis rinkos kainomis.

Tai reiškia, kad turtas turėtų būti vertinamas remiantis:

- pirkėjų kainomis, jeigu jis perkamas;
- bazinėmis kainomis, jeigu jis pagaminamas savo sąskaita, ir bazinėmis panašių prekių kainomis arba jo sąnaudų suma, jeigu bazinių kainų nustatyti negalima.

7.26. Idealiu atveju šios kainos turėtų būti rinkoje stebimos kainos. Jeigu tokių kainų rinkoje nėra, kaip gali būti tuo atveju, jeigu aptariamų prekių pirkimo ir pardavimo paskutiniu laiku nebuvo, reikia bandyti nustatyti, kokios būtų kainos, jeigu tą turtą reikėtų įsigyti balanso sudarymo dieną.

7.27. Be rinkoje stebimų kainų arba kainų, apskaičiuotų pagal stebimas kainas ar pagal patirtas sąnaudas, balanso vertinimo tikslu galiojusios kainos gali būti nustatytos apytiksliai:

- perkainojant bei sukaupiant įsigijimus atėmus netekimus arba
- esama arba diskontuota būsimosios grąžos verte.

7.28. Paprastai galima nustatyti didelės dalies finansinio turto rinkos kainas, turimo nekilnojamojo turto (pastatų ir kitų statinių bei po jais esančios žemės), turimos transporto įrangos, javų ir gyvulių, taip pat naujai sukurto ilgalaikio turto ir atsargų rinkos kaina.

- 7.29. Kai kurio turto perskaičiuotos pradinio įsigijimo kainos nurašomos per turto tikėtiną eksploataavimo laiką. Tokio turto vertė tam tikru jo eksploataavimo momentu pateikiama galiojusia jo įsigijimo kaina atėmus sukauptą tokių nurašymų vertę. Dauguma ilgalaikio turto balansuose gali būti parodyta galiojusiomis pirkėjų kainomis, sumažintomis pagal sukauptą pagrindinio kapitalo vartojimą (turto amortizacijos išlaidos) ⁽³⁾.
- 7.30. Apskaičiuojant dabartinę laukiamos turto grąžos vertę, kai turto grąža gaunama vėliau (pavyzdžiui, medienos atveju) arba pasiskirsto per ilgesnį laikotarpį (kaip žemės gelmių išteklių atveju), turi būti naudojama diskonto norma.
- Diskonto norma turėtų būti apskaičiuojama, remiantis informacija apie tam tikro aptariamo turto (miškai, kasyklos ir karjerai) sandorius, o ne taikant bendrąją palūkanų normą.
- 7.31. Užsienio valiutomis išreikšto turto ir įsipareigojimų vertė turėtų būti konvertuojama į nacionalinę valiutą pagal balanso sudarymo dieną buvusį rinkos keitimo kursą. Šis kursas turėtų būti pirkimo ir pardavimo tiesioginio atsiskaitymo kursų vidurkis valiutos sandoriams.
- 7.32. Pasinaudoti galiojusios rinkos vertės alternatyvomis gali būti naudinga kai kuriais analitiniais tikslais, o balansuose jas galima nurodyti kaip memorandumo straipsnius. Alternatyvaus vertinimo pavyzdžiais galėtų būti ilgalaikių obligacijų nominalioji vertė ir perskaičiuota įmokėta bei ekvivalentinė korporacijų nuosavybės vertybinių popierių vertė.

NEFINANSINIS TURTAS (AN.)

SUKURTAS TURTAS (AN.1)

Ilgalaikis turtas (AN.11)

Ilgalaikis materialus turtas (AN.111)

- 7.33. Ilgalaikis materialus turtas turi būti, jeigu įmanoma, nurodytas rinkos kainomis (arba bazinėmis kainomis, jeigu pagaminamas naujas turtas savo sąskaita), jeigu ne, galiojusiomis pirkėjų kainomis, iš dalies nurašytomis pagal pagrindinio kapitalo sukauptą vartojimą. Pirkėjų nuosavybės perleidimo sąnaudos, susijusios su šiuo turtu, tinkamai nurašytos, yra įtraukiamos į balansinę vertę.

Ilgalaikis nematerialus turtas (AN.112)

- 7.34. Mineralinių išteklių žvalgymas turėtų būti vertinamas remiantis susikaupusiomis sumomis, tuo tikslu sumokamomis pagal sutartį kitiems instituciniams vienetams, arba remiantis sąnaudomis, patiriamomis atliekant žvalgyimą savo sąskaita. Praeityje atlikto žvalgyimo dalis, kuri nebuvo visiškai nurašyta, turėtų būti iš naujo įvertinta pagal einamojo laikotarpio kainas ir sąnaudas.
- 7.35. Kompiuterių programinė įranga turėtų būti vertinama remiantis rinkoje sumokama pirkėjų kaina pagal apskaičiuotas bazines kainas, jeigu pagaminta pačioje įmonėje, arba remiantis gamybos sąnaudomis, kai tokios kainos nustatyti neįmanoma. Ankstesniais metais įsigyta programinė įranga, kuri dar nėra pilnai nurašyta, turėtų būti perkainota pagal galiojuusias kainas arba sąnaudas (kurios gali būti mažesnės nei pradinė kaina arba sąnaudos).
- 7.36. Pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalai ir kitas ilgalaikis nematerialus turtas turėtų būti vertinamas įsigijimo kaina, jeigu šiuo nematerialiu turtu faktiškai prekiaujama rinkose. Savo sąskaita sukurtas nematerialus turtas gali būti įvertintas, remiantis gamybos sąnaudomis, atitinkamai įvertintomis pagal einamojo laikotarpio kainas ir nukainotomis. Priešingu atveju gali būti reikalinga pasinaudoti laukiamų įplaukų, kurias turėtų gauti tokio turto savininkai ateityje, dabartinės vertės apskaičiavimais.

Atsargos (AN.12)

- 7.37. Atsargos turėtų būti vertinamos, remiantis balanso sudarymo dieną galiojusiomis kainomis, o ne kainomis, kuriomis prekės buvo vertinamos, kai buvo įtrauktos į atsargas.

⁽³⁾ Viso vis dar naudojamo ilgalaikio turto dalinio nurašymo (nukainojimo) verčių suma apibūdinama kaip grynosios kapitalo atsargos. Bendrosios kapitalo atsargos apima pagrindinio kapitalo sukauptą vartojimą.

- 7.38. Medžiagų ir žaliavų atsargos vertinamos pirkėjų kainomis, o pagamintų prekių atsargos ir nebaigta gamyba vertinama bazinėmis kainomis. Prekių, skirtų perpardavimui atsargos, kurių didmenininkai ir mažmenininkai toliau neperdirba, vertinamos remiantis balanso sudarymo dieną galiojusiomis kainomis, išskyrus didmenininkų arba mažmenininkų patiriamas transporto išlaidas. Nebaigtos gamybos atsargų balansinė vertė laikotarpio pabaigoje gali būti apskaičiuojama pagal santykį tarp bendrųjų gamybos sąnaudų, patiriamų iki laikotarpio pabaigos, ir panašių pagamintos produkcijos bazinės kainos balanso sudarymo dieną. Jeigu pagamintos produkcijos bazinė kaina nežinoma, ją galima apskaičiuoti remiantis gamybos sąnaudų verte, pridodant laukiamą grynąjį likutinį perteklių arba mišrias pajamas (apskaičiuotas grynąja verte).

Auginamos vienkartinio naudojimo kultūros (išskyrus medieną) ir skerdimui auginami gyvuliai gali būti vertinami atsižvelgiant į tokių prekių kainas rinkose. Augantis miškas vertinamas diskontuojant būsimąsias įplaukas iš medienos pardavimo galiojusiomis kainomis, atėmus išlaidas, kurios patiriamos medieną auginant, kertant ir t. t.

Vertybės (AN.13)

- 7.39. Vertybės (meno kūriniai, antikvariniai daiktai, juvelyriniai dirbiniai, brangakmeniai, nepiniginis auksas (žr. 5.30 punktą) ir kiti metalai) turi būti vertinamos galiojusiomis kainomis. Jeigu yra tokio turto organizuotos rinkos, jis turėtų būti vertinamas faktinėmis arba apskaičiuotomis kainomis, kurios būtų už jį mokamos, jeigu jis būtų perkamas rinkoje, įskaitant mokesčius arba komisinius tarpininkams, balanso sudarymo dieną. Priešingu atveju, jos turėtų būti vertinamos įsigijimo kainomis, perskaičiuotomis į galiojančias kainas.

NESUKURTAS TURTAS (AN.2)

Materialus nesukurtas turtas (AN.21)

Žemė (AN.211)

- 7.40. Kapitalo sąskaitoje žemės gerinimo išlaidos ir žemės nuosavybės perleidimo sąnaudos parodomos kaip bendrosios pagrindinio kapitalo formavimo sąnaudos atskirai nuo pačios žemės vertės.

Jeigu žemės vertės negalima atskirti nuo ant jos pastatytų pastatų ar kitų statinių vertės, turtą reikia klasifikuoti kartu, ir dėl to bus gaunama didesnė vertė.

Balanse žemė vertinama galiojusia jos rinkos kaina.

Ši kaina nebūtinai atitinka visų komponentų, sudarančių žemės įsigijimo sąnaudas jų įsigijimo metu, sumą. Ypač galiojusi rinkos kaina gali neatspindėti nuosavybės perleidimo sąnaudų ar žemės gerinimo išlaidų, kurios dar nenurašytos iki nulio. Todėl gali būti reikalinga visą arba dalį šios sumos parodyti kaip holdingo sumažėjimą perkainojimo sąskaitoje.

Žemės gelmių turtas (AN.212)

- 7.41. Patikrinti mineralinių išteklių atsargų telkiniai žemės paviršiuje ar žemės gelse, ekonomiškai eksploatuoti esamomis technologijos sąlygomis ir atitinkamomis kainomis, vertinamos dabartine laukiamos grynosios turto grąžos iš tokio turto komercinio panaudojimo verte.

Kiti gamtos turtai (AN.213 ir AN.214)

- 7.42. Kadangi sunku tikėtis sužinoti šio turto kainą, jis turi būti vertinamas dabartine laukiamos turto grąžos verte.

Nematerialus nesukurtas turtas (AN.22)

- 7.43. Nematerialus nesukurtas turtas (patentai, nuoma ar kitos perleidžiamos sutartys ir išgytas prestižas) turėtų būti vertinamas kainomis galiojusiomis tada, kai juo faktiškai prekiaujama rinkose. Priešingu atveju, reikės apskaičiuoti dabartinę laukiamos turto grąžos vertę, kurią gaus tokio turto savininkai ateityje.

FINANSINIS TURTAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI (AF.)

- 7.44. Finansinis turtas ir įsipareigojimai iš esmės turėtų būti vertinami galiojusiomis kainomis. Jiems turėtų būti priskiriama ta pati vertė, nesvarbu, ar jie pateikiami kaip finansinis turtas, ar kaip įsipareigojimai. Į kainą nereikėtų įtraukti mokesčių už paslaugas, komisinių ir kitų panašių mokėjimų, kurie registruojami kaip paslaugos, suteiktos vykdant tuos sandorius.

Piniginis auksas ir SST (AF.1)

- 7.45. Piniginis auksas (AF.11) turi būti vertinamas organizuotose aukso rinkose nustatyta kaina.

SST (AF.12) vertę kiekvieną dieną nustato TVF, o jų kursas su nacionaline valiuta gaunamas iš užsienio valiutos rinkų.

Valiuta ir indėliai (AF.2)

- 7.46. Valiuta (AF.21) vertinama valiutos nominaliąja verte.

Indėliai (AF.22, AF.29) balansuose parodomi pagrindinių sumų verte, kurią pagal sutartyje numatytas indėlių sąlygas skolininkai privalo gražinti kreditoriams, jeigu indėliai būtų likviduojami balanso sudarymo dieną. Į tą vertę galima įtraukti ir sukauptas palūkanas (žr. 5.130 punktą).

Vertybinių popierių, išskyrus akcijas (AF.3)

- 7.47. Priimta vertinimo metodika turi atitikti sukauptų palūkanų ir jų klasifikavimo pagal konkrečias turto pozicijas traktavimą (žr. 5.128, 5.130, 5.138 punktus). Jeigu sukauptos palūkanos finansinėje atskaitomybėje vertinamos kaip reinvestuojamos į atitinkamus vertybinius popierius, tokiu atveju balanse vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (AF.33), turėtų būti vertinami galiojusiomis rinkos kainomis, įskaitant ir susikaupusių palūkanų vertę. Bendra galiojanti šių vertybinių popierių rinkos vertė turi dvi aiškias sudedamąsias dalis, kurių viena yra pagrindinė suma, o kita — sukauptos palūkanos. Tai reiškia, kad į visą vertę įeina ir sukauptos palūkanos (t. y. išleistų vertybinių popierių vertė ir papildoma susikaupusių palūkanų suma (žr. 6.52 punktą), tačiau kiekvieno tokio vertybinio popieriaus kaina parodoma be susikaupusių palūkanų.

Jeigu finansinėje sąskaitoje sukauptų palūkanų vertė parodoma F.79 straipsnyje (Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos), o ne F.33 straipsnyje (vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones), tai sukauptų palūkanų vertė taip pat parodoma balanso AF.79 straipsnyje.

- 7.48. Trumpalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (AF.331), turi būti vertinami galiojusia rinkos verte.

Jeigu galiojusios rinkos vertės nėra:

- a) trumpalaikiai vertybiniai popieriai, išleisti nominaliąja verte, turėtų būti vertinami jų nominaliąja verte pridodant sukauptas palūkanas, kurių mokėjimo terminas dar nesuėjo arba kurios nebuvo išmokėtos;
- b) diskontuoti vertybiniai popieriai turėtų būti vertinami remiantis emisijos kaina, pridodant sukauptas palūkanas.

Toks įvertinimas turėtų būti taikomas tik vertybiniais popieriais, kurių pradinis išpirkimo terminas ne ilgesnis kaip trys mėnesiai.

- 7.49. Ilgalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (AF.332), visada turi būti vertinami jų galiojusia rinkos verte, nesvarbu, ar tai yra obligacijos, už kurias mokamos reguliarios palūkanos, ar diskontuotos arba nulinės atkarpos obligacijos, už kurias mokamos mažos palūkanos arba visai jų nemokama.
- 7.50. Išvestinės finansinės priemonės (AF.34) turėtų būti įtraukiami į balansus galiojusiomis rinkos kainomis. Jeigu nustatytos rinkos kainos nėra (pavyzdžiui, nebiržiniai pasirinkimo sandoriai), išvestinė finansinė priemonė turėtų būti vertinama remiantis suma, reikalinga jį išpirkti arba kompensuoti sutartį, arba remiantis išmokamo priedo (premijos) suma.

Įprasta laikyti, kad išvestinės finansinės priemonės emitentas prisiima ekvivalentinį įsipareigojimą.

Paskolos (AF.4)

- 7.51. Vertė, kurią reikia parodyti ir kreditorių ir skolininkų balansuose, yra lygi pagrindinei sumai, kurią skolininkai turi grąžinti kreditoriams pagal sutartį net ir tuo atveju, jeigu paskola prekiaujama su diskontu arba premija.

Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (AF.5)

- 7.52. Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai turi būti vertinami remiantis jų galiojusiomis kainomis. Tokia pati galiojusi kaina parodoma ir turto, ir įsipareigojimų dalyse, nors teisiškai akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai nėra emitento įsipareigojimas, bet nuosavybės teisė į bendrovės vertės dalį likvidavimo metu, kurios suma iš anksto nežinoma.
- 7.53. Kotiruojamos akcijos (AF.511) turi būti vertinamos remiantis tipiniu rinkos kainos vidurkiu biržoje arba kitose organizuotose finansų rinkose.
- 7.54. Nektiruojamų akcijų (AF.512), kuriomis nėra reguliariai prekiaujama organizuotose rinkose, vertė turėtų būti apskaičiuojama remiantis kotiruojamų akcijų verte, tačiau šiuose apskaičiavimuose turėtų būti atsižvelgiama į šių dviejų akcijų rūšių skirtumus, ypač į jų likvidumą ir į atsargas, susikaupusias bendrovės bei jos padalinių gyvavimo laikotarpiu.
- 7.55. Taikomas vertinimo metodas labai priklauso nuo turimų pagrindinių statistinių duomenų. Joje gali būti atsižvelgta, pavyzdžiui, į duomenis apie korporacijų susijungimo veiksmus, kurie apima ir nekotiruojamas akcijas. Be to, jeigu korporacijų, kurios išleidžia nekotiruojamas akcijas, ir korporacijų, kurios išleidžia kotiruojamas akcijas, atsargos skiriasi pagal vidurkį ir pagal santykį su nominaliuoju kapitalu, būtų tikslinga apskaičiuoti nekotiruojamų akcijų galiojusią rinkos kainą, proporcingai jų skaičiui, įskaitant atsargas, pavyzdžiui, korporacijos balanse nurodytą grynąją vertę, arba nuosavas lėšas, sudarytas remiantis ESS principais:

$$\text{galiojusi nekotiruojamų akcijų kaina} = \text{galiojusi kotiruojamų akcijų kaina} \times \frac{\text{nuosavos lėšos (kotiruojamos korporacijos)}}{\text{nuosavos lėšos (nekotiruojamos korporacijos)}}$$

Galiojusios kainos ir nuosavų lėšų santykis gali skirtis priklausomai nuo verslo šakos. Todėl geriau skaičiuoti galiojusią nekotiruojamų akcijų kainą pagal atskiras šakas. Gali būti ir kitokių skirtumų tarp kotiruojamų ir nekotiruojamų korporacijų, kurios gali turėti poveikį įvertinimo metodui.

- 7.56. Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (AF.513) labai dažnai yra konkrečių institucinių vienetų (kvazikorporacijų, valstybei priklausančių korporacijų, tarptautinių organizacijų, sąlyginių vienetų ir t. t.) įsipareigojimas. Apskritai jis turi būti vertinamas, remiantis specifiniais metodais, tokiais kaip nuosavų lėšų arba nominaliosios vertės metodas. Nuosavų lėšų metodas tinkamesnis kvazikorporacijoms, kadangi jų grynoji vertė pagal susitarimą lygi nuliui.
- 7.57. Investicinių fondų akcijos (AF.52) turi būti vertinamos pagal galiojusią rinkos kainą, jeigu jos kotiruojamos biržoje, arba pagal jų išpirkimo vertę, jeigu jas išperka pats fondas.

Draudimo techniniai atidėjimai (AF.6)

- 7.58. Namų ūkių grynosios nuosavybės gyvybės draudimo atidėjimuose (AF.611) atveju galima patikrinti aktuariniu būdu nustatytą kapitalo arba pelno dalies išmokų individualiems asmenims dabartinę vertę. Ši vertė apima gyvybės draudimo korporacijų įsipareigojimus dėl atidėjimų galimai rizikai padengti ir dėl atidėjimų draudimui su dalyvavimu draudiko pelne, kurie pridedami prie poliso vertės, suėjus kaupiamojo drau-

dimo su dalyvavimu draudiko pelne ar panašių draudimo polisų apmokėjimo terminui. Draudimo su dalyvavimu draudiko pelne atveju atidėjimai apima ir holdingo padidėjimą.

- 7.59. Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose (AF.612) atveju fondų išpareigojimų pobūdis — namų ūkių finansinis turtas — priklauso nuo pensijų sistemos rūšies.

Fiksuotų išmokų pensijų sistemos (draudiminiai pensijų fondai) — tai sistemos, kuriose sutartos pensijų išmokos dydis sistemoje dalyvaujantiems darbuotojams yra garantuotas. Fiksuotų išmokų pensijų sistemos išpareigojimas lygus dabartinei sutartų išmokų vertei. Kadangi sistema laikinai gali turėti per daug arba per mažai lėšų, fiksuotų išmokų pensijų sistemos grynoji vertė gali būti teigiama arba neigiama.

Fiksuotų įmokų pensijų sistemos (investiciniai pensijų fondai) — tai programos, kurių išmokos tiesiogiai priklauso nuo fondo turto. Fiksuotų įmokų pensijų sistemos išpareigojimas lygus pensijų fondo turto galiojusiai rinkos vertei. Fondų grynoji vertė visada lygi nuliui.

- 7.60. Išankstinių draudimo įmokų (premijų), kurios sudaro AF.62 dalį, vertė nustatoma remiantis draudiminės rizikos ir laiko, likusio iki sutarties galiojimo pabaigos, santykiu. Atidėjimų numatomiems draudimo išmokėjimams, kurie sudaro AF.62 dalį, dabartinė vertė yra lygi sumų, kurias ketinama išmokėti atsiskaitant už reikalavimus atlyginti žalą, įskaitant ginčytinus, dabartinei vertei.

Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos (AF.7)

- 7.61. Prekybos kreditus ir avansus (AF.71) arba kitus gautinų arba mokėtinų sąskaitų straipsnius (AF.79) ir kreditoriai, ir skolininkai turi vertinti vienodai, nurodydami sumą, kurią skolininkai išpareigoja sumokėti kreditoriams išpareigojimui pasibaigus.

MEMORANDUMO STRAIPSNIAI

- 7.62. Norint išskirti labiau specializuotus konkrečių sektorių analizei svarbius straipsnius, į balansus turi būti įtraukiami du memorandumo straipsniai:

- a) ilgalaikio vartojimo prekės (AN.m);
- b) tiesioginės užsienio investicijos (AF.m).

Ilgalaikio vartojimo prekės (AN.m)

- 7.63. Ilgalaikio vartojimo prekės — tai prekės, naudojamos namų ūkyje ilgiau negu vienerius metus iki galutinio jų vartojimo. Jos įtraukiamos į balansus tik kaip memorandumo straipsniai. Jų, kaip balanso sudedamųjų dalių, įtraukimas tikslingas tik tuo atveju, jeigu sistemoje postuluojuama, kad ilgalaikio vartojimo prekės palaipsniui nusidėvi gamybos procesuose, kuriuose sukuriamos paslaugos. Tačiau pačios ilgalaikio vartojimo prekės taip netraktuojamos.

- 7.64. Namų ūkių turimos ilgalaikio vartojimo prekių atsargos — transporto įrengimai ir kitos mašinos bei įrengimai — turi būti vertinami galiojusiomis kainomis, sukauptų mokesčių bendrąja ir grynąja suma, atitinkančia pagrindinio kapitalo vartojimą. Skaičiai, balanse parodomi memorandumo straipsnių eilutėse, turėtų būti šių sukauptų mokesčių grynoji suma.

- 7.65. Ilgalaikio vartojimo prekės, kurios priklauso nekorporuotų įmonių savininkams, gali būti iš dalies naudojamos įmonės gamyboje ir iš dalies namų ūkio narių galutiniam vartojimui. Vertė, nurodyta įmonės balanse, turėtų atspindėti įmonei priskiriamo sunaudojimo dalį.

Tiesioginės užsienio investicijos (AF.m)

- 7.66. Tiesiogines investicijas sudaro finansinis turtas, o ne fizinis kapitalas, nes tiesioginių investicijų įmonė — tai korporacija arba kvazikorporacija yra kitos šalies rezidentė. Finansinis turtas ir išpareigojimai, kurie sudaro tiesiogines investicijas, turi būti apskaitomi pagal finansinio turto

pobūdį tokiose grupėse: akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, paskolos ir kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos. Tiesioginių investicijų sumos kiekviename iš šių grupių turėtų būti parodomos atskirai kaip memorandumo straipsniai.

FINANSINIAI BALANSAI

- 7.67. Finansinių balansų (sektoriaus arba kitų šalių) kairėje pusėje parodomas finansinis turtas, o dešinėje pusėje — įsipareigojimai. Finansinio balanso balansuojantis straipsnis yra grynas finansinis turtas (BF.90).
- 7.68. Finansinis sektoriaus balansas gali būti konsoliduotas arba nekonsoliduotas. Nekonsoliduotas finansinis balansas parodo sektoriui priskirtų institucinių vienetų finansinį turtą ir įsipareigojimus. Konsoliduotame finansiniame balanse, palyginus su nekonsoliduotu finansiniu balansu, neparodomas toks finansinis turtas ir įsipareigojimai, kurių atitikmenys yra tam pačiam sektoriui priskirtų institucinių vienetų finansinis turtas arba įsipareigojimai. Užsienio turto ir įsipareigojimų sąskaita, t. y. kitų šalių balansas (žr. 8.77 punktą), yra konsoliduotas pagal apibrėžimą.
- 7.69. Skolininko arba kreditoriaus (sektoriaus ar kitų šalių) finansinis balansas yra finansinio balanso išplėtimas, kai papildomai parodomas finansinio turto suskirstymas pagal skolininkų sektorių ir įsipareigojimų suskirstymas pagal kreditorių sektorių. Todėl jis suteikia informaciją apie skolininkų arba kreditorių santykius ir atitinka skolininkų arba kreditorių finansinę atskaitomybę (žr. 5.13 punktą).
-

7.1. priedas

Kiekvienos turto grupės apibrėžimas

Turto klasifikatorius	Apibrėžimai
NEFINANSINIS TURTAS (AN.)	Objektai, kurie nuosavybės teisės pagrindu atskirai arba kartu priklauso instituciniams vienetams ir iš kurių jų savininkai gali gauti ekonominės naudos vien juos turėdami arba naudodami tam tikrą laiką, susidedantys iš sukurto ir nesukurto materialaus turto ir iš didelės dalies nematerialaus turto, kurio atžvilgiu neužregistruota jokių atitinkamų išpareigojimų.
Sukurtas turtas (AN.1)	Nefinansinis turtas, atsiradęs gamybos procese. Sukurtą turtą sudaro ilgalaikis turtas, atsargos ir vertybės, kaip apibrėžta toliau.
Ilgalaikis turtas (AN.11)	Sukurtas turtas, pakartotinai arba nuolatos naudojamas gamybos procesuose ilgiau negu vienerius metus. Ilgalaikį turtą sudaro materialus ir nematerialus ilgalaikis turtas, kaip apibrėžta toliau.
Ilgalaikis materialus turtas (AN.111)	Ilgalaikis turtas, kurį sudaro gyvenamosios patalpos, kiti pastatai ir statiniai, mašinos ir įrenginiai bei auginamas (kultivuojamas) turtas, kaip apibrėžta toliau.
Gyvenamieji pastatai (AN.1111)	<p>Pastatai, naudojami vien tik arba pirmiausia kaip gyvenamosios patalpos, taip pat susiję statiniai, pavyzdžiui, garažai ir kita ilgalaikė įranga, paprastai įrengiama gyvenamuosiuose pastatuose. Laivai, baržos, mobilieji namai ir vagonėliai, naudojami kaip pagrindinis šeimos būstas, taip pat istoriniai paminklai, kurie pirmiausia laikomi gyvenamaisiais pastatais, taip pat įtrauktini į šį straipsnį. Taip pat įtraukiamos teritorijos valymo ir parengimo statybai sąnaudos.</p> <p>Pavyzdžiais galėtų būti gyvenamosios patalpos — vienbučiai ar dvibučiai pastatai ir kiti gyvenamieji pastatai, skirti nuolatiniam gyvenimui.</p> <p>Nebaigta gyvenamųjų patalpų statyba įtraukiama tiek, kiek galutinis vartotojas laikomas įsigijusiu nuosavybę dėl to, kad stato savo sąskaita, arba dėl to, kad tai patvirtinta pirkimo ir pardavimo sutartimi.</p> <p>Gyvenamosios patalpos, išgytos apgyvendinti kariniam personalui, taip pat įeina į šį straipsnį, nes jie, kaip ir civilių išgytos gyvenamosios patalpos, naudojami teikti būsto paslaugas.</p>
Kiti pastatai ir statiniai (AN.1112)	<p>Negyvenamieji pastatai ir statiniai, kaip apibrėžta toliau.</p> <p>Nebaigti statyti pastatai ir statiniai įtraukiami tiek, kiek galutinis vartotojas laikomas įsigijusiu nuosavybę dėl to, kad stato savo sąskaita, arba dėl to, kad tai patvirtinta pirkimo ir pardavimo sutartimi. Pastatai ir statiniai, išgyti kariniais tikslais, įtraukiami tiek, kiek jie išgyti ir naudojami tais pačiais, kaip ir civiliniai pastatai, gamybos tikslais.</p>
Negyvenamieji pastatai (AN.11121)	<p>Kiti (ne gyvenamieji) pastatai, įskaitant įrangą, kuri yra sudedamoji tokių statinių dalis, ir teritorijos valymo bei parengimo statybai sąnaudos. Istoriniai paminklai, kurie nelaikomi gyvenamaisiais pastatais, taip pat įeina į šį straipsnį.</p> <p>Pavyzdžiais galėtų būti sandėliai ir pramoniniai statiniai, komercinės patalpos, pramogų pastatai, viešbučiai, restoranai, švietimo ir sveikatos pastatai ir pan.</p>
Kiti statiniai (AN.11122)	Kiti statiniai (ne pastatai), įskaitant sąnaudas gatvių tiesimui, kanalizacijos įrengimui ir teritorijos išvalymui bei parengimui kitų (ne gyvenamųjų ar

Turto klasifikatorius	Apibrėžimai
	<p>negyvenamųjų) pastatų statybai. Čia nurodomi istoriniai paminklai, kurių negalima laikyti gyvenamaisiais ar negyvenamaisiais pastatais, šachtos, tuneliai bei kiti statiniai, susiję su žemės gelmių turtų gavyba (žemės gerinimui skirti statiniai, pavyzdžiui, užtvankos potvynių kontroliavimo statiniai, įtraukiami į žemės vertę).</p> <p>Pavyzdžiais galėtų būti greitkeliai, gatvės, keliai, geležinkeliai ir lėktuvų pakilimo takai, tiltai, keltuvai, tuneliai ir metro, vandens keliai, uostai, užtvankos ir kiti vandens statiniai, vamzdynai, ryšių ir elektros linijos, vietiniai vamzdynai ir kabeliai, pagalbinių statybos darbai, kalnakasybos ir gamybos statiniai, sporto ir poilsio statiniai.</p>
Mašinos ir įrenginiai (AN.1113)	<p>Transporto įranga ir kitos mašinos bei įrenginiai, kaip apibrėžiama toliau, išskyrus išsigtus galutiniam vartojimui namų ūkyje. Įrankiai, kurie yra santykinai nebrangūs ir nupirkti už santykinai pastovią kainą, pavyzdžiui, rankiniai įrankiai, gali būti neįtraukiami. Be to, neįtraukiamos ir mašinos bei įrenginiai, kurie yra neatskiriama gyvenamųjų patalpų ir negyvenamųjų pastatų dalis ir nurodyti atitinkamai tuose straipsniuose.</p> <p>Nebaigtos mašinos bei įrenginiai neįtraukiami, išskyrus tuos, kurie pagaminti nuosavam vartojimui, nes laikoma, kad galutinis vartotojas įsigyja nuosavybės teisę tik turtą pristačius. Mašinos ir įrenginiai, išgityti kariniais tikslais, įtraukiami tiek, kiek jie atitinka prekes, kurias įsigijo civiliai dariniai gamybos tikslais ir kurias kariškiai naudoja tuo pačiu tikslu.</p> <p>Mašinos ir įrenginiai, kuriuos namų ūkiai įsigyja galutiniam vartojimui, nelaiškomi turtu. Jie įtraukiami į namų ūkių balanso memorandumo straipsnį „Ilgalaikio vartojimo prekės“ Laivai, baržos, mobilieji namai ir vagonėliai, kuriuos namų ūkiai naudoja kaip pagrindinį būstą, įtraukiami į gyvenamąsias patalpas.</p>
Transporto priemonės (AN.11131)	<p>Žmonių ir daiktų gabenimo priemonės. Pavyzdžiais galėtų būti transporto priemonės, pavyzdžiui, automobiliai, krovininiai automobiliai ir pusprickabės, laivai, geležinkelio ir tramvajų lokomotyvai, riedmenys, lėktuvai ir kosminiai laivai, motociklai, dviračiai ir t. t., išskyrus komplektavimo dalis, kurias įtrauktos į Produktų klasifikatorių pagal veiklos rūšis (CPA) ⁽³⁾ DM posekcijį.</p>
Kitos mašinos ir įrenginiai (AN.11132)	<p>Kitur neįtrauktos mašinos ir įrenginiai. Pavyzdžiais galėtų būti gaminiai, išskyrus komplektavimo dalis, instaliavimo, remonto ir eksploatacines paslaugas, įtrauktas į CPA grupes: 29.1. „Mašinos mechaninei energijai gaminti ir naudoti, išskyrus orlaivius, transporto priemonių ir motociklų variklius“; 29.2. „Kiti bendrosios paskirties mechanizmai“; 29.3. „Žemės ir miškų ūkio mašinos“; 29.4. „Staklės“; 29.5. „Kitos specialiosios paskirties mašinos“; CPA 30 grupėje „[staigos įranga ir kompiuteriai“; 31. „Kitos, niekur kitur nepriskirtos, elektros mašinos ir aparatūra“; 32. „Radijo, televizijos ir ryšių įranga bei aparatūra“, ir 33. „Medicinos, tiksliųjų ir optinių prietaisai; įvairių tipų laikrodžiai“. Kitais pavyzdžiais galėtų būti gaminiai, išskyrus komplektavimo dalis, instaliavimo, remonto ir eksploatacines paslaugas, įtrauktas į CPA 23.30.2. grupę: „Neapsitintieji branduolinių reaktorių kuro elementai (kasetės)“, CPA grupėse 36.1. „Baldai“, 36.3. „Muzikos instrumentai“, 36.4. „Sporto reikmenys“, 28.3. „Garo generatoriai, išskyrus centrinio šildymo karšto vandens katilus“.</p>
Auginamas (kultivuojamas) turtas (AN.1114)	<p>Veisliniai, pieno, darbiniai ir kiti gyvuliai, vynuogynai, sodai ir kitos medžių plantacijos, duodančios pakartotinių derlių, kuriuos nuolatos prižiūri, už juos atsako ir juos valdo instituciniai vienetai, kaip apibrėžta toliau.</p> <p>Nesubrendęs auginamas (kultivuojamas) turtas neįtraukiamas, jeigu neauginamas nuosavam vartojimui.</p>

Turto klasifikatorius	Apibrėžimai
Veisliniai, pieno, darbiniai ir kiti gyvuliai (AN.11141)	Gyvuliai, kurie laikomi dėl produktų, kuriuos jie teikia kiekvienais metais. Į šį straipsnį įtraukiami veisliniai gyvuliai (įskaitant žuvis ir naminius paukščius), pieno galvijai, darbiniai gyvuliai, avys ar kiti vilnai auginami gyvuliai, gyvuliai, naudojami pervežimui, lenktynėms ar pramogoms.
Vynuogynai, sodai ir kitos medžių plantacijos, duodančios pakartotinių derlių (AN.11142)	Medžiai, įskaitant vynuoges ir krūmus, auginamus dėl produktų, kuriuos jie duoda kiekvienais metais, įskaitant auginamus dėl vaisių ir riešutų, dėl sakų ir kaučiuko bei dėl žievės ir lapų.
Ilgalaikis nematerialus turtas (AN.112)	Ilgalaikis turtas, kurį sudaro gamtinių išteklių tyrinėjimas, kompiuterinės programos, pramogų, literatūros ar meno originalai ir kitas ilgalaikis nematerialus turtas, kaip apibrėžiama toliau, skirtas naudotis ilgiau negu vienerius metus.
Gamtinių išteklių tyrinėjimas (AN.1121)	Išlaidų naftos ir gamtinių dujų bei ne naftos išteklių tyrinėjimams vertė. Šios išlaidos apima sąnaudas iki įsigyjant licenciją, sąnaudas licencijai, išteklių įvertinimo ir bandomųjų gręžinių sąnaudas, taip pat vietovės žvalgyimo, transporto ir kitas sąnaudas, kurios patiriamos, kad būtų galima atlikti bandomuosius patikrinimus.
Kompiuterių programinė įranga (AN.1122)	Kompiuterinės programos, programų aprašymas ir paaiškinamoji medžiaga sisteminei bei taikomajai programinei įrangai. Į tai įeina nupirktą programinę įrangą ir programinę įrangą, pagaminta savo sąskaita, jeigu tai sudaro didelės išlaidas. Didelės išlaidos perkant, kuriant ar plėtojant kompiuterinę duomenų bazę, kuri bus naudojama ilgiau negu vienerius metus, įtraukiamos nepriklausomai nuo to, ar ja prekiaujama, ar ne.
Pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalai (AN.1123)	Originalūs filmai, garso įrašai, rankraščiai, magnetofono juostos, modeliai ir pan., kuriuose įrašomi arba realizuojami dramos spektakliai, radijo ir televizijos programos, muzikos atlikėjų koncertai, sporto rungtys, literatūros ir meno produkcija. Kai kuriais atvejais, pavyzdžiui, filmų atveju, gali būti daug originalų.
Kitas ilgalaikis nematerialus turtas (AN.1129)	Nauja informacija, specializuotos žinios ir pan., neįtrauktos niekur kitur, kurių panaudojimas gamyboje yra ribotas ir priklauso tik subjektams, turintiems nuosavybės teises, arba kitiems subjektams, kuriems pastarieji suteikia licenciją.
Atsargos (AN.12)	Sukurtas turtas, kurį sudaro prekės ir paslaugos, atsiradusios dabartiniu laikotarpiu ar anksčiau, laikomos pardavimui, panaudojimui gamyboje ar kitokiam panaudojimui ateityje. Jas sudaro žaliavos ir medžiagos, nebaigta gamyba, pagaminta produkcija ir prekės perpardavimui, kaip apibrėžiama toliau. Į tai įeina visos atsargos, kurias turi valdžios sektorius, įskaitant, bet neapsiribojant, strateginių medžiagų, grūdų ir kitų specialios svarbos valstybei prekių atsargas.
Žaliavos ir medžiagos (AN.121)	Prekės, kurias jų savininkai ketina panaudoti savo pačių gamybos procesuose, o ne perparduoti.
Nebaigta gamyba (AN.122)	Nevisiškai pagaminta produkcija ir paslaugos, kurios paprastai neperduodamos kitiems subjektams, toliau jų neperdirbus, arba kurios nėra subrendusios ir kurių gamyba bus to paties gamintojo tęsiama kitu laikotarpiu. Neįtraukiami ne visai užbaigti statiniai, kurie laikomi pasiekusiais galutinį vartotoją, turintį nuosavybės teises dėl to, kad gamina juos savo paties naudojimui, arba kad tai įrodoma pirkimo ir pardavimo sutartimi. Juos sudaro nebaigtas auginamo (kultivuojamo) turto perdirbimas ir kita nebaigta gamyba, kaip apibrėžiama toliau.
Nebaigtas auginti turtas (AN.1221)	Gyvūnai, auginami tik gaminiam, kurie gaunami juos paskerdus, pavyzdžiui, pramoniniu būdu auginami paukščiai ir žuvis, medžiai ir kiti augalai, duodantys vienkartinį derlių jų sunaikinimo metu, ir nesubrendęs auginamas (kultivuojamas) turtas, duodantis pakartotinį derlių.
Kita nebaigta gamyba (AN.1222)	Prekės, išskyrus auginamą (kultivuojamą) turtą ir paslaugas, kurios buvo iš dalies perdirbtos, paruoštos tolesniam perdirbimui arba surinktos gamintojo, bet kurios paprastai nėra parduodamos, išsiunčiamos ar perduodamos kitiems toliau jų neperdirbant.

Turto klasifikatorius	Apibrėžimai
Pagaminta produkcija (AN.123)	Prekės, gamintojo paruoštos pardavimui arba išsiuntimui.
Prekės pardavimui (AN.124)	Prekės, kurias dažniausiai įsigyja tokios įmonės, kaip didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonės, turinčios tikslą prekes toliau perparduoti, jų neperdirbant (t. y. jos niekaip nekeičiamos, tik joms suteikiamas patrauklus vartotojui pavidalas).
Vertybės (AN.13)	Sukurtas turtas, kuris nenaudojamas gamybai ar vartojimui, bet kurio vertė, tikimasi, didės arba bent jau nesumažės, kuris normaliomis sąlygomis ilgai negenda ir kuris įsigyjamas bei laikomas pirmiausia kaip vertės kaupimo priemonė. Vertybes sudaro taurieji metalai ir brangakmeniai, antikvariniai daiktai ir kiti meno dirbiniai bei kitos vertybės, kaip apibrėžiama toliau.
Taurieji metalai ir akmenys (AN.131)	Taurieji metalai ir akmenys, kuriuos įmonės laiko ne dėl naudojimo gamyboje.
Antikvariniai daiktai ir kiti meno dirbiniai (AN.132)	Tapybos darbai, skulptūros ir pan., pripažinti meno dirbiniais ir antikvariniais daiktais.
Kitos vertybės (AN.139)	Kitur neįtrauktos vertybės, pavyzdžiui, vertingos kolekcijos ir juvelyriniai dirbiniai, pagaminti iš brangakmenių ir tauriųjų metalų.
Nesukurtas turtas (AN.2)	Nefinansinis turtas, atsirandantis ne gamybos procese. Nesukurtą turtą sudaro materialus ir nematerialus turtas, kaip apibrėžiama toliau. Taip pat nuosavybės perleidimo ir šio turto gerinimo sąnaudos.
Materialus nesukurtas turtas (AN.21)	Nesukurtas turtas, atsirandantis gamtoje, kurio nuosavybė gali būti nustatyta ir perduodama. Turtas iš aplinkos, į kurią neįmanoma įsigyti nuosavybės teisių, pavyzdžiui, atviros jūros ar oras, neįtraukiamas. Materialų nesukurtą turtą sudaro žemė, žemės gelmių išteklių, nekultivuojami biologiniai išteklių ir vandens išteklių, kaip apibrėžiama toliau.
Žemė (AN.211)	Žemė, įskaitant dirvožemį ir susijusius paviršinius vandenius, kurių nuosavybės teisės yra nustatomos. Į tai įtraukiami žemės gerinimo darbai, kurių fiziškai negalima atskirti nuo pačios žemės. Neįtraukiami pastatai ar kiti statiniai, kurie joje yra arba eina per ją, auginamas derlius, medžiai ir gyvuliai, žemės gelmių išteklių, nekultivuojami biologiniai išteklių ir požeminiai vandens išteklių. Žemę sudaro žemė po statiniais ir pastatais, dirbama žemė, rekreacinė žemė ir susiję paviršiniai vandenys bei kita žemė ir susiję paviršiniai vandenys, kaip apibrėžiama toliau.
Žemė po pastatais ir statiniais (AN.2111)	Žemė, ant kurios pastatyti gyvenamieji, negyvenamieji pastatai ir statiniai arba į kurią įkasti jų pamatai, taip pat kiemai ir sodai, laikomi neatskiriama ūkio ir ne ūkio pastatų dalimi, ir keliai į tuos ūkius.
Dirbama žemė (AN.2112)	Žemė, kurioje vykdoma komercinė ar savo reikmėms skirta laukininkystė ir sodininkystė, įskaitant žemę, apsodintą plantacijomis, sodais ir vynuogynais.
Rekreacinė žemė ir susiję paviršiniai vandenys (AN.2113)	Žemė, naudojama kaip privati poilsio žemė, parkai ir pramogų aikštelės bei viešieji parkai ir rekreacinės zonos, kartu su susijusiais paviršiniais vandenimis.
Kita žemė ir susiję paviršiniai vandenys (AN.2119)	Kitur neįtraukta žemė, įskaitant privačius sodus ir sklypus, kurie nedirbami savo reikmėms ar komerciniais tikslais, bendra ganyklų žemė, žemė aplink gyvenamuosius pastatus, už kiemų ir sodų, laikomų neatskiriama ūkio ir ne ūkio pastatų dalimi, ir susiję paviršiniai vandenys.

Turto klasifikatorius	Apibrėžimai
Žemės gelmių turtas (AN.212)	Įrodytos gamtinių išteklių atsargos žemės paviršiuje ar gelmėse, kurie yra ekonomiškai eksploatuoti pagal šiuolaikinę technologiją ir kainas. Nuosavybės teisė į žemės gelmių išteklius paprastai atskiriama nuo teisės į pačią žemę. Žemės gelmių turtą sudaro akmens anglies, naftos ir gamtinių dujų atsargos, metalų gamtinės atsargos ir nemetalinių mineralinių medžiagų atsargos, kaip apibrėžiama toliau.
Akmens anglies, naftos ir gamtinių dujų atsargos (AN.2121)	Antracito, bituminės ir rusvosios anglies klodai, naftos ir gamtinių dujų atsargos bei telkiniai.
Metalų rūdų gamtinės atsargos (AN.2122)	Geležies, spalvotųjų ir tauriųjų metalų rūdos telkiniai.
Ne metalo gamtinės atsargos (AN.2123)	Akmens, molio ir smėlio karjerai, chemijos ir trąšų mineraliniai išteklių, druskos klodai, kvarco, gipso, gamtiniai brangakmenių telkiniai, asfalto ir bitumo, durpių ir kitos ne metalo gamtinės atsargos, išskyrus anglį ir naftą.
Nekultivuojami biologiniai išteklių (AN.213)	Gyvūnai ir augalai, duodantys vienkartinį ir daugkartinį derlių, į kurių yra nustatyta nuosavybės teisė, bet kurio natūralus augimas ir (arba) regeneracija nepriklauso nuo tiesioginės institucinių vienetų kontrolės, atsakomybės ir valdymo. Pavyzdžiais galėtų būti pirminiai miškai ir žuvivaisos ūkiai šalies teritorijoje. Turėtų būti įtraukiami tik tie išteklių, kurie šiuo metu naudojami arba gali būti netrukus naudojami ekonominiais tikslais.
Vandens išteklių (AN.214)	Vandens rezervuarai ir kiti požeminiai vandens išteklių, jeigu jų trūkumas verčia nustatyti nuosavybės teises ir (arba) naudojimo teises, rinkos įvertinimą ir bent kokią ekonominę kontrolę.
Nematerialus nesukurtas turtas (AN.22)	Nesukurtas turtas, kuris yra visuomenės darinys. Jį įrodo teisiniai arba buhalteriniai veiksmai, pavyzdžiui, patento išdavimas arba kokios nors ekonominės naudos perdavimas trečiosioms šalims. Kai kuris suteikia jo savininkams teisę užsiimti kokia nors konkrečia veikla ir neleidžia kitiems instituciniams vienetams užsiimti tuo pačiu, išskyrus gavus savininko leidimą. Nematerialų nesukurtą turtą sudaro patentai, nuoma ir kitos perleidžiamosios sutartys, įsigytas prestižas ir kitas nematerialus nesukurtas turtas.
Patentai (AN.221)	Techninių naujovių išradimai, kuriems įstatymų arba teismo sprendimu gali būti suteikta patentinė apsauga. Pavyzdžiais galėtų būti medžiagų sudėties, procesų, mechanizmų, elektros ir elektroninės grandinės bei prietaisai, vaistų formulės ir naujos gyvų padarų veislės, sukurtos išradimais.
Nuoma ir kitos perleidžiamosios sutartys (AN.222)	Nuomos ar kitos sutartys, pagal kurias nuomininkas turi teisę perduoti nuomą trečiosioms šalims, nepriklausomai nuo nuomotojo. Pavyzdžiais galėtų būti žemės ir pastatų bei kitų statinių nuoma, koncesijos ar išskirtinės teisės eksploatuoti mineralinius telkinius ar žvejybos zonas, perleidžiamosios sutartys su sportininkais ir autoriais bei opcionai nusipirkti materialų dar nesukurtą turtą. Mašinų nuoma neįtraukiama į nefinansinį nematerialų turtą.
Įsigytas prestižas (AN.223)	Skirtumas tarp vertės, sumokėtos už veikiančią įmonę, ir jos turto atėmus jos įsipareigojimus, kurių kiekvienas straipsnis buvo nustatytas ir įvertintas atskirai. Todėl prestižo vertė apima viską, kas turi ilgalaikę naudą verslui, kuri nebuvo atskirai įvertinta kaip turtas, taip pat vertę to, kad visas turtas naudojamas kaip visuma, o ne kaip paprastas atskirų turto rūšių rinkinys.

Turto klasifikatorius	Apibrėžimai
Kitas nematerialus nesukurtas turtas (AN.229)	Kitur neįtrauktas nematerialus nesukurtas turtas.
FINANSINIS TURTAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	<p>Finansinis turtas — tai ekonominis turtas, kurį sudaro mokėjimo priemonės, finansiniai reikalavimai ir ekonominis turtas savo kilme artimas finansiniams reikalavimams.</p> <p>Mokėjimo priemonės sudaro piniginis auksas, specialiosios skolinimosi teisės, valiuta ir perleidžiamieji indėliai.</p> <p>Finansiniai reikalavimai suteikia jų savininkams-kreditoriams teisę gauti apmokėjimą ar daugiau apmokėjimų be jokių papildomų veiksmų iš kitų institucinių vienetų skolininkų, kurie yra prisiėmę ekvivalentinius įsipareigojimus.</p> <p>Ekonominio turto, savo kilme artimo finansiniams reikalavimams, pavyzdžiai yra išvestinės finansinės priemonės ir akcijos bei kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (kiti nuosavybės vertybiniai popieriai).</p>
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (AF.1)	Šioje kategorijoje klasifikuojamas finansinis turtas yra vienintelis finansinis turtas, kuriam nėra ekvivalentinių įsipareigojimų sistemoje.
Piniginis auksas (AF.11)	Auksas, kurį kaip užsienio atsargų dalį, laiko atsakingosios pinigų valdymo institucijos arba kitos institucijos, kurioms taikoma veiksminga tokių valdžios institucijų kontrolė.
Specialiosios skolinimosi teisės (AF.12)	Tarptautinių atsargų lėšos, kurias sukūrė Tarptautinis valiutos fondas (TVF) ir paskyrė savo nariams turimoms atsargų lėšoms papildyti.
Valiuta ir indėliai (AF.2)	Valiuta apyvartoje ir visų rūšių indėliai nacionaline bei užsienio valiuta.
Valiuta (AF.21)	Banknotai ir monetos apyvartoje, kurie paprastai naudojami mokėjimams atlikti.
Pervedamieji indėliai (AF.22)	Indėliai (nacionaline ir užsienio valiuta), kurie yra nedelsiant konvertuojami į valiutą, arba kurie yra pervedami čekiu, banko pavedimu, debetiniu įrašu ar panašiai, abiem atvejais netaikant jokio reikšmingo apribojimo ar nuobaudos.
Kiti indėliai (AF.29)	Indėliai (nacionaline ir užsienio valiuta), kurie nėra pervedamieji indėliai. Kiti indėliai negali būti naudojami mokėjimams atlikti jokiais būdais, ir jie nėra konvertuojami į valiutą ar pervedamuosius indėlius be jokio reikšmingo apribojimo ar nuobaudos.
Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas (AF.3)	Finansinis turtas, kurį sudaro apyvartinės ir pareikštinės priemonės, kuriomis paprastai prekiaujama antrinėse rinkose ir kurios nesuteikia jų savininkui jokių nuosavybės teisių į juos išleidžiantį institucinį vienetą.
Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (AF.33)	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas, kurie suteikia jų savininkui visišką teisę į pastovias arba sutartyje nustatytas kintamas pinigų pajamas atkarpos išmokų (palūkanų) forma ir (arba) į nustatytą pastovią sumą nurodytą dieną ar dienomis arba pradant nuo dienos, nustatytos išleidimo metu.
Trumpalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (AF.331)	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas, kurių pradinis išpirkimo terminas paprastai yra vieneri metai ar mažiau, o išimtiniais atvejais — ne daugiau kaip dveji metai, išskyrus išvestines finansines priemones.
Ilgalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones (AF.332)	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas, kurių pradinis išpirkimo terminas paprastai yra daugiau kaip vieneri metai, o išimtiniais atvejais — ne mažiau kaip dveji metai, išskyrus išvestines finansines priemones.
Išvestinės finansinės priemonės (AF.34)	Finansinis turtas, kuris remiasi kitu arba yra išvestas iš kitos pagrindinės priemonės. Pagrindinė priemonė paprastai yra kitas finansinis turtas, bet taip pat gali būti prekė arba indeksas.

Turto klasifikatorius	Apibrėžimai
Paskolos (AF.4)	Finansinis turtas, sukurtas, kai kreditoriai, tiesiogiai arba per maklerius, skolina lėšas skolininkams, patvirtindami tokį sandorį neapyvartiniais dokumentais arba nepatvirtindami jokiais dokumentais.
Trumpalaikės paskolos (AF.41)	Paskolos, kurių pradinis grąžinimo terminas paprastai yra vieneri metai arba mažiau, o išimtiniais atvejais — ne daugiau kaip dveji metai, ir paskolos, grąžintinos pagal pareikalavimą.
Ilgalaikės paskolos (AF.42)	Paskolos, kurių pradinis grąžinimo terminas paprastai prasideda vėliau negu po vienerių metų, o išimtiniais atvejais — vėliau kaip po dviejų metų.
Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (AF.5)	Finansinis turtas, kuris atstovauja nuosavybės teisėms į korporacijas ar kvazikorporacijas. Šis finansinis turtas paprastai suteikia teisę jo turėtojams į dalį korporacijos ar kvazikorporacijos pelno ir į dalį jų grynojo turto likvidavimo atveju.
Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas (AF.51)	Finansinis turtas, išskyrus investicinių fondų akcijas, patvirtinantis nuosavybės teises į korporacijas ar kvazikorporacijas. Šis finansinis turtas paprastai suteikia teisę jo turėtojams į dalį korporacijos ar kvazikorporacijos pelno ir į dalį jos grynojo turto atveju.
Kotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas (AF.511)	Akcijos apima sutartiniu pagrindu grindžiamą naudą, susijusią su korporacijų kapitalu, išreikštą vertybinių popierių, kurie iš principo yra apyvertiniai, forma. Kotiruojamos akcijos apima akcijas, kotiruojamas pripažintoje vertybinių popierių biržoje ar kitokioje antrinėje rinkoje.
Nekotiruojamos akcijos, išskyrus investicinių fondų akcijas (AF.512)	Nekotiruojamos akcijos yra visos akcijos, kurios nėra kotiruojamos.
Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai (AF.513)	Visi kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus priskiriamą AF.511 ir AF.512 pozicijoms ir AF.52 pogrupiui.
Investicinių fondų akcijos (AF.52)	Akcijos, kurias išleidžia ypatingos rūšies finansinės korporacijos, kurių išskirtinis tikslas — investuoti surinktas lėšas pinigų rinkoje, kapitalo rinkoje ir (arba) į nekilnojamąjį turtą.
Draudimo techniniai atidėjimai (AF.6)	Draudimo korporacijų ir (savarankiškų ir nesavarankiškų) pensijų fondų techniniai atidėjimai draudėjų (polisų savininkų) arba naudos gavėjų numatomiems draudimo išmokėjimams, kaip nustatyta 1991 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyvoje 91/674/EEC dėl draudimo įmonių metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės.
Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose (AF.61)	Atitinkamų korporacijų atidėjimai, padaryti norint patenkinti, atsiradus nustatytoms sąlygoms, reikalavimus atlyginti žalą ir išmokėti numatytas išmokas.
Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose (AF.611)	Atidėjimai numatomi rizikai padengti ir atidėjimai draudimui su dalyvavimu draudiko pelne, kurie pridedami prie poliso vertės, suėjus kaupiamojo draudimo su dalyvavimu draudiko pelne ar panašių draudimo polisų išmokėjimo terminui.
Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose (AF.612)	Savarankiškų ir nesavarankiškų pensijų fondų atidėjimai, kuriuos sukuria darbdaviai ir (arba) darbuotojai ar savarankiškai dirbantys asmenys, aprūpinti pensijomis darbuotojus arba save.
Išankstinės draudimo įmokos (premijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai (AF.62)	Draudimo korporacijų ir (savarankiškų ir nesavarankiškų) pensijų fondų atidėjimai lygūs — sumai, atitinkančiam tą bendrųjų pasirašytų įmokų dalį, kuri turi būti skirta ateinančiam atskaitiniam laikotarpiui (išankstinės draudimo įmokos (premijos));

Turto klasifikatorius	Apibrėžimai
Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos (AF.7)	<p>— bendrai sumai visų numatomų žalos, atsiradusios dėl draudiminių įvykių iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos, nesvarbu, ar apie juos buvo pranešta, ar ne, suregulavimo išlaidų atėmus sumas, kurios jau buvo išmokėtos atlyginant tokią žalą (numatomų išmokėjimų atidėjimai).</p> <p>Finansinis turtas, sukuriamas kaip finansinio ar nefinansinio sandorio ekvivalentas tais atvejais, kai yra skirtumas tarp sandorio sudarymo ir atitinkamo apmokėjimo laiko.</p>
Prekybos kreditai ir avansai (AF.71)	Finansinis turtas, atsirandantis dėl tiesioginio kredito, kurį suteikia tiekėjai ir pirkėjai prekių bei paslaugų sandoriams, ir dėl avansinių mokėjimų už nebaigtą gamybą ar būsimą gamybą, susijusią su tokiais sandoriais.
Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus (AF.79)	Finansinis turtas, atsirandantis dėl laiko skirtumo tarp paskirstymo sandorių ar finansinių sandorių antrinėje rinkoje ir atitinkamo mokėjimo. Į jį taip pat įeina finansiniai reikalavimai dėl ilgai susikaupiančių pajamų.
Memorandumo straipsniai	Į sistemą reikia įtraukti keletą memorandumo straipsnių parodyti turtui, kuris nėra išskirtas atskiru straipsniu pagrindinėje sistemoje, bet kuris yra svarbus specializuotos analizės požiūriu.
Ilgalaikio vartojimo prekės (AN.m)	Ilgalaikio vartojimo prekės, kurias namų ūkiai įsigyja galutiniam vartojimui (t. y. prekės, kurių namų ūkiai nekaupia kaip vertės arba namų ūkiams priklausančios nekorporuotos įmonės nenaudoja gamyboje)
Tiesioginės užsienio investicijos (AF.m)	Tiesioginės užsienio investicijos apima ilgalaikius santykius, atspindinčius ilgalaikį institucinio vieneto, kuris yra vienos ekonomikos rezidentas (tiesioginis investitorius), ekonominį interesą instituciniame vienete, kuris yra kitos, ne investitoriaus ekonomikos rezidentas (tiesioginio investavimo įmonė). Tiesioginio investitoriaus tikslas — daryti stiprų poveikį įmonei, kuri yra kitos ekonomikos rezidentė, valdymui.

(¹) Produktų klasifikatorius pagal veiklos rūšis (CPA), 1993.

7.2 priedas

Įrašų schema nuo laikotarpio pradžios balanso iki laikotarpio pabaigos balanso

Turto, įsipareigojimų ir grynosios vertės klasifikatorius	IV.1 Laikotarpio pradžios balansas	III.1 ir III.2 Sandoriai	III.3.1 Kiti apimties pokyčiai	III.3.2 Vertės padidėjimas		IV.3 Laikotarpio pabaigos balansas
				III.3.2.1 Neutralus vertės padidėjimas arba sumažėjimas	III.3.2.2 Realus vertės padidėjimas arba sumažėjimas	
Nefinansinis turtas	AN.	P.5, K.1, K.2	K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.
Sukurtas turtas	AN.1	P.5, K.1	K.4, K.7, K.8, K.9, K. 12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.1
Ilgalaikis turtas ⁽¹⁾	AN.11	P.51, K.1	K.4, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.11
Ilgalaikis materialus turtas	AN.111	P.511, K.1	K.4, K.7, K.8, K.9, K. 12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.111
Gyvenamosios patalpos	AN.1111	P.511, K.1	K.4, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.1111
Kiti pastatai ir statiniai	AN.1112	P.511, K.1	K.4, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.1112
Mašinos ir įrenginiai	AN.1113	P.511, K.1	K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.1113
Auginamas (kultivuojamas) turtas	AN.1114	P.511, K.1	K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.1114
Ilgalaikis nematerialus turtas	AN.112	P.512, K.1	K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.112
Atsargos	AN.12	P.52	K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.12
Vertybės	AN.13	P.53	K.4, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.13
Nesukurtas turtas	AN.2	K.2, P.51, K.1	K.3, K.5, K.61, K.62, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.2	K.11.1	K.11.2	AN.2
Materialus nesukurtas turtas	AN.21	K.21, P.513, K.1	K.3, K.5, K.61, K.62, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.2	K.11.1	K.11.2	AN.21
Žemė	AN.211	K.21, P.513, K.1	K.3, K.62, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.211

Turto, įsipareigojimų ir grynosios vertės klasifikatorius	IV.1 Laikotarpio pradžios balansas	III.1 ir III.2 Sandoriai	III.3.1 Kiti apimtys pokyčiai	III.3.2 Vertės padidėjimas		IV.3 Laikotarpio pabaigos balansas
				III.3.2.1 Neutralus vertės padidėjimas arba sumažėjimas	III.3.2.2 Realus vertės padidėjimas arba sumažėjimas	
Žemės gelmių turtas	AN.212	K.21, P.513,	K.3, K.61, K.62, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.212
Nekultivuojami biologiniai išteklių	AN.213	K.21, P.513,	K.3, K.5, K.61, K.62, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.213
Vandens išteklių	AN.214	K.21, P.513,	K.3, K.61, K.62, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.214
Nematerialus nesukurta turtas	AN.22	K.22, P.513,	K.3, K.62, K.7, K.8, K.9, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AN.22
Finansinis turtas arba įsipareigojimai ⁽¹⁾	AF.	F.	K.7, K.8, K.10, K.12.1, K.12.21, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AF.
Piniginis auksas ir SST	AF.1	F.1	K.7, K.8, K.10, K.12.1, K.12.21, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AF.1
Valiuta ir indėliai	AF.2	F.2	K.7, K.8, K.10, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AF.2
Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	AF.3	F.3	K.7, K.8, K.10, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AF.3
Paskolos	AF.4	F.4	K.7, K.8, K.10, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AF.4
Akcijos ir kitoks nuosavas kapitalas	AF.5	F.5	K.7, K.8, K.10, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AF.5
Draudimo techniniai atidėjimai	AF.6	F.6	K.7, K.8, K.10, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AF.6
Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos	AF.7	F.7	K.7, K.8, K.10, K.12.1, K.12.22	K.11.1	K.11.2	AF.7
Grynoji vertė	B.90	B.10.1	B.10.2	B.10.31	B.10.32	B.90

⁽¹⁾ Memorandumo straipsnis: AN.m: ilgalaikio vartojimo prekės.

⁽²⁾ Memorandumo straipsnis: AF.m: Tiesioginės užsienio investicijos.
AN. ..., AF. ... — pagal turto klasifikatorių.

Balansuojantys straipsniai

- B.10.1 Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų
- B.10.2 Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių
- B.10.31 Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
- B.10.32 Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
- B.90 Grynoji vertė

Finansiniai sandoriai (sandoriai finansiniu turtu ir įsipareigojimais)

- F. Finansiniai sandoriai
- F.1 Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
- F.2 Valiuta ir indėliai
- F.3 Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
- F.4 Paskolos
- F.5 Akcijos ir kitoks nuosavas kapitalas
- F.6 Draudimo techniniai atidėjimai
- F.7 Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos

Produktų (prekių ir paslaugų) sandoriai

- P.5 Bendrasis kapitalo formavimas
- P.51 Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas
- P.511 Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus
- P.512 Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus
- P.513 Nefinansinio nesukurto turto vertės padidėjimas
- P.52 Atsargų pokyčiai
- P.53 Vertybių įsigijimai atėmus netekimus

Kiti kaupiamieji straipsniai

- K.1 Pagrindinio kapitalo vartojimas
- K.2 Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus
- K.21 Žemės ir kito materialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus
- K.22 Nematerialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus
- K.3 Ekonominis nesukurto turto atsiradimas
- K.4 Ekonominis sukurto turto atsiradimas
- K.5 Natūralus nekultivuojamų biologinių išteklių augimas
- K.61 Gamtos turtų išekvojimas
- K.62 Kitas ekonominis nesukurto turto išnykimas
- K.7 Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų
- K.8 Neatlygintos konfiskacijos
- K.9 Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai
- K.10 Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai
- K.11 Nominalus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas
- K.11.1 Neutralus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas
- K.11.2 Realus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas
- K.12 Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai
- K.12.1 Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai
- K.12.21 Aukso monetizavimas arba demonetizavimas
- K.12.22 Kiti turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą

8 SKYRIUS

SĄSKAITŲ SEKA IR BALANSUOJANTYS STRAIPSNIAI

- 8.01. ESS registruoja srautus ir atsargas sutvarkytose sąskaitų grupėse apibūdinant ekonominį ciklą nuo pajamų formavimo, skirstymo ir perskirstymo iki pajamų, kaip turto, kaupimo.
- 8.02. Kiekviena sąskaita parodo sandorius, kurie susibalansuoja dėl vartojamų apibrėžimų arba dėl to, kad svarbi balanso dalis perkeliama į kitą sąskaitą.
- 8.03. Sandorių struktūrinis registravimas, remiantis ekonominio gyvenimo logine analize, pateikia suvestinius rodiklius, būtinus tyrinėjant ekonominės veiklos rūšį, institucinį sektorių ar subsektorių arba visą ekonomiką. Sąskaitų suskirstymas skirtas atskleisti pačią svarbiausią ekonominę informaciją.
- 8.04. Sąskaitos grupuojamos į tris grupes:
- einamosios sąskaitos;
  - kaupiamosios sąskaitos;
  - balansai.
- Einamosios sąskaitos yra susijusios su pajamų formavimu, skirstymu, perskirstymu ir jų panaudojimu galutiniam vartojimui. Be to, jos leidžia apskaičiuoti taupymą, kuris yra esminis kaupimo veiksnys.
- Kaupiamosios sąskaitos analizuoja įvairius skirtingų vienetų turto ir išpareigojimų pokyčių komponentus ir leidžia užregistruoti grynosios vertės pokyčius (skirtumą tarp turto ir išpareigojimų).
- Balansai parodo įvairių vienetų visą turtą ir išpareigojimus kartu su jų grynąja verte ataskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje. Srautai, susiję su kiekvienu turto bei išpareigojimo straipsniu ir įrašyti į kaupiamąsias sąskaitas, vėl pasirodo balansų pokyčiuose.
- 8.05. Sąskaitų seka iki galo arba iš dalies taikoma instituciniams vienetams, instituciniams sektoriams bei subsektoriams, ekonominės veiklos rūšims ir visai ekonomikai.
- 8.06. Balansuojantys straipsniai pateikiami bendrąja ir grynąja verte. Jie pateikiami bendrąja verte, jeigu apskaičiuojami neatimant pagrindinio kapitalo vartojimo, ir grynąja verte, jeigu apskaičiuojami atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą. Pajamų balansuojančius straipsnius svarbiau išreikšti grynąja verte.
- 8.07. Sąskaitos pateikiamos įvairiais būdais:
- integruotų ekonominių sąskaitų forma, kai vienoje lentelėje parodomos visų institucinių sektorių, visos ekonomikos ir sandorių su kitomis šalimis sąskaitos;
  - sąskaitų sekos forma, nurodant daugiau detalios informacijos. Lentelės, parodančios, kaip pateikti kiekvieną sąskaitą, yra šio skyriaus skirsnyje „Sąskaitų seka“;
  - matricų forma, kai kiekviena sąskaita pateikiama eilute ir stulpeliu.
- 8.08. Sąskaitos, balansuojantys straipsniai ir pagrindiniai suvestiniai rodikliai:

8.1. lentelė — Sąskaitų, balansuojančių straipsnių ir pagrindinių suvestinių rodiklių suvestinė

Sąskaitos	Institucinio sektoriaus sąskaitų seka			Pagrindiniai suvestiniai rodikliai		
	I. Gamybos sąskaita II. Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos	I. Gamybos sąskaita II.1. Pirminių pajamų paskirstymo sąskaitos II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita II.3. Pajamų natūra perskirstymo sąskaita II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita II.4.1. Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita II.4.2. Koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita	II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita	II.1.2.1. Verslo pajamų sąskaita II.1.2.2. Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita	B.1 Pridėtinė vertė B.2 Likutinis perteklius B.3 Mšrisio pajamos B.4 Verslo pajamos B.5 Pirminių pajamų balansas B.6 Disponuojamos pajamos B.7 Koreguotos disponuojamos pajamos B.8 Taupymas	Vidaus produktas (BVP/GVP) Nacionalinės pajamos (BNP/GNP) Nacionalinės disponuojamos pajamos Nacionalinis taupymas
Einamosios sąskaitos						
Kaupiamosios sąskaitos	III. Kaupiamosios sąskaitos	III.1. Kapitalo sąskaita III.2. Finansinė sąskaita III.3. Kitų turto pokyčių sąskaitos	III.1.1. Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita III.1.2. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita III.3.2. Perkainojimo sąskaitos	III.3.2.1. Neutralus holdingo padidėjimas/sumažėjimas III.3.2.2. Realus holdingo padidėjimas/sumažėjimas	B.10.1 Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų B.9 Grynasis skolinimas/ Grynasis skolinimas/ Grynasis skolinimas/ Grynasis skolinimas B.10.2 Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių B.10.3 Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo padidėjimo/sumažėjimo B.10.31 Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo/ sumažėjimo B.10.32 Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo/ sumažėjimo	

Sąskaitos		Balansuojantys straipsniai		Pagrindiniai suvestiniai rodikliai	
Institucinio sektoriaus sąskaitų seka					
Balansai	IV. Balansai	IV.1. Ataskaitinio laikotarpio pradžios balansas	IV.2. Pokyčiai balanse	IV.3. Ataskaitinio laikotarpio pabaigos balansas	
0. Prekių ir paslaugų sąskaita	Sandorių sąskaitos				
	0. Prekių ir paslaugų sąskaita				
	Sandorių su kitomis šalimis sąskaita (užsienio sandorių sąskaita)				
Einamosios sąskaitos	V. Sandorių su kitomis šalimis sąskaita	V.I. Prekių ir paslaugų užsienio sąskaita			B.11 Prekių ir paslaugų užsienio balansas
Kaupiamosios sąskaitos		V.II. Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaita			B.12 Einamasis užsienio balansas
		V.III. Užsienio kaupiamosios sąskaitos	V.III.1.1. Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita		B.10.1 Grynosios vertės pokyčiai dėl einamojo užsienio balanso ir kapitalo pervedimų
			V.III.1.2. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita		B.9 Grynasis skolinimas/grynasis skolinimasis
Balansai			V.III.2 Finansinė sąskaita		B.9 Grynasis skolinimas/grynasis skolinimasis
			V.III.3 Kitų turto pokyčių sąskaita		B.10.2 Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių
			V.IV. Užsienio turto ir įsipareigojimų sąskaita		B.10.3 Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo padidėjimo/ sumažėjimo, neutralaus holdingo padidėjimo/ sumažėjimo, realaus holdingo padidėjimo/ sumažėjimo
			V.IV.1 Laikotarpio pradžios balansas		B. 90 Grynoji vertė
			V.IV.2 Pokyčiai balanse		B. 10 Grynosios vertės pokyčiai
		V.IV.3 Laikotarpio pabaigos balansas		B. 90 Grynoji vertė	
					Grynoji užsienio finansinė pozicija
					Grynoji užsienio finansinė pozicija

SĄSKAITŲ SEKA

8.09. Sąskaitų seka apima tris pagrindines sąskaitų grupes:

- a) Einamosios sąskaitos:
  - 1) gamybos sąskaita (I);
  - 2) pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos (II);
- b) kaupiamosios sąskaitos (III);
- c) balansai (IV).

EINAMOSIOS SĄSKAITOS**Gamybos sąskaita (I) ⁽¹⁾**

- 8.10. Gamybos sąskaita (I) rodo sandorius, susijusius su tikruoju gamybos procesu. Ji rengiama instituciniams sektoriams ir gamybos šakoms. Jos ištekliai apima produkciją, o panaudojimas — tarpinį vartojimą.
- 8.11. Gamybos sąskaita gali būti naudojama gauti vieną svarbiausių sistemos balansuojančių straipsnių — pridėtinę vertę, t. y. vertę, kurią sukuria bet koks vienetas, vykdamas gamybinę veiklą, taip pat esminį rodiklį — bendrąjį vidaus produktą (BVP). Pridėtinė vertė ekonominiu požiūriu yra svarbi instituciniams sektoriams ir gamybos šakoms.
- 8.12. Kaip ir toliau nurodytų sąskaitų balansuojantys straipsniai, pridėtinė vertė (sąskaitos balansuojantis straipsnis) gali būti apskaičiuojama iki arba po pagrindinio kapitalo vartojimo, t. y. bendrąja arba grynąja verte. Atsižvelgiant į tai, kad produkcija vertinama bazinėmis kainomis, o tarpinis vartojimas — pirkėjų kainomis, pridėtinė vertė neapima mokesčių atėmus subsidijas produktams.
- 8.13. Visos ekonomikos gamybos sąskaitoje greta sukurtų prekių ir suteiktų paslaugų į išteklius įtraukiami mokesčiai atėmus subsidijas produktams. Tai leidžia pateikti bendrąjį vidaus produktą (rinkos kainomis) kaip balansuojantį straipsnį.
- 8.14. Kadangi netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) nėra priskiriamos vartotojų sektoriams, visa NAFTAP produkcijos vertė traktuojama kaip nominalaus sektoriaus tarpinis vartojimas, kurio produkcija nulinė, o neigiama pridėtinė vertė yra to paties dydžio kaip tarpinis vartojimas, tik su priešingu ženklu. Taip visų sektorių ir ekonominės veiklos rūšių pridėtinės vertės suma sumažėja šiuo dydžiu. Palengvinant sąskaitų pateikimą, nominalaus sektoriaus atveju leidžiama neįterpti papildomo stulpelio, o atsižvelgti į atitinkamą skaičių, nurodytą visos ekonomikos stulpelyje.

Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos (II)

- 8.15. Pajamų paskirstymas ir panaudojimas analizuojamas keturiais etapais: pirminis paskirstymas, antrinis paskirstymas, perskirstymas natūra ir pajamų panaudojimas.

Pirmasis etapas apima pajamų formavimą, tiesiogiai susijusį su gamybos procesu, ir jų paskirstymą gamybos veiksniais (darbo jėgai, kapitalui) bei valdžios sektoriui (per gamybos bei importo mokesčius ir subsidijas). Jis leidžia nustatyti likutinį perteklių (arba namų ūkio atveju mišrias pajamas) ir pirmines pajamas.

Antrasis etapas apima pajamų perskirstymą per kitus nei socialiniai pervedimai natūra. Taip gaunamos disponuojamos pajamos.

Trečiasis etapas apibūdina perskirstymą per socialinius pervedimus natūra, gaunant koreguotas disponuojamas pajamas.

Ketvirtasis etapas apibūdina, kaip pajamos vartojamos ir taupomos, gaunant taupymo rodiklį.

⁽¹⁾ Žr. 3 skyrių „Produktų sandoriai“.

8.2. lentelė — I. Gamybos sąskaita

Panaudojimas

Išrekliai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI, teikiamos paslaugos namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sąmoningi ir balansuojantys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 NPI, teikiamos paslaugos namų ūkiams	S.1 Visa ekonomika	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Sąmoningi su kitomis sąskaitomis														Sąmoningi su kitomis sąskaitomis	Prekių ir paslaugų sąsk.	
3 595	3 595								P.1	Produkcija	1 753	102	434	1 269	37	3 595		3 595
3 048	3 048								P.11	Rinkos produkcija/NAFTAP	1 722	102	74	1 129	21	3 048		3 048
171	171								P.12	Produkcija savo galutiniam vartojimui	31	0	0	140	0	171		171
376	376								P.13	Kita ne rinkos produkcija			360	16	376			376
1 904									P.2	Tarpinis vartojimas/NAFTAP						1 904	1 904	1 904
133	133								D.21-D.31	Mokesčiai, atėmus subsidijas produktams						133		133
1 824	1 824	31	575	188	73	872			B.1b/B.1 * b	Bendroji pridėtinė vertė/ Bendras vidaus produktas								
222									K.1	Pagrindinio kapitalo panaudojimas								
1 602	1 602	28	533	158	63	735			B.1n/B.1 * n	Grynoji pridėtinė vertė/ Grynasis vidaus produktas								

P.11 Finansinės korporacijos: 102, įskaitant 48 NAFTA (P.119).

P.2 Visa ekonomika: 1 904 — atitinka institucinių sektorių sumą (1856) ir NAFTA (48).

B.1g Visa ekonomika: 1824 — atitinka institucinių sektorių sumą (1739), prie kurios pridedami mokesčiai atėmus subsidijas produktams (113), ir iš kurios atimamas NAFTA (48).

*Pirminio pajamų paskirstymo sąskaitos (II.1)***Pajamų formavimo sąskaita (II.1.1.)**

Pajamų formavimo sąskaitos išdėstymas pagal institucinius sektorius turi būti toks, kaip parodyta 8.3. lentelėje.

- 8.16. Pajamų formavimo sąskaita išteklių ir panaudojimo lentelių stulpeliuose pateikiama ir pagal ekonominės veiklos rūšis.
- 8.17. Pajamų formavimo sąskaita atspindi sektorius, subsektorius ir ekonominės veiklos rūšis, kurie yra greičiau pirminių pajamų šaltinis, o ne tikslas.
- 8.18. Ji analizuoja, kiek pridėtinė vertė gali padengti kompensacijas darbuotojams ir kitus mokesčius atėmus subsidijas gamybai. Ji įvertina likutinį perteklių, kuris yra perteklius (arba trūkumas) iš gamybinės veiklos, prieš atsižvelgiant į palūkanas, nuomą ar kitus mokesčius, kuriuos gamybos vienetas:
- privalo sumokėti už finansinį turtą arba už materialų nesukurtą turtą, kuris yra pasiskolintas ar išsinuomotas;
  - privalo gauti už finansinį turtą arba už materialų nesukurtą turtą, kurio savininkas jis yra.

Likutinis perteklius atitinka pajamas, kurias vienetai gauna patys naudodami savo gamybos priemones. Tai paskutinis balansuojantis straipsnis, kurį galima skaičiuoti ir ekonominės veiklos rūšims, ir instituciniams sektoriams bei subsektoriams.

- 8.19. Laikoma, kad namų ūkių sektoriaus nekorporuotų įmonių pajamų formavimo sąskaitos balansuojančio straipsnio sumoje yra dalis, atitinkanti numanomą užmokestį už savininko arba jo šeimos narių atliekamą darbą, kurio negalima atskirti nuo jo, kaip privataus verslininko, pelno. Tai vadinama „mišriomis pajamomis“.
- 8.20. Savininko, gyvenančio nuosavame namų ūkyje, savo reikmėms tenkinti teikiamų būsto paslaugų atveju pajamų formavimo sąskaitos balansuojantis straipsnis yra likutinis perteklius.

Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2.)

- 8.21. Priešingai nei formavimo sąskaita, pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje vienetai rezidentai ir instituciniai sektoriai traktuojami kaip pirminių pajamų gavėjai, o ne kaip gamintojai.
- 8.22. „Pirminės pajamos“ — tai pajamos, kurias vienetai rezidentai gauna dėl savo tiesioginio dalyvavimo gamybos procese, ir savininko gaunamos pajamos iš finansinio turto ar materialaus nesukurto turto už kitam instituciniam vienetai suteiktą teisę disponuoti jo lėšomis ar materialiu nesukurtu turtu.
- 8.23. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2.) gali būti apskaičiuojama instituciniams sektoriams ir subsektoriams, nes ekonominės veiklos rūšyse kai kurių su finansavimu (kapitalo skolinimu ir skolinimusi) bei turtu susijusių srautų neįmanoma išskaidyti.
- 8.24. Kadangi netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) nepriskiriamos vartotojų sektoriui, įrašai apie palūkanas atitinka faktiškai gautinas ar mokėtinas palūkanas. Ištekliai koreguojami finansinių korporacijų stulpelyje (su neigiamu ženklu) ir nominalaus sektoriaus stulpelyje (su teigiamu ženklu). Kad būtų lengviau pateikti sąskaitas, galima neįterpti papildomo stulpelio nominaliam sektoriui, bet pateikti atitinkamą skaičių visos ekonomikos stulpelyje.
- 8.25. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2.) suskirstoma į verslo pajamų sąskaitą (II.1.2.1) ir į kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaitą (II.1.2.2).

Verslo pajamų sąskaita (II.1.2.1.)

- 8.26. Verslo pajamų sąskaitos tikslas — apskaičiuoti balansuojančio straipsnio sumą, kuri atitinka einamojo laikotarpio pelną prieš paskirstymą ir prieš sumokant pajamų mokesčius, kaip paprastai vartojama verslo apskaitoje.

8.4. lentelė — II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas

Ištekliai

IS viso	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		IS viso	
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.														Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.		
			Visa ekonomika	NPI, teikiamos paslaugos namų ūkiams	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansinės korporacijos	Nefinansinės korporacijos											
									Bendrasis likutinis perteklius										429
									Bendrosios mišrios pajamos										442
									Gynasis likutinis perteklius										217
									Grynosios mišrios pajamos										432
6	6	6							Kompensacija darbuotojams								2		768
6	6	6							Darbo užmokestis								2		575
									Darbdavių socialinės įmokos								0		193
									Darbdavių socialinės įmokos								0		174
									Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos								0		19
0	0	0							Gamybos ir importo mokesčiai								0		235
0	0	0							Produktų mokesčiai								0		141
0	0	0							Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)								0		121
0	0	0							Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM								0		17

Panaudojimas

Išrekliai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonominika	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.1 Visa ekonominika	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.														Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.	
	0								D.2121			17			17	0	0	17
	0								D.2122			0			0	0	0	0
	0								D.214			3			3	0	0	3
	0								D.29			94			94	0	0	94
	0								D.3			-44			-44	0	0	-44
	0								D.31			-8			-8	0	0	-8
	0								D.311			0			0	0	0	0
	0								D.319			-8			-8	0	0	-8
	0								D.39			-36			-36	0	0	-36
446	66	380	7	44	46	138	145		D.4		78	160	30	134	5	407	39	446
222	16	206	7	17	39	77	66		D.41		25	125	12	33	5	200	22	222
0	0	0	0	0	0	0	0		P.119		-48				0	0	0	0
120	36	84	0	0	0	36	48		D.42		3	25	18	57	0	103	17	120
60	0	60	0	0	0	36	24		D.421		3	25	5	13	0	46	14	60
60	36	24	0	0	0	0	24		D.422			13	44	0	57	3	3	60

Panaudojimas

Išrekliai

Iš viso	Atitrinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.14 Namų ūkai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sandoriniai ir balansuojamųjų straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkai	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.1 Visa ekonomika	Iš viso	
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.														Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.
14	14	0	0	0	0	0	0	0	D.43	0	0	0	3	0	14	0	14
25			25				25		D.44				20	0	25	0	25
65			65	0	27	7	0	31	D.45				21	0	65	0	65
1 855			1 855	6	1 390	221	29	209	B.5g/B.5 * g								
1 633			1 633	3	1 348	191	19	72	B.5n/B.5 * n								

Koregavimo NAFTAP visai ekonomikai (0) yra finansinių korporacijų sektoriaus (+48) ir nominaliojo sektoriaus (+48) suma.

8.27. Valdžios sektoriaus ir ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, verslo pajamų sąskaita apima tik jų rinkos veiklą.

8.28. Verslo pajamos atitinka likutinį perteklių arba mišrias pajamas (išteklių pusėje):

pridėjus pajamas iš turto, gautinas iš finansinio ir kitokio įmonei priklausančio turto (išteklių pusėje);

atėmus įmonės mokėtinas palūkanas už paskolas ir rentos mokesčių už žemę bei kitą nesukurtą materialų turtą, kuri nuomojasi įmonė (panaudojimo pusėje).

Pajamos iš turto, išmokamos dividendų pavidalu, arba reinvestuojamos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų iš verslo pajamų neatimamos.

Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2.2)

8.29. Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos tikslas — pereiti nuo verslo pajamų sąvokos prie pirminių pajamų sąvokos. Todėl joje yra verslo pajamų sąskaitoje neįtrauktų elementų:

a) korporacijų atveju — paskirstyti dividendai ir reinvestuojamos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų (panaudojimo pusėje);

b) namų ūkių atveju:

1) mokėtinos pajamos iš turto, išskyrus rentą ir mokėtinas palūkanas, susijusias su verslo veikla (panaudojimo pusėje);

2) kompensacija darbuotojams (išteklių pusėje);

3) gautinos pajamos iš turto, išskyrus pajamas gautinas iš įmonės veiklos (išteklių pusėje);

c) valdžios sektoriaus atveju:

1) mokėtinos pajamos iš turto, išskyrus pajamas, mokėtinas dėl rinkos veiklos (panaudojimo pusėje);

2) gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas (išteklių pusėje);

3) gautinos pajamos iš turto, išskyrus pajamas, gautinas dėl rinkos veiklos (panaudojimo pusėje).

Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita (II.2)

8.30. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita parodo, kaip institucinio sektoriaus pirminių pajamų balansas paskirstomas perskirstymo metu: einamieji pajamų, turto ir kiti mokesčiai, socialinės įmokos ir išmokos (išskyrus pervedimus natūra) ir kiti einamieji pervedimai.

8.31. Sąskaitos balansuojantis straipsnis yra disponuojamos pajamos, į kurias įeina einamojo laikotarpio sandoriai, išskyrus kapitalo pervedimus, realų holdingo padidėjimą ir sumažėjimą ir, pavyzdžiui, stichinių nelaimių, katastrofų ar avarių pasekmes.

8.32. Namų ūkių socialinės įmokos įrašomos ⁽²⁾ antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo pusėje, o institucinių sektorių, atsakingų už socialinio draudimo valdymą, — antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių pusėje. Jeigu įmokas moka darbdaviai savo darbuotojų naudai, jos pirmiausia įtraukiamos į kompensacijos darbuotojams eilutę darbdavių pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo pusėje, nes jos sudaro dalį darbo užmokesčio sąnaudų; jos taip pat įrašomos kaip kompensacija darbuotojams, namų ūkių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių pusėje, nes jos atitinka išmokas namų ūkiams.

⁽²⁾ Socialinės įmokos, nurodomos namų ūkių Antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo pusėje, — tai grynoji pensijų fondų ir kitų draudimo korporacijų, kurių visus ar dalį išteklių sudaro faktinės socialinės įmokos, mokesčių už paslaugas suma.

Panaudojimas

Ištekčiai

Sąskaitos	B viso	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15 NPI, teiki- kiančios paslaugas namų ūkiams	S.14 Namų ūkių	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporaci- jos	S.11 Nefinansinės kor- poracijos	Sandorai ir balansuojamys straipsniai	S.11 Nefinansinės kor- poracijos	S.12 Finansinės korporaci- jos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkių	S.15 NPI, teiki- kiančios paslaugas namų ūkiams	S.1	Atitinkami įrašai iš		B viso	Sąskaitos
		Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.														Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.		
II.1.2.2. Kitų pirminių pajamų išdes- tymo sąskaita				901	6	532	41	65	257	B.4g				532	6	901			901	II.1.2.2.
				679		490	11	55	120	B.4n				490	3	679			679	Kitų pirminių pajamų išdes- tymo sąskaita
	6	6		766	6	766				D.1				766	2	766		2	768	
	6	6								D.11				573	2	573		2	575	
										D.12				193	0	193		0	193	
										D.121				174	0	174		0	174	
										D.122				19	0	19		0	19	
	0	0								D.2			235		0	235		0	235	
	0	0								D.21			141		0	141		0	141	
	0	0								D.211			121		0	121		0	121	
	0	0								D.212			17		0	17		0	17	
	0	0								D.2121			17		0	17		0	17	
	0	0								D.2122			0		0	0		0	0	
	0	0								D.214			3		0	3		0	3	
	0	0								D.29			94		0	94		0	94	
	0	0								D.3			-44		0	-44		0	-44	
	0	0								D.31			-8		0	-8		0	-8	

Panaudojimas

Išrekliai

IS viso	Atitinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI, teikiamos paslaugos namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojamys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 NPI, teikiamos paslaugos namų ūkiams	S.1 Visa ekonomika	Atitinkami įrašai iš	IS viso
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.															
85			85					1	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos						85		85
12			12				5		Savonoriškos darbuotojų socialinės įmokos						12		12
32			32						Savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos						32		32
22			22						Privalomosios savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos						22		22
10			10						Savonoriškos savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos						10		10
19			19				1	5	Priskirtosios socialinės įmokos						19		19
332			332	1		289	29	13	Socialinės įmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra						332		332
232			232						Socialinio draudimo įmokos pinigais						232		232
29			29				28	1	Socialinės įmokos iš privačių fondų						29		29

Panaudojimas

Išrekliai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.													Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.	
19	19	1	19	1	5	1	12	D.623	Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų	12	1	5	1	19	19	19	19
52	52		52		52			D.624	Socialinės paramos išmokos pinigais			52			52		52
278	9	269	2	71	139	46	11	D.7	Kiti einamieji pervedimai	11	46	139	71	2	269	39	278
45	2	43	31	4	8			D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	8	4	31			43		45
45		45	45		45			D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą		45				45	3	45
96		96	96		96			D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje		96				96		96
32	1	31	31		31			D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas		31	1			31	1	32
56	2	54	2	40	8	1	3	D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	3	1	8	40	2	54	1	56
1 826		1 826	40	1187	382	32	185	B.6g	Bendrosios disponuojamos pajamos	185	32	382	40		1 826		
1 604		1 604	37	1 145	352	22	48	B.6n	Grynosios disponuojamos pajamos	48	22	352	37		1 604		

8.7. lentelė — II.3. Pajamų natūra persikirstymo sąskaita

Išskilimai

Panaudojimas

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojamys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.1 Visa ekonomika	Atitinkami įrašai iš	Iš viso
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.															
			185	32	382	1 187	40	1 826	B.6g	Bendrosios disponuojamos pajamos							1 826
			48	22	352	1 145	37	1 604	B.6n	Grynosios disponuojamos pajamos							1 604
219			219	13	206				D.63	Socialiniai pervedimai natūra							219
162			162	0	162				D.631	Socialinės išmokos natūra							162
78			78	78	78				D.6311	Socialinio draudimo išmokos, gražinimas							78
65			65	65	65				D.6312	Kitos socialinio draudimo išmokos natūra							65
19			19	0	19				D.6313	Socialinės paramos išmokos natūra							19
57			57	13	44				D.632	Individualių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimai							57
1 826			1 826	27	1 406	176	32	185	B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamos pajamos							
1 604			1 604	24	1 364	146	22	48	B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamos pajamos							

Pajamų natūra perskirstymo sąskaita (II.3)

- 8.33. Pajamų natūra perskirstymo sąskaita pateikia platesnį namų ūkių pajamų vaizdą, įtraukdama tam tikrų prekių ir paslaugų, kurias šie namų ūkiai gauna nemokamai, panaudojamą atitinkančius srautus, t. y. socialines išmokas natūra ir kai kurių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimus, sugrupuodama šias dvi srautų kategorijas į vieną socialinių išmokų natūra straipsnį. Tai palengvina palyginimą, jeigu kartais pasikeičia ekonominės ir socialinės sąlygos, ir papildo valdžios sektoriaus vaidmens, perskirstant pajamas, analizę.
- 8.34. Namų ūkių atveju socialiniai pervedimai natūra registruojami pajamų natūra perskirstymo sąskaitos išteklių pusėje, o valdžios sektoriaus ir ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkių, atveju — panaudojimo pusėje.
- 8.35. Pajamų natūra perskirstymo sąskaitoje balansuojantis straipsnis — tai koreguotos disponuojamos pajamos.

Pajamų panaudojimo sąskaita (II.4)

- 8.36. Galutinio vartojimo instituciniams sektoriams pajamų panaudojimo sąskaita parodo, kaip disponuojamos pajamos (arba koreguotos disponuojamos pajamos) pasiskirsto į galutinio vartojimo išlaidas (arba faktinį galutinį vartojimą) ir taupymą.
- 8.37. Šioje sistemoje tik valdžios sektorius, ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams, ir namų ūkiai yra galutiniai vartotojai. Be to, namų ūkių ir pensijų fondų pajamų panaudojimo sąskaitoje yra koregavimo straipsnis (D.8 Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas), kuris atspindi, kaip registruojami sandoriai tarp namų ūkių ir pensijų fondų ⁽³⁾.

Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita (II.4.1.)

- 8.38. Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita apima įvairių sektorių — namų ūkių, valdžios sektoriaus ir ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams — finansuojamas galutinio vartojimo išlaidas.
- 8.39. Balansuojantis straipsnis disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaitoje yra taupymas.

Koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita (II.4.2.)

- 8.40. Koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita apima faktinį galutinį vartojimą, kuris atitinka namų ūkių galutiniam vartojimui faktiškai turimų prekių ir paslaugų vertę, net jei jos išigyjamos finansuojant valdžios sektoriaus ar ne pelno institucijoms, teikiančioms paslaugas namų ūkiams. Todėl valdžios sektoriaus faktinis galutinis vartojimas atitinka tik kolektyvinį galutinį vartojimą. Kadangi ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos laikomos visiškai individualiomis, jų faktinis galutinis vartojimas lygus nuliui.
- 8.41. Visos ekonomikos lygmenyje, galutinio vartojimo išlaidos ir faktinis galutinis vartojimas yra lygūs; skiriasi tik paskirstymas tarp institucinių sektorių. Tas pats pasakytina apie disponuojamas pajamas ir koreguotas disponuojamas pajamas.
- 8.42. Taupymas yra balansuojantis straipsnis abiejose pajamų panaudojimo sąskaitose. Jo vertė vienoda visiems sektoriams, nepriklausomai nuo to, ar ji apskaičiuojama, atimant galutinio vartojimo išlaidas iš disponuojamų pajamų ar atimant faktinį galutinį vartojimą iš koreguotų disponuojamų pajamų.

⁽³⁾ Žr. 4 skyrių „Paskirstymo sandoriai“.

- 8.43. Taupymas yra (teigiamas ar neigiamas) dydis, gaunamas iš einamojo laikotarpio sandorių, ir susiejantis juos su kaupimu. Jeigu taupymas yra teigiamas, neišleistos pajamos panaudojamos įsigyti turtui arba apmokėti įsipareigojimams. Jeigu taupymas yra neigiamas, dalis turto likviduojama arba padidėja kai kurie įsipareigojimai.

KAUPIAMOSIOS SĄSKAITOS (III) ⁽⁴⁾

- 8.44. Kaupiamosios sąskaitos yra srautų sąskaitos. Jose nurodomos įvairios vienetų turto ir įsipareigojimų pokyčių priežastys ir jų grynosios vertės pokyčiai.
- 8.45. Turto pokyčiai nurodomi kairėje sąskaitų pusėje (plius arba minus), įsipareigojimų pokyčiai ir grynoji vertė nurodomi dešinėje pusėje (plius arba minus).

Kapitalo sąskaita (III.1)

- 8.46. Kapitalo sąskaitoje nurodomi vienetų rezidentų nefinansinio turto įsigijimai, atėmus netekimus, ir įvertinami grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo (galutinis einamojo laikotarpio sąskaitų balansuojantis straipsnis) ir kapitalo pervedimų.
- 8.47. Kapitalo sąskaita leidžia nustatyti, kiek nefinansinio turto įsigijimas, atėmus netekimus, finansuojamas iš taupymo ir kapitalo pervedimų. Ji parodo grynąjį skolinimą, kuris atitinka sumą, kuria vienetas arba sektorius gali tiesiogiai arba netiesiogiai finansuoti kitus vienetus arba sektorius, arba grynąjį skolinimąsi, kuris atitinka sumą, kurią vienetui arba sektoriui reikia skolintis iš kitų vienetų arba sektorių.

Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita (III.1.1)

- 8.48. Ši sąskaita leidžia nustatyti grynosios vertės pokyčius dėl taupymo ir kapitalo pervedimų, tai atitinka grynąjį taupymą pridėjus gautinus kapitalo pervedimus ir atėmus mokėtinus pervedimus.

Nefinansinio turto įsigijimų sąskaita (III.1.2.)

- 8.49. Šioje sąskaitoje nurodomi nefinansinio turto įsigijimai, atėmus nefinansinio turto netekimus, grįžtant nuo grynosios vertės pokyčio dėl taupymo ir kapitalo pervedimų prie grynojo skolinimo ar skolinimosi.

Finansinė sąskaita (III.2.)

- 8.50. Finansinėje sąskaitoje nurodomi finansinio turto ir įsipareigojimų, kurie sudaro grynąjį skolinimą arba skolinimąsi, pokyčiai pagal finansinių priemonių rūšis.
- 8.51. Finansinėje sąskaitoje vartojamas toks pats turto ir įsipareigojimų klasifikatorius, kaip ir balansuose.

Kitų turto pokyčių sąskaita (III.3.)

- 8.52. Kitų turto pokyčių sąskaita nurodo kitus vienetų turto ir įsipareigojimų pokyčius nei dėl taupymo ir savanoriško turto pervedimo, nes pastarieji registruojami kapitalo ir finansinėje sąskaitose. Ji dalijama į dvi sąskaitas: kitų turto apimties pokyčių sąskaitą (III.3.1) ir perkainojimo sąskaitą (III.3.2).

⁽⁴⁾ Žr. 5 skyrių „Finansiniai sandoriai“ ir 6 skyrių „Kiti srautai“.

Išpareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Turto pokyčiai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI teikiantis paslaugas namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 NPI teikiantis paslaugas namų ūkiams	S.1 Visa ekonomika	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.														Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.	
- 222			- 222	- 3	- 42	- 30	- 10	- 137	K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas								
28			28	2	2	26			P.52	Atsargų pokyčiai							28	28
10			10	5	3	2			P.53	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus							10	10
				1	4	2	- 7		K.2	Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus								
				1	3	2	- 6		K.21	Žemės ir kito materialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus								
					1	- 1			K.22	Nesukurto nematerialaus turto įsigijimai atėmus netekimus								
					4	148	- 50	5	B.9	Grynasis skolinimas (+) ir grynas skolinimasis (-)							- 38	38

Išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Turto pokyčiai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonominė	S.15 NPI, teikiamos paslaugas namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Sandoriai ir balansuojamys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 NPI, teikiamos paslaugas namų ūkiams	S.1 Visa ekonominė	Atitinkami įrašai iš		Iš viso	
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.													Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.		
36			36					F.6						36	36		36	
33			33					F.61						33	33		33	
22			22					F.611						22	22		22	
11			11					F.612						11	11		11	
3			3					F.62						3	3		3	
82	21		61	8	40	6	7	F.7						37	10	5	52	82
36	18		18	11	1	1	6	F.71						8	6	4	18	36
46	3		43	8	29	5	1	F.79						29	4	1	34	46

Kitų turto apimties pokyčių sąskaita (III.3.1)

- 8.53. Kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje nurodomi pokyčiai turi poveikį atitinkamų vienetų, sektorių ir subsektorių balansų grynajai vertei. Šis pokytis, vadinamas grynosios vertės pokyčiu dėl kitų turto apimties pokyčių, yra sąskaitos balansuojantis straipsnis.

Perkainojimo sąskaita (III.3.2)

- 8.54. Perkainojimo sąskaitoje nurodomi turto ir išsipareigojimų vertės pokyčiai, pasikeitus jų kainai.

Konkreto turto ar išsipareigojimų vertės pokytis įvertinamas kaip:

- a) skirtumas tarp jo vertės ataskaitinio laikotarpio pabaigoje ir jo vertės ataskaitinio laikotarpio pradžioje arba pirmą kartą įrašant į balansą;
- b) arba kaip skirtumas tarp jo vertės jo nurašymo iš balanso dieną ir jo vertės ataskaitinio laikotarpio pradžioje arba pirmą kartą įrašant į balansą.

Šis skirtumas vadinamas „nominaliu holdingo padidėjimu (sumažėjimu)“.

Nominalus holdingo padidėjimas atitinka teigiamą turto vertę po perkainojimo arba neigiamą (finansinių) išsipareigojimų vertę po perkainojimo.

Nominalus holdingo sumažėjimas atitinka neigiamą turto vertę po perkainojimo arba teigiamą (finansinių) išsipareigojimų vertę po perkainojimo.

- 8.55. Perkainojimo sąskaitoje nurodyti srutai keičia atitinkamų vienetų balansų grynąją vertę. Šis pokytis, vadinamas grynosios vertės pokyčiu dėl nominalaus holdingo padidėjimo ir sumažėjimo, yra sąskaitos balansuojantis straipsnis. Jis įrašomas išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčių pusėje.

- 8.56. Perkainojimo sąskaita skirstoma į dvi subsąskaitas: neutralaus holdingo padidėjimo (sumažėjimo) sąskaitą (III.3.2.1) ir realaus holdingo padidėjimo (sumažėjimo) sąskaitą (III.3.2.2).

Neutralaus holdingo padidėjimo (sumažėjimo) sąskaita (III.3.2.1)

- 8.57. Neutralaus holdingo padidėjimo (sumažėjimo) sąskaitoje nurodomi turto ir išsipareigojimų vertės pokyčiai, proporcingai bendrojo kainų lygio pokyčiams. Tokie pokyčiai atitinka bendrai turto ir išsipareigojimų perkamajai galiai palaikyti reikalingą perkainojimą. Šiam skaičiavimui taikytinas bendrasis kainų indeksas yra kainų indeksas galutiniam nacionaliniam panaudojimui, išskyrus pokyčius atsargose.

Realus holdingo padidėjimo (sumažėjimo) sąskaita (III.3.2.2)

- 8.58. Realus holdingo padidėjimas ir sumažėjimas parodo skirtumą tarp nominalaus holdingo padidėjimo ir sumažėjimo ir neutralaus holdingo padidėjimo bei sumažėjimo.

- 8.59. Jeigu turimo turto grynasis nominalus holdingo padidėjimas, lyginant su jo nominaliu sumažėjimu, yra didesnis už grynąjį neutralų holdingo padidėjimą, lyginant su jo neutraliu sumažėjimu, jį turinčio vieneto turto vertės padidėjimas yra realus holdingo padidėjimas. Šis padidėjimas parodo tai, kad faktinė turto kaina vidutiniškai didėjo greičiau negu bendrasis kainų lygis. Priešingai, reliatyvios turto kainos sumažėjimas jį turinčiam vienetui reiškia realųjį holdingo sumažėjimą.

Tuo pačiu būdu reliatyvios išsipareigojimo kainos padidėjimas reiškia realų turimų išsipareigojimų vertės sumažėjimą, o reliatyvios išsipareigojimo kainos sumažėjimas reiškia realų turimų išsipareigojimų vertės padidėjimą.

Išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Turto pokyčiai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.1 Visa ekonomika	Atitinkami įrašai iš	Iš viso	
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.																Atitinkami įrašai iš
- 2			- 2						AN.13		- 2							Vertybės
17			17		3			14	AN.2									Nesukurta turta
24			24					24	K.3									Ekonominis nesukurto turto atsiradimas
4			4		4				K.5									Natūralus nekulтивуojamų biologinių išteklių augimas
- 9			- 9		- 2			- 7	K.6									Ekonominis nesukurto turto išnykimas
- 8			- 8		- 2			- 6	K.61									Gamtos turčių išsekvojimas
- 1			- 1					- 1	K.62									Kitoks ekonominis nesukurto turto išnykimas
- 2			- 2		- 2				K.7									Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarių
					4			- 4	K.8									Neatlygintos konfiskacijos
									K.9									Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai
					- 1			1	K.12									Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai
					- 1			1	K.12.1									Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai
									K.12.2									Turto ir išsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai
									K.12.22									Turto ar išsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą/demonetizavimą.

Išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Turto pokyčiai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.14 Namų ūkai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojamys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkai	S.15 NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	S.1 Visa ekonomika	Atitinkami įrašai iš	Iš viso
	Prekių ir paslaugų spsk.	Sandorių su kitomis šalimis spsk.															
17			17	3	14				iš kurių: AN.21	14							Materialius nesukurta turtas
									AN.22								Nematerialius nesukurta turtas
5			5	2	1	2	2	2	AF	2	1	2	2	2	2	2	Finansinis turtas/įsipareigojimai
									K.7								Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų
									K.8		3	-3					Neatlygintos konfiskacijos
3			3	2	1	2	1	1	K.10								Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir išsipareigojimų apimties pokyčiai
2			2	-2	2	2	2	2	K.12								Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai
									K.12.1								Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai
2			2		2	2	2	2	K.12.2								Turto ir išsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai
2			2		2	2	2	2	K.12.21								Aukso monetizavimas/ demonetizavimas
									K.12.22								Turto ar išsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą/ demonetizavimą,
7			7		7		7	7	iš kurių: AF.1								Piniginis auksas ir SST
									AF.2								Valiuta ir indėliai

Išpareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Turto pokyčiai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		Iš viso	
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.															Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.		
			Visa ekonomika	NPI, teikiamos paslaugos namų ūkiams	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansinės korporacijos	Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai		Nefinansinės korporacijos	Finansinės korporacijos	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	NPI, teikiamos paslaugos namų ūkiams	Visa ekonomika				
									AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas			3							
- 4			- 4				- 4		AF.4	Paskolos		- 4								- 4
						- 2		2	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai										
2			2		2				AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai										2
									AF.7	Kitos gautinos/ mokėtinos sąskaitos										
								17	B.10.2	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių		- 4	2	2						17

Sąskaitos	Turto pokyčiai										Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai										Sąskaitos					
	Į viso	Atitinkami įrašai iš	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	S.1	Spindorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.	Į viso								
		Prekių ir paslaugų sąsk.	Spindorių su kitomis šalimis sąsk.	Visa ekonomika	NPI teikiantis paslaugas namų ūkiams	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansinės korporacijos	Nefinansinės korporacijos	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Spindorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.	Į viso								
									Sąsanta ir balansuojamys straipsniai																	
									AF.7 Kitos gautinos/mokėtinos sąskaitos																	
									B.10.3 Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo padidėjimo/sumažėjimo																	
									K.11.1 Neutralus holdingo padidėjimas/sumažėjimas																	
III.3.2.1. Neutralaus holdingo padidėjimo/sumažėjimo sąsk.									AN	198	6	56	32	3	101	3										
									AN.1	121	5	34	20	2	60	2										
									AN.11	111	5	28	18	2	58	2										
									AN.12	5	2	2	1	1	2	1										
									AN.13	5	4	4	1	1	1											
									AN.2	78	2	22	12	1	41	1										
									AN.21	76	2	22	12	1	40	1										
									AN.22	1	1				1											
									AF.	147	11	136	3	36	8	70	18	36	68	14	6	2	126	6	132	
									AF.1	15																
									AF.2	32	2	30	2	17	3	8	1	26	2	2	1	29	2	32		

Išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Turto pokyčiai

Sąskaitos	Iš viso		Atitinkami įrašai iš										Sąskaitos									
	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	Sandorių ir balansuojantys straipsniai	S.11	S.12	S.13		S.14	S.15	S.1	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.	Iš viso			
			Visa ekonomika	NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansinės korporacijos	Nefinansinės korporacijos		Finansinės korporacijos	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansinės korporacijos	Nefinansinės korporacijos		Visa ekonomika			
	28	3	25	1	4	19	2	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	2	19	4	1	28	2	19	2	28	26	2	28	
	29	1	28			2	1	AF.4	Paskolos	1	24	2	24	1	24	1	24	29			29	
	28	2	26		8	13	4	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	4	13	8	26	4	13	4	13	28			28	
	8	1	7		6	1	1	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	1	1	6	7	1	1	1	1	7			8	
	7	3	5		1	3	3	AF.7	Kitos gautinos/mokėtinos sąskaitos	3	3	1	5	3	3	3	3	7			7	
								B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo/sumažėjimo													214
III.3.2.2. Realus holdingo padidėjimo/sumažėjimo sąsk.								K.11.2	Realus holdingo padidėjimas/sumažėjimas													III.3.2.2. Realus holdingo padidėjimo/sumažėjimo sąsk.
	81	81	2	24	12	1	43	AN	Nefinansinis turtas	43	1	24	2	24	12	1	43	AN				
	5	5	1				3	AN.1	Sukurta turtas	3		1					3	AN.1				
	3	3					3	AN.12	Atsargos	3			3				3	AN.12				
	2	2						AN.13	Vertybės			1						AN.13				
	77	77	2	22	12	1	40	AN.2	Nesukurta turtas	40	1	22	2	22	12	1	40	AN.2				
	76	76	2	22	12	1	40	AN.21	Materialus nesukurta turtas	40	1	22	2	22	12	1	40	AN.21				
	1	1						AN.22	Nematerialus nesukurta turtas									AN.22				

BALANSAI (IV) ⁽⁵⁾

- 8.60. Balansų tikslas — pateikti vienetų turto, įsipareigojimų ir grynosios vertės vaizdą ataskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje ir pokyčius, įvykčius nuo vieno balanso sudarymo iki kito. Seka yra tokia:
- a) laikotarpio pradžios balansas (IV.1);
  - b) pokyčiai balanse (IV.2);
  - c) laikotarpio pabaigos balansas (IV.3).

Laikotarpio pradžios balansas (IV.1)

- 8.61. Laikotarpio pradžios balansas parodo vienetų turimo turto ir įsipareigojimų vertę ataskaitinio laikotarpio pradžioje.

Šie straipsniai skirstomi į kategorijas pagal turto ir įsipareigojimų klasifikatorių.

Jie vertinami pagal laikotarpio pradžioje veikusias kainas.

Skirtumas tarp turto ir įsipareigojimų — sąskaitos balansuojantis straipsnis – yra grynoji vertė ataskaitinio laikotarpio pradžioje.

Pokyčiai balanse (IV.2)

- 8.62. Pokyčių balanse sąskaita nurodo turto ir įsipareigojimų vertės pokyčius ataskaitiniu laikotarpiu ir susumuoja įvairiose kaupiamosiose sąskaitose nurodytas sumas, t. y. grynosios vertės pokytį dėl taupymo ir kapitalo pervedimų, grynosios vertės pokytį dėl kitų turto apimties pokyčių ir grynosios vertės pokytį dėl nominalaus turimo turto ir įsipareigojimų vertės sumažėjimo ir padidėjimo.

Laikotarpio pabaigos balansas (IV.3)

- 8.63. Laikotarpio pabaigos balansas nurodo vienetų turimo turto ir įsipareigojimų vertę ataskaitinio laikotarpio pabaigoje.

Skirtumas tarp turto ir įsipareigojimų yra grynoji vertė ataskaitinio laikotarpio pabaigoje.

- 8.64. Ataskaitinio laikotarpio pabaigos balanse turto ir įsipareigojimų vertė lygi jų vertės laikotarpio pradžios balanse ir atitinkamo straipsnio balanso pokyčių sąskaitoje nurodytos vertės sumai.

SANDORIŲ SU KITOMIS ŠALIMIS SĄSKAITOS (V)

- 8.65. Sandorių su kitomis šalimis sąskaitos nurodo sandorius tarp vienetų rezidentų ir nerezidentų. Kitos šalys nesudaro atskiro institucinio sektoriaus, bet sistemos struktūroje atlieka panašų vaidmenį.

- 8.66. Sandorių su kitomis šalimis sąskaitų seka atitinka tą patį bendrą modelį kaip ir institucinio sektoriaus sąskaitos, t. y.:

- a) einamosios sąskaitos;
- b) kaupiamosios sąskaitos;
- c) balansai.

- 8.67. Šios sąskaitos sudaromos kitų šalių atžvilgiu. Taigi kas yra ištekliai kitoms šalims, yra panaudojimas visai ekonomikai ir atvirkščiai. Be to, kitų šalių turimas turtas yra įsipareigojimas visai ekonomikai ir atvirkščiai (išskyrus piniginių auksą ir specialiąsias skolinimosi teises).

⁽⁵⁾ Žr. 7 skyrių „Balansai“.

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Turto pokyčiai

Sąskaitos	Atitinkami įrašai iš										Sąskaitos					
	Is viso	Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	S.1		Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.	Is viso		
	361	134	227	3	55	19	150	AF.7	Kitos gautinos/ mokėtinos sąskaitos	137	22	108	35	302	59	361
								B.90	Grynoji vertė	4 121	2 668	1 300	4 352	375 10 416	276	10 692
IV.2. Pokyčiai balanse									Turto arba įsipareigojimų pokyčiai							
	482	482	25	110	56	1	290	AN	Nefinansinis turtas							
	289	289	21	61	25	-1	182	AN.1	Sukurta turtas							
	239	239	21	47	20	1	150	AN.11	Ilgalaikis turtas							
	34	34	4	4	1	29	AN.12	Atsargos								
	16	16	10	10	4	-2	3	AN.13	Vertybės							
	193	193	4	49	30	2	108	AN.2	Nesukurta turtas							
	191	191	4	48	30	1	108	AN.21	Materialus nesukurta turtas							
	2	2	2	1	1	AN.22	Nematerialus nesukurta turtas									
	787	57	730	33	199	123	294	81	AF. Finansinis turtas/įsipareigojimai	155	285	176	33	677	91	767
	19	1	18	1	1	17	AF.1	Piniginis auksas ir SST								
	130	11	119	12	68	7	15	17	AF.2	Valiuta ir indėliai						130
	187	9	178	13	35	29	80	21	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	7	87	71	165	22	187
																IV.2. Pokyčiai balanse

Turto pokyčiai

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Sąskaitos	Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15 NPI teis- kiančios paslaugas rūšių ūtkiams	S.14 Namų ūtkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacij- jos	S.11 Sandoriai ir balansuojamys straipsniai	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15 NPI teis- kiančios paslaugas rūšių ūtkiams	S.1	Atitinkami įrašai iš	Iš viso	Sąskaitos	
		Prekių ir paslaugų sąsk.	Sandorių su kitomis sąlomis sąsk.																Prekių ir paslaugų sąsk.
	250	10	240	5	45	163	27	27	AF.4	Paskolos	68	93	28	24	213	37	250		
	80	5	75	13	34	19	9	9	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	42	30	4	77	3	3	80		
	38	38	38	38					AF.6	Draudimo techniniai atidė- jimai	38				38		38		
	82	21	61	40	6	7	7	7	AF.7	Kitos gautinos/ mokėtinos sąskaitos	37	10	5	52	30		82		
									B.10	Iš viso grynosios vertės poky- čių dėl:	216	10	2	276	31	535	-34	501	
									B.10.1	Taupymo ir kapitalo perve- dimų	65	4	-38	178	21	230	-38	192	
									B.10.2	Kitų turto apimtys pokyčių	17	-4	2	2	17		17		
									B.10.3	Nominalaus holdingo padidė- jimo/sumažėjimo	134	10	38	96	10	288	4	292	
									B.10.31	Neutralaus holdingo padidėjimo/sumažėjimo	82	5	26	87	8	208	6	214	
									B.10.32	Realaus holdingo padidė- jimo/sumažėjimo	51	5	12	9	2	80	-1	78	

Išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Turto pokyčiai

Sąskaitos	Išsipareigojimai		Išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai											Sąskaitos		
	Iš viso	Atitinkami įrašai iš	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1		Atitinkami įrašai iš	Iš viso
		Prekių ir paslaugų sąsk.	Visa ekonominė	NPI, teikiamos paslaugos namų ūkiams	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansinės korporacijos	Nefinansinės korporacijos	Finansinės korporacijos	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	NPI, teikiamos paslaugos namų ūkiams	Visa ekonominė	Sandorių su kitomis šalimis sąsk.	Prekių ir paslaugų sąsk.	Iš viso
IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas	10 404		10 404	349	2 932	1 647	145	5 331	AN	Nefinansinis turtas						
	6 336		6 336	264	1 759	1 026	103	3 183	AN.1	Sukurta turtas						
	5 783		5 783	252	1 470	933	100	3 028	AN.11	Ilgalaikis turtas						
	265		265	2	101	48	114	AN.12	Atsargos							
	288		288	10	188	45	3	41	AN.13	Vertybės						
	4 068		4 068	85	1 173	620	42	2 148	AN.2	Nesukurta turtas						
	4 000		4 000	85	1 172	608	38	2 097	AN.21	Materialūs nesukurta turtas						
	68		68		1	12	3	51	AN.22	Nematerialūs nesukurta turtas						
	8 152		630	7 522	205	2 018	519	3 802	AF	Finansinis turtas/įsipareigojimai						7 362
	788		788			81	707	AF.1	Pigminis auksas ir SST							
	1 717		116	1 601	122	908	157	15	399	AF.2	Valiuta ir indėliai					1 717
	1 575		134	1 441	38	233	29	1 030	AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas						1 575
	1 704		80	1 624	8	29	160	1 350	AF.4	Paskolos						1 704
	1 489		118	1 71	23	424	46	670	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai						1 489
	434		26	408	4	329	20	30	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai						434
	443		155	288	11	95	25	157	AF.7	Kitos gautinos/mokėtinos sąskaitos						443
									B.90	Grynoji vertė						11 193

EINAMOSIOS SĄSKAITOS

Prekių ir paslaugų užsienio sąskaita (V.I)

- 8.68. Prekių ir paslaugų importas nurodomas sąskaitos išteklių pusėje, o prekių ir paslaugų eksportas — panaudojimo pusėje. Skirtumas tarp išteklių ir panaudojimo yra sąskaitos balansuojantis straipsnis, vadinamas „Užsienio prekių ir paslaugų balansu“. Jeigu jis teigiamas, tai reiškia perteklių kitoms šalims ir visos ekonomikos deficitą, ir atvirkščiai, jeigu jis neigiamas.
- 8.69. Siekiant nuoseklumo su vienetų rezidentų produkcijos vertinimu, importas vertinamas bazinės kainos ekvivalentu, t. y. imant grynąją importo mokesčių sumą, bet įskaitant subsidijas importui.

Užsienio prekių ir paslaugų sąskaitoje įregistruojamos importuojamos prekės vertinamos fob, t. y. eksportuojančios šalies pasienyje. Prekių eksportas taip pat vertinamas FOB.

Jeigu į importuojamų prekių FOB vertę įtraukiamas transporto ir draudimo paslaugas (t. y. nuo fabriko iki eksportuojančios šalies sienos) teikia vienetai rezidentai, jos turi būti įtraukiamos į eksportuojamų paslaugų vertę prekes importuojančioje šalyje. O jeigu į importuojamų prekių FOB vertę įtraukiamas transporto ir draudimo paslaugas teikia vienetai nerezidentai, jos turi būti įtraukiamos į importuojamų paslaugų vertę prekes eksportuojančioje šalyje.

Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaita (V.II)

- 8.70. Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos tikslas — nustatyti einamąjį užsienio balansą, kuris sistemos struktūroje atitinka institucinių sektorių taupymą. Ši sąskaita yra sutrumpintas sekos variantas instituciniam sektoriui nuo pirminių pajamų išdėstymo iki pajamų panaudojimo sąskaitos.
- 8.71. Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos išteklių pusėje parodomas prekių ir paslaugų užsienio balansas. Joje taip pat įregistruojami, išteklių arba panaudojimo pusėje, visi paskirstymo sandoriai, kurie gali apimti ir kitas šalis, be kapitalo pervedimų.

UŽSIENIO KAUPIAMOSIOS SĄSKAITOS (V.III.1)

Kapitalo sąskaita (V.III.1)

- 8.72. Kitų šalių kapitalo sąskaitoje nurodomi vienetų nerezidentų nesukurto nefinansinio turto įsigijimai, atėmus jo netekimus, ir įvertinamas grynosios vertės pokytis dėl taupymo ir kapitalo pervedimų.
- 8.73. Kapitalo sąskaitos balansuojantis straipsnis yra kitų šalių grynasis skolinimas ar skolinimasis. Jis lygus, tik su priešingu ženklu, rezidentinių institucinių sektorių grynajam skolinimui ar skolinimuisi.

Finansinė sąskaita (V.III.2)

- 8.74. Kitų šalių finansinės sąskaitos išdėstymas yra toks pats, kaip ir institucinių sektorių finansinės sąskaitos išdėstymas.

Kitų turto pokyčių sąskaita (V.III.3)

- 8.75. Institucinių sektorių sąskaitose grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių ir dėl nominalaus holdingo padidėjimo ir sumažėjimo nustatomi iš eilės, patį holdingo padidėjimą ir sumažėjimą išskaidant į neutralų ir realų holdingo padidėjimą ir sumažėjimą.
- 8.76. Kitų šalių kaupiamosiose sąskaitose ir balansuose sukurto turto eilutės nėra, remiantis susitarimu, pagal kurį sukuriamas sąlyginis institucinis vienetas, laikant kitas šalis įgijusiomis finansinį turtą, ir atvirkščiai, jeigu turtą kitose šalyse turi vienetai rezidentai.

BALANSAI (V.IV)

8.77. Kitų šalių balanse nurodomas finansinis turtas ir įsipareigojimai. Turto pusėje nurodomi visi nerezidentinių ir rezidentinių vienetų piniginių aukso ir specialiųjų skolinimosi teisių įsigijimo sandoriai atėmus netekimus.

8.16. lentelė — Sandorių su kitomis šalimis sąskaitų seka (užsienio sandorių sąskaita)

V.I: Prekių ir paslaugų užsienio sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.6	Prekių ir paslaugų eksportas	536	P.7	Prekių ir paslaugų importas	497
P.61	Prekių eksportas	462	P.71	Prekių importas	392
P.62	Paslaugų eksportas	74	P.72	Paslaugų importas	105
B.11	<i>Prekių ir paslaugų užsienio balansas</i>	- 39			

V.II: Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Kompensacija darbuotojams	6	B.11	<i>Prekių ir paslaugų užsienio balansas</i>	- 39
D.11	Darbo užmokestis	6			
			D.1	Kompensacija darbuotojams	2
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	0	D.11	Darbo užmokestis	2
D.21	Produktų mokesčiai	0	D.12	Darbdavių socialinės įmokos	0
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	0	D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0
D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	0	D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos	0
D.2121	Importo mokesčiai	0			
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus	0	D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	0
D.21	Produktų mokesčiai	0			
D.214	Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius		D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	0
D.29	Kiti gamybos mokesčiai	0	D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	0
			D.2121	Importo muitai	0
D.3	Subsidijos	0	D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus	0
D.31	Subsidijos produktams	0			
D.311	Subsidijos importui	0	D.214	Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius	0
			D.29	Kiti gamybos mokesčiai	0
D.319	Kitos subsidijos produktams	0			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	0	D.3	Subsidijos	0
			D.31	Subsidijos produktams	0
D.4	Pajamos iš turto	66	D.311	Subsidijos importui	0
D.41	Palūkanos	16			
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	36	D.319	Kitos subsidijos produktams	0

Panaudojimas			Ištekliai		
D.421	Dividendai	0	D.39	Kitos subsidijos gamybai	0
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	36			
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	14	D.4	Pajamos iš turto	39
			D.41	Palūkanos	22
D.5	Einamieji pajamų, turto ir t. t. mokesčiai	1	D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	17
D.51	Pajamų mokesčiai	1	D.421	Dividendai	14
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	0	D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	3
			D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0
D.61	Socialinės įmokos	0	D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	0
D.611	Faktinės socialinės įmokos	0			
D.6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0	D.5	Einamieji pajamų, turto ir t. t. mokesčiai	0
D.61111	Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos	0	D.51	Pajamų mokesčiai	0
D.61112	Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos	0	D.59	Kiti einamieji mokesčiai	0
D.6112	Darbuotojų socialinės įmokos	0			
D.61121	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos	0	D.61	Socialinės įmokos	0
D.61122	Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos	0	D.611	Faktinės socialinės įmokos	0
D.612	Priskirtosios socialinės įmokos	0	D.6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0
			D.61111	Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos	0
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	0	D.61112	Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos	0
D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų	0	D.6112	Darbuotojų socialinės įmokos	0
D.623	Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų	0	D.61121	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos	0
D.7	Kiti einamieji pervedimai	9	D.61122	Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos	0
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	2	D.612	Priskirtosios socialinės įmokos	0
D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	1	D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	0
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	2	D.621	Socialinio draudimo išmokos pinigais	0
			D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų	0
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	0	D.624	Socialinės paramos išmokos pinigais	0
			D.7	Kiti einamieji pervedimai	39

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą	3
		D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	31
		D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	1
		D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	0
B.12	Einamasis užsienio balansas			- 41

V.III: Kaupiamosios sąskaitos

V.III.1: Kapitalo sąskaitos

V.III.1.1: Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaitos

Panaudojimas		Ištekliai		
B.10.1	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	- 38		
		B.12	Einamasis užsienio balansas	- 41
		D.9	Kapitalo pervedimai, gautinos sumos	4
		D.91	Kapitalo mokesčiai	0
		D.92	Dotacijos investicijoms	4
		D.99	Kiti kapitalo pervedimai	0
		D.9	Kapitalo pervedimai, mokėtinos sumos	- 1
		D.91	Kapitalo mokesčiai	0
		D.92	Dotacijos investicijoms	0
		D.99	Kiti kapitalo pervedimai	- 1

V.III.1.2: Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.2	Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0		
K.21	Žemės ir kitokio materialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0		
K.22	Nesukurto nematerialaus turto įsigijimai atėmus netekimus	0		
B.9	Grynasis skolinimas (+)/grynasis skolinimas (-)	- 38		
		B.10.1	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	- 38

V.III.2: Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai**Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai**

F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	50	F	Grynieji prisiimti įsipareigojimai	88
F.1	Piniginis auksas ir SST	1			
F.2	Valiuta ir indėliai	11	F.2	Valiuta ir indėliai	- 2
F.21	Valiuta	3	F.21	Valiuta	2
F.22	Pervedamieji indėliai	2	F.22	Pervedamieji indėliai	- 1
F.29	Kiti indėliai	6	F.29	Kiti indėliai	- 3
F.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	5	F.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	20
F.4	Paskolos	10	F.4	Paskolos	37
F.41	Trumpalaikės	3	F.41	Trumpalaikės	10
F.42	Ilgalaikės	7	F.42	Ilgalaikės	27
F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	2	F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	3
F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0	F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
F.61	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose	0	F.61	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose	0
F.611	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose	0	F.612	Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose	0
F.62	Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	0			
			F.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	30
F.7	Kitos gautinos sąskaitos	21	F.71	Prekybos kreditai ir avansai	18
F.71	Prekybos kreditai ir avansai	18	F.79	Kitos gautinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	12
F.79	Kitos gautinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	3			
			B.9	Grynasis skolinimas (+)/ grynasis skolinimasis (-)	- 38

V.III.3: Kitų turto pokyčių sąskaitos

V.III.3.1: Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas	0	AF	Įsipareigojimai	0
AN.2	Nesukurtas turtas	0	K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0	K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0	K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	0
K.12.2	Turto arba įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai	0	K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0
K.12.22	Turto arba įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą/demonetizavimą	0	K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0
Iš kurių: AN.21	Materialus nesukurtas turtas	0	K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai	0
			K.12.22	Turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą/demonetizavimą	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0	Iš kurių: AF.2	Valiuta ir indėliai	0
AF	Finansinis turtas	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0	AF.4	Paskolos	0
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	0	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
K.12.2	Turto arba įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai	0			
K.12.22	Turto arba įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą/demonetizavimą	0			
Iš kurių: AF.1	Piniginis auksas ir SST	0			
AF.2	Valiuta ir indėliai	0			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0			
			B.10.2	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	0

V.III.3.2: Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+)/ sumažėjimas (-):		K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+)/ sumažėjimas (-):	
AN.2	Nesukurtas turtas	0	AF	Įsipareigojimai	3

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	0	AF.2	Valiuta ir indėliai	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0	AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	2
			AF.4	Paskolos	0
AF	Finansinis turtas	7	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AF.1	Piniginis auksas ir SST	0	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AF.2	Valiuta ir indėliai	0	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	4			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	3			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos				
			B.10.3.	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	4

V.III.3.2.1: Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+)/ sumažėjimas (-):		K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+)/ sumažėjimas (-):	
AN.2	Nesukurtas turtas	0	AF	Įsipareigojimai	6
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	0	AF.2	Valiuta ir indėliai	2
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0	AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	2
			AF.4	Paskolos	0
AF	Finansinis turtas	11	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AF.1	Piniginis auksas ir SST	0	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	1
AF.2	Valiuta ir indėliai	2	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	1
AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	3			
AF.4	Paskolos	1			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	2			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	1			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	3			
			B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	6

V.III.3.2.2: Realus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):	
AN.2	Nesukurtas turtas	0	AF	Įsipareigojimai	- 3
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	0	AF.2	Valiuta ir indėliai	- 2
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1
			AF.4	Paskolos	0
AF	Finansinis turtas	- 5	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AF.1	Piniginis auksas ir SST	0	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	- 1
AF.2	Valiuta ir indėliai	- 2	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	- 1
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1			
AF.4	Paskolos	- 1			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	- 1			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	- 3			
			B.10.32	Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo/ sumažėjimo	4

V.IV: Užsienio turto ir įsipareigojimų sąskaita

V.IV.1: Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir gryoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	0	AF	Įsipareigojimai	297
AN.2	Nesukurtas turtas	0	AF.2	Valiuta ir indėliai	116
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	77
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0	AF.4	Paskolos	17
			AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	3
AF	Finansinis turtas	573	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	25
AF.1	Piniginis auksas ir SST	0	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	59
AF.2	Valiuta ir indėliai	105			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	125			

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AF.4	Paskolos	70	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	113	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	26	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	134	
		B.90	Grynoji vertė 276

V.IV.2: Pokyčiai balanse

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
Visi turto pokyčiai:		Visi įsipareigojimai:	
AN	Nefinansinis turtas	0	AF Įsipareigojimai 91
AN.2	Nesukurtas turtas	0	AF.2 Valiuta ir indėliai - 2
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	0	AF.3 Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 22
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0	AF.4 Paskolos 37
			AF.5 Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai 3
AF	Finansinis turtas	57	AF.6 Draudimo techniniai atidėjimai 0
AF.1	Piniginis auksas ir SST	1	AF.7 Kitos mokėtinos sąskaitos 30
AF.2	Valiuta ir indėliai	11	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	9	
AF.4	Paskolos	10	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	5	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	21	
		B.10	Visi grynosios vertės pokyčiai dėl: - 34
		B.10.1	Taupymo ir socialinių pervedimų - 38
		B.10.2	Kitų turto apimties pokyčių 0
		B.10.3	Nominalaus holdingo padidėjimo/ sumažėjimo 4
		B.10.31	Neutralaus holdingo padidėjimo/ sumažėjimo 6
		B.10.32	Realaus holdingo padidėjimo/ sumažėjimo - 1

V.IV.3: Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė			
AN	Nefinansinis turtas	0	AF	Įsipareigojimai	388
AN.2	Nesukurtas turtas	0	AF.2	Valiuta ir indėliai	114
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	99
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0	AF.4	Paskolos	54
			AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	6
AF	Finansinis turtas	630	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	25
AF.1	Piniginis auksas ir SST	0	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	89
AF.2	Valiuta ir indėliai	116			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	134			
AF.4	Paskolos	80			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	118			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	26			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	155			
			B.90	Grynoji vertė	242

Prekių ir paslaugų sąskaita (0)

- 8.78. Prekių ir paslaugų sąskaitos tikslas — parodyti pagal produktų grupes ir visos ekonomikos atžvilgiu, kaip naudojami gaunami produktai.
- 8.79. Todėl ji parodo pagal produktų grupes ir visos ekonomikos išteklius (produkciją ir importą), ir prekių bei paslaugų panaudojimą (tarpinį vartojimą, galutinį vartojimą, bendrąjį pagrindinio kapitalo formavimą, atsargų pokyčius, vertybių įsigijimą atėmus jų netekimus, eksportą).
- 8.80. Atsižvelgiant į vertinimo metodiką, kai produkcija vertinama bazinėmis kainomis, o panaudojimas — pirkėjo kainomis, į išteklių dalį turi būti įtraukiami mokesčiai atėmus subsidijas produktams.
- 8.81. Panaudojimas įrašomas dešinėje prekių ir paslaugų sąskaitos pusėje, o ištekliai — kairėje, t. y. priešingoje negu naudojama institucinių sektorių einamosiose sąskaitose, nes produktų srautai atitinka pinigų srautus.
- 8.82. Prekių ir paslaugų sąskaita jau pagal apibrėžimą yra subalansuota, todėl joje nėra balansuojančio straipsnio.

8.17. lentelė — 0. Prekių ir paslaugų sąskaita

Ištekliai		Panaudojimas			
P.1	Produkcija	3 595	P.2	Tarpinis vartojimas	1 904
P.11	Rinkos produkcija	3 048			
P.12	Produkcija savo vartojimui	171	P.3/P.4	Galutinio vartojimo išlaidos arba faktinis galutinis vartojimas	1 371
P.13	Kita ne rinkos produkcija	376	P.31/P.41	Individualaus vartojimo išlaidos arba faktinis individualus vartojimas	1 215

Ištekliai		Panaudojimas		
D.21	Produktų mokesčiai	141	P.32/P.42 Kolektyvinio vartojimo išlaidos arba faktinis kolektyvinis vartojimas	156
D.31	Subsidijos produktams	- 8		
			P.51 Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	376
P.7	Prekių ir paslaugų importas	497	P.511 Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	303
P.71	Prekių importas	392	P.5111 Naujo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	305
P.72	Paslaugų importas	105	P.5112 Esamo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	11
			P.5113 Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	- 13
			P.512 Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	51
			P.5121 Naujo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	53
			P.5122 Esamo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	6
			P.5123 Esamo nematerialaus ilgalaikio turto netekimai	- 8
			P.513 Nesurkurto nefinansinio turto vertės padidėjimas	22
			P.5131 Esminis nefinansinio nesurkurto turto pagerinimas	5
			P.5132 Nefinansinio nesurkurto turto nuosavybės perdavimo sąnaudos	17
			P.52 Atsargų pokyčiai	28
			P.53 Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	10
			P.6 Prekių ir paslaugų eksportas	536
			P.61 Prekių eksportas	462
			P.62 Paslaugų eksportas	74

INTEGRUOTOS EKONOMINĖS SĄSKAITOS

8.83. Integruotos ekonominės sąskaitos pateikia glaustą šalies sąskaitų apžvalgą: einamąsias sąskaitas, kaupiamąsias sąskaitas ir balansus.

Jose į tą pačią lentelę surašomos visų institucinių sektorių, visos ekonomikos ir sandorių su kitomis šalimis sąskaitos bei subalansuojami visi srautai ir visas turtas bei išpareigojimai. Jų dėka suvestinius rodiklius galima suprasti tiesiogiai.

8.84. Integruotų ekonominių sąskaitų lentelėje panaudojimas, turtas ir turto pokyčiai nurodomi kairėje pusėje, o ištekliai, išpareigojimai, išpareigojimų pokyčiai ir grynoji vertė nurodomi dešinėje pusėje.

8.85. Kad lentelė būtų prasminga ir tuo pat metu atspindėtų visą ekonominį procesą, duomenys sujungiami tiek, kiek įmanoma, kad sistemos struktūra liktų suprantama.

8.86. Lentelės stulpeliai atitinka institucinius sektorius, būtent: nefinansinės korporacijos, finansinės korporacijos, valdžios sektorius, ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams, ir namų ūkiai. Taip pat yra stulpelis visai ekonomikai, kitoms šalims ir prekių ir paslaugų panaudojimui bei išteklius subalansuojantis stulpelis.

8.87. Lentelės eilutės atitinka įvairias sandorių, turto ir išpareigojimų, balansuojančių straipsnių ir kai kurių suvestinių rodiklių kategorijas.

8.18. lentelė — Integruotos ekonominės sąskaitos (tesinys)

EINAMOSIOS SAŠKAITOS
Panaudojimas

Ištekliai

Sąskaitos	Is viso	Prekės ir paslaugos (fideikiai)	Kitos šalys	S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI, teikiama paslauga namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Kodas	Sandoriai ir kiti sraunai, atstogos ir balansuojantys straipsniai	Ištekliai							Sąskaitos							
												S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	S.1		S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
	1 826			1 826	40	1 187	382	32	185	B.6g	Bendrosios disponuojamos pajamos													1 826	II.3. Pajamų natūra periskirstymo sąskaita	
	1 604			1 604	37	1 145	352	22	48	B.6n	Grynosios disponuojamos pajamos													1 604		
II.3. Pajamų natūra periskirstymo sąskaita	219			219	13	206	206			D.63	Socialiniai pervedimai natūra													219		
	1 826			1 826	27	1 406	176	32	185	B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamos pajamos													1 826	II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita	
	1 604			1 604	24	1 364	146	22	48	B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamos pajamos													1 604		
II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita	1 371			1 371	1 215	156				B.6g	Bendrosios disponuojamos pajamos													1 371		
	1 371			1 371	13	996	362			B.6n	Grynosios disponuojamos pajamos													1 371		
	11			11	0	0	0	11	0	D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas												11	0	11	
										P.4	Faktinis galutinis vartojimas													1 371	1 371	
										P.3	Galutinio vartojimo išlaidos													1 371	1 371	

8.18. lentelė — Integruotos ekonominės sąskaitos (tęsinys)

BALANSAI

Turtas

Išpareigojimai ir grynoji vertė

Sąskaitos	Iš viso	Prekės ir paslaugos (išskaitai)	Kitos šalys	S.1 Visa ekonomika	S.15 NPI, teikiama paslauga namų ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Kodas	Sandoriai ir kiti srutai, atsargos ir balansuojantys straipsniai	Išpareigojimai ir grynoji vertė						Sąskaitos			
												S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		Kitos šalys	Prekės ir paslaugos (pataud.)	Iš viso
													17	- 4	2	2	0	17	0		17
										B.10.2	Kiti turto apimtys pokyčiai		134	10	38	96	10	288	4		292
										B.10.3	Nominalus holdingo padidėjimas (+)/sumažėjimas (-)										
IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas										AN	Nefinansinis turtas		0 10 404	349	2 932	1 647	145 5 331				IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas
	6 336									AN.1	Sukurto turtas		6 336	264	1 759	1 026	103 3 183				
	4 068									AN.2	Nesukurto turtas		0 4 068	85	1 173	620	42 2 148				
	8 152									AF	Finansinis turtas/išpareigojimai		630 7 522	205 2 018	519 3 802	978 978					7 362
										B.90	Grynoji vertė		4 337	278	1 302	4 628	406 10 951	242			11 193

SUVESTINIAI RODIKLIAI

8.88. Suvestiniai rodikliai — tai visos ekonomikos veiklos rezultatų suminiai rodikliai ir pagrindiniai dydžiai makroekonominėi analizei ir laiko bei erdvės pagrindu atliekamiems palyginimams.

BENDRASIS VIDAUS PRODUKTAS RINKOS KAINOMIS (BVP)

8.89. Bendrasis vidaus produktas rinkos kainomis — tai galutinis gamintojų rezidentų gamybinės veiklos rezultatas. Jį galima apibrėžti trimis būdais:

- a) BVP — tai įvairių institucinių sektorių arba įvairių ekonominės veiklos rūšių bendroji pridėtinė vertė, pridėjus mokesčius ir atėmus subsidijas produktams (kurios nepriskirtos sektoriams ir ekonominės veiklos rūšims). Jis taip pat yra visos ekonomikos gamybos sąskaitos balansuojantis straipsnis.
- b) BVP — tai institucinių vienetų rezidentų galutinio prekių ir paslaugų vartojimo suma (faktinis galutinis vartojimas ir bendrasis kapitalo formavimas), pridėjus prekių ir paslaugų eksportą ir atėmus jų importą.
- c) BVP — tai panaudojimo suma visos ekonomikos pajamų formavimo sąskaitoje (kompensacija darbuotojams, gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas, visos ekonomikos bendrasis likutinis perteklius ir mišrios pajamos).

8.90. Iš BVP atėmę pagrindinio kapitalo vartojimą, gauname grynąjį vidaus produktą rinkos kainomis (BVP).

VISOS EKONOMIKOS LIKUTINIS PERTEKLIUS

8.91. Bendrasis (arba grynasis) visos ekonomikos likutinis perteklius lygus įvairių ekonominės veiklos rūšių arba įvairių institucinių sektorių bendram (arba grynajam) likutiniam pertekliui.

VISOS EKONOMIKOS MIŠRIOSIOS PAJAMOS

8.92. Bendrosios (arba grynosios) visos ekonomikos mišriosios pajamos atitinka bendrąsias (ar grynąsias) namų ūkių sektoriaus mišriąsias pajamas.

VISOS EKONOMIKOS VERSLO PAJAMOS

8.93. Bendrosios (arba grynosios) visos ekonomikos verslo pajamos atitinka bendrąsias (ar grynąsias) įvairių sektorių verslo pajamas.

NACIONALINĖS PAJAMOS (RINKOS KAINOMIS)

8.94. Bendrąsias (arba grynąsias) nacionalines pajamas (rinkos kainomis) sudaro visos rezidentinių institucinių vienetų gautinos pirminės pajamos: kompensacija darbuotojams, gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas, pajamos iš turto (gautinos atėmus mokėtinas), (bendrasis arba grynasis) likutinis perteklius ir (bendrosios arba grynosios) mišrios pajamos.

Bendrosios nacionalinės pajamos (rinkos kainomis) lygios BVP atėmus pirmines pajamas, kurias vienetai rezidentai turi mokėti vienetais nerezidentams, pridėjus pirmines pajamas, kurias vienetai rezidentai turi gauti iš kitų šalių.

Bendrosios nacionalinės pajamos (rinkos kainomis) konceptualiai sutampa su bendruoju nacionaliniu produktu (BNP) (rinkos kainomis), kaip apskritai tai suprantama nacionalinėse sąskaitose.

Tačiau 1979 ESS ⁽⁶⁾ BNP buvo skaičiuojamas kitaip.

Nacionalinės pajamos nėra gamybos sąvoka, bet pajamų sąvoka, kurią svarbiau išreikšti gryniaisiais skaičiais, t. y. atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą.

NACIONALINĖS DISPONUOJAMOS PAJAMOS

8.95. Bendrosios (arba grynosios) nacionalinės disponuojamos pajamos — tai institucinių sektorių bendrųjų (arba grynujų) disponuojamų pajamų suma. Bendrosios (arba grynosios) nacionalinės disponuojamos pajamos lygios bendrosioms (arba grynosioms) nacionalinėms pajamoms (rinkos kainomis), atėmus einamuosius pervedimus (einamuosius pajamų, turto ir t. t. mokesčius, socialines įmokas, socialines išmokas ir kitus einamuosius pervedimus), mokėtinus vienetams nerezidentams, pridėjus einamuosius pervedimus, vienetų rezidentų gautinus iš kitų šalių.

TAUPYMAS

8.96. Šis suvestinis rodiklis nurodo nacionalinių disponuojamų pajamų dalį, kuri nepanaudojama galutinio vartojimo išlaidoms. Bendrasis (arba grynas) nacionalinis taupymas yra įvairių institucinių sektorių bendrojo (arba grynojo) taupymo suma.

EINAMASIS UŽSIENIO BALANSAS

8.97. Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitos balansuojantis straipsnis atitinka visos ekonomikos perteklių (jeigu jis neigiamas) arba deficitą (jeigu jis teigiamas) jo einamųjų sandorių (prekių ir paslaugų prekyba, pirminės pajamos, einamieji pervedimai) su kitomis šalimis atžvilgiu.

VISOS EKONOMIKOS GRYNASIS SKOLINIMAS (+) ARBA SKOLINIMASIS (-)

8.98. Visos ekonomikos grynasis skolinimas (+) arba skolinimasis (-) yra institucinių sektorių grynojo skolinimo arba skolinimosi suma. Ji atitinka grynuosius išteklius, kuriuos nacionalinė ekonomika gali pateikti kitoms šalims (jeigu jis teigiamas) arba gauna iš kitų šalių (jeigu jis neigiamas). Nacionalinės ekonomikos grynasis skolinimas (+) arba skolinimasis (-) lygus grynajam kitų šalių skolinimuisi (-) arba skolinimui (+), tik su priešingu ženklu.

VISOS EKONOMIKOS GRYNOJI VERTĖ

8.99. Visos ekonomikos grynoji vertė yra institucinių sektorių grynosios vertės suma. Ji atitinka visos ekonomikos nefinancinio turto vertę atėmus kitų šalių finansinio turto ir įsipareigojimų balansą.

PATEIKIMAS MATRICŲ FORMA

8.100. Ankstesnėse šio skyriaus dalyse pateikta sąskaitų-lentelių (T-sąskaitų) seka. Tuo pačiu metu sistemos sąvokos ir apibrėžimai leidžia panaudoti ir kitokius metodus. Jie suteikia papildomos informacijos bei leidžia atlikti įvairių rūšių analizę.

8.101. Sąnaudų-produkcijos lentelė — tai plačiai naudojama matricų sistema, suteikianti detalią ir aiškiai sutvarkytą informaciją apie prekių ir paslaugų srautus bei gamybos sąnaudų struktūrą. Šioje matricoje pateikiama daugiau informacijos negu T-sąskaitose apie prekes ir paslaugas, gamybą ir pajamų formavimą; pavyzdžiui, galutinio vartojimo išlaidos parodytos pagal produktų grupes arba kilmės veiklos rūšį, o tarpinis

⁽⁶⁾ Pagal 1979 ESS BNP (rinkos kainomis) buvo apskaičiuotas prie bendrojo vidaus produkto (rinkos kainomis) pridedant kompensacijas darbuotojams ir pajamas iš turto, gaunamas iš kitų šalių, ir atimant atitinkamus kitoms šalims sumokėtus srautus.

vartojimas parodytas pagal produktų grupes arba kilmės veiklos rūšį ir pagal produktų grupes arba veiklos rūšį, kuriai produktas skirtas. Išskaidyti ryšiai tarp šių sąskaitų toliau plėtojami ESS išteklių ir panaudojimo lentelėse, suskirstant produktų grupių gamybą pagal ekonominės veiklos rūšis.

- 8.102. Toliau šiame skirsnyje parodoma, kad visą sąskaitų ir balansuojančių straipsnių seką galima pateikti ir matricų forma. Šioje lentelėje pateikiami ir sandoriai pačioje šalyje, ir sandoriai su kitomis šalimis. Be to, įtraukta ir suvestinė prekių bei paslaugų sąskaita.
- 8.103. Toliau aptariami bendrieji tikslai, kuriems gali būti panaudojama apskaitos matrica. Jos esminis bruožas — plati galimybių skalė, išplečiant arba sutrumpinant tokią matricą pagal konkrečias aplinkybes ir poreikius. Galiausiai pailiustruosime, kaip ji veikia. Ypač smulkiai aptarsime ryšius tarp išteklių ir panaudojimo lentelių bei sektorių sąskaitų, įterpdami darbo jėgos sąskaitas, kad gautume Socialinės apskaitos matricos (SAM) sistemą. Greta kitų dalykų, SAM padeda atlikti labiau integruotą ekonominės ir socialinės politikos klausimų, kartu ir nedarbo, analizę.

ESS SĄSKAITŲ PATEIKIMAS MATRICŲ FORMA

- 8.104. 8.19 lentelėje pateikta visa sąskaitų seka ir balansuojantys straipsniai matricų forma. Dėl to pirminio pajamų paskirstymo, pajamų panaudojimo ir kitų turto pokyčių sąskaitos smulkiau neskirstomos. Be to, paliekama pasirinkimo laisvė sujungti arba ne pajamų natūra perskirstymo sąskaitą su antrinio pajamų paskirstymo sąskaita. Taip pat įterpiama sąskaita, kurioje įrašoma grynoji vertė.
- 8.105. Šio skirsnio lentelėse pateikti skaičiai tiksliai atitinka ankstesnėse šio skyriaus dalyse pateiktus pavyzdžius. Visose matricose juodai apibrėžti langeliai, kuriuose pateikti balansuojantys straipsniai.
- 8.106. Pateikiant sandorius matricų forma, kiekvieną sandorį galima pateikti vienu įrašu ir iš jo vietos sistemoje nustatyti sandorio pobūdį. Kiekvieną sąskaitą atitinka eilutės ir stulpelio pora bei laikomasi susitarimo, kad ištekliai parodomai eilutėse, o panaudojimas — stulpeliuose. Pavyzdžiui, grynasis vidaus produktas (1602) yra šalies gamintojų mokėtinas dydis, kuris gaunamas pajamų pirminio paskirstymo sąskaitoje. 8.19 lentelėje tai parodyta langelyje (3,2), t. y. 3 eilutėje ir 2 stulpelyje. Kadangi šioje lentelėje sandoriai su kitomis šalimis išskiriami į atskirą sąskaitą, jos įstrižainės skaičiai, t. y. langeliai (3,3), (4,4), (5,5), (6,6), (7,7) ir (8,8) rodo tik sandorius su instituciniais vienetais rezidentais.
- 8.107. Eilučių ir stulpelių sumos neturi pavadinimų. Pagrindinė jų funkcija matricų sąskaityboje — užtikrinti, kad visos sąskaitos iš tikrųjų atitiktų visą balansą taip, kad visų įplaukų suma (eilučių sumos) būtų lygi visų išplaukų sumai (stulpelių sumos). Savo ruožtu balansuojantys straipsniai, susiejantys vieną po kitos einančias sąskaitas, turi prasmę tik tada, jeigu įvykdyta ši sąlyga.
- 8.108. 1 eilutė parodo prekių ir paslaugų panaudojimą pirkėjų kainomis: tarpinį vartojimą (1904) 2 stulpelyje, galutinį vartojimą (1371) 5 stulpelyje, bendrąjį kapitalo formavimą (414) 7 stulpelyje ir eksportą (536) 14 stulpelyje.
- 8.109. 1 eilutės sudedamosios dalys sudaro visą prekių ir paslaugų panaudojimą gamintojo kainomis (4225). 1 stulpelis atitinka prekių ir paslaugų išteklius (žinoma, jie taip pat lygūs 4225). Produkcija (bazinėmis kainomis), pridėjus mokesčius ir atėmus subsidijas produktams (3728), nurodyta 1 stulpelio susikirtime su 2 eile. Importas (497) atsiranda iš prekių ir paslaugų užsienio sąskaitos (14 eilutė).
- 8.110. 2 eilutėje nurodoma produkcija (bazinėmis kainomis), pridėjus mokesčius atėmus subsidijas produktams, o kartu einanti 2 stulpelio suma apima visus mokesčius atėmus subsidijas produktams. Tai užtikrina, kad šie mokesčiai bus įrašyti į 2 sąskaitos balansuojančių straipsnių, t. y. į grynąjį vidaus produktą (GVP), žr. (3,2) langelį. Daugumos balansuojančių straipsnių galima skaičiuoti bendrąją arba grynąją vertę. Šioje matricoje visi balansuojantys straipsniai nurodyti grynąja verte. Pagrindinio kapitalo vartojimas (222) nurodytas nefinansinio turto įsigijimo kapitalo subsąskaitoje (7 eilutė ir 2 stulpelis).

- 8.111. 3 eilutė rodo, kiek pirminių pajamų gauna visa ekonomika: grynasis vidaus produktas (3,2) langelyje, pajamos iš turto iš kitų rezidentinių sektorių (341) įstrižainėje ir pirminių pajamų srantai iš kitų šalių (72) (3,15) langelyje). Kadangi šioje matricoje pajamų pirminio paskirstymo sąskaita neskaidoma į smulkesnes, gamintojų mokėtina pridėtinė vertė neskaidoma į įvairias pridėtinės vertės kategorijas, kaip nurodoma pajamų formavimo sąskaitoje.
- 8.112. Be skaičiaus įstrižainėje, 3 stulpelio (15,3) langelyje nurodytos kitoms šalims mokėtinos pirminės pajamos (41) ir balansuojantis straipsnis — disponuojamos nacionalinės pajamos (1633) — susiejantis šią sąskaitą su po jos einančia sąskaita.
- 8.113. Šioje matricoje paliekama pasirinkimo laisvė sujungti arba ne pajamų natūra perskirstymo sąskaitą su antrinio pajamų paskirstymo sąskaita. Jeigu pajamų natūra perskirstymas nėra parodomas, įstrižainėje pateiktas skaičius atitinka einamuosius pervedimus tarp rezidentinių sektorių, išskyrus socialines išmokas natūra (1096). Šie pervedimai susideda iš einamųjų pajamų, turto ir t. t. mokesčių, socialinių įmokų ir išmokų, išskyrus pervedimus natūra ir kitų einamųjų pervedimų. Jeigu pajamų natūra perskirstymas yra įtraukiamas, tada 4 sąskaitos įstrižainėje nurodomi ir socialiniai pervedimai natūra; sujungus su kitais einamųjų pervedimų sranta, tai sudaro 1315. Abiem atvejais 4 eilutė prasideda grynosiomis nacionalinėmis pajamomis, o einamieji pervedimai iš kitų šalių (10) įregistruojami (4,15) langelyje. Be skaičiaus, nurodyto įstrižainėje, 4 stulpelis (15,4) langelyje parodo einamuosius pervedimus kitoms šalims (39), o balansuojantis straipsnis — gryniosios (koreguotos) disponuojamos pajamos (1604) — nurodomas (koreguotų) disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaitoje.
- 8.114. Jeigu pajamų natūra perskirstymas įtrauktas, tada 5 sąskaita yra koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita. Priešingu atveju ši sąskaita yra disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita. Suvestinių rodiklių lygmenyje — tai tik terminologijos klausimas, nes visos disponuojamos pajamos lygios visoms koreguotoms disponuojamoms pajamoms, o visos galutinio vartojimo išlaidos lygios visam faktiniam galutiniam vartojimui. Be disponuojamų pajamų šios sąskaitos eilutė įstrižainėje parodo namų ūkių gryniosios nuosavybės rezidentiniuose pensijų fonduose pasikeitimo koregavimą (11), o (0) 15 stulpelyje — namų ūkių gryniosios nuosavybės nerezidentiniuose pensijų fonduose pasikeitimo koregavimą. Stulpelis apima, be galutinio vartojimo (1371) ir įstrižainės skaičiaus, namų ūkių gryniosios nuosavybės nerezidentiniuose pensijų fonduose pasikeitimo koregavimą (0), žr. (15,5) langelį, ir balansuojantį straipsnį — grynąjį taupymą (233), kuris įregistruojamas pirmojoje kapitalo subsąskaitoje (6 sąskaita).
- 8.115. Kapitalo sąskaita padalyta į dvi subsąskaitas. Pirmiausia gryniosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaitos eilutėje grynasis taupymas sudedamas su iš rezidentinių sektorių (61), žr. (6,6) langelį, ir iš užsienio (1), žr. (6,16) langelį, gautiniais kapitalo pervedimais.
- Šios sąskaitos stulpelyje parodomi mokėtini kapitalo pervedimai rezidentiniams sektoriams ir į užsienį (4), žr. (16,6) langelį. Iš čia gaunamas balansuojantis straipsnis — gryniosios vertės pokytis dėl taupymo ir kapitalo pervedimų (230), kuris perkeliamas į balanso pokyčių sąskaitą (11 sąskaita).
- 8.116. Toliau nefinansinio turto įsigijimų sąskaitos eilutė parodo pagrindinio kapitalo vartojimą, žr. (7,2) langelį, vienetų rezidentų (0) nesukurto nefinansinio turto įsigijimą atėmus netekimus, žr. (7,7) langelį, ir vienetų nerezidentų (0) nesukurto nefinansinio turto įsigijimą atėmus netekimus, žr. (7,17) langelį, bei turto pokyčius dėl taupymo ir kapitalo pervedimų (833), žr. (7,12) langelį. Iš to gaunama visa suma, kurią rezidentai turi dėl turto įsigijimo. Tas įsigijimas parodomas dviem pakopomis: pirmiausia nefinansinio turto įsigijimas šios sąskaitos stulpelyje, o po to finansinio turto įsigijimas (įskaitant užsienio finansinį turą) — kitos sąskaitos stulpelyje. Šios sąskaitos (7 sąskaitos) stulpelis apima bendrąjį kapitalo formavimą (1,7) langelis), įstrižainės skaičių (7,7), aptartą anksčiau, išpareigojimų pokyčius dėl taupymo ir kapitalo pervedimų (603), žr. (12,7) langelį, ir balansuojantį straipsnį — grynąjį visos ekonomikos skolinimą (38), kuris nurodomas kitoje — finansinių sandorių sąskaitoje.
- 8.117. 8 sąskaita — finansinė sąskaita prasideda grynuoju visos ekonomikos kreditavimu (8,7 langelis), prie kurio pridedami finansiniai sandoriai tarp rezidentinių sektorių (553) įstrižainėje ir gryniesiems prisiimti užsienio išpareigojimai (50), žr. (8,18) langelį. Stulpelyje yra įstrižainės dydis ir grynasis užsienio finansinio turto įsigijimas (88) (18,8) langelyje. Žinoma, gryniesiems prisiimti užsienio išpareigojimai, pridėjus visos ekonomikos grynąjį skolinimą, yra lygūs grynajam užsienio finansinio turto įsigijimui, kad ir šioje sąskaitoje būtų išlaikytas eilutės ir stulpelio sumų balansas.

- 8.118. Kitų turto pokyčių sąskaita, 9 sąskaita, eilutėje rodo turto pokyčius dėl kitų pokyčių (379), žr. (9,12) langelį, o stulpelyje — įsipareigojimų pokyčius dėl kitų pokyčių (74), žr. (12,9) langelį, ir balansuojantį straipsnį — grynosios vertės pokyčiai dėl kitų pokyčių (305), žr. (11,9) langelį.
- 8.119. Keturios paskutinės visai ekonomikai skirtos sąskaitos remiasi balansais ir jų pokyčiais. Pirmiausia apskaitos pradžios balansas eilutėje įregistruojamas turto atsargos laikotarpio pradžioje (16714), žr. (10,12) langelį, o stulpelyje — turimi įsipareigojimai laikotarpio pradžioje (6298), žr. (12,10) langelį, ir grynoji vertė laikotarpio pradžioje (10416), žr. (13,10) langelį. Toliau balanso pokyčių sąskaita stulpelyje parodo abi šių pokyčių sudedamąsias dalis, žr. (11,6) ir (11,9) langelius, ir visus grynosios vertės pokyčius (535), žr. (13,11) langelį. Tada ataskaitinio laikotarpio pabaigos balansas eilutėje parodo turimus įsipareigojimus laikotarpio pradžioje, žr. (12,10) langelį, abi įsipareigojimų pokyčių sudedamąsias dalis (12,7 ir 12,9 langeliai) ir grynąją vertę ataskaitinio laikotarpio pabaigoje (10951), žr. (12,13) langelį. Žinoma, šių sudedamųjų dalių suma yra lygi turimam turtui ataskaitinio laikotarpio pabaigoje, kuris taip pat apskaičiuojamas šios sąskaitos stulpelyje: turimas turtas laikotarpio pradžioje (10,12 langelis), pridėjus abi turto pokyčių sudedamąsias dalis, žr. (7,12) ir (9,12) langelius. Galiausiai papildoma grynosios vertės sąskaita eilutėje rodo grynąją vertę laikotarpio pradžioje (13,10 langelis) ir visus grynosios vertės pokyčius (13,11 langelis) bei stulpelyje grynąją vertę laikotarpio pabaigoje (12,13 langelis).
- 8.120. Kitoms šalims įtrauktos tos pačios sąskaitos, kaip ir nacionalinei ekonomikai, nors šiek tiek sutraumpinta forma. Pirma, prekių ir paslaugų užsienio sąskaita eilutėje pateikia visos ekonomikos importą (14,1 langelis), o stulpelyje — eksportą (1,14 langelis) ir balansuojantį straipsnį (15,14 langelis) — prekių ir paslaugų užsienio balansas (-39). Pažymėtina, kad visi kitų šalių sąskaitų balansuojantys straipsniai sudaromi iš kitų šalių perspektyvos. Todėl atitinkami suvestiniai rodikliai visai ekonomikai gaunami su priešingu ženklu.
- 8.121. Antra, pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaita nurodo ankstesnės sąskaitos balansuojantį straipsnį, taip pat pirmines pajamas, einamuosius pervedimus atitinkamai kitoms šalims ir iš jų bei namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimą. Šie straipsniai jau buvo aptarti anksčiau. Iš viso to gaunama einamąjį užsienio balansą (-41), parodytą (16,15) langelyje.
- 8.122. Trečia, kitų šalių kapitalo sąskaita taip pat padalyta į dvi subsąskaitas: viena — einamajam užsienio balansui, kapitalo pervedimams į ir iš kitų šalių ir balansuojančiam straipsniui — grynosios užsienio finansinės pozicijos pokyčiai dėl einamojo užsienio balanso ir kapitalo pervedimų (-38), žr. (21,16) langelį; kita — turto pokyčiams dėl einamojo užsienio balanso ir kapitalo pervedimų (50), žr. (17,22) langelį, vienetų nerezidentų nesukurto nefinansinio turto įsigijimui atėmus netekimus, žr. (7,17) langelį, įsipareigojimų pokyčiams dėl einamojo užsienio balanso ir kapitalo pervedimų (88), žr. (22,17) langelį, ir balansuojančiam straipsniui — kitų šalių grynasis skolinimas (-38), perkeliama į kitą sąskaitą.
- 8.123. Ketvirta, finansinėje sąskaitoje nurodomas grynasis užsienio finansinio turto įsigijimas (18,8 langelis) ir kitų šalių grynasis skolinimas (18,17 langelis) eilutėje, o grynąjį prisiimti užsienio įsipareigojimai (8,18 langelis) — stulpelyje. Penkta, kitų turto pokyčių sąskaita eilutėje pateikia tokius turto pokyčius (7), žr. (19,22) langelį, o stulpelyje — tokius įsipareigojimų pokyčius (3), žr. (22,19) langelį, ir balansinį straipsnį — grynosios užsienio finansinės pozicijos pokyčiai dėl kitų pokyčių (4), žr. (21,19) langelį.
- 8.124. Galiausiai kitų šalių balansai yra analogiški visos ekonomikos balansams. Anksčiau nepaminėtos jų sudedamosios dalys yra: turimos užsienio turto atsargos ataskaitinio laikotarpio pradžioje (573), žr. (20,22) langelį, turimi užsienio įsipareigojimai ataskaitinio laikotarpio pradžioje (297), žr. (22,20) langelį, kitų šalių grynoji užsienio finansinė pozicija ataskaitinio laikotarpio pradžioje visos ekonomikos atžvilgiu (276), žr. (23,20) langelį, kitų šalių visi grynosios užsienio finansinės pozicijos pokyčiai (-34), žr. (23,21) langelį, ir kitų šalių grynoji užsienio finansinė pozicija ataskaitinio laikotarpio pabaigoje visos ekonomikos atžvilgiu (242), žr. (22,23) langelį.
- 8.125. Vėliau, norint parodyti visą sąskaitų seką, įskaitant sandorio šalis ir sandorių kategorijas, šią supaprastintos formos matricą galima išplėsti. Tačiau visas matricų apskaitos galimybes geriausiai galima pamatyti, jeigu ne visos sąskaitos susmulkinamos taip pat, bet kiekvienai sąskaitai parenkamas tinkamiausias klasifikatorius. Ši jų ypatybė išsamiau aptariama kitoje dalyje.

APSKAITOS MATRICŲ YPATYBĖS

- 8.126. Suvestinėje matricoje, pavyzdžiui, 8.19 lentelėje, kiekvienas įrašas gali būti laikomas submatricos, kurioje pateikiamos analizuojamų sandorių dalyvių kategorijos abiejose aptariamų sandorių grupės pusėse, bendrąja suma. Pateikti sąskaitas matricų forma labai naudinga dėl to, kad kiekvienoje sąskaitoje galima pasirinkti skirtingas sandorio dalyvių rūšis ir jų grupavimą, nepažeidžiant visos apskaitos sistemos palyginamumo ir vientisumo principų. Tai reiškia, kad galima daug kartų panaudoti tuos pačius vienetus ir tuos pačius sektorius, kiekvienoje sąskaitoje pasirenkant vienetą arba vienetų klasifikatorių, labiausiai tinkamą aptariamų ekonominių srautų grupei.
- 8.127. Iš principo kiekvieną sąskaitą galima suskaidyti dviem gana skirtingais būdais: suskirstant visą ekonomiką į vienetų grupes arba priskiriant sąskaitoje pateikiamas sandorių kategorijas į įvairias subsąskaitas. Pavyzdžiui, visos ekonomikos suskirstymą pirmose penkiose sąskaitose galima pateikti taip:
- suskirstyti produktus į prekių ir paslaugų sąskaitą ir suklasifikuoti pagal produktų grupes;
  - išskirti vietinius veiklos rūšies vienetų gamybos sąskaitoje ir suklasifikuoti pagal ekonominės veiklos rūšis;
  - išskirti institucinius vienetų pajamų pirminio ir antrinio paskirstymo ir pajamų panaudojimo sąskaitose bei juos suklasifikuoti pagal institucinius (sub)sektorius.
- 8.128. Toks suskirstymas labai svarbus dviem aspektais. Pirmiausia, visose sandorių kategorijose, išskirtose į tą patį šių sąskaitų langelių, tampa aišku, kuo kuri mokančių vienetų grupė keičiasi su gaunančiųjų vienetų grupe. Antra, smulkios kryžminės klasifikacijos būdu parodomi įvairių ekonominių srautų santykiai. Pavyzdžiui, ankstesnėje dalyje pateiktame pavyzdyje paprastas pajamų cirkuliacijos srautas pateikiamas meso lygmenyje tokių žymėjimų pavidalu:
- (3,2) submatrica parodo, kuris institucinis subsektorius iš kurio institucinio subsektoriaus gauna pirmines pajamas ir disponuojamas pajamas (natūralu, kad pajamų paskirstymo sąskaitose ir pajamų panaudojimo sąskaitoje galima taikyti įvairius klasifikatorius, o tada šios submatricos nesusikerta);
  - (4,3) ir (5,4) submatricos parodo, kuris institucinis subsektorius iš kurio institucinio subsektoriaus gauna pirmines pajamas ir disponuojamas pajamas (natūralu, kad pajamų paskirstymo sąskaitose ir pajamų panaudojimo sąskaitoje galima taikyti įvairius klasifikatorius, o tada šios matricos nesusikerta);
  - (1,5) submatrica parodo, kurią produktų grupę kuris institucinis subsektorius vartoja, ir
  - (2,1) submatrica parodo, kuri veiklos rūšis sukuria kurias produktų grupes.
- 8.129. Pradedant sudaryti tokią matricą, patogu sukurti sąskaitų struktūrą, atitinkančią numatomą jos vartojimą. Atitinkamai kiekvienoje sąskaitoje parenkami tinkamiausi vienetai ir vienetų klasifikatoriai. Tačiau praktikoje tai bus sąveikaujantis procesas. Pavyzdžiui, tarkime, kad yra tokia sandorių kategorija, apie kuriuos tik žinoma, kokią sumą iš viso sandorio šalys gavo ir išmokėjo (submatricos eilutės ir stulpelio bendra suma). Šią problemą galima išspręsti, įterpiančios nesuskirstytą „dirbtinę“ sąskaitą.
- 8.130. Kai kurios sąskaitų pateikimo matricų forma bendrosios ypatybės yra tokios:
- detalus matricų pateikimas tinka, kai naudojami matematiniai matricų algebros metodai; tai gali padėti ir balansuojant sąskaitas;
  - detali matrica pateikia vienalaikį susijusių mokančiųjų ir gaunančiųjų vienetų sandorių suskirstymą; dėl to ji yra tinkama forma parodyti ekonominių srautų santykius meso lygmenyje; tai apima tokius srautus, kuriuose dalyvauja dvi skirtingos vienetų rūšys (pvz., tam tikrų namų ūkių subsektorių galutinio vartojimo išlaidos įvairių kategorijų prekėms ir paslaugoms);

- c) sąskaitų grupėje, kurioje pateikiamas mokančiųjų ir gaunančiųjų vienetų sandorių suskirstymas, matricos forma yra glaustesnis informacijos pateikimo būdas negu kiti metodai: vieno vieneto mokėjimas, o kito sandoryje dalyvaujančio vieneto gavimas parodomi vienu įrašu.
- 8.131. Visos ekonomikos suvestinė matrica gali būti atramine lentele kitoms, smulkesnėms lentelėms. Kai tik skaitytojas supažindinamas su smulkiu sistemos dalių pateikimu (išteklių ir panaudojimo lentelėmis, sektorių sąskaitomis ir t. t.), detalesnių submatricių santykis su suvestine matrica turėtų būti aiškus iš kodų sistemos. Matricių forma ypač paranki, jeigu neįmanoma arba nepageidautina vienodai detalai klasifikuoti visose sistemos sąskaitose.
- 8.132. Matricių forma yra tinkamas įrankis, tiriant sistemos lankstumą. Pavyzdžiui, galima toliau nagrinėti sistemos socialinių ir ekonominių aspektų ryšius, kad gautume Socialinės apskaitos matricę (SAM). SAM metodas pateikiamas ir iliustruojamas kitame šio skyriaus skirsnyje.

SUMAŽINTO FORMATO MATRICOS PRITAIKYMAS SPECIFINEI ANALIZEI

- 8.133. Išteklių ir panaudojimo lentelėse pasirenkama eilučių ir stulpelių klasifikacija, kuri labiausiai tinka aprašyti aptariamiesiems ekonominiams procesams, būtent gamybos ir produktų panaudojimo procesams. Tačiau šios matricos nerodo ryšių tarp pridėtinės vertės ir galutinių išlaidų. Išplečiant išteklių ir panaudojimo lentelę, kitaip sąnaudų — produkcijos lentelę, kad būtų parodytas visas cirkuliacinis pajamų srautas meso lygmenyje, pastebima esminė SAM ypatybė.
- 8.134. SAM čia apibrėžiama kaip ESS sąskaitų pateikimas matricoje, detalai atskleidžiant sąsajas tarp išteklių ir panaudojimo lentelės ir sektorių sąskaitų. Paprastai SAM sutelkia dėmesį į žmonių vaidmenį visoje ekonomikoje, kurį atspindi, be kita ko, papildomas namų ūkių sektoriaus suskirstymas ir išplėstinis darbo rinkos pateikimas (t. y. dirbančių asmenų suskirstymas pagal kategorijas).
- 8.135. Svarbus socialinis veiksnys yra užimtumas (nedarbas). SAM paprastai pateikia papildomos informacijos šiuo klausimu, nes kompensacijos darbuotojams čia sugrupuojamos pagal darbuotojų kategorijas. Šis grupavimas taikomas ir duomenims apie darbuotojus pagal atskiras ekonominės veiklos rūšis, kaip parodyta išteklių ir panaudojimo lentelėse, ir darbo jėgos pasiūlai pagal socialinį ekonominių pogrupių, kaip parodyta namų ūkių sektoriaus pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Tai reiškia, kad matrica pateikia ne tik įvairių produktų grupių išteklius ir panaudojimą, bet ir įvairių darbo paslaugų pasiūlą bei panaudojimą.
- 8.136. Savarankiškai dirbančių (samdomų) asmenų klasifikatorius gali remtis informacija apie asmenį ir (svarbiausia) darbo ypatybėmis, pavyzdžiui, viena vertus, lytis, išsilavinimas, amžius ir gyvenamoji vieta ir, kita vertus, užsiėmimas, darbo sutarties tipas (visa arba nevisa darbo diena, nuolatinis arba laikinas darbas) ir regionas bei įdarbinimo subsektorius. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad reliatyvus darbo užmokesčio tarifo skirtumai grupėje yra mažesni negu tarp grupių. Klasifikavimas pagal užimtumą tam tikrose veiklos rūšyse nėra toks svarbus, nes tai jau parodyta SAM pridėtinės vertės kryžminės klasifikacijos būdu.
- 8.137. Asmenys rezidentai, dirbantys nerezidentinėse įmonėse, ir asmenys nerezidentai, dirbantys rezidentinėse įmonėse, bei laikinai užsienyje dirbantys darbuotojai turėtų būti nurodomi atskirai. Taip užimtumą būtų galima įvertinti, suskaičiuojant visoje ekonomikoje užimtus asmenis. Tai apimtų ir savarankiškai dirbančius asmenis, kurių priskirtąjį darbo užmokestį už darbą būtų galima atimti iš kitų grynujų mišrių pajamų SAM'e.

- 8.138. Ypač lyginami (1) visų dirbančių asmenų darbo pajamas, kaip parodyta SAM'e, (2) šių pajamų suskirstymą į dirbtas valandas ir vidutinį darbo užmokestį per valandą bei (3) potencialią darbo pasiūlą pagal asmenų rūšis ir namų ūkio grupę (išreikštą „visos darbo dienos“ atitikmenimis) gauname išsamią informaciją apie bedarbių sudėtį ir suvestinį rodiklį („visą darbo dieną atitinkantis nedarbas“), kuris konceptualiai ir skaitmenine forma neprieštarauja kitiems makroekonomikos rodikliams; juos taip pat galima išbraukti iš SAM sistemos. Be to, lyginami dirbančių asmenų (išskyrus užsieniečius) skaičių su potencialia darbo jėga šioje duomenų grupėje, sužinosime tradiciškai apibrėžiamo nedarbo lygį.
- 8.139. Šioje stadijoje galbūt naudinga sukurti SAM pavyzdį. Todėl 8.20 lentelė atitinka SAM modelį, kuriame nurodomi visi sistemoje išskiriami sandoriai (t. y. visi srautai, išskyrus „kitus turto pokyčius“). Svarbiausia naujovė — tai nauja reikšmė, suteikiama pajamų formavimo sąskaitai, kad būtų lengviau susieti detalią darbo rinkos analizę ir nacionalines sąskaitas. Čia pateikiama suvestinė SAM yra suvestinė lentelė, kuria gali remtis kitos, smulkesnės lentelės. Galimos klasifikavimo rūšys kiekvienoje sąskaitoje nurodomos skliaustuose prie eilutės ir stulpelio pavadinimo.
- 8.140. Šioje matricoje sąskaitų seka tokia pati kaip ir 8.19 lentelėje. Tą matricą paversdami čia pateikiama suvestine SAM:
- panaikiname kitus pokyčius visos ekonomikos ir kitų šalių turto sąskaitoje, pradinio laikotarpio balanse, balansų pokyčių sąskaitoje, laikotarpio pabaigos balanse ir grynosios vertės sąskaitoje bei panaikiname užsienio finansinę sąskaitą;
  - padalijame pelno pirminio paskirstymo sąskaitą ir antrąją kapitalo subsąskaitą;
  - sujungiame abi kapitalo subsąskaitas (išskyrus pagrindinio kapitalo formavimo) ir sujungiame prekių bei paslaugų užsienio sąskaitą su pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaita.
- 8.141. Pirmosios dvi 8.20 lentelės eilutės ir stulpeliai atitinka suvestinę išteklių ir panaudojimo lentelę, kuri čia aiškiai susiejama su kitomis sistemos sąskaitomis. Pažymėtina, kad išteklių lentelės eilutės ir stulpeliai (II,I langelis) sukeisti vietomis.
- 8.142. Trečioji sąskaita yra ypatingai svarbi, nes joje nurodomas pajamų formavimas. Ji skirstoma pagal pirminių sąnaudų kategorijas: (1) kompensacija įvairių kategorijų darbuotojams, (2) kiti mokesčiai atėmus subsidijas gamybai, (3) grynas likutinis perteklius ir (4) grynosios mišrios pajamos.
- 8.143. Ši sąskaita suderina dviejų skirtingų rūšių vienetų sandorius. Ypač tai pasakytina apie kompensaciją darbuotojams, kuri įrašoma kaip sandoris (darbas mainais už užmokestį) tarp institucinio vieneto (darbdavio) ir asmens (darbuotojo). Šioje SAM samdomi darbuotojai laikomi atskirais vienetais, gaunančiais kompensaciją darbuotojams pajamų formavimo sąskaitoje ir priskiriančiais šias pajamas savo namų ūkiams pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Šie vienetai toliau skirstomi į savarankiškai dirbančių asmenų grupes. Toks atstovavimas padeda susieti darbo rinkos analizę su nacionalinėmis sąskaitomis.
- 8.144. (Likutinės) mišrios pajamos ir likutinis perteklius lieka gaminančiam vienetui, bet gaminančių vienetų klasifikatorius nebūtinai turi būti toks pats kaip ir gamybos sąskaitoje. Tiesą sakant, tam tikras klasifikavimas pagal institucinius subsektorius ypač tinka likutiniam pertekliui ir mišrioms pajamoms. Tai reiškia, kad SAM'e pateikiama šių pridėtinės vertės sudedamųjų dalių kryžminė klasifikacija pagal veiklos rūšis ir institucinį subsektorių.
- 8.145. Kadangi balansuojantis straipsnis (III,II) langelyje lygus visai vidaus pridėtinei vertei, pirminių sąnaudų kategorijos apima visus rezidentinėse įmonėse dirbančius asmenis. III stulpelyje kompensacija rezidentinėse įmonėse dirbantiems nerezidentiniams asmenims perkeliama į sandorių su kitomis šalimis sąskaitą. III sąskaitoje prasmingas nacionalinis balansuojantis straipsnis gaunamas tik tada, jeigu kompensacija nerezidentinėse įmonėse dirbantiems rezidentams pridedama pirmiausia. Tai atliekama III eilutėje ir tam galima sukurti atskirą nerezidentinėse įmonėse

dirbančių rezidentų kategoriją. Papildomas tokios kategorijos įterpimo pranašumas yra tas, kad taip lengviau apskaičiuoti tradiciškai apibrėžiamą užimtumą.

- 8.146. Viso šito rezultatas yra tas, kad pajamų formavimo sąskaita užbaigiama nauju balansuojančiu straipsniu (I 473), įterpiamu tarp grynosios pridėtinės vertės ir grynujų nacionalinių pajamų. Šis balansuojantis straipsnis, pavadintas visomis grynosiomis gautomis (suformuotomis) pajamomis (bazinėmis kainomis), nurodo, kiek iš viso pajamų uždirbo gamyboje dalyvaujantys rezidentiniai instituciniai vienetai.
- 8.147. Detalios SAM pirminių pajamų išdėstymo sąskaita pateikia namų ūkių darbo pajamas kaip vieno arba kelių savarankiškai dirbančių namų ūkių narių indėlių. Be kitų dalykų, tai nurodys, kiek kiekviena namų ūkių grupė priklauso nuo įvairių (darbo) pajamų šaltinių. Tačiau sandorių kategorijos pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitose yra tokios pačios kaip ir anksčiau pateiktoje lentelėje.
- 8.148. Šios SAM modelyje kapitalo ir finansinė sąskaitos persipina su finansinėmis sąskaitomis, kurios klasifikuojamos ne pagal institucinius sektorius, bet pagal finansinio turto rūšį. Todėl šios SAM išskaidymas parodytų įvairių rūšių finansinio turto įsigijimą atėmus netekimus, žr. (IX, VII) langelį, ir prisiimamus bei jau apmokėtus įvairių rūšių išpareigojimus, žr. (VII, IX) langelį pagal institucinius subsektorius. Kalbant apie kitas šalis, šios dvi sandorių kategorijos buvo sujungtos. Dėl to balansuojantį straipsnį „grynasis skolinimas“ galima parodyti 8.20. lentelėje, nors ir su priešingu ženklu, kalbant apie nacionalinę ekonomiką (IX, XI lentelė).
- 8.149. Grynojoje vertėje didelę dalį visų apimties pokyčių greičiausiai sudaro ilgalaikio turto padidėjimas. Jeigu ką nors ypač domina ekonomikos dinamika, svarbu parodyti, kuriose veiklos rūšyse gamybinis pajėgumas didėjo. Toks yra pagrindinio kapitalo formavimo sąskaitos (VIII sąskaita), kuri įterpiama į šią SAM, tikslas. Detalesnė lentelė nurodytų:

- a) kas kur investuoja šios sąskaitos eilutėse — (VIII,VII) langelyje ir
- b) kur investuoja į ką — stulpeliuose — (I,VII) langelis.

Tokiu „kas“ atveju — tai institucinis subsektorius, o „kur“ — tai veiklos rūšis, o „į ką“ reiškia produktų grupę. Šia pagrindinio kapitalo formavimo sąskaita SAM parodo meso lygmenyje sąsajas tarp institucinio sektoriaus pagrindinio kapitalo formavimo, kaip nurodoma kapitalo sąskaitoje, ir pagrindinio kapitalo formavimo pagal produktų grupes, kaip pateikta išteklių ir panaudojimo lentelėse.

- 8.150. 8.21 lentelė iliustruoja, kokią informaciją galima gauti iš detalesnės SAM. Jos pagrindinis tikslas — parodyti:

- a) cirkuliacinį pajamų srautą, įskaitant darbo pajamų suskirstymą pagal kelias darbuotojų kategorijas; tai leidžia detaliau paanalizuoti sąsają tarp veiklos rūšių pridėtinės vertės ir namų ūkių pirminių pajamų pogrupių;
- b) pajamų paskirstymo ir gamybos struktūros tarpusavio priklausomybę; greta kitų dalykų tai susiję su skirtingais įvairių namų ūkių poreikių (paklausos) modeliais;
- c) taupymo išdėstymą pagal sektorius, įskaitant pagrindinio kapitalo formavimo suskirstymą pagal investuojančias veiklos rūšis; tai leidžia išsamiau išnagrinėti sąsają tarp subsektorių pagrindinio kapitalo formavimo ir pagrindinio kapitalo formavimo pagal produktų grupes.

Pateikimo tikslais kiekvienoje sąskaitoje imamas minimalus grupių skaičius. Akivaizdu, kad visavertė SAM kiekvienoje sąskaitoje turėtų skirti daugiau kategorijų.

- 8.151. Kadangi SAM'e integruojami pajamų ir išlaidų srautai bei išteklių ir paklausos lentelės meso lygmenyje, ja galima pasinaudoti, įvertinant įvairiausias sąskaitų grupes. SAM modelis ypač naudingas, jeigu norima palyginti detalią informaciją, pavyzdžiui, apie gamybą ir tarptautinę pre-

kybą, su pagrindiniais duomenimis iš, tarkime, darbo jėgos apžvalgos, namų ūkių biudžeto apžvalgos ir investicijų į veiklos rūšis apžvalgos. Be to, sąskaitų perkėlimas į SAM sistemą reiškia, kad jas subalansuoti galima naudojant matricų algebrą.

- 8.152. Panaudojant daugiau pagrindinių duomenų, galima stebėti, analizuoti ir susieti daugiau [ekonominės] politikos klausimų. Pagaliau susieti užimtumo ir pajamų paskirstymo aspektus su labiau makro ekonomikai būdingais tikslais, pavyzdžiui, GVP augimu, mokėjimų balanso subalansavimu, stabiliumi kainų lygiu ir t. t., lengviau, naudojant SAM. Be to, SAM sukuria sistemą ir suteikia nuoseklius (baziniai metai) duomenis visą ekonomiką apimantiems (bendrojo subalansavimo) modeliams, kuriuose smulkiai klasifikuojami dalyviai, įskaitant ekonominės veiklos rūšis, darbo tipus ir namų ūkių pogrupius.
- 8.153. 8.22 lentelė parodo dalį visaapimančioje SAM esančios informacijos. Joje visa grynoji pridėtinė vertė, t. y. suvestinės 8.20 lentelės (3,2) langelis, pateikiama kaip per padidinamąjį stiklą. Kad būtų lengviau daryti dalines nuorodas į išteklių ir panaudojimo lenteles, ekonominės veiklos rūšys klasifikuojamos tik pagal NACE 1 red. sekcijas. Vyrų ir moterų darbo pajamos suskirstytos pagal dirbančių asmenų užsiėmimo kategorijas ir gyvenamąją vietą. Grynas likutinis perteklius parodytas pagal įmonės (sub)sektorių, kuriam ji priklauso, o grynosios mišrios pajamos — pagal namų ūkio įmonės vietą. Šiame pavyzdyje mišrios pajamos vis dar apima ir savarankiškai dirbančių asmenų už darbą priskirtąjį atlyginimą. Akivaizdu, kad sudėję šios lentelės skaičius gausime 8.20 ir 8.21 lentelėse pateiktas sumas. Pavyzdžiui, visa grynoji pridėtinė vertė yra apatiniame dešiniajame kampe.
- 8.154. Iš tokios lentelės galima gauti tokią papildomą informaciją:
- a) moterų darbo pajamų dalis pagal veiklos rūšis ir regionus;
  - b) moterų darbo pajamų koncentracija tam tikrose profesinėse kategorijose pagal veiklos rūšis ir regionus;
  - c) vyrų ir moterų darbo pajamų sudėtis pagal profesiją kiekvienoje veiklos rūšyje ir regione;
  - d) regioninis mišrių pajamų pasiskirstymas pagal veiklos rūšis;
  - e) valstybinių įmonių ir užsienio korporacijų dalis kiekvienos veiklos rūšies likutiniame pertekliuje.
- 8.155. Šioje lentelėje detali informacija apie kompensaciją darbuotojams gaunama iš darbo statistikos; jos integracija su visa nacionalinių sąskaitų sistema pagerins ir šio šaltinio, ir nacionalinių sąskaitų duomenų tikslumą bei patikimumą.

Šioje lentelėje pateiktos darbo pajamos gali būti išskirstytos į apimtį ir kainos sudedamąsias dalis pagal darbo pobūdį ir veiklos rūšį, atitinkamai į visos darbo dienos užimtumą ir (visą darbo dieną atitinkančio) darbo užmokesčio tarifą. Be to, visavertėje SAM yra lentelė, rodanti šių darbo pajamų ir užimtumo priskyrimą namų ūkių grupėms. Galima parodyti ir panašius savarankiškai dirbantiems asmenims priskiriamų darbo pajamų sandorius.

Duomenys, į kuriuos įtrauktos savarankiškai dirbančių asmenų vienetams priskiriamos darbo pajamos, taip pat visų darbo pajamų suskirstymas į apimtį ir kainos sudedamąsias dalis, suteikia įvairiausių darbo duomenų, kurie yra gana naudingi visų rūšių analizei ir kurie yra tiesiogiai susiję su visais svarbiausiais makroekonominiais rodikliais, įskaitant užimtumą (t. y. visą dirbančių asmenų vienetų skaičių) ir visą darbo dieną atitinkantį užimtumą (t. y. visas darbo sąnaudų apimtis).

8.20. lentelė — Socialinės apskaitos matricos lentelė (schema)

SAŠKAITA	VISA EKONOMIKA								KITOS ŠALYS		IŠ VISO
	0. Prekės ir paslaugos (produktai)	I. Gamyba (veiklos rūšys)	II.1.1. Pajamų formavimas (pirminių sąnaudų kategorijos)	II.1. Pirmųjų pajamų išdėstymas (instituciniai sektoriai)	II.2. Antrinis pajamų paskirstymas (instituciniai sektoriai)	II.4. Disponuojamų pajamų panaudojimas (instituciniai sektoriai)	Kapitalas (instituciniai sektoriai)	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas (veiklos rūšys)	III.2. Finansinė (finansinis turtas)	Einaimoji	
	I = 1	II = 2	III = 3a	IV = 3b	V = 4	VI = 5	VII = 6/7a	VIII = 7b	IX = 8	X = 14/15	XI = 16/17
0. Prekės ir paslaugos (produktas)	I = 1										
	Prekybos ir transporto maržos	Tarpinis vartojimas				Galutinis vartojimas	Atsargų (1) pokyčiai	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas		Prekių ir paslaugų eksportas	
	0	1 904				1 371	38	376		536	4 225
I. Gamyba (veiklos rūšys)	II = 2										
	Produkcija										
	3 595										3 595
II.1.1 Pajamų formavimas (pirminių sąnaudų kategorijos)	III = 3a										
			GRYNOJI PRIDĖTINĖ VERTĖ (BAZINĖMIS KAINOMIS)							Kompensacija darbuotojams iš kitų šalių	
		1 469								6	1 475
II.1.2 Pirmųjų pajamų išdėstymas (instituciniai sektoriai)	IV = 3b										
	Mokesčiai atėmus subsidijas produktams		GRYNO-SIOS GAUTOS PAJAMOS (BAZINĖMIS KAINOMIS)	Pajamos iš turto						Pajamos iš turto ir mokesčių atėmus subsidijas gamybai iš kitų šalių	
	133		1 473	341						66	2 013

V I S A E K O N O M I K A

SAŠKAITA	VISA EKONOMIKA							KITOS ŠALYS		IŠ VISO	
	0. Prekės ir paslaugos (produktai)	I. Gamyba (veiklos rūšys)	II.1.1. Pajamų formavimas (pirminių sąnaudų kategorijos)	II.1. Pirmųjų pajamų išdėstymas (instituciniai sektoriai)	II.2. Antrinis pajamų paskirstymas (instituciniai sektoriai)	II.4. Disponuojamų pajamų panaudojimas (instituciniai sektoriai)	Kapitalas (instituciniai sektoriai)	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas (veiklos rūšys)	III.2. Finansinė (finansinis turtas)		Einamoji
	I = 1	II = 2	III = 3a	IV = 3b	V = 4	VI = 5	VII = 6/7a	VIII = 7b	IX = 8	X = 14/15	XI = 16/17
II.2. Antrinis pajamų paskirstymas (instituciniai sektoriai)				GRYNOSIOS NACIONALINĖS PAJAMOS	Einamieji pervedimai					Einamieji pervedimai iš kitų šalių	
				1 633	1 096					10	2 739
II.4. Disponuojamų pajamų panaudojimas (instituciniai sektoriai)					DISPONUOJAMOS PAJAMOS	Namų ūkių grynųjų nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas				Namų ūkių grynųjų nuosavybės pensijų fonduose iš kitų šalių pasikeitimo koregavimas	
					1 604	11				0	1 615
Kapitalas (instituciniai sektoriai)						GRYNASIS TAUPYMAS	Kapitalo pervedimai (2)		Grynieji prisimti išpaigojimai		Kapitalo pervedimai iš kitų šalių (3)
						233	61		603		1
Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas (veiklos rūšys)			Pagrindinio kapitalo vartojimas				Grynasis pagrindinio kapitalo formavimas				
			222				154				376
III.2. Finansinė (finansinis turtas)							Grynasis finansinio turto išsigijimas				GRYNASIS KITŲ ŠALIŲ SKOLINIMAS
							641				- 38

SĄSKAITA		VISA EKONOMIKA							KITOS ŠALYS		iš VISO	
		0. Prekės ir paslaugos (produktai)	I. Gamyba (veiklos rūšys)	II.1.1. Pajamų formavimas (pirminių sąnaudų kategorijos)	II.1. Pajamų išdėstymas (instituciniai sektoriai)	II.2. Antrinis pajamų paskirstymas (instituciniai sektoriai)	II.4. Disponuojamų pajamų panaudojimas (instituciniai sektoriai)	Kapitalas (instituciniai sektoriai)	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas (veiklos rūšys)	III.2. Finansinė (finansinis turtas)		Einamoji
Einamoji	X = 14/15	I = 1	II = 2	III = 3a	IV = 3b	V = 4	VI = 5	VII = 6/7a	VIII = 7b	IX = 8	X = 14/15	XI = 16/17
		Prekių ir paslaugų importas		Kompensacija darbuotojams kitose šalyse	Pajamos iš turto ir mokesčių atėmus subsidejas gamybai kitoms šalims	Einamieji pervidimai kitoms šalims	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose kitoms šalims pasikeitimo koregavimas	0				
		497			2	39	39					
Kapitalas	XI = 16/17							Kapitalo pervidimai kitoms šalims			EINAMASIS UŽSIENIO BALANSAS	
								4			- 41	
Ogolem		4 225	3 595	1 475	2 013	2 739	1 615	898	376	603	577	- 37

E I L U T Ė

(4) Įskaitant vertybių įsigijimą, atėmus netekimus.

(5) Įskaitant nefinansinio turto įsigijimą, atėmus netekimus.

8.22. lentelė — Išsamios socialinės apskaitos submatricos

					VEIKLOS RŪŠYS					
					Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė	Zvejyba	Kasyba ir karjerų eksploatavimas	Apdirbamoji gamyba	Elektros, dujų ir vandens tiekimas	
8.20 lentelė, 3,2 langelis					Ila1	Ila2	Ilb1	Ilb2	Ilb3	
Kompensacija darbuotojams	V I D A U S	Rezidentai vyrai	Rezidentės moterys,	Kaimo	IIIa1	6,2	0,5	0,0	0,0	0,0
			Miesto	IIIa2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	
		Rankų darbas	Kaimo	IIIa3	0,2	0,0	3,2	21,1	0,6	
			Miesto	IIIa4	0,0	0,0	1,8	105,3	9,8	
		Įstaigų tarnautojai, prekybos ir paslaugų sektoriaus darbuotojai	Kaimo	IIIa5	0,2	0,0	0,5	5,9	0,0	
			Miesto	IIIa6	0,0	0,1	1,5	35,6	2,1	
		Profesionalai, vadybininkai ir pan.	Kaimo	IIIa7	0,1	0,0	1,7	17,7	0,2	
			Miesto	IIIa8	0,0	0,0	2,5	47,7	2,7	
	Rezidentės moterys	Žemės ūkyje	Kaimo	IIIb1	1,0	0,1	0,0	0,0	0,0	
			Miesto	IIIb2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		Rankų darbas	Kaimo	IIIb3	0,0	0,0	0,0	5,7	0,0	
			Miesto	IIIb4	0,0	0,0	0,0	13,6	0,0	
		Įstaigų tarnautojai, prekybos ir paslaugų sektoriaus darbuotojai	Kaimo	IIIb5	0,0	0,0	0,4	5,6	0,1	
			Miesto	IIIb6	0,0	0,0	1,2	49,6	2,9	
		Profesionalai, vadybininkai ir pan.	Kaimo	IIIb7	0,0	0,0	0,0	1,3	0,0	
			Miesto	IIIb8	0,0	0,0	0,1	7,3	0,1	
	Darbuotojai nerezidentai			IIIc	0,1	0,1	0,1	0,9	0,0	
	Rezidentai nerezidentinėse įmonėse			III d						
	Kiti mokesčiai atėmus subsidijas gamybai			III e	- 2,0	0,0	- 2,0	41,1	4,9	
	Grynasis likutinis perteklius	Namų ūkiai (savininkų naudojamas būstas)		III f1						
		Ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams		III f2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		Korporacijos	Valtybinės	III f3	0,1	0,0	2,7	8,0	9,0	
			Nacionalinės privačios	III f4	10,7	0,2	0,4	13,0	0,1	
Užsienio			III f5	0,0	0,0	1,4	6,0	0,0		
Grynosios mišrios pajamos	Kaimo	III g1	12,3	1,4	0,0	65,4	0,0			
	Miesto	III g2	0,2	0,2	0,0	161,6	0,0			
Suma:										
Kompensacija darbuotojams (sumokėta rezidentinėje gamyboje)				8,0	1,0	13,0	317,3	18,5		
— Rezidentams vyrams			III a	6,9	0,8	11,1	233,3	15,4		
— Rezidentėms moterims			III b	1,0	0,1	1,7	83,1	3,0		
— Nerezidentams			III c	0,1	0,1	0,1	0,9	0,0		
Mišrios pajamos ir likutinis perteklius				23,2	1,8	4,5	254,0	9,1		
— Grynasis likutinis perteklius			III f	10,8	0,2	4,5	27,0	9,1		
— Grynosios mišrios pajamos			III g	12,4	1,6	0,0	227,0	0,0		
Visa grynoji pridėtinė vertė			III	29,2	2,8	15,5	612,4	32,5		

pavyzdys: grynoji pridėtinė vertė (basinėmis kainomis)

PAGAL NACE KLASIFIKATORIŲ											Iš viso
Statyba	Didmen. ir mažmen. prekyba, variklinių transporto priemonių remontas, namų ūkio reikmenų taisymas	Viešbučiai ir restoranai	Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	Finansinis tarpininkavimas	Nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla	Viešasis valdymas ir gynyba, privalomasis socialinis draudimas	Švietimas	Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	Kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	Netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos	II
IIIb4	IIIc1	IIIc2	IIIc3	IIIc4	IIIc5	IIIc6	IIIc7	IIIc8	IIIc9	IIIc10	II
0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0		6,8
0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0		0,5
12,4	1,9	0,1	2,8	0,6	0,1	0,2	0,8	0,2	1,8		46,0
27,4	4,0	0,4	7,9	1,5	0,4	0,9	1,0	0,8	4,7		165,9
0,9	3,0	0,2	0,5	3,7	0,6	1,5	0,6	0,0	2,4		20,0
3,7	6,6	0,5	1,8	6,9	3,0	5,8	0,6	0,4	7,3		75,9
2,6	0,7	0,2	0,3	1,8	1,3	2,7	14,0	1,0	1,8		46,1
4,4	1,3	0,4	1,0	5,6	5,9	10,6	20,1	4,1	4,7		111,0
0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		1,1
0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		0,0
0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,4	0,2	0,8		7,5
0,1	0,2	0,2	0,1	0,3	0,2	0,3	0,4	0,8	2,6		18,8
1,3	6,2	0,6	0,4	1,6	0,8	1,8	4,3	0,6	24,2		47,8
4,6	14,3	2,5	1,0	8,8	4,7	9,0	4,9	2,0	36,6		142,1
0,1	0,2	0,0	0,0	1,0	0,3	0,9	9,3	2,4	5,5		21,0
0,3	0,3	0,1	0,0	3,6	1,1	4,8	10,6	9,8	11,2		49,3
0,2	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0		2,0
5,0	0,0	0,0	- 6,0	8,3	3,7	1,0	0,0	0,0	4,0		58,0
					60,0						60,0
0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	21,0		21,0
1,1	- 12,1	0,1	3,6	1,5	1,0		0,0	6,2	10,1	- 5,0	26,3
21,9	6,0	2,7	7,1	14,8	49,0		0,0	1,3	11,5	- 35,0	103,7
0,4	0,5	0,3	1,8	2,2	1,5		0,0	0,0	0,0	- 8,0	6,1
9,4	10,7	0,5	0,5	3,0	32,9	0,0	0,0	3,4	2,1		141,6
25,6	20,4	4,3	2,5	2,0	61,1	0,0	0,0	7,6	4,9		290,4
58,0	39,0	5,3	15,9	35,5	18,4	39,1	67,0	22,3	103,6		761,8
51,4	17,5	1,8	14,3	20,1	11,3	21,9	37,1	6,5	22,7		472,2
6,4	21,3	3,5	1,5	15,4	7,1	16,9	29,9	15,8	80,9		287,6
0,2	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0		2,0
58,4	25,5	8,0	15,5	23,5	205,5	0,0	0,0	18,5	49,6	- 48,0	649,1
23,4	- 5,6	3,1	12,5	18,5	111,5	0,0	0,0	7,5	42,6	- 48,0	217,1
35,0	31,1	4,9	3,0	5,0	94,0	0,0	0,0	11,0	7,0		432,0
121,4	64,5	13,3	25,4	67,3	227,6	40,1	67,0	40,8	157,2	- 48,0	1 468,9

9 SKYRIUS

SĄNAUDŲ-PRODUKCIJOS SISTEMA

9.01. Sąnaudų-produkcijos sistemą sudaro trijų rūšių lentelės:

- a) išteklių ir panaudojimo lentelės;
- b) lentelės, siejančios išteklių ir panaudojimo lenteles su sektorių sąskaitomis;
- c) simetriškos sąnaudų-produkcijos lentelės.

9.02. Išteklių ir panaudojimo lentelės yra matricos, kurių stulpeliuose nurodomos ekonominės veiklos rūšys, o eilutėse — produktai. Jose labai išsamiai parodomi nacionalinės ekonomikos vidaus gamybos procesai ir produktų sandoriai. Šiose lentelėse parodoma:

- a) gamybos sąnaudų ir gamybos proceso metu sukurtų pajamų struktūra;
- b) pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų srantai nacionalinėje ekonomikoje;
- c) prekių ir paslaugų sandoriai su kitomis šalimis.

9.03. Išteklių lentelėje parodomi prekių ir paslaugų ištekliai, sugrupuoti pagal produktus ir tiekėjų rūšis, skiriant šalies viduje pagamintą produkciją ir importuotą produkciją. Supaprastintas išteklių lentelės pavyzdys — 9.1 lentelė.

9.1. lentelė — Supaprastinta išteklių lentelė

Podaz		Ekonominės veiklos rūšys	Kitos šalys	Iš viso
		(1)	(2)	(3)
Produktai	(1)	Produkcija pagal produktus ir pagal ekonominės veiklos rūšis	Importas pagal produktus	Visi ištekliai pagal produktus
Iš viso	(2)	Visa produkcija pagal ekonominės veiklos rūšis	Visas importas	Visi ištekliai

9.04. Panaudojimo lentelėje parodoma, kaip vartojamos prekės ir paslaugos, sugrupavus pagal produktus ir pagal panaudojimo rūšį, t. y. ar tai tarpinis vartojimas (pagal ekonominės veiklos rūšis), galutinis vartojimas, bendrasis kapitalo formavimas, ar eksportas. Be to, lentelėje parodomas bendrosios pridėtinės vertės sudedamosios dalys, t. y. kompensacija darbuotojams, kiti mokesčiai, atėmus gamybos subsidijas, grynosios mišrios pajamos, grynas likutinis perteklius ir pagrindinio kapitalo vartojimas. Supaprastintas panaudojimo lentelės pavyzdys — 9.2 lentelė.

9.2 lentelė — Supaprastinta panaudojimo lentelė

Panaudojimas		Ekonominės veiklos rūšys	Kitos šalys	Galutinis vartojimas	Bendrasis kapitalo formavimas	Iš viso
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Produktai	(1)	Tarpinis vartojimas pagal produktus ir pagal ekonominės veiklos rūšis	Eksportas	Galutinio vartojimo išlaidos	Bendrasis kapitalo formavimas	Visas panaudojimas pagal produktus
Pridėtinės vertės sudedamosios dalys	(2)	Pridėtinė vertė pagal sudedamąsias dalis ir pagal ekonominės veiklos rūšis				
Iš viso	(3)	Visos sąnaudos pagal ekonominės veiklos rūšis				

- 9.05. Išteklių ir panaudojimo lentelėms teisingos dvi lygybės (su sąlyga, kad išteklių ir panaudojimas vertinami sistemingai; žr. 9.5 ir 9.6 lenteles):
- a) lygybė pagal ekonominės veiklos rūšis: Ekonominės veiklos rūšies produkcija = Ekonominės veiklos rūšies sąnaudos. Mūsų supaprastintoje išteklių ir panaudojimo lentelėje tai reiškia, kad 9.1 lentelės langelyje su koordinatėmis (2,1) įrašytas dydis turi būti lygus 9.2 lentelės langelyje (3,1) įrašytam dydžiui.
- Taigi kiekvienai ekonominės veiklos rūšiai teisinga ši lygybė:
- Produkcija = tarpinis vartojimas + pridėtinė vertė;
- b) lygybė pagal produktus: Visi produkto išteklių = visas produkto panaudojimas.
- Mūsų supaprastintose lentelėse tai reiškia, kad 9.1 lentelės langelyje su koordinatėmis (1,3) įrašyta reikšmė turi būti lygi lentelės 9.2 langelyje (1,5) įrašytai reikšmei.
- Taigi kiekvienam produktui teisinga ši lygybė:
- Produkcija + importas = tarpinis vartojimas + eksportas + galutinio vartojimo išlaidos + bendrasis kapitalo formavimas
- Šias ekonominės veiklos rūšims ir produktams teisingas lygybes galima panaudoti tikrinant, ar sistemingai ir išsamiai padaryti apytiksliai apskaičiavimai (žr. 9.11 punktą).
- 9.06. Išteklių ir panaudojimo lentelės yra pagrindas visoms lentelėms pagal ekonominės veiklos rūšis, pvz., užimtumo, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo, kapitalo išteklių lentelėms.
- 9.07. Išteklių ir panaudojimo lentelėse atsispindi visi šiose sąskaitose registruojami srautai:
- a) prekių ir paslaugų sąskaitoje;
- b) gamybos sąskaitoje;
- c) pajamų formavimo sąskaitoje.
- 9.08. Išteklių lentelę ir panaudojimo lentelę galima sujungti į vieną, 9.2 lentelę papildžius dviem eilutėmis ir vienu stulpeliu, kuriuose pateikiami produkcijos ir importo rodikliai (žr. 9.3 lentelę). Atkreipkite dėmesį, kaip 9.03 punkto išteklių lentelės eilutės ir stulpeliai buvo perkelti į šią bendrąją lentelę.

9.3. lentelė — Supaprastinta bendroji išteklių ir panaudojimo lentelė

		Produktai	Ekonominės veiklos rūšys	Kitos šalys	Galutinis vartojimas	Bendrasis kapitalo formavimas	Iš viso
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Produktai	(1)	—	Tarpinis vartojimas	Eksportas	Galutinio vartojimo išlaidos	Bendrasis kapitalo formavimas	Visas panaudojimas pagal produktus
Ekonominės veiklos rūšys	(2)	Produkcija	—	—	—	—	Visa produkcija pagal ekonominės veiklos rūšis
Pridėtinės vertės sudedamosios dalys	(3)	—	Pridėtinė vertė				
Kitos šalys	(4)	Importas	—				
Iš viso	(5)	Visi išteklių pagal produktus	Visos sąnaudos pagal ekonominės veiklos rūšis				

- 9.09. Simetriška sąnaudų-produkcijos lentelė yra matrica, kurioje pagal produktus arba ekonominės veiklos rūšis labai išsamiai parodomi nacionalinėje ekonomikoje vykstantys gamybos procesai ir produktų sandoriai. Simetriška sąnaudų-produkcijos lentelė — tai į vieną lentelę sujungtos pertvarkytos išteklių ir panaudojimo lentelės. Vienas esminis skirtumas tarp simetriškos sąnaudų-produkcijos lentelės ir sudėtinės išteklių ir panaudojimo lentelės yra tas, kad išteklių ir panaudojimo lentelėje pateikiami statistiniai duomenys sieja produktus su ekonominės veiklos rūšimis, o simetriškoje sąnaudų-produkcijos lentelėje statistiniai duomenys sieja produktus su produktais, o ekonominės veiklos rūšis — su ekonominės veiklos rūšimis. Taigi, simetriškoje sąnaudų-produkcijos lentelėje ir stulpeliuose, ir eilutėse nurodomos arba produktų rūšys, arba ekonominės veiklos rūšys (žr. 9.4 lentelę).

9.4 lentelė — Supaprastinta simetriška sąnaudų-produkcijos lentelė (pagal produktus)

Produktai		Kitos šalys	Galutinio vartojimo išlaidos	Bendrasis kapitalo formavimas	Iš viso	
(1)		(2)	(3)	(4)	(5)	
Produktai	(1)	Tarpinis vartojimas	Eksportas	Galutinio vartojimo išlaidos	Bendrasis kapitalo formavimas	Visas panaudojimas pagal produktus
Pridėtinės vertės sudėtinės dalys	(2)	Pridėtinė vertė	—	—	—	—
Kitos šalys	(3)	Importas	—	—	—	—
Iš viso	(3)	Visi išteklių pagal produktus	—	—	—	Visi išteklių = Visas panaudojimas

9.10. Dauguma gamybinių vienetų teikiamos statistinės informacijos — tai duomenys apie pagamintų (parduotų) produktų rūšis ir informacija apie nusipirktų (panaudotų) produktų rūšis, kuri dažniausiai būna ne tokia išsami. Išteklių-panaudojimo lentelės sistema pritaikyta tokios rūšies statistinei informacijai (t. y. ekonominės veiklos rūšys pagal produktus). Tuo tarpu informacijos apie produktų išteklius ir panaudojimą arba ekonominės veiklos rūšių sąnaudas ir produkciją, kurios reikia simetriškai sąnaudų-produkcijos lentelei, dažnai trūksta. Pavyzdžiui, tiriant kurią nors ekonominės veiklos rūšį dažniausiai surenkama informacija apie naudojamus ir gaminamus produktus, o informacijos apie sąnaudas tam tikriems produktams pagaminti ir atskiro pagaminto produkto pridėtinės vertės sudedamąsias dalis dažniausiai nebūna. Geriausiai būtų, jeigu įmonės administracija nurodytų visas išlaidas, susijusias su tam tikros rūšies produkcijos gamyba, ir tarpinio vartojimo struktūrą pagal produktų rūšis. Taigi, prieš sudarant analitiškesnes sąnaudų-produkcijos lenteles, informacija praktiškai surašoma į išteklių ir panaudojimo lenteles. Pasinaudojus papildomais statistiniais duomenimis apie sąnaudų struktūrą arba padarius prielaidą, kad produktų grupės arba ekonominės veiklos rūšies sąnaudų struktūra yra pastovi, išteklių ir panaudojimo lentelių informaciją apie ekonominės veiklos rūšis pagal produktus galima paversti informacija „produktai x produktai“ arba „ekonominės veiklos rūšys x ekonominės veiklos rūšys“ (žr. 9.54–9.60 punktus).

9.11. Išteklių ir panaudojimo lentelės skirtos statistiniams ir analitiniams tikslams.

Statistikai jos svarbios, nes jomis remiantis galima:

- a) rasti bazinių šaltinių duomenų trūkumus ir neatitikimus;
- b) apskaičiuoti ir palyginti koeficientus, kainas ir kiekius;
- c) atlikti įvertinimus pagal likučius (numatyti kintamojo dydį, pirmiausia nustatant kitų objekto kintamųjų dydžius), pvz., įvertinti tam tikro produkto gamybos arba galutinio vartojimo apimtį;
- d) tikrinti ir gerinti pirminių ir išvestinių duomenų, įrašomų į išteklių ir panaudojimo lenteles (pvz., iš gamybos sąskaitų), suderinamumą, tinkamumą ir išsamumą. Todėl balansavimo procesas turi apimti ne tik išteklių ir panaudojimo lenteles veikusiomis kainomis:
  - 1) dvejus ir daugiau metų sudarant išteklių ir panaudojimo lenteles veikusiomis ir palyginamosiomis kainomis, galima kartu subalansuoti apytiksliai apskaičiuotų kiekių, verčių ir kainų pokyčius; šis integravimo būdas yra žymiai efektyvesnis nei vienerių atskirų metų išteklių ir panaudojimo lentelių integravimas;
  - 2) naudojantis lentelėmis, parodančiomis sąsajas su sektorių sąskaitomis, galima tiesiogiai lyginti išteklių ir panaudojimo lentelių duomenis su sektorių sąskaitų duomenimis, pvz., duomenis apie pajamų paskirstymą, taupymą ir grynąjį skolinimą (apskaičiuotus kaip finansinių sandorių rezultatai). Toks palyginimas garantuoja, kad subalansavus šiuos duomenis, išteklių ir panaudojimo lentelėse bei sektorių sąskaitose pateikta informacija tikrai bus suderinta;

- 3) išteklių ir panaudojimo lenteles pertvarkant į simetriškas sąnaudų-produkcijos lenteles, gali išryškėti išteklių ir panaudojimo lentelių trūkumai bei prieštaravimai. Taigi iš sąnaudų-produkcijos lentelių galima gauti ir išteklių bei panaudojimo lentelėms vertingos informacijos;
- e) apytiksliai skaičiuojant rezultatus pagal mažiau patikimus tam tikrų laikotarpių duomenis, pvz., metinius rezultatus pagal detalius bazinių metų išteklių ir panaudojimo duomenis arba ketvirčio duomenis pagal metines išteklių ir panaudojimo lenteles.
- 9.12. Išteklių ir panaudojimo lentelės bei simetriškos sąnaudų-produkcijos lentelės detalai vaizduoja prekių, paslaugų, darbo jėgos ir pirminių pajamų sudėtį. Šios lentelės ir remiantis jų duomenis apskaičiuojami rodikliai, pavyzdžiui, produktyvumo rodikliai, yra svarbūs ekonominės analizės objektai.
- 9.13. Išteklių ir panaudojimo lenteles bei simetriškas sąnaudų-produkcijos lenteles galima naudoti ir kaip ekonominės analizės priemones. Abiejų rūšių lentelės turi tam tikrų pranašumų. Norint nustatyti tiesioginius ir pirmuosius poveikius, išteklių ir panaudojimo lentelėms reikia pritaikyti atitinkamas prielaidas arba remtis papildomais statistiniais duomenimis. Labiausiai tokių prielaidų ir papildomų statistinių duomenų reikia apskaičiuoti bendriesiems poveikiams. Jei bendruosius poveikius reikia apskaičiuoti remiantis išteklių ir panaudojimo lentelėmis, iš tikrųjų prireiks sudaryti simetrišką sąnaudų-produkcijos lentelę. Todėl skaičiuojant bendruosius poveikius, geriau remtis sąnaudų-produkcijos lentelėmis. Tačiau skaičiuojant tiesioginius bei pirmuosius poveikius, dažniausiai geriau remtis išteklių ir panaudojimo lentelėmis, patikslintomis pagal keletą pasirinktų prielaidų, nes:
- a) skaičiavimas ne taip priklauso nuo prielaidų;
- b) išteklių ir panaudojimo lentelėse pateikiama detalesnė informacija nei sąnaudų-produkcijos lentelėse;
- c) išteklių ir panaudojimo lentelių informaciją lengviau susieti su kitų rūšių statistiniais duomenimis.
- Šios išteklių ir panaudojimo lentelių savybės praverčia ir jas integruojant į makroekonominį modelį: taip gaunama sistema yra mažiau nutolusi nuo realios statistikos, ji gali būti labai detali ir gana lengvai sietis su kitų sričių, pvz., darbo rinkos arba aplinkos apsaugos, statistiniais duomenimis.
- 9.14. Pagal išteklių ir panaudojimo lenteles bei simetriškas sąnaudų-produkcijos lenteles galima apskaičiuoti:
- a) kainų arba mokesčių tarifų pokyčių poveikį išteklių arba panaudojimo duomenims;
- b) apimties pokyčių poveikį išteklių arba panaudojimo duomenims;
- c) išteklių kainų pokyčių poveikį panaudojimo kainoms;
- d) panaudojimo apimties pokyčių poveikį išteklių apimtims;
- e) išteklių apimties pokyčių poveikį panaudojimo apimtims.

Gauti rezultatai gali atspindėti ir netiesioginius, ir tiesioginius poveikius. Pavyzdžiui, labai padidėjusios energijos kainos paveiks ne tik energijos reikalingas ekonominės veiklos rūšis, bet ir tų šakų produkciją vartojančias ekonominės veiklos rūšis. Padarius keletą prielaidų, pagal išteklių ir panaudojimo lentelių bei simetriškų sąnaudų-produkcijos lentelių duomenis galima netiesiogiai apskaičiuoti tokių netiesioginių poveikių mastą. Įprastų prielaidų pavyzdžiai:

- a) nuolatinė sąnaudų struktūra (vertine išraiška);
- b) nuolatinė produkcijos vertės struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus;
- c) nuolatinė namų ūkių galutinio vartojimo išlaidų vertės struktūra pagal produktus.

Šios prielaidos yra gana griežtos, nes jos teigia, kad nesikeičia santykinės kainos ir techninis gamybos procesas ir kad namų ūkio galutinio vartojimo išlaidų kategorijos yra tarpusavyje nepakeičiamos. Tačiau šias bendrąsias prielaidas galima iš dalies pakeisti, pirmiausia numatant, kad santykinės kainos gali keistis, pvz., Leontjevo kainų modelyje. Toliau galima daryti įvairias ekonometrines ir kitokias prognozes, kaip santy-

kinės kainos ir kiti kintamieji paveiks techninius koeficientus arba namų ūkių galutinio vartojimo išlaidas.

Taip skaičiuoti reikėtų tik prekių ir paslaugų išteklius ir panaudojimą, tačiau tokius skaičiavimus galima pritaikyti ir darbo ištekliams ir jų panaudojimui bei pridėtinės vertės sudedamosioms dalims.

- 9.15. Išteklių ir panaudojimo lenteles bei simetriškas sąnaudų-produkcijos lenteles galima integruoti į makroekonominis modelius ir suteikti jiems tvirtą faktinį ekonominį pagrindą. Išteklių ir panaudojimo lenteles bei simetriškas sąnaudų-produkcijos lenteles galima naudoti tokioms analizės rūšims:
- a) gamybos, sąnaudų struktūros ir produktyvumo analizė;
  - b) kainų analizė;
  - c) užimtumo analizė;
  - d) kapitalo formavimo struktūros, galutinio vartojimo, eksporto ir kt. analizė;
  - e) šalies gamybos ir aplinkos sąsajų analizė (pvz., skirta specifinių produktų, pvz., kuro, popieriaus arba stiklo, naudojimui);
  - f) būtinojo energijos importo analizė;
  - g) naujų technologijų poveikio analizė;
  - h) jautrumo mokesčių įstatymų ir mokesčių tarifų pokyčių poveikiams analizė.

IŠTEKLIŲ IR PANAUDOJIMO LENTELĖS

- 9.16. Išteklių ir panaudojimo lentelės detaliau pavaizduotos 9.5 ir 9.6 pavyzdžiuose.
- 9.17. Ekonominės veiklos rūšys klasifikuojamos pagal Europos Sąjungos ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių (NACE red. 1), o produktai klasifikuojami pagal CPA; šie du klasifikatoriai tarpusavyje yra visiškai suderinti: kiekviename apibendrinimo lygmenyje CPA nurodomi ekonominės veiklos rūšys, sugrupuotų pagal NACE red. 1, produktai.
- 9.18. Išteklių ir panaudojimo lentelėse produktų klasifikacija tokia pat detali, kaip ir ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriuose, pvz., CPA lygmuo triženklis, o NACE red. 1 lygmuo dviženklis.
- 9.19. Tik ekonominės veiklos rūšies bendroji produkcija turėtų būti skirstoma į rinkos produkciją, produkciją savo galutiniam vartojimui ir į kitą ne rinkos produkciją; atskirų produktų grupių taip skirstyti nereikia.
- 9.20. Ekonominės veiklos rūšies gamintojus reikia skirstyti į rinkos gamintojų ir savo galutiniam vartojimui gaminančių gamintojų grupę bei į kitų ne rinkos gamintojų grupę tik tada, jei toje pačioje ekonominės veiklos rūšyje yra abiejų grupių gamintojų. Todėl šis skirstymas paprastai bus taikomas tik keletui ekonominės veiklos rūšių, pvz., sveikatos priežiūrai ir švietimui (žr. 3.66 punktą).
- 9.21. Importas ir eksportas turėtų būti skirstomas į:
- a) užsakymus Europos Sąjungos teritorijoje;
  - b) importą iš kitų šalių ir eksportą į kitas šalis.

9.6. lentelė — Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis

		1 2 3 ...	Ekonominės veiklos rūšys (NACE) ... n	Σ (1)	Galutinis panaudojimas a) b) c) d) e) f)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)	
		(1)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
1	Produktai (CPA)	(1)	Tarpinis vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus pirkėjų kainomis		Galutinis panaudojimas pirkėjų kainomis/ FOB: Galutinio vartojimo išlaidos: a) namų ūkių b) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams c) valdžios sektorius Bendrasis kapitalo formavimas: d) bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas ir vertybės e) atsargų pokyčiai f) eksportas (FOB)			
2		(2)	Visas tarpinis vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis		Visas galutinis panaudojimas pagal tipus		Visas panaudojimas	
3		(3)	Pridėtinės vertės sudedamosios dalys pagal ekonominės veiklos rūšis					
4		(4)	Pridėtinė vertė pagal ekonominės veiklos rūšis					
5		(5)	Produkcija pagal ekonominės veiklos rūšis bazinėmis kainomis					
6		(6)						
(Patikslinimai)								
Σ (1)								
Kompensacija darbuotojams								
Kiti gryniesi gamybos mokesčiai								
Grynasis likutinis perteklius								
Grynasis likutinis perteklius								
Σ (3)								
Σ (1) + Σ (3)								
Papildoma informacija: Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas Ilgalaikio turto atsargos Darbo sąnaudos								

- 9.22. Išteklių lentelėje prekių ir paslaugų srantai vertinami bazinėmis kainomis. Panaudojimo lentelėje prekių ir paslaugų srantai vertinami pirkėjų kainomis. Kad išteklius būtų galima palyginti su panaudojimu, 9.5 lentelėje taip pat pateiktas išteklių bazinių kainų perskaičiavimas į pirkėjų kainas. Kadangi ištekliai turėtų būti lygūs panaudojimui, lentelėje taip pat pateikiamas panaudojimo pirkėjų kainomis perskaičiavimas į bazinės kainas. Dėl tokio perskaičiavimo galima išvesti dvi tapatybes:
- ištekliai pirkėjų kainomis yra lygūs panaudojimui pirkėjų kainomis;
  - ištekliai bazinėmis kainomis yra lygūs panaudojimui bazinėmis kainomis.
- 9.23. Pridėtinė vertė apskaitoma bazinėmis kainomis. Tai grynasis dydis, gautas iš bazinėmis kainomis įvertintos produkcijos atėmus pirkėjų kainomis įvertintą tarpinį vartojimą.
- 9.24. ESS nevartojama pridėtinės vertės pagal gamybos veiksnių kainas sąvoka. Tačiau ją galima apskaičiuoti iš pridėtinės vertės bazinėmis kainomis, atėmus kitus mokesčius ir pridėjus gamybos subsidijas.
- 9.25. BVP vertinamas rinkos kainomis. Šį suvestinį rodiklį galima apskaičiuoti pagal išteklių ir panaudojimo lenteles trimis būdais:
- kaip ekonominės veiklos rūšių produkcijos bazinėmis kainomis sumą, atėmus ekonominės veiklos rūšių tarpinio vartojimo pirkėjų kainomis sumą, pridėjus grynuosius produktų mokesčius (gamybos metodus); Ekonominės veiklos rūšių tarpiniam vartojimui priskiriamas netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų, apskaitytų prie nominalios ekonominės veiklos rūšies, vartojimas (žr. 9.33 punktą);
  - kaip ekonominės veiklos rūšių pridėtinės vertės sudedamųjų dalių bazinėmis kainomis sumą, atėmus netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų vartojimą (apskaitytą prie nominalios ekonominės veiklos rūšies, žr. 9.33 punktą) ir pridėjus grynuosius produktų mokesčius (pajamų metodus);
  - kaip visų rūšių galutinio panaudojimo sumą, atėmus importą; eksportas — importas + galutinio vartojimo išlaidos + bendrasis kapitalo formavimas (viskas vertinama pirkėjų kainomis) (išlaidų metodus).
- 9.26. Panaudojimo lentelėje, pateiktoje 9.6 pavyzdyje, taip pat yra papildomos informacijos: bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas, ilgalaikio turto atsargos, darbo sąnaudos ekonominės veiklos rūšyse. Ši informacija yra labai svarbi produktyvumo analizei, ja galima pasinaudoti ir kai kurioms kitoms analizės rūšims, pvz., užimtumo analizei.
- 9.27. Ilgalaikio turto atsargos ESS vertinamos rinkos kainomis balanso sudarymo dieną. Tai reiškia, kad vertinant ankstesniais metais pirktą turtą, iš tos pačios rūšies ir kokybės naujo turto veikusiųjų rinkos kainų reikia atimti per ankstesnius metus sukauptą pagrindinio kapitalo vartojimą. Šia ilgalaikio turto atsargų grynosios vertės koncepcija galima pasinaudoti, skaičiuojant kapitalo intensyvumą. Tačiau produktyvumo analizėje dažniau vartojama speciali pagrindinio kapitalo atsargų koncepcija. Pagal šią bendrąją koncepciją visas ilgalaikis turtas turėtų būti vertinamas veikusiomis rinkos kainomis, kaip ir tos pačios rūšies ir kokybės naujas turtas, neatimant per praeitus ir ankstesnius metus suvartoto kapitalo vertės. Pagrindinio kapitalo atsargų koncepcija nėra standartinė ESS koncepcija, bet jas nesunkiai galima apskaičiuoti, naudojant nuolatinio inventorizavimo sistemą. Kadangi tokios bendrosios vertės vartojamos gana dažnai, kaip papildomą informaciją rekomenduojama pateikti ir grynąsias, ir bendrąsias ilgalaikio kapitalo atsargų vertes.
- 9.28. Produktyvumo analizėje geriausiu darbo sąnaudų matu laikomos darbo valandos. Tačiau darant išvadas apie darbuotojų skaičių, gali prireikti ir kito dydžio — darbo vietų skaičiaus. Abu šiuos kintamuosius galima skaidyti, pvz., į darbuotojų grupę ir savarankiškai dirbančių asmenų grupę.
- 9.29. Norint teisingai sudaryti ir suprasti išteklių ir panaudojimo lenteles, svarbu prisiminti tam tikras ESS priimtus apskaitos susitarimus:
- pagalbinės veiklos metu pagaminta produkcija atskirai neapskaitoma; visos pagalbinės veiklos sąnaudos laikomos pagrindinės arba nepagrindinės veiklos, kuriai aptarnauti yra skirta ta pagalbinė veikla, sąnaudomis. Pagalbinės veiklos pavyzdžiai gali būti rinkodara, apskaita, sandėliavimas, valymo paslaugos (žr. 3.12 ir 3.13 punktus);

- b) prekės (paslaugos), pagamintos (suteiktos) tuo pačiu ataskaitiniu laikotarpiu tame pačiame vietiniame VRV, apskaitoje neišskiriamos. Todėl jos neapskaitomos kaip to vietinio VRV produkcijos dalis arba tarpinis vartojimas. Tokių atvejų pavyzdžiai gali būti:
- 1) sėjai ir sodinimui skirtos sėklos ir augalai;
  - 2) kietoji anglis, angliakasybos pramonės sunaudojama briketams gaminti;
  - 3) elektrinių suvartojama elektros energija;
- c) kitų vietinių VRV užsakymu atliekamas neesminis prekių perdirbimas, priežiūra, techninė priežiūra ir remontas nurodomi grynąja verte, t. y. neįskaitant pačių prekių vertės. O jeigu prekės tokių darbų metu fiziškai labai pakeičiamos, sandoris nurodomas bendrąja verte, t. y. kaip pačių prekių pirkimas ir pardavimas;
- d) ilgalaikio vartojimo prekės gali būti išnuomojamos paprastai arba pagal operacinį lizingą. Tokiu atveju jos nurodomos kaip tos ekonominės veiklos rūšies, kuriai priklauso jų savininkas, pagrindinio kapitalo formavimas ir pagrindinio kapitalo atsargos; o toje ekonominės veiklos rūšyje, kuriai priklauso jų vartotojas, į sąskaitas įrašomas tarpinis vartojimas, lygus nuomos mokesčių sumoms;
- e) laikinojo įdarbinimo agentūrų įdarbinti asmenys laikomi dirbančiais tų agentūrų ekonominės veiklos rūšyje, o ne tose ekonominės veiklos rūšyse, kuriose jie iš tikrųjų nukreipiami dirbti. Todėl tose ekonominės veiklos rūšyse užmokestis tokiems darbuotojams apskaitomas kaip tarpinis vartojimas, o ne kaip kompensacija darbuotojams. Panašiai apskaitoma ir kompensacija rangos pagrindais pasamdytiems darbuotojams;
- f) užimtumas ir kompensacija darbuotojams ESS yra plačios sąvokos:
- 1) darbas dėl socialinių priežasčių taip pat priskiriamas užimtumui; užimtumu laikomas, pavyzdžiui, neįgaliųjų įdarbinimas, įdarbinimo programos ilgai nedirbusiems asmenims ir darbo ieškančiam jaunimui. Taigi šie asmenys laikomi darbuotojais ir gauna kompensaciją darbuotojams (o ne socialines išmokas), nors jų išdirbis gali būti (daug) mažesnis, nei kitų darbuotojų;
  - 2) užimtumui priskiriami ir kai kurie atvejai, kai net nenumatoma, kad aptariamieji asmenys iš viso dirbs, pvz., darbdavys atleidžia darbuotoją iš darbo, bet dar kurį laiką jam moka pinigus. Tačiau darbo sąnaudų vertinimo darbo valandomis ši sutartinė nuostata neišskirpa, nes iš tikrųjų nedirbama nė vienos valandos.

9.30. Norint suderinti importo vertinimą išteklių ir panaudojimo lentelėse bei sektorių sąskaitose, išteklių ir panaudojimo lentelėse reikia įrašyti dvi patikslinančias eilutes (žr. taip pat 9.5 ir 9.6 lenteles).

Išteklių lentelėje prekių importas vertinamas cif verte. Į importo cif vertę įskaičiuojami rezidentų teikiamų transporto ir draudimo paslaugų kainas (pvz., pervežimai savo transportu arba naudojantis specializuotų rezidentinių transporto įmonių paslaugomis), gaunama importo kaina yra perdėta didelė. Norint teisingai nustatyti pusiausvyrą tarp importo ir eksporto, paslaugų eksporto vertę taip pat reikėtų padidinti tokia pat suma, kaip ir importą. Sektorių sąskaitose prekių importas vertinamas fob verte. Taip vėlgi gaunama pernelyg didelė importo vertė, bet ne taip žymiai, kaip vertinant cif, todėl galima numanyti, kad eksporto vertė taip pat bus padidinta ne taip daug. Kadangi taikomi skirtingi vertinimo metodai, gaunama, kad bendrasis grynasis importas abiem atvejais yra toks pats, tačiau bendrasis eksportas ir bendrasis importas, vertinant cif, yra didesnis. Abu vertinimo metodus galima suderinti išteklių ir panaudojimo lentelėse įrašius patikslinimo eilutes ir importui, ir eksportui perskaičiuoti. Patikslinimo eilučių sumos turi būti lygios rezidentų suteiktų transporto ir draudimo paslaugų vertei, įtrauktai į cif vertę, bet neįtrauktai į fob vertę, t. y. tų transporto ir draudimo paslaugų, kurios yra susijusios su prekių keliu nuo eksportuojančios šalies sienos iki importuojančios šalies sienos. Į išteklių ir panaudojimo lenteles įrašius šias patikslinimo eilutes, jokios specialios traktuotės sąnaudų produkcijos skaičiavimuose joms nereikia.

9.31. Esamų prekių perdavimas įrašomas į panaudojimo lentelę kaip pardavėjo neigiamos išlaidos ir kaip pirkėjo teigiamos pajamos. Atitinkamoje produktų grupėje esamos prekės perdavimas reiškia jos perkėlimą į kitą panaudojimo grupę. Tik šio sandorio išlaidos nėra paprastas pergrupavimas: jos apskaitomos kaip naudojimas verslo arba profesinėmis paslaugomis. Aprašymo ir analizės tikslams gali prireikti atskirai nurodyti tam tikrose produktų grupėse vykstančių esamų prekių perdavimų santykinę apimtį, pvz., norint parodyti naudotų automobilių arba perdirbto popieriaus reikšmę.

9.32. Tiesioginiai rezidentų pirkimai užsienyje ir nerezidentų pirkimai šalies teritorijoje dažniausiai apytiksliai įvertinami, renkant statistinius duomenis. Šiais išvestiniais duomenimis naudojama patikslinant pradinį importo, eksporto ir galutinio vartojimo išlaidų, atsižvelgiant į įsigijimų užsienyje vartojimo apimtį, apytiksliai įvertinimo rezultatus. Norint subalansuoti išteklius ir panaudojimą pagal produktus, visus šiuos pirkimus reikia išskirstyti pagal produktų grupes. Jeigu tam tikroje produktų grupėje šie pirkimai sudaro svarbią dalį, juos galima išskirti kaip atskirą pogrupį, pvz., išlaidos būstui.

- 9.33. NACE 1 red. ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius išteklių ir panaudojimo lentelėse papildomas nominalia ekonominės veiklos rūšimi, apimančia netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų vartojimą. Išteklių lentelėje neparodoma jokių šioje ekonominės veiklos rūšyje vykdomų sandorių, o panaudojimo lentelėje bendrasis netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų vartojimas įrašomas kaip šios nominalios ekonominės veiklos rūšies tarpinis vartojimas. Kadangi šioje nominalioje ekonominės veiklos rūšyje jokie kiti sandoriai nevyksta, jos grynas likutinis perteklius yra neigiamas ir lygus jos tarpiniam vartojimui; visos kitos šios veiklos rūšies pridėtinės vertės sudedamosios dalys lygios nuliui. Todėl jos bendroji pridėtinė vertė lygi jos (neigiamam) grynajam likutiniam pertekliui.
- 9.34. Išteklius ir panaudojimą bazinėmis kainomis perskaičiuojant į pirkėjų kainas, reikia:
- a) perskirstyti prekybos maržą;
  - b) perskirstyti transporto maržą;
  - c) pridėti produktų mokesčius (išskyrus atskaitomą PVM);
  - d) atimti subsidijas produktams.
- Šis perskaičiavimas yra svarbi balansavimo proceso dalis. Perskaičiavimo eiga gali būti parodoma atskirose lentelėse (žr. 9.7 ir 9.8 lenteles). Šios lentelės gali būti svarbios ir, pavyzdžiui, kainų arba produktų mokesčių tarifų pokyčių poveikių analizei.
- 9.35. Apskritai sudarinėjant išteklių ir panaudojimo lenteles ir jas balansuojant, visada galima pasirinkti vieną iš dviejų statistinių duomenų tikslinimo būdų:
- a) kiekvieno produkto išteklius, įvertintus bazinėmis kainomis, galima patikslinti pagal įvertinimą pirkėjų kainomis, kad bazinėmis kainomis įvertintus išteklius būtų galima subalansuoti su pirkėjų kainomis įvertintu panaudojimu;
  - b) kiekvieną panaudojimą, įvertintą pirkėjų kainomis, galima patikslinti pagal įvertinimą bazinėmis kainomis, taip jį sulyginant su bazinėmis kainomis įvertintais ištekliais.
- 9.36. Dažniausiai sudarant išteklių ir panaudojimo lentelę, prireikia abiejų balansavimo būdų. Abiem metodams taikomi arba yra būtini panašaus pobūdžio patikslinimai, t. y. produktų mokesčių, atėmus subsidijas, patikslinimai ir prekybos ir transporto maržos pagal produktus patikslinimai. Pirmasis metodas be antrojo yra visai neįmanomas, nes dažniausiai išteklių lentelės stulpelių duomenų apie produktų mokesčius, produktų subsidijas ir prekybos ir transporto maržas, išskirstytas pagal produktus sužinoti neįmanoma, nežinant atskirų produktų pasiskirstymo pagal panaudojimo rūšis, pateikiamo panaudojimo lentelėje pirkėjų kainomis (9.6 lentelė).
- 9.37. Taigi balansavimui naudojamos šios lentelės:
- a) išteklių ir panaudojimo lentelės, pateiktos 9.5 ir 9.6 pavyzdžiuose, kuriose nurodytos subalansuotos produktų rūšių išteklių ir panaudojimo bendrosios sumos pirkėjų kainomis ir bazinėmis kainomis;
  - b) prekybos ir transporto maržų lentelės ir produktų mokesčių, atėmus subsidijas, lentelės (9.7 ir 9.8 lentelės).
- 9.38. Perskaičiuojant bazinėmis kainomis įvertintus išteklius ir panaudojimą į pirkėjų kainas (žr. 9.34 punktą), perskirstomos prekybos maržos: vertinant bazinėmis kainomis, prekybos marža apskaitoma kaip prekybos atitinkamais produktais dalis, o vertinant pirkėjų kainomis, prekybos maržai priskiriami atitinkamiems produktams. Transporto marža apskaitoma analogiškai.
- 9.39. Produktų grupės prekybos maržos suma yra lygi prekybos šakų prekybos maržos sumai, pridėjus kitų ekonominės veiklos rūšių nepagrindines prekybos maržas. Transporto maržų suma skaičiuojama analogiškai.

9.7. lentelė — Paprasta prekybos ir transporto maržų lentelė

		1 2 3 ...	Ekonominės veiklos rūšys (NACE) ... n	Σ (1)	Galutinis panaudojimas a) b) c) d) e) f)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
		(1)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Produktai (CPA)	1	(1)	Tarpinio vartojimo prekybos ir transporto maržos pagal produktus ir ekonominės veiklos rūšis		Galutinio panaudojimo prekybos ir transporto maržos: Galutinio vartojimo išlaidos: a) namų ūkių b) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams c) valdžios sektoriams Bendrasis kapitalo formavimas: d) bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas ir vertybės e) atsargų pokyčiai f) eksportas		
	2						
	3						
	.						
	.						
	m						
Σ (1)		(2)	Tarpinio vartojimo prekybos ir transporto maržos pagal ekonominės veiklos rūšis		Galutinio panaudojimo prekybos ir transporto maržos pagal tipus		Iš viso prekybos ir transporto maržų

9.8. lentelė — Paprasta produktų mokesčių, atėmus subsidijas, lentelė

		Ekonominės veiklos rūšys (NACE) 1 2 3 ...	Σ (1)	Galutinio panaudojimas a) b) c) d) e) f)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Produktai (CPA)	1	Tarpinio vartojimo produktų mokesčiai, atėmus subsidijas, pagal ekonominės veik- los rūšis ir produktus pirkėjų kainomis	(1)	Galutinio panaudojimo produktų mokes- čiai, atėmus subsidijas: Galutinio vartojimo išlaidos: a) namų ūkių b) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams c) valdžios sektoriaus Bendrasis kapitalo formavimas: d) bendrasis pagrindinio kapitalo forma- vimas ir vertybės e) atsargų pokyčiai f) eksportas		
	2					
	3					
	.					
	.					
	.					
	m					
Σ (1)		Tarpinio vartojimo produktų mokesčiai, atėmus subsidijas, pagal ekonominės veik- los rūšis	(2)	Galutinio panaudojimo produktų mokes- čiai, atėmus subsidijas, pagal panaudojimo tipus		Iš viso produktų mokesčių, atėmus subsi- dijas

9.40. Į transporto maržą įeina transportavimo sąnaudos, kurias atskirai apmoka pirkėjai ir kurios yra įskaičiuojamos į produktų panaudojimą pirkėjų kainomis, bet neįskaičiuojamos į gamintojo produkcijos bazines kainas arba į didmeninių arba mažmeninių prekybininkų prekybos maržą. Transporto marža laikomos sąnaudos, susijusios su tokiais sandoriais:

- a) prekių pergabenimas iš jų pagaminimo vietos į tą vietą, kurioje pirkėjas perima krovinį, jeigu gamintojas už transportavimo paslaugas sumoka trečiajai šaliai ir ši suma pateikiama pirkėjui apmokėti kaip atskira sąskaita-faktūra;
- b) gamintojo arba didmeninio ar mažmeninio prekybininko suorganizuotas prekių transportavimas, už kurį pirkėjas turi sumokėti atskirai, net jei transportavo pats gamintojas arba didmenininkas ar mažmenininkas.

Visos kitos prekių transportavimo sąnaudos transporto maržai nepriskiriamos, pavyzdžiui:

- a) jeigu gamintojas prekes gabena pats ir šias transportavimo sąnaudas įskaičiuoja į gamintojo produkcijos bazines kainas; šiuo atveju gabenimas yra pagalbinė veikla, ir tokios gabenimo išlaidos nelaikomos transportavimo sąnaudomis;
- b) jeigu gamintojas suorganizuoja prekių gabenimą, kai gabenimo išlaidoms neišrašoma atskira sąskaita-faktūra, ir šios gabenimo išlaidos įskaičiuojamos į gamintojo produkcijos bazines kainas; tokios išlaidos laikomos transportavimo sąnaudomis ir nurodomos kaip gamintojo tarpinis vartojimas;
- c) jeigu didmenininkai arba mažmenininkai pasirūpina prekių gabenimu nuo tos vietos, kur jie priima krovinį, iki tos vietos, kur krovinį priima kitas pirkėjas, ir gabenimo sąnaudos įskaičiuojamos į prekybos maržą, jeigu pirkėjui transportavimo sąnaudų sąskaita atskirai nepateikiama. Kaip ir gamintojams, šios sąnaudos gali būti siejamos su pagalbine didmenininkų ar mažmenininkų arba tarpinės paslaugos pirkėjų veikla ir įskaičiuojamos į prekybos maržą, bet ne į transporto maržą;
- d) jeigu namų ūkis perka prekes galutinai suvartoti ir pasamdo trečiąją šalį toms prekėms pergabenti, tokios gabenimo sąnaudos laikomos galutinio vartojimo išlaidomis transporto paslaugoms ir nepriskiriamos nei prekybos, nei transporto maržai.

9.41. pavyzdyje pateikta šiek tiek supaprastinta prekybos ir transporto maržų matrica, nes:

- a) pavyzdyje prekybos ir transporto maržos aiškiai neatskirtos. Prie kiekvienos produktų grupės galima būtų pateikti abiejų rūšių maržas. Dar būtų galima sudaryti dvi atskiras lenteles: vieną prekybos maržos, o kitą — transporto maržos;
- b) prekybos maržos atveju reikėtų atskirti mažmeninę ir didmeninę prekybą, kad būtų galima tinkamai atsižvelgti į jų kainų skirtumus. Sudarinėjant lenteles reikia suprasti, kad didmenininkai gali parduoti tiesiogiai namų ūkiams (pvz., baldus), o mažmenininkai — ekonominės veiklos rūšiai (pvz., kavinėms ir restoranams);
- c) skaičiuojant ir analizuojant prekybos maržą, taikomus namų ūkių galutinio vartojimo produktams, reikia išskirti ir svarbiausius paskirstymo kanalus, kad būtų tinkamai atsižvelgta į kainų skirtumus; skirstyti vien į didmeninę ir mažmeninę prekybą nepakanka. Pavyzdžiui, namų ūkiai prekes ir paslaugas gali pirkti prekybos centre, maisto prekių parduotuvėje, gėlių parduotuvėje, universalinėje parduotuvėje, užsienyje, arba gauti kaip pajamas natūra. Be to, antrinė prekyba kai kuriais produktais taip pat gali būti labai reikšminga, pvz., cigaretės gali parduoti kavinės, restoranai, degalinės. Žinoma, skirstyti į tokias smulkias kategorijas galima tik turint pakankamai duomenų bent apytiksliai paskirstymo kanalų svarbos įvertinimui;
- d) skaičiuojant transporto maržą, gali būti naudinga juos grupuoti pagal transporto rūšį (pvz., geležinkelių, oro, jūrų (upių), kelių transportas).

9.42. Gamybos ir importo mokesčiai apima:

- a) produktų mokesčius (D.21):
  - 1) pridėtinės vertės tipo mokesčius (PVM) (D.211);
  - 2) importo mokesčius ir muitus, išskyrus PVM (D.212);
  - 3) produktų mokesčius, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D. 214);
- b) kitus gamybos mokesčius (D.29).

Panaši struktūra būdinga ir subsidijoms gamybai ir importui. Subsidijos traktuojamos kaip neigiami gamybos ir importo mokesčiai.

Visų šių kategorijų apibrėžimai pateikti 4.14–4.39 punktuose.

- 9.43. Išteklių įvertinimas bazinėmis kainomis apima kitus grynuosius gamybos mokesčius, t. y. gamybos mokesčius, atėmus kitas subsidijas gamybai. Norint bazines kainas perskaičiuoti į pirkėjų kainas (ir atvirkščiai; žr. 9.34 punktą), reikia pridėti visus produktų mokesčius ir atimti visas subsidijas produktams (ir atvirkščiai).
- 9.44. PVM gali būti atskaitomas, neatskaitomas arba netaikomas:
- atskaitomas PVM dažniausiai taikomas daugumai tarpinio vartojimo, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo atvejų ir kai kuriems atsargų pokyčių atvejams;
  - neatskaitomas PVM dažnai taikomas galutinio vartojimo išlaidoms, tam tikriems bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo, atsargų pokyčių ir tarpinio vartojimo atvejams;
  - PVM paprastai netaikomas:
    - eksportui (ypač eksportui už Europos Sąjungos ribų);
    - visoms prekėms ir paslaugoms, kurioms taikomas nulinis PVM tarifas, nepaisant jų panaudojimo būdo;
    - visiems nuo registravimosi PVM mokėtojais atleistiems gamintojams, pvz., smulkiam verslui, religinėms organizacijoms.
- 9.45. Pridėtinės vertės mokestis ESS nurodomas grynąja verte: visi ištekliai vertinami bazinėmis kainomis, t. y. neįskaitant sąskaitose-faktūrose nurodyto PVM; tarpinis ir galutinis vartojimas apskaitomi pirkėjų kainomis, t. y. neįskaitant atskaitomo PVM.
- 9.46. 9.8 pavyzdyje pateikta produktų mokesčių, atėmus subsidijas, lentelė yra supaprastinta:
- neiškirtos įvairios produktų mokesčių rūšys, atskirai nepateiktos subsidijos;
  - skirtingiems paskirstymo kanalams gali būti taikomi nevienodi mokesčių tarifai; todėl, turint pakankamai reikalingos informacijos, reikėtų išskirti ir tokius paskirstymo kanalus.
- 9.47. Produktų mokesčiai ir subsidijos yra sumos, mokėtinos tik tada, kai jas privaloma mokėti pagal mokesčių įvertinimo dokumentus, mokesčių deklaracijas ir panašiai, arba jau faktiškai sumokėtos tokios sumos (žr. 4.27 punktą). Produktų mokesčių (ir subsidijų) sumos apskaičiuojamos atitinkamiems srautams taikant oficialius mokesčio (subsidijos) tarifus. Vėliau galima išanalizuoti, kaip skiriasi mokesčių įvertinimo dokumentuose nurodytos ir faktiškai sumokėtos sumos.
- kai kurie tokie skirtumai rodo, kad pradinis produktų mokesčių įvertinimas neatitinka ESS apibrėžimų:
    - jei atleidžiama nuo mokesčio, pradinio produktų mokesčių įvertinimo rezultatas turi būti mažinamas;
    - jeigu produktų mokesčius mokėti vengiama (pvz., mokestį mokėti privaloma, bet nėra mokesčio įvertinimo), produktų mokesčių įvertinimo rezultatas turi būti mažinamas;
    - jeigu mokamos baudos, produktų mokesčių įvertinimo rezultatas turi būti didinamas.
- Pasikeitus produktų mokesčių įvertinimo rezultatams, keičiasi ir kintamųjų, apskaičiuojamų sudedant arba atimant šiuos mokesčių įvertinimo rezultatus, reikšmės. Pvz., tam tikrai produktų grupei priskiriamos produkcijos vertę bazinėmis kainomis galima apskaičiuoti, iš numatomo panaudojimo pirkėjų kainomis atimant atitinkamus kintamuosius, tarp jų ir produktų mokesčius. Apskaičiavus produkcijos vertę bazinėmis kainomis, produktų mokesčių sumą ir kitus kintamuosius, galima apytiksliai apskaičiuoti ir panaudojimą pirkėjų kainomis;
- išteklių ir panaudojimo lentelėse kai kurių skirtumų paaiškinti nereikia, pavyzdžiui:
    - dėl laiko nesutapimų atsiradusių skirtumų, pvz., mokesčiai gali būti mokami už keletą metų;
    - dėl įmonių nemokumo (bankroto) atsiradusių skirtumų: juos reikia nurodyti kaip kitus finansinio turto ir įsipareigojimų apimtis pokyčius, t. y. ne išteklių ir panaudojimo lentelėse;
  - kartais skirtumai gali reikšti ir tai, kad apskaičiuojant pradines produktų mokesčių arba subsidijų sumas padaryta rimta klaida, pvz., todėl, kad numatytas per mažas tam tikros produkcijos kiekis. Tuo taip pat galima paaiškinti būtinybę patikslinti prekių ir paslaugų srautų apytikslius įvertinimus.

Perskaičiuojant kai kurių produktų rūšių panaudojimą pirkėjų kainomis į bazines kainas, produktų mokesčių ir subsidijų pradinio įvertinimo pakeitimus galima parodyti atskira eilute, net jeigu pakeitimo suma apskaičiuota paprastu matematiniu būdu, pavyzdžiui, proporcingu paskirstymu.

- 9.48. 9.6 pavyzdyje pateiktoje panaudojimo lentelėje nenurodoma, kiek panaudotų prekių ir paslaugų pagaminta šalies viduje, o kiek importuota. Tokios informacijos reikia visoms analizės rūšims, kurioms svarbi sąsaja tarp nacionalinėje ekonomikoje esančių prekių ir paslaugų išteklių ir panaudojimo, pavyzdžiui, eksporto arba galutinio vartojimo išlaidų pokyčių poveikio importui, šalies gamybai ir kitiems susijusiems kintamiesiems, pavyzdžiui, užimtumui, analizei. Iš tiesų tokios informacijos reikia daugumai 9.14 ir 9.15 punktuose nurodytų analizės rūšių. Todėl sąnaudų-produkcijos sistemoje taip pat yra importuotų produktų panaudojimo lentelė ir šalyje pagamintų prekių bei sukurtų paslaugų panaudojimo lentelė (žr. 9.9 ir 9.10 lenteles).
- 9.49. Importuotų produktų panaudojimo lentelę taip pat reikėtų sudaryti, naudojantis visa prieinama informacija apie panaudojimo rūšis ir importą, pvz., gali būti žinomos didžiausios kai kurių rūšių produktų importo bendrovės arba kai kurių gamintojų importo kiekiai. Tačiau paprastai informacijos apie importo panaudojimą būna mažai, todėl ją dažniausiai reikia papildyti prielaidomis kiekvienai produktų grupei.
- 9.50. Iš bendrosios panaudojimo lentelės duomenų atėmus importuotų produktų panaudojimo lentelės duomenis, galima sudaryti šalyje pagamintų produktų ir sukurtų paslaugų panaudojimo lentelę.

9.9 lentelė — Importo panaudojimo lentelė

		Ekonominės veiklos rūšys (NACE) 1 2 3 ...	Σ (1)	Galutinis panaudojimas a) b) c) d) e) f)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Produktai (CPA)	1	Importuotų produktų tarpinis vartojimas cif verte pagal produktus ir ekonominės veiklos rūšis	(1)	Importuotų produktų galutinis panaudoji- mas cif verte: Galutinio vartojimo išlaidos: a) namų ūkių b) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams c) valdžios sektoriaus Bendrasis kapitalo formavimas: d) bendrasis pagrindinio kapitalo forma- vimas ir vertybės e) atsargų pokyčiai f) eksportas		
	2					
	3					
	.					
	.					
	.					
	m					
Σ (1)		Visas importuotų produktų tarpinis varto- jimas pagal ekonominės veiklos rūšis	(2)	Visas importuotų produktų galutinis panaudojimas pagal rūšis		Iš viso importo

9.10 lentelė — Šalies produkcijos panaudojimo lentelė (bazinėmis kainomis)

		1 2 3 ...	Ekonominės veiklos rūšys (NACE) ... n	Σ (1)	Galutinis panaudojimas a) b) c) d) e) f)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
		(1)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Produktai (CPA)	1	(1)	Šalies produkcijos tarpinis vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus bazinėmis kainomis		Šalies produkcijos galutinis panaudojimas bazinėmis kainomis: Galutinio vartojimo išlaidos: a) namų ūkių b) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams c) valdžios sektoriams Bendrasis kapitalo formavimas: d) bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas ir vertybės e) atsargų pokyčiai f) eksportas		
	2						
	3						
	.						
	.						
	.						
	m						
Σ (1)		(2)	Visas šalies produkcijos tarpinis vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis bazinėmis kainomis		Šalies produkcijos galutinis panaudojimas bazinėmis kainomis		Iš viso šalies produkcijos
Importuotų produktų panaudojimas		(3)	Importuotų produktų bendrasis tarpinis vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis		Importuotų produktų galutinis vartojimas bazinėmis kainomis		Iš viso importo
Grynjieji produktų mokesčiai		(4)	Tarpinio vartojimo produktų grynjieji mokesčiai pagal ekonominės veiklos rūšis		Galutinio vartojimo produktų grynjieji mokesčiai		Iš viso grynųjų produktų mokesčių
Σ (1) + (3) + (4)		(5)	Visas tarpinis vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis pirkėjų kainomis		Visas galutinis panaudojimas pagal panaudojimo rūšis		Iš viso panaudojimo
Kompensacija darbuotojams		(6)	Pridėtinės vertės sudedamosios dalys pagal ekonominės veiklos rūšis				
Kiti grynjieji gamybos mokesčiai							
Pagrindinio kapitalo vartojimas							
Grynasis likutinis perteklius							
Σ (6)		(7)	Pridėtinė vertė pagal ekonominės veiklos rūšis				
Σ (1) + (3) + (4) + Σ (6)		(8)	Produkcija pagal ekonominės veiklos rūšis bazinėmis kainomis				
Pagrindinio kapitalo formavimas		(9)					
Pagrindinio kapitalo atsargos							
Darbo sąnaudos							

9.51. Norint čia pavaizduotas išteklių ir panaudojimo lenteles pritaikyti konkretnesniems tikslams, jas galima pakeisti, įvedant kitokias ir papildomas klasifikacijas. Svarbesni pavyzdžiai:

- a) produktų ir ekonominės veiklos rūšių smulkesnis klasifikavimas, remiantis nacionaliniais klasifikatoriais arba atsižvelgiant į specifinius tikslus, pvz., norint išnagrinėti tyrimų ir plėtros reikšmę nacionalinei ekonomikai;
- b) importo ir eksporto smulkesnis geografinis sugrupavimas, pvz., Europos Sąjungos vidaus prekybos sugrupavimas pagal šalis, o prekybos už Europos Sąjungos ribų — pagal ekonominius regionus ir kai kurias konkrečias šalis, pavyzdžiui, JAV arba Japonija;
- c) importo grupavimas į:
  - 1) produktų, gaminamų ir šalies viduje, importą (konkurencinį importą);
  - 2) šalyje negaminamų produktų importą (papildomąjį importą).

Priklausomai nuo rūšies, importo įtaka ir reikšmė nacionalinei ekonomikai gali skirtis. Konkurencinis importas gali būti analizuojamas ir įtraukiamas į šalies ekonominę politiką, nes jis gali būti šalies vidaus produkcijos pakaitalas; todėl šios rūšies importą galima įrašyti į panaudojimo lenteles kaip atskirą (galimo) galutinio vartojimo kategoriją. Papildomojo importo analizės tikslas dažnai būna įvertinti šio importo kainų arba kiekio pokyčių (pvz., naftos krizės metu) poveikį nacionalinei ekonomikai;

- d) kompensacijos darbuotojams grupavimas pagal tokius kriterijus, kaip išsilavinimas, darbas pilną arba nepilną darbo dieną, amžius, lytis. Tuomet pagal tuos pačius kriterijus galima grupuoti ir papildomą informaciją apie užimtumą. Taip išteklių ir panaudojimo lenteles galima pritaikyti įvairių darbo rinkos aspektų analizei;
- (e) kompensacijos darbuotojams grupavimas į:
  - 1) darbo užmokestį, iš jų
    - darbuotojų socialines įmokas ⁽¹⁾;
  - 2) darbdavių socialines įmokas;

Toks grupavimas sudaro galimybę išanalizuoti, kaip socialinės įmokos veikia darbo jėgos kainas bei kokią įtaką turi šios naštos nukreipimas į bendrąjį likutinį perteklių;

- f) galutinio vartojimo klasifikavimas pagal paskirtį (namų ūkių — Coicop, valdžios sektoriaus — Cofog). Šias išlaidas sugrupavus pagal funkcijas, galima įvertinti kiekvienos funkcijos įtaką nacionalinei ekonomikai, pavyzdžiui, valstybinių ir privačių išlaidų poveikį sveikatos priežiūrai, transportui ir švietimui arba valstybės išlaidų gynybai poveikį tam tikroms ekonominės veiklos rūšims, ypač lėktuvų, sunkvežimių ir ginklų pramonei;
- g) pagrindinio kapitalo formavimo ir pagrindinio kapitalo atsargų pergrupavimas, atsižvelgiant į tą ilgalaikį turtą, kurį savininkai yra išnuomoję, pavyzdžiui, pagal operacinį lizingą. Tokį ilgalaikį turtą, priešingai standartinei ESS metodikai, galima įrašyti į sąskaitas kaip to turto vartotojo nuosavybę. Taip pergrupavus, galima palyginti ilgalaikį turtą išsinuomojusių ekonominės veiklos rūšių ir panašų turtą turinčių nuosavybės teise ekonominės veiklos rūšių sąnaudų struktūras. Sąskaitų suderinamumo dėlei atitinkama ilgalaikio turto nuomos suma reikia patikslinti ir nuomininko tarpinio vartojimo bei nuomotojo produkcijos duomenis;
- h) užimtumo ir kompensacijos darbuotojams duomenų pergrupavimas, atsižvelgiant į rangos sutarčių pagrindu dirbančius išorinius darbuotojus bei per laikinojo įdarbinimo agentūras įdarbintus darbuotojus. Taip pergrupavus, galima lengviau palyginti ekonominės veiklos rūšių sąnaudų struktūras, nes darbuotojai priskiriami toms ekonominės veiklos rūšims, „kuriose jie iš tikrųjų dirba“. Toks pergrupavimas reikalauja atitinkamai patikslinti susijusių ekonominės veiklos rūšių tarpinio vartojimo ir produkcijos duomenis.

⁽¹⁾ Gali tekti įvertinti šį kintamąjį plačiąja reikšme, jeigu darbuotojo socialinės įmokos dydis priklauso ne tik nuo jo atlyginimo, bet ir, pavyzdžiui, nuo kitų darbuotojo pajamų, jo amžiaus arba šeimyninės padėties.

LENTELĖS, SIEJANČIOS IŠTEKLIŲ IR PANAUDOJIMO LENTELES SU SEKTORIŲ SĄSKAITOMIS

- 9.52. Norint garantuoti išteklių ir panaudojimo lentelių informacijos suderinamumą su sektorių sąskaitų duomenimis, išteklių ir panaudojimo lentelių informaciją reikia susieti su sektorių sąskaitomis specialia lentele, kurioje kintamieji kryžmiškai sugrupuoti pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius (žr. 9.11 lentelę).

9.11. lentelė — **Lentelė, susiejanti išteklių ir panaudojimo lenteles su sektorių sąskaitomis**

		Ekonominės veiklos rūšys (NACE)		Σ (1)
		1 2 3 ...	... n	
		(1)		(2)
I. Nefinansinės korporacijos				
Bendroji produkcija				
Rinkos produkcija				
Produkcija savo galutiniam vartojimui				
Kita ne rinkos produkcija				
Tarpinis vartojimas	(1)			
Bendroji pridėtinė vertė				
Kompensacija darbuotojams				
Kiti grynieji gamybos mokesčiai				
Pagrindinio kapitalo vartojimas				
Grynasis likutinis perteklius				
II. Finansinės korporacijos				
Visa produkcija				
...				
Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas				
III. Valdžios sektoriaus institucijos				
IV. Namų ūkiai				
V. Ne pelno institucijos (NPI), teikiančios paslaugas namų ūkiams				
Sektorių:				
Iš viso produkcijos				
...				
Iš viso bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo	(2)			

SIMETRISKOS SĄNAUDŲ-PRODUKCIJOS LENTELĖS

- 9.53. Toliau aprašoma svarbiausia ESS simetriškų sąnaudų-produkcijos lentelių rūšis — sąnaudų-produkcijos lentelės pagal produktus.
- 9.54. Sąnaudų-produkcijos lenteles pagal produktus (žr. 9.4 ir 9.12 lenteles) galima sudaryti remiantis išteklių ir panaudojimo lentelių duomenimis bazinėmis kainomis. Tam reikia pakeisti lentelės struktūrą, t. y. dvi asimetriškas lenteles pertvarkyti į vieną simetrišką lentelę (žr. 9.09 punktą). Šį pertvarkymą galima suskirstyti į tris etapus:
- a) išteklių lentelėje nurodyti nepagrindiniai produktai perkeliama į tas ekonominės veiklos rūšis, kuriose tie produktai yra pagrindiniai;

- b) panaudojimo lentelės stulpeliai pertvarkomi taip, kad juose būtų pateikta informacija ne apie ekonominės veiklos rūšių, o apie vienerūšių šakų sąnaudas (nesujungiant eilučių);
  - c) pertvarkytos panaudojimo lentelės eilutės (nedidelės produktų grupės) sujungiamos pagal stulpeliuose nurodytas vienerūšes šakas.
- 9.55. Pirmajame etape išteklių lentelėje nurodytus nepagrindinius produktus reikia perkelti iš vienos ekonominės veiklos rūšies į kitą. Kadangi išteklių lentelėje nepagrindiniai produktai įrašomi ne ištrizinėse, juos perkelti į kitas ekonominės veiklos rūšis nesudėtinga. Jie perkeliama į tas ekonominės veiklos rūšis, kuriose tokie produktai yra pagrindiniai, ir išbraukiami iš juos faktiškai pagaminusių ekonominės veiklos rūšių.
- 9.56. Antrasis etapas yra sudėtingesnis, nes baziniai duomenys apie sąnaudas siejami bendrai su ekonominės veiklos rūšimi, o ne su atskirais ekonominės veiklos rūšies gaminamais produktais. Pertvarkant šią informaciją, su pagrindine produkcija siejamos sąnaudos perkeliama iš tų produkciją pagaminusių ekonominės veiklos rūšių į tą ekonominės veiklos rūšį, kurioje tokia produkcija yra pagrindinė (įprasta). Pertvarkyti galima vienu iš dviejų metodų:
- 1) naudojantis papildoma statistine ir technine informacija;
  - 2) remiantis prielaidomis.
- 9.57. Reikia stengtis kuo daugiau naudotis papildoma statistine ir technine informacija. Pavyzdžiui, gali būti įmanoma gauti konkrečios informacijos apie sąnaudas, reikalingas tam tikrai produkcijai pagaminti. Tačiau dažniausiai tokia informacija būna ne visa, ir pertvarkant lenteles vis tiek prireikia remtis tam tikromis prielaidomis.

- 9.58. Perkelti produktus ir susijusias jų gamybos sąnaudas, remiamasi dviejų tipų prielaidomis apie gamybos technologiją:
- ekonominės veiklos rūšies technologijų vienodumo prielaida, teigiančia, kad visų ekonominės veiklos rūšių priklausančių vietinių VRV (veiklos rūšies vienetų) pagamintų produktų gamybos sąnaudų struktūra yra vienoda;
  - produktų gamybos technologijos vienodumo prielaida, teigiančia, jog visų tos pačios produktų grupės produktų, kad ir kokioje ekonominės veiklos rūšyje jie būtų pagaminti, gamybos sąnaudų struktūra yra vienoda.

Kiekvienu atveju tinkamesnę prielaidą pasirinkti nelengva. Didžiausią dėmesį reikia kreipti į nacionalinės ekonomikos veiklos rūšių struktūrą, t. y. koks ekonominės veiklos rūšių specializacijos lygis, ar tos pačios grupės produktai šalyje gaminami pagal tas pačias technologijas ir t. t. Pavyzdžiui, batus galima gaminti iš odos ir iš odos pakaitalų, todėl šiuo atveju daryti prielaidą apie vienodą visų batų (arba plačiau — avalynės) gamybos technologiją yra problemiška. Saugiau būtų daryti prielaidą, kad vienodos yra ekonominės veiklos rūšies naudojamos technologijos.

Tiesiogiai pritaikius produktų gamybos technologijos vienodumo prielaidą, neretai gaunami nepatenkinami rezultatai, pavyzdžiui, abejotini ar net nerealiūs sąnaudų-produkcijos koeficientai (pavyzdžiui, neigiami koeficientai). Abejotinų koeficientų priežastis gali būti vertinimo klaidos arba ekonominės veiklos rūšies, kurioje perkeliamas nepagrindinis produktas laikomas pagrindiniu, nevienarūšiškumas. Tokius nesklaidumus galima pašalinti, patikslinus duomenis pagal papildomą informaciją arba priimant faktinėmis žiniomis pagrįstus sprendimus. Dar vienas būdas, žinoma, yra remtis ekonominės veiklos rūšies technologijų vienodumo prielaida. Geriausias praktinis būdas simetriškai sąnaudų-produkcijos lentelėi sudaryti — daryti mišrias technologijų vienodumo prielaidas, kartu remiantis papildoma informacija.

- 9.59. Prielaidų įtakos mastas priklauso nuo nepagrindinės gamybos apimčių, kurios savo ruožtu priklauso ne tik nuo gamybos organizavimo nacionalinėje ekonomikoje, bet ir nuo produktų klasifikatoriaus. Kuo smulkiau grupuojami produktai, tuo daugiau nepagrindinės produkcijos galima tikėtis.
- 9.60. Trečiajame etape pertvarkytoje panaudojimo lentelėje surašyti produktai jungiami pagal juos gaminančias ekonomines veiklos rūšis (pirmojo etapo duomenimis) ir sudaroma simetriška sąnaudų-produkcijos lentelė, kur produktai ir antriniai produktai yra kryžmiškai sugrupuoti. Visi pakeitimai daromi, remiantis duomenimis pagal vietinius VRV, bet galutiniai įrašai lentelėje atitinka „vienarūšių gamybos vienetų“ apibrėžimą.
- 9.61. Simetriškos sąnaudų-produkcijos lentelės klasifikacija sutampa su atitinkama išteklių ir panaudojimo lentelių klasifikacija, nes sąnaudų-produkcijos lentelė gaunama būtent iš išteklių ir panaudojimo lentelių, jas pertvarkius (išskyrus tuos atvejus, kai klasifikuojama pagal sistemą ekonominės veiklos rūšis — vienaarūšė šaka).
- 9.62. Simetriška sąnaudų-produkcijos lentelė, pavaizduotą 9.12 pavyzdyje, reikia papildyti dar bent dviem lentelėmis:
- importo panaudojimo matrica, kurios struktūra tokia pati, kaip importo lentelės, papildančios išteklių ir panaudojimo lentelę (9.10 lentelė), tik importo panaudojimo matricoje pateikiama klasifikacija pagal produktus;
  - simetriška sąnaudų-produkcijos lentelė šalies vidaus produkcijai (9.13 lentelė).

Antroji lentelė reikalinga skaičiuojant sukauptuosius (pilnuosius) koeficientus, t. y. Leontjevo atvirkštinę matricą. Pagal 9.13 lentelę, Leontjevo atvirkštinė matrica yra matricos, gautos iš vienetinės I matricos atėmus techninių koeficientų matricą, gautą iš matricos ((1),(1)), atvirkštinė matrica. Leontjevo atvirkštinę matricą galima apskaičiuoti ir šalies vidaus produkcijai ir konkurenciniam importui (žr. 9.51 punktą). Skaičiuojant konkurencinio importo atvirkštinę matricą, reikia laikyti, kad konkurencinis importas pagamintas taip pat, kaip ir su juo konkuruojanti šalies vidaus produkcija.

9.13. lentelė — Simetriška sąnaudų-produkcijos lentelė šalies vidaus produkcijai (pagal produktus)

	1 2 3 ...	Produktai (CPA)	Σ (1)	Galutinis panaudojimas a) b) c) d) e) f)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
	(1)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	(1)	Šalies vidaus produkcijos tarpinis vartojimas pagal produktus bazinėmis kainomis		Šalies vidaus produkcijos galutinis panaudojimas bazinėmis kainomis: Galutinio vartojimo išlaidos: a) namų ūkių b) NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams c) valdžios sektoriaus Bendrasis kapitalo formavimas: d) bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas ir vertybės e) atsargų pokyčiai f) eksportas		
1	(2)	Visas šalies vidaus produkcijos tarpinis vartojimas pagal produktus bazinėmis kainomis		Šalies vidaus produkcijos galutinis panaudojimas bazinėmis kainomis		Iš viso šalies vidaus produkcijos
2	(3)	Visas importuotų produktų tarpinis vartojimas pagal produktus		Importuotų produktų galutinis vartojimas bazinėmis kainomis		Iš viso importo
3	(4)	Tarpinio vartojimo produktų grynieji mokesčiai pagal produktus		Galutinio vartojimo produktų grynieji mokesčiai		Iš viso grynųjų produktų mokesčių
.	(5)	Visas tarpinis vartojimas pagal produktus pirkėjų kainomis		Visas galutinis panaudojimas pagal panaudojimo rūšis		Iš viso panaudojimo
.	(6)	Pridėtinės vertės sudedamosios dalys pagal produktus				
.	(7)	Pridėtinė vertė pagal produktus				
.	(8)	Produkcija pagal produktus bazinėmis kainomis				
n						
Produktai (CPA)						
Σ (1)						
Importuotų produktų panaudojimas						
Grynieji produktų mokesčiai						
Σ (2) + (3) + (4)						
Kompensacija darbuotojams						
Kiti grynieji gamybos mokesčiai						
Pagr. kapitalo vartojimas						
Grynasis likutinis perteklius						
Σ 6						
Σ (1) + (3) + (4) + Σ (6)						
Pagr. kapitalo formavimas						
Pagrindinio kapitalo atsargos						
Darbo sąnaudos						

10 SKYRIUS

KAINŲ IR APIMTIES MATAI

- 10.01. Ekonominių sąskaitų sistemoje visi srautai ir atsargos yra išreikšti piniginiiais vienetais. Piniginis vienetas yra vienintelis bendras vardiklis, kuris gali būti naudojamas labai įvairiems sąskaitose įrašomiems sandoriams vertinti ir prasingiems balansuojantiems straipsniams išvesti.

Naudojant piniginių vienetą kaip matavimo vienetą iškyla tokia problema, kad jis nėra nei stabilus, nei tarptautinis standartas. Atliekant ekonominę analizę svarbiausia yra išmatuoti įvairių laikotarpių ekonomikos augimo apimtį. Tuomet tam tikrų ekonominių suvestinių rodiklių vertės pokyčiuose būtina išskirti pokyčius, atsirandančius tik dėl kainų pokyčių, ir kitus pokyčius, kurie yra vadinami „apimties“ pokyčiais.

Atliekant ekonominę analizę, taip pat yra lyginama ekonominės erdvės atžvilgiu, t. y. lyginamos skirtingos nacionalinės ekonomikos. Šiose analizėse didžiausias dėmesys yra kreipiamas į gamybos ir pajamų lygio apimties tarptautinius palyginimus, bet kainų lygis taip pat yra svarbus. Todėl lyginant dviejų ar kelių šalių suvestinių ekonominių rodiklių vertės skirtumus, būtina suskirstyti į komponentus, kurie parodytų apimties skirtumus ir kainų skirtumus.

- 10.02. Jei reikia palyginti srautus ir atsargas laiko atžvilgiu, taip pat svarbu turėtų būti tiksliai išmatuoti kainų ir apimčių pokyčius. Trumpalaikiu periodu stebėti kainų pokyčius yra ne mažiau svarbu, nei išmatuoti išteklių ir paklausos apimtį. Lyginant ilgesnį laikotarpį, ekonomikos augimo tyrime reikia atsižvelgti į skirtingų prekių ir paslaugų santykinių kainų pasikeitimus.

Svarbiausias uždavinys yra ne tik pateikti pagrindinių sistemos elementų visa apimančius kainų ir apimčių pokyčių matavimus, bet ir sudaryti tarpusavyje susijusių matų grupę, kurie leistų sistemai išsamiai išnagrinėti infliaciją, ekonomikos augimą ir svyravimus.

- 10.03. Bendra erdvinio palyginimo taisyklė yra ta, kad turi būti išmatuoti tikslūs suvestinių ekonominių rodiklių apimties ir kainų komponentai. Nors atliekant erdvinį palyginimą yra svarbus Laspeireso (Laspeyres) ir Paše (Paasche) formulių taikymas, šiam tikslui priimtina tik Fišerio indeksų formulė.
- 10.04. Ekonominių sąskaitų pranašumas yra tas, kad jos sudaro tinkamą pagrindą apimties ir kainų indeksų sistemai kurti bei užtikrina statistinių duomenų nuoseklumą.

Apskaitos taikymo pranašumus trumpai galima apibrėžti taip:

- a) sąvokų lygmenyje, naudojant visą ekonomiką apimančią apskaitos sistemą, reikia nuosekliai nurodyti įvairių produktų ir srautų kainas bei fizinius vienetus. Taikant tokią sistemą būtina, kad, pavyzdžiui, duotos grupės produktų kainos ir apimties sąvokos būtų vienodai apibrėžtos ir išteklių, ir panaudojimo dalyse;
  - b) statistikos lygmenyje, naudojant ekonominių sąskaitų sistemą taikomi apskaitos suvaržymai, kurie veikia tiek einamąsias, tiek palyginamąsias kainas, ir todėl, norint garantuoti kainų ir apimties duomenų nuoseklumą, paprastai reikia atlikti kai kuriuos patikslinimus;
  - c) be to, integruotos kainų ir apimties indeksų sistemos sukūrimas ekonominių sąskaitų sistemoje suteikia valstybės kontrolieriui galimybę papildomai patikrinti. Jei yra subalansuota išteklių ir panaudojimo lentelių sistema galiojusiomis kainomis, tokių subalansuotų lentelių sudarymas palyginamosiomis kainomis reiškia, kad automatiškai gali būti išvesta numanomų kainų indeksų sistema. Tiriant šių išvestų indeksų patikimumą, gali reikėti peržiūrėti ir pataisyti duomenis palyginamosiomis kainomis ir kai kuriais atvejais net vertes galiojusiomis kainomis;
  - d) galiausiai apskaitos taikymas leidžia išmatuoti kai kurių sąskaitų balansuojančių straipsnių kainų ir apimties pokyčius, kurie pagal apibrėžimą yra išvedami iš kitų sąskaitų elementų.
- 10.05. Nepaisant prekių ir paslaugų sandorių balansu (tiek bendru, tiek ir šakiniu) grindžiamos integruotos sistemos pranašumų, reikia pripažinti, kad taip gauti kainų ir apimties indeksai nepatenkina visų reikmių arba neatsako į visus galimus klausimus dėl kainų ir apimties pokyčių. Apskaitos suvaržymai ir kainų bei apimties indeksų formulių pasirinkimas, nors jie ir neišvengiami kuriant vieningą sistemą, kartais gali tapti kliūtimi. Taip pat iškyla poreikis pateikti trumpesnių laikotarpių, pavyzdžiui, mėnesio ir ketvirčio, informaciją. Tokiais atvejais gali būti naudojamos kitos kainų ir apimties indeksų formos.

KAINŲ IR APIMTIES INDEKSŲ TAIKYMO SRITIS SĄSKAITŲ SISTEMOJE

10.06. Tarp ekonominėse sąskaitose galiojusiomis kainomis parodomų srautų yra keletas srautų (daugiausia susijusių su produktais), kur skirtumai tarp kainų ir apimties pokyčių yra panašūs į mikroekonomikos lygmenyje nustatomus skirtumus. Tokie daugumos kitų srautų skirtumai yra mažiau pastebimi.

Pirmuoju atveju srautams priklauso grupė elementarių prekių ir paslaugų sandorių, kurių kiekvieno vertė yra lygi tam tikro skaičiaus fizinių vienetų ir atitinkamos kiekvieno vieneto kainos sandaugai. Šiuo atveju, norint nustatyti vidutinius kainų ir apimties skirtumus, pakanka žinoti, į kokius elementarius sandorius minimas srautas suskirstomas.

Antruoju atveju, kuriam priklauso paskirstymo ir finansinio tarpininkavimo sandoriai bei balansuojantys straipsniai, pavyzdžiui pridėtinė vertė, yra sunku arba net neįmanoma einamąsias vertes tiesiogiai suskirstyti į kainų ir apimties komponentus, ir turi būti priimti specialūs sprendimai.

Taip pat reikia įvertinti kelių suvestinių rodiklių — kompensacijos darbuotojams, disponuojamų namų ūkių pajamų arba nacionalinių pajamų — realią perkamąją galią. Tai galima atlikti, pavyzdžiui, jiems pritaikius prekių ir paslaugų, kurias galima nupirkti už juos, indeksų defliatorių.

10.07. Reikia pabrėžti, kad įvertinant realią perkamąją galią, keliamas uždavinys ir taikoma procedūra yra visiškai skirtingi nuo tų, kurių laikomasi prekėms ir paslaugoms bei balansuojantiems straipsniams taikant defliatorių. Jiems gali būti nustatyta integruota kainų ir apimčių indeksų sistema, kuri, be kita ko, yra naudinga matuojant ekonomikos augimą. Realiomis kainomis vertinant paskutinio tipo srautus, naudojami kitų nei minimų srautų kainų indeksai, kurie gali skirtis pagal analizės tikslus: toks vertinimas gali būti atliekamas tik pagal susitarimą, ir integruotoje kainų, ir apimties indeksų sistemoje negali būti atliekamas išskirtiniu būdu.

INTEGRUOTA KAINŲ IR APIMTIES INDEKSŲ SISTEMA

10.08. Sistemiškas einamųjų verčių pokyčių suskirstymas į „kainų pokyčių“ ir „apimties pokyčių“ komponentus taikoma tik prekių ir paslaugų sąskaitose (0) ir gamybos sąskaitose (I) įrašomiems atitinkantiems srautų sandoriams; toks suskirstymas yra taikomas duomenims, susijusiems tiek su tam tikromis šakomis, tiek ir su visa ekonomika. Balansuojančius straipsnius atitinkantys srautai, pavyzdžiui, pridėtinė vertė, negali būti tiesiogiai išskaidyti į kainų ir apimties komponentus; tai gali būti padaryta tik netiesiogiai, naudojant atitinkamus sandorių srautus.

Naudojant apskaitos sistemą, duomenų apskaičiavimas yra dvigubai suvaržomas:

- a) bet kokiems iš eilės einantiems dviem metams turi būti gautas prekių ir paslaugų sąskaitos balansas ir palyginamosiomis, ir veikusiomis kainomis;
- b) kiekvienas srautas visos ekonomikos lygmenyje turi būti lygus įvairių gamybos šakų atitinkamų srautų sumai.

Trečias suvaržymas, nepriklausantis nuo to, kad naudojama apskaitos sistema, bet atsirandantis dėl sąmoningo pasirinkimo, yra tai, kad kiekvienas sandorių vertės pokytis turi būti priskiriamas arba kainos pokyčiui, arba apimties pokyčiui, arba abiem kartu.

Jei yra įvykdomi šie trys reikalavimai, prekių ir paslaugų sąskaitų, bei gamybos sąskaitų vertinimas veikusiomis kainomis reiškia, kad gali būti gautas integruotas kainų ir apimties indeksų rinkinys.

10.09. Sudarant tokį integruotą rinkinį, reikia atsižvelgti į tokius straipsnius:

Produktų sandoriai		
Produkcija	P.1	
Rinkos produkcija		P.11
Produkcija savo galutiniam vartojimui		P.12
Kita ne rinkos produkcija		P.13
Tarpinis vartojimas	P.2	
Galutinio vartojimo išlaidos	P.3	
Individualaus galutinio vartojimo išlaidos		P.31
Kolektyvinio galutinio vartojimo išlaidos		P.32
Faktinis galutinis vartojimas	P.4	
Individualus faktinis galutinis vartojimas		P.41
Kolektyvinis faktinis galutinis vartojimas		P.42
Bendrasis kapitalo formavimas	P.5	
Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas		P.51
Atsargų pokyčiai		P.52
Vertybių įsigijimas atėmus netekimus		P.53
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6	
Prekių eksportas		P.61
Paslaugų eksportas		P.62
Prekių ir paslaugų importas	P.7	
Prekių importas		P.71
Paslaugų importas		P.72
Produktų mokesčiai ir subsidijos		
Produktų mokesčiai, išskyrus PVM		D.212 ir D.214
Subsidijos produktams		D.31
Produktų PVM		D.211
Pagrindinio kapitalo vartojimas	K.1	
Balansuojantys straipsniai		
Pridėtinė vertė	B.1	
Bendrasis vidaus produktas	B.1*g	

KAINŲ IR APIMTIES INDEKSAI KITIEMS SUVESTINIAMS RODIKLIAMS

10.10. Be pirmiau išnagrinėtų kainų ir apimtys matų, tokie suvestiniai rodikliai taip pat gali būti išskaidyti į jų pačių kainų ir apimtys komponentus. Tokių matavimų uždaviniai skiriasi.

Atsargos	AN.12
Sukurto ilgalaikio turto atsargos	AN.11
Kompensacija darbuotojams	D.1

Norint įvertinti atsargų apimtys pasikeitimą per laikotarpį, gali reikėti įvertinti inventorių palyginamosiomis kainomis kiekvieno laikotarpio pradžioje ir atitinkamai pabaigoje.

Norint įvertinti kapitalo produkcijos rodiklius bei gauti pagrindinio kapitalo vartojimo įvertinimo palyginamosiomis kainomis pagrindą, sukurto ilgalaikio turto atsargos turi būti apskaičiuotos palyginamosiomis kainomis.

Matuojant produktyvumą, taip pat kai kuriais atvejais, kai produkcija buvo įvertinta, remiantis palyginamųjų kainų duomenimis įvertinant sąnaudas, kompensacija darbuotojams turi būti apskaičiuojamas palyginamosiomis kainomis.

10.11. Kompensacija darbuotojams yra pajamų elementas. Matuojant perkamąją galią jis gali būti vertinamas realiomis kainomis pritaikius jam indekso, parodančio darbuotojų nupirktų produktų kainas, defliatorių. Kiti pajamų elementai, pavyzdžiui, disponuojamos namų ūkių pajamos ir nacionalinės pajamos, taip pat gali būti įvertinami realiomis kainomis tokiu pačiu būdu.

BENDRIEJI KAINŲ IR APIMTIES INDEKSŲ MATAVIMO PRINCIPAI

RINKOS PRODUKTŲ KAINŲ IR APIMČIŲ APIBRĖŽIMAS

- 10.12. Integruotos kainų ir apimtys indeksų sistemos sukūrimas yra grindžiamas prielaida, kad kiekvienos vienaarūšės prekės arba paslaugos vertė (v) yra lygi kiekio vieneto kainai (p), padaugintai iš kiekio vienetų skaičiaus (q), tai yra

$$v = p \times q$$

- 10.13. *Apibrėžimas:* Kaina yra apibrėžiama kaip vieno produkto vieneto, kurio kiekiai yra visiškai vienodi ne tik fizine reikšme, bet taip pat ir kelių kitų, 10.16 punkte apibrėžiamų ypatybių, verte. Papildant ekonomine reikšme, kiekiai turi būti tokie patys ir jų vieneto kaina turi būti tokia pati. Kiekvienam sąskaitose parodytam prekių ir paslaugų sandorių suvestiniam rodikliui kainų ir apimtys matai turi būti nustatyti taip, kad

$$\text{vertės indeksas} = \text{kainos indeksas} \times \text{apimtys indeksas}$$

Tai reiškia, kad kiekvienas turimo srauto vertės pokytis turi būti priskiriamas arba kainos pokyčiui, arba apimtys pokyčiui, arba abiem kartu.

- 10.14. Daugelio prekių sandorių atveju yra lengva nustatyti su sandoriu susijusį fizinį vienetą ir kartu to vieneto kainą. Kai kuriais atvejais, pavyzdžiui, unikalios kapitalo prekės, tai yra daug sudėtingiau, todėl turi būti priimti specialūs sprendimai.

Dažnai yra daug sunkiau nustatyti ypatybes, apibrėžiančias fizinius vienetus paslaugų sandoriuose, ir gali iškilti nuomonių skirtumų dėl to, kokius kriterijus taikyti. Tai gali būti susiję su svarbiomis ekonominės veiklos rūšimis – finansinio tarpininkavimo paslaugomis, didmenine ir mažmenine prekyba, paslaugomis įmonėms, švietimu, moksliniais tyrimais ir taikomąja veikla, sveikata arba rekreacija. Atsižvelgiant į didėjančią paslaugų svarbą, svarbu rasti bendrus fizinių vienetų parinkimo sprendimus, net jei jie yra tik sutartiniai sprendimai.

KOKYBĖS SKIRTUMAI IR KAINŲ SKIRTUMAI

- 10.15. Fizinės ir kitos ypatybės, į kurias reikia atsižvelgti identifikuojant produktus, apima kokybės skirtumus ir yra svarbios, nors kartu sukelia dideles statistines problemas.

Vis dėlto yra daug konkrečiam tikslui skirtų prekių ir paslaugų atmainų, pasižyminčių skirtingomis ypatybėmis, ir kiekviena iš jų turi savo kainą.

- 10.16. Kokybės skirtumus parodo tokie veiksniai:

- a) fizinės ypatybės;
- b) pristatymas į skirtingas vietas;
- c) pristatymas skirtingu paros metu arba skirtingais metų laikotarpiais;
- d) pardavimo sąlygų, aplinkybių, aplinkos, kurioje prekės arba paslaugos yra pateikiamos, skirtumai.

Pagal nurodytas fizines ypatybes kitų veiksmų skirtumai parodo, kad fiziniai vienetai ekonominiu požiūriu nėra tapatūs ir kad vienetų vertė skiriasi. Šie vieneto verčių skirtumai yra laikomi apimties, o ne kainų skirtumais.

Iš tikrųjų į mokėjimą už perkamą prekę įeina ne tik prekės kaina, bet ir kaina už paslaugas, susijusias su prekių tiekimu. Tai reiškia, kad faktiškai skirtingomis kainomis ir skirtingomis aplinkybėmis parduotos prekės turėtų būti laikomos skirtingais produktais. Ši išvada yra aiškiai pripažįstama išteklių ir panaudojimo lentelėse, kur prekybos ir transporto antakinių (kurios atitinka pagrindines paslaugas, susijusias su prekių tiekimu) vertė yra įrašoma atskirai.

- 10.17. Kelių vieneto verčių egzistavimas tam tikroje rinkoje tuo pačiu laikotarpiu gali, išskyrus 10.19 punkte aprašytus atvejus, būti laikomas kokybės skirtumų buvimo įrodymu. Todėl, įvairūs automobilių modeliai ir net skirtingos to paties modelio versijos turėtų būti laikomi skirtingais produktais: panašiai reikėtų atskirti keliones traukiniu pirmąją ir antrąją klasę.

Nepriklausomai nuo to, kaip išsamiai turi būti pateikti rezultatai, apskaičiuojant kainų ir apimtys matus, būtina taikyti kuo išsamesnį produktų klasifikatorių, kad kiekvienas nustatytas produktas būtų kuo labiau vienaarūšis.

- 10.18. Fiksuoiant pokyčius per tam tikrą laikotarpį, reikia atsižvelgti į kokybės matą. Kokybės pasikeitimas, pavyzdžiui, dėl produkto fizinių ypatybių pakeitimo, turi būti laikomas apimties, o ne kainos pokyčiu. Taip pat reikia atsižvelgti į suvestinių rodiklių sudarymo poveikį. Srauto sudėties pokyčiai, kurie parodo, pavyzdžiui, vidutinės kokybės padidėjimą, turi būti įrašomi kaip apimties padidėjimas, o ne kaip kainos padidėjimas. Tai reiškia, kad produkcijos atveju, judėjimo tarp rinkų su skirtingomis kainomis atveju, pavyzdžiui, tarp vidaus rinkos ir užsienio rinkos, arba panaudojimo gamyboje ir vartojimo produktų rinkose, poveikis bus laikomas apimties, o ne kainų pokyčiu. Tai taip pat reiškia, kad atitinkamo srauto kainos skirtumas gali atsirasti tik dėl kainų pokyčių atskirų sandorių lygmenyje.
- 10.19. *Apibrėžimas:* Vieneto vertės skirtumas neturi būti laikomas kokybės skirtumų rodikliu, jei įtakos turi informacijos trūkumas, kainų diskriminacija, atspindinti pasirinkimo laisvės apribojimus, ir paralelinių rinkų egzistavimas. Šiais atvejais vieneto vertės skirtumai yra laikomi kainos skirtumais.
- 10.20. Informacijos trūkumas reiškia, kad pirkėjai ne visada gali būti tinkamai informuojami apie esamus kainų skirtumus, todėl per neapsižiūrėjimą gali nusipirkti prekę už didesnę kainą. Taip arba priešingai gali atsitikti ir tada, kai kai kurie pirkėjai ir pardavėjai tariasi arba derasi dėl kainos. Kita vertus, skirtumas tarp turguje, kur dažniausiai taip deramasi, pirktos prekės vidutinės kainos ir tos pačios prekės, parduotos kitos rūšies mažmeninio realizavimo rinkoje, pavyzdžiui, universalinėje parduotuvėje, kainos paprastai turėtų būti laikomas kokybės skirtumu dėl skirtingų pardavimo sąlygų.
- 10.21. Kainų diskriminacija reiškia, kad pardavėjai gali už tokias pačias prekes ir paslaugas, parduotas lygiai tokiomis pačiomis sąlygomis, iš skirtingų pirkėjų kategorijų imti skirtingas kainas. Tokiais atvejais specialiai kategorijai priklausantis pirkėjas neturi jokios arba tik ribotą pasirinkimo laisvę. Taikomas principas, kad kainų skirtumai turi būti laikomi kainų diskriminacija tada, kai už tokius pačius vienetus, parduotus lygiai tokiomis pačiomis sąlygomis aiškiai atskiriamoje rinkoje, yra imamos skirtingos kainos. Kainų skirtumai dėl tokios diskriminacijos nėra apimties skirtumai.

Galimybė perparduoti prekes tam tikroje rinkoje reiškia, kad šių rūšių produktų kainų diskriminacija daugeliu atvejų gali būti laikoma nereikšminga. Galimi prekių kainos skirtumai gali būti laikomi atsiradę dėl informacijos stokos arba paralelinių rinkų egzistavimo.

Paslaugų srityje, pavyzdžiui, transporto, gamintojai gali nustatyti mažesnes kainas tipiška mažesnes pajamas turinčių asmenų grupėms, pavyzdžiui, pensininkų arba studentų. Jei jie gali keliauti nemokamai bet kuriuo jiems pasirinktu metu, tai turi būti laikoma kainų diskriminacija. Tačiau, jei iš jų imamas mažesnis mokestis už važiavimą, kai jie keliauja tik tam tikru metu, paprastai ne piko valandomis, jiems yra siūlomos prastesnės kokybės transporto paslaugos.

- 10.22. Paralelinės rinkos gali egzistuoti dėl keleto priežasčių. Pirkėjai gali neturėti galimybių nusipirkti mažesne kaina tiek, kiek jie norėtų, nes pasiūla už tokią kainą yra nepakankama, ir gali egzistuoti antrinė, paralelinė rinka, kur yra nustatytos didesnės kainos. Taip pat įmanoma, kad paralelinė rinka egzistuoja ten, kur pardavėjai ima mažesnes kainas norėdami išvengti tam tikrų mokesčių. Šiais atvejais kainų pakitimas taip pat laikomas kainos, o ne apimties skirtumu.
- 10.23. Kai informacijos trūkumo, kainų diskriminacijos ir paralelinių rinkų egzistavimo sąlygomis tokie patys produktai yra parduodami skirtingomis kainomis, gali atsirasti srauto struktūros pokytis, veikiantis jo visą vertę.

Tarkim, tam tikras konkrečios prekės arba paslaugos kiekis yra parduodamas tam tikros kategorijos pirkėjui už mažesnę kainą, nors pasiūlytos prekės arba paslaugos pobūdis, pardavimo vieta, laikas ar sąlygos arba kiti veiksniai nesiskiria. Tolesnis mažesne kaina parduotos dalies mažėjimas padidina vidutinę kainą, kurią moka prekės arba paslaugos pirkėjai. Tai turi būti įrašoma kaip kainos, o ne kaip apimties padidėjimas.

NE RINKOS PASLAUGŲ PRINCIPAI

- 10.24. Sukūrus išsamią kainų ir apimties indeksų sistemą, apimančią visus prekių ir paslaugų išteklius bei panaudojimą, ypač sunku išmatuoti ne rinkos paslaugų produkciją. Šios paslaugos skiriasi nuo rinkos paslaugų tuo, kad jos nėra parduodamos rinkos kaina, o jų vertė galiojusiomis kainomis pagal susitarimą yra apskaičiuojama kaip patirtų sąnaudų suma. Šias sąnaudas sudaro tarpinis vartojimas, kompensacija darbuotojams ir kiti mokesčiai, atėmus subsidijas gamybai ir pagrindinio kapitalo vartojimą.
- 10.25. Nesant vieneto rinkos kainos, ne rinkos paslaugos „vieneto kainos“ pasikeitimas gali būti laikomas apytiksliai kainos pokyčiu. Jei ne rinkos paslaugos yra vartojamos individualiai, iš tikrųjų įmanoma įvertinti kiekius, kurie yra vienodi ir kurie parodo šių paslaugų panaudojimą, ir

pritaikyti bazinių metų vieneto kainas, kad būtų gauti duomenys palyginamosiomis kainomis. Taip matuojant paslaugų produkciją, bus galima išnagrinėti individualių ne rinkos paslaugų produktyvumo pokyčius. Paprastai neįmanoma nustatyti kolektyvinių paslaugų vieneto kainų ir kiekių, parodančių šių paslaugų naudojimą. Jei kolektyvinių paslaugų produktyvumo pokyčius yra bandoma apskaityti netiesioginiais metodais, naudotojai turėtų būti informuojami apie tai.

- 10.26. Ekonominėse sąskaitose visų svarbiausia pritaikyti principą, kad ne rinkos paslaugų teikimas ir vartojimas, kaip ir prekių bei rinkos paslaugų teikimas ir vartojimas, turi būti nustatomas pagal faktinius šių prekių ir paslaugų srautus, o ne pagal galutinius jų panaudojimo rezultatus. Kadangi šie rezultatai priklauso ir nuo keleto kitų veiksnių, neįmanoma išmatuoti, pavyzdžiui, mokyimo paslaugų apimtį pagal švietimo lygio pagerėjimą arba sveikatos paslaugų apimtį pagal gyventojų sveikatos pagerėjimą.

PRIDĖTINĖS VERTĖS IR BVP PRINCIPAI

- 10.27. Pridėtinė vertė, gamybos sąskaitos balansuojantis straipsnis, yra vienintelis balansuojantis straipsnis, įtrauktas į integruotą kainų ir apimtį indeksų sistemą. Tačiau reikia pabrėžti labai specifines šio straipsnio ypatybes, kaip ir su juo susijusių apimtį bei kainų indeksų svarbą.

Skirtingai nuo įvairių prekių ir paslaugų srautų, pridėtinė vertė nėra atskira sandorių kategorija. Todėl ji negali būti tiesiogiai suskaidyta į kainos komponentą ir apimtį komponentą.

- 10.28. *Apibrėžimas:* Pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis yra apibrėžiama kaip produkcijos palyginamosiomis kainomis ir tarpinio vartojimo palyginamosiomis kainomis skirtumas.

$$VA = \sum P(0)Q(1) - \sum p(0)q(1)$$

kur P yra produkcijos kainos ir Q — kiekiai, o p ir q yra tarpinio vartojimo kainos ir kiekiai. Teoriškai teisingas būdas apskaičiuoti pridėtinę vertę palyginamosiomis kainomis yra panaudoti dvigubą defliaciją, t. y. atskirai gamybos sąskaitos dviem srautams (produkcijai ir tarpiniam vartojimui) pritaikius defliatorių ir skaičiuojant šių dviejų perkainotų srautų skirtumą.

- 10.29. Kai kuriais atvejais, kai statistiniai duomenys ne visi arba nepakankamai patikimi, gali reikėti naudoti vienintelį rodiklį. Jei yra geri pridėtinės vertės galiojūsiais kainomis duomenys, vienas būdas padvigubinti defliaciją yra einamajai pridėtinei vertei tiesiogiai pritaikyti produkcijos kainų indekso defliatorių. Taip daroma prielaida, kad tarpinio vartojimo kainos keičiasi taip pat, kaip ir produkcijos kainos. Kita galimybė yra ekstrapoliuoti bazinių metų pridėtinę vertę naudojant produkcijos apimtį indeksą. Šis apimtį indeksas gali būti apskaičiuotas tiesiogiai iš kiekybinių duomenų arba dabartinei produkcijos vertei pritaikius atitinkamą kainų indekso defliatorių. Iš tikrųjų šiuo metodu yra daroma prielaida, kad produkcijos ir tarpinio vartojimo apimtį pokyčiai yra tokie patys.

Tam tikroms rinkos ir ne rinkos paslaugų rūšims, pavyzdžiui, finansams, verslo paslaugoms, švietimui arba krašto apsaugai, gali būti neįmanoma gauti patenkinamus produkcijos kainų ir apimtį pokyčių duomenis. Tokiais atvejais pridėtinės vertės pokyčiai palyginamosiomis kainomis gali būti įvertinti pagal kompensacijos darbuotojams pokyčius pagal palyginamuosius darbo užmokesčio tarifus ir pagrindinio kapitalo vartojimą palyginamosiomis kainomis. Duomenų rengėjai gali būti priversti taikyti tokį būdą, net jei ir nėra priežasčių manyti, kad darbo produktyvumas išlieka nepakitęs per trumpą arba ilgą laikotarpį.

- 10.30. Todėl savo pobūdžiu pridėtinės vertės apimtį ir kainų indeksai skiriasi nuo atitinkamų prekių ir paslaugų srautų indeksų.

Tas pats principas taikomas ir suvestinių balansuojančių straipsnių, pavyzdžiui, bendrojo vidaus produkto, kainų ir apimtį indeksams. Šis straipsnis yra lygus visų pridėtinų verčių sumai, atėmus Fisim, t. y. balansuojančių straipsnių suma, pridėjus mokesčius ir atėmus subsidijas produktams, o kita vertus, gali būti laikomas viso galutinio panaudojimo ir importo balansuojančiu straipsniu.

PRINCIPŲ TAIKYMO PROBLEMOS

- 10.31. Norint pritaikyti kainų ir apimtį principus įvairiems sistemos srautams, reikia nurodyti keleto dėl to išskylančių problemų sprendimo būdus.

BENDRASIS PRITAIKYMAS

- 10.32. Poreikis nustatyti, kuris iš įvairių prieš tai apibūdintų veiksnių paaiškina kainų skirtumus, iškyla tada, aki yra nagrinėjami vertės duomenys laiko atžvilgiu ir norima atskirti kainų pokyčius bei apimties pokyčius. Tai reiškia, kad net ir labai išsamūs kiekybiniai duomenys gali tik apytiksliai parodyti apimties pokyčius, nes jie tinkamai neparodo pokyčių, kurie galėjo atsirasti sumaišius įvairias kokybes. Tai reiškia, kad, pavyzdžiui, tam tikram srautui nustatytų fizinių vienetų pastovus skaičius nepakankamai parodo apimties pokytį, jei sudėtis pasikeitė, padaugėjus geresnės kokybės vienetų. Toks pokytis reiškia vidutinės kokybės pokytį ir turi būti įrašomas kaip apimties indekso padidėjimas. Apskritai, geriausias būdas įvertinti prekių ir paslaugų srautų apimties pokyčius yra vertės duomenims pritaikyti kainų indeksų defliatorius. Kadangi visi vidutinės kokybės pokyčiai yra teisingai parodyti verčių eilutėse, padalinus iš atitinkamo kainų indekso, kuris yra koreguotas pagal kokybės pokyčius, yra gaunamas teisingas apimties indeksas.
- 10.33. Defliacija naudojant kainų indeksus ne visada gali būti geriausias būdas, tenka kartais taikyti kitus metodus. Verčių dinamika galėjo, pavyzdžiui, būti nustatyta padauginus kainų ir kiekio duomenis, ir tada palyginamųjų kainų duomenys gali būti gauti naudojant bazinių metų kainas. Kita vertus, kai kurių verčių dinamika gali būti blogesnės kokybės arba gali iškilti sunkumų gaunant patikimus kainų indeksus. Tuomet skaičiavimai gali būti atliekami pagal kiekybės rodiklius. Tokiais atvejais reikia labai paisyti, kad kiekiai būtų susiję su kuo vienodesniais produktais. Jei nepritaikomas nė vienas pirmiau aprašytas metodas, produkcijos palyginamųjų kainų indeksus gali reikėti nustatyti pagal sąnaudų skaičiavimus palyginamosiomis kainomis.
- 10.34. Ne rinkos paslaugų vertėms neįmanoma pritaikyti kainų indeksų defliatorių, todėl reikia taikyti kitus sprendimo būdus. Jie aprašomi 10.41–10.46 punktuose.

TAIKYMAS SPECIFINIAMS SRAUTAMS

Prekių ir rinkos paslaugų srautai

- 10.35. Iš visų ekonomikos srautų prekių ir rinkos paslaugų srautų vertės pokyčius lengviausia suskirstyti į kainų ir apimties pokyčius. Reikėtų aiškiai skirti:
- srautus, atitinkančius faktiškai rinkoje įvykdytus sandorius už tam tikrą kainą;
  - srautus, atitinkančius produkciją savo galutiniam vartojimui (pvz., žemės ūkio produktų gamyba savo reikmėms ir būsto paslaugos, kurias gauna namų savininkai, gyvendami nuosavame name);
  - srautus, kurių vertė yra apibrėžiama kaip prekių ir paslaugų sandorių balansas (pvz., prekybos maržos);
  - srautus, kurių vertė yra apibrėžiama kaip paskirstymo ir (arba) finansinių sandorių skirtumas (pvz., netiesiogiai matuojamos finansinio tarpininkavimo paslaugos ir draudimo paslaugos).
- 10.36. Pirmosios a kategorijos srautų yra daugiausia ir jie dažniausiai pasitaiko. Šių srautų verčių pokyčiai pagal pobūdį gali būti suskirstyti į apimties ir kainų pokyčius. Bendrasis šių srautų galiojusios vertės defliacijos kainų indeksais metodas yra taikomas visais atvejais, kai prekes ir paslaugas galima išreikšti vienetais, kurių dauguma nekinta metų metais.
- 10.37. Antrosios b kategorijos srautams, kurie yra sąlyginiai sandoriai, būdinga tai, kad sandoris neturi faktinės vertės. Tai galima pasakyti apie žemės ūkio produktus savo galutiniam vartojimui ir prekes pagrindiniam kapitalui kaupti savo reikmėms ar panašias prekes. Paslaugų atveju svarbiausia tokių srautų rūšis yra susijusi su būsto paslaugomis, kurias gauna namų savininkai, gyvendami nuosavame name. Šių sąlyginių srautų vertės turi būti gautos taikant panašių produktų kainas, kai jie yra parduodami, todėl defliatorius turėtų būti tas pats. Kadangi paprastai statybos savo reikmėms produktą būtina vertinti pagal gamybos sąnaudas, o ne pagal kainas, atitinkamai turėtų būti pakoreguotas ir defliatorius.
- 10.38. Svarbiausi c kategorijos srautai yra tie, kurių vertė galiojusiomis kainomis yra gaunama kaip dviejų prekių srautų verčių skirtumas. Taip atsitinka su prekybos maržomis, kurių vertė galiojusiomis kainomis yra apibrėžiama kaip skirtumas tarp faktinės arba numatytos kainos už didmeninę arba mažmeninę prekybą nupirktą prekę, skirtą mažmeninei prekybai, ir kainos, kurią turėtų mokėti platintojas, norėdamas pakeisti parduotą arba kitaip perleistą prekę. Todėl pagal vieną metodą prekybos maržas palyginamosiomis kainomis taip pat galima įvertinti kaip skirtumą, gaunamą mažmeninei prekybai nupirktų prekių palyginamosios kainos vertę atėmus iš tokioje prekyboje perparduotų prekių palyginamosios kainos vertės. Alternatyvus įvertinimo būdas būtų ekstrapoliuoti bazinių metų prekybos maržas pagal didmeninės ir mažmeninės prekybos pardavimų apimtį arba pagal pirkimų apimtį. Teisingumo dėlei, naudojant šią alternatyvą reikia atsižvelgti į tai, kad prekybos maržos skiriasi priklausomai nuo įvairių produktų ir panaudojimo. Tai yra aiškiai parodoma išteklių ir panaudojimo lentelėse.

- 10.39. Trečiai c kategorijai taip pat priklauso kelionių agentūrų teikiamos paslaugos, išmatuojamos kaip agentūrų imamų mokėjimų už paslaugas vertė (mokesčiai ir komisiniai). Šios paslaugos taip pat gali būti matuojamos kaip dviejų srautų skirtumas: visa pirkėjo sumokėta kaina ir paslaugų teikėjo išlaidos transportui bei apgyvendinimui. Apimties matas gali būti gautas kaip šių srautų, apskaičiuotų palyginamosiomis kainomis, skirtumas. Kita vertus, mokestis arba komisiniai gali būti apibrėžti kaip užsakyto transporto arba apgyvendinimo paslaugų rūšies vienetų kaina, todėl mokėjimo už paslaugas apimties rodiklis pasikeisčių taip pat, kaip ir šie srautai.
- 10.40. Paskutiniosios d kategorijos srautus sudaro finansinio tarpininkavimo paslaugos; į tai įeina ir draudimo bei pensijų fondų įkainiai už paslaugas. Finansinio tarpininkavimo paslaugas teikia bankai ir kitos finansinės korporacijos. Šias paslaugas sudaro pinigų skolinimas verslo įmonėms ir namų ūkiams, saugių ir patogių taupymo būdų suteikimas, pinigų ir kitų vertybių saugojimas, užsienio valiutos pirkimas ir pardavimas, tarpbankiniai pervedimai, bendros ekonominės informacijos suteikimas, prekyba akcijomis ir obligacijomis bei konsultacijos investavimo klausimais. Kai kuriais atvejais šias paslaugas yra lengva apibrėžti ir konkrečiai sumokėti už jas, pavyzdžiui, kai yra išnuomojama vieta banko saugyklose, arba komisiniai mokesčiai už tarpininkavimą akcijų ir obligacijų emisijose ar paskolų suteikimą. Tuomet gali būti nustatyta galiojusi sandorių vertė bei kainos ir kiekiai, kurių reikia kainoms ir apimčiai išmatuoti. Tačiau netiesiogiai matuojamų finansinio tarpininkavimo paslaugų ir draudimo paslaugų skirstymas į kainų ir apimties komponentus paprastai įmanomas tik sutartinių pagrindu ir turėtų remtis susitarimais.

Ne rinkos paslaugų srautai

- 10.41. Valdžios sektoriaus ir ne pelno institucijų (NPI), teikiančių paslaugas namų ūkiams, teikiamos paslaugos apima daug įvairiausių visuomenei naudingų ir reikalingų paslaugų. Jos skirstomos į dvi pagrindines kategorijas:
- a) asmenims teikiamos paslaugos, t. y. kurių naudotojus arba paslaugų gavėjus galima nustatyti asmeniškai. Naudojant šias paslaugas reikia individualios suinteresuotųjų asmenų iniciatyvos;
  - b) tikrai kolektyvinės paslaugos, t. y. paslaugos, kuriomis kartu naudojasi visi gyventojai.
- 10.42. Asmenims teikiamos paslaugos gali būti teikiamos tam tikriems asmenims (pvz., sveikatos priežiūra) arba asmenų grupėms (pvz., švietimas). Pagal pobūdį šios paslaugos gali būti teikiamos rinkos arba ne rinkos pagrindu; daugeliu atveju asmuo gali gauti šios rūšies paslaugas arba kreipdamasis į rinkos vienetą (mokėdamas kainą), arba kreipdamasis į valdžios sektoriaus arba NPI, teikiančių paslaugas namų ūkiams, ne rinkos vienetą (gaudamas paslaugas nemokamai arba beveik nemokamai).

Rinkos vienetams turėtų būti naudojamas galiojusios vertės defliacijos kainų indeksais metodas, nes pokyčiai produktų su skirtingomis kainomis rinkinyje tada yra teisingai parodomi kaip veikiantys apimtis, o ne kainas. Asmenims teikiamų ne rinkos paslaugų produkcija gali būti įvertinta pagal kiekybinius rodiklius. Švietime šie rodikliai gali būti susiję su vaikų klasėse praleistų arba individualaus mokymo valandų skaičiumi, o ne rinkos sveikatos paslaugų rodikliai turėtų parodyti lovdienius ligoninėse arba apsilankymų pas gydytojus ar seses skaičių. Abiem atvejais yra kokybės elementas, kuris atsispindi vienam mokiniui arba pacientui skirtų lėšų dydyje. Reikia naudoti detalai suskirstytus duomenis, kad kiekvienas apskaičiuojamas rodiklis būtų kuo vienesnis išlaidų atžvilgiu. Tik tuomet pokyčiai produktų rinkinyje yra teisingai parodomi kaip apimties pokyčiai.

Asmenims teikiamų paslaugų teikimo ir vartojimo apimties pokyčiai iš tikrųjų turėtų būti įvertinami pagal šių paslaugų panaudojimą; taip skirtingi kriterijai nebus naudojami toms pačioms paslaugoms įvertinti, priklausomai nuo to, ar jos yra rinkos, ar ne rinkos paslaugos. Žinoma, bet koks kokybės pokytis turi būti laikomas apimties pokyčiu; bet tai taikoma tiek rinkos, tiek ir ne rinkos paslaugoms, teikiamoms asmenims.

- 10.43. Tikrai kolektyvines paslaugas valdžios sektorius teikia visų gyventojų naudai. Faktiškai šioms paslaugoms priklauso daug įvairiausių veiklos rūšių, pavyzdžiui, viešojo valdymo paslaugos, krašto apsauga, užsienio ryšiai, teisingumas ir policija, miestų projektavimas ir aplinkosauga, ekonominė politika ir t. t. Kadangi šios paslaugos yra naudojamos kolektyviai, netiesiogiai ir nuolat, jų teikimo apimtis negali būti matuojama pagal jų panaudojimo lygį.
- 10.44. Iš tikrųjų gali būti neįmanoma gauti patikimus asmenims teikiamų ne rinkos paslaugų kiekybės rodiklius, todėl juos gali tekti matuoti pagal apimtį, naudojant tuos pačius metodus, kaip ir tikrai kolektyvinėms paslaugoms. Tada reikia pradėti nuo skirtingų paslaugų teikimo sąnaudų elementų įvertinimo palyginamosiomis kainomis, t. y. įvertinti:
- a) tarpinį vartojimą;
  - b) kompensaciją darbuotojams;

- c) kitus gamybos mokesčius, atėmus kitas subsidijas gamybai;
- d) pagrindinio kapitalo vartojimą.

Šaunaudų matų naudojimas vietoje produkcijos parodo, kad produktyvumo analizės atlikti neįmanoma.

- 10.45. Tarpinio vartojimo apskaičiavimas palyginamosiomis kainomis baziniais metais nekelia jokių konkrečių teorinių problemų, nes tarpinis vartojimas yra susijęs su prekėmis ir rinkos paslaugomis. Jis gali būti apskaičiuotas arba galiojusioms vertėms pritaikius tarpinio vartojimo kainų indeksų defliatorius, arba pagal kiekius, perkainotus bazinių metų kainomis.
- 10.46. Kompensacijos darbuotojams ir pagrindinio kapitalo vartojimo ne rinkos paslaugų srityje apskaičiavimas palyginamosiomis kainomis yra atliekamas, pavyzdžiui, pagal bendrus 10.53 ir 10.54 punktuose aprašytus metodus. Kiti gamybos mokesčiai dažnai priklauso tokiai rūšiai, kuri gali būti siejama su apimties rodikliu, pavyzdžiui, įdarbinimo apimtimi, naudotų automobilių skaičiumi.

Produktų ir importo mokesčiai bei subsidijos

- 10.47. Nors integruota kainų ir apimties sistema iš esmės apima tik prekių ir paslaugų sandorius, tačiau neatmetama galimybė apskaičiuoti ir tam tikrų kitų sandorių kainų ir apimties pokyčių matus. Tokia galimybė ypač taikoma mokesčiams ir subsidijoms, tiesiogiai susijusiems su prekių ir paslaugų, kurie yra tam tikrų sandorių objektas, kiekiu ir verte. Išteklių ir panaudojimo lentelėse jų vertės yra aiškiai parodomos. Taikant toliau aprašytas taisykles, galima gauti kainų ir apimties matus mokesčių ir subsidijų kategorijoms, įrašytoms prekių ir paslaugų sąskaitose, būtent:

- a) produktų mokesčiams, išskyrus PVM (D.212 ir D.214);
- b) subsidijoms produktams (D.31);
- c) produktų PVM (D.211).

- 10.48. Paprasčiausia yra su mokesčiais, kurie sudaro konkrečių sumą nuo produkto, kuris yra sandorio objektas, kiekio vieneto. Pajamų iš tokio mokesčio vertė priklauso nuo:

- a) įtrauktų į sandorį produktų kiekio;
- b) sumos, kuria yra apmokestinamas vienetas, t. y. apmokestinimo kainos.

Vertės pokyčio suskirstymas į du elementus iš esmės nesukelia jokių sunkumų. Apimties pokytis yra nustatomas pagal apmokestinamų produktų kiekio pasikeitimą; kainos pokytis atitinka sumos, kuria apmokestinamas vienetas, pasikeitimą, t. y. apmokestinimo kainos pasikeitimą.

- 10.49. Dažniau pasitaiko toks atvejis, kai mokesčio sudaro tam tikrą sandorio vertės procentą. Tada pajamų iš tokio mokesčio vertė priklauso nuo:

- a) įtrauktų į sandorį produktų kiekio;
- b) įtrauktų į sandorį produktų kainos;
- c) mokesčių tarifo (procento).

Apmokestinimo kaina tada yra gaunama, pritaikius tarifą produkto kainai. Pajamų iš šio mokesčio tipo vertės pokytis taip pat gali būti suskirstytas į apimties pokytį, nustatomą pagal apmokestinamų produktų kiekio pokytį, ir kainos pokytį, atitinkantį apmokestinimo kainos pasikeitimą ($b \times c$).

- 10.50. Produktų mokesčio (išskyrus PVM) (D.215 ir D.214) dydis yra matuojamas pagal apimtį, pagamintų arba importuotų produktų kiekiui pritaikius bazinių metų apmokestinimo kainas arba importo produkcijos vertei, perkainotai bazinių metų kainomis, pritaikius bazinių metų mokesčių tarifus. Turėtų būti atkreipiamas dėmesys į tai, kad, produktus skirtingai panaudojant, apmokestinimo kainos irgi gali skirtis. Į tai atsižvelgiama išteklių ir panaudojimo lentelėse.

- 10.51. Panašiai subsidijų produktams dydis (D.31) yra matuojamas pagal apimtį, pagamintų arba importuotų produktų kiekiui pritaikius bazinių metų subsidijų kainas arba importo produkcijos vertei, perkainotai bazinių metų kainomis, pritaikius bazinių metų subsidijų normas, atsižvelgiant į skirtingas subsidijų kainas, kurios priklauso nuo skirtingo panaudojimo.

- 10.52. Produktų PVM (D.211) tiek visai ekonomikai, tiek ir konkrečioms ekonominės veiklos rūšims ir kitiems naudotojams, yra apskaičiuojamas grynas ir apima tik neišskaitytą PVM. Grynasis PVM nustatomas kaip sąskaitoje nurodyto produktų PVM ir šių produktų naudotojų išskaitomo PVM skirtumas. Kita vertus, produktų PVM taip pat galima apibrėžti kaip visų neišskaitytinų sumų, kurias turi mokėti naudotojai, suma.

Neišskaitytinas PVM galiojusiomis kainomis gali būti apskaičiuojamas bazinių metų kainomis išreikštiems srautams pritaikius baziniais metais galiojančius PVM tarifus. Todėl bet koks PVM tarifo pokytis einamaisiais metais paveiks kainų indeksą, o ne neišskaitytino PVM apimties indeksą.

Todėl išskaitytino PVM ir neišskaitytino PVM dalys visame sąskaitoje įrašytame PVM gali keistis:

- a) arba dėl teisės išskaityti PVM pasikeitimo, atsirandančio dėl mokesčių įstatymų arba nuostatų pakeitimo, įsigaliojančio iš karto arba po tam tikro laiko;
- b) arba dėl produkto naudojimo pobūdžio pasikeitimo (pvz., padidėjus panaudojimui, kurių atveju PVM gali būti išskaitytas, daliai).

Išskaitytino PVM dydžio pasikeitimas, atsirandantis dėl teisės išskaityti PVM pasikeitimo, kaip ir įrašyto į sąskaitas PVM tarifo pasikeitimas, pagal aprašytą metodą bus laikomas apmokestinimo kainos pasikeitimu.

Kita vertus, išskaitytino PVM dydžio pasikeitimas, atsirandantis dėl produkto panaudojimų pobūdžio pasikeitimo, sudaro išskaitytino PVM apimties pasikeitimą, kuris turi būti parodytas produktų PVM apimties indekse.

Pagrindinio kapitalo vartojimas

- 10.53. Pagrindinio kapitalo vartojimo apimties matų apskaičiavimas kelia mažai problemų, kai turimi geri pagrindinio kapitalo prekių atsargų sudėties duomenys. Daugumos šalių naudojamas nuolatinio inventorizavimo metodas reiškia, kad įvertinant pagrindinio kapitalo vartojimą galiojusiomis kainomis, reikia apskaičiuoti pagrindinio kapitalo prekių atsargas galiojusiomis kainomis. Pereinant nuo vertinimo pagal istorinę vertę prie vertinimo pagal pakeitimo vertę, visų pirma yra būtina įvairiais laikotarpiais įsigytas kapitalo prekes įvertinti vienodu pagrindu, t. y. bazinių metų kainomis. Todėl šio proceso metu išvesti kainų ir apimties indeksai gali būti naudojami pagrindinio kapitalo vartojimo vertei palyginamosiomis kainomis ir atitinkamam kainų indeksui apskaičiuoti.

Jei nėra nuolatinio pagrindinio kapitalo prekių atsargų inventorizavimo, pagrindinio kapitalo vartojimo pokytis palyginamosiomis kainomis gali būti gautas einamųjų kainų duomenims pritaikius kainų indeksų defliatorių, gautus pagal viso pagrindinio kapitalo formavimo duomenis pagal produktus. Tuomet reikia atsižvelgti į įsigytų kapitalo prekių amžiaus struktūrą.

Kompensacija darbuotojams

- 10.54. Įvertinant darbuotojų darbo sąnaudų apimtį, kiekybiniu kompensacijos darbuotojams kiekio vienetu gali būti laikomas tam tikros rūšies arba sugebėjimo lygio darbo valanda. Kaip ir prekėms bei paslaugoms, reikia nustatyti skirtingas darbo kokybes ir kiekvienai skirtingai darbo rūšiai apskaičiuoti kiekio santykinius dydžius. Su kiekviena darbo rūšimi susijusi kaina atitinka valandinę kompensaciją, kuri, žinoma, gali skirtis priklausomai nuo skirtingų darbo rūšių. Atlikto darbo apimties matas gali būti apskaičiuotas kaip įvairių darbo rūšių kiekio santykinų dydžių svertinis vidurkis, nustatytas pagal kompensacijos darbuotojams praėjusiais ir fiksuotais baziniais metais vertes. Kitas būdas — kompensacijos normos indeksą nustatyti apskaičiuojant skirtingų darbo rūšių valandinių kompensacijos normų proporcinį pasikeitimų svertinį vidurkį, vėlgį kaip duomenis naudojant kompensaciją darbuotojams. Jei Laspeireso tipo apimties indeksas yra apskaičiuojamas netiesiogiai kompensacijos darbuotojams pokyčiams galiojusiomis vertėmis pritaikius valandinės kompensacijos vidutinio pokyčio indekso defliatorių, pastarasis turėtų būti Paše tipo indeksas.
- 10.55. Matuojant realią kompensacijos darbuotojams perkamąją galią, šiam srautui gali būti pritaikytas indekso defliatorių, parodantis šių pajamų panaudojimą. Paprastai šiuo tikslu pasirenkamas kainų indeksas yra numanomas individualaus vartojimo išlaidų defliatorių arba vartojimo kainų indeksas.

Skurto ilgalaikio turto atsargos

- 10.56. Skurto ilgalaikio turto atsargoms įvertinti reikia palyginamųjų kainų duomenų. Jei yra naudojamas nuolatinio inventorizavimo metodas, turimi tokie skurto ilgalaikio turto duomenys, kurių reikia apskaičiuojant kapitalo produkcijos rodiklius. Kitais atvejais informacija apie turto atsargų vertes gali būti gauta iš gamintojų ir jai pritaikomas kainų indeksų defliatorių, naudojamas pagrindinio kapitalo formavimui, atsižvelgiant į atsargų amžiaus struktūrą.

Atsargų pokyčiai yra matuojami pagal atsargų įrašų vertę, sumažintą išbraukimų iš atsargų verte, ir prekių, įtrauktų į atsargas tam tikru laikotarpiu, bet kokių atsinaujinančių nuostolių verte. Palyginamąsias kainas galima apskaičiuoti šiems komponentams pritaikius defliatorių. Kai atsargų apimties ir kainų pokyčiai yra beveik reguliarūs, atsargų pokyčius tai pat galima apskaičiuoti atsargų apimties pasikeitimą padauginus iš einamųjų arba bazinių metų vidutinių kainų. Kaip antra alternatyva ir kaip patikrinimo galimybė, atsargų pokyčius taip pat galima apskaičiuoti kaip atsargų laikotarpio pradžioje ir pabaigoje skirtumą. Šiam tikslui atsargų vertė, atėmus perkainojimą pagal gamintojų sąskaitas, turi būti perkainota ir išreikšta vidutinėmis einamųjų arba bazinių metų kainomis. Jei tai yra einamųjų metų kainos, vertė parodo atsargų apimties pokyčius galiojusiomis kainomis. Jei tai yra bazinių metų vidutinės kainos, vertė atitinka atsargų apimties pokyčius bazinių metų kainomis.

Visos ekonomikos realių pajamų matai

- 10.57. Pajamų srautų neįmanoma suskirstyti į kainos ir kiekio komponentą, todėl kainų ir apimties matai negali būti apibrėžti taip pat, kaip buvo apibrėžti pirmiau aprašytų srautų ir atsargų matai. Pajamų srautai realiai gali būti išmatuoti tik tada, jei yra pasirinkamas kažkoks prekių ir paslaugų krepšelis, kuriam paprastai yra išleidžiamos pajamos, ir šiam krepšeliui pritaikomas kainų indeksas kaip einamųjų pajamų defliatorius. Toks pasirinkimas yra visada atsitiktinis, nes pajamos retai išleidžiamos būtent minimu laikotarpiu. Dalis šių pajamų gali būti sutaupoma pirkiniais vėlesniais laikotarpiais arba, atvirkščiai, šio laikotarpio pirkimai gali būti iš dalies finansuojami iš ankstesnių santaupų.
- 10.58. Bendrasis vidaus produktas palyginamosiomis kainomis matuoja visą produkciją (atėmus tarpinį vartojimą) visos ekonomikos apimties mastu. Visas realias rezidentų pajamas veikia ne tik gamybos apimtis, bet taip pat ir norma, pagal kurią eksportas gali būti iškeičiamas į importą iš kitų šalių. Jei prekybos sąlygos pagerėja, užmokant už tam tikrą kiekį importo reikia mažiau eksportuoti, kad esant tam tikram šalies gamybos lygiui, prekės ir paslaugos gali būti perkeltamos iš eksporto į vartojimo arba kapitalo formavimo sąskaitą.
- 10.59. Realios bendrosios vidaus pajamos gali būti gautos prie bendrojo vidaus produkto apimties skaičių pridėjus taip vadinamąjį prekybos pelną. Prekybos pelnas arba galimas nuostolis yra apibrėžiamas kaip:

$$T = \frac{X - M}{P} - \left[\frac{X}{P_x} - \frac{M}{P_m} \right]$$

t. y. einamasis eksporto balansas atėmus importą, pritaikius kainų indekso P defliatorių, atėmus eksporto vertės, kuriai pritaikytas defliatorius, ir importo vertės, kuriai pritaikytas defliatorius, skirtumą. Tinkamą einamosios prekybos balansų defliatorių P turėtų parinkti valstybės statistikos institucijos, atsižvelgdamos į konkrečias šios valstybės aplinkybes. Tokiomis aplinkybėmis, kai neišku, kaip pasirinkti defliatorių, tinkamu defliatoriumi galėtų būti importo ir eksporto kainų indeksų vidurkis.

- 10.60. Įvairūs realių pajamų suvestiniai rodikliai yra nustatomi ir apibrėžiami taip:

Bendrasis vidaus produktas palyginamosiomis kainomis

<i>Pridėjus</i>	prekybos pelną arba nuostolį, atsirandantį dėl prekybos sąlygų pasikeitimo
<i>lygu</i>	realios bendrosios vidaus pajamos
<i>pridėjus</i>	realias pradines pajamas, gaunamas iš užsienio
<i>atėmus</i>	realias pradines pajamas, mokamas užsieniui
<i>lygu</i>	realios bendrosios nacionalinės pajamos
<i>pridėjus</i>	iš užsienio gaunamus realius einamuosius pervedimus
<i>atėmus</i>	užsieniui mokamus realius einamuosius pervedimus
<i>lygu</i>	realios bendrosios nacionalinės disponuojamos pajamos
<i>atėmus</i>	pagrindinio kapitalo vartojimą palyginamosiomis kainomis
<i>lygu</i>	realios grynosios nacionalinės disponuojamos pajamos

Norint realiai išreikšti įvairius nacionalinių pajamų suvestinius rodiklius, rekomenduojama gautinoms ir mokėtinoms pradinėms pajamoms bei pervedimams į užsienį ir iš jo taikyti bendrųjų vidaus galutinių išlaidų indekso defliatorių. Realios disponuojamos nacionalinės pajamos turi būti išreikštos grynąja verte, iš bendrosios vertės atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą palyginamosiomis kainomis.

INDEKSO NUMERIO FORMULĖS IR BAZINIŲ METŲ PASIRINKIMAS

- 10.61. Kuriant integruotą kainų ir apimties indeksų sistemą, yra paliekama galimybė specialiai pasirinkti naudojamų indeksų tipus.
- 10.62. Populiarus apimties pasikeitimų per kelerius metus matas yra Fišerio apimties indeksas, kuris yra apibrėžiamas kaip Laspeireso ir Paše indeksų geometrinis vidurkis. Apimties pokyčiai per ilgą laikotarpį yra nustatomi jungimo būdu, t. y. sukaupti apimties pasikeitimus per kelerius metus.
- 10.63. Populiarus kainų pasikeitimų per kelerius metus matas yra Fišerio kainų indeksas. Kainų pokyčiai per ilgą laikotarpį yra nustatomi susiejant kainų pasikeitimus kelerius metus.
- 10.64. Indeksų jungimas, kuris apima Laspeireso apimties indeksus matuoti apimties pokyčius ir Paše kainų indeksus matuoti kainų pokyčius per kelerius metus, yra priimtinos Fišerio indeksų alternatyvos.
- 10.65. Nors indeksų jungimas yra populiarius apimties ir kainų matas, reikia pripažinti, kad sudėtinio nuoseklumo nebuvimas gali būti rimtas daugumos analizių tipų trūkumas.

Suvestinis rodiklis yra apibrėžiamas kaip jo komponentų suma. Sudėjimo principas reikalauja, kad toks tapatumas būtų išlaikomas ir tada, kai suvestinio rodiklio ir jo komponentų vertės tam tikru atskaitiniu laikotarpiu yra ekstrapoliuojamos per tam tikrą laiką naudojant apimties indeksų duomenų rinkinį.

- 10.66. Todėl rekomenduojama, kad greta pagrindinių suvestinių rodiklių indeksų jungimo būtų surinkti ir įvairių komponentų palyginamųjų kainų duomenys, t. y. tiesioginis turimų kiekių įvertinimas bazinių metų kainomis.

Sąskaitų duomenys palyginamosiomis kainomis turi būti įvertinami kuo išsamiau, jei šie duomenys turi atitikti integruotą kainų ir apimties matų sistemą. Išteklių ir panaudojimo lentelės yra svarbiausias, konceptualus ir statistinis visų matų palyginamosiomis kainomis pagrindas. Papildomi duomenys yra pateikiami papildomose lentelėse.

Nepaisant to, ilgainiui palyginamųjų kainų eilutės turi būti perskaičiuotos. ESS yra priimtas principas, kad nuo 1995 m. baziniai metai turi būti keičiami kas penkeri metai. Pasikeitus baziniams metams yra įprasta senos bazės duomenis susieti su naujos bazės data, o ne perskaičiuoti atgal. Patikslinus bazinių metų duomenis, duomenys nesusideda dėl susiejimo.

- 10.67. Kai bazinių metų vertės bus ekstrapoliuojamos apimties indeksų junginiu, naudotojams reikės paaiškinti, kodėl lentelių duomenys nesusideda.

Nesudedami „palyginamųjų kainų“ duomenys yra skelbiami be jokio koregavimo. Šis metodas yra aiškus ir nurodo naudotojams problemos apimtį.

Tai netrukdo galimybei, kad gali atsirasti aplinkybių, kuriomis duomenų rinkėjai gali nuspręsti panaikinti neatitikimus tam, kad pagerintų visų duomenų nuoseklumą.

EKONOMINIŲ ERDVIŲ KAINŲ IR APIMTIES INDEKSAI

- 10.68. Norint palyginti kainas ir apimtis tarp valstybių, reikia įveikti įvairių nacionalinių valiutų palyginimo sunkumus. Kadangi valiutos keitimo kursai šiam tikslui nėra visiškai pastovūs ir teisingai neparodo perkamosios galios skirtumų, būtina naudoti metodiką, panašią į tą, kuri yra naudojama skirtingų laikotarpių palyginimams vienoje valstybėje. Todėl turi būti paruošti šalių porų kainų ir apimties indeksai, taikant tas pačias indeksų numerių formules, kaip ir matuojant laikotarpių pokyčius. Galima panaudoti bet kurios iš dviejų šalių A ir B duomenis, ir A šalies atžvilgiu gali būti apskaičiuotas Laspeireso indeksas, panaudojant A šalies duomenis, kaip ir Paše indeksas gali būti apskaičiuotas, panaudojant B šalies duomenis.
- 10.69. Jei šių dviejų šalių ekonomikos labai skiriasi, šių indeksų skirtumai gali būti gana dideli, ir rezultatai labai priklausys nuo to, kuris iš jų yra pasirenkamas. Atliekant binarinius palyginimus, pagal ESS yra reikalaujama pasirinkti šių dviejų indeksų vidurkį Fišerio indekso forma.

- 10.70. Natūralu, kad yra sunku atlikti tiesioginį kiekybinį dviejų ekonominių situacijų, kurios turi mažai ką bendro viena su kita, palyginimą, todėl geriausias būdas yra galiojusioms vertėms taikyti kainų indeksų defliatorių. Tai netgi daugiau taikoma tarptautiniams palyginimams nei skirtingų laikotarpių palyginimams vienoje šalyje. Atidžiai aprašius ir identifikavus produktus, kainų santykiniai rodikliai gali būti apskaičiuoti iš informacijos, surinktos ištyrus kainas kiekvienoje šalyje. Kadangi kainos yra nurodomos nacionalinėmis valiutomis, interpretuojant kainų santykius, įvedama perkamosios galios pariteto (PGP) sąvoka. Dviejų A ir B šalių valiutų PGP tam tikram produktui yra apibrėžiamas kaip B šalies valiutos vienetų skaičius, kurių reikia B šalyje perkant tą patį produkto kiekį, kurį galima įsigyti už vieną A šalies valiutos vienetą perkant A šalyje. Perkamosios galios paritetai produktų grupėms ir toliau aukštesniems suvestinių rodiklių lygiams iki BVP yra gaunami palyginus perkamosios galios paritetus produktams su jų dalimi išlaidose. Norint gauti abiejų šalių kainų lygio indeksą, PGP indeksą reikia padalinti iš esamo dviejų aptariamų valiutų keitimo kurso.
- 10.71. Atliekant tarptautinius ne rinkos paslaugų palyginimus, susiduriama su ta pačia problema kaip ir lyginant laiko atžvilgiu. Tai reiškia, kad produkcija yra matuojama kaip sąnaudų suma. Pagal šiuo metu ekonominių erdvių palyginimams naudojamą metodą svarbiems šių sąnaudų elementams reikia gauti perkamosios galios paritetus pagal kainų santykius. Šis metodas, pagal kurį yra palyginamos sąnaudų apimtys, neatsižvelgia į lyginamų šalių ne rinkos paslaugų teikimo produktyvumo skirtumus. Todėl yra svarbu vietoje to sukurti metodus, kurie leidžia palyginti ne rinkos paslaugų teikimo apimtį. Tai iš tikrųjų turėtų būti įmanoma atskiroms ne rinkos paslaugoms tokiu pačiu būdu kaip ir palyginimams laiko atžvilgiu.
- 10.72. ESS yra pripažįstamas šalių kainų ir apimčių tarptautinių palyginimų poreikis. Pagrindinis uždavinys yra palyginti BVP apimtis ir panaudojimą bei įvykdyti tranzityvumo sąlygą. Tranzityvumas reiškia, kad A šalimi grindžiamas tiesioginis C šalies indeksas yra lygus netiesioginiam indeksui, gautam padauginus A šalimi grindžiamą tiesioginį B šalies indeksą iš B šalimi grindžiamo tiesioginio C šalies indekso.
- 10.73. Pagal ESS daugiašalių apimtys matų rinkinio ir perkamosios galios paritetų apskaičiavimas turi prasidėti nuo binarinių palyginimų tarp visų suinteresuotų šalių galimų porų. Tam naudojami Fišerio indeksai nėra tranzityvūs, bet iš jų galima išvesti tranzityvių indeksų rinkinį, kurie yra kuo artimesni originaliems Fišerio indeksams, šiam tikslui naudojant tradicinį mažiausių kvadratų kriterijų. Iki minimumo mažinant originalių Fišerio indeksų ir norimų tranzityvinių indeksų neatitikimus, yra sukuriama vadinamoji EKS formulė.
- 10.74. EKS indeksas naudoja visus šalį i su šalimi k siejančius netiesioginius indeksus bei jų tiesioginį indeksą. Tarp i ir k šalių yra tiesioginio indekso tarp i ir k ir kiekvieno galimo i ir k šalis jungiančio netiesioginio indekso geometrinis vidurkis. Tiesioginis indeksas dvigubai atsveria kiekvieną netiesioginį indeksą. Tranzityvumas yra pasiekiamas į EKS indeksą bet kokiais turimais šalį porai įtraukiant kas antrą šalį.

11 SKYRIUS

GYVENTOJAI IR DARBO SĄNAUDOS

- 11.01. Tam tikri palyginimai tarp šalių, ekonominės veiklos rūšių ar tos pačios ekonomikos sektorių tampa prasmingi tik tada, kai nacionalinėse sąskaitose suvestiniai rodikliai (pvz., bendrasis vidaus produktas, galutinis namų ūkio vartojimas, ekonominės veiklos sukuriama pridėtinė vertė, kompensacija darbuotojams) yra siejami su gyventojų skaičiumi ir darbo sąnaudų kintamaisiais rodikliais. Todėl būtina turėti bendro gyventojų skaičiaus, užimtumo, darbo, visų dirbtų valandų, visos darbo dienos ekvivalento ir darbuotojo darbo sąnaudų palyginamąją kompensaciją apibrėžimus, kurie yra glaudžiai susiję su nacionalinėse sąskaitose vartojamomis sąvokomis.
- 11.02. Šios sąvokos sistemoje apibrėžiamos, remiantis ekonominės teritorijos ir intereso centro koncepcijomis.
- 11.03. Darbo sąnaudos turi būti klasifikuojamos remiantis tais pačiais statistiniais vienetais, kurie naudojami gamybos analizėje, t. y. vietiniais veiklos rūšies vienetais ir instituciniais vienetais.
- 11.04. Rodikliai, su kuriais siejami gyventojų skaičius ir darbo sąnaudos, yra įvertinami, remiantis metiniais rodikliais. Todėl metų eigoje turi būti vartojamos vidutinio gyventojų skaičiaus ir vidutinių darbo sąnaudų sąvokos.

Jei per metus yra atliekama keletas tyrimų, tada imamas rezultatų vidurkis, gautas tomis datomis.

Jei atliekamas vienas tyrimas, tada yra svarbu išsiaiškinti, ar tam tikras periodas yra visiškai reprezentatyvus; apskaičiuojant duomenis visiems metams, turi būti naudojama paskutinė prieinama informacija apie pakitimus metų eigoje. Pavyzdžiui, apskaičiuojant užimtumo vidurkį, turi būti atsižvelgta į tai, jog kai kurie žmonės dirba ne visą laiką (atsitiktiniai ir (arba) sezoniniai darbuotojai).

BENDRAS GYVENTOJŲ SKAIČIUS

- 11.05. *Apibrėžimas:* Bendras šalies gyventojų skaičius tam tikru turimu momentu susideda iš asmenų, kurie yra tos šalies ar užsienio piliečiai, nuolatiniškai įsikūrę tos šalies ekonominėje teritorijoje, net jei tuo metu jie yra laikinai išvykę. Kai kada metinis žmonių skaičiaus vidurkis gali būti tinkamas pagrindas nacionalinių sąskaitų kintamiesiems rodikliams apskaičiuoti arba gali būti naudojamas kaip įvairių palyginimų vardiklis.
- 11.06. Bendro gyventojų skaičiaus sąvoka nacionalinėse sąskaitose apibūdinama pagal gyvenamosios vietos (rezidavimo) koncepciją (žr. skyrių apie vienetus ir jų grupes).

Asmuo, kuris yra apsisotęs arba ketina apsisotėti ekonominėje šalies vieneriems metams ar ilgiau, yra laikomas čia nuolatiniškai įsikūręs.

Asmuo yra laikomas laikinai išvykęs, jei jis (ji) nuolat gyvena tos šalies teritorijoje, bet yra išvykęs ar ketina išvykti svetur trumpesniam nei metų laikotarpiui.

Visi asmenys, kurie priklauso tam pačiam namų ūkiui ⁽¹⁾, laikomi rezidentais ten, kur tas namų ūkis turi ekonominio intereso centrą: t. y. ten, kur yra to namų ūkio gyvenamosios patalpos ar keletas gyvenamųjų patalpų, kuriuos to namų ūkio nariai laiko savo pagrindine gyvenamąja vieta. Tokio namų ūkio narys ir toliau yra laikomas nuolat ten gyvenantis, net jeigu tas asmuo dažnai išvyksta už tos ekonominės teritorijos ribų, nes jo ekonominio intereso centras lieka toje vietoje, kurioje yra tas namų ūkis.

- 11.07. Bendras šalies gyventojų skaičius apima:

- a) šalies piliečius, gyvenančius toje šalyje;
- b) civilius tos šalies piliečius, gyvenančius užsienyje trumpesni nei metų laikotarpį (pasienio darbuotojus, sezoninius darbuotojus, turistus, besigydančius ir t. t.);

⁽¹⁾ Namų ūkio sąvoka apibrėžiama skyriuje „Vienetai ir jų grupės“.

- c) užsienio civilius piliečius, išsikūrusius toje šalyje metams ar ilgesniam negu metų laikotarpiui (tarp jų Europos Bendrijų institucijų ir tarptautinių civilinių organizacijų personalą ⁽²⁾), esantį geografinėje šalies teritorijoje;
- d) karinį užsienio personalą ⁽²⁾, dirbantį tarptautinėse karinėse organizacijose, esančiose geografinėje šalies teritorijoje;
- e) užsienio techninės pagalbos personalą ⁽²⁾, vykdančią ilgalaikes užduotis ir dirbantį toje šalyje bei laikomą įdarbintu priimančios šalies valdžios sektoriaus, kitos valdžios sektoriaus ar tarptautinės organizacijos, kuri ir finansuoja jų darbą, vardu.

Tradiciskai bendras gyventojų skaičius apima ir tokias grupes, nepriklausomai nuo to, kiek laiko jie praleidžia už tos šalies ribų:

- a) tos šalies piliečius studentus, nepriklausomai nuo to, kiek laiko jie studijuoja užsienyje;
- b) tos šalies karinių pajėgų personalą ⁽²⁾, dislokuotą kitose šalyse;
- c) tos šalies piliečius ⁽²⁾, dirbančius nacionalinėse mokslinėse bazėse, esančiose už tos šalies geografinės teritorijos ribų,
- d) tos šalies piliečius ⁽²⁾, dirbančius diplomatinėse misijose užsienyje;
- e) tos šalies piliečius ⁽²⁾, dirbančius žvejybos ar kitų laivų, lėktuvų ir plaukiojančių platformų įgulose, veikiančiose iš dalies arba visiškai už tos šalies ekonominės teritorijos ribų.

11.08. Priešingai, į bendrą gyventojų skaičių neįeina:

- a) užsienio piliečiai, dirbantys toje šalyje trumpiau nei vienerius metus (pasienio darbuotojai, sezoniniai darbuotojai, turistai, besigydančios ir t. t.);
- b) tos šalies piliečiai, gyvenantys užsienyje vienerius metus ar ilgiau;
- c) nacionalinės karinės pajėgos, dirbančios tarptautinėse organizacijose, esančiose kitose šalyse;
- d) nacionalinis techninės pagalbos personalas, vykdančias ilgalaikes užduotis ir dirbantis užsienyje bei laikomas įdarbintu priimančios šalies valdžios sektoriaus, kitos valdžios sektoriaus ar tarptautinės organizacijos, faktiškai finansuojančios jų darbą, vardu;

taip pat pagal susitarimą:

- a) užsienio studentai, nepriklausomai nuo to, kiek laiko jie gyvena šalyje;
- b) užsienio valstybės karinių pajėgų personalas, dislokuotas toje šalyje;
- c) užsienio mokslinių bazių personalas, dirbantis bazėse, esančiose geografinėje šalies teritorijoje;
- d) užsienio diplomatinėse misijose, esančių toje šalyje, nariai.

11.09. Anksčiau pateiktas apibrėžimas skiriasi nuo esamų (arba *de facto*) gyventojų, kurie apima tik asmenis, faktiškai esančius geografinėje šalies teritorijoje tam tikru momentu.

EKONOMIŠKAI AKTYVŪS GYVENTOJAI

11.10. *Apibrėžimas:* Ekonomiškai aktyvūs gyventojai apima visus abiejų lyčių asmenis, sulaukusius tam tikro amžiaus, kurie aprūpina darbo jėga gamybinę veiklą (laikomą gamybine toje sistemoje) per tam tikrą nustatytą laikotarpį. Jie apima visus asmenis, kurie atitinka reikalavimus, keliamus visiems dirbantiems asmenims (darbuotojams arba savarankiškai dirbantiems asmenims) arba bedarbiams.

⁽²⁾ Tarp jų ir lydinčius asmenis.

Darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys yra apibrėžiamos skirsnyje „Užimtumas“.

Bedarbiai apibrėžiami skirsnyje „Nedarbas“.

UŽIMTUMAS

11.11. *Apibrėžimas:* Užimtumas apima visus asmenis — darbuotojus ir savarankiškai dirbančius asmenis — užimtus kokioje nors gamybinėje (laikomoje gamybine toje sistemoje) veikloje.

DARBUOTOJAI ⁽³⁾

11.12. *Apibrėžimas:* Darbuotojai yra apibrėžiami kaip visi asmenys, kurie pagal susitarimą dirba kitam instituciniam vienetui rezidentui ir gauna atlyginimą (nurodomą kaip D.1 kompensacija darbuotojams).

Darbdavio ir darbuotojo santykis egzistuoja tada, kai yra oficialus arba neoficialus susitarimas tarp įmonės ir asmens, sudarytas laisva abiejų šalių valia, kurio pagrindu asmuo dirba tai įmonei, gaudamas atlyginimą pinigais arba natūra.

Darbuotojai priskiriami šiai klasifikacijai, jei jų pagrindinė veikla nėra savarankiškas darbas: tokiu atveju jie priskiriami savarankiškai dirbančių asmenų kategorijai.

11.13. Jiems priskiriamos tokios kategorijos:

- a) asmenys (dirbantys fizinį ar nefizinį darbą, namų ūkio darbus, vadovaujantis personalas, asmenys, vykdančios gamybinę veiklą pagal įdarbinimo programas ir gaunantys už tai atlyginimą), su darbdaviu sudarę darbo sutartį;
- b) valstybės tarnautojai ir kiti valdžios sektoriaus pareigūnai, kurių darbo sutarties nuostatas ir sąlygas nustato viešoji teisė;
- c) ginkluotosios pajėgos, susidedančios iš tų, kurie tarnauja armijoje trumpesnį ar ilgesnį laikotarpį, taip pat ir šaukstiniai (tarp jų ir tie šaukstiniai, kurie dirba civiliais tikslais);
- d) dvasininkai, jei jiems tiesiogiai mokama iš valdžios sektoriaus biudžeto ar ne pelno institucijos;
- e) korporacijų arba kvazikorporacijų savininkai, jei jie dirba tose įmonėse;
- f) studentai, kurie pagal oficialų įsipareigojimą teikia savo darbo paslaugas ir įneša indėlį į įmonės gamybos procesą, gaudami už tai atlyginimą ir (arba) atlikdami gamybinę praktiką;
- g) dirbantys namuose ⁽⁴⁾, tačiau čia turi būti aiškus susitarimas, kad tokiam darbuotojui yra atlyginama pagal padarytą darbą, t. y. pagal atlikto darbo, kaip indėlio į gamybos procesą, kiekį;
- h) neįgalūs darbininkai, jei tarp darbdavio ir darbuotojo egzistuoja oficialūs ar neoficialūs santykiai;
- i) laikino įdarbinimo agentūrų įdarbinti asmenys, kuriuos reikia įtraukti į įdarbinančios agentūros, o ne tos įmonės, kuriai jie iš tikrųjų dirba, veiklą. Tačiau sąnaudų-produkcijos analizei šiuos asmenis bei su tuo susijusias sąnaudas galima perklasifikuoti (žr. 9.51 punktą).

11.14. Laikiniai nedirbantys asmenys taip pat gali būti laikomi darbuotojais, jeigu jie turi formalų ryšį su darbovieta. Šis formalus ryšys su darbovieta nustatomas pagal vieną ar kelis iš čia pateiktų kriterijų:

- a) jie ir toliau gauna darbo užmokestį;

⁽³⁾ „Darbuotojų“ apibrėžimas sutampa su Tarptautinės darbo organizacijos „mokamo darbo“ apibrėžimu.

⁽⁴⁾ Dirbantys namuose yra tokie asmenys, kurie pagal išankstinį susitarimą arba sutartį sutinka dirbti tam tikrai įmonei arba pateikti tam tikrą kiekį prekių ar suteikti paslaugų, bet kurie nedirba jokiam to įmonės padalinyje.

- b) turi garantiją sugrįžti į darbą, pasibaigus šiems nenumatytiems įvykiams arba susitarimą dėl sugrįžimo datos;
- c) nebuvo darbe tam tikrą laikotarpį, kuris kai kuriais atvejais gali būti toks, už kurį darbuotojai gali gauti kompensacines išmokas be jokio įsipareigojimo imtis kitų darbų.

Tai apima tokius asmenis, kurie laikinai nedirba dėl ligos ar traumų, atostogų, švenčių, streiko ar lokauto, yra stažuotėje, atostogose vaiko priežiūrai, nedirba dėl ekonominės veiklos sumažėjimo, laikinos painiavos ar darbo sustabdymo dėl tam tikrų priežasčių — blogo oro, mechaninių ar elektros gedimų, žaliavų ar kuro trūkumo, ar dėl kitokio laikino nebuvimo darbe su leidimu arba be jo.

SAVARANKIŠKAI DIRBANTYS ASMENYS

- 11.15. *Apibrėžimas:* Savarankiškai dirbantys asmenys yra tokie, kurie yra nekorporuotų įmonių, kuriose jie dirba, išskyrus tokias nekorporuotas įmones, kurios apibrėžiamos kaip kvazikorporacijos, vieninteliai savininkai arba bendrasavininkiai. Savarankiškai dirbantys asmenys taip pat yra tokie asmenys, kurie neturi mokamo darbo kaip pagrindinio užsiėmimo: priešingu atveju, jie priklauso darbuotojų grupei.

Nurodytu laikotarpiu jie gali laikinai nedirbti dėl įvairių priežasčių. Kompensacija savarankiškai dirbantiems asmenims yra mišrios pajamos.

- 11.16. Savarankiškai dirbančių asmenų grupei taip pat priklauso tokios kategorijos:

- a) neapmokami šeimos nariai, tarp jų ir dirbantys nekorporuotose įmonėse, visiškai arba iš dalies ištraukę į rinkos gamybą;
- b) dirbantys namuose, kurių pajamos yra tam tikro gamybos proceso, už kurį jie atsakingi, nepriklausomai nuo to, kiek ten įdėta darbo, produkcijos apimties verčių funkcija;
- c) darbuotojai, gaminantys vien tik savo galutiniam vartojimui arba nuosavo kapitalo formavimui, tiek individualiai, tiek kolektyviai;

Neapmokami savanoriai darbuotojai taip pat priklauso savarankiškai dirbančių asmenų kategorijai, jei jų savanoriška veikla sukuria prekes, pvz., pastatomas namas, bažnyčia ar kitas pastatas. Tačiau jei jų savanoriška veikla reiškia paslaugų teikimą, pvz., priežiūra ar valymas be užmokesčio, tada tai nėra laikoma įdarbinimu, nes tokios savanoriškos paslaugos nepriklauso gamybai (žr. 3.08 punktą).

Darbo sąnaudomis nėra laikomos su savininko naudojamomis nuosavomis gyvenamosiomis patalpomis susijusios paslaugos; būsto savininkai nėra laikomi savarankiškai dirbančiais asmenimis.

UŽIMTUMAS IR GYVENAMOJI VIETA

- 11.17. Gamybos vienetų veiklos rezultatai gali būti lyginami su užimtumu, jei jis apima tiek nuolatinį, tiek ir nenuolatinį gyventojus, kurie dirba toje šalyje esančiuose gamybos vienetuose (rezidentuose).

Todėl užimtumas apima tokias kategorijas:

- a) ne nuolatos gyvenančius pasienio darbuotojus, t. y. asmenis, kurie pereina sieną kiekvieną dieną dėl darbo toje ekonominėje teritorijoje;
- b) ne nuolatos gyvenančius sezoninius darbuotojus, t. y. asmenis, kurie atvyksta į ekonominę teritoriją ir išbūna čia mažiau nei vienerius metus, kad dirbtų tokiose ekonominės veiklos rūšyse, kurioms periodiškai reikia papildomos darbo jėgos;
- c) šalies karinių pajėgų personalą, dislokuotą kitose šalyse;
- d) tos šalies piliečius, kurie dirba nacionalinėse mokslinių tyrimų bazėse, esančiose už šalies geografinės teritorijos ribų;
- e) tos šalies piliečius, dirbančius diplomatinėse misijose užsienyje;

- f) vienetų rezidentų eksploatuojamų žvejybos bei kitų laivų, lėktuvų ir plaukiojančių platformų įgulų narius;
- g) valdžios institucijų, esančių už ekonominės teritorijos ribų, vietinius darbuotojus.

11.18. Kita vertus, šios kategorijos nėra įtraukiamos į užimtumą:

- a) nuolatiniai gyventojai, kurie yra pasienio arba sezoniniai darbuotojai, t. y. tie, kurie dirba kitoje ekonominėje teritorijoje;
- b) šalies piliečiai — vienetų nerezidentų eksploatuojamų žvejybos ir kitokių laivų, lėktuvų ir plaukiojančių platformų įgulų nariai;
- c) užsienio valstybių valdžios sektoriaus padalinių, esančių šalies geografinėje teritorijoje, vietiniai darbuotojai;
- d) Europos Bendrijų ir tarptautinių civilinių organizacijų institucijų, esančių tos šalies geografinėje teritorijoje, personalas (tarp jų ir vietinis tiesiogiai įdarbintas personalas);
- e) tarptautinių karinių organizacijų, esančių šalies geografinėje teritorijoje, ginkluotųjų pajėgų nariai;
- f) šalies piliečiai, dirbantys užsienio mokslinių tyrimų bazėse, įkurtose ekonominėje teritorijoje.

11.19. Kad būtų įmanoma pereiti prie sąvokų, paprastai naudojamų darbo jėgos statistikoje (užimtumas šalies mastu), ESS nustato, kad tokie punktai būtų nurodyti atskirai:

- a) šauktinių pajėgos (jie nėra įtraukiami į darbo jėgos statistiką, bet įtraukiami į ESS, įrašant į valdžios sektoriaus teikiamas paslaugas);
- b) nuolatiniai šalies gyventojai, dirbantys gamybiniais vienetams nerezidentams, (įtraukiami į darbo jėgos statistiką, bet neįtraukiami į užimtumą pagal ESS);
- c) ne nuolatiniai gyventojai, dirbantys gamybinuose vienetuose rezidentuose (neįtraukiami į darbo jėgos statistiką, bet įtraukiami į užimtumą pagal ESS);
- d) nuolatiniai gyventojai, visą laiką gyvenantys psichiatrinėse ligoninėse;
- e) nuolatiniai gyventojai, dar nesulaukę darbingo amžiaus pagal darbo jėgos statistiką;

NEDARBAS

11.20. *Apibrėžimas:* Pagal Tarptautinės darbo organizacijos (13-toji Tarptautinė darbo statistikų konferencija) nustatytus standartus, sąvoka „bedarbis“ apima visus tam tikrą amžių pasiekusius asmenis, kurie per tam tikrą nustatytą laikotarpį buvo:

- a) „be darbo“, t. y. neturėjo mokamo darbo arba nedirbo savarankiškai;
- b) „šiuo metu galintys dirbti“, t. y. kalbamu laikotarpiu galintys dirbti mokamą darbą arba dirbti savarankiškai ir
- c) „ieškantys darbo“, t. y. konkrečiu laikotarpiu neseniai ėmėsi tam tikrų konkrečių veiksmų ieškant mokamo darbo arba savarankiško darbo.

Tie konkretūs veiksmai gali reikšti įsiregistravimą valstybinėje arba privačioje darbo biržoje; paraiškų siuntimą darbdaviams; apsilankymą darbo vietose, fermose, gamyklose, turguose ir kitose vietose; skelbimų į laikraščius padavimą arba kreipimąsi pagal skelbimus; kreipimąsi pagalbos į draugus ar gimines; žemės, pastatų, mašinų ir įrangos paieškas savam verslui pradėti; finansinių išteklių ieškojimą; paraiškų leidimams ir licencijoms gauti pateikimą, t. t.

11.21. *Apibrėžimas:* Nedarbo lygis parodo, kokį procentą sudaro bedarbiai tarp ekonomiškai aktyvių gyventojų.

Jis paprastai yra apskaičiuojamas kiekvienai lyčiai ir amžiaus grupei, o toliau klasifikuojama pagal demografinius kintamuosius — šeimyninę padėtį, kvalifikaciją arba tautybę.

DARBAS

11.22. *Apibrėžimas:* Darbas yra apibrėžiamas kaip žodinė arba raštiška sutartis ⁽⁵⁾ tarp asmens ir institucinio vieneto rezidento tam tikram darbui ⁽⁶⁾ atlikti nustatytu periodu ar iki atskiro pranešimo už kompensaciją ⁽⁷⁾.

Šis apibrėžimas apima tiek darbuotojo, tiek ir savarankiškai dirbančio asmens darbą: t. y. darbuotojo darbas, jei asmuo priklauso kitam instituciniam vienetai negu darbdavys, ir savarankiškai dirbančio asmens darbas, jei asmuo priklauso tam pačiam instituciniam vienetai kaip ir darbdavys.

11.23. Darbo sąvoka skiriasi nuo užimtumo sąvokos, apibrėžtos pirmiau:

- a) ji apima antrą, trečią ir kt. to paties asmens darbus. Tie antras, trečias ir kt. to paties asmens darbai gali eiti vienas po kito per tam tikrą laikotarpį (paprastai, savaitę) arba eiti lygiagrečiai ir apimti tokius atvejus, kai asmuo turi vakarinį ir dieninį darbą;
- b) kita vertus, čia neįskaitomi tokie asmenys, kurie laikinai nedirba, bet turi oficialų tam tikros formos pritvirtinimą, pavyzdžiui, sugrįžimo į darbą garantiją arba susitarimą dėl grįžimo į darbą tam tikru laiku. Toks susitarimas tarp darbdavio ir laikinai nedirbančio arba išvykusio mokytis asmens nelaikomas darbu sistemoje.

DARBAS IR GYVENAMOJI VIETA

11.24. Darbas šalies ekonominėje teritorijoje yra raštiškas arba žodinis susitarimas tarp asmens (kuris gali būti kitos ekonominės teritorijos nuolatinis gyventojas) ir toje šalyje esančio institucinio vieneto rezidento.

Apskaičiuojant ekonominės veiklos darbo sąnaudas, svarbi tiksliai gamintojo institucinio vieneto gyvenamoji vieta, nes tik toje šalyje esantys gamintojai rezidentai prisideda prie bendrojo vidaus produkto kūrimo.

11.25. Be to:

- a) darbai yra įskaičiuojami į ekonominės teritorijos darbų apskaitą, kai gamintojo rezidento darbuotojai laikinai dirba kitoje ekonominėje teritorijoje ir kai tų darbų esmė ir trukmė neleidžia jų laikyti kitoje teritorijoje esančiu sąlyginiu rezidentiniu vienetai;
- b) darbai nėra įskaičiuojami į ekonominės teritorijos darbų apskaitą, kai jie atliekami nerezidentiniams (toje teritorijoje neturintiems nuolatinės verslo buveinės) instituciniams vienetais, t. y. tokiems, kurių interesų centras yra kitoje šalyje ir kurie neketina aktyviai veikti toje teritorijoje metus ar ilgiau;
- c) darbai, kuriuos atlieka tarptautinių organizacijų personalas ir vietinis užsienio ambasadų pasamdytas personalas, nėra įtraukiami į apskaitą, nes tie įdarbinantys vienetai nėra rezidentai.

BENDRAS DIRBTŲ VALANDŲ SKAIČIUS

11.26. *Apibrėžimas:* Bendras dirbtų valandų skaičius — tai gamybinėje sferoje per ataskaitinį laikotarpį darbaviui arba savarankiškai dirbančių asmenų faktiškai dirbtų valandų visuma.

⁽⁵⁾ Žodinė ar raštiška sutartis susijusi su darbo sąnaudomis, o ne su prekių ar paslaugų produkcijos pateikimu.

⁽⁶⁾ Darbas reiškia bet kokią veiklą, kuri prisideda prie prekių pagaminimo ar paslaugų suteikimo tam tikroje gamybinėje veikloje. Darbo legalumas ir darbuotojo amžius iš esmės neturi reikšmės.

⁽⁷⁾ Kompensacija turi būti suprantama plačiąja reikšme ir apimti savarankiškai dirbančių asmenų mišrias pajamas.

Kadangi darbuotojų apibrėžimas yra labai platus ir apima laikinai nedirbančius, bet turinčius formalų ryšį su darbovieta asmenis bei dirbančius ne visą darbo dieną, ESS rekomenduoja darbo našumui apskaičiuoti naudoti ne nedirbančiųjų skaičių, o bendrą dirbtų valandų skaičių.

Bendras dirbtų valandų skaičius yra tinkamesnis darbo sąnaudų matas.

11.27. Pagal Tarptautinės darbo organizacijos (10-oji Darbo statistikų konferencija) sukurtas normas, bendras dirbtų valandų skaičius apima:

- a) faktiškai dirbtas valandas įprastinių darbo valandų metu;
- b) papildomas (įprastinėms) darbo valandas, už kurias paprastai mokamas didesnis atlyginimas (viršvalandžiai);
- c) laikas, sugaištas darbo vietoje tokioms užduotims atlikti, pvz., darbo vietos paruošimas, remontas ir priežiūra, darbo įrankių paruošimas ir valymas, kvitų, sąskaitų-faktūrų išrašymas, dirbtų valandų registravimas ir kitų ataskaitų parengimas;
- d) prastovos darbo vietoje, laukiant ar budint, dėl pvz., laikino darbo nebuvimo, įrenginių gedimo ar nelaimingų atsitikimų, laikas, praleistas darbo vietoje, kai nedirbama, bet už kurį darbo sutartis garantuoja apmokėjimą;
- e) trumpų pertraukėlių darbe laikas, tarp jų ir poilsio pertraukėlės.

11.28. Kita vertus, faktiškai dirbtas laikas neapima:

- a) valandų, už kurias mokama, bet nedirbama, pvz., kasmetinės mokamos atostogos, valstybinės šventės ir nedarbingumo atostogos;
- b) valgyimo pertraukos;
- c) laiko, sugaišto vykti iš namų į darbą, net tada, kai už tai mokama (statybininkams). Tačiau tokia kelionė, organizuota darbdavių, yra įtraukiama į darbo valandas.

11.29. Bendras dirbtų valandų skaičius yra per atskaitinį laikotarpį ekonominėje teritorijoje darbdaviui ar sau faktiškai dirbtų valandų bendra suma:

- a) kuri apima ir darbą, atliktą už tos ekonominės teritorijos ribų, instituciniams vienetams rezidentams, neturintiems ekonominio interesų centro toje šalyje;
- b) kuri neapima darbo užsienio instituciniuose vienetuose, neturinčiuose ekonominių interesų toje ekonominėje teritorijoje.

11.30. Daugumoje įmonių apžvalgų registruojamos apmokėtos valandos, o ne dirbtos valandos.

Tokiais atvejais dirbtos valandos turi būti apskaičiuojamos kiekvienai darbo grupei, naudojantis visa prieinama informacija apie mokamas atostogas ir pan.

11.31. Verslo ciklo analizei gali būti naudinga pakoreguoti bendrą dirbtų valandų skaičių, priėmus standartinį darbo dienų per metus skaičių.

VISOS DARBO DIENOS EKVIVALENTAS

11.32. *Apibrėžimas:* Visos darbo dienos ekvivalento užimtumas, kuris yra lygus visos darbo dienos ekvivalento darbų skaičiui, yra apibrėžiamas kaip bendras dirbtų valandų skaičius, padalintas iš per metus visą darbo dieną dirbtų darbų vidutinio valandų skaičiaus toje ekonominėje teritorijoje.

11.33. Šis apibrėžimas nebūtinai parodo, kaip apskaičiuojama ši sąvoka: kadangi visos darbo dienos trukmė ilgainiui keitėsi ir yra skirtinga įvairiose ekonominės veiklos rūšyse, todėl kiekvienoje tokioje grupėje turi būti taikomi metodai, kurie nustato vidutines proporcijas ir valandų vidurkį, kurį turi išdirbti dirbantys mažiau negu visą darbo dieną. Kiekvienoje grupėje pirmiausia apskaičiuojama normalios darbo savaitės trukmė. Jei įmanoma, kiekvienoje ekonominės veiklos rūšyje kiekviena grupė apibrėžiama pagal lytį ir (arba) darbo pobūdį. Valandų skaičius, dėl kurio

susitarta su darbdaviu ir kuris įrašytas sutartyje, ir yra tas kriterijus, kuriuo vadovaujamosi nustatant tuos skaičius. Visos darbo dienos ekvivalentas yra apskaičiuojamas atskirai kiekvienai darbo grupei, o tada sudedamas.

- 11.34. Nepaisant to, kad bendras dirbtų valandų skaičius yra geriausias darbo sąnaudų matas, visos darbo dienos ekvivalentas taip pat turi kai kurių pranašumų: jis lengviau apskaičiuojamas, o tai palengvina tarptautinius palyginimus tarp šalių, kurios gali apskaičiuoti tik visos darbo dienos ekvivalentą.

DARBUOTOJO DARBO SĄNAUDOS PALYGINAMAJA KOMPENSACIJA

- 11.35. *Apibrėžimas:* Darbuotojo darbo sąnaudos palyginamąja kompensacija įvertina esamas darbo sąnaudas pagal tam tikru baziniu laikotarpiu galiojančią kompensaciją darbuotojams.
- 11.36. Kompensacija darbuotojams pagal galiojusias kainas, padalytas iš darbuotojo darbo sąnaudų palyginamosiomis kainomis, parodo implicitinį kompensacijos kainos indeksą, lygintiną su implicitiniu galutinio panaudojimo kainų indeksu.
- 11.37. Darbuotojo darbo sąnaudų palyginamąja kompensacija sąvokos tikslas yra išreikšti darbo jėgos sudėties pasikeitimus, pvz., nuo mažiau apmokamų iki geriau apmokamų darbuotojų. Kad analizė būtų veiksmingesnė, ji turi būti atliekama kiekvienai ekonominės veiklos rūšiai.
-

12 SKYRIUS

KETVIRTINĖS EKONOMINĖS SĄSKAITOS

- 12.01. Ketvirtinės ekonominės sąskaitos sudaro neatskiriamą nacionalinių sąskaitų dalį ir, be kitų panaudojimų, yra labai svarbios einamųjų metų analizei ir praėjusių metų negalutiniams įvertinimams. Ketvirtinės sąskaitos — tai nuoseklus sandorių, sąskaitų ir balansuojančių straipsnių kompleksas, apimantis tiek finansinę, tiek nefinansinę sritį ir sudaromas kas ketvirtį. Joms taikomi tie patys principai, apibrėžimai ir struktūra, kuriems gali būti taikomi tam tikri pakeitimai, kaip ir metinėms sąskaitoms pagal ataskaitinį laikotarpį.
- 12.02. Ketvirtinių ekonominių sąskaitų svarba yra susijusi su tuo, kad jos yra vienintelis nuoseklus rodiklių kompleksas, kurį galima parengti per gana trumpą laikotarpį ir kuris gali pateikti bendrą trumpalaikį tiek finansinės, tiek ir nefinansinės veiklos vaizdą.
- 12.03. Laikotarpis, su kuriuo susijusios ketvirtinės sąskaitos ir būtinybė kuo greičiau gauti patikimą informaciją, lemia tam tikras tipiškas ypatybes. Tos ypatybės — tai statistiniai sąskaitų sudarymo metodai, sezoniškumas ir jo aiškinimas, ketvirtinių ir metinių sąskaitų nuoseklumas ir kai kurios sąskaitų ypatybės, susijusios su ataskaitiniu periodu. Šios ypatybės bus išsamiai aptariamos ketvirtinių sąskaitų vadove, kurį Eurostatas ketina išleisti iki šių metodų taikymo pradžios.
- 12.04. Statistiniai metodai, naudojami sudarant ketvirtines sąskaitas, gali labai skirtis nuo tų, kurie naudojami metinėms sąskaitoms sudaryti. Jie gali būti suskirstyti į dvi pagrindines grupes: tiesioginės procedūros ir netiesioginės procedūros. Tiesioginės procedūros remiasi kas ketvirtį prieinamais, atitinkamai supaprastintais šaltiniais, panašiais į tuos, kurie naudojami metinėms sąskaitoms sudaryti. Kita vertus, netiesioginės procedūros remiasi metinių sąskaitų duomenų suskirstymu į smulkesnius laiko vienetus pagal matematinius ir statistinius metodus, panaudojant orientacinius rodiklius, kuriuos galima naudoti einamųjų metų ekstrapoliavimui. Renkantis netiesiogines procedūras, pirmiausia būtina atsižvelgti į prognozės einamiesiems metams paklaidos sumažinimą tam, kad negalutiniai metiniai įvertinimai kuo labiau atitiktų galutinius duomenis. Šių būdų pasirinkimas priklauso ir nuo kas ketvirtį gaunamos informacijos.
- 12.05. Ketvirtinės sąskaitos gana dažnai parodo labai trumpalaikius svyravimus, susijusius su oro sąlygomis, įpročiais, teisės aktais ir kt., kurie paprastai apibrėžiami kaip sezoniniai svyravimai. Nors sezoniškumas yra neatskiriama ketvirtinių sąskaitų dalis, jis dažnai tampa kliūtimi teisingam ciklo tendencijos komponento identifikavimui ir analizei. Iš to kyla būtinybė parengti tiek neapdorotas, tiek ir sezoniškai patikslintas sąskaitas. Sezoniškai patikslintų duomenų apskaitos nuoseklumas turi būti užtikrintas. Su sezonišku koregavimu yra glaudžiai susijusi darbo dienų patikslinimo problema, kurią reikia toliau nagrinėti Eurostato vadove.
- 12.06. Kadangi ketvirtinėms sąskaitoms taikoma ta pati sistema kaip ir metinėms sąskaitoms, po kurio laiko jos turi atitikti viena kitą. Srautų kintamųjų atveju tai reiškia, kad ketvirčių duomenų suma turi būti lygi kiekvienų atitinkamų metų metiniams duomenims. Iš esmės nėra jokių kliūčių, dėl kurių ši sąlyga negalėtų būti taikoma ankstesniems metams. Tačiau einamaisiais metais susiduriama su laiko pirmumo problema tarp ketvirtinių ir metinių duomenų, nes ketvirtiniai duomenys yra prieinami anksčiau negu metiniai. Šią problemą galima išspręsti sutikus su tuo, jog negalutiniai metinių duomenų įvertinimai yra gaunami agreguojant ketvirtinius duomenis. Kai galima gauti naują metinę informaciją, dėl kurios turi būti peržiūrėti negalutiniai duomenys, ketvirtiniai duomenys atitinkamai turi būti pakeisti. Kai kuriose sistemose metinės sąskaitos yra ketvirtinės sistemos šalutinis produktas ir ten nėra atskiro metinių duomenų apskaičiavimo.
- 12.07. Turi būti užtikrintas laiko atitikimas neapdorotų duomenų atžvilgiu bei patikslintų duomenų suderinamumas su sezoninių patikslinimų procedūromis.

- 12.08. Nors dažniausiai dauguma sandorių ir balansuojančių straipsnių yra vienodai pasiskirstę per visus ketvirčius, tačiau vis dėlto kai kurie sandoriai yra susikcentravę viename arba dviejuose metų ketvirčiuose. Tai susiję su pajamų mokesčiais, dividendais, palūkanomis ir kt. Šių atvejų aiškinimas priklauso nuo pagrindinio jų formavimo proceso.
- 12.09. Teoriškai nėra jokių kliūčių ketvirtinėms sąskaitoms panaudoti metinių sąskaitų išdėstymo schemą, nes ji yra tokia pati. Tačiau dažniausiai yra naudinga supaprastinti ir agreguoti tą schemą tam, kad kiek galima greičiau būtų gauti patikimi ketvirtiniai duomenys (žr. lentelių ir duomenų programą, pateikiamą pagal 1955 ESS).
-

13 SKYRIUS

REGIONINĖS SĄSKAITOS

- 13.01. Regioninės sąskaitos — tai atitinkamų visos ekonomikos sąskaitų regioninis detalizavimas. Regioninėse sąskaitose vartojamos tos pačios sąvokos kaip ir visos ekonomikos sąskaitose, išskyrus tuos atvejus, kurie atskirai nurodyti šiame skyriuje.
- 13.02. Visas regioninio lygmens sąskaitų kompleksas reiškia, jog kiekvienas regionas yra laikomas atskiru ekonominiu subjektu. Tokiu atveju sandoriai su kitais regionais tampa tam tikra prasme išoriniais sandoriais. Regiono išoriniai sandoriai skirstomi į sandorius su kitais tos šalies regionais ir sandorius su kitomis šalimis.
- 13.03. Su sąvokomis susiję sunkumai (žr. 13.10–13.14 punktus) iš dalies paaiškina, kodėl regioninėse sąskaitose fiksuojama tik gamybinė veikla pagal ekonominės veiklos rūšis ir pateikiamos tik kai kurių institucinių sektorių, pavyzdžiui, namų ūkių, sąskaitos.

REGIONO TERITORIJA

- 13.04. Šalies regiono ekonomika sudaro visos tos šalies ekonomikos dalį. Visai ekonomikai apibūdinti naudojama institucinių vienetų sąvoka. Šalies ekonomiką sudaro visi instituciniai vienetai, kurie ekonominėje tos šalies teritorijoje turi interesų centrą (žr. 2.04 punktą). Nors ekonominę teritoriją iš esmės ir sudaro geografinė teritorija, bet jos nebūtinai turi sutapti (žr. 2.05 punktą). Ekonominė šalies teritorija gali būti padalyta į regionines teritorijas ir užregioninę teritoriją.
- 13.05. Regioninė teritorija apima:
- regioną, kuris yra šalies geografinės teritorijos dalis;
  - visas laisvasias zonas, įskaitant muitinės sandėlius ir gamyklas, kontroliuojamas to regiono muitinės.
- 13.06. Užregioninę teritoriją sudaro tos šalies ekonominės teritorijos dalys, kurios negali būti tiesiogiai prijungtos prie vieno regiono. Ji sudaryta iš:
- nacionalinės oro erdvės, teritorinių vandenų ir kontinentinio šelfo, esančio tarptautiniuose vandenyse, į kuriuos ta šalis turi išskirtines teises;
  - teritorinių anklavų (t. y. geografinių teritorijų, esančių ne tos šalies teritorijoje, kurias pagal tarptautines sutartis ir susitarimus tarp valstybių naudoja tos šalies valdžios sektoriaus agentūros (ambasados, konsulatų, karinės bazės, mokslinių tyrimų bazės ir t. t.);
  - tarptautiniuose vandenyse, už tos šalies kontinentinio šelfo esančių naftos klodų, gamtinių dujų telkinių ir kt., kuriuos eksploatuoja vienetiniai rezidentai.
- 13.07. Teritorinių statistinių vienetų nomenklatūra (NUTS) numato bendrą visuotinę Europos Sąjungos suskirstymą į ekonomines teritorijas. Teritorinių statistinių vienetų nomenklatūra (NUTS) yra teritorinė regioninių sąskaitų sudarymo klasifikacija.

VIENETAI IR GYVENAMOJI VIETA

- 13.08. Yra skiriami du vienetų tipai. Pirmas yra vietinis veiklos rūšies vienetas, kuris reikalingas gamybos proceso bei prekių ir paslaugų panaudojimo analizei. Antras yra institucinis vienetas, leidžiantis analizuoti srautus, darančius poveikį pajamoms, kapitalo ir finansiniams sandoriams, kitiems srautams ir balansui.
- 13.09. Vietinis veiklos rūšies vienetas yra veiklos rūšies vienetų dalis, atitinkanti vietinį vienetą. Vietinis vienetas yra institucinis vienetas, gaminantis prekes ar teikiantis paslaugas arba to vieneto dalis, esanti geografiškai apibrėžtoje vietoje (žr. 2.106 punktą). Vadinasi vietinio veiklos rūšies vieneto regioninę buvimo vietą galima aiškiai nustatyti.

Kas dėl sandorių, apimančių gamybinę veiklą, tai yra būtina užregistruoti srautus tarp vietinių veiklos rūšies vienetų, kurie priklauso tam pačiam instituciniam vienetui, bet yra išsidėstę skirtinguose regionuose. ESS rekomenduoja į produkcijos apibrėžimą įtraukti pristatymus tarp vietinių veiklos rūšies vienetų, o tai yra labai svarbu regioninėse sąskaitose.

- 13.10. Institucinių vienetų atveju regioninėse sąskaitose reikia skirti du institucinių vienetų tipus. Pirma — tai vieno regiono vienetai, kurių ekonominio intereso centras yra viename regione ir kurių didesnę dalis veiklos taip pat vyksta tame regione. Vieno regiono vienetams priklauso namų ūkiai, korporacijos, kurių vietiniai veiklos rūšies vienetai yra tame pačiame regione, vietinė ir regioninė valdžia, bent dalis socialinės apsaugos ir daugelis ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams.

Antro tipo yra multiregioniniai vienetai, kurių ekonominio intereso centras yra daugiau negu viename regione. Jiems priklauso dauguma korporacijų ir daug ne pelno institucijų (NPI). Šiai grupei taip pat didelė dalimi priklauso tie instituciniai vienetai, kurių veikla apima visą šalį, pavyzdžiui, centrinė valdžia ir šiek tiek korporacijų, paprastai turinčių monopolistinę ar beveik monopolistinę padėtį, pavyzdžiui nacionalinė geležinkelių korporacija arba nacionalinė elektros korporacija.

- 13.11. Visi vieno regiono institucinių vienetų sandoriai yra priskiriami tam regionui, kuriame jie turi savo ekonominio intereso centrą. Kas dėl namų ūkių, tai jų ekonominiu centru yra laikomas regionas, kuriame namų ūkio nariai gyvena, o ne tas, kuriame jie dirba. Kiti vieno regiono vienetai turi savo ekonominio intereso centrą tame regione, kuriame jie yra įsikūrę.

- 13.12. Kai kurie multiregioninių vienetų sandoriai negali būti griežtai priskirti kuriam nors regionui. Taip yra daugelyje paskirstymo ir finansinių sandorių. Dėl to multiregioninių vienetų balansuojantys straipsniai negali būti nedviprasmiškai apibrėžti regioniniame lygmeniu.

- 13.13. Multiregioninių vienetų sandorius galima paskirstyti tarp regionų, vadovaujantis apytikriais apskaičiavimais. Tačiau tai neturi būti laikoma tik praktiniu apytikriu apskaičiavimu. Tai reiškia ir koncepcinį ESS pakoregavimą, nes priešastys, kurios trukdo įtraukti į centrinę sistemą visą kompleksą vietinių veiklos rūšies vienetų — veiklos rūšių sąskaitų, taip pat neleidžia iš esmės visiškai paskirstyti vienetų ir jų sąskaitas tarp regionų: kadangi iš esmės tai reikštų viso komplekso sąskaitų vietiniams veiklos rūšies vienetams sukūrimą.

- 13.14. Dėl anksčiau išvardytų aplinkybių regioninių sąskaitų sistema apsiriboja:

a) regioniniais ekonominės veiklos suvestiniais rodikliais:

- 1) bendrąja pridėtine verte;
- 2) kompensacija darbuotojams;
- 3) užimtumu;
- 4) darbuotojais;
- 5) bendruoju pagrindinio kapitalo formavimu;

b) regiono bendruoju vidaus produktu (BVPR);

c) regiono namų ūkių sąskaitomis.

REGIONALIZACIJOS METODAI

- 13.15. Regioninės sąskaitos remiasi vienetų rezidentų to regiono teritorijoje sandoriais. Apskritai regionalizacijoje naudojami metodai, kai einama nuo atskirų dalykų prie bendrų ir nuo bendrų prie atskirų, taip pat ir mišrūs metodai. Šie metodai apibūdinami taip:

a) *metodas „nuo atskiro prie bendro“:*

šis įvertinimo metodas reiškia duomenų apie to regiono vienetų rezidentus panaudojimą juos sudedant, kol yra gaunama regioninė visumos vertė. Sudėjus regioninius duomenis, turi būti gaunamas nacionalinę vertę atitinkantis skaičius;

b) „nuo bendro prie atskiro“:

šis metodas reiškia nacionalinio skaičiaus išskaidymą pagal regionus, nesistengiant išskirti vienetų rezidentų, pasinaudojant tokiu paskirstymo būdu, kuris kuo tiksliau atspindėtų apskaičiuojamą rodiklį. Metodas vadinamas „nuo bendro prie atskiro“, nes visuma yra priskiriama visam regionui, o ne kuriam nors vienetai. Tačiau vieneto rezidento sąvoka yra reikalinga tam, kad naudojamas būdas tiksliai apimtų visą regioną;

c) mišrūs metodai:

metodas, kuriame einama nuo atskirų prie bendrų dalykų, labai retai taikomas vienas atskirai. Todėl reikia aptarti ir mišrius metodus. Pavyzdžiui, gali atsitikti, kad kintamasis arba kintamųjų visuma gali būti regionalizuoti tiksliai pasitelkus „nuo atskiro prie bendro“ metodą NUT-1 lygmeniu. Tolesniam regionalizavimui NUT-2 lygmeniu ar NUT-3 lygmeniu reikia naudoti „nuo bendro prie atskiro“ metodą.

- 13.16. Apskritai „nuo atskiro prie bendro“ metodų pranašumas yra tas, kad jie tiesiogiai naudoja reikiamus šaltinius regioniniame lygmeniu. „Nuo bendro prie atskiro“ metodų pranašumas yra garantuotas kiekybinis nuoseklumas tarp nacionalinių ir regioninių sąskaitų. Jų trūkumas yra tas, kad apskaičiavimai yra gaunami ne naudojantis tiesioginiais duomenimis, o tokiu būdu, kuris, kaip manoma, yra susijęs su apskaičiuojamu reiškiniu.
- 13.17. Kur tik įmanoma, regioninės vertės (reikšmės), kurios tiesiogiai konceptualiai sutampa su nacionalinėmis vertėmis, turi būti apskaičiuotos „nuo atskiro prie bendro“ metodais. „Nuo bendro prie atskiro“ procedūros neužtikrina tvirtos, patikimos duomenų bazės, kuria remiantis būtų galima spręsti apie apskaičiuotų verčių tikslumą, o tuo tarpu „nuo atskiro prie bendro“ metoduose dėmesys yra kreipiamas į galimą nukrypimą nuo nacionalinių sumų.

SUVESTINIAI RODIKLIAI PAGAL EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS

- 13.18. Regione ekonominę veiklos rūšį sudaro grupė vietinių veiklos rūšies vienetų, užimtų ta pačia ar panašia veikla (žr. 2.108 punktą). Vietinis veiklos rūšies vienetas yra toks vienetas, kuriuo remiasi duomenys, susiję su gamybine veikla (produkcija, tarpinis vartojimas ir t. t.).
- 13.19. Paprastai gamybinės veiklos suvestiniai rodikliai turi būti priskirti tiems regionams, kuriuose sandorius vykdomas vienetams reziduoja. Vietinių veiklos rūšies vienetų buvimo vieta yra pagrindinis tų suvestinių priskyrimo konkrečiam regionui kriterijus.
- 13.20. Pagrindinis bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo paskirstymo principas pagal regionus, kaip ir visos ekonomikos sąskaitose, yra nuosavybė (žr. 2.05 punkto 1 išnašą). Multiregioninių vienetų ilgalaikis turtas yra priskiriamas tiems vietiniams vienetams, kuriuose jis yra naudojamas. Kaip ir nacionalinėse sąskaitose, ilgalaikis turtas, gautas operacinio lizingo būdu, yra nurodomas savininko regione, o gautas finansinio lizingo būdu — naudotojo regione.
- 13.21. Pasitaiko atvejų, jog tik vienetų lygmeniu galima gauti duomenis apie [institucinius] vienetus, kurie turi kelis veiklos rūšies vienetus, užsiimančius įvairia veikla ir (arba) įvairiuose regionuose. Tokiu atveju turi būti naudojami turimi rodikliai (pvz., kompensacija darbuotojams arba užimtumas pagal regionus), norint regionalizuoti tuos skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis.
- 13.22. Apibūdinant vietinį veiklos rūšies vienetą (VRV), gali būti skiriamos trys situacijos:
- gamybinė veikla su didelėmis ⁽¹⁾ darbo sąnaudomis nustatytoje vietoje nesukelia jokių problemų. Tačiau kai kada reikia ir detalesnio paaiškinimo (žr. 13.24–13.27 punktus);
  - gamybinė veikla, kuriai nereikia didelių darbo sąnaudų nustatytoje vietoje, nėra nagrinėjama kaip atskiras vietinis veiklos rūšies vienetas, ir gamyba yra priskiriama vietiniam vienetai, atsakingam už šios gamybos valdymą;

⁽¹⁾ Didelėmis darbo sąnaudomis šiame kontekste laikomas vieno asmens, dirbančio pusę dienos, metinis minimumo ekvivalentas.

c) gamybinei veiklai, neturinčiai nustatytos vietos, turi būti taikoma rezidavimo nacionaliniu lygiu sąvoka.

13.23. Pagalbinė veikla nėra išskiriama ir nesudaro atskiro subjekto, ji taip pat nėra atskiriama nuo pagrindinės ar antrinės veiklos arba subjektų, kuriuos ji aptarnauja (žr. 2.104 punktą). Todėl pagalbinė veikla turėtų būti įtraukiama į vietinius veiklos rūšies vienetus, kuriuos ji aptarnauja.

Pagalbinė veikla gali būti vykdoma tam tikrose vietose, esančiose kitame regione negu vietiniai veiklos rūšies vienetai, kuriuos ji aptarnauja. Griežtas pirmiau aprašytos taisyklės taikymas geografiniam pagalbinės veiklos priskyrimui lemtų suvestinių netikslumą tuose regionuose, kuriuose sutelkta pagalbinė veikla. Taigi pagal rezidavimo principą, ji turi būti priskirta tam regionui, kuriame ta pagalbinė veikla atliekama; ji priklauso tai pačiai ekonominės veiklos rūšiai kaip ir vietiniai veiklos rūšies vienetai, kuriuos ji aptarnauja.

13.24. Kai kuriose ekonominės veiklos rūšyse regionalizmo principą reikia detaliau paaiškinti. Tokios veiklos rūšys yra:

a) statyba;

b) transportas, sandėliavimas ir ryšiai;

c) finansinis tarpininkavimas.

13.25. Kalbant apie statybą statybos aikštelės turėtų būti laikomos savarankiškais vietiniais veiklos rūšies vienetais, kai vykdoma svarbi veikla (žr. 2.09 punkto 4 išnašą). Atsižvelgiant į kai kurių įrenginių judėjimą, pvz., poliakalių arba kranų, tarp vietinių tų pačių veiklos rūšies vienetų ir į informacijos aikštelėse nebuvimą vietoje, rekomenduojama, kad tokių įrenginių bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas būtų priskiriamas veiklos rūšies vieneto buveinei.

13.26. Transporte, įskaitant ir vamzdinių transportą, svarbu nustatyti vietinius veiklos rūšies vienetus, kuriems būtų priskiriama gamyba ir kapitalo formavimas. Sausumos transporte (išskyrus geležinkelius) gamyba ir kapitalo formavimas turėtų būti priskiriamas depams ar panašioms vietiniams veiklos rūšies vienetais, kuriame yra tie įrenginiai. Vandens transporte gamyba ir mobilieji įrenginiai turėtų būti priskirti tai vietai, kurioje įregistruoti šie įrenginiai. Vamzdinių tinklai turėtų būti priskiriami tiems vietiniams veiklos rūšies vienetais, kurie juos eksploatuoja.

Kalbant apie geležinkelių ir oro transportą turėtų būti naudojamas „nuo bendro prie atskiro“ metodas, kai nacionaliniai rodikliai išskaidomi į tinkamas sudedamąsias dalis pagal regionus. Kompensacija darbuotojams turi būti priskiriama tam regionui, kuriame tie žmonės įdarbinti. Bendrasis likutinis perteklius turėtų būti priskiriamas regionams pagal traukinių judėjimą ir oro maršrutus.

Kalbant apie ryšius, tai telefonų kabinos, taksofonai, telekomunikacijų linijos ir t. t. atlieka tik pagalbinį vaidmenį. Todėl jie nesudaro atskirų subjektų ir turėtų būti priskiriami tiems vietiniams veiklos rūšies vienetais, kurie juos valdo. Investavimas į infrastruktūrą taip pat turėtų būti priskiriamas tiems vietiniams vienetais.

13.27. Finansiniame tarpininkavime pridėtinė vertė turėtų būti priskiriama pagal pajamų traktavimą. Kompensacija darbuotojams turėtų būti priskirta tiems vietiniams veiklos rūšies vienetais, kuriuose tie asmenys yra įdarbinti. Kredito įstaigų bendrasis likutinis perteklius turėtų būti paskirstytas tarp vietinių veiklos rūšies vienetų proporcingai paskolų ir depozitų sumai, o draudimo korporacijų bendrasis likutinis perteklius — proporcingai gautoms draudimo įmokoms. Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas susideda iš pastatų, todėl jis turi būti priskiriamas tam regionui, kuriame yra tie pastatai.

13.28. Produkciją reikia vertinti bazinėmis kainomis (žr. 3.47 punktą). Produktai, skirti tarpiniam vartojimui, turi būti vertinami pagal pirkėjų kainas tuo metu, kai jie įtraukiami į gamybos procesą (žr. 3.72 punktą). Todėl kiekvienos ekonominės veiklos rūšies bendroji pridėtinė vertė yra vertinama bazinėmis kainomis.

Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas yra vertinamas pirkėjų kainomis, įskaičiuojant ir įrengimo kainas bei kitas nuosavybės perdavimo sąnaudas. Kai jis formuojamas savo sąskaita, tada vertinama bazinėmis panašaus ilgalaikio turto kainomis arba gamybos sąnaudomis, jei tokių kainų nėra (žr. 3.113 punktą).

13.29. Bendrojo vidaus produkto regioninis ekvivalentas yra bendrasis vidaus produktas, tenkantis regionui. Bendrasis vidaus produktas, tenkantis regionui, yra vertinamas rinkos kainomis, pridėdamas regioninius mokesčius ir atimant subsidijas produktams bei importui. Bendrojo vidaus produkto regionui (BVPR) suma rinkos kainomis, įskaitant ir užregioninės teritorijos bendrąjį vidaus produktą, yra lygi šalies bendrajam vidaus produktui (BVP) visų regionų rinkos kainomis.

NAMŲ ŪKIŲ ŠĄSKAITOS

- 13.30. Kiekvieno regiono bendrasis vidaus produktas yra vietinių veiklos rūšies vienetų rezidentų gamybinės veiklos rezultatas. Pajamų paskirstymo ir perskirstymo procese gaunami kiti svarbūs balansuojantys straipsniai, būtent pirminių pajamų ir disponuojamų pajamų. Dėl aplinkybių, paminėtų 13.10–13.14 punktuose, regioninėse sąskaitose šios pajamų sąvokos taikomos tik namų ūkiams.
- 13.31. Namų ūkių regioninės sąskaitos yra regioninis atitinkamų nacionalinių sąskaitų detalizavimas. Dėl praktinių sumetimų šios sąskaitos skirstomos tik į:
- a) pirminių pajamų išdėstymo sąskaitą;
  - b) antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą.
- Apskritai jų tikslas — apskaičiuoti pirmines ir disponuojamas namų ūkių, esančių tame regione, pajamas.
- 13.32. Regioninės namų ūkių sąskaitos remiasi namų ūkiais, esančiais to regiono teritorijoje. Namų ūkių kaip institucinio vieneto ir namų ūkių institucinio sektoriaus apibrėžimai pateikti 2.13, 2.16, 2.75 ir 2.76 punktuose. Asmenų, priklausančių rezidentinių namų ūkių nariams, skaičius lygus visam to regiono gyventojų skaičiui.
- 13.33. Apskritai namų ūkių buvimo vietos nacionaliniu mastu nustatymo taisyklės taikomos ir regioninėms namų ūkių sąskaitoms. Tačiau studentų ir ilgą laiką besigydančių pacientų atveju yra daroma išimtis, kai priimančias regionas yra toje pačioje šalyje. Regioninėse sąskaitose jie laikomi priimančio regiono gyventojais, jei jie gyvena ten ilgiau negu vienerius metus.
- 13.34. Namų ūkių sąskaitose reikia atsižvelgti į dvi aplinkybes, susijusias su namų ūkiais, turinčiais nekorporuotą įmonę, žemę ir (arba) antras gyvenamąsias patalpas kitame regione:
- a) *namų ūkis, turintis nekorporuotą įmonę (nacionaliniu lygiu nelaikomą kvazikorporacija) kitame regione,*
nekorporuota įmonė yra laikoma rezidente (sąlyginis vienetas) priimančiame regione. Dėl to mišriosios pajamos, gaunamos iš ekonominės veiklos rūšių suvestinių, yra dalis mišriųjų priimančio regiono pajamų. Tačiau mišriosios pajamos, įregistruotos regiono namų ūkių pirminių pajamų paskirstymo sąskaitose, turi sutapti su bendrosiomis mišriomis namų ūkių, esančių tame regione, visomis pajamomis, nepriklausomai nuo to, kuriame regione tos pajamos yra gautos;
  - b) *namų ūkis, turintis žemės ir (arba) antrąsias gyvenamąsias patalpas kitame regione*
čia žemė ir (arba) antrosios gyvenamosios patalpos taip pat yra laikomi sąlyginiais vienetais, esančiais priimančiame regione. Dėl to nuoma, nuomininkų mokama už žemę ir (arba) gyvenamąsias patalpas, yra mokama sąlyginiam vienetui. Jei antrąsias gyvenamąsias patalpas savininkas naudoja savo galutiniam vartojimui, nuomos vertė turi būti įrašyta kaip tarpregioninis eksportas iš to regiono, kuriame yra tos gyvenamosios patalpos, į tą, kuriame savininkas gyvena. Pastarasis regionas tokiu būdu importuoja tą paslaugą ir naudoja ją namų ūkių galutiniam vartojimui. Kaip ir mišriųjų pajamų atveju, likutinis perteklius, gaunamas šiame gamybos procese, skirsis nuo likutinio pertekliaus, gaunamo pirminio namų ūkio pajamų paskirstyme; visos ekonomikos mastu jie abu bus vienodi.

I PRIEDAS

NETIESIOGIAI APSKAIČIUOTOS FINANSINIO TARPININKAVIMO PASLAUGOS

PAKEITIMAI, KURIUOS REIKIA PADARYTI EUROPOS SĄSKAITŲ SISTEMOJE IŠDĖSTANT FINANSINIO TARPININKAVIMO PASLAUGAS

1 skyrius

1.13) d)

Po „ESS taip pat yra nemažai konkrečių susitarimų, pvz.“ išbraukti punktą

„dėl netiesiogiai apskaičiuotų finansinių paslaugų vartojimo įrašymo į sąskaitas, priskiriant jas nominalaus sektoriaus arba nominalios ekonominės veiklos rūšies tarpiniam vartojimui.“

Pakeičiama taip:

„dėl netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų vartojimo (NAFTAP) priskyrimo vartotojų sektoriams arba ekonominės veiklos rūšims.“

1.25.

Po „Svarbiausi sąvokų skirtumai yra šie:“ įrašyti:

„i) netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų (NAFTAP) naudojimas dabar priskiriamas vartotojų sektoriams arba ekonominės veiklos rūšims, o ne nominaliam sektoriui (ekonominės veiklos rūšiai). Todėl pagal susitarimą NAFTAP nebeapskaitomas vien kaip tarpinis vartojimas, jis gali būti priskiriamas ir galutiniam vartojimui arba eksportui. Tai reiškia, kad NAFTAP importas taip pat yra galimas.“

3 skyrius

3.70) j)

Išbraukti:

„tiktai visai ekonomikai: visos gamintojų rezidentų suteiktos netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP).“

Pakeičiama taip:

„gamintojų rezidentų naudojamos netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos.“

3.76) e)

Po „finansinės paslaugos, už kurias imamas tiesioginis mokestis“ įrašyti:

„ir ta dalis netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų, kurios naudojamos namų ūkių galutinio vartojimo tikslais:“

3.142) h)

Iš karto po „finansinės paslaugos pagal tiesioginių mokesčių ir komisinių sumą“ įrašyti:

„n) ir ta dalis netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų, kurias naudoja nerezidentai;“

4 skyrius

4.51

Išbraukti:

„Kadangi finansinių tarpininkų suteiktų paslaugų vertė neskirstoma atskiriems klientams, faktiškas palūkanų mokėjimas finansiniams tarpininkams arba jų gavimas iš jų nėra koreguojami, kad būtų panaikintos maržos, atitinkančios numanomus mokesčius finansiniams tarpininkams. Koregavimo straipsnio reikia finansinių tarpininkų ir nominalių ekonominės veiklos rūšių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje, kurioje pagal susitarimą visos finansinių tarpininkų paslaugos yra priskiriamos tarpiniam vartojimui.“

Pakeisti taip:

„Kadangi finansinių tarpininkų suteiktų paslaugų vertė paskirstoma atskiriems klientams, faktiškas palūkanų mokėjimas finansiniams tarpininkams arba jų gavimas iš jų turi būti koreguojami tam, kad būtų panaikinta marža, atitinkanti numatytą užmokestį finansiniams tarpininkams. Skolininko sumokėta palūkanų suma finansiniam tarpininkui turi būti sumažinta numatyta mokėti užmokesčio verte, o indėlininkų gaunama palūkanų suma turi būti atitinkamai padidinta. Tokių mokėjimų vertės yra laikomos užmokesčiu už finansinių tarpininkų suteiktas paslaugas savo klientams, o ne palūkanų mokėjimais.“

8 skyrius

8.09.

Prie pateiktų skaičių įrašykite:

Lentelėse A.I.1. ir A.I.2., norint parodyti NAFTA išdėstymo įtaką 8 skyriuje „Sąskaitų seka ir balansuojantys straipsniai“ pateiktiems skaičiams (skaitmeninis pavyzdys).

8.14.

Išbraukti:

„Kadangi netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) nėra priskiriamos vartotojų sektoriams, visa NAFTA produkcijos vertė traktuojama kaip nominalaus sektoriaus tarpinis vartojimas, kurio produkcija nulinė, o neigiama pridėtinė vertė yra to paties dydžio kaip tarpinis vartojimas, bet su priešingu ženklu. Tokiu būdu visų sektorių ir ekonominės veiklos rūšių pridėtinės vertės suma sumažėja šiuo dydžiu. Palengvinant sąskaitų pateikimą, nominalaus sektoriaus atveju leidžiama neįterpti papildomo stulpelio, o atsižvelgti į atitinkamą skaičių, nurodytą visos ekonomikos stulpelyje.“

Pakeisti taip:

„Kadangi netiesiogiai apskaičiuojamos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) yra priskiriamos vartotojų sektoriams, dalis palūkanų mokėjimų yra perklasifikuojami ir priskiriami mokesčiams už paslaugas. Toks perklasifikavimas daro įtaką produkcijos ir tarpinio vartojimo vertei (taip pat ir importo, eksporto bei galutinio vartojimo vertei).“

8.24.

Išbraukti:

„Kadangi netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) nepriskiriamos vartotojų sektoriui, įrašai apie palūkanas atitinka faktiškai gautinas arba mokėtinas palūkanas. Ištekliai koreguojami finansinių korporacijų stulpelyje (su neigiamu ženklu) ir nominalaus sektoriaus stulpelyje (su teigiamu ženklu). Kad būtų lengviau pateikti sąskaitas, galima neįterpti papildomo stulpelio nominaliam sektoriui, bet pateikti atitinkamą skaičių visos ekonomikos stulpelyje.“

Pakeisti taip:

„Kadangi finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) priskiriamos vartotojų sektoriams, palūkanų straipsnis pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje atitinka mokėtinas ir gautinas palūkanas po to, kai NAFTAP buvo atskaitytas iš faktiškai skolininkų mokėtinų sumų ir pridėtas prie faktiškai skolininkų gautinų sumų.“

9 skyrius

9.25) a)

Išbraukti:

„Ekonominės veiklos rūšių tarpiniam vartojimui priskiriamas netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų, apskaičiuotų prie nominalios ekonominės veiklos rūšies, vartojimas (žr. 9.33 punktą)“.

9.25 b)

Išbraukti:

„atėmus netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų vartojimą (apskaičiuotą prie nominalios ekonominės veiklos rūšies, žr. 9.33 punktą)“.

9.33.

Išbraukti:

„NACE 1 red. ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus išteklių ir panaudojimo lentelėse papildomas nominalia ekonominės veiklos rūšimi, apimančia netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų vartojimą. Išteklių lentelėje nepašalinama jokių šioje ekonominės veiklos rūšyje vykdomų sandorių, o panaudojimo lentelėje bendrasis netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų vartojimas įrašomas kaip šios nominalios ekonominės veiklos rūšies tarpinis vartojimas. Kadangi šioje nominalioje ekonominės veiklos rūšyje jokių kitų sandorių nevyksta, jos grynas likutinis perteklius yra neigiamas ir lygus jos tarpiniam vartojimui; visos kitos šios veiklos rūšies pridėtinės vertės sudedamosios dalys lygios nuliui. Todėl jos bendroji pridėtinė vertė lygi jos (neigiamam) grynajam likutiniam pertekliui.“

A.I.1. lentelė — NAFTA priskyrimo instituciniams sektoriams poveikis, įskaitant ne rinkos gamintojų pokyčius

Išrekliaai																						
Panaudojimas																						
Sąskaitos	Iš viso	Prekės ir paslaugos (ištekliai)	S.2	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	NPI, teikiančios paslaugų ūkiams	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansinės korporacijos	Nefinansinės korporacijos	Sąskaitos	
			Kitos šalys	Visa ekonomika								Finansinės korporacijos	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	gas namų ūkiams			Kitos šalys	Visa ekonomika	S.1	S.2	Iš viso
I. Gamybos sąskaita/ užsienio sąskaita	2	2								P.72 Paslaugų importas											2	I. Gamybos sąskaita/ užsienio sąskaita
	4	4	4							P.62 Paslaugų eksportas											4	4
	27	27	-2	27	3	0	6	0	18	P.1 Produkcija											48	57
	30	30		30					-18	P.2 Tarpinis vartojimas											48	30
	30	30		30					-18	B.1 Pridėtinė vertė/ užsienio balansas											-18	30
II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita	30	30		30					48	B.2 Likutinis perteklius											48	30
II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita	230	13	217	6	14	35	106	56	48	D.41 Palūkanos											33	230
	22	22	22	1	35	-21	48	-41	48	B.5 Pirminių pajamų balansas											-41	22
II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita	22	22	22	1	35	-21	48	-41	48	B.6 Disponuojamos pajamos											-41	22

A.1.2 lentelė — NAFTAP priskyrimo tik nominaliam sektoriui poveikis

Panaudojimas	Ištekliai													Sąskaitos iš viso	Sąskaitos iš viso					
	S.2	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	Nominalus	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	Nominalus	S.11	S.12	S.13			S.14	S.15	S.1	S.2	S.2
Sąskaitos iš viso	Prekės ir paslaugos (šiekliat)	Kitos šalys	Visa ekonomika	NPI, teikiančios paslaugų ūkiams	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansinės korporacijos	Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	Nominalus	Nefinansinės korporacijos	Finansinės korporacijos	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	NPI, teikiančios paslaugų ūkiams	Visa ekonomika	Kitos šalys	Prekės ir paslaugos (panaudojimas)	Sąskaitos iš viso	
II.1.2. Pirmųjų pajamų išdėstymo sąskaita	222	16	206	7	17	39	77	66	D.41 Patūkanos										222	II.1.2. Pirmųjų pajamų išdėstymo sąskaita
									P.119 NAFTAP koregavimas	48		-48								
									B.5 Pirmųjų pajamų balansas			48	-27	16	-2	-6				
II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita									B.6 Disponuojamos pajamos			48	-27	16	-2	-6				II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita
II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita									B.8n Grynasis taupymas/užsienio balansas			48	-27	16	-2					II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita
										6	-6	-2	-27	16	-2					

II PRIEDAS

LIZINGAS IR ILGALAIKIO VARTOJIMO PREKIŲ PIRKIMAS IŠSIMOKĖTINAI

APIBRĖŽIMAI

1. Instituciniai vienetai ilgalaikio vartojimo prekes gali ne tik pirkti įprastu būdu, bet ir įsigyti teisę jomis naudotis tokiais būdais: operaciniu lizingu, finansiniu lizingu ir pirkimu išsimokėtinai. Visais trimis atvejais teisę naudotis ilgalaikio vartojimo prekėmis įgyja vienas institucinis vienetas, o visos nuosavybės teisės teisiniu požiūriu priklauso kitam.

Lizingas

2. Tarkime, instituciniam vienetai A nuosavybės teise priklauso tam tikros ilgalaikio vartojimo prekės, o teisę naudotis tomis prekėmis jis perleidžia instituciniam vienetai B. Tada pirmasis yra vadinamas „nuomotoju“, o antrasis — „nuomininku“. Institucinio vieneto B instituciniam vienetai A atliekami mokėjimai vadinami „nuomos mokesčiais“. Nuomotojas gali būti ir pats ilgalaikio vartojimo prekių gamintojas, pardavėjas arba jam pavaldi bendrovė, ir visiškai savarankiškas vienetas, nesusijęs su gamintoju ar pardavėju. Lizingo objektu gali būti bet koks ilgalaikis turtas, pradedant pastatais ir konstrukcijomis ir baigiant vartojimo prekėmis, o nuomininku su teise naudotis ilgalaikio vartojimo prekėmis, įgytomis lizingo būdu, — bet koks institucinis vienetas. Du lizingo būdai — operacinis lizingas ir finansinis lizingas — šioje sistemoje traktuojami skirtingai.

Operacinis lizingas

3. Nuomininkas ilgam arba trumpam laikotarpiui, kuris nebūtinai nustatomas iš anksto, įgyja teisę naudotis tam tikromis ilgalaikio vartojimo prekėmis. Pasibaigus lizingo laikotarpiui, nuomotojas tikisi, kad turtas bus grąžintas maždaug tokios pačios būklės, kokios buvo išnuomotas, atsižvelgiant į įprastinį turto nusidėvėjimą. Susigrąžinęs ilgalaikio vartojimo prekę, nuomotojas gali ją vėl išnuomoti kitam nuomininkui arba kitaip ją naudoti. Vadinas, lizingo laikotarpis neapima viso arba didesnės dalies ilgalaikio vartojimo prekių ekonominio naudingumo laikotarpio.

Vienetai, teikiantys operacinio lizingo paslaugas, yra visų jų nuomojamų prekių žinovai. Jie laiko tam tikrą nuomojamų prekių atsargą, kad galėtų nedelsiant arba netrukus patenkinti norinčiųjų nuomotis reikmes. Dažniausiai nuomotojai siūlo rinktis iš keleto nuomojamų prekių modelių arba rūšių. Kad nuomojamos prekės būtų tvarkingos ir veiktų, nuomotojai tinkamai prižiūri ir remontuoja atsargoje esančias prekes. Nuomotojai taip pat prisiima atsakomybę teikti priežiūros ir remonto paslaugas išnuomotoms prekėms, o joms sugedus — pakeisti.

Operaciniu lizingu neapima situacijų, kuriose įrangos savininkas aprūpina ir įrangą eksploatuojančiu personalu arba kuriose nuomojamos dar nesukurta turtas. Šios veiklos rūšys priskiriamos kitur (žr. 7 punktą).

Finansinis lizingas

4. Nuomininkas įgyja teisę naudotis ilgalaikio vartojimo prekėmis ir įsipareigoja per tam tikrą iš anksto nustatytą ir santykinai ilgą laikotarpį mokėti nuomos mokesčius. Jeigu visa su ilgalaikio vartojimo prekės nuosavybe susijusi rizika ir nauda yra *de facto*, bet ne *de jure* perduota nuomininkui, prekė yra išnuomota finansinio lizingo būdu. Finansinio lizingo atveju lizingo laikotarpis dažniausiai apima visą nuomojamos prekės ekonominio naudingumo laikotarpį arba didžiąją jo dalį. Pasibaigus lizingo laikotarpiui, nuomininkas dažnai turi teisę įsigyti nuomotą ilgalaikio vartojimo prekę už nominalią kainą. Nuomotojams nebūtina būti nuomojamų prekių žinovais. Jie neteikia prekės priežiūros ir remonto paslaugų ir jos nekeičia. Įprasta tvarka prekes nuomai pasirenka nuomininkai, o gamintojai arba pardavėjai jas tiesiogiai pristato. Nuomotojai atsako tik už finansinius sandorių aspektus.

ESS apibrėžia ekonominę finansinio lizingo esmę taip: nuomotojas suteikia nuomininkui paskolą, kuria jam leidžia įsigyti tam tikrą ilgalaikio vartojimo prekę, kurios *de facto* savininku jis ir tampa. Todėl šios sistemos požiūriu ilgalaikio vartojimo prekė nuosavybės teise priklauso nuomininkui jau nuo lizingo laikotarpio pradžios. Nuomininko faktiškai mokami nuomos mokesčiai turi būti suskirstomi į pagrindinės sumos grąžinimą ir palūkanų nuo paskolos sumos mokėjimus.

Pirkimas išsimokėtinai

5. Ilgalaikio vartojimo prekės yra parduodamas pirkėjui už sutartus būsimus mokėjimus. Pirkėjui iš karto atitenka nuosavybės teisė, nors teisiniu požiūriu prekės priklauso pardavėjui arba finansuotojui kaip užstatas (garantas) tol, kol pirkėjas sumoka sutartą sumą. Išsimokėtinai dažniausiai perkamos tik vartojimo prekės, o dažniausi pirkėjai — yra namų ūkiai. Pirkimo išsimokėtinai sudarytų sandorių finansuotojai paprastai yra nepriklausomi instituciniai vienetai, glaudžiai bendradarbiaujantys su ilgalaikio vartojimo prekių pardavėjais.

TRAKTAVIMAS SĄSKAITOSE**Operacinis lizingas**

6. Ilgalaikio vartojimo prekės, nuomotojo įsigytos lizingo tikslais, yra nuomotojo bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo (P.51) dalis ir per visą savo ekonominio naudingumo laikotarpį nuomotojo balanse fiksuojamas kaip ilgalaikis materialus turtas (AN.III). Vėlesnis kapitalo vartojimas (K.1) ilgalaikio turto atžvilgiu įrašomas nuomotojo sąskaitose.

Nuomotojo gauti nuomos mokesčiai pateikiami gamybos sąskaitoje kaip suteiktų lizingo paslaugų produkcija (P.1). Jeigu nuomininkas yra gamintojas, nuomos mokesčiai priskiriami jo tarpinio vartojimo išlaidoms (P.2). Jeigu nuomininkas yra namų ūkio vienetas, veikiantis kaip galutinis vartotojas, nuomos mokesčiai sudaro galutinio vartojimo išlaidas (P.3).

7. NACE 1 red. nekilnojamojo turto nuoma priskiriama 70.20 klasei „Nuosavo nekilnojamo turto priklausančio nuosavybės ar kita teise išnuomojimas“. Kitų ilgalaikio vartojimo prekių operacinis lizingas priskiriama 71 klasei „Mašinų ir įrenginių be operatoriaus ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų nuoma“. Operacinis lizingas neapima mašinų ir įrenginių nuomos kartu su eksploatuojančiu personalu. Tokios paslaugos priskiriamos įrangos ir personalo pagalba suteikiamoms paslaugoms. Pavyzdžiui, vilkiko nuoma kartu su vairuotoju priskiriama 60.24 klasei „Krovinių vežimas keliais“. Operaciniu lizingu užsiimančios korporacijos priskiriamos S.11 sektoriui „Nefinansinės korporacijos“, bet operacinių lizingu užsiimančios nuomotojai taip pat priskiriami S.14 sektoriui „Namų ūkiai“.

Jeigu nuomotojas yra rezidentas, o nuomininkas — nerezidentas, nuomos mokesčiai įregistruojami kaip paslaugų eksportas (P.62). Kadangi išnuomotos prekės nurodomas vieneto rezidento (nuomotojo) balanse, jų nėra jokiose kitų šalių sąskaitose. Jeigu nuomininkas yra rezidentas, o nuomotojas — nerezidentas, nuomos mokesčiai įregistruojami kaip paslaugų importas (P.72). Pastaruoju atveju pačios prekės nelaikomos patekusiomis į atitinkamą ekonominę teritoriją (pateko tik paslaugos). Todėl nuomojama prekė neįrašoma nei kitų šalių, nei kokiose nors kitose sąskaitose.

Finansinis lizingas

8. Jeigu nuomininkas yra gamintojas, ilgalaikio vartojimo prekė lizingo laikotarpio pradžioje registruojama kaip bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas (P.51). Per visą lizingo laikotarpį (jeigu nuomininkas nepažeidžia sutarties ir tvarkingai moka nuomos mokesčius) nuomojamos ilgalaikio vartojimo prekės nuomininko balanse priskiriamos ilgalaikiam materialiam turtui (AN.III). Vėlesnis kapitalo vartojimas (K.1) įrašomas nuomininko sąskaitose. Pasibaigus lizingo laikotarpiui i) nuomininkas nusiperka išsinuotą prekę, užmokėjęs jos likutinę vertę, ir prekė lieka jo balanse arba ii) prekė grąžinama nuomotojui ir ši operacija nuomininko balanse rodoma kaip neigiamas bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas. Antruoju atveju nuomota prekė grąžta į nuomotojo arba patenka į trečiosios šalies, jeigu ji buvo kam nors perparduota, balansą.
9. Jeigu nuomininkas yra namų ūkis, veikiantis kaip galutinis vartotojas, jau lizingo laikotarpio pradžioje ilgalaikio vartojimo prekės traktuojamos kaip galutiniam vartojimui nuomininko įsigytos prekės. Tai reiškia, kad išnuomojamos prekės pirkėjo kaina yra dalis nuomininko galutinio vartojimo išlaidų (P.3) jau lizingo laikotarpio pradžioje ir kad jo balanse išnuomota prekė nurodoma tik pastabų straipsnyje „Ilgalaikio vartojimo prekės“.

Tarkime, paskolą (F.4) suteikia nuomotojas nuomininkui. Jos pagrindinę dalį sudaro pirkėjo mokama išnuomojamos prekės kaina ir perdavimo sąnaudos (jei tokių yra). Negrąžinta paskola (AF.4) nuomotojo sąskaitose rodoma kaip finansinis turtas, o nuomininko — kaip finansinis išsipareigojimas. Nuomos mokesčiai apima pagrindinės sumos

(F.4) grąžinimą ir palūkanas (D.41). Galutinis paskolos grąžinimas sutampa su finansinio lizingo laikotarpio pabaiga.

10. Priskiriamos paskolos palūkanos nustatomos taip, kad per lizingo laikotarpį grąžinama suma tiksliai atitiktų pagrindinę sumą. Jeigu nuomos mokesčiai per tam tikrą laikotarpį nesikeičia, reiškia, kad juos sudaranti palūkanų dalis palaipsniui mažėja, o grąžinama paskolos dalis didėja, kaip ir lygiomis dalimis grąžinant bet kokią kitą paskolą. Žinant pagrindinę sumą, nuomos mokesčius ir lizingo laikotarpį, pagal tam tikras standartines formules galima apskaičiuoti palūkanų normą, mokėtinas palūkanas ir grąžintinas sumas. Jeigu, kaip dažniausiai ir atsitinka, nėra visų tikslių duomenų apie tam tikras lizingo sutartis, kad apskaičiavimai būtų teisingi, būtina daryti pagrįstas prielaidas. Daugelyje šalių finansinis lizingas verslo apskaitoje traktuojamas būtent tokiu pagrindu, todėl yra lengviau surinkti statistinius duomenis.
11. Finansinio lizingo paslaugas teikiančių institucinių vienetų veiklos pagrindą sudaro finansinis tarpininkavimas. Dažniausiai jie neima tiesioginių mokesčių už suteiktas finansinio tarpininkavimo paslaugas. Jų produkciją pagrindinai arba išimtinai sudaro netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) ir ši produkcija apskaičiuojama, remiantis visų finansinių tarpininkų naudojama formule, t. y. iš turto pajamų atimant mokėtinas palūkanas, neįskaitant jokių turto pajamų, gautinų iš nuosavų lėšų investavimo ⁽¹⁾. Kai kurie finansinio lizingo paslaugas teikiantys vienetai (arba nuomotojai) prisiima įsipareigojimus kitiems nepriklausomiems instituciniams vienetams, jeigu mokėtinos palūkanos yra aiškios, o netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų apimtis apskaičiuojama tiesiogiai. Kiti tokio pobūdžio nuomotojai išiskolina tik savo pagrindinėms bendrovėms, jeigu mokėtinas palūkanas apskaičiuoti sunku. Tokiu atveju kartais būtina skaičiuojant mokėtinų palūkanų sumą naudoti tinkamą palūkanų normą.

Finansinio lizingo korporacijos priskiriamos S.123 instituciniam subsektoriui „Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus“. Ši veiklos rūšis priskiriama NACE 1 red. prie 65.21 klasei „Finansinis lizingas“.

12. ESS finansinį lizingą traktuoja tokiu būdu, kad išnuomos prekės neįrašomos į jokias nuomotojo sąskaitas. Nuomotojo statusas (rezidentas ar nerezidentas) išnuomojamų prekių traktavimui įtakos neturi. Jeigu gamintojas arba pardavėjas yra rezidentai, o nuomininkas nėra rezidentas, vos nuomininkui perėmus jas savo nuosavybėn, t. y. nuo lizingo laikotarpio pradžios, nuomojamos prekės laikomos eksportuotomis (P.61). Jeigu gamintojas arba pardavėjas nėra rezidentai, o nuomininkas yra, nuo lizingo laikotarpio pradžios nuomojamos prekės yra laikomos importuotomis (P.71).

Jeigu nuomotojas yra rezidentas, o nuomininkas nėra, priskiriama paskola (F.4/AF.4) iš rezidento (nuomotojo) perkeliama nerezidentui (nuomininkui). Jeigu nuomotojas nėra rezidentas, o nuomininkas yra, priskiriama paskola iš nerezidento (nuomotojo) perkeliama rezidentui (nuomininkui). Kaip ir nuomos sandoriuose tarp rezidentų nuomos mokesčiai skirstomi į palūkanas (D.41) ir pagrindinės sumos grąžinamuosius mokėjimus (F.4).

Pirkimas išsimokėtinai

13. Ilgalaikio vartojimo prekę sąskaitose įrašoma tarsi būtų pirkejo nupirka tą dieną, kai ją įsigijo ir už kainą, kurią jis būtų mokėjęs, pirkdamas už grynuosius pinigus. Pirkėjas gauna ekvivalentinės vertės priskiriamą paskolą (F4/AF4). Pagal ESS, naudojant finansiniam lizingui taikoma metodą, pirkejo finansuotojui atliekami mokėjimai skirstomi į pagrindinės sumos grąžinamuosius mokėjimus (F.4) ir palūkanas (D.41).

Prekybos išsimokėtinai paslaugas teikiančių vienetų veiklos pagrindą sudaro finansinis tarpininkavimas. Kadangi dažniausiai jie neima tiesioginių mokesčių už suteiktas finansinio tarpininkavimo paslaugas, jų produkciją pagrindinai arba išimtinai sudaro netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP), ir ši produkcija apskaičiuojama iš turto pajamų atimant mokėtinas palūkanas, neįskaitant jokių turto pajamų, gautinų iš nuosavų lėšų investavimo. Kaip ir finansinio lizingo atveju, gali būti sudėtinga nustatyti mokėtinų palūkanų sumą, todėl būtina kiekvieną kartą ją apskaičiuoti.

14. NACE Red.1 pirkimo išsimokėtinai finansuotojai priskiriami 65.22 klasei „Kitas kredito teikimas“. Pirkimo išsimokėtinai paslaugas teikiančios korporacijos priskiriamos S.123 instituciniam subsektoriui „Kiti finansiniai tarpininkai,

⁽¹⁾ Smulčiau žr. 3 skyriaus 3.63 dalį.

išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus“. Be to, pirkimo išsimokėtinai sutarčių finansuotojus taip pat galima priskirti S.14 sektoriui „Namų ūkiai“.

Jeigu pirkėjas nėra rezidentas, o finansuotojas yra, pirkėjui prekę perėmus, prekė laikoma eksportuota (P.61). Tokiu atveju finansuotojas suteikia paskolą (F.4/AF.4) nerezidentui (pirkėjui). Jeigu pirkėjas yra rezidentas, o finansuotojas nėra, pirkėjui prekę pristačius, prekė įrašoma į sąskaitas kaip importuota (P.71). Tuo pačiu metu nerezidentas (finansuotojas) suteikia paskolą (F.4/AF.4) pirkėjui. Pagrindinės sumos grąžinimas (F.4) su palūkanomis (D.41) traktuojamas kaip ir finansinis lizingas tarp nerezidentų.

III PRIEDAS

DRAUDIMAS

IVADAS

1. Skiriamos dvi pagrindinės draudimo rūšys: socialinis draudimas ir kitas draudimas.

Socialinis draudimas gali būti toliau skirstomas į:

- a) valdžios sektoriaus socialinės apsaugos sistemas;
- b) privačiai finansuojamas socialines apsaugos sistemas;
- c) nefinansuojamas darbdavių tvarkomas socialines apsaugos sistemas.

Kitas draudimas gali būti skirstomas į:

- a) kitą gyvybės draudimą;
- b) kitą ne gyvybės draudimą.

Perdraudimo ir pagalbines draudimo įmonės yra aptariamoms atskiroje šio priedo dalyje. Šios temos dažniausiai siejamos su kitu draudimu, bet gali būti susijusios ir su socialiniu draudimu.

SĄVOKŲ APIBRĖŽIMAI

Socialinis draudimas

2. Socialinio draudimo sistemomis vadinamos sistemos, pagal kurias socialinio draudimo įmokas moka darbuotojai ar kiti asmenys arba darbdaviai savo darbuotojų vardu. Jomis siekiama užsitikrinti teisę į darbuotojams arba kitiems įmokų mokėtojams, jų išlaikytiniams asmenims ar maitintojo netekusiems asmenims skirtas socialinio draudimo išmokas. Socialinio draudimo sistemos apima visas socialines rizikas ir reikmes ⁽¹⁾. Priešingai socialinės paramos išmokoms, socialinio draudimo išmokos priklauso nuo gavėjo dalyvavimo sistemoje.
3. Socialinio draudimo sistemos dažnai yra kolektyvinės, kad jose dalyvaujantiems asmenims nereikėtų savo vardu forminti individualių draudimo polių. Tačiau kai kurios socialinio draudimo sistemos gali leisti arba net reikalauti, kad dalyviai turėtų individualius savo vardu įformintus polių. Individualūs polių laikomi socialinio draudimo sistemos dalimi, jeigu jie apima socialines rizikas bei reikmes ir tenkina mažiausiai vieną iš toliau pateikiamų sąlygų:
  - a) dalyvavimas toje sistemoje yra privalomas pagal įstatymus arba įdarbinimo sąlygas,
  - b) sistema tvarkoma tam tikros asmenų grupės vardu ir ji turi ribotą dalyvių skaičių, arba
  - c) pagal tą sistemą įmokas už darbuotoją moka darbdavys.

Valdžios sektoriaus socialinės apsaugos sistemos

4. Šias sistemas diegia, kontroliuoja ir finansuoja valdžios sektoriaus vienetai ir jos apima visą bendruomenę arba didelę jos dalį. Valdžios sektoriaus socialinio apsaugos sistemos gali būti finansuojamos ir nefinansuojamos. Tais atvejais, kai galima išskirti atskiras lėšas, jos priklauso valdžios sektoriui, o ne socialinės apsaugos sistemų išmokų gavėjams. Didžiąją socialinės apsaugos sistemų įplaukų dalį sudaro pavienių asmenų ir darbdavių už jų darbuotojus mokamos įmokos, bet jas taip pat gali sudaryti kitų valdžios sektoriaus vienetų. Dažniausiai, nors ne visada, dalyvavimas socialinės apsaugos sistemose yra privalomas, o asmenims mokamų išmokų dydis nebūtinai priklauso nuo anksčiau sumokėtų įmokų sumos.

⁽¹⁾ žr. Socialinių rizikų ar reikmių apibrėžimas pateikiamas 4 skyriaus 4.83 ir 4.86 punktu.

Pažymėtina, kad socialinės apsaugos sistemos, valdžios sektoriaus vienetų taikomos jų pačių darbuotojams, nėra priskiriamos socialinės apsaugos sistemoms, o yra laikomos privačiai finansuojamomis arba nefinansuojamomis socialinio draudimo sistemomis.

Privačiai finansuojamos socialinio draudimo sistemos

5. Skiriamos dvi tokių sistemų kategorijos. Pirmąją sudaro sistemos, pagal kurias socialinio draudimo įmokos mokamos draudimo įmonėms arba savarankiškiems pensijų fondams, kurie yra atskiri instituciniai vienetai, nesusiję nei su darbdaviais, nei su darbuotojais. Draudimo įmonės arba savarankiški pensijų fondai atsako už surinktų lėšų valdymą ir socialinių išmokų mokėjimą. Antrąją kategoriją sudaro sistemos, pagal kurias darbdaviai sukaupia specialius atidėjimus socialinio socialinėms išmokoms padengti. Šie atidėjimai yra sudaromi atskirai nuo jų kitų atidėjimų, bet nėra laikomi darbdaviams nepriklausančiais instituciniais vienetais ir yra vadinami nesavarankiškais pensijų fondais.

Darbdavių tvarkomos nefinansuojamos socialinio draudimo sistemos

6. Pagal tokias sistemas darbdaviai moka socialines išmokas darbuotojams, buvusiems darbuotojams arba jų išlaikytiniams asmenims iš savo nuosavų išteklių, šiam tikslui nekaupdami specialių atidėjimų.

Kitas draudimas

7. Kitas draudimas suteikia pavieniams instituciniams vienetais, neapsaugotiems nuo tam tikrų rizikų, finansinę apsaugą nuo draudiminių įvykių sukeltų pasekmių. Tokios paslaugos gali būti laikomos finansiniu tarpininkavimu, nes iš draudėjų surenkamos lėšos yra investuojamos į finansinį ar kitokį turtą, kuris apskaitomas kaip draudimo techniniai atidėjimai būsimiems reikalavimams atlyginti žalą, atsirandantiems atsitikus draudimo polise nurodytiems draudiminiams įvykiams.

Namų ūkiams priklausantys kiti draudimo polisa gali apimti tas pačias rizikas ar reikmes, kaip ir socialinio draudimo sistemos. Tačiau namų ūkiams priklausantys kiti draudimo polisa skiriasi nuo socialinio draudimo polisų tuo, kad jie išduodami asmeninės namų ūkio iniciatyvos pagrindu ir jų pačių naudai, nepriklausomai nuo jų darbdavių ar valdžios sektoriaus.

Kitas gyvybės draudimas

8. Kito gyvybės draudimo draudėjai yra tik namų ūkiai, rezidentai arba nerezidentai. Draudėjai reguliariai moka draudikams įmokas, o draudikai garantuoja, kad nustatytą dieną arba, draudėjui mirus, anksčiau sumokės išmoką. Jeigu draudėjas nutraukia draudimo sutartį, dar nesibaigus jos galiojimo laikui, jis turi teisę gauti iš draudėjo tam tikrą išmokų dalį. Išmokos visada mokamos pačiam draudėjui arba jo, kaip maitintojo, netekusiems asmenims. Draudimo polisa, pagal kuriuos išmokos turi būti išmokėtos per nustatytą laikotarpį tik mirties atveju ir jokiais kitomis aplinkybėmis, dažniausiai vadinami grynuoju gyvybės rizikos draudimu ir priskiriamas ne kitam gyvybės draudimui, o kitam ne gyvybės draudimui. Praktikoje dėl draudimo įmonių tvarkomos apskaitos specifikos ne visada yra įmanoma atskirti grynąjį gyvybės rizikos draudimą nuo kitokio gyvybės draudimo. Todėl vien dėl praktinių priežasčių grynas gyvybės rizikos draudimas taip pat galėtų būti traktuojamas kaip gyvybės draudimas.

Gyvybės draudimo reikalavimas atlyginti žalą gali būti patenkintas vienkartinio išmokėjimu arba tam tikro dydžio periodiniais mokėjimais. Išmokų dydis gali būti fiksuotas arba priklausyti nuo pajamų, gautų investavus draudėjų įmokas poliso galiojimo laikotarpiui (draudimas su dalyvavimu draudiko pelne). Atskira draudimo su dalyvavimu draudiko pelne rūšis yra gyvybės draudimas, kai investavimo rizika tenka draudėjui, pagal kurį draudimo išmokos dydis svyruoja priklausomai nuo atskiro fondo vertės.

Kitas ne gyvybės draudimas

9. Kito ne gyvybės draudimo draudėjais gali būti bet kokios rūšies instituciniai vienetai. Kitas ne gyvybės draudimas skirstomas į grynąjį gyvybės rizikos draudimą ir draudimą nuo bet kokių kitų įvykių, išskyrus mirtį, pavyzdžiui nelaimingų atsitikimų, ligų arba gaisro. Reikalavimai atlyginti žalą dažniausiai patenkinami vienkartinio mokėjimu, bet kartais išmokos gali būti periodinės mokamos dalimis kasmet. Kito ne gyvybės draudimo draudėjų reikalavimai atlyginti žala patenkinami ne visada. Paprastai pareiškėjų išmokoms gauti yra daug mažiau negu draudėjų. Individualūs draudėjai net per ilgesnį laikotarpį negali pajusti tiesioginio ryšio tarp draudimo įmokų ir reikalaujamų sumokėti išmokų dydžio.

Perdraudimas

10. Draudimo įmonė, apdraudusi draudėjus, dažnai perduoda dalį prisiimtos rizikos kitoms draudimo įmonėms. Tokie draudimo įmonių sandoriai yra vadinami perdraudimu.

Ir gyvybės, ir ne gyvybės draudikai dalyvauja perdraudimo sandoriuose. Draudimo įmonės, prisiimančios perdraudimą, gali užsiimti ir perdraudimu, ir draudėjų draudimu, ir perdraudimu arba būti specializuotais perdraudikais.

Pagalbinės draudimo įmonės

11. Pagalbinės įmonės — tai vienetai, visų pirma užsiimantys su draudimu glaudžiai susijusia veikla, bet neprisiimančios draudimo rizikos. Joms priklauso:
- a) draudimo brokeriai;
  - b) privačios ne pelno institucijos, aptarnaujančios draudimo įmones ir pensijų fondus;
  - c) vienetai, visų pirma atliekantys draudimo įmonių, pensijų fondų ir draudimo rinkų priežiūrą.

TRAKTAVIMAS SAŠKAITOSE

12. Siekiant supaprastinti duomenų pateikimą, tolesnis įvairių draudimo rūšių aprašymas grindžiamas tik tais atvejais, kuriuose dalyvauja tik vienetai rezidentai. Kiekvienos dalies pabaigoje aptariami atvejų, kuriuose dalyvauja vienetai nerezidentai, ypatumai.

Socialinis draudimas

Valdžios sektoriaus socialinės apsaugos sistemos

13. Šias sistemas tvarkančių darbuotojų produkcija sudaro valdžios sektoriaus produkcijos dalį, įvertinama gamybos sąnaudomis. tokiu būdu už valdžios sektoriaus socialinės apsaugos sistemas neskaičiuojamas joks paslaugos mokestis.

Darbdavių įmokos valdžios sektoriaus socialinės apsaugos sistemoms (D.121) yra laikomos kompensacijų darbuotojams dalimi, pateiktomis kaip darbdavių sektoriaus mokėtinos sumos pajamų formavimo sąskaitoje ir kaip namų ūkių sektoriaus gautinos sumos pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Darbdavių įmokos vėl pateikiamos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje kaip faktinių darbdavių socialinių įmokų (D.6111) dalis, mokėtina namų ūkių sektoriaus, o gautina valdžios sektoriaus. Darbuotojų socialinės įmokos (D.6112) bei savarankiškai dirbančių ir nedirbančiųjų asmenų socialinės įmokos (D.6113) taip pat apskaitomos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje kaip mokėtinos namų ūkių sektoriaus, o gautinos valdžios sektoriaus. Socialinės išmokos pinigais (D.621) taip pat įrašomos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje kaip mokėtinos valdžios sektoriaus, o gautinos namų ūkių sektoriaus. Tuo tarpu socialinio draudimo išmokos natūra pateikiamos D.6311 ir D.6312 straipsniuose kaip mokėtinos valdžios sektoriaus, o gautinos namų ūkių sektoriaus.

14. Valdžios sektoriaus socialines apsaugos sistemas tvarkantys vienetai priskiriami subsektoriui S.1314. „Socialinės apsaugos fondai“, o pagal NACE 1 red. — 75.30 klasei „Privalomojo socialinio draudimo veikla“.

Kai rezidentas dirba darbdaviui nerezidentui, darbdavio įmokos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitose yra apskaitomos kaip kitų šalių mokėtinos sumos. Jeigu tas pats darbuotojas dalyvauja ir kitos valdžios sektoriaus tvarkomoje socialinės apsaugos sistemoje, visos gautinos ir mokėtinos sumos, dažniausiai susijusios su valdžios sektoriumi, yra kitų šalių gautinos arba mokėtinos sumos, nurodomos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitose. Tačiau pagal ESS socialinio draudimo pervedimai natūra vyksta tik tarp vienetų rezidentų. Todėl bet kokios socialinio draudimo išmokos, rezidento gaunamos pagal nerezidentines socialinės apsaugos sistemas, jau pagal apibrėžimą yra socialinės išmokos, išskyrus pervedimus natūra (D.62).

Kai nerezidentas dirba darbdaviui rezidentui, darbdavio įmokos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitose apskaitomos kaip kitų šalių gautinos sumos. Jeigu darbuotojui nerezidentui taikoma rezidentinė socialinės

apsaugos sistema, sandoriai tarp darbuotojo ir rezidentinės valdžios sektoriaus apskaitomi pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitose. Remiantis apibrėžimu, darbuotojų nerezidentų gaunamos išmokos yra socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra (D.62).

Srautų apskaitytų pagal valdžios sektoriaus socialinės apsaugos sistemas pavyzdys pateikiamas A.III.1. lentelėje.

Privačiai finansuojamos socialinio draudimo sistemos

15. Savarankiškų fondų finansuojamos sistemos traktuojamos kitaip nei nesavarankiškų fondų finansuojamos sistemos. Savarankiškų fondų atveju aptarnavimo mokesčiai apskaičiuojamas taip (A):

Visos faktinės uždirbtos įmokos

pridėjus visus įmokų priedus

atėmus priklausančios mokėti išmokas

atėmus pensijų fondo atidėjimų padidėjimą (pridėjus sumažėjimą).

16. Visi keturi dydžiai įrašomi, neįtraukiant holdingo padidėjimo arba sumažėjimo. Bendra įmokų priedų suma yra lygi draudėjams priskiriamoms pajamoms iš turto, t. y. privačių socialinės apsaugos fondų pajamoms, gautoms investavus savo techninius ir pensijų atidėjimus. ESS pastarieji atidėjimai priskiriami draudėjų nuosavybei, ir būtent jiems atitenka šių atidėjimų pagrindu uždirbtos pajamos. Aptarnavimo mokesčiai yra nurodomas kaip produkcija (P.1) savarankiškų fondų atveju ir kaip galutinio vartojimo išlaidos (P.3) namų ūkių sektoriuje.

Nesavarankiškų fondų atveju aptarnavimo mokesčiai neskaičiuojamas. Šių fondų valdymo išlaidos kartu su kitokiomis sąnaudomis yra įtraukiamos į darbdavių gamybos sąskaitą.

17. Kituose sandoriuose dalyvauja ir savarankiški, ir nesavarankiški fondai. Faktinės darbdavių įmokos (D.121) sąskaitose pateikiamos kaip kompensacijos darbuotojams dalis, parodyta kaip darbdavių sektoriaus mokėtinos sumos pajamų formavimo sąskaitoje ir kaip namų ūkių sektoriaus gautinos sumos pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Darbdavių sektoriumi gali būti bet kuris institucinis sektorius, įskaitant valdžios sektorių ir namų ūkius (kaip darbdavys). Draudėjams priklausančios pajamos iš turto (D.4 dalis) pateikiamos pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje kaip fondo mokėtinos ir namų ūkių sektoriaus gautinos sumos. Savarankiški fondai rezidentai priskiriami draudimo įmonių ir pensijų fondų subsektoriui (S.125). Nesavarankiški fondai aiškiai priklauso tam pačiam sektoriui kaip ir atitinkamas darbdavys. Pagal NACE 1 red. pensijų fondų veikla priskiriama 66.02 klasei „Pensijų lėšų kaupimas“.

18. Faktinės darbdavių įmokos yra dar kartą įrašomos į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą kaip namų ūkių mokėtina, o fondo sektoriaus gautina faktinių socialinių įmokų (D.6111) dalis. Darbuotojų socialinės įmokos (D.6112) ir savarankiškai dirbančių bei nedirbančių asmenų socialinės įmokos (D.6113) taip pat apskaitomos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje kaip namų ūkių mokėtinos, o fondo sektoriaus gautinos sumos. Darbuotojų įmokos ir savarankiškai dirbančių bei nedirbančių asmenų socialinės įmokos yra lygios atliktiems tiesioginiams mokėjimams, pridėjus polisų turėtojams priklausančias pajamas iš turto ir atėmus aptarnavimo mokesčių (kuris lygus nuliui nesavarankiškų fondų atveju). Iš privačių fondų mokamos socialinės išmokos, įskaitant pensijas, yra įrašomos į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą kaip fondų mokėtinos, o namų ūkių gautinos sumos. pagal apibrėžimą visos iš privačių fondų mokamos socialinės išmokos priklauso D.62. „Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra“.

19. Įrašą finansinėse sąskaitose sudaro du elementai:

a) išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai (F.62), kurie apima bet kokią skirtumą tarp

mokėtinų bei uždirbtų įmokų ir priklausančių mokėti bei mokėtinų išmokų ⁽¹⁾. Pagal susitarimą šis įrašo elementas pateikiamas kaip fondų įsipareigojimų ir namų ūkio turto pasikeitimas (jei reikia, neigiamas);

- b) namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose (F.612), taip pat pateikiami kaip fondų įsipareigojimų ir namų ūkio turto pasikeitimas (jei reikia, neigiamas). Šis elementas yra lygus darbdavių ir darbuotojų su pensijoms susijusioms įmokoms, įrašomoms antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje atėmus mokėtinas pensijas.

20. Įrašius duomenis finansinėse sąskaitose, F.612 ir F.62 patenka į namų ūkių sektoriaus (kaip turtas) ir fondo sektoriaus (kaip įsipareigojimas) balansus.

Jeigu naudojama disponuojamų pajamų sąskaita, namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas (D.8) pateikiamas kaip namų ūkių gautinos, o fondų mokėtinės sumos. Šis įrašas yra lygus antrajam įrašo finansinėse sąskaitose elementui.

Kartais darbdaviai ir valdžios sektorius perveda privatiems socialinio draudimo fondams papildomų lėšų, kad padidintų šių fondų rezervus. Šie mokėjimai pateikiami kapitalo sąskaitoje kaip darbdavių ar valdžios sektoriaus mokėtinai, o fondų gautini kiti kapitalo pervedimai (D.99). Kadangi socialinio draudimo fondų atidėjimai laikomi namų ūkių nuosavybe, kartu būtina pakoreguoti fondo sektoriaus ir namų ūkių sektoriaus duomenis. Toks koregavimas vadinamas kitais kapitalo pervedimais (D.99) ir apskaitomas kaip fondo sektoriaus mokėtinų, o namų ūkių sektoriaus gautinų sumų pervedimas.

21. Kai darbuotojas rezidentas dirba darbdaviui nerezidentui, faktinės darbdavio socialinės įmokos (D.121) įrašomos kaip kompensacijos darbuotojams dalis, pateikta kaip kitų šalių mokėtinės ir namų ūkių gautinos sumos. Jeigu darbdavys yra nerezidentas, bet koks nesavarankiškas socialinio draudimo fondas taip pat bus nerezidentinis, o savarankiškas socialinio draudimo fondas gali būti ir rezidentinis, ir nerezidentinis. Jeigu darbuotojas yra apdraustas nerezidentinio fondo, visi srautai iš namų ūkių į fondą ir atvirkščiai pateikiami kaip sandoriai tarp namų ūkių ir kitų šalių. Aptarnavimo mokestis (savarankiškų nerezidentinių fondų atveju) pateikiamas kaip paslaugų importas (P.72). Draudimo techninių atidėjimų (F.6) grynosios nuosavybės dalies pokyčiai pateikiami kitų šalių finansinėje sąskaitoje, o kiti pinigų srautai — pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitoje.
22. Kai darbuotojas nerezidentas dirba darbdaviui rezidentui, faktinės darbdavio įmokos (D.121) sąskaitose yra įrašomos kaip kompensacijos darbuotojams dalis, pateikta kaip darbdavių sektoriaus mokėtinės, o kitų šalių gautinos sumos. Jeigu darbuotojas nerezidentas yra apdraustas rezidentinio socialinio draudimo fondo, aptarnavimo mokestis yra apskaitomas kaip paslaugų eksportas (P.62). Visi kiti srautai iš fondo darbuotojui ir atvirkščiai pateikiami kaip sandoriai tarp fondų sektoriaus ir kitų šalių.

Ne visada įmanoma gauti reikalingų duomenų, ypač dalyvaujant vienetams nerezidentams. Todėl kartais kai kurių straipsnių apskaičiavimai grindžiami prielaidomis.

Privačiai finansuojamų socialinio draudimo sistemų pinigų srautų pavyzdys pateikiamas A.III.2 lentelėje.

Darbdavių tvarkomos nefinansuojamos socialinio draudimo sistemos

23. Kaip ir nesavarankiškų fondų finansuojamų socialinio draudimo sistemų, nefinansuojamų socialinio draudimo sistemų valdymo sąnaudų kartu su kitais sąnaudų elementais yra įtraukiamos į darbdavių gamybos sąskaitą. Todėl aptarnavimo mokestis neskaičiuojamas.

Kadangi nefinansuojamos socialinio draudimo sistemos nesudaro atskiro nuo juos tvarkančių darbdavių institucinio vieneto, visi sandoriai vyksta tarp darbdavių sektoriaus ir namų ūkių sektoriaus.

⁽¹⁾ Uždirbtos faktinės įmokos, padengiančios per einamąjį laikotarpį patirtas rizikas, dažniausiai skiriasi nuo faktinių mokėtinų įmokų. Pastarosios dažniausiai apima ne tik einamojo, bet ir vėlesnių laikotarpių rizikas. Nustatytos išmokos taip pat ne visada sutampa su mokėtinomis išmokomis. Išmokos, susijusios su per tam tikrą laikotarpį atsitikusiu draudiminiu įvykiu gali būti išmokėtos tik vėliau.

24. Pagal ESS darbdavys, tvarkantis nefinansuojamą sistemą, savo darbuotoju vardu moka į sistemos sąskaitą priskirtąsias įmokas. Šios priskirtosios socialinės įmokos (D.122) sąskaitose įrašomos kaip kompensacijos dalis, pateikta kaip darbdavių sektoriaus mokėtinos sumos pajamų formavimo sąskaitoje ir kaip namų ūkių sektoriaus gautinos sumos pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Priskirtosios darbdavių įmokos vėl pateikiamos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje kaip darbdavių faktinės socialinės įmokos (D.612), mokėtinos namų ūkių sektoriaus, o gautinos darbdavių. Įmokų dydis turėtų būti nustatomas remiantis darbdavių būsimais įsipareigojimais mokėti išmokas. Tačiau praktikoje įmokos dažniausiai yra lygios einamojo laikotarpio išmokoms (atėmus darbuotojų socialines įmokas).
25. Faktinės darbuotojų socialinės įmokos, jei tokių yra, nurodomos kaip D.6112 dalis, kurią moka namų ūkiai, o gauna darbdavių sektorius. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje taip pat įrašomos pensijos bei kitos išmokos, namų ūkių gautinos, o darbdavių mokėtinos kaip D.62 pažymėtų išmokų dalis.

Nefinansuojamos socialinio draudimo sistemos aiškiai priklauso tam pačiam instituciniam sektoriui, kaip ir atitinkamas darbdavys. Pagal NACE 1 Red. jos priskiriamos pagalbinės veiklos rūšims.

26. Jeigu darbuotojas rezidentas dirba darbdaviui nerezidentui, tvarkančiam nefinansuojamą socialinio draudimo sistemą, visi sandoriai vyksta tarp namų ūkių sektoriaus bei kitų šalių ir pateikiami pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitoje. Jeigu darbuotojas nerezidentas dirba darbdaviui rezidentui, tvarkančiam nefinansuojamą socialinio draudimo sistemą, visi sandoriai vyksta tarp kitų šalių bei darbdavių ir yra nurodomi pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitoje.

Darbdavių tvarkomų nefinansuojamų socialinio draudimo sistemų pinigų srautų pavyzdys pateikiamas A.III.3. lentelėje.

Kitas draudimas

27. Kito draudimo, gyvybės ir ne gyvybės, produkcija apskaičiuojama taip (B):

faktinės uždirbtos įmokos

pridėjus įmokų priedus

atėmus priklausančią mokėti žalą

atėmus numatomų išmokų techninių atidėjimų numatomoms rizikoms ir techninių atidėjimų draudimui su dalyvavimu draudiko pelne padidėjimą (*pridėjus* sumažėjimą).

28. Faktinės uždirbtos įmokos yra apibrėžiamos kaip faktinės įmokos, padengiančios per einamąjį laikotarpį sumokėtas išmokas už patirtas rizikas. Faktinės uždirbtos įmokos dažniausiai nėra lygios gautinoms faktinėms įmokoms, nes pastarosios dažnai apima ne tik einamojo, bet ir vėlesnio laikotarpio išmokas dėl patirtų rizikų.

Įmokų priedai prilygsta draudėjams priskiriamoms pajamoms iš turto, kurios yra apibrėžiamos kaip visos draudimo įmonių pajamos, gautos investavus turimus draudimo techninius atidėjimus, išskyrus pajamas, gautas iš draudimo įmonių nuosavų lėšų. Techninius draudimo atidėjimus sudaro du elementai: (a) išankstinės draudimo įmokos ir atidėjimai numatomoms išmokoms, kurie yra susiję su skirtumu tarp uždirbtų bei gautinų įmokų ir tarp mokėtinos ir priklausančios mokėti žalos, ir b) techniniai atidėjimai numatomoms rizikoms ir techniniai atidėjimai draudimui su dalyvavimu draudiko pelne. Antrasis elementas taikomas tik gyvybės draudimui. Draudimo techniniai atidėjimai yra dažniausiai investuojami į finansinį turtą, iš kurio gaunamos pajamos palūkanų ir dividendų pavidalu. Tačiau šie atidėjimai taip pat gali būti investuojami ir į nekilnojamąjį turtą. Tokiu atveju pajamos yra gaunamos kaip atitinkamas likutinis perteklius.

29. Priklausanti mokėti žala apima tik dėl per einamąjį laikotarpį įvykusius draudiminiuosius įvykius. Dažnai reikalavimai atlyginti žalą tampa mokėtinais tik vėliau, o ne einamuoju laikotarpiu. Todėl priklausanti mokėti žala ne visada yra lygi mokėtinai žalai.

Techninių atidėjimų numatomoms rizikoms ir techninių atidėjimų draudimui su dalyvavimu draudiko pelne pokyčiai priklauso nuo specialių asignavimų numatomų rizikų techniniams atidėjimams ir techniniams atidėjimams

draudimo su dalyvavimo draudiko pelne polisų savininkams, skirtų didelėms sumoms, garantuojamoms poliso sąlygomis, sukaupti. Šie atidėjimai yra būtini tik gyvybės draudimui.

Visų keturių straipsnių, pateiktų B lygybėje duomenys turėtų būti apskaičiuojami, neįtraukiant holdingo padidėjimo ar sumažėjimo.

Kitas gyvybės draudimas

30. Bendra kito gyvybės draudimo produkcija yra skaičiuojama pagal B lygybę ir įrašoma draudimo įmonių ir pensijų fondų subsektoriaus gamybos sąskaitoje kaip P.1 straipsnis. Jeigu namų ūkiai nerezidentai nesuvaržo šios produkcijos, visa kito gyvybės draudimo produkcija yra skirta namų ūkių rezidentų galutiniam vartojimui. Kito gyvybės draudimo paslaugų produkcija turėtų būti paskirstoma tarp namų ūkių sektoriaus ir kitų šalių proporcingai rezidentinių ir nerezidentinių namų ūkių mokėtinoms įmokoms. Jeigu gyvybės draudimo paslaugas suvaržo rezidentai, jos įrašomos kaip namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos (P.3), o jeigu gyvybės draudimo paslaugas suvaržo namų ūkiai nerezidentai, jos apskaitomos kaip paslaugų eksporto (P.62) dalis.
31. Toliau aprašomi du sandoriai priskiriami kitam gyvybės draudimui. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje draudėjams priskiriamos pajamos iš turto (D.4 straipsnio dalis) įrašomos kaip draudimo įmonių sektoriaus mokėtinoms, o namų ūkių gautinos sumos. Finansinėje sąskaitoje namų ūkių grynosios nuosavybės gyvybės draudimo atidėjimuose straipsnis pateikiamas kaip namų ūkių turto ir draudimo įmonių įsipareigojimų pasikeitimas (jei būtina, neigiamas). Namų ūkių grynosios nuosavybės pasikeitimą lemia draudimo atidėjimų, t. y. techninių atidėjimų numatomoms rizikoms ir techninių atidėjimų draudimui su dalyvavimu draudiko pelne (F.611), pokyčiai. Todėl grynosios nuosavybės pasikeitimas yra lygūs mokėtinoms (bet ne uždirbtoms) įmokoms pridėjus įmokų priedus atėmus gautinus reikalavimus atlyginti žalą, kurių dar nereikia patenkinti ir aptarnavimo mokesčių.
32. Dėl šio įrašo finansinėje sąskaitoje, F.611 taip pat pateikiamas namų ūkių balanse (kaip turtas), ir draudikų sektoriaus balanse (kaip įsipareigojimas).

Kaip aptarnavimo mokesčiai, taip ir draudėjams priskiriamos pajamos iš turto (lygios įmokų priedams) turi būti paskirstomos namų ūkių sektoriui bei kitoms šalims proporcingai jų įmokoms.

Instituciniu požiūriu gyvybės draudimo įmonės yra priskiriamos S.125 sektoriui „Draudimo korporacijos ir pensijų fondai“. Pagal NASE 1 red. — 66.01 klasei „Gyvybės draudimas“.

33. Kai gyvybės draudimo įmonė rezidentė teikia paslaugas namų ūkiams nerezidentams, aptarnavimo mokesčiai yra apskaitomas kaip paslaugų eksportas (P.62). Draudėjams priskiriamos pajamos pateikiamos turto pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitoje įrašomos kaip draudimo sektoriaus mokėtinoms, o kitų šalių gautinos sumos. Namų ūkių nerezidentų grynosios nuosavybės draudimo atidėjimuose pasikeitimas pateikiamas, finansinėje kitų šalių sąskaitoje kaip kitų šalių turto ir draudimo sektoriaus įsipareigojimų pasikeitimas.

Kai namų ūkiai rezidentai perka gyvybės draudikų nerezidentų teikiamas paslaugas, operacijų tvarka yra gana aiški: aptarnavimo mokesčiai pateikiamas kaip paslaugų importas (P.72), priskiriamos pajamos iš turto pateikiamos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitoje kaip kitų šalių mokėtinoms, o namų ūkių gautinos sumos, o grynosios nuosavybės pasikeitimas pateikiamas kaip namų ūkių turto ir kitų šalių įsipareigojimų pasikeitimas. Tačiau šių straipsnių apskaičiavimams būtini duomenys, išskyrus mokėtiną įmoką, dažniausiai nėra žinomi. Tokiu atveju būtina apskaičiavimus grįžti prielaidomis, pavyzdžiui, taikyti aptarnavimo mokesčio ir įmokų santykį bei priskiriamų pajamų ir įmokų gyvybės draudikams rezidentams santykį įmokoms, kurias moka namų ūkiai rezidentai-gyvybės draudikams nerezidentams.

Kito gyvybės draudimo pinigų srautų pavyzdys pateikiamas A.III.4. lentelėje.

Kitas ne gyvybės draudimas

34. Kito ne gyvybės draudimo įmonių produkcija (P.1) yra apskaičiuojama pagal B lygybę ir įrašoma draudimo įmonių ir pensijų fondų subsektoriaus gamybos sąskaitoje. Ne gyvybės draudimo paslaugos gali būti naudojamos bet kurio vienetą rezidento tarpiniam vartojimui (P.2) kaip namų ūkių sektoriaus galutinis vartojimas, kai jos sudaro namų

ūkių galutinio vartojimo išlaidų (P.3) dalį, arba kaip eksportas (P.4). Ne gyvybės draudimo paslaugos, naudojamos kaip tarpinis vartojimas, turi būti suskirstomos pagal ekonominės veiklos rūšis.

B lygybė turėtų būti naudojama bendrai ne gyvybės draudimo produkcijos vertei nustatyti. Tada produkcija turėtų būti paskirstyta tarp vartotojų sektorių ir veiklos rūšių proporcingai kiekvieno sektoriaus mokėtinoms faktinėms įmokoms. Visi rezidentiniai sektoriai, išskyrus namų ūkius, naudoja ne gyvybės draudimo paslaugas tik tarpiniam vartojimui, o namų ūkių sektorius jas naudoja ir tarpiniam, ir galutiniam vartojimui. Namų ūkių naudojamos ne gyvybės draudimo paslaugos turi būti suskirstytos į tarpinį ar galutinį vartojimą proporcingai mokėtinoms faktinėms įmokoms. Akivaizdžiai su nekorporacinių įmonių gamybine veikla susijusios įmokos turėtų būti laikomos susijusiomis su tarpiniu vartojimu, o kitos namų ūkių mokamos įmokos — su galutiniu vartojimu.

35. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje draudėjams priskiriamos pajamos iš turto yra įrašomos kaip D.4 straipsnio dalis, t. y. kaip mokėtinos draudimo sektoriaus, o gautinos draudėjų sektoriaus. Idealiomis sąlygomis pajamos iš turto priskiriamos draudėjams turėtų būti paskirstomos tarp sektorių proporcingai atidėjimams, priskiriamiems kiekvienam draudėjų sektoriui, tačiau tai beveik neįmanoma įdiegti praktikoje. Todėl draudėjams priskiriamos pajamos iš turto turėtų būti paskirstytos proporcingai kiekvieno draudėjo sektoriaus sumokėtoms faktinėms įmokoms.
36. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje grynosios uždirbtos įmokos pateikiamos kaip mokėtinos visų draudėjų sektorių, o gautinos — draudimo sektoriaus. Grynosios uždirbtos įmokos yra lygios faktinėms uždirbtoms įmokoms pridėjus draudėjams priskirtas pajamas iš turto atėmus suvartotų paslaugų vertę. Remiantis B lygybe, grynosios uždirbtos įmokos yra lygios priklausančiai mokėti žalai⁽¹⁾. Priklausanti mokėti žala įrašoma į tą pačią antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą kaip mokėtina draudimo sektoriaus, o gautina visų draudėjų sektorių. Ir grynosios uždirbtos įmokos, ir priklausanti mokėti žala sudaro D.7 straipsnio „Kiti einamieji pervedimai“ dalį.

Kai kurie reikalavimai atlyginti žalą pateikiami dėl draudėjų padarytos žalos trečiosios šalies turtui arba asmeniui. Tokiomis aplinkybėmis teisėti reikalavimai atlyginti žalą įrašomi kaip draudimo įmonės tiesiogiai nukentėjusioms šalims mokėtinos sumos, o ne per draudėjus.

37. Finansinėje sąskaitoje draudėjų grynoji nuosavybė ne gyvybės draudimo atidėjimuose pateikiami kaip draudėjų sektorių turto pasikeitimas ir draudimo sektoriaus išsipareigojimų pasikeitimas. Grynosios nuosavybės pasikeitimas, priskiriamas F.62, atsiranda dėl išankstinių draudimo įmokų ir numatomų išmokėjimų atidėjimų. F.62 taip pat pateikiamas ne gyvybės draudiko balanse kaip išsipareigojimas, o draudėjų balanse — kaip turtas.

Pagal NACE 1 red. ne gyvybės draudimo įmonės priskiriamos 66.03 klasei „Ne gyvybės draudimas“. Jos priskiriamos S.125 instituciniam sektoriui „Draudimo korporacijos ir pensijų fondai“.

38. Kai vienetai nerezidentai perka ne gyvybės draudikų rezidentų teikiamas draudimo paslaugas, aptarnavimo mokeskis pateikiamas kaip paslaugų eksportas (P.62). Draudėjams priskiriamos pajamos iš turto, grynosios uždirbtos įmokos ir mokėtina žala yra įrašomos į pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitą, o draudėjų grynoji nuosavybė ne gyvybės draudimo atidėjimuose — kitų šalių finansinėje sąskaitoje. Šiuo atveju kitų šalių duomenų apskaičiavimas nėra sunkesnis už bet kurio draudėjo rezidento sektoriaus apskaičiavimus.

Kai vienetus rezidentus apdraudžia ne gyvybės draudikai nerezidentai, situacija duomenų atžvilgių yra kur kas sudėtingesnė. Paprastai būna žinomi duomenys tik apie mokėtinas įmokos ir gautinas išmokas. Todėl naudojamas supaprastintas skaičiavimo būdas, nepaisantis ne gyvybės draudimo atidėjimų ir su jais susijusių pajamų iš turto:

⁽¹⁾ „Priklausanti mokėti žala“ — tai sumos, kurias turi pervesti reikalavimų atlyginti žalą pateikėjams. Todėl „Priklausanti mokėti“ ir „patirta žala“ nėra tas pats draudimo įmonių sąskaitose, nes pastaroji taip pat apima ir žalos valdymo išlaidas, kurios nacionalinėse sąskaitose yra arba tarpinio vartojimo, arba kompensacijos darbuotojams dalis.

aptarnavimo mokestis, kuris įrašomas kaip paslaugų importas (P.72), yra lygus mokėtinoms įmokoms atėmus gautinas išmokas ⁽¹⁾. Mokėtinos gryniosios įmokos apskaičiuojamos iš mokėtinų įmokų atimant aptarnavimo mokestį, taip jas prilyginant gautinoms išmokoms. Ir gryniosios mokėtinos įmokos, ir gautini reikalavimai atlyginti žalą pateikiamos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų užsienio sąskaitoje.

Kito ne gyvybės draudimo pinigų srautų pavyzdys pateikiamas A.III.5 lentelėje.

Perdraudimas

39. Pagal ESS perdraudimo sandoriai yra apskaitomi paprasčiau negu tiesioginio draudimo sandoriai (kuriuose dalyvauja draudimo įmonės ir eiliniai draudėjai). Vengiant skirstymo į atskirus srautus (uždirbtų įmokų, reikalavimų atlyginti žalą, komisinių ir pan.), perdraudimo sandoriai pateikiami kaip perdraudiko tiesioginiam draudikui suteikiamos paslaugos. Šių paslaugų vertė yra apskaičiuojama kaip visų srautų tarp perdraudiko ir tiesioginio draudiko balansas.

Gyvybės ir ne gyvybės draudimo įmonių rezidentų teikiamos perdraudimo paslaugos yra pateikiamos kaip produkcija (P.1), o jų gautos perdraudimo paslaugos yra laikomos tarpiniu vartojimu (P.2). Perdraudikų rezidentų draudikams nerezidentams suteiktos perdraudimo paslaugos yra apskaitomos kaip paslaugų eksportas (P.62), o perdraudikų nerezidentų draudikams rezidentams suteiktos perdraudimo paslaugos — kaip paslaugų importas (P.72).

40. Kalbant apie draudimo įmonių rezidentų perdraudimo produkciją ir perdraudimo paslaugų tarpinį vartojimą, duomenis galima gauti iš draudimo statistikos. Perdraudimo paslaugų importo ir eksporto apskaičiavimai gali būti sudėtingesni ir visų pirma priklausyti nuo mokėjimų balanso statistinių duomenų prieinamumo bei kokybės. Tačiau perdraudimo paslaugų užsienio balansą galima nesunkiai apskaičiuoti naudojantis draudimo statistika.

Draudimo įmonių rezidentų tarpusavio perdraudimo sandoriai dažnai pateikiami konsoliduotai. Tačiau siekiant laikytis Europos Bendrijų draudimo direktyvų, ESS rekomenduoja, kad perdraudimo paslaugos būtų apskaitomos nekonsoliduotos. Perdraudimo paslaugų tarp rezidentų apskaitos pobūdis (konsoliduota aa ne) lemia draudimo paslaugų produkcijos lygį, tačiau nuo jo nepriklauso balansuojantys straipsniai, pavyzdžiui, pridėtinė vertė, likutinis perteklius ir taupymas.

Pagalbinės draudimo įmonės

41. Pagalbinių draudimo paslaugų produkcija yra vertinama pagal imamus mokesčius už paslaugas arba komisinius. Ne pelno institucijų, veikiančių kaip draudimo įmonių ir pensijų fondų verslo asociacijos, atveju produkcija yra įvertinama pagal iš asociacijos narių surinktus narystės mokesčius. Šią produkciją asociacijos nariai anaidoja tarpiniam vartojimui.

Instituciniai vienetai, iš esmės teikiantys pagalbines draudimo paslaugas, yra priskiriami S.124 sektoriui „Finansinės pagalbinės įmonės“. Pagal NACE 1 red. jos priskiriamos 67.20 klasei „Pagalbinė draudimo ir pensijų lėšų kaupimo veikla“.

⁽¹⁾ Jei yra atitinkamų duomenų, geriau naudoti uždirbtas įmokas ir priklausančią mokėti žalą vietoj mokėtinų įmokų ir gautinų išmokų.

A. III.2. — Privatai finansuojamos socialinės apsaugos sistemos

Panaudojimas

Išreikšiai

Iš viso	Atitinkami įrašai:		S.1	S.15 NPI, teikiančios paslaugas ūkiams	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansinės korporacijos	S.11 Nefinansinės korporacijos	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	S.11 Nefinansinės korporacijos	S.12 Finansinės korporacijos	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 NPI, teikiančios paslaugas ūkiams	S.1	Atitinkami įrašai:		Iš viso
	Prekių ir paslaugų sąskaita	Sandorių su kitomis šalimis sąskaita														Sandorių su kitomis šalimis sąskaita	Prekių ir paslaugų sąskaita	
0	0	0							<i>Užsienio sąskaita</i>							0	0	0
0	0	0							P.6 Prekių ir paslaugų eksportas							0	0	0
3	3	3					3		P.7 Prekių ir paslaugų importas							0	0	0
19	0	0	19	2	0	3	0	14	<i>Gamybos sąskaita</i>									3
									P.1 Produkcija									
									<i>Pajamų formavimo sąskaita</i>									
									D.121 Faktinės darbdavių socialinės įmokos privačiai finansuojamoms sistemoms									19
									<i>Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita</i>									
									D.121 Faktinės darbdavių socialinės įmokos privačiai finansuojamoms sistemoms				19			0	0	19
									D.44 Draudėjams priskirtos pajamos iš turto		12					0	0	12
									<i>Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita</i>									
									D.121 Faktinės darbdavių socialinės įmokos privačiai finansuojamoms sistemoms				19			0	0	19
									D.6112 Darbuotojų socialinės įmokos				21			0	0	21
									D.622 Socialinės įmokos iš privačių fondų	1	28	0	0			0	0	29
									<i>Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita</i>									0
									P.3 Galutinio vartojimo išlaidos	0			3			3	3	3
									D.8 Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	1	10	0	0			0	0	11

Panaudojimas										Išreikšiai											
Iš viso	Atitinkami įrašai:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai:		S.1	S.15	Iš viso	
	Prekių ir paslaugų sąskaita	Sandorių su kitomis šalimis sąskaita														Sandorių su kitomis šalimis sąskaita	Prekių ir paslaugų sąskaita				
11			11		11				Sandoriai ir balansuojantys straipsniai						11			11		11	
1			1		1				Finansinė sąskaita						1			1		1	
									F.612 Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose						10		10		0	11	
									F.62 Išankstinės draudimo įmokos (premijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai						1		1		0	1	

A.III.3 — Darbdavių tvarkomos nefinansuojamos socialinės apsaugos sistemos

Panaudojimas										Išreikšiai											
Iš viso	Atitinkami įrašai:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	Sandoriai ir balansuojantys straipsniai	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai:		S.1	S.15	Iš viso	
	Prekių ir paslaugų sąskaita	Sandorių su kitomis šalimis sąskaita														Sandorių su kitomis šalimis sąskaita	Prekių ir paslaugų sąskaita				
19			19		0				Sandoriai ir balansuojantys straipsniai						19			19		19	
									Pajamų formavimo sąskaita												
									D.122 Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos						12		12		0	19	
									Pirminių pajamų paskirstymo sąskaita												
									D.122 Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos						5		5		0	19	
									Antrinių pajamų paskirstymo sąskaita												
19			19		19				D.612 Priskirtosios socialinės įmokos				19		19		19		1	19	
19			19		0				D.623 Socialinės įmokos darbuotojams ne iš fondų				0		0		0		0	19	

A.III.4 — Kitas gyvybės draudimas

Panaudojimas		Išreikškiai																
Iš viso	Atitinkami įrašai:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	Sandorai ir balansuojantys straipsniai	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai:		Iš viso
	Prekių ir paslaugų sąskaita	Sandorių su kitomis šalimis sąskaita														Sandorių su kitomis šalimis sąskaita	Prekių ir paslaugų sąskaita	
			Visa ekonomika	NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansinės korporacijos	Nefinansinės korporacijos		Nefinansinės korporacijos	Finansinės korporacijos	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	NPI, teikiančios paslaugas namų ūkiams	Visa ekonomika	Sandorių su kitomis šalimis sąskaita	Prekių ir paslaugų sąskaita	
									Sandorai ir balansuojantys straipsniai									
									<i>Užsienio sąskaita</i>									
0	0	0							P.6 Prekių ir paslaugų eksportas							0	0	0
0	0	0							P.7 Prekių ir paslaugų importas							0	0	0
4	4	4					4		<i>Gamybos sąskaita</i>									4
									P.1 Produkcija									
									<i>Pirminių pajamų paskirstymo sąskaita</i>									
7	7	7	7				7		D.44 Draudėjams priskirtos pajamos iš turto				7			0	0	7
									<i>Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita</i>									
4	0	0	4						P.3 Galutinio vartojimo išlaidos				4					4
									<i>Finansinė sąskaita</i>									
22	0	0	22				22		F.611 Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose				22			0	0	22

IV PRIEDAS

KLASIFIKATORIAI IR SĄSKAITOS

KLASIFIKATORIAI

INSTITUCINIŲ SEKTORIŲ KLASIFIKATORIUS (S)

S.1	Visa ekonomika
S.11	<i>Nefinansinės korporacijos</i>
S.11001	Valstybinės nefinansinės korporacijos
S.11002	Nacionalinės privačios nefinansinės korporacijos
S.11003	Užsienio kontroliuojamos nefinansinės korporacijos
S.12	<i>Finansinės korporacijos</i>
S.121	Centrinis bankas
S.122	Kitos pinigų finansinės institucijos
S.12201	Valstybinės
S.12202	Nacionalinės privačios
S.12203	Užsienio kontroliuojamos
S.123	Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo korporacijas ir pensijų fondus
S.12301	Valstybiniai
S.12302	Nacionaliniai privatūs
S.12303	Užsienio kontroliuojami
S.124	Finansinės pagalbinės įmonės
S.12401	Valstybinės
S.12402	Nacionalinės privačios
S.12403	Užsienio kontroliuojamos
S.125	Draudimo korporacijos ir pensijų fondai
S.12501	Valstybiniai
S.12502	Nacionaliniai privatūs
S.12503	Užsienio kontroliuojami
S.13	<i>Valdžios sektorius</i>
S.1311	Centrinė valdžia
S.1312	Regioninė valdžia
S.1313	Vietinė valdžia
S.1314	Socialinės apsaugos fondai
S.14	<i>Namų ūkiai</i>
S.141 + S.142	Darbdaviai (įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis)
S.143	Darbuotojai
S.1441	Asmenys, gaunantys pajamas iš turto
S.1442	Asmenys, gaunantys pensijas
S.1443	Asmenys, gaunantys pajamas iš kitų pervedimų
S.145	Kiti
S.15	<i>Ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams</i>
S.2	<i>Kitos šalys</i>
S.21	Europos Sąjunga
S.211	ES valstybės narės
S.212	ES institucijos
S.22	Trečiosios šalys ir tarptautinės organizacijos

SANDORIŲ IR KITŲ SRAUTŲ KLASIFIKATORIUS

Produktų (prekių ir paslaugų) sandoriai (P)

P.1	Produkcija
P.11	Rinkos produkcija
P.119	Koregavimo NAFTA
P.12	Produkcija savo galutiniam vartojimui
P.13	Kita ne rinkos produkcija
P.2	Tarpinis vartojimas
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos
P.4	Faktinis galutinis vartojimas
P.41	Faktinis individualus vartojimas
P.42	Faktinis kolektyvinis vartojimas
P.5	Bendrasis kapitalo formavimas
P.51	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas
P.511	Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus
P.5111	Naujo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai
P.5112	Esamo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai
P.5113	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai
P.512	Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus
P.5121	Naujo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai
P.5122	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai
P.5123	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto netekimai
P.513	Nefinansinio nesukurto turto vertės padidėjimas
P.5131	Esminis nefinansinio nesukurto turto pagerinimas
P.5132	Nefinansinio nesukurto turto nuosavybės perdavimo sąnaudos
P.52	Atsargų pokyčiai
P.53	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus
P.6	Prekių ir paslaugų eksportas
P.61	Prekių eksportas
P.62	Paslaugų eksportas
P.7	Prekių ir paslaugų importas
P.71	Prekių importas
P.72	Paslaugų importas

Paskirstymo sandoriai (D)

D.1	Kompensacija darbuotojams
D.11	Darbo užmokestis
D.12	Darbdavių socialinės įmokos
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai
D.21	Produktų mokesčiai
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)

D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM
D.2121	Importo muitai
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo muitus
D.214	Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius
D.29	Kiti produkcijos mokesčiai
D.3	Subsidijos
D.31	Subsidijos produktams
D.311	Subsidijos importui
D.319	Kitos subsidijos produktams
D.39	Kitos subsidijos gamybai
D.4	Pajamos iš turto
D.41	Palūkanos
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos
D.421	Dividendai
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų
D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto
D.45	Renta
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai
D.51	Pajamų mokesčiai
D.59	Kiti einamieji mokesčiai
D.6	Socialinės įmokos ir išmokos
D.61	Socialinės įmokos
D.611	Faktinės socialinės įmokos
D.6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
D.61111	Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos
D.61112	Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos
D.6112	Darbuotojų socialinės įmokos
D.61121	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos
D.61122	Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos
D.6113	Savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos
D.61131	Privalomosios savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos
D.61132	Savanoriškos savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos
D.612	Priskirtosios socialinės įmokos
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra
D.621	Socialinio draudimo išmokos pinigais
D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų
D.623	Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų
D.624	Socialinės paramos išmokos pinigais
D.63	Socialiniai pervedimai natūra
D.631	Socialinės išmokos natūra
D.6311	Socialinio draudimo išmokos, kompensacijos
D.6312	Kitos socialinio draudimo išmokos natūra
D.6313	Socialinės paramos išmokos natūra
D.632	Individualių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimai
D.7	Kiti einamieji pervedimai
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos (premijos)
D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą
D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje

D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas
D.9	Kapitalo pervedimai
D.91	Kapitalo mokesčiai
D.92	Dotacijos investicijoms
D.99	Kiti kapitalo pervedimai

Finansinių priemonių sandoriai (F) (Grynasis finansinio turto įsigijimas arba grynieji prisiūmti įsipareigojimai)

F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės
F.11	Piniginis auksas
F.12	Specialiosios skolinimosi teisės
F.2	Valiuta ir indėliai
F.21	Valiuta
F.22	Pervedamieji indėliai
F.29	Kiti indėliai
F.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
F.33	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones
F.331	Trumpalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansinius priemones
F.332	Ilgalaikiai vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones
F.34	Išvestinės finansinės priemonės
F.4	Paskolos ^(a)
F.41	Trumpalaikės paskolos
F.42	Ilgalaikės paskolos
F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai ^(a)
F.51	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas
F.511	Kotiruojamos akcijos
F.512	Nekotiruojamos akcijos
F.513	Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
F.52	Investicinių fondų akcijos
F.6	Draudimo techniniai atidėjimai
F.61	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose
F.611	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose
F.612	Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose
F.62	Išankstinės draudimo įmokos (premijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai
F.7	Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos ^(a)
F.71	Prekybos kreditai ir avansai
F.79	Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus

Kiti kaupiamųjų sąskaitų straipsniai (K)

K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas
K.2	Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus
K.21	Žemės ir kito materialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus
K.211	Žemės ir kito materialaus nesukurto turto įsigijimai
K.212	Žemės ir kito materialaus nesukurto turto netekimas

^(a) Pastaba: F.m: tiesioginė užsienio investicija.

K.22	Nesukurto nematerialaus turto įsigijimai atėmus netekimus
K.221	Nesukurto nematerialaus turto įsigijimai
K.222	Nematerialaus nesukurto turto netekimas
K.3	Ekonominis nesukurto turto atsiradimas
K.4	Ekonominis sukurto turto atsiradimas
K.5	Natūralus nekultivuojamų biologinių išteklių augimas
K.6	Ekonominis nesukurto turto išnykimas
K.61	Gamtos turtų išsekvojimas
K.62	Kitoks ekonominis nesukurto turto išnykimas
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų
K.8	Neatlygintos konfiskacijos
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai
K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai
K.11	Nominalus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas
K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas
K.11.2	Realus holdingo padidėjimas arba sumažėjimas
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai
K.12.21	Aukso monetizavimas arba demonetizavimas
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą

BALANSUOJANČIŲ STRAIPSNIŲ KLASIFIKATORIUS ^(b) (B)

B.1	Pridėtinė vertė/B.1* Vidaus produktas
B.2	Likutinis perteklius
B.3	Mišrios pajamos
B.4	Verslo pajamos
B.5	Pirminių pajamų balansas/B.5* Nacionalinės pajamos
B.6	Disponuojamos pajamos
B.7	Koreguotos disponuojamos pajamos
B.8	Taupymas
B.9	Grynasis skolinimas arba grynasis skolinimasis
B.10	Grynosios vertės pokyčiai
B.10.1	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų ^(c) , ^(d)
B.10.2	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių

^(b) Visi balansuojantys straipsniai gali būti įvertinami pagal bendrąjį arba grynąjį pagrindinio kapitalo vartojimą. Bendrųjų balansuojančių straipsnių kodą sudaro straipsnio kodas plius raidė „g“ („gross“). Panašiai, prie kodo pridėta raidė „n“ („net“) nurodo grynąją vertę.

^(c) „Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų“ nėra balansuojantis straipsnis sistemos struktūroje. Tai yra visa dešimtoji kapitalo sąskaitos pusė. Tačiau kaip svarbi grynosios vertės pokyčių sudėtinė dalis jis koduojamas kartu su kitomis pastarosios sudėtinėmis dalimis.

^(d) „Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų“ kitoms šalims reiškia grynosios vertės pokyčius dėl einamojo užsienio balanso ir kapitalo pervedimų.

B.10.3	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
B.10.32	Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
B.11	Prekių ir paslaugų užsienio balansas
B.12	Einamasis užsienio balansas
B.90	Grynoji vertė
BF.90	Grynasis finansinis turtas

TURTO KLASIFIKATORIUS (A)

Nefinansinis turtas (AN)

AN.1	Sukurtas turtas
AN.11	Ilgalaikis turtas
AN.111	Ilgalaikis materialus turtas
AN.1111	Gyvenamosios patalpos
AN.1112	Kiti pastatai ir statiniai
AN.11121	Negyvenamieji pastatai
AN.11122	Kiti statiniai
AN.1113	Mašinos ir įrenginiai
AN.11131	Transporto priemonės
AN.11132	Kitos mašinos ir įrenginiai
AN.1114	Auginamas (kultivuojamas) turtas
AN.11141	Veisliniai, pieno, darbiniai gyvuliai
AN.11142	Vynuogynai, sodai ir kitos medžių plantacijos, duodančios pakartotinį derlių
AN.112	Ilgalaikis nematerialus turtas
AN.1121	Gamtinių išteklių tyrinėjimas
AN.1122	Kompiuterių programinė įranga
AN.1123	Pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalai
AN.1129	Kitas ilgalaikis nematerialus turtas
AN.12	Atsargos
AN.121	Žaliavos ir medžiagos (komplektavimo gaminiai)
AN.122	Nebaigta gamyba
AN.1221	Nebaigtas auginti turtas
AN.1222	Kita nebaigta gamyba
AN.123	Pagaminta produkcija
AN.124	Perpardavimui skirtos prekės
AN.13	Vertybės
AN.131	Taurieji metalai ir akmenys
AN.132	Antikvariniai daiktai ir kiti meno dirbiniai
AN.139	Kitos vertybės
AN.2	Nesukurtas turtas
AN.21	Materialus nesukurtas turtas
AN.211	Žemė
AN.2111	Žemė po pastatais ir statiniais
AN.2112	Dirbama žemė
AN.2113	Rekreacinė žemė ir susiję paviršiniai vandenys
AN.2119	Kita žemė ir susiję paviršiniai vandenys
AN.212	Žemės gelmių turtas

AN.2121	Akmens anglies, naftos ir gamtinių dujų atsargos
AN.2122	Metalo rūdų gamtinės atsargos
AN.2123	Ne metalo gamtinės atsargos
AN.213	Neauginami biologiniai išteklių
AN.214	Vandens išteklių
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas
AN.221	Patentai
AN.222	Nuoma ir kitos perleidžiamosios sutartys
AN.223	Išgytas prestižas
AN.229	Kitas nematerialus nesukurtas turtas

Finansinis turtas arba įsipareigojimai (AF)

AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
AF.11	Piniginis auksas
AF.12	Specialiosios skolinimosi teisės
AF.2	Valiuta ir indėliai
AF.21	Valiuta
AF.22	Pervedamieji indėliai
AF.29	Kiti indėliai
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
AF.33	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas ir išvestines finansines priemones
AF.331	Trumpalaikiai
AF.332	Ilgalaikiai
AF.34	Išvestinės finansinės priemonės
AF.4	Paskolos ^(*)
AF.41	Trumpalaikės
AF.42	Ilgalaikės
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai ^(*)
AF.51	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai, išskyrus investicinių fondų akcijas
AF.511	Kotiruojamos akcijos
AF.512	Nekotiruojamos akcijos
AF.513	Kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
AF.52	Investicinių fondų akcijos
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai
AF.61	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose
AF.611	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose
AF.612	Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose
AF.62	Išankstinės draudimo įmokos (premisijos) ir numatomų išmokėjimų atidėjimai
AF.7	Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos
AF.71	Prekybos kreditai ir avansai
AF.79	Kitos gautinos arba mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus

^(*) Pastaba: AF.m tiesioginė užsienio investicija.

VEIKLOS RŪŠIŲ (A), PRODUKTŲ (P) IR INVESTICIJŲ (PAGRINDINIO KAPITALO FORMAVIMAS) (PI) PERGRUPAVIMAS IR KODAVIMAS

A60

Kodas	Aprašymas	NACE red.1
01	Žemės ūkis, medžioklė ir susijusių paslaugų veikla	01
02	Miškininkystė, medienos ruošą ir susijusių paslaugų veikla	02
05	Žvejyba, žuvų auginimas ir susijusių paslaugų veikla	05
10	Akmens anglių ir rusvųjų anglių kasyba, durpių gavyba	10
11	Nevalytos naftos ir gamtinių dujų gavyba; paslaugų veikla, būdinga naftos ir dujų gavybai, išskyrus žvalgybą	11
12	Urano ir torio rūdų kasyba	12
13	Metalo rūdų kasyba	13
14	Kita kasyba ir karjerų eksploatavimas	14
15	Maisto produktų ir gėrimų gamyba	15
16	Tabako gaminių gamyba	16
17	Tekstilės gaminių gamyba	17
18	Drabužių siuvimas (gamyba); kailių išdirbimas ir dažymas	18
19	Odų rauginimas ir išdirbimas; lagaminų, rankinukų, rankinių, balno reikmenų, pakinktų ir avalynės gamyba	19
20	Medienos ir medienos bei kamštienos gaminių, išskyrus baldus, gamyba; gaminių iš šiaudų ir pynimo medžiagų gamyba	20
21	Plaušienos, popieriaus ir popieriaus gaminių gamyba	21
22	Leidyba, spausdinimas ir įrašytų laikmenų tiražavimas	22
23	Kokso, rafinuotų naftos produktų ir branduolinio kuro gamyba	23
24	Chemikalų ir chemijos pramonės gaminių gamyba	24
25	Guminių ir plastikinių dirbinių gamyba	25
26	Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba	26
27	Pagrindinių metalų gamyba	27
28	Metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrenginius, gamyba	28
29	Kitų, niekur kitur nepriskirtų, mašinų ir įrangos gamyba	29
30	Įstaigos įrangos ir kompiuterių gamyba	30
31	Kitų, niekur kitur nepriskirtų, elektros mašinų ir aparatūros gamyba	31
32	Radijo, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros gamyba	32
33	Mediciniinių, tiksliausių ir optinių prietaisų, įvairių tipų laikrodžių gamyba	33
34	Variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamyba	34
35	Kitos transporto įrangos gamyba	35
36	Baldų gamyba; kita, niekur nepriskirta, gamyba	36
37	Antrinis perdirbimas	37
40	Elektros, dujų, garo ir karšto vandens tiekimas	40
41	Vandens rinkimas, valymas ir paskirstymas	41
45	Statyba	45
50	Variklinių transporto priemonių ir motociklų pardavimas, techninė priežiūra ir remontas; automobilių degalų mažmeninė prekyba	50

Kodas	Aprašymas	NACE red.1
51	Didmeninė ir komisinė prekyba, išskyrus prekybą variklinėmis transporto priemonėmis ir motociklais	51
52	Mažmeninė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą; asmeninių ir namų ūkių reikmenų taisymas	52
55	Viešbučiai ir restoranai	55
60	Sausumos transportas; transportavimas vamzdynais	60
61	Vandens transportas	61
62	Oro transportas	62
63	Papildomoji ir pagalbinė transporto veikla; kelionių agentūrų veikla	63
64	Paštas ir telekomunikacijos	64
65	Finansinis tarpininkavimas, išskyrus draudimo ir pensijų lėšų kaupimą	65
66	Draudimo ir pensijų lėšų, išskyrus privalomąjį socialinį draudimą, kaupimas	66
67	Pagalbinė finansinio tarpininkavimo veikla	67
70	Nekilnojamojo turto operacijos	70
71	Mašinų ir įrenginių be operatoriaus ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų nuoma	71
72	Kompiuteriai ir su jais susijusi veikla	72
73	Moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla	73
74	Kita verslo veikla	74
75	Viešasis valdymas ir gynyba ; privalomasis socialinis draudimas	75
80	Švietimas	80
85	Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	85
90	Nuotekų ir atliekų šalinimo, sanitarinių sąlygų užtikrinimo ir panaši veikla	90
91	Kitų, niekur kitur nepriskirtų, narystės organizacijų veikla	91
92	Poilsio organizavimo, kultūrinė ir sportinė veikla	92
93	Kita aptarnavimo veikla	93
95	Privačių namų ūkių, samdančių namų ūkio darbininkus, veikla	95
99	Eksteritorialinių organizacijų ir įstaigų veikla	99

A31

Kodas	Aprašymas	NACE red.1
AA	Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė	A
BB	Žvejyba	B
CA	Energetinių medžiagų kasyba ir karjerų eksploatavimas	CA
CB	Kasyba ir karjerų eksploatavimas, išskyrus energetines medžiagas	CB
DA	Maišto produktų, gėrimų ir tabako gamyba	DA
DB	Tekstilės ir tekstilės gaminių gamyba	DB
DC	Odos ir odos dirbinių gamyba	DC
DD	Medienos ir medinių dirbinių gamyba	DD
DE	Plaušienos, popieriaus ir popieriaus gaminių gamyba, leidyba ir spausdinimas	DE
DF	Kokso, rafinuotų naftos produktų ir branduolinio kuro gamyba	DF
DG	Chemikalų, chemijos produktų ir cheminių pluoštų gamyba	DG

Kodas	Aprašymas	NACE red.1
DH	Guminių ir plastikinių gaminių gamyba	DH
DI	Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba	DI
DJ	Pagrindinių metalų ir metalo gaminių gamyba	DJ
DK	Kitų, niekur kitur nepriskirtų, mašinų ir įrangos gamyba	DK
DL	Elektrinės ir optinės įrangos gamyba	DL
DM	Transporto įrangos gamyba	DM
DN	Kita, niekur kitur nepriskirta, gamyba	DN
EE	Elektros, dujų ir vandens tiekimas	E
FF	Statyba	F
GG	Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas	G
HH	Viešbučiai ir restoranai	H
II	Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	I
JJ	Finansinis tarpininkavimas	J
KK	Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	K
LL	Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	L
MM	Švietimas	M
NN	Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	N
OO	Kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	O
PP	Privačių namų ūkių veikla	P
QQ	Eksteritorialinių organizacijų ir įstaigų veikla	Q

A17

Kodas	Aprašymas	NACE red.1
A	Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė	A
B	Žuvininkystė	B
C	Kasyba, karjerų eksploatavimas	C
D	Apdirbamoji gamyba	D
E	Elektros, dujų ir vandens tiekimas	E
F	Statyba	F
G	Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas	G
H	Viešbučiai ir restoranai	H
I	Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	I
J	Finansinis tarpininkavimas	J
K	Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	K
L	Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	L
M	Švietimas	M
N	Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	N
O	Kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	O
P	Privačių namų ūkių veikla	P
Q	Eksteritorialinių organizacijų ir įstaigų veikla	Q

P60

Kodas	Aprašymas	CPA
01	Žemės ūkis, medžioklė ir susijusių paslaugų veikla	01
02	Miškininkystė, medienos ruošą ir susijusių paslaugų veikla	02
05	Žvejyba, žuvų auginimas ir susijusių paslaugų veikla	05
10	Akmens anglis ir rusvosios anglis; durpės	10
11	Nevalyta nafta ir gamtinės dujos; paslaugos, būdingos naftos ir dujų gavybai, išskyrus žvalgymą	11
12	Urano ir torio rūdos	12
13	Metalų rūdos	13
14	Kiti kasybos ir karjerų eksploatavimo produktai	14
15	Maisto produktai ir gėrimai	15
16	Tabako gaminiai	16
17	Tekstilės gaminiai	17
18	Drabužiai; kailiai	18
19	Oda ir odos dirbiniai	19
20	Mediena ir medienos bei kamštienos gaminiai (išskyrus baldus), gaminiai iš šiaudų ir pynimo medžiagų	20
21	Plaušiena, popierius ir popieriniai gaminiai	21
22	Spaudiniai ir įrašytos laikmenos	22
23	Koksas; rafinuoti naftos produktai, branduolinis kuras	23
24	Chemikalai, chemijos pramonės gaminiai ir cheminiai pluoštai	24
25	Guminiai ir plastikiniai dirbiniai	25
26	Kiti nemetalo mineraliniai produktai	26
27	Pagrindiniai metalai	27
28	Metalo gaminiai, išskyrus mašinas ir įrenginius	28
29	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, mašinos ir įranga	29
30	Įstaigos įranga ir kompiuteriai	30
31	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, elektros mašinos ir aparatūra	31
32	Radio, televizijos ir ryšių įranga bei aparatūra	32
33	Medicinos, tikslieji ir optiniai prietaisai; įvairių tipų laikrodžiai	33
34	Variklinės transporto priemonės, priekabos ir puspriekabės	34
35	Kita transporto įranga	35
36	Baldai; kiti, niekur kitur nepriskirti, pramonės gaminiai	36
37	Antrinės žaliavos	37
40	Elektros energija, dujos, garas ir karštas vanduo	40
41	Surinktas ir išvalytas vanduo, vandens paskirstymo paslaugos	41
45	Statybos darbai	45
50	Variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybos, techninės priežiūros ir taisymo paslaugos, automobilių degalų mažmeninės prekybos paslaugos	50
51	Didmeninės ir komisinės prekybos paslaugos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą	51
52	Mažmeninės prekybos paslaugos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą; asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas	52
55	Viešbučių ir restoranų paslaugos	55
60	Sausumos transporto ir transportavimo vamzdynais paslaugos	60
61	Vandens transporto paslaugos	61
62	Oro transporto paslaugos	62

Kodas	Aprašymas	CPA
63	Papildomos ir pagalbinės transporto paslaugos; kelionių agentūrų paslaugos	63
64	Pašto ir nuotolinio ryšio (telekomunikacijų) paslaugos	64
65	Finansinio tarpininkavimo paslaugos, išskyrus draudimo ir pensijų lėšų kaupimo paslaugas	65
66	Draudimo, išskyrus privalomąjį socialinį draudimą, ir pensijų lėšų kaupimo paslaugos	66
67	Pagalbinės finansinio tarpininkavimo paslaugos	67
70	Nekilnojamojo turto operacijų paslaugos	70
71	Mašinų ir įrenginių be operatoriaus ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų nuomos paslaugos	71
72	Kompiuteriai ir su jais susijusios paslaugos	72
73	Mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugos	73
74	Kitos verslo paslaugos	74
75	Viešojo valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos; privalomojo socialinio draudimo paslaugos	75
80	Švietimo paslaugos	80
85	Sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos	85
90	Nuotekų ir atliekų šalinimo, sanitarinių sąlygų užtikrinimo ir kitos panašios paslaugos	90
91	Kitos, niekur kitur nepriskirtų, narystės organizacijų paslaugos	91
92	Polisio organizavimo, kultūrinės ir sportinės paslaugos	92
93	Kitos paslaugos	93
95	Privačių namų ūkių, samdančių namų ūkio darbininkus, paslaugos	95
99	Eksteritorialinių organizacijų ir įstaigų teikiamos paslaugos	99

P31

Kodas	Aprašymas	CPA
AA	Žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės produktai	A
BB	Žuvis	B
CA	Akmens ir rusvosios anglis; durpės, nevalyta nafta ir gamtinės dujos; uranas ir toris	CA
CB	Metalų rūdos ir kiti kasybos ir karjerų eksploatavimo produktai	CB
DA	Maisto produktai, gėrimai ir tabakas	DA
DB	Tekstilė ir tekstilės gaminiai	DB
DC	Oda ir odos dirbiniai	DC
DD	Mediena ir medienos gaminiai	DD
DE	Plaušiena, popierius ir popieriniai gaminiai; įrašytos laikmenos; spausdinimo paslaugos	DE
DF	Koksas, rafinuoti naftos produktai, branduolinis kuras	DF
DG	Chemikalai, chemijos pramonės gaminiai ir cheminiai pluoštai	DG
DH	Guminiai ir plastikiniai dirbiniai	DH
DI	Kiti nemetalo mineraliniai produktai	DI
DJ	Pagrindiniai metalai ir metalo gaminiai	DJ
DK	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, mašinos ir įranga	DK
DL	Elektrinė ir optinė įranga	DL
DM	Transportas ir įranga	DM

Kodas	Aprašymas	CPA
DN	Kiti, niekur kitur nepriskirti, pramonės gaminiai	DN
EE	Elektros energija, dujos, garas ir karštas vanduo	E
FF	Statybos darbai	F
GG	Didmeninės ir mažmeninės prekybos paslaugos, variklinių transporto priemonių, motociklų bei asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymo paslaugos	G
HH	Viešbučių ir restoranų paslaugos	H
II	Transporto, sandėliavimo ir ryšių paslaugos	I
JJ	Finansinio tarpininkavimo paslaugos	J
KK	Nekilnojamojo turto, nuomos ir verslo paslaugos	K
LL	Viešojo valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos, privalomojo socialinio draudimo paslaugos	L
MM	Švietimo paslaugos	M
NN	Sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos	N
OO	Kitos komunalinės, socialinės ir asmeninės paslaugos	O
PP	Privačių namų ūkių paslaugos	P
QQ	Eksteritorialinių organizacijų ir įstaigų teikiamos paslaugos	Q

P17

Kodas	Aprašymas	CPA
A	Žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės produktai	A
B	Žuvis	B
C	Kasybos ir karjerų eksploatavimo produktai	C
D	Pagaminti produktai	D
E	Elektros energija, dujos, garas ir karštas vanduo	E
F	Statybos darbai	F
G	Didmeninės ir mažmeninės prekybos paslaugos, variklinių transporto priemonių, motociklų bei asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymo paslaugos	G
H	Viešbučių ir restoranų paslaugos	H
I	Transporto, sandėliavimo ir ryšių paslaugos	I
J	Finansinio tarpininkavimo paslaugos	J
K	Nekilnojamojo turto, nuomos ir verslo paslaugos	K
L	Viešojo valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos, privalomojo socialinio draudimo paslaugos	L
M	Švietimo paslaugos	M
N	Sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos	N
O	Kitos komunalinės, socialinės ir asmeninės paslaugos	O
P	Privačių namų ūkių paslaugos	P
Q	Eksteritorialinių organizacijų ir įstaigų teikiamos paslaugos	Q

A6—A3

A6		
Kodas	Aprašymas	NACE red.1
1	Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė; žvejyba ir žuvų auginimas	A+B
2	Pramonė, įskaitant elektros energiją	C+D+E
3	Statyba	F
4	Didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas; viešbučiai ir restoranai; transportas, sandėliavimas ir ryšiai	G+H+I
5	Finansinis tarpininkavimas, nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	J+K
6	Kitos paslaugos	L–P

A3

A3		
Kodas	Aprašymas	NACE red.1
1	Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė; žvejyba ir žuvų auginimas	A+B
2	Pramonė, įskaitant energetiką	C+D+E+F
3	Paslaugos	G–P

P6–P3

P6		
Kodas	Aprašymas	CPA
1	Žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės ir akvakultūros produktai	A+B
2	Kasybos ir karjerų eksploatavimo produktai, pagaminti produktai, elektros energija	C+D+E
3	Statybos darbai	F
4	Didmeninės ir mažmeninės prekybos paslaugos, remonto paslaugos, viešbučių ir restoranų paslaugos; transporto ir ryšių paslaugos	G+H+I
5	Finansinio tarpininkavimo paslaugos, nekilnojamojo turto, nuomos ir verslo paslaugos	J+K
6	Kitos paslaugos	L–P

P3

P3		
Kodas	Aprašymas	CPA
1	Žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės ir akvakultūros produktai	A+B
2	Kasybos ir karjerų eksploatavimo produktai, pagaminti produktai ir elektros energija bei statybos darbai	C+D+E+F
3	Paslaugos	G–P

Pi6–Pi3

Pi6		
Kodas	Aprašymas	CPA
1	Žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės ir akvakultūros produktai	01+02+05
	Įranga:	—
2	Metalo gaminiai ir mašinos	28–33+36
3	Transporto įranga	34+35
	Statyba:	45
4	Būstas	—
5	Kiti pastatai	—
6	Kiti produktai	Likusieji skyriai

Pi3		
Kodas	Aprašymas	CPA
1	Metalo gaminiai ir mašinos, transporto įranga	28–36
2	Statyba	45
3	Kiti produktai	Likusieji skyriai

INDIVIDUALAUS VARTOJIMO IŠLAIDŲ PAGAL PASKIRTĮ KLASIFIKATORIUS (Coicop) (*)

(Vieno ir dviejų ženklų lygiai)

1. **Maistas, gėrimai ir tabakas**
  - 1.1. Maistas
  - 1.2. Gėrimai
  - 1.3. Tabakas
2. **Apranga ir avalynė**
  - 2.1. Apranga
  - 2.2. Avalynė
3. **Būstas, vanduo, elektra, dujos ir kitas kuras**
  - 3.1. Bendroji nuoma
  - 3.2. Reguliari būsto priežiūra ir remontas
  - 3.3. Kitos su būstu susijusios paslaugos
  - 3.4. Elektra, dujos ir kitas kuras
4. **Būsto apstatymo, namų ūkio įranga ir kasdienė namų priežiūra**
  - 4.1. Baldai, būsto apstatymo reikmenys, kilimai ir kitos grindų dangos bei jų taisymas
  - 4.2. Namų ūkio tekstilė
  - 4.3. Šildymo ir virimo ar kepimo įrenginiai; šaldytuvai, plovimo ar skalbimo mašinos ir panašūs pagrindiniai namų ūkio prietaisai, įskaitant jungiamąsias detales ir remontą
  - 4.4. Stikliniai dirbiniai, stalo reikmenys ir namų ūkio rykai
  - 4.5. Namų ir sodo įrankiai ir įrenginiai
  - 4.6. Prekės ir paslaugos įprastinei namų ūkio priežiūrai
5. **Sveikata**
  - 5.1. Medicinos ir farmacijos gaminiai bei terapijos aparatai ir įranga
  - 5.2. Ne ligoninės medicinos ir paramedicinos paslaugos
  - 5.3. Ligoninių paslaugos
  - 5.4. Draudimo ligos ir nelaimingų atsitikimų paslaugos
6. **Transportas**
  - 6.1. Transporto priemonių įsigijimas
  - 6.2. Asmeninių transporto priemonių eksploatacija
  - 6.3. Transporto paslaugos
7. **Laisvalaikis, pramogos ir kultūra**
  - 7.1. Įranga ir priedai, įskaitant remontą
  - 7.2. Poilsio ir kultūrinės paslaugos
  - 7.3. Laikraščiai, knygos, raštinės reikmenys
8. **Švietimas**
  - 8.1. Švietimo paslaugos
  - 8.2. Švietimo medžiaga
  - 8.3. Pagalbinės švietimo paslaugos
9. **Viešbučiai, kavinės ir restoranai**
  - 9.1. Pagaminto maisto tiekimas
  - 9.2. Apgyvandinimo paslaugos

(*) Dabartiniu metu šis klasifikatorius peržiūrimas.

10. **Įvairios prekės ir paslaugos**
- 10.1. Asmeninė priežiūra
- 10.2. Kiti, niekur kitur nepriskirti, asmeniniai daiktai
- 10.3. Ryšiai
- 10.4. Socialinės paslaugos
- 10.5. Niekur kitur nepriskirtos finansinės paslaugos
- 10.6. Kitos, niekur kitur nepriskirtos, paslaugos

VALDYMO FUNKCIJŲ KLASIFIKATORIUS (Cofog) (*)

01. **Bendrosios paslaugos visuomenei**
- 01.1. Įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji valdžia; finansiniai ir fiskaliniai reikalai. Kiti užsienio reikalai, išskyrus užsienio pagalbą
- 01.2. Užsienio ekonominė pagalba
- 01.3. Fundamentalūs moksliniai tyrimo darbai ir paslaugos
- 01.4. Bendrosios paslaugos
- 01.5. Kitos, niekur kitur nepriskirtos, bendrosios paslaugos visuomenei
02. **Gynybos reikalai ir paslaugos**
- 02.1. Karinės ir civilinės gynybos administravimas ir valdymas
- 02.2. Užsienio karinė pagalba
- 02.3. Su gynyba susiję taikomieji tyrimai ir eksperimentiniai darbai
- 02.4. Kiti, niekur kitur nepriskirti, gynybos reikalai
03. **Viešosios tvarkos ir saugumo reikalai**
- 03.1. Policija ir priešgaisrinė apsauga
- 03.2. Teismai
- 03.3. Kalėjimų administravimas ir valdymas
- 03.4. Kiti, niekur kitur nepriskirti, viešosios tvarkos ir saugumo reikalai
04. **Švietimo reikalai ir paslaugos**
- 04.1. Ikimokyklinio ir pradinio mokymo reikalai (ISCED 0 ir 1 lygmenys)
- 04.2. Vidurinio mokymo reikalai ir paslaugos (ISCED 2 ir 3 lygmenys)
- 04.3. Aukštojo (tretinio) mokymo reikalai ir paslaugos (ISCED 5, 6 ir 7 lygmenys)
- 04.4. Švietimo paslaugos, neskaidomos pagal lygmenis (ISCED 9 lygmenys)
- 04.5. Papildomos paslaugos švietimo sistemai
- 04.6. Kiti, niekur kitur nepriskirti, švietimo reikalai ir paslaugos
05. **Sveikatos reikalai ir paslaugos**
- 05.1. Ligoninių reikalai ir paslaugos
- 05.2. Klinikos ir medicinos, stomatologijos bei paramedicinos praktika
- 05.3. Visuomenės sveikatos priežiūros reikalai ir paslaugos
- 05.4. Vaistai, protezai, medicinos įrenginiai ir prietaisai arba kiti su sveikatos priežiūra susiję reikmenys
- 05.5. Su sveikatos priežiūros ir medicinos paslaugų sistema susiję taikomieji tyrimai ir eksperimentiniai darbai
- 05.6. Kiti, niekur kitur nepriskirti, sveikatos priežiūros reikalai ir paslaugos
06. **Socialinės apsaugos reikalai ir paslaugos**
- 06.1. Socialinės apsaugos reikalai ir paslaugos
- 06.2. Gerovės reikalai ir paslaugos
- 06.3. Kitos, niekur kitur nepriskirti, socialinės apsaugos ir gerovės reikalai ir paslaugos

(*) Dabartiniu metu šis klasifikatorius peržiūrimas.

- 07. **Būstas ir komunalinių patogumų reikalai ir paslaugos**
  - 07.1. Būsto ir komunalinių paslaugų vystymas
  - 07.2. Vandens tiekimo reikalai ir paslaugos
  - 07.3. Sanitarijos reikalai ir paslaugos, įskaitant ir aplinkos užterštumo mažinimą ir kontrolę
  - 07.4. Gatvių apšvietimo reikalai ir paslaugos
  - 07.5. Kiti, niekur kitur nepriskirti, būsto ir komunalinių patogumų reikalai ir paslaugos
- 08. **Poilsio, kultūros ir religijos reikalai ir paslaugos**
  - 08.0. Poilsio, kultūros ir religijos reikalai ir paslaugos
- 09. **Kuro ir energetikos reikalai ir paslaugos**
  - 09.1. Kuras reikalai ir paslaugos
  - 09.2. Elektros energija ir kiti energijos šaltiniai
  - 09.3. Kiti, niekur kitur nepriskirti, kuro ir energijos reikalai ir paslaugos
- 10. **Žemės ūkio, miškininkystės, žvejybos ir medžioklės reikalai ir paslaugos**
  - 10.1. Žemės ūkio reikalai ir paslaugos
  - 10.2. Miškininkystės reikalai ir paslaugos
  - 10.3. Žvejybos ir medžioklės reikalai ir paslaugos
  - 10.4. Kiti, niekur kitur nepriskirti, žemės ūkio tyrimai ir eksperimentinių darbų vystymas
  - 10.5. Kiti, niekur kitur nepriskirti, žemės ūkio, miškininkystės, žvejybos ir medžioklės reikalai ir paslaugos
- 11. **Kasybos ir mineralinių išteklių, kitokių negu kuras, reikalai ir paslaugos; gamybos reikalai bei paslaugos; statybos reikalai ir paslaugos**
  - 11.1. Kasybos ir mineralinių išteklių, kitokių negu kuras, reikalai ir paslaugos
  - 11.2. Gamybos reikalai bei paslaugos
  - 11.3. Statybos reikalai bei paslaugos
  - 11.4. Kiti, niekur kitur nepriskirti, kasybos ir mineralinių išteklių, kitokių negu kuras, reikalai ir paslaugos; kiti, niekur kitur nepriskirti, gamybos reikalai bei paslaugos; kiti, niekur kitur nepriskirti, statybos reikalai bei paslaugos
- 12. **Transporto ir ryšių reikalai ir paslaugos**
  - 12.1. Kelių transporto reikalai paslaugos
  - 12.2. Vandens transporto reikalai ir paslaugos
  - 12.3. Geležinkelių transporto reikalai ir paslaugos
  - 12.4. Oro transporto reikalai ir paslaugos
  - 12.5. Transportavimo vamzdynais ir kitų transporto sistemų reikalai paslaugos
  - 12.6. Kiti, niekur kitur nepriskirti, transporto sistemų reikalai bei paslaugos
  - 12.7. Ryšių reikalai bei paslaugos
  - 12.8. Kiti, niekur kitur nepriskirti, transporto ir ryšių reikalai ir paslaugos
- 13. **Kiti ekonomikos reikalai ir paslaugos**
  - 13.1. Skirstomosios prekybos reikalai ir paslaugos, įskaitant laikymą ir sandėliavimą; viešbučių reikalai ir paslaugos
  - 13.2. Turizmo reikalai ir paslaugos
  - 13.3. Daugiatikslio vystymo projektų reikalai ir paslaugos
  - 13.4. Bendrosios ekonomikos ir komercijos reikalai, kitokie negu bendrieji darbo reikalai
  - 13.5. Bendrieji darbo reikalai ir paslaugos
  - 13.6. Kiti, niekur kitur nepriskirti, ekonomikos reikalai ir paslaugos
- 14. **Išlaidos, neklasifikuojamos pagal didžiąsias grupes**
  - 14.0. Išlaidos, neklasifikuojamos pagal didžiąsias grupes

SĄSKAITOS

A.IV.1. lentelė — 0 sąskaita: Prekių ir paslaugų sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
P.1	Produkcija	3 595	P.2 Tarpinis vartojimas 1 904
P.11	Rinkos produkcija	3 048	
P.12	Produkcija savo galutiniam vartojimui	171	P.3/P.4 Galutinio vartojimo išlaidos arba faktinis galutinis vartojimas 1 371
			P.31/P.41 Individualaus vartojimo išlaidos arba faktinis individualus vartojimas 1 215
P.13	Kita ne rinkos produkcija	376	P.32/P.42 Kolektyvinio vartojimo išlaidos arba faktinis kolektyvinis vartojimas 156
D.21	Produktų mokesčiai	141	
D.31	Subsidijos produktams	-8	P.51 Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas 376
			P.511 Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus 303
P.7	Prekių ir paslaugų importas	497	P.5111 Naujo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai 305
P.71	Prekių importas	392	P.5112 Esamo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai 11
P.72	Paslaugų importas	105	P.5113 Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai -13
			P.512 Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus 51
			P.5121 Naujo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai 53
			P.5122 Esamo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai 6
			P.5123 Esamo nematerialaus ilgalaikio turto netekimai -8
			P.513 Nefinansinio nesukurto turto vertės padidėjimas 22
			P.5131 Esminis nefinansinio nesukurto turto pagerinimas 5
			P.5132 Nefinansinio nesukurto turto nuosavybės perdavimo sąnaudos 17
			P.52 Atsargų pokyčiai 28
			P.53 Vertybių įsigijimai atėmus netekimus 10
			P.6 Prekių ir paslaugų eksportas 536
			P.61 Prekių eksportas 462
			P.62 Paslaugų eksportas 74

A.IV.2 lentelė — Visos ekonomikos sąskaitų seka

I: Gamybos sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
P.2	Tarpinis vartojimas	1 904	P.1 Produkcija 3 595
			P.11 Rinkos produkcija 3 048
			P.12 Produkcija savo galutiniam vartojimui 171

Panaudojimas			Ištekliai		
			P.13	Kita ne rinkos produkcija	376
			D.21– D.31	Produktų mokesčiai atėmus subsidijas produktams	133
B.1*g	Bendrasis vidaus produktas	1 824			
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	222			
B.1*n	Grynasis vidaus produktas	1 602			

II: Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos

II.1: Pirminių pajamų paskirstymo sąskaitos

II.1.1: Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Kompensacija darbuotojams	762	B.1*	Vidaus produktas	1602
D.11	Darbo užmokestis	569			
D.12	Darbdavių socialinės įmokos	193			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	174			
D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos	19			
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	235			
D.21	Produktų mokesčiai	141			
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	121			
D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	17			
D.2121	Importo muitai	17			
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mui- tus	0			
D.214	Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius	3			
D.29	Kiti produkcijos mokesčiai	94			
D.3	Subsidijos	- 44			
D.31	Subsidijos produktams	- 8			
D.311	Subsidijos importui	0			
D.319	Kitos subsidijos produktams	- 8			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 36			
B.2	Likutinis perteklius	217			
B.3	Mišrios pajamos	432			

II.1.2: Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	380	B.2 <i>Likutinis perteklius</i>	217
D.41	Palūkanos	206	B.3 <i>Mišrios pajamos</i>	432
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	84		
D.421	Dividendai	60	D.1 <i>Kompensacija darbuotojams</i>	766
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	24	D.11 <i>Darbo užmokestis</i>	573
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0	D.12 <i>Darbdavių socialinės įmokos</i>	193
D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	25	D.121 <i>Faktinės darbdavių socialinės įmokos</i>	174
D.45	Renta	65	D.122 <i>Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos</i>	19
			D.2 <i>Gamybos ir importo mokesčiai</i>	235
			D.21 <i>Produktų mokesčiai</i>	141
			D.211 <i>Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)</i>	121
			D.212 <i>Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM</i>	17
			D.2121 <i>Importo muitai</i>	17
			D.2122 <i>Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo muitus</i>	0
			D.214 <i>Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius</i>	3
			D.29 <i>Kiti produkcijos mokesčiai</i>	94
			D.3 <i>Subsidijos</i>	-44
			D.31 <i>Subsidijos produktams</i>	-8
			D.311 <i>Subsidijos importui</i>	0
			D.319 <i>Kitos subsidijos produktams</i>	-8
			D.39 <i>Kitos subsidijos gamybai</i>	-36
			D.4 <i>Pajamos iš turto</i>	407
			D.41 <i>Palūkanos</i>	200
			P.119 <i>Koregavimas, NAFTA</i>	0
			D.42 <i>Korporacijų paskirstomosios pajamos</i>	103
			D.421 <i>Dividendai</i>	46
			D.422 <i>Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų</i>	57
			D.43 <i>Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų</i>	14
			D.44 <i>Draudėjams priskirtos pajamos iš turto</i>	25
			D.45 <i>Renta</i>	65
B.5*	<i>Nacionalinės pajamos</i>	1 633		

II.1.2.1: Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	217	B.2	Likutinis perteklius	217
D.41	Palūkanos	147	B.3	Mišrios pajamos	432
D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	25			
D.45	Renta	45	D.4	Pajamos iš turto	247
			D.41	Palūkanos	150
			P.119	Koregavimo NAFTA	0
			D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	37
			D.421	Dividendai	37
			D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
			D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	11
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	5
			D.45	Renta	44
B.4	Verslo pajamos	679			

II.1.2.2: Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	163	B.4	Verslo pajamos	679
D.41	Palūkanos	59			
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	84	D.1	Kompensacija darbuotojams	766
D.421	Dividendai	60	D.11	Darbo užmokestis	573
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	24	D.12	Darbdavių socialinės įmokos	193
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0	D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	174
D.45	Renta	20	D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos	19
			D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	235
			D.21	Produktų mokesčiai	141
			D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	121
			D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	17
			D.2121	Importo muitai	17
			D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo muitus	0
			D.214	Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius	3
			D.29	Kiti produkcijos mokesčiai	94

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.3	Subsidijos	-44
		D.31	Subsidijos produktams	-8
		D.311	Subsidijos importui	0
		D.319	Kitos subsidijos produktams	-8
		D.39	Kitos subsidijos gamybai	-36
		D.4	Pajamos iš turto	160
		D.41	Palūkanos	50
		D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	66
		D.421	Dividendai	9
		D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	57
		D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	3
		D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	20
		D.45	Renta	21
B.5*	Nacionalinės pajamos	1 633		

II.2: Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai			
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	212	B.5* Nacionalinės pajamos	1 633	
D.51	Pajamų mokesčiai	203			
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	9	D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	213
			D.51	Pajamų mokesčiai	204
D.61	Socialinės įmokos	322	D.59	Kiti einamieji mokesčiai	9
D.611	Faktinės socialinės įmokos	303	D.61	Socialinės įmokos	322
D.6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	174	D.611	Faktinės socialinės įmokos	303
D.61111	Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos	160	D.6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	174
D.61112	Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos	14	D.61111	Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos	160
D.6112	Darbuotojų socialinės įmokos	97	D.61112	Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos	14
D.61121	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos	85	D.6112	Darbuotojų socialinės įmokos	97
D.61122	Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos	12	D.61121	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos	85
D.6113	Savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos	32	D.61122	Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos	12
D.61131	Privalomosios savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos	22	D.6113	Savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos	32
D.61132	Savanoriškos savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos	10	D.61131	Privalomosios savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos	22
D.612	Priskirtosios socialinės įmokos	19	D.61132	Savanoriškos savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos	10

Panaudojimas			Ištekliai		
			D.612	Priskirtosios socialinės įmokos	19
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	332			
D.621	Socialinio draudimo pašalpos pinigais	232	D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	332
D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų	29	D.621	Socialinio draudimo pašalpos pinigais	232
D.623	Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų	19	D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų	29
D.624	Socialinės paramos išmokos pinigais	52	D.623	Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų	19
			D.624	Socialinės paramos išmokos pinigais	52
D.7	Kiti einamieji pervedimai	269			
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	43	D.7	Kiti einamieji pervedimai	239
D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą	45	D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	45
D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	96	D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą	42
D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	31	D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	96
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	54	D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	1
			D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	55
B.6	Disponuojamos pajamos	1 604			

II.3: Pajamų natūra perskirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.63	Socialiniai pervedimai natūra	219	B.6	Disponuojamos pajamos	1 604
D.631	Socialinės išmokos natūra	162			
D.6311	Socialinio draudimo išmokos, grąžinimas	78	D.63	Socialiniai pervedimai natūra	219
D.6312	Kitos socialinio draudimo išmokos natūra	65	D.631	Socialinės išmokos natūra	162
D.6313	Socialinės paramos išmokos natūra	19	D.6311	Socialinio draudimo išmokos, grąžinimas	78
D.632	Individualių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimai	57	D.6312	Kitos socialinio draudimo išmokos natūra	65
			D.6313	Socialinės paramos išmokos natūra	19
			D.632	Individualių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimai	57
B.7	Koreguotos disponuojamos pajamos	1 604			

II.4: Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1: Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	1 371	B.6	Disponuojamos pajamos	1 604
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos	1 215			
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	156	D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	11
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	11			
B.8	Taupymas	233			

II.4.2: Koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
P.4	Faktinis galutinis vartojimas	1371	B.7 <i>Koreguotos disponuojamos pajamos</i> 1 604
P.41	Faktinis individualus vartojimas	1 215	
P.42	Faktinis kolektyvinis vartojimas	156	D.8 Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas 11
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	11	
B.8	<i>Taupymas</i>	233	

III: Kaupiamosios sąskaitos

III.1: Kapitalo sąskaita

III.1.1: Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
B.10.	<i>Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų</i>	230	B.8n <i>Grynasis taupymas</i> 233
			D.9 Gautini kapitalo pervedimai 62
			D.91 Kapitalo mokesčiai 2
			D.92 Dotacijos investicijoms 23
			D.99 Kiti kapitalo pervedimai 37
			D.9 Mokėtini kapitalo pervedimai -65
			D.91 Kapitalo mokesčiai -2
			D.92 Dotacijos investicijoms -27
			D.99 Kiti kapitalo pervedimai -36

III.1.2: Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
P.51	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	376	B.10.1 <i>Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų</i> 230
P.511	Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	303	
P.5111	Naujo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	305	
P.5112	Esamo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	11	
P.5113	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	-13	
P.512	Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	51	
P.5121	Naujo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	53	
P.5122	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	6	
P.5123	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	-8	

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
P.513	Nefinansinio nesukurto turto vertės padidėjimas	22	
P.5131	Esminis nefinansinio nesukurto turto pagerinimas	5	
P.5132	Nefinansinio nesukurto turto nuosavybės perdavimo sąnaudos	17	
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	- 222	
P.52	Atsargų pokyčiai	28	
P.53	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	10	
K.2	Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0	
K.21	Žemės ir kito materialiaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0	
K.22	Nematerialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0	
B.9	Grynasis skolinimas (+)/grynasis skolinimasis (-)	38	

III.2: Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	641	F Grynųjų priimtų įsipareigojimų 603
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	- 1	
F.2	Valiuta ir indėliai	119	F.2 Valiuta ir indėliai 132
F.21	Valiuta	34	F.21 Valiuta 35
F.22	Pervedamieji indėliai	62	F.22 Pervedamieji indėliai 65
F.29	Kiti indėliai	23	F.29 Kiti indėliai 32
F.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	138	F.3 Vertybinių popierių, išskyrus akcijas 123
F.4	Paskolos	244	F.4 Paskolos 217
F.41	Trumpalaikės paskolos	83	F.41 Trumpalaikės paskolos 76
F.42	Ilgalaikės paskolos	161	F.42 Ilgalaikės paskolos 141
F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	44	F.5 Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai 43
F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	36	F.6 Draudimo techniniai atidėjimai 36

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.61	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose	33	F.61 Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose	33
F.611	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose	22	F.611 Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose	22
F.612	Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose	11	F.612 Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose	11
F.62	Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	3	F.62 Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	3
F.7	Kitos gautinos sąskaitos	61	F.7 Kitos gautinos sąskaitos	52
F.71	Prekybos kreditai ir avansai	18	F.71 Prekybos kreditai ir avansai	18
F.79	Kitos gautinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	43	F.79 Kitos gautinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	34
			B.9 Grynasis skolinimas (+)/grynasis skolinimasis (-)	38

III.3: Kitų turto pokyčių sąskaitos

III.3.1: Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas	10	AF Įsipareigojimai	- 2
AN.1	Sukurtas turtas	- 7	K.7 Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0
K.4	Ekonominis sukurto turto atsiradimas	3	K.8 Neatlygintos konfiskacijos	0
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	- 9	K.10 Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	- 2
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0	K.12 Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	1	K.12.1 Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	- 2	K.12.2 Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0	K.12.22 Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	- 2	iš kurių:	
K.12.21	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	- 2	AF.2 Valiuta ir indėliai	0
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	AF.3 Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
			AF.4 Paskolos	- 4
iš kurių:			AF.5 Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	- 4	AF.6 Draudimo techniniai atidėjimai	2
AN.12	Atsargos	- 1	AF.7 Kitos gautinos sąskaitos	0
AN.13	Vertybės	- 2		
AN.2	Nesukurtas turtas	17		

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.3	Ekonominis nesukurto turto atsiradimas	24	
K.5	Nekultivuojamų biologinių išteklių natūralus augimas	4	
K.6	Ekonominis nesukurto turto išnykimas	-9	
K.61	Gamtos turty išsekimas	-8	
K.62	Kitoks ekonominis nesukurto turto	-1	
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	-2	
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0	
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0	
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0	
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0	
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0	
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	
iš kurių:			
AN.21	Materialus nesukurto turtas	17	
AN.22	Nematerialus nesukurto turtas	0	
AF	Finansinis turtas	5	
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0	
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0	
K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	3	
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	2	
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0	
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	2	
K.12.21	Aukso monetizavimas arba demonetizavimas	2	
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	
iš kurių:	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	7	
AF.1			
AF.2	Valiuta ir indėliai	0	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0	
AF.4	Paskolos	-4	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	2	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0	
		B.10.2	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių 17

III.3.2: Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)		K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)	
AN	Nefinansinis turtas	280	AF	Įsipareigojimai	76
AN.1	Sukurtas turtas	126	AF.2	Valiuta ir indėliai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	111	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	42
AN.12	Atsargos	7	AF.4	Paskolos	0
AN.13	Vertybės	8	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	34
AN.2	Nesukurtas turtas	154	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	152	AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	2			
AF	Finansinis turtas	84			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	12			
AF.2	Valiuta ir indėliai	0			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	40			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	31			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0			
			B.10.3	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo vertės padidėjimo arba sumažėjimo	288

III.3.2.1: Neutralaus holding padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)		K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)	
AN	Nefinansinis turtas	198	AF	Įsipareigojimai	126
AN.1	Sukurtas turtas	121	AF.2	Valiuta ir indėliai	29
AN.11	Ilgalaikis turtas	111	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	26
AN.12	Atsargos	5	AF.4	Paskolos	29
AN.13	Vertybės	5	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	28
AN.2	Nesukurtas turtas	78	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	7
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	76	AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	6
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	1			
AF	Finansinis turtas	136			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	15		
AF.2	Valiuta ir indėliai	30		
AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	25		
AF.4	Paskolos	28		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	26		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	7		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	5		
			B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
				208

III.3.2.2: Realus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):
AN	Nefinansinis turtas	81	AF	Įsipareigojimai
				- 50
AN.1	Sukurtas turtas	5	AF.2	Valiuta ir indėliai
				- 29
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas
				16
AN.12	Atsargos	3	AF.4	Paskolos
				- 29
AN.13	Vertybės	2	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
				6
AN.2	Nesukurtas turtas	77	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai
				- 7
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	76	AF.7	Kitos gautinos sąskaitos
				- 6
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	1		
AF	Finansinis turtas	- 52		
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	- 3		
AF.2	Valiuta ir indėliai	- 30		
AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	15		
AF.4	Paskolos	- 28		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	5		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	- 7		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	- 5		
			B.10.32	Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
				80

IV: Balansai

IV.1: Laikotarpio pradžios balansas

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AN	Nefinansinis turtas	9 922	AF Įsipareigojimai 6 298
AN.1	Sukurtas turtas	6 047	AF.2 Valiuta ir indėliai 1 471
AN.11	Ilgalaikis turtas	5 544	AF.3 Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 1 311
AN.12	Atsargos	231	AF.4 Paskolos 1 437
AN.13	Vertybės	272	AF.5 Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai 1 406
AN.2	Nesukurtas turtas	3 875	AF.6 Draudimo techniniai atidėjimai 371
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	3 809	AF.7 Kitos gautinos sąskaitos 302
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	66	
AF	Finansinis turtas	6 792	
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	770	
AF.2	Valiuta ir indėliai	1 482	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1 263	
AF.4	Paskolos	1 384	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	1 296	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	370	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	227	
			B.90 Grynoji vertė 10 416

IV.2: Pokyčiai balanse

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
Turto pokyčiai iš viso		Įsipareigojimų pokyčiai iš viso	
AN	Nefinansinis turtas	482	AF Įsipareigojimai 677
AN.1	Sukurtas turtas	289	AF.2 Valiuta ir indėliai 132
AN.11	Ilgalaikis turtas	239	AF.3 Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 165
AN.12	Atsargos	34	AF.4 Paskolos 213
AN.13	Vertybės	16	AF.5 Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai 77
AN.2	Nesukurtas turtas	193	AF.6 Draudimo techniniai atidėjimai 38
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	191	AF.7 Kitos gautinos sąskaitos 52
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	2	
AF	Finansinis turtas	730	
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	18	
AF.2	Valiuta ir indėliai	119	

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	178	
AF.4	Paskolos	240	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	75	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	38	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	61	
		B.10	Grynosios vertės pokyčiai dėl:
		B.10.1	Taupymo ir kapitalo pervedimų
		B.10.2	Kitų turto apimties pokyčių
		B.10.3	Nominalaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
		B.10.31	Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
		B.10.32	Realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
			535
			230
			17
			288
			208
			80

IV.3: Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AN	Nefinansinis turtas	10 404	AF Įsipareigojimai
AN.1	Sukurtas turtas	6 336	AF.2 Valiuta ir indėliai
AN.11	Ilgalaikis turtas	5 783	AF.3 Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
AN.12	Atsargos	265	AF.4 Paskolos
AN.13	Vertybės	288	AF.5 Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
AN.2	Nesukurtas turtas	4 068	AF.6 Draudimo techniniai atidėjimai
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	4 000	AF.7 Kitos gautinos sąskaitos
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	68	
AF	Finansinis turtas	7 522	
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	788	
AF.2	Valiuta ir indėliai	1 601	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1 441	
AF.4	Paskolos	1 624	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	1 371	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	408	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	288	
		B.90	Grynoji vertė
			10 951

A.IV.3 lentelė — Nefinansinių korporacijų sąskaitų seka

I: Gamybos sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai			
P.2	Tarpinis vartojimas	881	P.1	Produkcija	1 753
			P.11	Rinkos produkcija	1 722
			P.12	Produkcija savo galutiniam vartojimui	31
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	872			
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	137			
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	735			

II: Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaita

II.1: Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1: Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai			
D.1	Kompensacija darbuotojams	545	B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	735
D.11	Darbo užmokestis	421			
D.12	Darbdavių socialinės įmokos	124			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	112			
D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos	12			
D.29	Kiti produkcijos mokesčiai	86			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 35			
B.2	Likutinis perteklius	139			

II.1.2: Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai			
D.4	Pajamos iš turto	145	B.2	Likutinis perteklius	139
D.41	Palūkanos	66			
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	48	D.4	Pajamos iš turto	78
D.421	Dividendai	24	D.41	Palūkanos	25
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	24	D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	3
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0	D.421	Dividendai	3
D.45	Renta	31	D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
			D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	4
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	5
			D.45	Renta	41
B.5	Pirminių pajamų balansas	72			

II.1.2.1: Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	97	B.2	<i>Likutinis perteklius</i>	139
D.41	Palūkanos	66			
D.45	Renta	31	D.4	Pajamos iš turto	78
			D.41	Palūkanos	25
			D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	3
			D.421	Dividendai	3
			D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
			D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	4
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	5
			D.45	Renta	41
B.4	<i>Verslo pajamos</i>	120			

II.1.2.2: Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	48	B.4	<i>Verslo pajamos</i>	120
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	48			
D.421	Dividendai	24			
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	24			
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0			
B.5	<i>Pirminių pajamų balansas</i>	72			

II.2: Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	24	B.5	<i>Pirminių pajamų balansas</i>	72
D.51	Pajamų mokesčiai	20			
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	4	D.61	Socialinės įmokos	14
			D.611	Faktinės socialinės įmokos	2
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	13	D.6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	1
D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų	1	D.61111	Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos	1
D.623	Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų	12	D.61112	Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos	1
			D.6112	Darbuotojų socialinės įmokos	1
D.7	Kiti einamieji pervedimai	11	D.61121	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos	1
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	8	D.61122	Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos	0
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	3	D.612	Priskirtosios socialinės įmokos	12

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.7	Kiti einamieji pervedimai	10
		D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą	6
		D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	4
B.6	Disponuojamos pajamos	48		

II.4: Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1: Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	0		
B.8	Taupymas	48		
		B.6	Disponuojamos pajamos	48

III: Kaupiamosios sąskaitos

III.1: Kapitalo sąskaita

III.1.1: Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
B.10.1	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	65		
		B.8n	Grynasis taupymas	48
		D.9	Gautini kapitalo pervedimai	33
		D.92	Dotacijos investicijoms	23
		D.99	Kiti kapitalo pervedimai	10
		D.9	Mokėtini kapitalo pervedimai	- 16
		D.91	Kapitalo mokesčiai	0
		D.99	Kiti kapitalo pervedimai	- 16

III.1.2: Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
P.51	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	250		
P.511	Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	209		
P.5111	Naujo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	211		
P.5112	Esamo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	4		
P.5113	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	- 6		
P.512	Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	21		
P.5121	Naujo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	21		
P.5122	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	1		
P.5123	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	- 1		
		B.10.1	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	65

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
P.513	Nefinansinio nesukurto turto vertės padidėjimas	20	
P.5131	Esminis nefinansinio nesukurto turto pagerinimas	3	
P.5132	Nefinansinio nesukurto turto nuosavybės perdavimo sąnaudos	17	
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	- 137	
P.52	Atsargų pokyčiai	26	
P.53	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	2	
K.2	Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	- 7	
K.21	Žemės ir kito materialiaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	- 6	
K.22	Nematerialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	- 1	
B.9	Grynasis skolinimas (+) arba grynas skolinimasis (-)	- 69	

III.2: Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	71	F Gryniesi prisiimti įsipareigojimai 140
F.2	Valiuta ir indėliai	17	F.2 Valiuta ir indėliai 0
F.21	Valiuta	5	F.22 Pervedamieji indėliai 0
F.22	Pervedamieji indėliai	10	F.29 Kiti indėliai 0
F.29	Kiti indėliai	2	
F.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	18	F.3 Vertybinių popierių, išskyrus akcijas 6
F.4	Paskolos	27	F.4 Paskolos 71
F.41	Trumpalaikės paskolos	16	F.41 Trumpalaikės paskolos 16
F.42	Ilgalaikės paskolos	11	F.42 Ilgalaikės paskolos 55
F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybinių popierių	2	F.5 Akcijos ir kiti nuosavybės vertybinių popierių 26
F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0	F.6 Draudimo techniniai atidėjimai 0
F.61	Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	0	F.61 Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose 0
F.62	Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	0	F.612 Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose 11

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.7	Kitos gautinos sąskaitos	7	F.7	Kitos gautinos sąskaitos	37
F.71	Prekybos kreditai ir avansai	6	F.71	Prekybos kreditai ir avansai	8
F.79	Kitos gautinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	1	F.79	Kitos mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	29
			B.9	Grynasis skolinimas(+) arba grynasis skolinimasis (-)	-69

III.3: Kitų turto pokyčių sąskaitos

III.3.1: Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas	12	AF	Įsipareigojimai	- 3
AN.1	Sukurta turtas	- 2	K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0
K.4	Ekonominis sukurto turto atsiradimas	0	K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	- 5	K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	- 4
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	- 1	K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	1
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	1	K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	1
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	3	K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	3	K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0	iš kurių:		
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	AF.2	Valiuta ir indėliai	0
			AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
			AF.4	Paskolos	- 3
iš kurių:			AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	- 1	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.12	Atsargos	- 1	AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0
AN.13	Vertybės	0			
AN.2	Nesukurta turtas	14			
K.3	Ekonominis nesukurto turto atsiradimas	24			
K.5	Nekultivuojamų biologinių išteklių natūralus augimas	0			
K.6	Ekonominis nesukurto turto išnykimas	- 7			
K.61	Gamtos turty išieškojimas	- 6			
K.62	Kitoks ekonominis nesukurto turto	- 1			
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0			
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	- 4			
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0			

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	1	
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	1	
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0	
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	
iš kurių:			
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	14	
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0	
AF	Finansinis turtas	2	
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0	
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0	
K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	0	
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	2	
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	2	
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0	
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	
iš kurių:			
AF.2	Valiuta ir indėliai	0	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0	
AF.4	Paskolos	0	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	2	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0	
		B.10.2	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių 17

III.3.2: Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai			
K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)	K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)		
AN	Nefinansinis turtas	144	AF	Įsipareigojimai	18
AN.1	Sukurtas turtas	63	AF.2	Valiuta ir indėliai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	58	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1
AN.12	Atsargos	4	AF.4	Paskolos	0
AN.13	Vertybės	1	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	16
AN.2	Nesukurtas turtas	81	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	80	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	1			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF	Finansinis turtas	8		
AF.2	Valiuta ir indėliai	0		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	3		
AF.4	Paskolos	0		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	5		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.10.3	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo vertės padidėjimo arba sumažėjimo
				134

III.3.2.1: Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)		K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)
AN	Nefinansinis turtas	101	AF	Įsipareigojimai
AN.1	Sukurtas turtas	60	AF.2	Valiuta ir indėliai
AN.11	Ilgalaikis turtas	58	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
AN.12	Atsargos	2	AF.4	Paskolos
AN.13	Vertybės	1	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
AN.2	Nesukurtas turtas	41	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	40	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	1		
AF	Finansinis turtas	18		
AF.2	Valiuta ir indėliai	8		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	2		
AF.4	Paskolos	1		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	4		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	1		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	3		
			B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
				82

III.3.2.2: Realus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):
AN	Nefinansinis turtas	43	AF	Įsipareigojimai
				-18

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.1	Sukurtas turtas	3	AF.2	Valiuta ir indėliai	- 1
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1
AN.12	Atsargos	3	AF.4	Paskolos	- 18
AN.13	Vertybės	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	3
AN.2	Nesukurtas turtas	40	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	40	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	- 3
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	- 10			
AF.2	Valiuta ir indėliai	- 8			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1			
AF.4	Paskolos	- 1			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	1			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	- 1			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	- 3			
			B.10.32	Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	51

IV: Balansai

IV.1: Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	5 041	AF	Įsipareigojimai	1 817
AN.1	Sukurtas turtas	3 001	AF.2	Valiuta ir indėliai	40
AN.11	Ilgalaikis turtas	2 878	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	44
AN.12	Atsargos	85	AF.4	Paskolos	897
AN.13	Vertybės	38	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	687
AN.2	Nesukurtas turtas	2 040	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	12
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	1 989	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	137
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	51			
AF	Finansinis turtas	897			
AF.2	Valiuta ir indėliai	382			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	90			
AF.4	Paskolos	50			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	200			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	25			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	150			
			B.90	Grynoji vertė	4 121

IV.2: Pokyčiai balanse

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
Turto pokyčiai iš viso			Įsipareigojimų pokyčiai iš viso		
AN	Nefinansinis turtas	290	AF	Įsipareigojimai	155
AN.1	Sukurtas turtas	182	AF.2	Valiuta ir indėliai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	150	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	7
AN.12	Atsargos	29	AF.4	Paskolos	68
AN.13	Vertybės	3	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	42
AN.2	Nesukurtas turtas	108	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	108	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	37
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	81			
AF.2	Valiuta ir indėliai	17			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	21			
AF.4	Paskolos	27			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	9			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	7			
			B.10	Visos grynosios vertės pokyčiai dėl:	216
			B.10.1	Taupymo ir kapitalo pervedimų	65
			B.10.2	Kitų turto apimties pokyčių	17
			B.10.3	Nominalaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	134
			B.10.31	Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	82
			B.10.32	Realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	51

IV.3: Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	5 331	AF	Įsipareigojimai	1 972
			AF.2	Valiuta ir indėliai	40
AN.1	Sukurtas turtas	3 183	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	51
AN.11	Ilgalaikis turtas	3 028	AF.4	Paskolos	965
AN.12	Atsargos	114	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	729
AN.13	Vertybės	41	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	12
AN.2	Nesukurtas turtas	2 148	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	174
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	2 097			
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	51			

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AF	Finansinis turtas	978	
AF.2	Valiuta ir indėliai	389	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	111	
AF.4	Paskolos	77	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	209	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	25	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	157	
		B.90	Grynoji vertė 4 337

A.IV.4 lentelė — Finansinių korporacijų sąskaitų seka

I: Gamybos sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai			
P.2	Tarpinis vartojimas	29	P.1	Produkcija	102
			P.11	Rinkos produkcija	102
			P.12	Produkcija savo galutiniam vartojimui	0
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	73			
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	10			
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	63			

II: Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaita

II.1: Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1: Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai			
D.1	Kompensacija darbuotojams	15	B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	63
D.11	Darbo užmokestis	10			
D.12	Darbdavių socialinės įmokos	5			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	4			
D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos	1			
D.29	Kiti produkcijos mokesčiai	3			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	0			
B.2	Likutinis perteklius	45			

II.1.2: Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai			
D.4	Pajamos iš turto	138	B.2	Likutinis perteklius	45
D.41	Palūkanos	77			
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	36	D.4	Pajamos iš turto	160

Panaudojimas			Ištekliai		
D.421	Dividendai	36	D.41	Palūkanos	125
			P.119	Koregavimas, NAFTA	- 48
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0	D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	25
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0	D.421	Dividendai	25
D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	25	D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
D.45	Renta	0	D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	7
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	0
			D.45	Renta	3
B.5	Pirminių pajamų balansas	19			

II.1.2.1: Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	102	B.2	Likutinis perteklius	45
D.41	Palūkanos	77			
D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	25	D.4	Pajamos iš turto	160
D.45	Renta	0	D.41	Palūkanos	125
			P.119	Koregavimas, NAFTA	- 48
			D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	25
			D.421	Dividendai	25
			D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
			D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	7
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	0
			D.45	Renta	3
B.4	Verslo pajamos	55			

II.1.2.2: Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	36	B.4	Verslo pajamos	55
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	36			
D.421	Dividendai	36			
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0			
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0			
B.5	Pirminių pajamų balansas	19			

II.2: Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	10	B.5 Pirminių pajamų balansas	19
D.51	Pajamų mokesčiai	7		
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	3	D.61 Socialinės įmokos	39
			D.611 Faktinės socialinės įmokos	38
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	29	D.6111 Faktinės darbdavių socialinės įmokos	18
D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų	28	D.61111 Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos	15
D.623	Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų	1	D.61112 Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos	3
			D.6112 Darbuotojų socialinės įmokos	20
D.7	Kiti einamieji pervedimai	46	D.61121 Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos	15
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	0	D.61122 Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos	5
D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą	45	D.612 Priskirtosios socialinės įmokos	1
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	1		
			D.7 Kiti einamieji pervedimai	49
			D.71 Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	45
			D.72 Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą	0
			D.75 Įvairūs einamieji pervedimai	4
B.6	Disponuojamos pajamos	22		

II.4: Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1: Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	11	B.6 Disponuojamos pajamos	22
B.8	Taupymas	11		

III: Kaupiamosios sąskaitos

III.1: Kapitalo sąskaita

III.1.1: Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
B.10.1	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	4	B.8n Grynasis taupymas	11
			D.9 Gautini kapitalo pervedimai	0
			D.92 Dotacijos investicijoms	0
			D.99 Kiti kapitalo pervedimai	0
			D.9 Mokėtini kapitalo pervedimai	-7
			D.91 Kapitalo mokesčiai	0
			D.99 Kiti kapitalo pervedimai	-7

III.1.2: Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
P.51	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	9	B.10.1	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo perdavimų	4
P.511	Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	8			
P.5111	Naujo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	7			
P.5112	Esamo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	1			
P.5113	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	0			
P.512	Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	1			
P.5121	Naujo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	1			
P.5122	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	0			
P.5123	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	0			
P.513	Nefinansinio nesukurto turto vertės padidėjimas	0			
P.5131	Esmenis nefinansinio nesukurto turto pagerinimas	0			
P.5132	Nefinansinio nesukurto turto nuosavybės perdavimo sąnaudos	0			
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	-10			
P.52	Atsargų pokyčiai	0			
P.53	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	0			
K.2	Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0			
K.21	Žemės ir kito materialiaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0			
K.22	Nematerialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0			
B.9	Grynasis skolinimas (+) arba grynas skolinimasis (-)	5			

III.2: Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	237	F	Grynieji prisiimti įsipareigojimai	232
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	- 1			
F.2	Valiuta ir indėliai	15	F.2	Valiuta ir indėliai	130
F.21	Valiuta	15	F.21	Valiuta	35
F.22	Pervedamieji indėliai	0	F.22	Pervedamieji indėliai	63

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.29	Kiti indėliai	0	F.29	Kiti indėliai	32
F.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	53	F.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	53
F.4	Paskolos	167	F.4	Paskolos	0
F.41	Trumpalaikės paskolos	63	F.41	Trumpalaikės paskolos	0
F.42	Ilgalaikės paskolos	104	F.42	Ilgalaikės paskolos	0
F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	3	F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	13
F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0	F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	36
F.62	Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	0	F.61	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose	33
			F.611	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose	22
F.7	Kitos gautinos sąskaitos	0	F.612	Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose	11
F.71	Prekybos kreditai ir avansai	0	F.62	Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	3
F.79	Kitos gautinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	0			
			F.7	Kitos gautinos sąskaitos	0
			F.71	Prekybos kreditai ir avansai	0
			F.79	Kitos gautinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	0
			B.9	Grynasis skolinimas (+)/grynasis skolinimasis (-)	5

III.3: Kitų turto pokyčių sąskaitos

III.3.1: Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas	-2	AF	Įsipareigojimai	2
AN.1	Sukurtas turtas	-2	K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0
K.4	Ekonominis sukurto turto atsiradimas	0	K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0	K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	2
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0	K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0	K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	-2	K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0	K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	- 2			
K.12.21	Aukso monetizavimas arba demonetizavimas	- 2	iš kurių:		
			AF.2	Valiuta ir indėliai	0
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
			AF.4	Paskolos	0
iš kurių:			AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	0			
AN.12	Atsargos	0	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	2
AN.13	Vertybės	- 2	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AN.2	Nesukurta turtas	0			
K.3	Ekonominis nesukurto turto atsiradimas	0			
K.5	Nekultivuojamų biologinių išteklių natūralus augimas	0			
K.6	Ekonominis nesukurto turto išnykimas	0			
K.61	Gamtos turtų išsekimas	0			
K.62	Kitoks ekonominis nesukurto turto išnykimas	0			
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0			
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0			
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0			
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0			
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0			
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0			
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0			
iš kurių:					
AN.21	Materialus nesukurta turtas	0			
AN.22	Nematerialus nesukurta turtas	0			
AF	Finansinis turtas	0			
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0			
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	- 3			
K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	1			
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	2			
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0			
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	2			
K.12.21	Aukso monetizavimas arba demonetizavimas	2			
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0			
iš kurių:					
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	7			
AF.2	Valiuta ir indėliai	0			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	- 3		
AF.4	Paskolos	- 4		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.10.2	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių -4

III.3.2: Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)		K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)
AN	Nefinansinis turtas	4	AF	Įsipareigojimai 51
AN.1	Sukurtas turtas	2	AF.2	Valiuta ir indėliai 0
AN.11	Ilgalaikis turtas	2	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 34
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos 0
AN.13	Vertybės	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai 17
AN.2	Nesukurtas turtas	2	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai 0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	1	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos 0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0		
AF	Finansinis turtas	57		
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	11		
AF.2	Valiuta ir indėliai	0		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	30		
AF.4	Paskolos	0		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	16		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.10.3	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo vertės padidėjimo arba sumažėjimo 10

III.3.2.1: Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)		K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)
AN	Nefinansinis turtas	3	AF	Įsipareigojimai 68
AN.1	Sukurtas turtas	2	AF.2	Valiuta ir indėliai 26

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.11	Ilgalaikis turtas	2	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	21
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos	0
AN.13	Vertybės	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	14
AN.2	Nesukurtas turtas	1	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	7
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	1	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	70			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	14			
AF.2	Valiuta ir indėliai	0			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	19			
AF.4	Paskolos	24			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	13			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	1			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0			
			B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo vertės padidėjimo arba sumažėjimo	5

III.3.2.2: Realus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):	
AN	Nefinansinis turtas	1	AF	Įsipareigojimai	- 17
AN.1	Sukurtas turtas	0	AF.2	Valiuta ir indėliai	- 26
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	13
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos	0
AN.13	Vertybės	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	3
AN.2	Nesukurtas turtas	1	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	- 7
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	1	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	- 13			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	- 3			
AF.2	Valiuta ir indėliai	0			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	11			
AF.4	Paskolos	- 24			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	3			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	- 1		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.10.32	Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
				5

IV: Balansai

IV.1: Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AN	Nefinansinis turtas	144	AF	Įsipareigojimai
AN.1	Sukurtas turtas	104	AF.2	Valiuta ir indėliai
AN.11	Ilgalaikis turtas	99	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos
AN.13	Vertybės	5	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
AN.2	Nesukurtas turtas	40	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	37	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	3		
AF	Finansinis turtas	3 508		
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	690		
AF.2	Valiuta ir indėliai	0		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	950		
AF.4	Paskolos	1 187		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	651		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	30		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.90	Grynoji vertė
				268

IV.2: Pokyčiai balanse

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
Visi turto pokyčiai			Visi įsipareigojimų pokyčiai	
AN	Nefinansinis turtas	1	AF	Įsipareigojimai
AN.1	Sukurtas turtas	- 1	AF.2	Valiuta ir indėliai
AN.11	Ilgalaikis turtas	1	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos
AN.13	Vertybės	- 2	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
AN.2	Nesukurtas turtas	2	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	1	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	294			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	17			
AF.2	Valiuta ir indėliai	15			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	80			
AF.4	Paskolos	163			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	19			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0			
			B.10	Visi grynosios vertės pokyčiai dėl:	10
			B.10.1	Taupymo ir kapitalo pervedimų	4
			B.10.2	Kitų turto apimties pokyčių	-4
			B.10.3	Nominalaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	10
			B.10.31	Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	5
			B.10.32	Realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	5

IV.3: Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	145	AF	Įsipareigojimai	3 669
AN.1	Sukurtas turtas	103	AF.2	Valiuta ir indėliai	1 411
AN.11	Ilgalaikis turtas	100	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1 140
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos	0
AN.13	Vertybės	3	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	745
AN.2	Nesukurtas turtas	42	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	373
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	38	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	3			
AF	Finansinis turtas	3 802			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	707			
AF.2	Valiuta ir indėliai	15			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1 030			
AF.4	Paskolos	1 350			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	670			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	30			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0			
			B.90	Grynoji vertė	278

A.IV.5 lentelė — Valdžios sektoriaus sąskaitų seka

I: Gamybos sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.2	Tarpinis vartojimas	246	P.1	Produkcija	434
			P.11	Rinkos produkcija	74
			P.12	Produkcija savo galutiniam vartojimui	0
			P.13	Kita ne rinkos produkcija	360
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	188			
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	30			
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	158			

II: Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos

II.1: Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1: Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Kompensacija darbuotojams	140	B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	158
D.11	Darbo užmokestis	87			
D.12	Darbdavių socialinės įmokos	53			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	48			
D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos	5			
D.29	Kiti produkcijos mokesčiai	2			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	0			
B.2	Likutinis perteklius	16			

II.1.2: Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	46	B.2	Likutinis perteklius	16
D.41	Palūkanos	39			
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	0	D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	235
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	24	D.21	Produktų mokesčiai	141
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0	D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	121
D.45	Renta	7	D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	17
			D.2121	Importo muitai	17
			D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo muitus	0
			D.214	Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius	3
			D.29	Kiti produkcijos mokesčiai	94

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.3	Subsidijos	-44
		D.31	Subsidijos produktams	-8
		D.311	Subsidijos importui	0
		D.319	Kitos subsidijos produktams	-8
		D.39	Kitos subsidijos gamybai	-36
		D.4	Pajamos iš turto	30
		D.41	Palūkanos	12
		D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	18
		D.421	Dividendai	5
		D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	13
		D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0
		D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	0
		D.45	Renta	0
B.5	Pirminių pajamų balansas	191		

II.1.2.1: Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai			
D.4	Verslo pajamos	9	B.2	Likutinis perteklius	16
D.41	Palūkanos	2			
D.45	Renta	7	D.4	Pajamos iš turto	4
			D.41	Palūkanos	0
			D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	4
			D.421	Dividendai	4
			D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
			D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	0
			D.45	Renta	0
B.4	Verslo pajamos	11			

II.1.2.2: Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai			
D.4	Pajamos iš turto	37	B.4	Verslo pajamos	11
D.41	Palūkanos	37			
			D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	235
			D.21	Produktų mokesčiai	141
			D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	121

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	17
		D.2121	Importo muitai	17
		D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mui- tus	0
		D.214	Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius	3
		D.29	Kiti produkcijos mokesčiai	94
		D.3	Subsidijos	- 44
		D.31	Subsidijos produktams	- 8
		D.311	Subsidijos importui	0
		D.319	Kitos subsidijos produktams	- 8
		D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 36
		D.4	Pajamos iš turto	26
		D.41	Palūkanos	12
		D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	14
		D.421	Dividendai	1
		D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	13
B.5	Pirminių pajamų balansas	191		

II.2: Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	0	B.5 Pirminių pajamų balansas	191
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	0		
			D.5 Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	213
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	289	D.51 Pajamų mokesčiai	204
D.621	Socialinio draudimo pašalpos pinigais	232	D.59 Kiti einamieji mokesčiai	9
D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų	0		
D.623	Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų	5	D.61 Socialinės įmokos	268
D.624	Socialinės paramos išmokos pinigais	52	D.611 Faktinės socialinės įmokos	263
			D.6111 Faktinės darbdavių socialinės įmokos	155
D.7	Kiti einamieji pervedimai	139	D.61111 Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos	144
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	4	D.61112 Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos	11
D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	96	D.6112 Darbuotojų socialinės įmokos	76
D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	31	D.61121 Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos	69
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	8	D.61122 Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos	7
			D.6113 Savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos	32
			D.61131 Privalomosios savarankiškai dirbančių ir nedirban- čių asmenų socialinės įmokos	22

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.61132	Savanoriškos savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos	10
		D.612	Priskirtosios socialinės įmokos	5
		D.7	Kiti einamieji pervedimai	108
		D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą	1
		D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	96
		D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	1
		D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	10
B.6	Disponuojamos pajamos	352		

II.3: Pajamų natūra perpaskirstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
D.63	Socialiniai pervedimai natūra	206	B.6 Disponuojamos pajamos	352
D.631	Socialinės išmokos natūra	162		
D.6311	Socialinio draudimo išmokos, grąžinimas	78		
D.6312	Kitos socialinio draudimo išmokos natūra	65		
D.6313	Socialinės paramos išmokos natūra	19		
D.632	Individualių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimai	44		
B.7	Koreguotos disponuojamos pajamos	146		

II.4: Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1: Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	362	B.6 Disponuojamos pajamos	352
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos	206		
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	156		
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	0		
B.8	Taupyimas	- 10		

II.4.2: Koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
P.4	Faktinis galutinis vartojimas	156	B.7 Koreguotos disponuojamos pajamos	1 468
P.42	Faktinis kolektyvinis vartojimas	156		
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	0		
B.8	Taupyimas	- 10		

III: **Kaupiamosios sąskaitos**III.1: *Kapitalo sąskaita*

III.1.1: Gryniosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir gryniosios vertės pokyčiai	
B.10.1	<i>Gryniosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų</i>	B.8n	<i>Grynasis taupymas</i>
	- 38		- 10
		D.9	Gautini kapitalo pervedimai
			6
		D.91	Kapitalo mokesčiai
			2
		D.92	Dotacijos investicijoms
			0
		D.99	Kiti kapitalo pervedimai
			4
		D.9	Mokėtini kapitalo pervedimai
			- 34
		D.91	Kapitalo mokesčiai
			0
		D.92	Dotacijos investicijoms
			- 27
		D.99	Kiti kapitalo pervedimai
			- 7

III.1.2: Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir gryniosios vertės pokyčiai	
P.51	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	37	
			B.10.1 <i>Gryniosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų</i>
			- 38
P.511	Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	23	
P.5111	Naujo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	24	
P.5112	Esamo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	1	
P.5113	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	- 2	
P.512	Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	12	
P.5121	Naujo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	12	
P.5122	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	2	
P.5123	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	- 2	
P.513	Nefinansinio nesukurto turto vertės padidėjimas	2	
P.5131	Esminis nefinansinio nesukurto turto pagerinimas		
P.5132	Nefinansinio nesukurto turto nuosavybės perdavimo sąnaudos	0	
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	- 30	
P.52	Atsargų pokyčiai	0	
P.53	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	3	

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.2	Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	2	
K.21	Žemės ir kito materialiaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	2	
K.22	Nematerialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0	
B.9	Grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (-)	- 50	

III.2: Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	120	F Grynasis finansinio turto įsigijimas 170
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	0	
F.2	Valiuta ir indėliai	7	F.2 Valiuta ir indėliai 2
F.21	Valiuta	2	F.21 Valiuta 0
F.22	Pervedamieji indėliai	4	F.22 Pervedamieji indėliai 2
F.29	Kiti indėliai	1	F.29 Kiti indėliai 0
F.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	26	F.3 Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 64
F.4	Paskolos	45	F.4 Paskolos 94
F.41	Trumpalaikės paskolos	1	F.41 Trumpalaikės paskolos 32
F.42	Ilgalaikės paskolos	44	F.42 Ilgalaikės paskolos 62
F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	36	F.5 Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai 0
F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0	F.6 Draudimo techniniai atidėjimai 0
F.62	Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	0	F.61 Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fondų atidėjimuose 0 F.612 Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose 0
F.7	Kitos gautinos sąskaitos	6	
F.71	Prekybos kreditai ir avansai	1	F.7 Kitos mokėtinos sąskaitos 10
F.79	Kitos gautinos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	5	F.71 Prekybos kreditai ir avansai 6 F.79 Kitos mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus 4
			B.9 Grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (-) - 50

III.3: Kitų turto pokyčių sąskaita

III.3.1: Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas	0	AF	Įsipareigojimai	- 1
AN.1	Sukurtas turtas	- 3	K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0
K.4	Ekonominis sukurto turto atsiradimas	3	K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	- 4	K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	0
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	1	K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	- 1
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0	K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	- 1
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	- 3	K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	- 3	K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0			
K.12.21	Aukso monetizavimas arba demonetizavimas	0	iš kurių: AF.2	Valiuta ir indėliai	0
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
			AF.4	Paskolos	- 1
iš kurių: AN.11	Ilgalaikis turtas	- 3	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.12	Atsargos	0	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.13	Vertybės	0	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AN.2	Nesukurtas turtas	3			
K.3	Ekonominis nesukurto turto atsiradimas	0			
K.5	Nekultivuojamų biologinių išteklių natūralus augimas	4			
K.6	Ekonominis nesukurto turto išnykimas	- 2			
K.61	Gamtos turtų išsekimas	- 2			
K.62	Kitoks ekonominis nesukurto turto	0			
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	- 2			
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	4			
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0			
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	- 1			
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	- 1			
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0			
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0			
iš kurių: AN.21	Materialus nesukurtas turtas	3			
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF	Įsipareigojimai	1		
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0		
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	3		
K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	0		
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	- 2		
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	- 2		
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0		
K.12.21	Aukso monetizavimas arba demonetizavimas	0		
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0		
iš kurių:				
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	0		
AF.2	Valiuta ir indėliai	0		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	3		
AF.4	Paskolos	0		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	- 2		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.10.2	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių 2

III.3.2: Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)		K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)
AN	Nefinansinis turtas	44	AF	Įsipareigojimai 7
AN.1	Sukurtas turtas	20	AF.2	Valiuta ir indėliai 0
AN.11	Ilgalaikis turtas	18	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 7
AN.12	Atsargos	1	AF.4	Paskolos 0
AN.13	Vertybės	1	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai 0
AN.2	Nesukurtas turtas	23	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai 0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	23	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos 0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0		
AF	Finansinis turtas	2		
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	1		
AF.2	Valiuta ir indėliai	0		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0		

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF.4	Paskolos	0	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0	
		B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
			38

III.3.2.1: Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai			
K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):	K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		
AN	Nefinansinis turtas	32	AF	Įsipareigojimai	14
AN.1	Sukurtas turtas	20	AF.2	Valiuta ir indėliai	2
AN.11	Ilgalaikis turtas	18	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	4
AN.12	Atsargos	1	AF.4	Paskolos	7
AN.13	Vertybės	1	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.2	Nesukurtas turtas	12	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	12	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	8			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	2			
AF.2	Valiuta ir indėliai	3			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0			
AF.4	Paskolos	2			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0			
		B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo		26

III.3.2.2: Realus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai			
K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):	K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		
AN	Nefinansinis turtas	12	AF	Įsipareigojimai	- 7
AN.1	Sukurtas turtas	0	AF.2	Valiuta ir indėliai	- 2
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	3

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos	-7
AN.13	Vertybės	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.2	Nesukurtas turtas	12	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	12	AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	-6			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	0			
AF.2	Valiuta ir indėliai	-3			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0			
AF.4	Paskolos	-2			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0			
			B.10.32	Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	12

IV: Balansas

IV.1: Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	1 591	AF	Įsipareigojimai	687
AN.1	Sukurtas turtas	1 001	AF.2	Valiuta ir indėliai	102
AN.11	Ilgalaikis turtas	913	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	212
AN.12	Atsargos	47	AF.4	Paskolos	328
AN.13	Vertybės	41	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	4
AN.2	Nesukurtas turtas	590	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	19
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	578	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	22
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	12			
AF	Finansinis turtas	396			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	80			
AF.2	Valiuta ir indėliai	150			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0			
AF.4	Paskolos	115			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	12			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	20			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	19			
			B.90	Grynoji vertė	1 300

IV.2: Pokyčiai balanse

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
Visi turto pokyčiai			Visi įsipareigojimų pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas	56	AF	Įsipareigojimai	176
AN.1	Sukurtas turtas	25	AF.2	Valiuta ir indėliai	2
AN.11	Ilgalaikis turtas	20	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	71
AN.12	Atsargos	1	AF.4	Paskolos	93
AN.13	Vertybės	4	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.2	Nesukurtas turtas	30	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	30	AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	10
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	123			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	1			
AF.2	Valiuta ir indėliai	7			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	29			
AF.4	Paskolos	45			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	34			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	6			
			B.10	Grynosios vertės pokyčiai dėl:	2
			B.10.1	Taupymo ir kapitalo pervedimų	-38
			B.10.2	Kitų turto apimties pokyčių	2
			B.10.3	Nominalaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	38
			B.10.31	Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	26
			B.10.32	Realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	12

IV.3: Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	1 647	AF	Įsipareigojimai	863
AN.1	Sukurtas turtas	1 026	AF.2	Valiuta ir indėliai	104
AN.11	Ilgalaikis turtas	933	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	283
AN.12	Atsargos	48	AF.4	Paskolos	421
AN.13	Vertybės	45	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	4
AN.2	Nesukurtas turtas	620	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	19
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	608	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	32

Turtas		Išsipareigojimai ir grynoji vertė	
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	12	
AF	Finansinis turtas	519	
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės	81	
AF.2	Valiuta ir indėliai	157	
AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	29	
AF.4	Paskolos	160	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	46	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	20	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	25	
		B.90	Grynoji vertė 1 302

A.IV.6 lentelė — Namų ūkių sąskaitų seka

I: Gamybos sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
P.2	Tarpinis vartojimas	694	P.1 Gamyba 1 269
			P.11 Rinkos produkcija 1 129
			P.12 Produkcija savo galutiniam vartojimui 140
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	575	
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	42	
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	533	

II: Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaita

II.1: Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1: Pajamų formavimo sąskaita:

Panaudojimas		Ištekliai	
D.1	Kompensacija darbuotojams	39	B.1n Grynoji pridėtinė vertė 533
D.11	Darbo užmokestis	39	
D.12	Darbdavių socialinės įmokos	0	
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0	
D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos	0	
D.29	Kiti produkcijos mokesčiai	3	
D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 1	
B.2	Likutinis perteklius	60	
B.3	Mišrios pajamos	432	

II.1.2: Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	44	B.2	Likutinis perteklius	60
D.41	Palūkanos	17	B.3	Mišrios pajamos	432
D.45	Renta	27			
			D.1	Kompensacija darbuotojams	766
			D.11	Darbo užmokestis	573
			D.12	Darbdavių socialinės įmokos	193
			D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	174
			D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos	19
			D.4	Pajamos iš turto	134
			D.41	Palūkanos	33
			D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	57
			D.421	Dividendai	13
			D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	44
			D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	3
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	20
			D.45	Renta	21
B.5	Pirminių pajamų balansas	1 348			

II.1.2.1: Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Verslo pajamos	7	B.2	Likutinis perteklius	60
D.41	Palūkanos	0	B.3	Mišrios pajamos	432
D.45	Renta	7			
			D.4	Pajamos iš turto	5
			D.41	Palūkanos	0
			D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	5
			D.421	Dividendai	5
			D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	0
B.4	Verslo pajamos	490			

II.1.2.2: Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	37	B.4	Verslo pajamos	490
D.41	Palūkanos	17			
D.45	Renta	20	D.1	Kompensacija darbuotojams	766

Panaudojimas		Ištekliai	
		D.11	Darbo užmokestis 573
		D.12	Darbdavių socialinės įmokos 193
		D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos 174
		D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos 19
		D.4	Pajamos iš turto 129
		D.41	Palūkanos 33
		D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos 52
		D.421	Dividendai 8
		D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų 44
		D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų 3
		D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto 20
		D.45	Renta 21
B.5	Pirminių pajamų balansas	1 348	

II.2: Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai 178	B.5	Pirminių pajamų balansas 1348
D.51	Pajamų mokesčiai 176		
D.59	Kiti einamieji mokesčiai 2	D.61	Socialinės įmokos 0
		D.611	Faktinės socialinės įmokos 0
D.61	Socialinės įmokos 322	D.6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos 0
D.611	Faktinės socialinės įmokos 303	D.61111	Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos 0
D.6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos 174	D.61112	Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos 0
D.61111	Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos 160	D.61112	Darbuotojų socialinės įmokos 0
D.61112	Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos 14	D.61121	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos 0
D.6112	Darbuotojų socialinės įmokos 97	D.61122	Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos 0
D.61121	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos 85		
D.61122	Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos 12	D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra 332
D.6113	Savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos 32	D.621	Socialinio draudimo pašalpos pinigais 232
D.61131	Privalomosios savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos 22	D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų 29
D.61132	Savanoriškos savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos 10	D.623	Socialinės išmokos darbuotojams ne iš fondų 19
D.612	Priskirtosios socialinės įmokos 19	D.624	Socialinės paramos išmokos pinigais 52

Panaudojimas			Ištekliai		
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	0	D.7	Kiti einamieji pervedimai	36
D.622	Socialinės išmokos iš privačių fondų	0	D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą	35
			D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	1
D.7	Kiti einamieji pervedimai	71			
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	31			
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	40			
B.6	Disponuojamos pajamos	1 145			

II.3: Pajamų natūra persikirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
			B.6	Disponuojamos pajamos	1145
			D.63	Socialiniai pervedimai natūra	219
			D.631	Socialinės išmokos natūra	162
			D.6311	Socialinio draudimo išmokos, grąžinimas	78
			D.6312	Kitos socialinio draudimo išmokos natūra	65
			D.6313	Socialinės paramos išmokos natūra	19
			D.632	Individualių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimai	57
B.7	Koreguotos disponuojamos pajamos	1 364			

II.4: Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1: Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	996	B.6	Disponuojamos pajamos	1 145
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos	996			
			D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	11
B.8	Taupymas	160			

II.4.2: Koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.4	Faktinis galutinis vartojimas	1215	B.7	Koreguotos disponuojamos pajamos	1 364
P.41	Faktinis kolektyvinis vartojimas	1 215			
			D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	11
B.8	Taupymas	160			

III: **Kaupiamosios sąskaitos**III.1: *Kapitalo sąskaita*

III.1.1: Gryniosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
B.10.1	Gryniosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų 178	B.8n	Grynasis taupymas 160
		D.9	Gautini kapitalo pervedimai 23
		D.92	Dotacijos investicijoms 0
		D.99	Kiti kapitalo pervedimai 23
		D.9	Mokėtini kapitalo pervedimai - 5
		D.91	Kapitalo mokesčiai - 2
		D.99	Kiti kapitalo pervedimai - 3

III.1.2: Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
P.51	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas 61	B.10.1	Gryniosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų 178
P.511	Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus 49		
P.5111	Naujo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai 50		
P.5112	Esamo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai 4		
P.5113	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai - 5		
P.512	Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus 12		
P.5121	Naujo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai 9		
P.5122	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai 3		
P.5123	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto netekimai 0		
P.513	Nefinansinio nesukurto turto vertės padidėjimas 0		
P.5131	Esminis nefinansinio nesukurto turto pagerinimas 0		
P.5132	Nefinansinio nesukurto turto nuosavybės perdavimo sąnaudos 0		
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas - 42		
P.52	Atsargų pokyčiai 2		
P.53	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus 5		
K.2	Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus 4		

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.21	Žemės ir kito materialiaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	3	
K.22	Nematerialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	1	
B.9	Grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (-)	148	

III.2: Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	181	F Grynieji priimti įsipareigojimai 33
F.2	Valiuta ir indėliai	68	F.2 Valiuta ir indėliai 0
F.21	Valiuta	10	F.22 Pervedamieji indėliai 0
F.22	Pervedamieji indėliai	41	F.29 Pervedamieji indėliai 0
F.29	Kiti indėliai	17	
			F.3 Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 0
F.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	29	
			F.4 Paskolos 28
F.4	Paskolos	5	F.41 Trumpalaikės paskolos 11
F.41	Trumpalaikės paskolos	3	F.42 Ilgalaikės paskolos 17
F.42	Ilgalaikės paskolos	2	
			F.7 Kitos mokėtinos sąskaitos 5
F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	3	F.71 Prekybos kreditai ir avansai 4
			F.79 Kitos mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus 1
F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	36	
F.61	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose	33	
F.611	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose	22	
F.612	Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose	11	
F.62	Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	3	
F.7	Kitos gautinos sąskaitos	40	
F.71	Prekybos kreditai ir avansai	11	
F.79	Kitos gautinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	29	
			B.9 Grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (-) 148

III.3: Kiti turto sąskaitų pokyčiai

III.3.1: Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas	0	AF	Įsipareigojimai	0
AN.1	Sukurtas turtas	0	K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0
K.4	Ekonominis sukurto turto atsiradimas	0	K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0	K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	0
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0	K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0	K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0	K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0	K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0			
K.12.21	Aukso monetizavimas arba demonetizavimas	0	iš kurių: AF.2	Valiuta ir indėliai	0
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
			AF.4	Paskolos	0
iš kurių: AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AN.12	Atsargos	0			
AN.13	Vertybės	0			
AN.2	Nesukurtas turtas	0			
K.3	Nesukurto turto ekonominis atsiradimas	0			
K.5	Nekultivuojamų biologinių išteklių natūralus augimas	0			
K.6	Ekonominis nesukurto turto išnykimas	0			
K.61	Gamtos turtų išekvojimas	0			
K.62	Kitoks ekonominis nesukurto turto išnykimas	0			
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0			
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0			
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0			
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0			
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0			
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0			
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0			
iš kurių: AN.21	Materialus nesukurtas turtas	0			
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF	Finansinis turtas	2		
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0		
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0		
K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	2		
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0		
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0		
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0		
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0		
iš kurių:				
AF.2	Valiuta ir indėliai	0		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0		
AF.4	Paskolos	0		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	2		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.10.2	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių 2

III.3.2: Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)
AN	Nefinansinis turtas	80	AF	Įsipareigojimai 0
AN.1	Sukurtas turtas	35	AF.2	Valiuta ir indėliai 0
AN.11	Ilgalaikis turtas	28	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 0
AN.12	Atsargos	2	AF.4	Paskolos 0
AN.13	Vertybės	5	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos 0
AN.2	Nesukurtas turtas	45		
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	45		
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0		
AF	Finansinis turtas	16		
AF.2	Valiuta ir indėliai	0		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	6		
AF.4	Paskolos	0		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	10		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.10.3	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo vertės padidėjimo arba sumažėjimo 96

III.3.2.1: Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):	
AN	Nesukurtas turtas	56	AF	Įsipareigojimai	6
AN.1	Sukurtas turtas	34	AF.2	Valiuta ir indėliai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	28	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
AN.12	Atsargos	2	AF.4	Paskolos	3
AN.13	Vertybės	4	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.2	Nesukurtas turtas	22	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	2
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	22			
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	36			
AF.2	Valiuta ir indėliai	17			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	4			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	8			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	6			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	1			
			B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	87

III.3.2.2: Realus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):	
AN	Nefinansinis turtas	24	AF	Įsipareigojimai	- 6
AN.1	Sukurtas turtas	1	AF.2	Valiuta ir indėliai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos	- 3
AN.13	Vertybės	1	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	- 2
AN.2	Nesukurtas turtas	22			
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	22			
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	- 20			
AF.2	Valiuta ir indėliai	- 17			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	2		
AF.4	Paskolos	0		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	2		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	-6		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	-1		
			B.10.32	Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
				9

IV: Balansas

IV.1: Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	2 822	AF	Įsipareigojimai	289
AN.1	Sukurtas turtas	1 698	AF.2	Valiuta ir indėliai	10
AN.11	Ilgalaikis turtas	1 423	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	2
AN.12	Atsargos	97	AF.4	Paskolos	169
AN.13	Vertybės	178	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	108
AN.2	Nesukurtas turtas	1 124			
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	1 124			
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	1 819			
AF.2	Valiuta ir indėliai	840			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	198			
AF.4	Paskolos	24			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	411			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	291			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	55			
			B.90	Grynoji vertė	4 352

IV.2: Pokyčiai balanse

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
Bendrieji turto pokyčiai			Bendrieji įsipareigojimų pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas	110	AF	Paskolos	33
AN.1	Sukurtas turtas	61	AF.2	Valiuta ir indėliai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	47	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.12	Atsargos	4	AF.4	Paskolos	28
AN.13	Vertybės	10	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	5
AN.2	Nesukurtas turtas	49			
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	48			
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	1			
AF	Finansinis turtas	199			
AF.2	Valiuta ir indėliai	68			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	35			
AF.4	Paskolos	5			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	13			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	38			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	40			
			B.10	Visi grynosios vertės pokyčiai dėl:	276
			B.10.1	Taupymo ir kapitalo pervedimų	178
			B.10.2	Kitų turto apimties pokyčių	2
			B.10.3	Nominalaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	96
			B.10.31	Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	87
			B.10.32	Realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo	9

IV.3: Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	2 932	AF	Finansinis turtas	322
AN.1	Sukurtas turtas	1 759	AF.2	Valiuta ir indėliai	10
AN.11	Ilgalaikis turtas	1 470	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	2
AN.12	Atsargos	101	AF.4	Paskolos	197
AN.13	Vertybės	188	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	113
AN.2	Nesukurtas turtas	1 173			
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	1 172			
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	1			
AF	Finansinis turtas	2 018			
AF.2	Valiuta ir indėliai	908			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	233			
AF.4	Paskolos	29			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	424			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	329			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	95			
			B.90	Grynoji vertė	4 628

A.IV.7 lentelė — Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sąskaitų seka

I: Gamybos sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.2	Tarpinis vartojimas	6	P.1	Produkcija	37
			P.11	Rinkos produkcija	21
			P.12	Produkcija savo galutiniam vartojimui	0
			P.13	Kita ne rinkos produkcija	16
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	31			
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	3			
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	28			

II: Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaita

II.1: Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1: Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Kompensacija darbuotojams	23	B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	28
D.11	Darbo užmokestis	12			
D.12	Darbdavių socialinės įmokos	11			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	10			
D.122	Priskirtosios darbdavių socialinės įmokos	1			
D.29	Kiti produkcijos mokesčiai	0			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	0			
B.2	Likutinis perteklius	5			

II.1.2: Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	7	B.2	Likutinis perteklius	5
D.41	Palūkanos	7			
D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	0	D.4	Pajamos iš turto	5
D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0	D.41	Palūkanos	5
D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0	D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	0
D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	0	D.421	Dividendai	0
D.45	Renta	0	D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
			D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	0
			D.45	Renta	0
B.5	Pirminių pajamų balansas	3			

II.1.2.1: Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	2	B.2	Likutinis perteklius	5
D.41	Palūkanos	2			
D.45	Renta	0	D.4	Pajamos iš turto	0
			D.41	Palūkanos	0
			D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	0
			D.421	Dividendai	0
			D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
B.4	Verslo pajamos	3			

II.1.2.2: Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Pajamos iš turto	5	B.4	Verslo pajamos	3
D.41	Palūkanos	5			
D.45	Renta	0	D.4	Pajamos iš turto	5
			D.41	Palūkanos	5
			D.42	Korporacijų paskirstomosios pajamos	0
			D.421	Dividendai	0
			D.422	Išėmimai iš kvazikorporacijų pajamų	0
			D.43	Reinvestuotos pajamos iš tiesioginių užsienio investicijų	0
			D.44	Draudėjams priskirtos pajamos iš turto	0
			D.45	Renta	0
B.5	Pirminių pajamų balansas	3			

II.2: Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	0	B.5	Pirminių pajamų balansas	3
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	0			
			D.61	Socialinės įmokos	1
D.62	Socialinės įmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	1	D.611	Faktinės socialinės įmokos	0
D.622	Socialinės įmokos iš privačių fondų	0	D.6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0
D.623	Socialinės įmokos darbuotojams ne iš fondų	1	D.61111	Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos	0
			D.6112	Faktinės savanoriškos darbdavių socialinės įmokos	0
D.7	Kiti einamieji pervedimai	2	D.61121	Privalomosios darbuotojų socialinės įmokos	0
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	0	D.61122	Savanoriškos darbuotojų socialinės įmokos	0
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	2	D.612	Priskirtosios socialinės įmokos	1

Panaudojimas		Ištekliai	
		D.7	Kiti einamieji pervedimai 36
		D.72	Ne gyvybės draudimo reikalavimai atlyginti žalą 0
		D.75	Įvairūs einamieji pervedimai 36
B.6	Disponuojamos pajamos	37	

II.3: Pajamų natūra perpardavimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
D.63	Socialiniai pervedimai natūra	13	B.6 Disponuojamos pajamos 37
D.631	Socialinės išmokos natūra	0	
D.6313	Socialinės paramos išmokos natūra	0	
D.632	Individualių ne rinkos prekių ir paslaugų pervedimai	13	
B.7	Koreguotos disponuojamos pajamos	24	

II.4: Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1: Disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	13	B.6 Disponuojamos pajamos 37
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos	13	
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	0	
B.8	Taupymas	24	

II.4.2: Koreguotų disponuojamų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas	0	B.7 Koreguotos disponuojamos pajamos 24
B.8	Taupymas	24	

III: Kaupiamosios sąskaitos

III.1: Kapitalo sąskaita

III.1.1: Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
B.10.1	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	21	B.8n Grynasis taupymas 24
			D.9 Gautini kapitalo pervedimai 0
			D.92 Dotacijos investicijoms 0
			D.99 Kiti kapitalo pervedimai 0

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
		D.9	Mokėtini kapitalo pervedimai - 3
		D.91	Kapitalo mokesčiai 0
		D.99	Kiti kapitalo pervedimai - 3

III.1.2: Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
P.51	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	19	B.10.1 Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų 21
P.511	Materialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	14	
P.5111	Naujo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	13	
P.5112	Esamo materialaus ilgalaikio turto įsigijimai	1	
P.5113	Esamo materialaus ilgalaikio turto netekimai	0	
P.512	Nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai atėmus netekimus	5	
P.5121	Naujo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	10	
P.5122	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimai	0	
P.5123	Esamo nematerialaus ilgalaikio turto netekimai	- 5	
P.513	Nefinansinio nesukurto turto vertės padidėjimas	0	
P.5131	Esminis nefinansinio nesukurto turto pagerinimas	0	
P.5132	Nefinansinio nesukurto turto nuosavybės perdavimo sąnaudos	0	
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas	- 3	
P.52	Atsargų pokyčiai	0	
P.53	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	0	
K.2	Nefinansinio nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	1	
K.21	Žemės ir kito materialiaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	1	
K.22	Nematerialaus nesukurto turto įsigijimai atėmus netekimus	0	
B.9	Grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (-)	4	

III.2: Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	32	F Grynųjų prisiimti įsipareigojimai 28
F.2	Valiuta ir indėliai	12	F.2 Valiuta ir indėliai 0
F.21	Valiuta	2	F.22 Pervedamieji indėliai 0
F.22	Pervedamieji indėliai	7	F.29 Kiti indėliai 0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.29	Kiti indėliai	3			
			F.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	0
F.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	12			
			F.4	Paskolos	24
F.4	Paskolos	0	F.41	Trumpalaikės paskolos	17
F.41	Trumpalaikės paskolos	0	F.42	Ilgalaikės paskolos	7
F.42	Ilgalaikės paskolos	0			
			F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	4
F.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0	F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
F.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0	F.61	Namų ūkių grynoji nuosavybė gyvybės draudimo atidėjimuose ir pensijų fonduose	0
F.62	Išankstinės draudimo įmokos ir numatomų išmokėjimų atidėjimai	0	F.612	Namų ūkių grynoji nuosavybė pensijų fonduose	0
F.7	Kitos gautinos sąskaitos	8	F.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
F.71	Prekybos kreditai ir avansai	0	F.71	Prekybos kreditai ir avansai	0
F.79	Kitos gautinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	8	F.79	Kitos mokėtinos sąskaitos, išskyrus prekybos kreditus ir avansus	0
			B.9	Grynasis skolinimas (+)/grynasis skolinimasis (-)	4

III.3: Kiti turto sąskaitų pokyčiai

III.3.1: Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas	0	AF	Įsipareigojimai	0
AN.1	Sukurtas turtas	0	K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0
K.4	Ekonominis sukurto turto atsiradimas	0	K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0	K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	0
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0	K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0	K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0	K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0	K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0			
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0	iš kurių: AF.2	Valiuta ir indėliai	0
			AF.3	Vertybinių popierių, išskyrus akcijas	0
iš kurių: AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.4	Paskolos	0
AN.12	Atsargos	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	0	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.2	Nesukurtas turtas	0	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
K.3	Nesukurto turto ekonominis atsiradimas	0			
K.5	Nekultivuojamų biologinių išteklių natūralus augimas	0			
K.6	Ekonominis nesukurto turto išnykimas	0			
K.61	Gamtos turtų išsekimas	0			
K.62	Kitoks ekonominis nesukurto turto išnykimas	0			
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0			
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0			
K.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, nefinansinio turto apimties pokyčiai	0			
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0			
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0			
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0			
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0			
iš kurių:					
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	0			
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	0			
K.7	Nuostoliai dėl stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų	0			
K.8	Neatlygintos konfiskacijos	0			
K.10	Kiti, niekur kitur nepriskirti, finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčiai	0			
K.12	Klasifikatorių ir struktūros pokyčiai	0			
K.12.1	Sektorių klasifikatoriaus ir struktūros pokyčiai	0			
K.12.2	Turto ir įsipareigojimų klasifikatorių pokyčiai	0			
K.12.22	Finansinio turto ar įsipareigojimų klasifikatoriaus pokyčiai, išskyrus aukso monetizavimą arba demonetizavimą	0			
iš kurių:					
AF.2	Valiuta ir indėliai	0			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0			
			B.10.2	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	0

III.3.2: Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		K.11	Nominalus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):	
AN	Nefinansinis turtas	8	AF	Įsipareigojimai	0
AN.1	Sukurtas turtas	5	AF.2	Valiuta ir indėliai	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	5	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos	0
AN.13	Vertybės	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.2	Nesukurtas turtas	3	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	3	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	2			
AF.2	Valiuta ir indėliai	0			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	1			
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0			
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0			
			B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominalaus holdingo vertės padidėjimo arba sumažėjimo	10

III.3.2.1: Neutralaus holdingo padidėjimo (+) arba sumažėjimo (-) sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):		K.11.1	Neutralus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-):	
AN	Nefinansinis turtas	7	AF	Įsipareigojimai	2
AN.1	Sukurtas turtas	5	AF.2	Valiuta ir indėliai	1
AN.11	Ilgalaikis turtas	5	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos	1
AN.13	Vertybės	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0
AN.2	Nesukurtas turtas	2	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	2	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos	1
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0			
AF	Finansinis turtas	3			
AF.2	Valiuta ir indėliai	2			
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	1			
AF.4	Paskolos	0			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.10.31	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
				8

III.3.2.2: Realus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)::		K.11.2	Realus holdingo padidėjimas (+) arba sumažėjimas (-)::
AN	Nefinansinis turtas	2	AF	Įsipareigojimai
AN.1	Sukurtas turtas	0	AF.2	Valiuta ir indėliai
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos
AN.13	Vertybės	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
AN.2	Nesukurtas turtas	2	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	2	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0		
AF	Finansinis turtas	- 2		
AF.2	Valiuta ir indėliai	- 2		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	0		
AF.4	Paskolos	0		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	0		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	0		
			B.10.32	Grynosios vertės pokyčiai dėl realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo
				2

IV: Balansas

IV.1: Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AN	Nefinansinis turtas	324	AF	Finansinis turtas
AN.1	Sukurtas turtas	243	AF.2	Valiuta ir indėliai
AN.11	Ilgalaikis turtas	231	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas
AN.12	Atsargos	2	AF.4	Paskolos
AN.13	Vertybės	10	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai
AN.2	Nesukurtas turtas	81	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	81	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos
				35

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0		
AF	Finansinis turtas	172		
AF.2	Valiuta ir indėliai	110		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	25		
AF.4	Paskolos	8		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	22		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	4		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	3		
			B.90	Grynoji vertė 375

IV.2: Pokyčiai balanse

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
Visi turto pokyčiai			Visi įsipareigojimų pokyčiai	
AN	Nefinansinis turtas	25	AF	Įsipareigojimai 28
AN.1	Sukurtas turtas	21	AF.2	Valiuta ir indėliai 0
AN.11	Ilgalaikis turtas	21	AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 0
AN.12	Atsargos	0	AF.4	Paskolos 24
AN.13	Vertybės	0	AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai 4
AN.2	Nesukurtas turtas	4	AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai 0
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	4	AF.7	Kitos mokėtinos sąskaitos 0
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0		
AF	Finansinis turtas	33		
AF.2	Valiuta ir indėliai	12		
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	13		
AF.4	Paskolos	0		
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	1		
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	0		
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	8		
			B.10	Visi grynosios vertės pokyčiai dėl: 31
			B.10.1	Taupymo ir kapitalo pervedimų 21
			B.10.2	Kitų turto apimties pokyčių 0
			B.10.3	Nominalaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo 10
			B.10.31	Neutralaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo 8
			B.10.32	Realaus holdingo padidėjimo arba sumažėjimo 2

IV.3: Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AN	Nefinansinis turtas	349	AF Įsipareigojimai 149
AN.1	Sukurtas turtas	264	AF.2 Valiuta ir indėliai 38
AN.11	Ilgalaikis turtas	252	AF.3 Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas 0
AN.12	Atsargos	2	AF.4 Paskolos 67
AN.13	Vertybės	10	AF.5 Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai 4
AN.2	Nesukurtas turtas	85	AF.6 Draudimo techniniai atidėjimai 5
AN.21	Materialus nesukurtas turtas	85	AF.7 Kitos mokėtinos sąskaitos 35
AN.22	Nematerialus nesukurtas turtas	0	
AF	Finansinis turtas	205	
AF.2	Valiuta ir indėliai	122	
AF.3	Vertybiniai popieriai, išskyrus akcijas	38	
AF.4	Paskolos	8	
AF.5	Akcijos ir kiti nuosavybės vertybiniai popieriai	23	
AF.6	Draudimo techniniai atidėjimai	4	
AF.7	Kitos gautinos sąskaitos	11	
			B.90 Grynoji vertė 406

B PRIEDAS

NACIONALINIŲ SĄSKAITŲ DUOMENŲ PERDAVIMO PROGRAMA

Lentelių apžvalga

Pirmasis perdavimas	Papildomas laikotarpis t + mėnesių	Perdavimas už metus	Lentelių turinys	Lentelės nr.
1999	4	95—98	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	1
1999	4	95—98	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	1
1999	8	95—98	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	2
2000	9	95—99	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	3
2000	9	95—99	Eksportas ir importas pagal ES/trečiąsias šalis	4
2000	9	95—99	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	5
2000	9	95—99	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius)	6
2000	9	95—99	Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai	7
2000	12	95—99	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	8
2000	12	95—99	Išsamios mokesčių įplaukos pagal sektorius	9
2000	24	95—98	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17	10
2001	12	95—00	Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas	11
2001	24	95—99	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS III, A3	12
2001	24	95—99	Namų ūkių sąskaitos pagal regionus, NUTS II	13
2001	24	95—99	Ilgalaikis turtas visai ekonomikai ir pagal produktus, Pi3	14
2002	36	95—99	Išteklų lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiavimą į pirkėjų kainas, A60 × P60	15
2002	36	95—99	Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis, A60 × P60	16
2002	36	95 (*)	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis, P60 × P60, kas penkerius metus	17
2002	36	95 (*)	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė šalies produkcijai bazinėmis kainomis, P60 × P60, kas penkerius metus	18
2002	36	95 (*)	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė importui bazinėmis kainomis, P60 × P60, kas penkerius metus	19
2003	36	00	Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31 × Pi3, kas penkerius metus	20
2003	36	00	Kryžminė gamybos sąskaitos klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius, A60 × (S11,S12,S13,S14,S15), kas penkerius metus	21
2003	36	00	Kryžminė bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31 × P60, kas penkerius metus	22
Žr. lentelę	Žr. lentelę	Žr. lentelę	Atgaliniai paskaičiavimai	23

T = ataskaitiniai metai.

(*) Penkerių metų lentelė už 2000 m. turi būti pateikta 2003 m.

1 lentelė — Pagrindiniai ketvirtiniai ir metiniai suvestiniai rodikliai

Kodas	Kintamieji	Suskirstymas	Galiojusios kainos	Palyginamosios kainos
Pridėtinė vertė ir bendrasis vidaus produktas (BVP)				
B.1g	1. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis	A6	x	x
D.21—D.31	2. Mokesčiai atėmus subsidijas produktams		x	x
P.119	3. NAFTA		x	x
B.1*g	4. BVP rinkos kainomis		x	x
Bendrojo vidaus produkto išlaidos				
P.3	5. Bendrosios galutinio vartojimo išlaidos		x	x
P.3	6. a) Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos (šalies vidaus sąvoka)		x	x
P.3	6. b) Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos (nacionalinė sąvoka)		x	x
P.3	7. Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos		x	x
P.3	8. Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos		x	x
P.31	a) Individualaus vartojimo išlaidos		x	x
P.32	b) Kolektyvinio vartojimo išlaidos		x	x
P.4	9. Namų ūkių faktinis galutinis vartojimas		x	x
P.41	a) Faktinis individualus vartojimas		x	x
P.5	10. Bendrasis kapitalo formavimas		x	x
P.51	a) Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	Pi6	x	x
P.52	b) Atsargų pokyčiai		x	x
P.53	c) Vertybių įsigijimas atėmus netekimus		x	x
P.6	11. Prekių (fob) ir paslaugų eksportas		x	x
P.7	12. Prekių (fob) ir paslaugų importas		x	x
Pajamos, santaupos ir grynasis skolinimas				
B.5	13. Pirminių pajamų balansas su kitomis šalimis		x	x
B.5*g	14. Bendrosios nacionalinės pajamos rinkos kainomis		x	(x)
K.1	15. Pagrindinio kapitalo vartojimas		x	x
B.5*n	16. Grynosios nacionalinės pajamos rinkos kainomis		x	x
D.5, D.6, D.7	17. Grynieji einamieji pervedimai su kitomis šalimis		x	
B.6n	18. Grynosios disponuojamos pajamos		x	(x)
B.8n	19. Grynasis nacionalinis taupymas		x	
D.9	20. Grynieji kapitalo pervedimai su kitomis šalimis		x	
B.9	21. Šalies grynasis skolinimas ar skolinimasis		x	

Kodas	Kintamieji	Suskirstymas	Galiojusios kainos	Palyginamo- sios kainos
Gyventojai, užimtumas, kompensacijos darbuotojams				
	22. Duomenys apie gyventojus ir užimtumą			
	a) Iš viso gyventojų (1 000)			
	b) Nedirbantys asmenys (1 000)			
	c) Užimtumas, kaip nacionalinė ir šalies vidaus sąvoka (1000)			
	— savarankiškai dirbantys asmenys	A6 **		
	— darbuotojai	A6 **		
D.1	23. Kompensacijos darbuotojams, nacionalinė ir šalies vidaus sąvoka	A6 **	x	
D.11	a) Bruto darbo užmokestis	A6 **	x	

+ Jeigu nenurodomas suskirstymas, tai reiškia visą ekonomiką.

** A6 tik vidaus šalies sąvokai.

(x) Realiomis kainomis.

2 lentelė — Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai

P.1	Produkcija
P.11 + P.12	— Rinkos produkcija ir produkcija savo vartojimui
P.13	— Kita ne rinkos produkcija
P.2	Tarpinis vartojimas
B.1g	<i>Bendroji pridėtinė vertė</i>
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas
B.1n	<i>Grynoji pridėtinė vertė</i>
D.1	Išmokėtos kompensacijos darbuotojams
D.29—D.39	Kiti sumokėti gamybos mokesčiai — kitos gautos subsidijos gamybai
B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>
D.2	Gauti gamybos ir importo mokesčiai
D.4	Gautos pajamos iš turto
D.3	Išmokėtos subsidijos
D.4	Išmokėtos pajamos iš turto
D.41	— Palūkanos
D.42 + D.43 + D.44 + D.45	— Kitos
B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>
D.5	Gauti einamieji pajamų ir turto mokesčiai
D.61	Gautos socialinės įmokos
D.611	— Faktinės socialinės įmokos
D.612	— Priskirtosios socialinės įmokos
D.7	Kiti gauti einamieji pervedimai
D.5	Sumokėti einamieji pajamų ir turto mokesčiai
D.62	Sumokėtos socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra

D.7	Kiti apmokėti einamieji pervedimai
B.6n	Grynosios disponuojamos pajamos
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos
P.31	— Individualaus vartojimo išlaidos
P.32	— Kolektyvinio vartojimo išlaidos
D.8	Namų ūkių grynosios nuosavybės pensijų fonduose pasikeitimo koregavimas
B.8	Grynasis taupymas
K.1	Pagrindinio kapitalo vartojimas
D.9	Gauti kapitalo pervedimai
D.91	— Kapitalo mokesčiai
D.92 + D.99	— Kiti
D.9	Apmokėti kapitalo pervedimai
P.5	Bendrasis kapitalo formavimas
P.51	— Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas
P.52 + P.53 + K.2	— Atsargų pokyčiai, vertybių įsigijimas atėmus netekimus ir nesukurto nefinansinio turto įsigijimas
B.9	Grynasis skolinimas (+)/grynasis skolinimasis (–)

3 lentelė — Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis — pateikiamos kasmet

Kodas	Kintamieji	Suskirstymas	Galiojusios kainos	Palyginamosios kainos
Pridėtinė vertė				
P.1	1. Produkcija bazinėmis kainomis pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31	x	
P.2	2. Tarpinis vartojimas pirkėjų kainomis pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31	x	
B.1g	3. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31	x	x
K.1	4. Pagrindinio kapitalo vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31	x	x
Kapitalo formavimas				
P.5	5. Bendrasis kapitalo formavimas pagal ekonominės veiklos rūšis			
P.51	a) Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31	x	x
P.52	b) Atsargų pokyčiai pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31	x	x
P.53	c) Įsigijimai, atėmus netekimus, pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31	x	x
Užimtumas ir kompensacijos darbuotojams, šalies vidaus sąvoka				
	6. Užimtumas pagal ekonominės veiklos rūšis (1000)			
	a) savarankiškai dirbantys asmenys, pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31		
	b) darbuotojai pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31		
	c) dirbtos valandos pagal ekonominės veiklos rūšis (*)	A 31		
D.1	7. Kompensacijos darbuotojams pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31	x	
D.11	a) Darbo užmokestis pagal ekonominės veiklos rūšis	A 31	x	

(*) Iki 2003 metų nebūtina.

4 lentelė — Eksportas ir importas pagal ES/trečiąsias šalis

Kodas	Kintamieji	Suskirstymas	Esamos kainos	Palyginamosios kainos
P.6	1. Prekių ir paslaugų eksportas	Visa ekonomika	x	x
	a) ES šalys		x	x
	b) Trečiosios šalys		x	x
P.7	2. Prekių ir paslaugų importas		x	x
	a) ES šalys		x	x
	b) Trečiosios šalys		x	x

5 lentelė — Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus

Kodas	Kintamieji	Suskirstymas	Esamos kainos	Palyginamosios kainos
P.3	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	COICOP 2 ženklų	x	x

8 lentelė — Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius

Visa ekonominė	Nefinansinės korporacijos	Finansinės korporacijos	Valdžios sektorius	Centrinė valdžia	Regioninė valdžia	Vietinė valdžia	Socialinės apsaugos fondai	Namų ūkiai ir ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas namų ūkiams	Neskirtoji sektoriai	Kitos šalys	Europos Sąjunga	ES šalys narės	ES institucijos	Trečioji šalis ir tarptautinės organizacijos	Iš viso
I. Gamybos sąskaita/Prekių ir paslaugų užsienio sąskaita															
Ištekčiai															
P.1															
P.11															
P.119															
P.12															
P.13															
P.7															
P.71															
P.72															
D.21															
D.21 — D.31 Mokesčiai atėmus subsidijas produktams															
Visi ištekčiai															
I. Gamybos sąskaita/Prekių ir paslaugų užsienio sąskaita															
Panaudojimas															
P.2															
P.119															
P.6															
P.61															
P.62															
B.1g															
B.11															
B.11 — B.1g BVP/Bendroji pridėtinė vertė															
Prekių ir paslaugų užsienio balansas															
Visas panaudojimas															
K.1															
Pagrindinio kapitalo vartojimas															
B.1n															
Grynasis vidaus produktas/grynoji pridėtinė vertė															

9 lentelė — Išsamios mokesčių įplaukos pagal sektorius

NSS kodas	Valdžios sektorius	Centrinė valdžia	Regioninė valdžia	Vietinė valdžia	Socialinės apsaugos fondai	ES institucijos	Iš viso
Išsamios mokesčių įplaukos pagal sektorius							
D.5 Einamieji pajamų ir turto mokesčiai						—	
D.51 Pajamų mokesčiai						—	
D.51a Namų ūkių ar individualių asmenų pajamų mokesčiai						—	
...						—	
D.51b Korporacijų pajamų mokesčiai						—	
...						—	
D.51c Kapitalo prieaugio mokesčiai						—	
...						—	
D.51d Loterijų ir azartinių lošimų mokesčiai						—	
...						—	
D.59 Kiti einamieji mokesčiai						—	
D.59.1 Kapitalo einamieji mokesčiai						—	
D.59.1a Žemės ir pastatų einamieji mokesčiai						—	
...						—	
D.59.1b Grynojo turto einamieji mokesčiai						—	
...						—	
D.59.1c Kito turto einamieji mokesčiai						—	
...						—	
D.59.2 Įvairūs einamieji mokesčiai						—	
D.59.2a Asmens mokesčiai						—	
...						—	
D.59.2b Išlaidų mokesčiai						—	
...						—	
D.59.2c Namų ūkių mokėjimai, susiję su tam tikrų licenzijų įsigijimu						—	
...						—	
D.59.2d Tarptautinių sandorių mokesčiai						—	
...						—	
D.2 Gamybos ir importo mokesčiai							
D.21 Produktų mokesčiai							
D.211 Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)							
...							
D.212 Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM							
D.2121 Importo muitai							
...							
D.2122 Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo muitus							
D.2122a Prekių apyvartos mokesčiai							
...							
D.2122b Akcizas							
...							
D.2122c Specifinių paslaugų mokesčiai							
...							

NSS kodas	Valdžios sektorius	Centrinė valdžia	Regioninė valdžia	Vietinė valdžia	Socialinės apsaugos fondai	ES institucijos	Iš viso
D.2122d	Importo monopolistinėmis sąlygomis pelnas						
	...						
D.2122e	Mokesčiai, susiję su skirtingais valiutų keitimo kursais						
	...						
D.214	Produktų mokesčiai, išskyrus PVM ir importo mokesčius						
D.214a	Prekių apyvartos mokesčiai						
	...						
D.214b	Akcizas						
	...						
D.214c	Specifinių paslaugų mokesčiai						
	...						
D.214d	Finansinių ir kapitalo sandorių mokesčiai						
	...						
D.214e	Iždo monopolijos pelnas						
	...						
D.29	Kiti gamybos mokesčiai						
D.29a	Darbo užmokesčio ir darbo jėgos fondo mokesčiai						
	...						
D.29b	Žemės, pastatų ir kitų statinių periodiniai mokesčiai						
	...						
D.29c	Verslo ir profesinės veiklos licencijos						
	...						
D.29d	Ilgalaikio turto naudojimo ar kitos veiklos mokesčiai						
	...						
D.29e	Žyminiai mokesčiai						
	...						
D.29f	Taršos mokesčiai						
	...						
D.29g	Tarptautinių sandorių mokesčiai						
	...						
D.91	Kapitalo mokesčiai					—	
D.91a	Rinkliavos, susijusios su kapitalu					—	
	...					—	
D.91b	Kapitalo pervedimo mokesčiai					—	
	...					—	
	Mokesčių įplaukos, iš viso						
D.611	Faktinės socialinės įmokos					—	
D.6111	— Faktinės darbdavių socialinės įmokos					—	
D.6112	— Faktinės privalomosios darbdavių socialinės įmokos					—	
D.6113	Savarankiškai dirbančių ir nedirbančių asmenų socialinės įmokos					—	
	Mokesčių įplaukos, susijusios su mokesčiais ir socialinėmis įmokomis (iš viso)						

10 lentelė — Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus (NUTS II), galiojančios kainos

Kodas	Kintamieji	Suskirstymas	t + mėnesių
B1.g	1. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis	A17	24
B1.g	2. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis	—	18
D.1	3. Kompensacija darbuotojams	A17	24
P.51	4. Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	A17	24
	5. Užimtumas		
	— Iš viso	A17	24
	— Darbuotojai	A17	24

12 lentelė — Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus (NUTS III), galiojančios kainos

Kodas	Kintamieji	Suskirstymas	t + mėnesių
B1.g	1. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis	A3	24
	2. Užimtumas		
	— Iš viso	A3	18
	— Darbuotojai	A3	18

13 lentelė — Namų ūkių sąskaitos pagal regionus (NUTS II), galiojančios kainos

Namų ūkių pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

	Panaudojimas		Ištekliai
D.4	Pajamos iš turto	B.2/B.3	Likutinis perteklius / Mišrios pajamos
		D.1	Kompensacija darbuotojams
B.5	Pirminės pajamos	D.4	Pajamos iš turto

Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

	Panaudojimas		Ištekliai
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	B.5	Pirminės pajamos
D.61	Socialinės įmokos	D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra
D.7	Kiti einamieji pervedimai	D.7	Kiti einamieji pervedimai
B.6	Disponuojamos pajamos		

14 lentelė — Ilgalaikis turtas visai ekonomikai ir pagal produktus, Pi3

Kodas	Kintamieji	Suskirstymas
AN.11	Ilgalaikis turtas	Pi3

15 lentelė — Išteklių lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiavimą į pirkėjų kainas

Kainos: galiojusios ir palyginamosios

n = 60, m = 60

	1 2 3 4 ...	4 ...	1 2 3 4 ...	1 2 3 4 ...	1 2 3 4 ...	1 2 3 4 ...	1 2 3 4 ...	1 2 3 4 ...	1 2 3 4 ...				
	1	2	3	4	...	1	2	3	4	...	5	6	7
	1	2	3	4	...	1	2	3	4	...	5	6	7
	1	2	3	4	...	1	2	3	4	...	5	6	7
	1	2	3	4	...	1	2	3	4	...	5	6	7
Produktai (CPA)	(1)												
(koreguojantys straipsniai)													
Σ (1)	(2)										0		
Iš viso, iš kurių:													
Rinkos produkcija											0		
Savo galutiniam vartojimui											0		
Kita ne rinkos produkcija											0		

17 lentelė — Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis (pagal visus produktus)

Kainos: galiojusios ir palyginamosios

n = 60

	Produktas (CPA)			Σ (1)	Galutinis vartojimas a), b), c), d), e), f)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
	1	2	3 ... ... n				
		(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
1					Galutinis vartojimas a) pagal namų ūkius b) pagal NPI, teikiančias paslaugas namų ūkiams c) pagal valdžios sektorius Bendrasis kapitalo formavimas d) bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas e) atsargų ir vertybių pokyčiai f) eksportas — Europos Sąjunga — ne Europos Sąjunga		
2							
3							
.							
.							
.							
n							
Produktai (CPA)			Tarpinis vartojimas pirkejų kainomis (pagal visus produktus)				
(1)							
Σ (1)	(2)		Bendras tarpinis vartojimas bazinėmis kainomis pagal produktus		Galutinis vartojimas bazinėmis kainomis pagal rūšis		Bendras vartojimas bazinėmis kainomis
Produktų mokesčiai	(3)		Grynieji produktų mokesčiai pagal produktus		Grynieji produktų mokesčiai pagal galutinio vartojimo rūšį		Bendras grynasis produktų mokesčiai
Subsidijos produktams (-)	(4)		Bendras tarpinis vartojimas pirkejų kainomis pagal produktus		Bendras galutinis vartojimas pirkejų kainomis pagal rūšį		Bendras vartojimas pirkejų kainomis
Σ (1) + (3)	(5)		Pridėtinis vertės komponentai pagal produktus				
Kompensacija darbuotojams							
Kiti gamybos mokesčiai							
Pagrindinio kapitalo vartojimas							
Grynasis likutinis perteklius							
Σ (5)	(6)		Pridėtinė vertė pagal produktus				
Σ (1) + (3) + Σ (5)	(7)		Produkcija bazinėmis kainomis pagal produktus				
Importas	(8)		Importas (CIF) pagal produktus				
(7) + (8)	(9)		Išreklia bazinėmis kainomis pagal produktus				
Pagrindinio kapitalo formavimas	(10)						
Pagrindinio kapitalo atsargos							
Darbo sąnaudos							

19 lentelė — Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė šalies produkcijai bazinėmis kainomis (pagal visus produktus), CIF

Kainos: galiojusios ir palyginamosios

n = 60

	1 2 3 ...	...	n	Σ (1)	Galutinis vartojimas a), b), c), d), e), f)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
	1	2	3	...	n	(4)	(5)
Produktai (CPA)	Produktas (CPA)			Σ (1)	Galutinis vartojimas a), b), c), d), e), f)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
	(1)			(2)	(3)	(4)	(5)
	1				Importui:		
	2				Galutinis vartojimas pirkėjų kainomis:		
	3				Galutinio vartojimo išlaidos:		
	.				a) pagal namų ūkius		
	.				b) pagal NPI, teikiančias paslaugas namų ūkiams		
	.				c) pagal valdžios sektorius		
	(1)				Bendras kapitalo formavimas		
					d) bendras pagrindinio kapitalo formavimas		
					e) atsargų ir vertybių pokyčiai		
	.				f) eksportas		
	.				— Europos Sąjunga		
	n				— ne Europos Sąjunga		
Σ (1)	(2)				Galutinis importo vartojimas bazinėmis kainomis		Bendras importas

20 lentelė — **Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus**

Veiklos rūšys:	A31 NACE 1 red.
Produktai:	Pi3 CPA
Kintamieji:	Bendrasis ilgalaikis turtas Grynasis ilgalaikis turtas
Kainos:	Faktinės amortizacijos išlaidos Įsigijimo vertė Palyginamos amortizacijos išlaidos

21 lentelė — **Kryžminė gamybos sąskaitos klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius**

Veiklos rūšys:	A60 NACE 1 red.
Sektoriai:	S11 S12 S13 S14 S15
Kintamieji:	Produkcija — Rinkos — Savo galutiniam vartojimui — Kita ne rinkos Tarpinis vartojimas Bendroji pridėtinė vertė — Kompensacija darbuotojams — Kiti mokesčiai atėmus subsidijas produkcijai — Grynasis likutinis perteklius — Pagrindinio kapitalo vartojimas
Kainos:	Galiojusios

22 lentelė — **Kryžminė bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus**

Veiklos rūšys:	A31 NACE 1 red.
Produktai:	P60 CPA
Kintamasis:	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas
Kainos:	Galiojusios ir palyginamosios

23 lentelė — Atgaliniai paskaičiavimai

Lentelės, sudarytos perskaičiavimui	Metinis		Ketvirtinis	
	Laikotarpiai	Perdavimas	Laikotarpiai	Perdavimas
	88—94	1999 m. balandis	88—94	1999 m. balandis
1 lentelė: Pagrindiniai suvestiniai rodikliai	70—87	1999 m. gruodis	80—87	1999 m. gruodis
2 lentelė: Pagrindiniai suvestiniai rodikliai, valdžios sektorius	70—94	1999 m. gruodis		
3 lentelė: Lentelės pagal veiklos rūšis	70—94	2000 m. gruodis		
5 lentelė: Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslą	80—94	2000 m. gruodis		
8 lentelė: Nefinansinės sąskaitos pagal sektorių	90—94	1999 m. gruodis		
	80—89	2000 m. gruodis		
11 lentelė: Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas	90—94	2001 m. gruodis		

**LEIDŽIANČIOS NUKRYPTI NUOSTATOS, TAIKOMOS LENTELĖMS, KURIAS REIKIA PATEIKTI PAGAL „ESS-95 KLAUSIMYNĄ“,
SUSKIRSTYTOS PAGAL ŠALIS**

1. AUSTRIJA

1.1. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms**

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai metiniai suvest. rodikliai	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	1999
1	Pagrindiniai metiniai suvest. rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 88–94 m. duomenys pateikiami 2000 m. gruodį	2000
1	Pagrindiniai metiniai suvest. rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 70–87 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvest. rodikliai	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	1999
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvest. rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–94 m. duomenys pateikiami 2000 m. gruodį	2000
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvest. rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–87 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	1999
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 88–94 m. duomenys	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	1999
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 88–94 m. duomenys	2005
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 88–94 m. duomenys	2005
11	Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas	Atgaliniai paskaičiavimai: 90–94 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
12	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS III, A3	Pirmasis perdavimas 2002 m.	2002
13	Namų ūkių sąskaitos pagal regionus, NUTS II	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
15	Išteklų lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiavimą į pirkėjų kainas, A60×P60	Pirmasis perdavimas 2003 m., ir tik kas dvejus metus	2003
16	Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis, A60×P60	Pirmasis perdavimas 2003 m., ir tik kas dvejus metus	2003
17	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2003 m.	2003
18	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė vietinei produkcijai bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2003 m.	2003
19	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė importui bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2003 m.	2003

1.2. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sektoriams lentelėse**

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sektorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Individualaus vartojimo išlaidos	Nereikia skaičiuoti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	Nereikia skaičiuoti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis individualus vartojimas	Nereikia skaičiuoti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Nereikia skaičiuoti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Visi gyventojai	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Individualaus vartojimo išlaidos	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis individualus vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2003 m.	2003
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Visi gyventojai	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
3 8	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Pagrindinio kapitalo vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis ar sektorius	Pirmasis perdavimas 2002 m.	2002
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Korporacijų suskirstymas pagal savininkus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Privačių namų ūkių suskirstymas pagal grupes	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
16 18	Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis, A60×P60 Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė vietinei produkcijai bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pagrindinio kapitalo vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis	Pirmasis perdavimas 2003 m.	2003

2. DANIJA

2.1. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms**

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
6	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius)	Papildomas laikotarpis: t + 13 mėnesių	2005
7	Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai	Papildomas laikotarpis: t + 13 mėnesių	2005
20	Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31×Pi3, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005

2.2. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sektoriams lentelėse**

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Užimtumas	Tik vietine prasme	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Darbo užmokestis pagal ekonominės veiklos rūšis	Nereikia pranešti	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Pagrindinio kapitalo vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesiai	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesiai	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atsargų pokyčiai pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesiai	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Vertybių įsigijimai, atėmus netekimus pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesiai	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Savarankiškai dirbantys asmenys pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesiai	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Darbuotojai pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesiai	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Dirbta valandų pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesiai	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Kompensacijos darbuotojams pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesiai	2005
9	Išsamios mokesčių įplaukos pagal sektorius	Bendrieji pardavimų ar apyvartos mokesčiai (importo mokesčiai) Bendrieji pardavimų ar apyvartos mokesčiai (produktų mokesčiai)	Abu kintamieji kartu	2005
9	Išsamios mokesčių įplaukos pagal sektorius	Akcizo mokesčiai (importo mokesčiai) Akcizo mokesčiai (produktų mokesčiai)	Abu kintamieji kartu	2005
9	Išsamios mokesčių įplaukos pagal sektorius	Mokesčiai už konkrečias paslaugas (importo mokesčiai) Mokesčiai už konkrečias paslaugas (produktų mokesčiai)	Abu kintamieji kartu	2005
17	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pagrindinio kapitalo vartojimas, grynasis likutinis perteklius	Abu kintamieji kartu P60	2005
18	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė vietei produkcijai bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			
19	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė importui bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			
21	Kryžminė gamybos sąskaitos klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius, A60 × (S11, S12, S.13, S.14, S.15) kas penkerius metus			

Len- telės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
17	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pagrindinio kapitalo formavimas	Tik P31	2005
18	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė vietinei produkcijai bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			
19	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė importui bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			
17	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pagrindinio kapitalo atsargos	Nereikia pranešti	2005
18	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė vietinei produkcijai bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			
19	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė importui bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			
21	Kryžminė gamybos sąskaitos klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius, A60×(S11, S12, S13, S14, S15), kas penkerius metus	Privačių namų ūkių sektorius Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sektorius	Abu sektoriai kartu	2005

3. VOKIETIJA

3.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms

Len- telės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 91–94 m. duomenys	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 91–94 m. duomenys	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 91–94 m. duomenys	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai skaičiavimai: perskaičiuojami tik 91–94 m. duomenys	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	T + 9 mėnesiai tik A17, A31 tik su t + 21 mėnesio papildomu laikotarpiu	2005
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 91–94 m. duomenys	2005
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	Iš dalies tik vieno ženklo pozicijos	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 91–94 m. duomenys	2005
9	Išsamios mokesčių įplaukos pagal sektorius	Kodas be raidžių gale	2005
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17	Tik NUTS I ir A6	2005
11	Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 91–94 m. duomenys	2005
12	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS III, A3	Papildomas laikotarpis: t + 30 mėnesių, tik kas dvejus metus	2005

Len- telės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
13	Namų ūkių sąskaitos pagal regionus, NUTSII	Papildomas laikotarpis: t + 30 mėnesių, tik NUTS I	2005
15	Išteklų lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiavimą į pirkėjų kainas, A60×P60	Tik dvejus metus	2005
16	Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis, A60×P60	Tik kas dvejus metus	2005
21	Kryžminė gamybos sąskaitos klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius, A60×(S11, S12, S13, S14, S15), kas penkerius metus	Kainos nepastovios	2005

3.2. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sektoriams lentelėse

Len- telės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	P16: be ketvirtinių duomenų, metinis t + 12 mėnesių papildomas laikotarpis	2005
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Visi gyventojai	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Vertybių išsigijimai, atėmus netekimus, pagal ekonominės veiklos rūšis. Atsargų pokyčiai pagal ekonominės veiklos rūšis	Abu kintamieji kartu, ne pagal ekonominės veiklos rūšis	2005
6 7	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (santoriai) Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai	Valdžios sektorius	S.1311/S.1312 ir S.1313 tik kartu	2005
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	Papildomas laikotarpis: t + 30 mėnesių	2005

4. GRAIKIJA

4.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms

Len- telės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvest. rodikliai	Pirmasis perdavimas 2000 m.	2000
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvest. rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 88–94 m. duomenys pateikiami 2000 m. gruodį	2000
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvest. rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–87 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvest. rodikliai	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Pirmasis perdavimas 2000 m.	2000
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 88–94 m. duomenys	2005
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	Atgaliniai skaičiavimai: perskaičiuojami tik 88–94 m. duomenys	2005
6	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius)	Pirmasis perdavimas: atsakymas šiuo metu neaiškus	2005
6	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius)	Papildomas laikotarpis: atsakymas šiuo metu neaiškus	2005
7	Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 88–94 m. duomenys	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–89 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
11	Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 88–94 m. duomenys	2005
20	Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31×Pi3, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005

4.2. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sektoriams lentelėse

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sektorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Dirbta valandų pagal ekonominės veiklos rūšis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Korporacijų suskirstymas pagal savininkus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Privatių namų ūkių suskirstymas pagal grupes	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005

5. ISPANIJA

5.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
11	Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas	Papildomas laikotarpis: t + 21 mėnuo	2005

5.2. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sectoriams lentelėse**

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos	Nereikia pateikti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidų suskirstymas į individualias ir kolektyvines	Nereikia pateikti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis galutinis vartojimas	Nereikia pateikti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis individualus vartojimas	Nereikia pateikti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių išsigijimai atėmus netekimus	Kartu su atsargų pokyčiais	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidų suskirstymas į individualias ir kolektyvines	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis galutinis vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis individualus vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių išsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Pagrindinio kapitalo vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Vertybių išsigijimai, atėmus netekimus, pagal ekonominės veiklos rūšis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Dirbta valandų pagal ekonominės veiklos rūšis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Vertybių išsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
9	Išsamios mokesčių įplaukos pagal sektorius	Einamųjų pajamų, turto, ir t. t. mokesčių, importo mokesčių ir muitų, išskyrus PVM, bei kitų gamybos mokesčių suskirstymas pagal regioninės valdžios subsektorių (S1312) ir vietinės valdžios subsektorių (S1313)	Papildomas laikotarpis: t + 21 mėnuo	2005
16	Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis, A60×P60	Pagrindinio kapitalo vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis (A60)	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
17	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pagrindinio kapitalo vartojimas (P60)	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
18	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė vietinei produkcijai bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			
19	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė importui bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
17	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Ilgalaikio turto atsargos (P60)	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
18	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė vietinei produkcijai bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			
19	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė importui bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus			

6. PRANCŪZIJA

6.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesių	2005
12	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS III, A3	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesių	2005
13	Namų ūkių sąskaitos pagal regionus, NUTS II	Papildomas laikotarpis: t + 42 mėnesių	2005

6.2. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sectoriams lentelėse

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Visi kintamieji	Suskirstymas pagal pramonės šakas, apskaičiuotinas vienodoms pramonės šakoms	2005
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17			
12	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS III, A3			
15	Išteklių lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiavimą į pirkėjų kainas, A60×P60			
16	Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis, A60×P60			
20	Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31×Pi3, kas penkerius metus			
21	Kryžminė gamybos sąskaitos klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius, A60×(S11, S12, S13, S14, S15), kas penkerius metus			
22	Kryžminė bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31×P60, kas penkerius metus			

7. AIRIJA

7.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvest. rodikliai	Pirmasis perdavimas 2002 m.	2002
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvest. rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 88–94 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvest. rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–87 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvest. rodikliai	Papildomas laikotarpis: t + 6 mėnesiai	2002
1	Pagrindiniai metiniai suvest. rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 85–94 m. duomenys	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 85–94 m. duomenys	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai paskaičiavimai: 70–94 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 91–94 m. duomenys	2005
6	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius)	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
7	Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Atgaliniai paskaičiavimai: 90–94 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–89 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
15	Išteklų lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiavimą į pirkėjų kainas, A60×P60	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
16	Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis, A60×P60	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
17	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
18	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė vietinei produkcijai bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
19	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė importui bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
20	Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31×P13, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
21	Kryžminė gamybos sąskaitos klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius, A60×(S11, S12, S13, S14, S15), kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
22	Kryžminė bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31×P60, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005

7.2. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sectoriams lentelėse**

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, galutinio vartojimo išlaidos	Nereikia pateikti	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	P52 + P53 + K2	Nereikia pateikti	2003

8. ITALIJA

8.1. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms**

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Papildomas laikotarpis: t + 6 mėnesių	1999
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–87 m. duomenys pateikiami 2000 m. gruodį	2000
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 70–87 m. duomenys pateikiami 2000 m. gruodį	2000
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 70–94 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–94 m. duomenys pateikiami 2001 gruodį	2001
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
20	Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31×Pi3, kas penkerius metus	Nereikia skaičiuoti	2005
22	Kryžminė bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir produktus, A31×P60, kas penkerius metus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005

8.2. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sectoriams lentelėse**

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Valdžios sektoriaus individualaus vartojimo išlaidos	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis galutinis vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis individualus vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Kartu su atsargų pokyčiais	2005

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Pagrindinio kapitalo vartojimas	Pirmą kartą pateikiami 2001 m. gruodį	2001
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Grynosios nacionalinės pajamos	Pirmą kartą pateikiami 2001 m. gruodį	2001
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Valdžios sektoriaus individualaus vartojimo išlaidos	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis galutinis vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis individualus vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Kartu su atsargų pokyčiais	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Pagrindinio kapitalo vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis	Suskirstymas A17, pirmasis perdavimas 2002 m.	2002
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Pagrindinio kapitalo vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis	Suskirstymas A31, pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Vertybių įsigijimai, atėmus netekimus, pagal ekonominės veiklos rūšis	Kartu su atsargų pokyčiais	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Vertybių įsigijimai, atėmus netekimus, pagal ekonominės veiklos rūšis	Kartu su atsargų pokyčiais	2005

9. LIUKSEMBURGAS

9.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 95–98 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 88–94 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–87 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 80–87 m. duomenys	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 90–94 m. duomenys	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 80–94 m. duomenys	2005

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
6	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius)	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
7	Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Atgaliniai paskaičiavimai: 90–94 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–89 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17	Nereikia skaičiuoti	2005
11	Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas	Atgaliniai paskaičiavimai: 90–94 m. duomenys neperskaičiuojami	2005
12	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS III, A3	Nereikia skaičiuoti	2005
13	Namų ūkių sąskaitos pagal regionus, NUTS II	Nereikia skaičiuoti	2005

9.2. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sektoriams lentelėse

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sektorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	Pi3 suskirstymas	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Pirminių pajamų balansas su kitomis šalimis	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Bendrosios nacionalinės pajamos rinkos kainomis	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Pagrindinio kapitalo vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Grynosios nacionalinės pajamos rinkos kainomis	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Gryniesiems einamiesiems pervedimai su kitomis šalimis	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Grynosios disponuojamos pajamos	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Grynasis nacionalinis taupymas	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Gryniesiems kapitalo pervedimai su kitomis šalimis	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Grynasis šalies skolinimas ar skolinimasis	Papildomas laikotarpis: t + 9 mėnesiai	2005
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Vertybų įsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas	Pi3 neskirstoma	2005

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Pagrindinio kapitalo vartojimas	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Grynosios nacionalinės pajamos rinkos kainomis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Grynieji einamieji pervedimai su kitomis šalimis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Grynosios disponuojamos pajamos	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Grynasis nacionalinis taupymas	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Grynieji kapitalo pervedimai su kitomis šalimis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Grynasis šalies skolinimas ar skolinimasis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: + 36 mėnesiai	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	S11, S12, S14+45, S211, S212	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
20	Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius, A60*(S11, S12, S13, S14, S15), kas penkerius metus	Lentelė įsigijimo kainomis	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005

10. NYDERLANDAI

10.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 86–94 m. duomenys pateikiami 2001 m spalį	2001
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–85 m. duomenys pateikiami 2002 m kovą	2002
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 86–94 m. duomenys pateikiami 2001 m liepą	2001
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 70–85 m. duomenys pateikiami 2001 m gruodį	2001
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 86–94 m. duomenys pateikiami 2002 m liepą	2001

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 70–85 m. duomenys pateikiami 2001 m gruodį	2001
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai paskaičiavimai: 86–94 m. duomenys pateikiami 2001 m liepą	2001
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai paskaičiavimai: 70–85 m. duomenys pateikiami 2001 m gruodį	2001
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	Atgaliniai paskaičiavimai: 86–94 m. duomenys pateikiami 2001 m liepą	2001
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	Atgaliniai paskaičiavimai: 80–85 m. duomenys pateikiami 2001 m gruodį	2001
7	Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai	Papildomas laikotarpis: t + 19 mėnesių	2003
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Atgaliniai paskaičiavimai: 86–94 m. duomenys pateikiami 2001 m liepą; Atgaliniai paskaičiavimai: 80–85 m. duomenys pateikiami 2001 m gruodį.	2001
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17	Papildomas laikotarpis: t + 30 mėnesių	2005
13	Namų ūkių sąskaitos pagal regionus, NUTS II	Papildomas laikotarpis: t + 36 mėnesiai	2005

10.2. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sektoriams lentelėse

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sektorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17	Bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas pagal regionus	Nereikia skaičiuoti	2005
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17	Bendras užimtumas pagal regionus	Nereikia skaičiuoti	2005
12	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS III, A3			

11. PORTUGALIJA

11.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: 88–94 m. duomenys pateikiami 1999 m gruodį	1999
1	Pagrindiniai metiniai suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 77–87 m. duomenys, pateikiami 2000 gruodį	2005/ 2000
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 77–94 m. duomenys, pateikiami 2000 gruodį	2005/ 2000

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 77–94 m. duomenys	2005
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal tikslus	Atgaliniai paskaičiavimai: nereikia perskaičiuoti	2005
6	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius)	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
7	Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Atgaliniai paskaičiavimai: 90–94 m. duomenys pateikiami 1999 m gruodį.	1999
11	Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas	Atgaliniai paskaičiavimai: nereikia perskaičiuoti	2005

12. SUOMIJA

12.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 75–94 m. duomenys	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 75–94 m. duomenys	2005

12.2. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sektoriams lentelėse

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sektorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Individualaus vartojimo išlaidos	Nereikia skaičiuoti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	Nereikia skaičiuoti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis individualus vartojimas	Nereikia skaičiuoti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis galutinis vartojimas	Nereikia skaičiuoti	2005
1	Pagrindiniai ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Atsargų pokyčiai	Nereikia skaičiuoti	2005
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių išsigijimai atėmus netekimus	Nereikia skaičiuoti	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Vertybių išsigijimai atėmus netekimus	Nereikia skaičiuoti	2005

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
15	Išteklų lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiavimą į pirkėjų kainas, A60×P60	Visi	Suskirstymas A31 ir P31 tik galiojusiomis kainomis	2005
16	Panaudojimo lentelė pir-kėjų kainomis, A60×P60	Visi		
17	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Visi		
18	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė vietinei produkcijai bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Visi		
19	Simetrinė sąnaudų-produkcijos lentelė importui bazinėmis kainomis, P60×P60, kas penkerius metus	Visi		
21	Kryžminė gamybos sąskaitos klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir sektorius, A60×(S11, S12, S13, S14, S15), kas penkerius metus	Visi	Suskirstymas A31	2005

13. ŠVEDIJA

13.1. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos lentelėms**

Lentelės nr.	Lentelė	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 80–94 m. duomenys	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Atgaliniai paskaičiavimai: perskaičiuojami tik 80–94 m. duomenys	2005
6	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius)	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
7	Finansinio turto ir išpareigojimų balansai	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
11	Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005

13.2. **Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sectoriams lentelėse**

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių išsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005	2005
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidų suskirstymai individ. ir kolektyvinės	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis galutinis namų ūkių vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Faktinis individualus vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidų suskirstymas į individ. ir kolektyvines	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Faktinis galutinis namų ūkių vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
2	Pagrindiniai valdžios sektoriaus suvestiniai rodikliai	Faktinis individualus vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Suskirstymas A31	Papildomas laikotarpis: t + 12 mėnesių	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Pirmasis perdavimas 2005 m.	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidų suskirstymas į individualias ir kolektyvines	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Faktinis galutinis namų ūkių vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Faktinis individualus vartojimas	Papildomas laikotarpis: t + 16 mėnesių	2005

14. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

14.1. Leidžiančios nukrypti nuostatos, taikomos atskiriems kintamiesiems/sectoriams lentelėse

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sectorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
1	Pagrindiniai metiniai ir ketvirtiniai suvestiniai rodikliai	Vertybių įsigijimai, atėmus netekimus, ir prekių bei paslaugų eksportas ir importas	Neapima pinigų-finansinių institucijų sandorių auksu kaip turto atsargų	2005
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis	Vertybių įsigijimai atėmus netekimus	Neapima pinigų-finansinių institucijų sandorių auksu kaip turto atsargų	2005
4	Eksportas ir importas pagal ES/trečiąsias šalis	Eksportas ir importas pagal ES/trečiąsias šalis	Neapima pinigų-finansinių institucijų sandorių auksu kaip turto atsargų	2005
6	Finansinės sąsk. pagal sektorius (sandorius)	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	Apima pinigų-finansinių institucijų sandorius auksu kaip turto atsargas	2005

Lentelės nr.	Lentelė	Kintamasis/sektorius	Leidžianti nukrypti nuostata	Iki
6	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius)	Finansinė pagalbinė veikla	Įtraukti į nefinansines korporacijas	2002
7	Finansinio turto ir išipareigojimų balansai	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	Apima pinigų-finansinių institucijų sandorių auksu kaip turto atsargas	2005
7	Finansinio turto ir išipareigojimų balansai	Finansinė pagalbinė veikla	Įtraukti į nefinansines korporacijas	2002
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius	Vertybių įsigijimai, atėmus netekimus, ir prekių bei paslaugų eksportas ir importas	Neapima pinigų-finansinių institucijų sandorių auksu kaip turto atsargų	2005
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus, NUTS II, A17	BVP	Klasifikacijai NUTS II tik A17	2001